

BIBLIOTHECA SEPTENTRIONALIS

Revista Bibliotecii Județene „Petre Dulfu” Baia Mare

an XXI • nr. 1 (40) • 2013

BIBLIOTHECA SEPTENTRIONALIS

Buletin semestrial

<http://www.bibliotecamm.ro/?s=19&f=1>

ISSN 1221-3764

Copertele I, IV – Imagini de la lansarea la Biblioteca Județeană „Pete Dulfu” a volumului omagial „Sînt suflet în sufletul neamului meu”, dedicat profesorului Andrei Dragoș, dirijorul Corului Bărbătesc din Finteușu Mare

BIBLIOTECA JUDEȚEANĂ „PETRE DULFU” BAIA MARE

Director: prof. dr. TEODOR ARDELEAN

COLECTIVUL REDACȚIONAL

Coordonator: Angela-Monica Jucan [angelamonicajucan\[at\]yahoo.com](mailto:angelamonicajucan[at]yahoo.com)

Redactori: Adrian Pop [adrian.pop7203\[at\]yahoo.com](mailto:adrian.pop7203[at]yahoo.com)

Antoaneta Turda [netaturda\[at\]yahoo.com](mailto:netaturda[at]yahoo.com)

Redactor asociat: Andrei Dragoș

Colaboratori: Viorel Câmpean

Dorel Petre Cățu

Marta Cordea

Gheorghe Moldovan

Iuliana-Andrea Pop

Corespondenți: Octavian D. Curpaș (Phoenix, Arizona, SUA)

Marian Petruța (Chicago, Illinois, SUA) www.RoUSA.blogspot.com

Lectura: Dorina Oșan

Culegere de texte: Alexandru Ioan Roman

Tehnoredactare: Alexandru Ioan Roman

Coperta: Fîruța Șomcutean

Postare pe site-ul bibliotecii: Marcel Țura

Multiplificare: Adriana Brandlhofer

BIBLIOTECILE – ADEVĂRATE „CETĂȚI DE SCĂPARE”

dr. Teodor ARDELEAN

Cunoașterea umană este efemeră pe „firul” unei singure vieți. Dar durabilă pe „firul” umanității. Dintre toate invențiile umane, dintre toate construcțiile edificate, bibliotecile au fost adevărate „cetăți de salvare” pentru produsele de cunoaștere.

Istoria bibliotecilor cuprinde deja mii de ani. Cu multe evenimente notabile, cu eforturi conjugate, cu bucurii colective, cu prea multe elemente tragice. Privind înapoi cu nostalgie, se pot distinge momente cardinale, mult folositoare pentru stocarea efectelor cunoașterii. Tăblițe de lut, piei de viței, papirusuri, suluri de mătase, tomuri de hârtie... fiecare pentru vremea ce i s-a adevărit.

Modernizarea și modernitatea au adus cele mai consistente sporuri de cunoaștere, îmbogățind tezaurul bibliotecilor. Lumea contemporană, cu toate adaosurile tehnologice, servește biblioteca într-un chip nevisat vreodată. Și totuși dușmanii cărților, ai bibliotecilor, se mișcă în libertate maximă, punând în pericol grav imensitatea cunoașterii.

Democratizarea informației, dezvoltarea rețelilor de biblioteci, informatizarea bazelor de date, digitizarea documentelor, bibliotecile virtuale etc. sunt formule de ameliorare reală și optimizare fiziologică a funcției de cunoaștere. Fără știință, fără știința de a te mișca, de a fi, de a deveni, de a construi și a te construi... nu se mai poate concepe progres uman.

Cu toate acestea, prin Lumea de Azi e și multă prostie. Și pustiire. Și mult gol. În marile aglomerări de indivizi, unde toată lumea „dă din coate”, începe să conteze din ce în ce mai puțin și sufletul, și spiritul. Tot mai mulți viețuitori umani se detașează voit sau involuntar nu doar de „smerita cugetare”, ci chiar de „simplele învățături”, de „școala vieții”. Lipsește tot mai mult darul „bunei vorbiri” și darul „bunei înțelegeri”. Iar uneori și darul învățării.

Bibliotecile aduc omagiul suprem cunoașterii umane tocmai prin teaurizarea câștigurilor istorice de cunoaștere. Îi onorează, evident, cu prioritate, pe cei care din darul vieții venit de la Creator au creat daruri noi pentru ceilalți.

Logistici neștiute și nevăzute, miracole, magii, taine... Eminențe, elocvențe, excelențe... Viziuni, amplitudini... Atitudini...

La Oracolul din Delphi era scris la loc de cinste „Cunoaște-te pe tine însuși!” și expresia stă ca o etichetă pe fiecare loc de studiu din bibliotecile lumii. Dar la același Oracol era încă un îndemn, demn de a fi remarcat și marcat din nou : „Arată-ți valoarea!”

E și misiunea asumată a bibliotecilor din toate timpurile. Cu modestie, dar cu perseverență, cu moderație, dar și cu insistență, bibliotecile își prenumără utilizatorii chemându-i la sine spre a deprinde darul cercetării și darul de cercetare, darul învățării, dar și darul de învățare! În fiecare om care citește și care încearcă să se citească și pe sine este chipul și asemănarea cu Dumnezeu. În rest nu știm ce este, dar vedem consecințele: dezaxare, dezumanizare, distrugerii de suflete și de destine posibile... Moarte culturală...

Da, n-a murit nimeni de prea multă știință, dar au murit foarte mulți înainte de vreme de prea puțină. Darul vieții este cu adevărat dar numai atunci când viețuitorul își ia propriul chip și încearcă să-l facă mereu să semene cu Creatorul Său.

Cărțile din biblioteci nu trebuie lăsate singure! Chiar dacă ELE știu să fie foarte cuminți la locul lor. Căci pe un raft de bibliotecă se „înțeleg” bine și cei mai mari dușmani de viață!

Cărțile sunt printre cele mai importante acte de biruință ale umanității. Dar și cele mai valoroase certificate de creativitate, inventivitate și generozitate.

În concluzie, într-o lume ca a noastră, cu atâtea vectorialități și tendințe, cu atâtea formule de secularizare și înstrăinare, cu atâția oameni care nu cunosc ce înseamnă dragostea adevărată și sufletul curat, bibliotecile sunt cele mai importante instituții de misiune civic-umanitară. Sunt chiar „cetățile de scăpare” ale vremurilor de azi. Adevăratele „cetăți de scăpare”!

ÎNȚELEGERE ȘI ÎNVIERE

„Oamenii normali nu știu că totul este posibil” (D. Rousset)

pr. Nicolae STOIA

Când ai avut parte de darul vederii și în urma unei întâmplări tragice, care ți-a asasinat ochii, l-ai pierdut, îți rămâne nostalgia luminii. Dar ce se întâmplă cu cel ce n-a avut niciodată acest privilegiu, adică cu cel care s-a născut orb? Oare cum arată lumea, cu ce fel de lacrimi plâng ochii săi uciși, cum se face noapte în noaptea lui și cum visează el? Pentru că și visul se petrece tot pe dimensiunea văzului, în cele din urmă. Cele mai somptuoase imagini din viața noastră le-am întâlnit în vis. Unele din ele rămânându-ne implântate în carnea sufletului și, din când în când, ne bântuie pe dinlăuntru, așa cum îți colindă în limbul limbii mireasma sânelui matern, iar răcoarea streșineii, sub care-ai stat cândva în leagăn, îți cutreieră odăile cele mai sfioase ale sânelui. Neasemuitele splendori pe care le-am întâlnit în vis se disting și, totuși, întrucâtva le sunt aidoma celor din lumea ceastălaltă, în care ne este rânduit să trăim. Visăm într-un *dincolo* neștiut de noi, dar temeiul visului se află *aici*. Visul nefiind decât o prelungire a realității într-un alt palier, ori poate că este o strămutare a sufletului într-o altă dimensiune a existenței. Visăm tot timpul, încă din prima clipă a blândeii noastre cufundării în averea somnului. Visăm chiar și atunci când starea de trezie se îngână cu somnul, amestecându-și apele. Îndărătul faptelor noastre se află întotdeauna un vis care ne împinge către o anume țintă, în care ne dorim ajunși, fără să avem certitudinea că o și putem atinge, de cele mai multe ori rămânându-ne numai nostalgia ei. Și când dormim profund, visăm, deși, atunci, aparent nu mai suntem conștienți de noi înșine, de parcă ne-am rupt de realitatea dimprejur. Și, totuși, chiar și atunci înlăuntrul nostru *ceva* rămâne treaz, ca un spin de foc iscoditor al meleagurilor de dincolo de granița somnului. În somn suntem la fel de activi, o parte din făptura noastră lăuntrică rămânând în stare de trezie, este starea „în care eu dorm, dar inima mea veghează” (Cânt 5, 2). Atâta doar că ne-am transferat într-un alt orizont, unde domnește visul. Nu există nici măcar o clipă de somn în care să nu visăm. Însă

atunci când ne trezim reținem numai o fărâma din ceea ce am visat. După cum despre alte vise nu știm dacă au fost aievea ori ba. Altele ne marchează profund și din vraja cărora ne desprindem anevoie când revenim în lumea de aici. Sunt și vise care ne urmăresc vreme îndelungată, fără să izbutim să le culegem tâlc; altele străpung malurile somnului și se adevăresc, prelingându-se în carnea realității. După cum, câteodată, realitatea însăși poate îmbrăca aspecte onirice. Există și vise rădăcinoase, vise care te pângăresc pe dinlăuntru, bucurându-te de clipa descântată când izbutesti să te smulgi din vraja lor otrăvită, spunându-ți: „Ce bine că nu a fost decât o părelnicie!” eliberându-te anevoie din strânsoarea lor. Altele te catapultează de-a dreptul într-un spațiu terifiant, din ale cărui coridoare întortochiate te aburci înspăimântat, fiind bucuros că lumina îți înfloreste iarăși pe retină și că te afli în lumea ceastălaltă, cea care, deși nu te mulțumește întotdeauna, din pricina nepotrivelilor și a relelor sale tocmeli, totuși îți oferă o protecție. Este visul care te poate urmări timp îndelungat; uneori de-a lungul întregii tale vieți; îmboldindu-te aidoma unei răni ascunse, niciodată pe deplin tămăduită, fiindcă rămâne dosită undeva într-un ungher tainic al sufletului tău, spre care ți-e teamă să privești, căci s-ar putea să-ți amintească de o experiență nefericită. Absorbit în tumultul realității zilnice, treptat o vei uita, spunându-ți că, până la urmă, nu a fost decât un vis.

Există și vise născute să nască alți muguri de vise, care țin de sfera imposibilului; vise depășind nu numai înțelegerea, ci însăși capacitatea noastră de închipuire. Vise stând poticnite în sâmburele lor și pârjolindu-ți sufletul. Vise stranii și absurde ca o fericire primejdioasă despre care nici ție însuși nu ai îndrăzneala să-ți vorbești sau abia dacă cutezi să întredeschizi o ușă către lumea lor prodigioasă. Vise năruite în ele însele și despre care tu însuși știi că sunt de neatins, deoarece știi că ești condamnat să rămâi priponit în lumea ta mizeră, în lumea nevederii, lume unde suverană este absența oricărei perspective.

Lumea întunericului implacabil, lume văduvită de contururi și orientare. Cum să te deplasezi printre primejdiile care te hăituiesc la tot pasul, printre lucrurile dimprejurul tău, lucruri care nu-ți sunt decât niște dușmani aprigi? Și lumea însăși te întâmpină ca o hidră cu o infinitate de brațe reci, pândind să te rănească. Lumea din care – îți spui cu tristețe și amară resemnare – este cu neputință să evadezi, „*fiindcă din veac nu s-a auzit să fi deschis cineva ochii unui orb*”. Și te resemnezi, acceptând că nimeni n-a atins vreodată imposibilul.

Dar chiar și *imposibilul* poate deveni posibil, căci uneori visul minunii este mai puternic decât minunea însăși. Visul care te mistuia pe dinlăuntru și în care tu erai topit pe de-a-ntregul, dorindu-l cu cea mai sfioasă fibră a fapturii tale, se petrece simplu. Atât de simplu și firesc, încât aproape că nici tu însuși nu-ți dai seama că s-a întâmplat aieva. Și vezi dintr-o dată că vezi, trezindu-te strămutat în lumea unde totul în jur este năucitor de frumos, ca un tipăt de curcubeu. Iată-te înflorind de fericire, ca o tufă de mirt arzând cu flăcări de miere, și oaspete la festinul luminii, care ți se îmbie într-un răsfăț infinit de nuanțe și culori, pe care altcândva le puteai doar rosti, fără să le poți percepe. Și cât de straniu trebuie să fie când rostești culoarea, fără să o poți vedea! Cât de dureroasă trebuie să fie ruptura dintre cuvânt și imagine! Tu spui: copac, stea, lună, mare, floare, copil, iarbă, munte, verde, roșu, animal, dar, pentru tine, cel condamnat la beznă, acestea nu sunt decât niște noțiuni goale de conținut. Și cine știe ce forme fantasmagorice pot îmbrăca ele în imaginația unui nevăzător? Despre un orb din naștere, strămutat fulgerător în strunga luminii ca într-o dimineată aprilină alintându-l cu frăgezimea straiului său multicolor, se poate spune că își trăiește propria geneză, fiindu-i dat să redescopere lumea, să o recupereze și s-o reînvețe fărămă cu fărămă. De parcă ar aluneca dintr-un vis, în alt vis. Numai că, de data aceasta, visul este cât se poate de palpabil, încât îți vine să zburnești ca o livadă tânără de caiși înfiorați de răcoarea primăverii și să strigi ca atunci când ești atât de fericit, încât îți vine să lași baltă până și moartea. Și dorești să-i îmbrățișezi pe toți în desfrunzirea fericirii tale, poftindu-i și pe ei să prăznuiască dimpreună cu tine această somptuoasă revărsare de lumină. Și să le vorbești și alor tăi despre minunea care ți s-a întâmplat și să le spui cum atingerea unei mâini nevăzute, ca o mătăsoasă falfăire de gând, amirosind a buchet de crini pururea neveștejiți, printr-un gest simplu, ți-a uns ochii cu tină, convertindu-ți imposibilul în posibil. Prodigioasă întâmplare, căreia tu însuși, cel smuls din chingile beznei, și vederea ta răscumpărată îi sunteți cheazășie. Numai că bucuriile

mari sunt mai scurte decât un abur de vis. Abia sosit în lumea oamenilor «normali», constai cu tristețe că de fapt nu ești tocmai binevenit. Ba, dimpotrivă, ești cât se poate de inoportun. Iar minunea care s-a petrecut cu tine și despre care ai vrea să le mărturisești și celorlalți, dorindu-i și pe ei părtași la bucuria ta, se preschimbă, printr-o stranie alchimie, în calvarul tău. Unul chiar mai amar decât celălalt, din care abia ai fost izbăvit. Și iată-te iarăși singur și cumplit de stingher și stingheritor în bucuria ta; întâmpinat cu priviri viscolite de neîncredere și aproape renegat de ai tăi. Ba încă și luat în târbacă și anchetat, și, de către cine? De cei care ar trebui să mărturisească ei înșiși, dimpreună cu tine, despre minunea întâmplată ție. Și să vadă și ei dincolo de minune pe Cel care a săvârșit minunea.

I-a fost dat bietului orb, abia izbăvit din lumea nevederii și purtând încă pe gene roua luminii, să descopere că, în lumea oamenilor care văd, există și din aceia «care deși au ochi, nu văd» (Mc 8, 18). Oameni în sufletul cărora s-a cuibărit o altă noapte, cu mult mai sumbră decât cea din care el tocmai fusese izbăvit; noapte în care aceștia stăteau înțeleniți zdravăn. Oameni cu suflete păroase și cugete aguride, având îngustimi ale minții și neputând accepta, în ruptul capului, că există și un alt fel de înțelegere a lucrurilor și fenomenelor decât cel pe care ei îl socoteau a fi cel just. Oameni ai căror ochi nu s-au scăldat niciodată în lumina neasfințită, deoarece cugetele lor obtuze „au acaparat cheia cunoașterii; nici ei intrând, iar pe cei ce voiau să intre în împărăție împiedicându-i” (Lc 11, 52). Cum s-ar chema, refuzau să guste savoarea adevărului, pe care l-au confiscat și-l țineau sub obroc, cetluindu-l în niște formule de neatins. Și orice abordare a faptelor, care contravenea adevărului *lor*, trebuia numaidecât ucisă. Aceștia, aidoma unor inchizitori cu fețe posomorâte, zgrunțuroase și cu bărbile răsucite în vârtejuri aspre iscate de zvârcolirile și veninul care se revârșă din întreaga lor faptură, înghesuiți unii în alții, ca o haită de nopti întunecoase lătrând lumina și vrând să o prăvălească într-o noapte atotcuprinzătoare, au purces numaidecât să cântărească, să analizeze și să măsoare faptele, de parcă doreau să afle unde anume stătea pitită prăsila minunii, decretând ritos că sunt martorii unei grave încălcări a Legii, care interzicea cu asprime săvârșirea oricărei lucrări în zi de sabat. Cine îndrăznește să încalce această poruncă era vrednic de cea mai strașnică pedeapsă, «adică cu moarte să fie stărpit din neamul său» (Iș 31, 15). Unii din farisei asistaseră la întâmplarea respectivă, dând pe dinafară de indignare și turbând de mânie. Celorlalți, doar le ajunsese la urechi cum că Iisus, sfidând prescripțiile sacrosante ale Legii, a încălcat porunca cinstirii

sabatului, adică a luat tină și a uns ochii unui orb. După care i-a poruncit să meargă la scăldătoarea Siloamului să se spele, iar acela, întocmai făcând, acum vedea. Și nu numai că vedea, dar își mai și striga în gura mare fericirea de a se fi tămăduit într-o asemenea zi sfântă. Nu, de bună seamă, ceva nu era la locul său în această întâmplare. Prea afară din cale fusese batjocorită Legea ca lucrurile să rămână așa. Fapta respectivă trebuia grabnic curmată. De îndată s-a încropit un conclav care, după o deliberare precipitată, a decis irevocabil că, „*Acest om nu-i de la Dumnezeu, fiindcă nu ține sâmbătă*”. Concluzia le aparținea celor mai intransigenți dintre farisei, cărora prostia și răutatea li se scurgeau de pe boțurile feței, nefiind capabili să vadă dincolo de coaja lucrurilor. Din punctul de vedere al acestora, Legea fusese încălcată, iar Cel care a comis impietatea respectivă trebuia sancționat drastic și asta cât mai grabnic cu putință. Nu au reușit se se pună de acord cu cei și mai dihai decât ei, care, având capete lătărețe și mintea mai bearcă, pretindeau că au o pătrundere mai adâncă a lucrurilor. În fapt nici aceștia nu erau îngreunați de prea multă deșteptăciune, nefiind decât niște vulturi de duzină, netăvăliți prin azurul cerului. Aceștia, suflete sanchii doldora de ifoseli și izmeneli, mult mai răi și mai vicleni decât ceilalți, doreau să meargă și mai întru adâncul faptei și să o veștejească de la rădăcină. Prin urmare, țipau aprig și ascuțit că Cel care săvârșise fapta respectivă nu numai că nu era de la Dumnezeu, ci, dimpotrivă, prin îndrăzneala de a fi încălcat legea sabatului, se vădea un păcătos notoriu, și atunci, „*cum poate un om păcătos să facă astfel de minuni?*”

Dincolo de lucrurile pe care le îndrugau fariseii, fapta respectivă se petrecuse simplu și firesc și, nepăsătoare la dezbinarea pe care o iscase între ei, continua implacabilă să-i irite, asmuțindu-le îndârjirea și sporindu-le ceața din minte. Asupra unui singur lucru erau totuși toți de acord, că doar dintr-aceeași căciulă erau scoși, că adică, dacă doresc să se termine odată întreaga tevatură, trebuia adus înaintea lor cel care pretindea că fusese orb, să-l reducă la tăcere și, prin asta, fapta însăși ar fi fost anulată. Dar ceea ce i se întâmplase orbului ținea de o altă rânduială a lucrurilor și faptelor, scăpând înțelegerii lor obtuze. După cum nici apostolii, scuturați de un glas lăuntric încolțind în spaimă albastră, nu au priceput rațiunea pentru care acesta s-a născut orb. Iar răspunsul Mântuitorului, că adică, „*nici el n-a păcătuit, nici părinții lui*” i-a nedumerit de-a dreptul. Pentru apostoli, aceasta era singura explicație pe care o aveau la îndemână, ea vădindu-se însă a nu fi cea justă. Deși, într-un anume fel, modul lor de a raționa nu era cu totul greșit, fiindcă păcatele nasc întotdeauna suferință. Și nu numai păcatele personale, ci noi suportăm și urmările păcatelor

părinților și ale strămoșilor noștri, „care au mâncat aguridă iar copiilor li s-au strepezit dinții” (Ir 31, 29). De data aceasta, lucrurile se petreceau după o altă logică, pe care nici orbul nu o sesizase de la început și pe deplin. Nefiind deloc ușor și nici confortabil să-ți accepți suferința proprie, adică să-ți asumi un handicap fizic cu care te-ai născut. Dimpotrivă, suferințele pot deveni motive serioase de revoltă, îmboldindu-te să întrebi și să cauți răspunsuri, pe care, de cele mai multe ori, nici tu însuși nu ți le poți da. După cum nici ceilalți nu sunt capabili să ți le ofere. Iar atunci când nu aflăm răspunsuri la ceea ce ni se întâmplă, riscăm să ne prăvălim în cea mai cumplită singurătate. Fără răspunsuri, viața noastră și-ar pierde orice umbră de raționalitate. Răspunsuri la nelămuririle și neîmplinirile noastre există, numai să știm noi *cum* și mai ales *unde* să le căutăm. Nedumeririle și întrebările noastre se regăsesc în pancuprinzătorul răspuns al lui Dumnezeu, singurul Care ne poate izbăvi din absurdul suferinței. Altminteri, ce noimă poate avea ceea ce ți se-ntâmplă și cum să răzbați dintr-o situație din care aparent nu mai există nicio cale de ieșire? Când nu eșuează în resemnare oarbă sau în deznădejde, „suferința ar trebui să ne bucure. În ea ascunzându-se, de fapt, dragostea lui Dumnezeu pentru noi”¹. Deoarece prin suferință El ne cheamă să întrezărim sensuri nebănuite, provocându-ne să-I auzim *răspunsul*, pe care, altfel, anevoie l-am putea percepe și cu atât mai puțin să-l înțelegem. În cazul orbului în discuție răspunsul era unul cu totul neobișnuit, și anume, „*ca-ntru el să se arate lucrurile minunate ale lui Dumnezeu*”. Dar răspunsul respectiv nu constituie numai cheia ieșirii noastre dintr-o existență aparent lipsită de orizont, ci el este și o înnoibilare, întrucât te obligă să te aburci la înălțimea Celui ce binevoiește să-ți răspundă. Răspunsul Lui constituie semnul care confirmă că ești ales pentru un sens anume și te îndeamnă „să nu-I disprețuiești certarea, nici să nu te descurajezi când El te mustră. Căci Domnul îl ceartă pe cel pe care-l iubește și-l bate pe fiul căruia îi poartă de grijă” (Pr 3, 11-12). Dar te și îmboldește ca să cunoști și să te vezi într-o altă rânduială, din care și tu faci parte. Așa cum toate lucrurile și faptele fac parte din somptuoasa rânduială divină, în care nimic nu se petrece fără un sens anume. Și nu numai să cunoști, ci *să înțelegi*, a înțelege însemnând mai mult decât a cunoaște. Nu poți înțelege fără să cunoști mai întâi, dar poți cunoaște și „să n-ai nicio înțelegere ca să și pricepi” (Is 44, 18); înțelegerea constituind palierul cel mai de sus al cunoașterii. Cunoașterea te păstrează într-o anumită răceală și despărțire față de ceea ce cunoști, întrucât se petrece la nivel rațional, fără să te

¹ Maica Singlitichia, în Patericul, Ed. Ep. Ort. Rom. de Alba Iulia, 1993, p. 226.

implice și cu inima, „care este mai adâncă decât orice” (Ir 17, 9). După cum poate și să te smintească „prin îngâmfare” (1 Co 8, 1). Dar tot cunoașterea te deschide către un orizont mult mai profund, adică spre cel al înțelegerii. Iar înțelegerea implică întreaga ta ființă, transferându-te într-o zariște mai presus de tine și de lumea imediată.

A înțelege, cu tot buchetul său de derivate, a odrăslit din trunchiul termenului grecesc *telos*, cel atât de bogat în sensuri. Bunăoară, pentru Platon, *telos* însemna factor determinant și finalitate², iar pentru Aristotel echivala cu Binele suprem. Acesta constituind cauza izvoditoare, dar și plinitoare a toate cele din cuprinderea cosmosului³. La vechii greci *telos* mai avea și sensurile de: sfârșit, scop, țință, termen final, plinire, realizare, rezultat, consecință, plenitudine, culminație, corolar, desăvârșire. Tot din trunchiul lui *telos* s-a născut și entelehia, știința care încearcă să surprindă tensiunea din inima lucrurilor și a ființelor după desăvârșire. Iar cercetarea scopurilor din miezul acestora a dat naștere teleologiei. Din atât de bogata paletă de sensuri ale termenului grecesc *telos*, prin transliterare el a devenit în limba română *țel*. Țelul fiindu-i destul de apropiat ca formă și sens lui *telos*. Dar țelul se desfrunzește și spre câteva sensuri inedite, precum: menire, rost, noimă, țință, destin, tâlc. Prin *țel*, cosmosul dimpreună cu toate cele din urieșasca lui cuprindere se salvează de rostogolirea în neant, deoarece toate drumețesc și își vădesc „apartenența la un tot. Orice faptură, într-un fel, este și tinde să fie integrată în marele ei tot”⁴. Țelul exprimă lucrurile și fapăturile în întemeierea lor într-un sân originar, căruia toate îi poartă nostalgia împlântată în inimă, ele fiind „create de Domnul cu dreptate și într-unu țelul lor” (Pr 16, 9). Țel care le rămâne oarecum exterior. Presimțind pericolul pe care îl comportă țelul, și anume cel al alunecării în determinism, geniul limbii române a împlântat în fruntea lui prepoziția „în”, rezultând astfel în-țel-esul, care vorovește și el despre nostalgia fapturilor și a lucrurilor după un Tot panîntregitor. Însă de data aceasta, țelul s-a mutat înlăuntru, ca și cum s-ar scălda în sîngele lor, și, prin aceasta, a devenit *tâlc*, care le indică pe toate în dorirea după o țință. Fiind însă vorba de o țință către care ele înaintează dinlăuntru, și nu de una venind din constrângere exterioară. Tâlcul vorovește despre parfumul de taină din inima lucrurilor și fapturilor, arătându-le în manifestarea lor. Dar una care nu este pe deplin manifestă, întrucât tâlcul agrăiește și despre

un *rest* apofatic, care le indică prelungirea către o rânduială de deasupra lor.

Înțelesul deschide ușa către zariștea tainei, arătând că toate lucrurile și fapăturile se prelungesc către orizontul negrării, ele păstrându-se, totodată, bine priponite în trupul realității. În-țel-esul, aburind ca o geană de lumină în trupul lucrurilor și al fapturilor, face cu puțință în-țel-egerea, „care presupune o anumită înclinare a omului spre obiectele pe care vrea să le cunoască”⁵. Aceasta îngăduind minții sale să pătrundă și să constate prelungirea lor către o rânduială niciodată pe deplin ajunsă. Atunci când mintea știe să se smerească înaintea inefabilului din inima lucrurilor și a fapturilor, se naște înțelepciunea sau capacitatea superioară de judecare a lucrurilor, a ființelor și fenomenelor, bazată pe cunoașterea realității cu chibzuință și prudență. Însușiri care nu îți îngăduie să aluneci în trufia de a crede că poți epuiza, prin cunoaștere, un lucru, o faptură sau un fenomen oarecare. Înțelepciunea se subțiază, convertindu-se în înțelgență, termen care cuprinde o altă paletă de nuanțe, gravitând și ele în aceeași arie generoasă a țelului, precum: judecată, logică, socotință, ingeniozitate, iscusință, maturitate, profunzime, luciditate, chibzuință, cumpătare, corectitudine, principialitate, echilibru, constantă⁶. Și în-țel-epciunea și in-țel-i-gența odrăslesc din rădăcina viguroasă a țelului, ele fiind cu puțință, deoarece înțelesul dezvăluie lucrurile și ființele în aplecarea lor către om, ceea ce îi înlesnește acestuia pătrunderea în taina lor. Dar îl și păzesc, neîngăduindu-i să alunece în semeția de a crede că le poate epuiza cuprinderea. Fapt care îl obligă să recunoască în toate un *rest* neajuns de mintea sa, „căci dacă i se pare cuiva că știe ceva, acela n-a cunoscut cum trebuie să cunoască” (1 Co 8, 3). Aspectele de mai sus sunt cu puțință datorită faptului că înțelesul deschide o breșă care indică întemeierea tuturor lucrurilor, faptelor și fapturilor din univers în zariștea apofaticului. Țelul justificându-le astfel prezența în cosmos, întrucât el vorbește de *făgăduința* împlinirii lor într-un orizont al neajungerii. Această făgăduință împiedică cunoașterea umană să fie una definitiv limpezitoare, întotdeauna rămânând o stramă de neînțeles pentru mintea noastră. Dacă am izbuti să răzbatem către marginile lucrurilor și fenomenelor, delimitându-le cu precizie contururile, cunoașterea noastră ar sfârși sufocată în propria-i sărăcie, „întrucât nu numai ființa dumnezeiască, dar nici măcar ființele create nu pot fi exprimate prin concepte. Contemplând obiectele și fapăturile, le analizăm în-

² F. E. Peters, *Termenii filozofiei grecești*, Ed. Humanitas, Buc., 1993, p. 270.

³ Ibidem, p. 271.

⁴ C. Noica, *Sentimentul românesc al ființei*, Ed. Eminescu, Buc., 1978, p. 170.

⁵ V. Lossky, *Teologia mistică a Bisericii de Răsărit*, Ed. Anastasia, Buc., 1994, p. 156.

⁶ *Dicționar analogic și de sinonime*, Ed. Șt. și Enciclopedică, Buc., 1978, p. 95.

sușirile, ceea ce ne îngăduie formarea conceptelor. Dar această analiză nu va putea niciodată să epuizeze conținutul obiectelor, rămânând mereu în ele un „rest necunoscut”⁷. Când dorește să cunoască în acest fel, omul sfârșește în tragic, pentru că tot ce clădește pe această temelie se vădește până la urmă iluzoriu. Și, de altminteri, o lume a contururilor precis determinate ar fi o lume searbădă, în ea frumusețea nemaifiind cu putință, pentru că i se ucid minunile. Când oamenii ucid minunile, pre ei înșiși se ucid, deoarece își ucid miracolul propriu. Nemaifiind capabili să-și întrezărească miracolul propriu, nu-l pot accepta nici pe al celuilalt, care chiar îi agasează, dorind să-l îngroape și pe el în bezna lor; în bezna pe care ei o declară „lumină”. În aceasta constă tâlcul minunii vindecării orbului din naștere, căruia fariseii deși văzători, dar neînstare să-nțeleagă ce anume i s-a întâmplat, prin demersul lor inchiizitorial vor încerca să-i ucidă minunea. Voind astfel să-L ucidă pe Cel care săvârșise minunea. Nu bănuiau că înaintea lor se afla un om căruia i s-au descețosat nu numai ochii, ci și mintea. Un om care *a înțeles*, chiar dacă nu dintr-o dată, dar pe măsură ce ancheta lor se aprofunda, el se descoperea tot mai plin de înțelepciune. Vădindu-se vrednic de alegerea divină, și anume „*aceea ca-ntru el să se arate lucrurile lui Dumnezeu*” și aburcându-se astfel până la înălțimea inimii Celui care-l tămăduise. Iar fariseii, în aceeași măsură, se afundă în noaptea din mințile și sufletele lor otrăvite de viclenie și ură.

De fapt, fariseii nu de orb erau neaparat interesați; el nu era decât pretextul prin mijlocirea căruia doreau să ajungă la Iisus, căci pe Iisus doreau ei să-L sancționeze. Întrucât a avut îndrăzneala să le arate că nu respectul față de prescripțiile Legii îi mână în lucrarea lor, ci năluca propriilor păcate le bântuia, de istov, cugetele. De orb ei doar se foloseau sperând că îl vor prinde în modul lor pervers de a raționa, azvârlindu-i plini de dispreț întrebarea: „*Tu ce zici de Dânsul?*” Fostul orb începea să se dezmeticească și să priceapă cum stau lucrurile în realitate, luând seama cât de colo ce hram purtau fariseii înădiți în rău și îmboldiți de o curiozitate înciudată. Cum ar fi putut el să-L vadă pe misteriosul său Tămăduitor, din moment ce atunci când se-ntâmplase mirifica lui vindecare el fusese orb. Iar din atât de scurtul lui dialog cu Iisus nu avea de unde să știe prea multe despre Dânsul. Însă răspunsul, țâșnind din culcușul tainic al făpturii sale, impetuos ca un șopot de șuvoaie repezi și limpede ca o zi de toamnă rumenă răspândindu-se într-o vijelie de roade și miresme, cuprindea în sine tot tumultul stării de bucurie, pe care numai un orb din naștere, tămăduit în chip atât de minunat, îl putea exprima. Proptindu-și cu

dezinvoltură cugetul într-un reazim lăuntric și despicându-i cu privirea ascutită pe fariseii colindați de o curiozitate stearpă, orbul le-a dat un răspuns pe măsura minunii. Adică simplu, năucitor de simplu, plin de bun-simț și de o logică irefutabilă. „*Este proroc?*” le-o întoarce pe șleau, cuprins de o maiestuoasă bucurie, de parcă ar fi vrut să-i facă și pe ei părtași la exaltarea lui. Părtași cu unul ca ăsta? Cum să accepte ei, oameni cu mintea dospită și atât de onorabili, să-și spurce mâinile și să-și obrintească obrazele simandicoase, făcându-se părtași la o asemenea infamie? Ducă-se mintenaș încotro îi e calea! Nu le era de nicio trebuință. Dar a fost oare de-a-devăratelea orb? Nu era cumva vorba, aici, de vreo îmbrobodeală, insinuară câțiva dintre cei cu suflete păroase și cu inimile înotând în voie rea și-n urât. Punându-i astfel în discuție până și identitatea. Să fie aduși degrabă părinții lui și să vedem dacă el este cu adevărat, sau poate că este un impostor și să auzim cum explică ei cele întâmplate. Aproape târâți înaintea fariseilor, bieții oameni sunt somați să mărturisească adevărul. Însă răspunsul lor alunecos: „*Știm că acesta este fiul nostru și că s-a născut orb; dar cum de vede el acum nu știm; sau cine i-a deschis ochii noi nu știm; întrebați-l pe el, să grăiască el singur despre sine, că este vârstnic*” nu face decât să-i zădărească și mai mult. Ducă-se așadar și ăștia! Ce să ne tot învărtim pe după piersic și să mai lungim vorba: ba că-i laie, ba că-i bălaie. Nu erau decât niște otrepe netrebnice, cu nimic mai breji decât fiul lor. Clocotind de furie și cu fețele irigate de ura ce le țâșnea de pe buze în șuvoaie și dumicând înjurături deșelate, provocări veninoase, blesteme, năduf, roto-coale de pucioasă, bale de fiere și tot mai încrâncenați în logica lor scâlâmbă și de neclintit din suficiența aceluia suveran „*noi știm*”, fariseii nu puteau accepta, nici fripți, nici răsfripți și nici sărați pe crud, amărăciunea unei înfrângerii. Cum ar fi putut admite ca un neisprăvit de orb rufos „*să-i învețe pe ei?*”, oameni cu obraze atât de subțiri? Prin urmare, împricinatul este adus iarăși înaintea lor. De data asta, lătrându-l cu priviri pestrițe și presimțiri dungate, se năpustesc asupra lui ca niște trâmbe de venin, fiind de-a dreptul ultimativi, de parcă dețineau cheia și lacătul adevărului universal. „*Noi știm că omul acesta este păcătos?*” sâsâiau cu beznă, lipăiau cu groază, cotcodăceau, mârâiau, guițau, boncăluiau, lătrau, gâgâiau, chirăiau și cloncăneau colțos toți și din toate părțile deodată, ca un sobor de muieruști năvălase, lelițe sclifosite, țate justițiare, bașoldine gureșe, soacre coclite, babe ticăite, cumetre bigote și moașe maștere, acoperindu-se cu ultimul argument care le mai rămăsese, și anume acela că Iisus „*a nesocotit sâmbăta*”.

Că Iisus a făcut tină, ungându-i cu ea ochii, asta o știa cât se poate de bine și fostul orb, doar simțise atingerea mătăsoasă a mâinilor Străinului cum i-au badijonat pleoapele cu neobișnuitul unguent. După

⁷ V. Lossky, Op. cit., p. 62.

cum știa la fel de bine că prodigioasa lui vindecare s-a petrecut într-o zi de sabbat, zi în care era interzisă orice lucrare. Dar el mai știa ceva ce lor nu le intra nici morți-tăiați în cap, și anume că acum era întreg ca și ei. Adică vedea și era fericit cum nu crezuse și nici nu îndrăznise să-și închipuie vreodată. Iar dalba lui fericire se petrecuse taman într-o astfel de zi. De ce să nu cinstim dimpreună această preafrumoasă zi și să ne bucurăm de o așa de minunată întâmplare? Și din nou îi scoate din minți prin convingerea lui dăruită și limpiditatea răspunsului dat: „*Un singur lucru știu: că am fost orb și acum văd!*” Inexplicabila lui tămăduire era un fapt încăpățânat, dăinuind ca toate faptele care țin de ordinea evidenței, și nimeni și nimic nu-l putea clinti din credința lui. Nu-i puteau sufoca bucuria, fiindcă el nu voia să-i lase să-i ucidă minunea. Dar nici fariseii nu erau dispuși să se lase prea lesne biruiți. Și, în consecință, ținând-o una și bună, atacă iarăși. De data aceasta apelează la instanța supremă, adică la Dumnezeu, nesfiindu-se să-L implice în demersul lor pervers; care va să zică se folosesc de Dumnezeu împotriva lui Dumnezeu. Iar această inimaginabilă monstruoasă o împodobesc în veșmânt biblic, crezând că astfel îi conferă irefutabilitate: „*Dumnezeu a grăit numai cu Moise*”. În sfârșit – socoteau dumnealor – l-au adus pe fostul orb în punctul de unde nu mai era chip de scăpare. Cine ar fi avut nesăbuinta să conteste autoritatea unui om ales de Dumnezeu? Cel care ar fi cutezat să-l contrazică pe Moise l-ar fi contrazis pe Cel care i-a vorbit lui Moise, adică pe Dumnezeu. Iar aceasta le pune vârful la toate, deoarece era un păcat cu adevărat strigător la cer, vădindu-se un prilej cât se poate de nimerit pentru ca cel care a comis păcatul respectiv să fie ucis cu pietre. Argumentul în speță părea zdrobitor, iar situația era cu adevărat una pe viață și pe moarte, din care nu mai existau decât două căi de ieșire. Și anume: sau fostul orb să dea slavă lui Dumnezeu și să nege minunea, negându-și astfel Binefăcătorul, spunând despre El dimpreună cu ei că „*nu știe de unde este Acela*”; negându-se astfel pe sine însuși. Sau să rămână consecvent sieși, adică fidel celor susținute de el până atunci, ceea ce de bună seamă că l-ar fi costat viața. Tensiunea era maximă. Îmbătați de o bucurie otrăvită și crezându-se în al nouălea cer, fariseii își frecau mâinile și stăteau pe capul fostului orb să nege minunea. Negându-L astfel pe Cel ce a săvârșit-o, Care nu încăpea în lumea lor, „*căci pe Acesta ei nu-L știau de unde este*”. Biruința se vădea iminentă, sta să vină, aidoma unui fruct scânteind de dulceață și numai bun de cules, iar fariseilor nu le mai rămânea decât să-i guste savoarea atât de mult dorită. Biruința neîndoielnică că avea să vină, numai că ea nu avea să fie a lor. Lor nu le rămânea decât otrava

neînțelegerii și frigul care se cățara în ei, cotropindu-i definitiv, precum și recursul la acel grotesc „argument” al oamenilor fără argumente, adică: „*l-au dat afară*”. Dar înainte de a fi dat afară, orbul le-a mai arătat o dată că era un logician desăvârșit și un ironist de mare clasă. De parcă nu doar ochii i s-au descețoșat, ci i s-au descetluit și izvoarele înțelegerii lăuntrice, spunându-le că „*tocmai asta-i de mirare că voi nu știți de unde este, și El mi-a deschis ochii*”. Acum nu-i mai poftea pe farisei să se facă partași la bucuria lui. Le sesizase dintr-o aruncătură de ochi intențiile mârșave și, împieptându-se, le dă o replică pe măsura încrâncenării lor, încât mirosul usturător al cuvintelor sale li se împlânta în grinzile oaselor ca niște pumnale. La acel plin de suficiență: „*noi știm*”, pe baza căruia fariseii își clădiseră tot demersul inchișitorial, fostul orb, stând cu ochii în neplecare, a adăugat cu o maiestuoasă stăpânire de sine că, „*voi nu știți*”. Ceea ce era cu adevărat un act de mare curaj.

Ce ar fi trebuit să știe infatuații săi adversari, de parcă erau cu stea în frunte, și au refuzat? Și anume faptul că Dumnezeu nu poate fi închis în niște biete legi și nici îngropat în niscaiva formule secătuite de miez. Da! Este adevărat că Dumnezeu S-a rostit prin Moise. Dar El Se rostește și prin Acesta, despre Care voi spuneți că nu-L cunoașteți, dar Care mie mi-a deschis ochii. Și este lucru dumnezeiesc să deschizi ochii cuiva născut orb, „*pentru că din veac nu s-a pomenit să deschidă cineva ochii unui orb*”. Și de ce s-ar supăra Moise, dacă acum și sâmbăta mea este întreagă și luminoasă. Acesta n-a încălcat rostul sâmbetei; dimpotrivă, l-a plinit prin mine, și de-acum mă pot bucura și eu de frumusețea sâmbetei. Cum să te bucuri de splendoarea unei zile, fiind orb? Și cum „*s-o sfințești?*” (Iș 20, 8), că doar așa ne-a poruncit Dumnezeu, prin robul Său Moise, dacă nu te poți împărtăși din binecuvântările Celui care a rânduit-o? Cel care a rânduit ziua sâmbetei „ne-a lăsat făgăduința de a intra întru odihna Sa, nouă ca și lor ni s-a binevestit. Dar lor cuvântul propovăduirii nu le-a fost de niciun folos, deoarece, în cei care l-au auzit, el nu s-a unit cu credința. Pe când noi, cei care am crezut, noi suntem cei care *intrăm întru odihnă*” (Evr 4, 1-3). Acum, prin mine, Dumnezeul părinților noștri ne cheamă să credem și să intrăm în odihna Lui, rânduiind o altă zi. Căci dacă Moise le-ar fi adus cu adevărat odihna prin cele instituite de el atunci, „Dumnezeu n-ar mai fi vorbit după aceea de o altă zi de odihnă. Așadar, poporului lui Dumnezeu i s-a lăsat o altă sărbătoare de odihnă. Pentru că cel ce a intrat întru odihna lui Dumnezeu s-a odihnit și el de lucrurile lui, așa precum și Dumnezeu de ale Sale” (Evr 4, 8-10). Să ne bucurăm dimpreună de lucrurile Lui, fiindcă lucrurile săvârșite de Acesta sunt

dumnezeiești! De ce să-I ucidem lucrarea? Pentru că ea este dumnezeiască, iar Făptuitorul ei nu poate fi păcătos: „Căci eu știu că pe păcătoși Dumnezeu nu-i ascultă, iar de este cineva cinstitor de Dumnezeu și face voia Lui, pe acela îl ascultă”. Iată că Dumnezeu L-a ascultat pe Cel care m-a făcut întreg și pe mine. Iar „dacă Acesta n-ar fi de la Dumnezeu, n-ar putea face nimic”. Lucrarea acesta este de la Dumnezeu, iar Cel care a săvârșit-o nu poate fi păcătos. Dacă El ar fi așa eu nu aş sta acum sănătos înaintea voastră, ci aş fi rămas zăvorât în noaptea rece a nevederii. Dovada acestui fapt maiestuos sunt eu, care, iată, văd ca și voi!

Dar ei se țineau cu dinții de „adevărul” lor și continuau „să nu vadă” ca și el, căci în inimile lor prizărite nu se încăierau decât bezna și frigul. Nimeni, nici într-un chip, nici la amin nu o putea scoate la capăt cu fariseii inutil de drepti și nimic nu-i putea urni din întunericul cu gust de otravă în care stăteau priponiți, fiindcă întunericul nu-i apără decât pe cei care flămânzesc după lumină. Fariseii „nu au priceput cu înțelegere” (Is 44, 19), întrucât a înțelege înseamnă să-ți omori sensurile proprii, lăsând să crească în tine sensul lui Dumnezeu. Trebuie să te altoiești întru unicul Sens, deoarece, mai înainte de înviere se află înțelegerea, acea stare mirabilă „când cel renăscut prin Duhul, Carele pe toate le înnoiește, primește ochi noi și auz nou”⁸. Sau, poate că înviem abia atunci când *înțelegem*. Fariseii n-au înțeles, fiindcă doar atâta le putea cojocul, ori poate că nu au vrut să-nțeleagă. Ci au rămas dărâmați în noaptea lor obscenă, nopți hăituită de coșmaruri senile și jupuită de bucuria înțelegerii. Noapte în care Cel care săvârșise minunea nu încăpea, după cum nici cel căruia i se făcuse minunea nu avea loc. Și, prin urmare, suflând foc și catran și ciopliind amenințări la adresa lui și după ce îi repeziră ascuțit și cu oțărare o ultimă replică, pe care i-o vor azvârli cu un nețăr-murit dispreț, de parcă i s-ar fi adresat nicicui: „Tu să ne înveți pe noi?” vor recurge la „argumentul” rudimentar al celor fără argumente, adică „l-au dat afară”.

Înăuntru și în afară, sus și jos, înainte și înapoi sunt noțiuni întâlnite numai la noi, cei care trăim în timp și spațiu, căci pentru noi ceea ce nu știm este singurul lucru pe care îl știm și ceea ce avem este ceea ce nu avem și suntem acolo unde nu suntem. Dar la Cel ce este mai presus de spațiu și timp, fiind un veșnic *acum*, aceste noțiuni nu există. Singurul „afară” pentru Dumnezeu este „inima împietrită” (Is 6, 10). Inima care și-a închis toate porțile către înțelegere, refuzându-și învierea. Însă cei dați afară din lumea sărăcăcioasă a celor înguști la minte și învățoșați la inimă, pentru că *au înțeles* și-L mărturisesc

pe Dumnezeu, dobândesc inima lui Dumnezeu. *Afară*, orbul s-a întâlnit cu Dumnezeu. S-a întâlnit fiindcă Dumnezeu „l-a găsit” (In 9, 35). Acesta este singurul caz din Sfânta Scriptură, când Hristos caută un om după ce l-a vindecat. Îi va fi plăcut, de bună seamă, dârzenia cu care fostul orb s-a luptat ca să nu se lase îmbrobodit ori intimidat de farisei, „căci este un dar acesta, ca de dragul lui Dumnezeu să sufere cineva întristare și să rabde pe nedrept” (1 Ptr 2, 19).

Hristos a văzut cum orbul nu s-a dat bătut cu una, cu două și câte a pățit pentru El și voia să i se facă răsplătitor într-un mod aparte. Să mai adauge, adică, încă o binefacere, la cea pe care i-a dăruit-o.

Orbul își redobândise vederea, deci capacitatea de a se bucura de splendorile lumii. Prin aceasta Hristos împlinindu-i cel mai arzător vis. Ce i-ar mai fi putut dăru? Îi va dăru ceea ce numai Dumnezeu poate să dăruiască. Îi dăruiește Frumusețea, care poate fi dobândită numai cu „sabia” credinței și numai de către împătimiții după lumina neasfințită. Vasăzică I S-a dăruit pe Sine Însuși, întrebându-l: „Crezi tu în Fiul lui Dumnezeu?” Orbul nu avea cum să-L vadă pe Iisus atunci când s-au întâlnit, iar după ce îl vindecase, Iisus nu Se mai afla acolo, însă replica îl vădea, încă o dată, că era cu adevărat vrednic de alegerea lui Dumnezeu, Căruia Îi cere să-i arate: „Cine este, ca să creadă în El?”

Izvodul a toate înțelesurile din univers, Țelul tuturor celor văzute și nevăzute a ales să i Se descopere unui orb rufos, căruia i-a preschimbat visul imposibil în realitate. Și, pentru că a înțeles neînțelesul, *Imposibilul* Însuși Se afla înaintea lui, dezvăluindu-i-Se pe de-a-n-tregul și spunându-i că, „L-ai și văzut! Cel ce vorbește cu tine, Acela este!” Înțelegerea constituie pasul dintâi către Înviere. Ai înțeles cu adevărat când Îi răspunzi Celui care te agrăiește. Iar răspunsul ți-l adeverești prin închinare, ca semn văzut al învierii tale lăuntrice, adică învierea cea de dinainte de marea Înviere, în odihna căreia ne așezăm încă de aici. Întrucât *aici* ne temeluim învierea, ea fiind opțiunea și strădania noastră în exclusivitate. Iar fără ea, nu putem intra întru Învierea cea de obște. Fostul orb „a crezut și I S-a închinat lui Iisus”. Când i te închini cuiva, te identificezi cu el, actul închinării fiind o aburcare spre Cel care ți s-a deschis prin iubire și milă, îmbrându-te la relaționare cu El. Provocat să-și mărturisească credința, fostul orb întreabă nu de ce sau la ce, ci *Cui* anume să I se-nchine. Închinarea constituind rodul părguit al înțelegerii noastre lăuntrice convertită în răspunsul pe care-l dăm Celui ce ne provoacă prin minuni.

⁸ Sf. Simeon Noul Teolog, în *Filocalia*, Ed. IBMBOR, Buc., 1977, Vol. VI, p. 195.

SUBLIMITATEA PREOȚIEI SACRAMENTALE: VIZIUNE ORTODOXĂ

pr. conf. dr. Adrian Gh. PAUL

Universitatea Tehnică Cluj-Napoca
Centrul Universitar Nord din Baia Mare

În fiecare religie au existat și există persoane rânduite pentru îndeplinirea obligațiilor rituale ale cultului în lăcașurile sfinte, fie acestea sinagoga sau templul, fie biserica. Aceste persoane sunt slujitorii cultului, primind fiecare o denumire specifică cultului respectiv: „arhiereu”, „preot” și „levit” la iudei; „magi” la perși și caldeeni; „lama” la tibetani etc.¹ Preoția a fost instituția rânduită de la început pentru îndeplinirea actelor și ceremoniilor cultului public, preotul fiind considerat ca un mijlocitor între om și Divinitate: „Orice arhiereu este luat dintre oameni, pus pentru oameni spre cele către Dumnezeu ca să aducă jertfă pentru păcate” (Evrei 5, 1). Chiar dacă în anumite situații, preoții anumitor popoare și religii îndeplineau și misiuni cu caracter social, politic și cultural, misiunea de bază era cea sacramentală. Nici Creștinismul nu a făcut excepție de a-și alege slujitori ai cultului, trecându-i în rândul „clericilor” sau făcând parte din „ierarhie bisericească”².

Spre deosebire de alte religii, unde slujitorii cultului erau aleși de comunitate ori se perpetuau pe linie genealogică din tată în fiu, preoția creștină, fiind de origine divină, nu a fost legată de un neam, trib sau clasă socială. Preoția creștină a fost întemeiată de Însuși Mântuitorul Iisus Hristos, Care, după spusele psalmistului David, „...este preot în veac după rânduiala lui Melchisedec” (Ps. 109, 4). Potrivit Sfintei Scripturi noutestamentare Iisus Hristos, Fiul lui Dumnezeu, este într-adevăr Marele Preot și Arhiereu veșnic, care: „...fiind Arhiereu mare, ... a străbătut cerurile” (Evrei 4, 14). Desigur, El nu are nimic cu preoția lui Aaron, destinată seminției lui Levi, uns ca preot din clipa zămislirii, ci continuă preoția lui Melchisedec.

Iisus Hristos, prin jertfa de pe cruce, în calitatea Sa de Mare Preot și Răscumpărător al neamului omenesc, a scos omenirea din robia păcatului și a morții. Preoția Lui e veșnic lucrătoare în ceruri, continuând pe pământ prin Biserică. Prin El se aduce lui Dumnezeu întreg cultul Bisericii, fără de Care nu se

face nimic în lucrarea celor sfinte: „Un astfel de Arhiereu se cuvenea să avem, Sfânt, fără de răutate, fără de pată, osebit de cei păcătoși, fiind mai presus decât cerurile” (Evrei 7, 26). Aceasta arată clar că El este Săvârșitorul lucrărilor sfinte oficiate de preoții Bisericii, care nu fac altceva decât să slujească în numele Lui.

În calitatea Sa de Mare Preot, Mântuitorul Iisus Hristos, nu numai că a întemeiat cultul Legii celei noi, ci a rânduit și persoanele care să-l săvârșească, după înălțarea Sa la cer, investindu-le cu puterea harică necesară pentru aceasta. La Cina cea de Taină, când întemeiază Sfânta Euharistie, Mântuitorul a dat Sfinților Săi Apostoli mandatul de a săvârși neîncetat această Jertfă, spre pomenirea Lui, până la sfârșitul veacurilor: „Aceasta să faceți spre pomenirea Mea” (Lc. 22, 19; I Cor. 11, 24-25). Prin această poruncă dumnezeiască El rânduieste pe Sfinții Săi ucenici ca preoți ai religiei celei noi, împuternicindu-i să săvârșească Jertfa euharistică, cea fără de sânge, dându-le puterea și harul iertării păcatelor: „Luați Dub Sfânt; Căroră veți ierta păcatele, le vor fi iertate și căroră le veți ține, vor fi ținute” (In. 20, 23), precum și dreptul de a învăța și boteza: „Drept aceea, mergând, învățați toate neamurile, botezându-le în numele Tatălui și al Fiului și al Sfântului Dub, învățându-le să păzească toate câte v-am poruncit vouă, și iată Eu cu voi sunt în toate zilele, până la sfârșitul veacului. Amin” (Mt. 28, 19-20).

Așadar, primii preoți sau slujitori ai cultului creștin au fost Sfinții Apostoli, rânduiți direct de Arhiereul cel Mare Iisus Hristos, precum ei înșiși mărturisesc: „Așa să ne socotească pe noi fiecare om ca slujitori ai lui Hristos și ca iconomi ai tainelor lui Dumnezeu”. Investirea lor definitivă, cu putere harică a slujirii, a avut loc în ziua Cincizecimii, când Sfântul Duh S-a pogorât asupra lor sub chipul limbilor de foc și când putem spune că a fost începutul slujirii preoțești în Biserica creștină. La rândul lor, în virtutea harului primit direct de la Mântuitorul nostru Iisus Hristos prin lucrarea sfințitoare și transfiguratoare a Sfântului Duh, Sfinții Apostoli transmit dreptul și puterea harică prin hirotonie sau punerea mâinilor, altor persoane vrednice, alese dintre cei șaptezeci de ucenici ai Mântuitorului care erau colaboratorii lor cei mai apropiați (cf. Fapte. Ap. 6, 6;

¹ Pr. prof. dr. Ene Braniște, *Liturgica generală*, București, 1985, p. 103.

² *Ibidem*.

I Tim. 5, 22; II Tim. 1, 6). Aceștia sunt episcopii, preoții și diaconii, adică cele trei trepte ale clerului sau ierarhiei bisericești care împreună alcătuiesc preoția creștină sau tagma preoțească.

Așadar, preoția creștină este de origine dumnezeiască, începutul și puterea ei sfințitoare și slujitoare venind prin Sfinții Apostoli direct de la Mântuitorul Iisus Hristos, Care este Izvorul sfințeniei și al harului mântuitor. Fiecare episcop este urmașul tuturor Apostolilor, deoarece fiecare Apostol se află în comuniune cu toți ceilalți Apostoli. Fiecare episcop e hirotonit de mai mulți episcopi, primind același har și aceeași învățătură pe care au avut-o Sfinții Apostoli și urmașii lor până în prezent. În acest sens, Părintele Dumitru Stăniloae spune: „Același har primit de la Hristos Care a lucrat prin Sfinții Apostoli și prin urmașii lor, episcopi și preoți până acum, va lucra până la sfârșitul veacurilor prin Sfintele Taine împărtășite credincioșilor. Odată cu succesiunea harului de la Sfinții Apostoli avem și succesiunea credinței”³.

Rolul preotului în viața liturgică și comunitară parohială

În orice comunitate creștină există preoți, ca unii ce sunt orânduiri de Duhul Sfânt ca „păstori” (cf. Fapte. Ap. 20, 28), adică persoane alese și sfințite ce dețin funcții pastorale (II Petru 5, 1-2), care fac rugăciuni și-i ung pe cei bolnavi (Iacob 5, 14-15), care poartă de grijă și cârmuiesc comunitatea (Rom. 11, 8; I Tes. 5, 12-13), propovăduiesc și învață poporul (I Tim. 5, 7, 17) și îndrumă viața duhovnicească a credincioșilor, în general (Evrei 13, 7, 17, 24). Dincolo de toate acestea, slujirea preoțească constă mai ales în faptul că ei aduc slavă și preamărire lui Dumnezeu și oferă lui Dumnezeu rugăciunile credincioșilor (Apoc. 5, 8). În viziunea Sfântului Ioan, cei 24 de *presbiteri* (preoți, slujitori ai templului, cei care fac parte din cinul preoțesc⁴) stau înaintea lui Dumnezeu, se prosternază și se închină, cântă imne de slavă (Apoc. 4, 4, 9-10), strigând: „Amin, Aleluia!” (Apoc. 19, 4). Prin urmare, și ei au primit puterea de la Apostoli și dețin autoritatea în Biserică, îndeplinind funcții sacramentale sau sfințitoare și pastorale.

Și cu toate că preotul este investit cu harul preoției și are menirea de a mijloci pentru credincioșii-șemeni, el nicidecum nu este absolvit de necesitatea rugăciunilor pentru sine, asemenea tuturor credincioșilor. Slujind jertfa lui Hristos pentru comunitate se include și el în cadrul sfintelor rugăciuni prin viața și trăirea lui launtrică. Un scriitor francez, Alphonse de Lamartine, spune: „În fiecare parohie există un om care

este al tuturor, care e chemat ca martor, ca sfătuitor și ca sfințitor în cele mai solemne acte ale vieții omenești. Un om fără de care nici nu ne naștem, nici nu murim; care te primește de la sânul mamei și nu te părăsește decât la groapă; care binecuvăntează sau sfințește leagănul, patul conjugal, năsălia morții și coșciugul; un om pe care copilașii se obișnuiesc să-l iubească și să se teamă firește de el; un om pe care necunoscuții îl numesc „părinte”; un om înaintea căruia creștinii își duc mărturisirile lor cele mai secrete și lacrimile cele mai grele; un om care, prin rostul lui, e mângâietorul tuturor durerilor omenești, care vede bătând la ușa sa și pe sărac și pe bogat – cel bogat ca să-l lase discret milostenia, cel sărac ca să primească fără să se rușineze; un om care nefiind de nici un rang social, ține deopotrivă de toate clasele; în sfârșit, un om care știe toate, care are dreptul să spună tot și al cărui cuvânt cade de sus asupra minții și inimii omului, prin autoritatea dumnezeieștii lui misiuni. Acest om, este preotul”⁵. Portretul acesta, ilustrat în imagini atât de vii, conturat într-o formă atât de expresivă, ne arată în modul cel mai grăitor posibil chipul preotului slujitor, greutatea și importanța preoției creștine, datoria vocațională și obligația preotului față de păstoriții săi. Înfricoșată și plină de multă responsabilitate este această misiune a preoției, deoarece este însăși slujirea lui Hristos, izvorul și puterea preoției harice dăruită preotului sacerdot. „Această putere harică cu care Dumnezeu a investit pe aleșii Săi, are drept scop să mijlocească revărsarea asupra noastră a darurilor dumnezeiești necesară mântuirii și sfințirii sufletelor noastre, căci prin lucrarea preoției Mântuitorul a lăsat în sarcina preoților grija mântuirii sufletului omenesc răscumpărat cu prețul scumpului Său sânge”⁶ prin jertfa crucii de pe muntele Golgota atunci când îl întreabă pe Petru: „Simone, fiul lui Iona, Mă iubești?”, iar Petru îi răspunde: „Da, Doamne, Tu știi că te iubesc”, iar Iisus îi zice: „Păstorește oile Mele” (In. 21, 15-17). Așadar, Iisus încredințează păstoria oilor Sale tuturor Apostolilor și urmașilor lor, până la sfârșitul veacurilor.

Hristos nu încredințează turma Sa spre păstorie la orice fel de oameni, ci unora care trebuie să fie „lumină lumii și sare pământului” (Mt. 5, 13-14). El a dat Sfinților Apostoli și urmașilor lor puterea și misiunea de a fi mesageri ai luminii sfinte aduse de El în lume. În acest sens preotul este așezat în slujba unei asemenea forțe cerești de a-i lumina pe credincioși, de a-i încălzi sufletește, de a le călăuzi viața în Duhul luminii lui Hristos, „Care luminează pe tot omul ce vine în lume” (In. 1, 9). De la această misiune nici un preot sacerdot nu se poate abate și nu se cuvine ca lumina care este întru el să fie umbrată de faptele întunericului. „Nu poate cetatea să se ascundă când stă deasupra muntelui, nici nu aprind făclie și o pun sub obroc, ci în sfeșnic care luminează tuturor celor din casă. Așa să lumineze lumina voastră înaintea

³ Pr. prof. dr. Dumitru Stăniloae, *Teologia Dogmatică Ortodoxă*, vol. II, p. 239.

⁴ Cf. Pr. prof. dr. Ion Bria, *Dicționar de Teologie Ortodoxă*, Edit. IBM al BOR, București, 1994, p. 310.

⁵ Pr. prof. dr. Petre Vintilescu, *Preotul în fața chemării sale de păstor al sufletelor*, București, 1935, p. 65-66.

⁶ Arhim. Vasile Miron, *Chipul preotului ortodox reflectat în opera teologică și pastorală a Sfinților Trei Ierarhi*, în „Studii Teologice”, nr. 3-4, 1997, pp. 55-68, aici p. 58.

oamenilor, încât să vadă faptele voastre cele bune și să slăvească pe Tatăl vostru cel din ceruri? (Mt. 5, 14-16).

Dacă preotul trebuie să lumineze în fața păstoriților precum lumina în întuneric și trebuie să-și păstreze viața curată precum sarea păstrează bucatele nealterate, putem să ne dăm seama cât de sacră și sublimă este această misiune. „*Fiecare preot trebuie să fie «lumină lumii și sare pământului» prin învățătura de credință și de morală pe care o propovăduiește în numele lui Iisus Hristos prin puterea și darurile Dubului Sfânt pe care le împărtășește, prin toată viața și activitatea lui, în slujba lui în slujba lui Dumnezeu și a oamenilor*”⁷.

Părintele Vintilescu arată în lucrările sale că sublim este preotul în scaunul sfintei Spovedanii și sacra este misiunea lui în viața comunitar-parohială deoarece Hristos i-a încredințat puterea de a lega și dezlega păcatele oamenilor: „*Oricâte veți lega pe pământ vor fi legate și în cer și oricâte veți dezlega pe pământ vor fi dezlegate și în cer*” (In. 18, 18). Inspirat din scrierile Sfântului Ioan Gură de Aur, el arată că această putere n-a dat-o Dumnezeu nici îngerilor, nici arhanghelilor, nici altor puteri din cer și de pe pământ, ci numai preotului. Stăpânii lumești au puterea de a lega doar trupurile, dar de suflet nu se pot atinge. În ceea ce privește puterea preotului, lucrurile stau cu totul altfel: „*Dumnezeu întărește sus în ceruri cele făcute de preoți jos pe pământ; Stăpânul întărește hotărârea dată de robi. Ce oare altceva a dat Dumnezeu preoților decât toată puterea cerească? Domnul a spus: «Căroră veți ierta păcatele se vor ierta, căroră le veți ține, ținute vor fi». Ce putere poate fi mai mare ca aceasta? Domnul a spus: «Tatăl a dat toată judecata Fiului». Toată această putere a fost încredințată de Fiul preoților. Au fost înălțați la slujba aceasta atât de mare, ca și cum de acum s-ar muta în ceruri, ca și cum ar fi depășit firea omenească, ca și cum ar fi scăpat de patimile omenești...*”⁸.

Preotul are misiunea de a face în așa fel încât să-l împace pe om cu Dumnezeu, „...*de a face în așa fel încât slăbiciunile noastre omenești, greșelile noastre, păcatele noastre, să le facă în virtutea mandatului primit de la Dumnezeu iertate și să ne nască din nou. Să ne facă din nou curați, așa cum am fost înainte prin iertarea pe care ne-o dă după mărturisire prin Taina Spovedaniei. Este cel mai mare privilegiu care s-a dat vreodată oamenilor ca să li se poată șterge trecutul*”⁹. Toată această putere a dat-o Dumnezeu numai preotului care poate face acestea în Taina Spovedaniei. Așadar preotul este omul lui Dumnezeu. Deși poartă trup omenesc, din carne și oase, prin ceea ce săvârșește puterea lui este mai mare decât a îngerilor din cer. Fiind omul lui Dumnezeu, preotul are puterea și darul de a lucra în numele lui Dumne-

zeu. „*Sfântul Dub a rânduit ca preoții, încă pe când sunt în trup, să aducă lui Dumnezeu aceeași slujbă pe care o aduc îngerii în ceruri. Pentru aceea, preotul trebuie să fie atât de curat ca și cum ar sta chiar în cer printre puterile îngeresti*”¹⁰.

Sfântă și sublimă este misiunea preotului și lucrarea lui în Sfânta Liturghie, unde de fiecare dată când o săvârșește coboară cerul pe pământ și-l unește pe om cu Dumnezeu. „*Cu mâinile lui de tină și cu glasul lui de om aduce pe Dumnezeu pe Sfânta Masă de pe tronul slavei din ceruri, când rostește cuvintele: «Și fă adică pâinea aceasta cinstit Trupul Hristosului Tău, iar ceea ce este-n potirul acesta cinstit Sângele Hristosului Tău, prefăcându-le cu Dubul Tău cel Sfânt», preotul are în fața sa înfinitul, are în fața sa Dumnezeirea; are în fața sa pe Domnul Hristos, pe Domnul Acela iubitor de oameni, Care a dat lumină orbilor, a dat grai muților, a deschis auzul surzilor, a înzdrăvenit mădularile slăbănogilor, a curățit trupurile leproșilor, a slobozit pe cei îndrăciți de demoni, a tămăduit pe cei bolnavi, a înviat pe cei morți. Preotul are atunci în fața sa pe Domnul Care la Cina cea de Taină, la ultima Cină cu ucenicii Săi a spus: «Luați, mâncați, acesta este Trupul Meu care se frânge pentru voi spre iertarea păcatelor. Beți dintru acesta toți, acesta este Sângele Meu, al legii celei noi, care pentru voi și pentru mulți se varsă spre iertarea păcatelor». Preotul are atunci pe Domnul pironit pe cruce, încununat cu cunună de spini, străpuns în coastă cu sulița. Preotul are atunci în fața sa pe Domnul care a rostit pe cruce cuvintele «Săvârșitu-s-a!». Mântuirea lumii s-a făcut! Preotul are atunci în fața sa dragostea nemărginită a lui Dumnezeu față de lume. «Căci atât de mult a iubit Dumnezeu lumea încât pe Fiul Său, Cel Unul Născut, L-a dat ca oricine crede în El să nu piară, ci să aibă viață veșnică». Preotul are atunci în fața sa pe Sfântul Altar, dragostea de Dumnezeu, jertfa lui Dumnezeu, pe În-suși Dumnezeu*”¹¹. Înfricoșătoare și cu totul cutremurătoare erau și preoția și slujba adusă lui Dumnezeu în timpul legii vechi, înainte de venirea harului, cu toate formele de manifestare a cultului, dar cu mult mai cutremurătoare și înfricoșătoare este slujba adusă lui Dumnezeu în legea cea nouă, în legea harului. Iată ce mai spune Sfântul Ioan Hrisostomul: „*Mai socotești, oare, că mai ești printre oameni și că mai stai pe pământ, când vezi că Domnul stă jertfit pe sfânta masă, iar pe preot stând lângă jertfă rugându-se? Mai socotești oare că ești printre oameni și că stai pe pământ? Nu socotești oare că te-ai mutat dintr-o dată în cer, că ai scos din suflet orice gând trupesc și că privești numai cu sufletul gol și cu mintea curată cele din ceruri?*”¹²

Privind la jertfele sângeroase aduse în legea veche, la jertfa adusă de proorocul Ilie, la rugăciunile căruia s-a pogorât foc din cer și a mistuit jertfa (cf. III Regi, 18, 18-38) ne minunăm și ne înfricoșăm. „*Minunate sunt acestea toate și pline de uimire*”, zice Sfântul

⁷ P.S. dr. Vasile Coman, *Slujind lui Dumnezeu, slujind oamenilor*, Oradea, 1980, p. 578.

⁸ Sfântul Ioan Gură de Aur, *Despre preoție*, III, 6, în trad. rom. de pr. Dumitru Fecioru, București 1987, p. 57.

⁹ Cf. Î.P.S. Antonie Plămădeală, *Preotul în biserică, în lume, acasă*, Sibiu, 1996, p. 276.

¹⁰ Sfântul Ioan Gură de Aur, *op. cit.*, III, 4, p. 57.

¹¹ *Ibidem*, apud Petre Vintilescu, *Sfintele și dumnezeieștiile liturghii*, București, 1937, p. 156.

¹² Ioan Gură de Aur, *Despre preoție*, III, 4, p. 59.

Ioan Gură de Aur „dar mută-te acum cu mintea de la cele ce se săvârșesc de Ilie la cele ce se săvârșesc de preot pe sfânta masă. Vei vedea nu numai fapte minunate, ci fapte care depășesc orice înțelegere. Preotul stă în fața sfintei mese, nu pogoară foc din cer, ci pe Dubul cel Sfânt, se roagă vreme îndelungată nu ca să se pogoare o flacără de sus spre a mistui cele puse înaintea, ci ca să se pogoare harul peste jertfă, spre a aprinde cu ea sufletele tuturor și a le face mai strălucitoare decât argintul înroșit în foc”¹³.

În timpul Sfintei Liturghii, când preotul invocă harul Sfântului Duh peste sfintele daruri, îngerii lui Dumnezeu se pogoară din cer și umplu întreg altarul, înconjurându-l pe preot și sfintele daruri spre slava lui Dumnezeu și a Fiului Său Care se jertfește pe masa Sfântului Altar pentru toți aceia care participă la jertfa euharistică. Dacă în legea veche S-a pogorât Dumnezeu pe muntele Sinai, înconjurat de vuiet, fulgere și trăsnete, neputându-se apropia de munte decât numai Moise, care a primit Tablele Legii pentru călăuzirea poporului iudeu spre țara făgăduinței (Ieșire 19, 16-21), „...acum însă se coboară Dumnezeu pe altarele tuturor bisericilor creștine, la fiecare sfântă Liturghie, de câte ori preotul își înalță mâinile către cer și Domnul din ceruri ascultă glasul preotului și vine pe Sfânta Masă și «se sfărâmă și se împarte Mielul lui Dumnezeu, Cel ce Se sfărâmă și nu se desparte, Cel ce Se mănâncă pururea și niciodată nu se sfârșește, ci pe cei ce se împărtășesc îi sfințește»”¹⁴.

În legea veche, când Dumnezeu se arată lui Moise în rugul „ce ardea și nu se mistuia” și îi poruncește „dezleagă cureaia încălțămintelor căci locul pe care stai este sfânt” (Ieșire 3, 5), Moise se înfricoșează la auzul glasului dumnezeiesc, dându-și seama de micimea și nevrednicia sa de a auzi cu urechile lui glasul dumnezeirii: „Și-a acoperit fața sa căci se temea să privească pe Dumnezeu” (cf. Ieșire 3, 6). Cu atât mai înfricoșător trebuie să fie preotul liturghisitor despre care Sfântul Ioan Gură de Aur zice: „Spune-mi, te rog, unde-l vom pune pe preot când cheamă Dubul cel Sfânt când săvârșește preainfricoșătoarea jertfă și când atinge neconținut pe Stăpânul obștesc al tuturor? Cât de mare curăție, cât de mare evlavie îi vom cere? Gândește-te ce fel trebuie să fie mâinile acelea care slujesc, ce fel trebuie să fie limba aceea care rostește acele cuvinte? Nu trebuie să fie oare mai curat și mai sfânt decât oricine altul sufletul care a primit atâta duh? Atunci și îngerii stau împrejurul preotului, tot altarul și locul din jurul jertfelnicului se umple de puterile cerești în cinstea Celui ce Se așază pe jertfelnic. Cele ce se săvârșesc atunci pe sfântul altar sunt îndestulătoare să ne încredințeze de toate acestea”¹⁵. Iar în alt loc mai zice: „Sufletul preotului trebuie să fie mai curat decât înseși rațele soarelui pentru ca Dubul cel Sfânt să nu-l părăsească niciodată și ca el să poată spune: «Iar de acum nu mai trăiesc eu, ci Hristos trăiește în mine»”¹⁶.

Pe hainele arhieresti din Vechiul Testament era gravată o inscripție cu cuvintele „Sfântul Domnului?” (Ieșire 28, 36), care-i aducea mereu aminte de misiunea lui; cu atât mai vădit trebuie să-și aducă aminte de misiunea și datoria pe care o are slujitorul altarului Testamentului celui Nou. De aceea, ca slujitor al lui Dumnezeu, preotul trebuie să aibă ca model pe Fiul lui Dumnezeu, Iisus Hristos Domnul, Care a spus: „Nu caut voia Mea, ci a Celui care M-a trimis” (In. 5, 30). Iisus S-a apropiat cu dragoste de oameni, i-a mângâiat, i-a ajutat și i-a tămăduit; El a stat împreună cu Sfinții Apostoli și a participat cu mama Sa la nunta din Cana Galileii, a intrat în casa vameșului Zaheu, în casa lui Iair, căruia i-a înviat fiica, a lui Lazăr și surorilor lui, Marta și Maria, și oriunde a fost chemat și a avut ocazia să facă bine și să ajute pe cei care și-au pus nădejdea în El. Fiul lui Dumnezeu nu S-a izolat de lume și nu a fost străin de durerile și bucuriile oamenilor. Ca slujitor al lui Dumnezeu, preotul trebuie să știe că viața creștină începe de la altar și se întreține prin darurile Sfântului Duh, tot de la altar. Ca păstor de suflete, preotul trebuie să fie pildă credincioșilor și să se comporte „ca în liturghie toată viața lui și peste tot”¹⁷. Și dincolo de toate nu trebuie să uite niciodată sfatul și îndemnul Apostolului Pavel către ucenicul său Timotei: „Fă-te pildă credincioșilor cu cuvântul, cu dragostea, cu dubul, cu credința și cu curăția” (I Tim. 4, 12).

În final, referindu-ne la însemnătatea preoției sacramentale, la sublima misiune a preotului, la curăția lui sufletească, la felul în care trebuie să se pregătească și să se prezinte în sfânta biserică pentru a săvârși jertfa cea nesângeroasă, pentru a pogori pe Hristos din ceruri pe masa sfântului altar, pentru a-L purta în mâinile sale cele păcătoase și-n inimă, a se uni cu El euharistic și a-L împărtăși credincioșilor spre mântuire, deși s-ar putea spune mult mai multe ne rezumăm să redăm îndemnul părintesc al Sfântului Ioan Hrisostomul, care spune: „...Săvârșește preotule sfânta slujbă a Sfintei Liturghii cu toată curăția trupească și sufletească. Fă-ți pravila cerută de rânduielile bisericești, citește rugăciunile pentru sfânta Împărtășanie. Nu le citi numai ca să le citești, ci pentru ca să-ți înalți sufletul către Dumnezeu ca să te pocăiești. Împacă-te cu toată lumea; împacă-te cu cel cu care slujești la același altar. Mărturisește duhovnicului păcatele săvârșite. Nu săvârși păcate de moarte, nu fi truș, nu fi iubitor de argint, nu curvi, nu te mânia, nu fi lacom, nu pizmui, nu cleveți, nu te lenevi spre fapte bune. Ferește-te de beție și de îmbuibare. Postește, roagă-te, fă milostenie. Dar postește, roagă-te, fă milostenie, fără fățarnicie. Așa curățit trupește și sufletește și împacă-te cu toată lumea, apropie-te de sfânta masă, pe piscul cel mai înalt al slujirii preoțești, pentru a primi în mâinile tale Trupul Dumnezeului Celui viu, Trupul Dumnezeului Care ține universul în palmă... Ia aminte, dar! Harul lui Dumnezeu te-a supt pe piscul cel mai înalt al slujirii preoțești. Ești puternic. Poți lega și dezlega sufletele. Poți scoate din iad sufletele și le poți băga în rai. Ai o putere pe care Dumnezeu n-a dat-o nici îngerilor,

¹³ Ibidem, III, 4, p. 59.

¹⁴ Sfântul Ioan Gură de Aur, *op. cit.*, apud Petre Vintilescu, *Sfintele și dumnezeieștile...*, p. 156.

¹⁵ Sfântul Ioan Gură de Aur, *Despre preoție*, VI, 4, p. 61.

¹⁶ Ibidem, VI, 2, p. 61.

¹⁷ Î.P.S. Anatonie Plămădeală, *op. cit.*, p. 24.

nici arhanghelilor. Ție ți-a dat, cât ești pe pământ, puterea aceasta de a ierta păcatele credincioșilor tăi. Ești puternic. Poți, cu fărâma ta de trup, în care pâlpâie sufletul, poți pogori pe Dumnezeu din ceruri, ca să te sfințească și să te mântuie și ca și tu la rândul tău să sfințești și să mântui pe credincioșii tăi. Sfințește-te, îndumnezeiește-te, cu trupul lui Dumnezeu cât mai des. Sfințește-te și îndumnezeiește la fel și pe credincioșii tăi. O, poți! Toată puterea aceasta este în mâna ta. Ți-a dat-o Dumnezeu... spre slava Lui în veci. Amin”¹⁸.

Cu aceste gânduri și povețe părintești primite de la Sfântul arhiepiscop al Constantinopolului, Ioan cel cu Gura de Aur, concluzionăm, spunând că sublimă cu adevărat este slujirea preoțească așa cum sublimă este viața creștină autentică trăită în duhul cel adevărat al Evangheliei lui Hristos, Domnul, Dumnezeu și Mântuitorul nostru. Și după cum viața noastră în Hristos, viața cea sfințitoare și duhovnicească a Duhului Sfânt, nu poate fi trăită, experimentată și concepută fără administrarea Sfințelor Taine în spațiul eclezial al Trupului tainic al Domnului – Biserica, tot astfel și mai cu seamă viața creștină autentică nu poate fi concepută fără slujirea sacerdotală și sacramentală a preoției bisericești. Fără hirotonisire, ca undă dumnezeiască revărsată sublim, tainic și real din lucrarea harică deplină a Duhului lui Dumnezeu ce sfințește întreaga viață bisericească împreună cu toate lucrările ei cele spre mântuire, fără preoție sacramentală bisericească în slujirea ei ierarhică, fără lucrarea dumnezeiască de origine apostolică descoperită real în comunitatea bisericească în scurgerea veacurilor prin istorie, nu putem vorbi, nu putem percepe și nici nu putem simți realitatea mântuirii îndumnezeitoare la care cu toții suntem chemați. Doar prin instituirea și administrarea Preoției sacramentale în/prin Biserică se poate spune că se stabilește o ordine care în lumea modernă actuală, desacralizată limitează viața cea nouă și plină de har dumnezeiesc de orice „cincizecism” sectar dezordonat și fals, care nu poate oferi nimănui cu mintea limpede și cu sufletul curat un fundament de nezdruccinat asupra mântuirii și a adevărului suprem. Iar dacă ne gândim numai la ceea ce un părinte duhovnicesc al sfârșitului de mileniu II creștin spunea referitor la atitudinea demonică sectară actuală din țara noastră, cum că „sub masca blândă a misionarismului sectar actual însuși diavolul își săvârșește nestingherit lucrarea sa malefică încercând prin orice mijloace să-L alunge pe Hristos din creația Sa, lovind cu înverșunare în propria Sa preoție sacramentală, până acolo când în lumea dezaxată actuală și fără Dumnezeu nu va mai activa mântuitor vreun preot sacerdot, pentru ca însuși Mântuitorul Hristos, în calitate de Mare Arhiepiscop, să vină să-și împlinească sfârșitul pentru care pe toate le-a făcut”, cu toții, credincioși dreptmăritori și slujitori sfințitori ai altarelor străbune, ar trebui să luăm aminte și să

medităm la menirea noastră eternă în comuniunea cu Dumnezeu, pocăindu-ne cu adevărat și urmând calea cea dreaptă și îngustă ce duce sigur la mântuire, așa cum a descoperit-o, a păstrat-o și a urmat-o Biserica lui Hristos dintotdeauna. Să nu uităm că prin preoția sacramentală, orice Taină săvârșită canonic și liturgic în Biserică devine un eveniment în Biserică, prin Biserică și pentru Biserică, ceea ce înseamnă că exclude tot ceea ce izolează față de rezonanța eclezială. Iar dacă Sfântul apostol Pavel a îndrăznit să profețească că Biserica „nici porțile iadului n-o va birui”, atunci a înțeles aceasta prin prisma administrării acestor „epifanii cerești” care sunt Sfintele Taine, căci până la sfârșitul lumii ele ca adevărate „limbi de foc” vor vesti în Biserică puterea mântuitoare a harului sfințitor, deschizând o cale fulgerătoare spre Împărăție. De aici, prin preoția care dă consistență deplină tuturor Tainelor ce se săvârșesc în Trupul lui Hristos, întreaga viață creștină nu este decât o conștientizare permanentă și din ce în ce mai deplină a vieții sacramentale. Iar nouă nu ne rămâne decât uimiți și cu nădejdea dobândirii sfințeniei să trăim viața cea nouă și plină de har pe care ne-o împărtășesc zilnic, duminical și la toate sărbătorile creștine preoții slujitori ai sfințelor altare ale bisericilor noastre comunitare.

Bibliografie

1. BRANIȘTE, Pr. prof. dr. Ene, *Liturgica generală*, București, 1985.
2. BRIA, Pr. prof. dr. Ion, *Dicționar de Teologie Ortodoxă*, Edit. IBM al BOR, București, 1994.
3. COMAN, P.S. dr. Vasile, *Slujind lui Dumnezeu, slujind oamenilor*, Oradea, 1980.
4. HRISOSTOM, Sfântul Ioan, *Despre preoție*, în traducere românească de Pr. Dumitru Fecioru, București, 1987.
5. MIRON, Arhim. Vasile, *Chipul preotului ortodox reflectat în opera teologică și pastorală a Sfinților Trei Ierarhi*, în „*Studii Teologice*”, nr. 3-4, 1997, pp. 55-68.
6. PLĂMĂDEALĂ, Î.P.S. Antonie, *Preotul în biserică, în lume, acasă*, Sibiu, 1996.
7. STĂNILAOE, Pr. prof. dr. Dumitru, *Teologia Dogmatică Ortodoxă*, vol. II, Editura IBM al BOR, București, 1978.
8. VINTILESCU, Pr. prof. dr. Petre, *Preotul în fața chemării sale de păstor al sufletelor*, București, 1935.
9. IDEM, *Sfintele și dumnezeieștile liturghii*, București, 1937.

¹⁸ Sfântul Ioan Gură de Aur, *op. cit.*, p. 17-18.

TAINA SFINTEI HIROTONII

pr. Alexandru STĂNCIULESCU-BÂRDA

Taina Sfintei Preoții este destul de bine reprezentată în colecția de proverbe a lui Iuliu Zanne, dar nu la nivelul Sfintei Cununii sau al Sfintei Spovedanii. Preotul a fost întotdeauna o persoană publică, cunoscută de comunitate prin natura misiunii sale. Preotul l-a botezat pe noul-născut, l-a învățat cele dintâi taine ale scrisului și cititului, l-a inițiat în învățăturile creștinești, l-a împărtășit la marile Sărbători. Pe tânăr l-a spovedit și l-a împărtășit, l-a îndrumat în problemele mai delicate ale vieții, l-a cunoscut și i-a fost alături la toate evenimentele ce i-au marcat viața. Pe adult și pe bătrân l-a însoțit pe cărările vieții la bine și la rău, s-a bucurat și s-a întristat alături de el, l-a pregătit pentru viața de apoi și, după Marea Trecere, preotul a rămas să-i officieze cele cuvenite pomenirii. Pentru toți membrii comunității preotul a oficiat slujbele cuvenite în biserică în duminici și sărbători și ori de câte ori a fost cazul, preotul le-a predicat cu timp și fără timp, ajutându-i să înțeleagă rostul vieții pe pământ. Preotul a sfințit viața credincioșilor și obiectele, a binecuvântat viețuitoarele, pământul și holdele. Preotul a fost modelul de viață morală al enoriașilor din parohie. Multe au fost permise

oamenilor de rând în mentalul popular, dar preotul întotdeauna a avut un statut special. El a fost judecat de comunitate cu alte unități de măsură față de restul oamenilor. Orice abatere, cât de mică, a preotului de la normele de conduită socială și morală a fost judecată cu mult mai mare asprime de comunitate în general și de fiecare în special. El a trebuit să fie etalonul, modelul, îndreptarul. Preotul a fost cel mai învățat din cadrul comunității. El a fost cel ce a citit cărțile, a scris jalbele și scrisorile, a eliberat actele de stare civilă, a citit actele de proprietate, hrisoavele, decretele, poruncile și legile. Tot el le-a comentat și le-a explicat pe acestea, ca unul care avea cunoștințele necesare. Era imposibil ca preotul să nu fie prezent în folclorul românesc în general și în universul paremiotic în special.

Așadar, asemenea arheologului, vom încerca să reconstituim, din câteva cioburi risipite, vasul, cât mai aproape de forma originală. Nu ne propunem, așa cum am mai spus, să facem un studiu dogmatic sau pastoral despre Preoție, ci doar să vedem în ce măsură Taina Sf. Preoții și misiunea preoțească a fost receptată în popor.

I. Întemeietorul

Întemeietorul este Însuși Dumnezeu, preotul fiind „*unsul lui Dumnezeu*” (VIII, 85), „*după rânduiala lui Melchisedec*” (VIII, 457). Preoția este misiune sfântă: „*Preot și arhieru după rânduiala lui Melchisedec să fii, fără nici o spurcăciune, fără nici o răutate și fără nici un interes*” (VIII, 457).

II. Săvârșitorul

Săvârșitorul este arhierul, episcopul: „*Știe vlădica pe cine popește*” (VII, 217);

III. Primitorii

Primitorul este creștinul care îndeplinește mai multe condiții obligatorii, el fiind „*Unsul lui Dumnezeu sfânt lucru se-nțelege; cine pune mâna pe unsul lui Dumnezeu, vinovat de moarte este. Ferește-te de-o asemenea vină*” (VIII, 85). El trebuie să îndeplinească o serie de condiții precum:

– *Vocație pentru preoție*, „*A călca a popă*” (VII, 109), „*A călca popește*” (VII, 116), „*Parc-am fost popă*” (X, 377), „*Parcă-i popă*” (VII, 115), „*Carte nu știe, dar calcă popește*” (VII, 116), fiind proverbele care definesc cel mai bine această potență nativă a unui candidat. Se găsesc întotdeauna „*cititori*” ai acestor semne, predispoziții, încă de timpuriu, care-i prevestesc copilului că „*Ai să te faci popă*” (VII, 116).

– *Studii teologice*. Alături de vocația innăscută, candidatul la preoție trebuie să aibă și pregătirea teologică propriu-zisă: „*Știe carte ca popă*” (VII, 108). În mod obligatoriu, preotul trebuia să știe să citească: „*Unde popa nu citește*” (X, 377). Copiilor cu înclinații vădite spre studiu li se spunea de către părinți și cunoscuți: „*N-o să te faci popă*” (VII, 115). Din cauza studiilor, preotul era socotit „*cu patru ochi*” (VII, 101). De obicei, aspirantul la preoție se pregătea în prima fază prin practică pe lângă preotul bătrân din satul său. El era apoi susținut de parohie în școlile teologice, cu condiția ca după absolvire să se întoarcă în sat și să slujească cele ale preoției. Era o cutumă încetățenită în mediul rural, mai ales, ca fiul unei localități să slujească acea localitate, și nu alta: „*Nu te face popă în biserică străină*” (VII, 93). Erau excluși de la preoție cei cu comportament religios-moral necorespunzător, infractorii și toți cei ce nu aveau „*chemare*” pentru această misiune. Verdictul era categoric: „*Văzut-ai un drac popă?*” (VI, 566).

IV. Forma

Forma în care se săvârșește această Sfântă Taină nu este suficient de clar exprimată în proverbe. Întâlnim câteva proverbe cu această temă: „*A preoți pe cineva*” (VII, 123); „*A pune potcapul pe cap*” (III, 317), în opoziție cu „*A pune potcapul în par*” (III, 317), care echivalează cu caterisirea. Din istoria literaturii române a rămas celebră figura făcută de Ion Creangă când a fost caterisit. S-a dus lângă un par, s-a lipit cu spatele de el și a potrivit ca vârful parului să îi preia potcapul de pe cap. Când i-a reușit operația, Creangă s-a adresat potcapului cu cuvintele: „*Nici nu te-am pus, nici nu te-am luat!*” I-l pusese pe cap episcopul când îl hirotonise diacon. În Țara Românească se dăduseră niște înlesniri fiscale pentru preot, în sensul că preoții erau scutiți de anumite biruri. Din cauza aceasta, tot mai mulți români căutau să obțină dovadă de la un ierarh legiuit că sunt hirotoniți, chiar dacă n-aveau nici în clin, nici în mănecă cu preoția. Acela era cel de la Vidin. Găsim între proverbele din colecția lui Zanne și unul care face referință la vremea când mulți olteni treceau Dunărea la Vidin, îi duceau mitropolitului de acolo un peșcheș și erau hirotoniți. Se spune că trecuseră mai mulți cu o sanie peste Dunărea înghețată. Mitropolitul a hirotonit câți a hirotonit și apoi, văzând că nu mai vine nici unul, a întrebat: „Mai sunteți?” Noii preoți au răspuns: „Mai este cel de la cai!” „Să vină și el!” a zis mitropolitul și astfel l-a hirotonit preot și pe acela. Faptul că hirotonia se oficia cu vădită ușurință, fără pregătirea necesară, ci doar pentru obținerea unei hârtii, a rămas expresia, când s-a făcut referire la un preot slab pregătit din punct de vedere teologic, că e „preot de la Diu”, „*Se face popă la Diu*” (VI, 77), adică preot hirotonit la Vidin.

V. Efectele

Efectele sunt amintite pe larg în proverbele românești. Taina Sfintei Hirotonii îi conferă preotului întreita demnitate:

– De conducător: Un proverb din Banat ne amintește de vremea veche, când regiunea aparținea, bisericește, de Patriarhia de la Karloviț, respectiv de Episcopia de la Vârșeț. În această situație, preotul din parohie avea un statut special, privilegiat: „*Hopa, hopa! / Pân-la popa, / Că vlădica nu-i nîmîc*” (VII, 92). Preotul avea autoritate morală deosebită în cadrul parohiei și puțini erau cei care aveau curajul să-l înfrunte pe preot, ori să-i negligeze poruncile, îndrumările și sfaturile. De aici și vorba pusă în gura unui asemenea preot plin de emfază: „*Voi arăta eu cine-i popă în biserică*” (X, 376).

– De învățător: „*Datoria preotului (este de) a cunoaște bine credința și ale credinței*” (VIII, 457). Prin predici, pareneze, necroloage, cuvântări ocazionale, discuții particulare, preotul are datoria de a învăța pe credincioși cele ale învățăturii creștine: „*Popa nu spune predica de două ori*” (VII, 86). Omul din popor are tot respectul față de cele aflate de la preot, dar socotește că nu le poate pune pe toate în viața practică: „*Nici toate ale popii, nici toate ale doctorului*” (VII, 96).

Multă vreme și în multe locuri, preotul a fost socotit pe post de bau-bau pentru speriatul copiilor, folosindu-se expresia: „*Taie popa limba*” (VII, 102). La o analiză mai atentă, vom observa că, de fapt, expresia rostește un mare adevăr: preotul are datoria de a învăța pe copii cele bune și a-i dojeni pentru cele rele, are datoria de a mustra cu tărie pe cei ce nu-și controlează limba și rostesc cu ea înjurături și alte vorbe grele la adresa celor sfinți.

– De sfințitor

❖ săvârșirea slujbelor din duminici și sărbători: „*A cânta ca popa la Rusaliu*” (VII, 140); „*A sluji pentru norod, cea mai mare către Domnul rugăciune*” (VIII, 505); „*Ca popa la biserică, și ziua, și noaptea*” (IX, 121); „*De câte ori la biserică a mers, / Popa salcie mi-a dat; / Dacă am început să merg mai des / La mine nu s-a uitat*” (VI, 489). Nu oricine poate oficia sfintele slujbe, fiindcă nu oricine are harul Sfintei Preoții. Din cauza aceasta are justificare proverbul: „*Numai popa poate umbla cu cădelnița*” (VII, 93). Când parohia este săracă și personalul puțin, preotul bate și clopotul, și toaca: „*Unde popa nu toacă*” (X, 377)”. Dacă se întâmplă, dimpotrivă, ca într-o localitate să fie mai mulți preoți: „*Svârli cu bățul într-un câine și lovești un popă*” (VII, 94), așa cum se întâmpla în veacurile trecute, ajungându-se și până la 17 preoți într-un sat, apăreau diferite intrigi între ei, fapt speculat cu asprime de creatorul popular: „*Unde sunt popi mulți, moare pruncul nebotezător*” (VII, 89). Situația ideală ar fi aceasta: „*Nu e sat fără de popă*” (VII, 101).

❖ săvârșirea Sfintelor Taine: „*Când popii n-au de lucru, botează vițe*” (VII, 100), desigur, proverbul este o ironie, dar el atestă lucrarea preotului de a boteza. El spovedește: „*Ce știe popa nu trebuie să știe satul*” (VII, 100). Preotul împărtășește: „*Numai moartea când vedem că se apropie de noi, atunci alergăm la preoți și-i chemăm. O, ce zădărnice!*” (VIII, 457). Aici trebuie să remarcăm un lucru. În unele regiuni există superstiția că preotul are posibilitatea să ghicească în Sfânta Împărtășanie dacă cel împărtășit moare sau mai are de trăit. Unii preoți speculează această superstiție și o folosesc pentru a-și rotunji veniturile. Cei mai mulți însă recunosc cu sinceritate că preotul nu ghicește nici în Sfânta

Împărtașanie, nici în Sfânta Evanghelie, nici în alte cărți, în cafea, în stele, în palmă sau altele. El își face slujba lui și atât. Numai Dumnezeu știe anii și zilele oamenilor, ceasul morții fiecăruia. Ghicitul unor preoți este perceput de creatorul anonim ca o șarlatanie, iar următorul proverb o exprimă cu prisosință: „*Profet după Hristos măgar este*” (X, 378).

- ❖ Săvârșește ierurgiile solicitate, precum înmormântarea: „*Curând îi va cânta popa*” (VII, 113), „*Mai bine pandur la spate, decât popa la cap*” (IV, 535). El săvârșește pomenile și parastasele: „*De popă nu scapi nici mort*” (VII, 95). Preotul umblă cu colindul din casă în casă în Ajunul Crăciunului și cu sfințirea caselor la Bobotează și, în unele locuri, la începutul fiecărei luni: „*Trecu ca preotul cu crucea*” (VII, 122); „*Popa în ziua de ajun, să-l poștești să șadă puțin pe pat, ca să-ți scadă pețitorii*” (IX, 358). În aceste împrejurări, el este însoțit de cântărețul bisericii: „*Popa Manoilă / Cu țârcovnicul Gavrilă*” (VII, 105). Chiar dacă uneori preotul are slăbiciunile, păcatele, lipsurile și năravurile lui, harul preoției lucrează și prin acesta, fiindcă „*Și popa prost blagoslovește biserica*” (VII, 85).

VI. Treptele Preoției

- Diaconia. În proverbele din colecția lui Zanne nu întâlnim treapta diaconiei.
- Preoția. Din treapta Preoției propriu-zise, este menționată, ca treaptă administrativă derivată, funcția de protopop. Imaginea lui însă e destul de difuză, semn că n-a avut contacte directe cu omul din popor, cu masele de credincioși. Se știe despre el că lua „gloabă” („*Da-te-aș protopopului de gloabă*”, VII, 128) de la preoți și că tinerii care urmau să se căsătorească se duceau la el să ia aprobare. „*Taie lemne ca la protopop*” (VII, 127). Îi puneă să spună rugăciuni, iar dacă nu știau, le dădea o secure stricăță și-i puneă să taie lemne (VII, 128).
- Arhieria. Din treapta aceasta întâlnim de mai multe ori vorbindu-se de episcop. Era socotită o funcție foarte înaltă, de vreme ce, atunci când trebuia desemnat tot poporul, se folosea expresia „*De la vlădică la opincă*” (VII, 218), înțelegându-se întreaga populație, de la domnitor până la cel mai de jos om al societății. Episcopii erau însă văzuți rar de credincioși, „*Ca vlădici*” (VII, 220). Erau remarcați mai cu seamă pentru pedepsele ce le aplicau preoților, sau, în unele cazuri, chiar credincioșilor: „*Dumnezeu să te ferească / De mânia vlădicească / Și de pâra moșicească*” (VII, 220). Nu oricine avea acces la ierarh, nu oricine era de „*Nasul vlădică*” (VII, 220). Exista rânduiala ca să contribuie fiecare preot, fiecare parohie, iar uneori fiecare familie la susținerea episcopului și a funcționarilor eparhiali. În Banat, spre exemplu, am întâlnit documente care vorbeau de obligația ca fiecare familie să dea drept „gloabă” pentru episcopul de la Vârșet câte o găină. Uneori însă dajdia aceasta „vlădicească” creștea vizibil, ceea ce făcea pe omul din popor să exclaim: „*Îs lungi poalele vlădichi*” (VII, 219) sau, mai rău, „*S-a desmăgărit vlădica*” (VII, 217), ajungându-se până la afirmații de genul: „*Rău e turcul, dar încă mai rău e episcopul*” (VII, 219). Probabil că la imaginea proastă a ierarhului contribuiau și preoții, care intrau în contact direct cu el, suportându-i cel mai adesea pedepsele: „*Știe bine vlădica pe cine ia de chică*” (VII, 217) sau cheltuielile imense ce le necesitau vizitele pastorale și inspecțiile ierarhului în parohii: „*Vine episcopul în sat și preoții se fac neveste*” (VII, 219). Nu lipsesc nici ironiile la adresa ierarhului și a protopopului, precum: „*Vlădica de e vlădică / Și tot are ibovnică, / Dar eu ca protopop, / De ce să n-am șapte-opt?*” (VII, 218). În vremuri grele, starea materială a episcopilor era atât de precară, încât se vorbea de o adevărată decădere din treaptă a ierarhului: „*A ajunge din vlădică popă*” (VII, 219).

VII. Întreținerea clerului

Întreținerea clerului a fost întotdeauna o problemă foarte delicată, atât pentru Biserică, cât și pentru comunitate, iar apoi pentru stat. Ideal ar fi fost ca preotul să nu fie retribuit cu bani pentru serviciile oficiate, pentru activitatea lui. După exemplul Mântuitorului și Sfinților Apostoli, el ar fi trebuit să officieze totul gratuit, să facă misiune voluntară, conștient că el nu slujește un om oarecare, ci pe Însuși Dumnezeu. El trebuie să slujească cu conștiința eternității și răsplății din partea lui Dumnezeu în viața de apoi. În realitate, preotul are și el familie, nevoi omenești și nu-și poate permite să slujească cele ale preoției sub formă de voluntariat. Lucrul acesta a generat multe reacții din partea unor credincioși, dar și multe abuzuri din partea unor preoți. Proverbele sesizează acest aspect și-l analizează în modul lor specific. „*A da ortul popii*” (VII, 113; X, 378) este proverbul care ne duce cu gândul la decesul cuiva. Nu e numai atât. Cu prilejul decesului, serviciile religioase oficiate de preot trebuie plătite. În limba greacă, „ortos” înseamnă „corect”, „drept”, „adevărat”. În această expresie, sensul este acesta: „*a da ceea ce i se cuvine preotului pentru serviciile oficiate*”. De aici și proverbul: „*Preotul de unde cântă mănâncă*” (VII, 121). De la ceea ce este drept, de la ceea ce i se cuvine conform unor regulamente clare și unor cutume locale, până la abuzuri de genul „*A da pielea popii*” (VII, 114) este cale lungă: „*Nici o poruncă așa de lesne ca a preotului te supune, să-i dai și cămașa de pe tine de*

bună voia tă” (IX, 131); „Popa pe tăcute și nimic cerând îți ia paraua din pungă de bună voia tă” (VIII, 457). Astfel de situații duceau la dezgustul multora și adoptarea unei atitudini specifice: „Nici popă nu-i mai trebuie” (VII, 102). Plata nu este egală la toți preoții pentru aceleași servicii. Ea diferă de la zonă la zonă, de la parohie la parohie, de la preot la preot: „Cum e popa, și colacul” (VII, 101). Existau chiar și preoți care, de dragul veniturilor obținute cu prilejul înmormântărilor, doreau în intimitatea lor să aibă cât mai multe astfel de servicii, fapt care nu scăpa neobservat de către creatorul anonim: „Nu precum vor popii nouă, ci precum ne vor lăutarii, așa să ne dea Domnul nouă” (VIII, 457). Lăcomia unor preoți a fost amendată cu asprime de creatorul anonim: „Burta popii-i sac fără fund” (VII, 100), „Burtă de popă” (VI, 99), „Popa are mână de luat, nu de dat” (VII, 95), „Popa mănâncă și de pe viu, și de pe mort” (VII, 95), „Sacul popii-i fără fund” (VII, 99), „Popa până și-n pridvor / Cată să aibă izvor” (VII, 92), „Popa nu are nimic isprăvit” (X, 376), adică este nesătul de foloase, „Mănâncă cât un popă-n sărbători” (VII, 99). Poftirea preotului la masă cu prilejul unor servicii religioase denota ospitalitate, bună-cuviință, omenie, după cum, din contră, lipsa unei astfel de invitații denotă zgârcenie, sărăcie, egoism: „Nu i-a ieșit de multe ori popa din casă cu firimituri în barbă” (X, 377). Chiar preoții vrednici, care au căutat să practice anumite activități menite să le aducă venituri suplimentare, au fost contestați de comunitate: „Ce-i trebuie popii stupi, când încolo toate le are” (VII, 98). Veniturile foarte mici provenite din plata pentru serviciile religioase în unele zone, dar și comportamentul unor preoți, l-a făcut pe omul din popor să-l numească pe părintele său spiritual „Colivar” (VI, 525), adresându-i-se ironic: „Popa Stoian / Cu luleana de cocean” (VII, 101). Au fost și din cei care au considerat că preotul săvârșește cele ale preoției numai pentru a-și satisface nevoile materiale: „Joacă preotul de nevoi” (VII, 122). S-au făcut uneori și comparații între veniturile preotului și ale altor categorii sociale: „Cu gramatica / Rămâi nimic, / Dar cu condacu / Umpli sacul, / Iar cu troparu / Umpli hambaru” (VI, 526). Nu toate veniturile reveneau în exclusivitate preotului. O parte din ele trebuiau date organelor ierarhice superioare: protopopul, episcopul etc.: „Da-te-aș protopopului de gloabă” (VII, 128).

Acei preoți care-și uitau de îndatoririle lor elementare privind statutul social și comportamentul corespunzător și se amestecau cu cei ce frecventau cârciumele puteau auzi expresii de genul: „Ia fă cinste, popo Brat, / C-ai luat banii pe tocal” (III, 523). Nu știm dacă popa Brat se grăbește să facă cinste, sau „Plătește ca popa” (VII, 112; X, 378), adică niciodată.

În unele zone exista obiceiul de a recompensa pe preot pentru serviciile oficiate în natură. Astfel, cu prilejul colindului de Crăciun, i se dădea preotului carne, de unde și proverbul: „Nici n-a avut popa porci, nici trebuie să aibă” (VII, 98). Cu prilejul sfințirii caselor de la Bobotează, i se dădea un fuior de câneapă: „A umbla ca fuiorul popii” (VII, 106). Și, totuși, românii, deși au apreciat întotdeauna smerenia, modestia, n-au întârziat să spună că „Popa cu opinci încălțat / De puțini e ascultat” (VII, 90), ceea ce denotă că statutul social al preotului necesită și o stare materială mai elevată față de a oamenilor de rând, acest fapt asigurând un spor de respect față de preot.

VIII. Chipul preotului

Putem împărți materialul documentar de care dispunem în două părți distincte. Într-o grupă de proverbe se conturează portretul pozitiv al preotului, iar în altă grupă portretul negativ. Iată-le:

– Portretul pozitiv, ideal: Preotul este propovăduitorul învățăturii lui Dumnezeu și sfințitorul oamenilor, năturii și obiectelor. El este „cu Dumnezeu în sân” (VI, 679). El reprezintă pe Hristos în lume, este „Mielul lui Dumnezeu” (VI, 684), „Omul lui Dumnezeu” (VI, 677). Chipul preotului trebuie să iradieze bunătatea, să fie „pâinea lui Dumnezeu” (VI, 677). Lucrarea preotească este inconfundabilă. Un proverb precum „Fă ce zice popa, să nu faci ce face popă” (VII, 96) a fost folosit cel mai adesea în societatea noastră în perioada comunistă în mod peiorativ, vrând să compromită preotul, preoția, respectiv Biserica. Conform acestei interpretări, preotul era exemplul clasic de fățarnicie: vorbea ca la carte, ca la Sfânta Evanghelie, dar comportarea lui era complet contrară. Am mai avut prilejul să propunem o altă interpretare și o vom susține ori de câte ori va fi cazul, o interpretare care poate viza tocmai unicitatea lucrării preoțești. În cazul acesta, conform proverbului, credinciosul de rând, mireanul, este sfătuit să respecte și să urmeze îndemnul preotului, fiindcă ele sunt conforme cu învățătura creștină, dar să nu facă ce face preotul, fiindcă nu are harul Preoției, nu este preot. Cel care imită pe preot, nefiind preot, încalcă cele mai elementare norme de conduită creștină, este un sectar, un eretic, fiindcă numai ereticii și sectarii se consideră pe ei înșiși preoți, fără a fi. Așadar, „Hopa! / C-a zis popa” (VII, 93). Preotul duce o permanentă luptă cu diavolul, ispitele și uneltirile lui, mult mai mult decât omul de rând: „Unde-i cetatea mai tare, acolo bate dracul război mai puternic” (VI, 562). Tocmai de aceea diavolul îl urăște cel mai mult pe preot și caută, pe toate căile, să-i facă rău: „A trăi ca dracul cu popă” (VI, 611); „Se ține după... ca dracul după popă” (VI, 612); „Se uită ca dracul la popă” (X, 368; VI, 611). Preotul trebuie cinstit și respectat de credincioși, fiindcă el este slujitorul lui Dumnezeu pe pământ: „Cine pe preot necinstește, pe Domnul necinstește, Căruia el slujește” (VIII, 457); „Fie bine, fie rău, / Nu supăra pe popa-l tău” (X, 376). Preotul este îndatoritor. Din dorința de a păstra unitatea familiei sale și a parohiei, preotul face mai mult decât i s-ar cuveni în mod normal, potrivit demnității sale. Poate fi în astfel de cazuri „El popă, el preotească” (VII, 103).

– Portretul negativ: Preotul are uniformă specifică, care-l deosebește de ceilalți oameni. De multe ori, însă, oamenii respectă la preot uniforma, ci nu destoinicia acestuia. Sub reverendă se poate ascunde un om păcătos, un

purtător de reverendă și atât, forma și formalismul înghițind fondul: „*Ca cel cu rasă îmbrăcat, după rasă se cînstește, iar nu după destoinicie*” (IX, 136); „*Când s-a pus dracul pe rasă / Ori o taie, ori o lasă*” (VI, 566). Purtarea uniformei nu este o garanție, așadar, a unei vieți îmbunătățite, de adevărat preot. Pot fi și cazuri, când avem „*Drac îmbrăcat în rasă*” (VI, 566); „*Nu tot ce poartă rasă și camilafcă e călugăr*” (III, 335); „*Rasa nu te face călugăr*” (III, 334). „*Rasa te cînstește*” (III, 334), „*Sfințenia nu stă-n port și-n baine lungi*” (VII, 186) în măsura în care comportamentul tău este într-adevăr comportament de preot. Preotul poartă barbă și plete sau coadă și, în funcție de acestea este respectat. Ca o reacție la abuzurile clerului romano-catolic din Transilvania, cler la care barba și pletele nu erau obligatorii, românul a concluzionat: „*De aia nu mai dă Dumnezeu bucate, că au început popii să se radă*” (VII, 91); „*Ferească-te de popă spân și fără nevastă*” (VII, 91). Nici purtarea bărbii nu este o garanție a vredniciei preotești, fiindcă sunt cazuri când „*Dracul se ascunde-n barba popii și-n haia muierii*” (VI, 574). Cu toate acestea, „*Popa fără de barbă nu trebuie crezută*” (VII, 91); „*Să te ferească Dumnezeu de popă tuns*” (VII, 105); „*Să te păzești de el ca de popă tuns*” (VII, 105). Tunderea părului la preot era una din pedepsele ce le aplica episcopul și consistoriul eparhial. Primirea unei asemenea pedepse de către un preot era caz rar și despre el se ducea vestea cu repeziciune în întreaga parohie și chiar dincolo de marginile ei: „*Îi merge vestea ca de popă tuns*” (VII, 105). Preotul poate cădea ușor în fățarnicie, când una spune, alta face, îndeamnă la post, dar mănâncă de dulce: „*Ca preotul cu de dulce*” (X, 378); „*El zice așa, dar nu face cum zice*” (VII, 97); „*Uite popa, nu e popă*” (VII, 103); „*Nu-i nici popă, nici preoteasă*” (VII, 104); „*Omul lui Dumnezeu cu coarne*” (VI, 678); „*Omul lui Dumnezeu cu gândul dracului*” (VI, 677); „*Omul lui Dumnezeu și cu năravul dracului*” (VI, 678). Preotul pregătește pe alții pentru mântuire, pentru viața veșnică, pentru a fi locatari ai raiului, dar el este departe de toate aceste valori: „*Cât o sta un popă-n ra*” (X, 378), „*Câți popi în ra*” (VII, 110); „*Popa, dacă moare de moarte bună, merge în iad; dacă moare de moarte rea (năpraznică), merge în ra*” (IX, 358). Preotului nu i se permit jumătăți de măsură. La el vorba trebuie să fie conformă cu fapta: „*Cu două nu poți / Și popă, și boi*” (VII, 94). Chiar în relațiile dintre preoți, de multe ori se află o doză de fățarnicie: „*Preotul cu preot de se întâlnește, unul la altul va râde*” (VII, 122). Alcoolismul este o plagă grea în viața unor preoți: „*Gâtul popii, litră dreaptă*” (VII, 85) și el a fost criticat fără menajamente de creatorii populari. Violența unor preoți a atras întotdeauna atenția credincioșilor și aceștia au consemnat-o și în proverbele românești: „*Nu te juca cu năravul popii*” (VII, 93). În fața lui Dumnezeu, preoții vor da răspuns pentru faptele, vorbele și gândurile lor, pentru felul cum și-au împlinit sau nu misiunea preotească: „*Fiestecare pentru slujba sa răspunde, iar nu pentru a altuia, ca cismarul pentru cisme, iar nu și pentru nădrag*” (IX, 158). În fața oamenilor, s-ar putea să se mai găsească o justificare a unor abateri de la comportamentul normal: „*Și popa-i om*” (VII, 98); „*Și popii i se pleacă cu «Doamne miluiește!» de – o sută și de mii de ori*” (VII, 94).

IX. Familia preotului

Este firesc ca și familia preotului să fie în atenția comunității. Fiecare membru al ei este judecat și cântărit de opinia publică, iar aprecierile se răsfrâng, fără doar și poate, și asupra preotului: „*Unuia-i place popa, altuia preoteasa, altuia fata popii*” (VII, 88); „*Unul iubește pe preot, altul pe preoteasă*” (VII, 120).

– Preoteasa avea un statut special în societate, ca model pentru celelalte femei de cînste, corectitudine, credincioșie și moralitate. Se poate vorbi chiar de vocația de a fi preoteasă: „*A nu călca a preoteasă*” (VII, 123). Lipsa acestei „vocații” se traducea printr-un comportament imoral, nepotrivit pentru demnitatea unei familii de preot. Sentința poporului nu întârzie să vină: „*Lucrul dracului în casa popii*” (VI, 597);

– Copiii preotului erau, cel mai adesea, școliți pe la școli mai înalte decât ai credincioșilor de rând, dată fiind starea materială mai bună a preotului: „*Fecior de popă, știe carte*” (VII, 103). De multe ori fiii preotului concureau pentru funcțiile publice cu feciorii de boieri sau de oameni simpli și nu întotdeauna aveau câștig de cauză: „*Ajung unii boieri mari, / Iar eu sunt fecior de popă / Și-ajunsei să bat la tobă*” (IV, 280). Răsfățul de care se bucurau unii fii de preot, cât și lipsa de interes a familiei preotului de a se îngriji de educația lor, făcea din ei oameni cu moralitate îndoielnică: „*Fecior de popă, om cinstit nu e*” (VII, 103) sau „*Să te ferească Dumnezeu de fată de popă*” (VI, 675).

XI. Obiceiuri și superstiții

Obiceiuri și superstiții legate de preot și preoție sunt multe în folclorul românesc. În colecția lui Zanne întâlnim următoarele: „*Când îți iese popă în cale, să arunci în urma lui cu paie, ori să înnozi o batistă*” (IX, 358); „*Când îți iese un popă în cale, scuipe jos*” (IX, 358); „*De-ți iese popă în cale, nu-ți va merge bine*” (IX, 358); „*I-a ieșit un popă înaintea*” (VII, 111); „*Îți iese înaintea un preot sau un iepure, întoarce-te, că nu-ți merge bine*” (VII, 122).

MARELE MIR
– DARUL LUI DUMNEZEU –

pr. farm. Florian-Ioan OROS

Motto: „*Alergând după fericire ne pierdem sănătatea, dar Dumnezeu în marea Sa bunătate a pus alături de boală, leacul vindecător dăruit nouă prin plante.*”

Folosirea plantelor medicinale se leagă de vechimea vieții pe pământ. Nu se poate face o separare strictă între hrana oamenilor extrasă din regnul vegetal și plantele medicinale, deoarece acestea se întrepătrund în foarte multe situații. Pentru întreținerea vieții, sursa de hrană a omului primitiv era mediul înconjurător. La început omul a vânat, pescuit și cules, fără a semăna.

Luptând pentru existență, omul era uneori răpus de răni sau boală. Deci bolile au apărut odată cu omul, dar tot de atunci datează și preocuparea pentru tratarea lor. Boala însăși era privită în contextul unor elemente: astrologice, malefice sau sacre.

Astfel, produsele naturale au devenit principalul mijloc de tratare a bolilor, până a apărut medicina științifică. Prin coexistența fitoterapiei și a chimioterapiei, s-a creat o competiție benefică, uneori folosindu-se sinergic sau complementar. Fitoterapia modernă are la bază medicina populară, dezvoltându-se pe o bază empirică. În prezent fitoterapia a devenit o știință modernă, o ramură a științelor medicale.

Odată cu dezvoltarea sa intelectuală, implicit ținerea de minte, omul a reținut, plantele care-l alinau și-l vindeau și le-a transmis urmașilor aceste prețioase informații, la început prin viu grai, iar mai apoi prin desene și în cele din urmă prin scris. Identificarea acestor plante care-l vindeau a fost un drum anevoios, presărat cu victime, deoarece dintre ele erau și otrăvitoare. Vindecarea bolilor cu ajutorul plantelor a devenit o îndeletnicire circumscrisă misticismului și magiei. Așa a apărut comoara de cunoștințe a medicinei populare, o sursă amplă din care s-au inspirat oamenii de știință în decursul istoriei.

Omul s-a luptat în decursul istoriei să desfacă tainele mediului înconjurător. În acest sens, poetul Goethe spunea că natura este pentru noi ca o tablă de șah în afara căreia nu putem și nici nu vrem să acționăm. Prin ambiție, perseverență și dorință de cunoaștere, omul a folosit natura în interesul său și al societății.

Folosirea plantelor medicinale se leagă de prima vârstă a omenirii, dar se realiza instinctiv, cu numeroase elemente întâmplătoare.

S-a stabilit de către cercetători că în epoca metalelor erau cunoscute numeroase plante, care aveau rolul de a vindeca anumite suferințe.

Dintre cele mai vechi prescripții despre boli amintim: cele de pe mormintele sumerienilor (mileniile 7-6 î.d.H.), tăblițele de lut asiriene (descrieri de tratamente), papirusurile egiptenilor (mileniile 6-5 î.d.H.) – cu mii de rețete, inscripțiile ebraice, manuscrisele chinezești (peste 2000 de plante medicinale). Vechile civilizații umane și-au adus aportul la cunoașterea și utilizarea unui tot mai mare număr de plante medicinale.

Etapa următoare a medicației instinctuale este reprezentată de medicația magică. Principalul deținător al cunoștințelor de vindecare era liderul religios. În cadrul ritualurilor mistice, se practica tămăduirea cu plante.

Civilizația greco-romană a reprezentat o nouă etapă în dezvoltarea medicinei și în special a folosirii plantelor medicinale. Figuri celebre ale antichității greco-romane au preluat și dezvoltat cunoștințe despre plantele medicinale. Astfel, Grecia antică l-a dăruit istoriei pe Hipocrate (460-375 î.d.H.) „părintele medicinei”, a cărui idee era că -nevoia l-a învățat pe om arta de a vindeca bolile. O altă figură proeminentă este cea a lui Galenus (130-210 d.H.), care a trăit la Roma cea mai mare parte a vieții și s-a ocupat în mod special de fitoterapie. El pune bazele studierii preparării medicamentelor, fiind considerat „părintele farmaciei”. În secolele următoare cei care foloseau remedii din plante se numeau „galeniști”. Au mai contribuit la progresul științei pentru plantele medicinale, Celsius și Pliniu cel Bătrân, care aparțineau civilizației romane.

Odată cu căderea Imperiului roman, medicina greco-romană intră într-un con de umbră. Cunoștințele despre plante au fost însă preluate de medicina arabă și bizantină, ajungând la învățații din Evul mediu și perioada Renașterii. Între savanții de renume ai Renașterii, un loc de frunte îl ocupă Paracelsus. El distingea în plante două părți: substanța activă, în cantități reduse, și substanța inactivă, cantitativ preponderentă. Astfel s-a conturat ideea că nu planta întreagă vindecă, ci substanța activă ce o conține. În perioada următoare s-au dezvoltat și izolat din plante un număr din ce în ce mai mare de principii active. După destrămarea Imperiului arab mijloacele de leuire au ajuns în mâinile călugărilor. În jurul mănăstirilor s-a deprins cultura plantelor medicinale. Călugării au învățat a trata bolile trupesti cu ajutorul plantelor. S-au dezvoltat apoi în sec. XVIII-XIX, ajungând mai apoi la fundamentarea științifică a fitoterapiei.

În țara noastră, arta vindecării cu ajutorul plantelor are o bogată și veche tradiție. Climatul și poziția geografică a țării noastre ne-a oferit un număr variat și bogat de plante. Herodot în scrierile sale îi descria pe geto-daci ca buni cunoscători ai plantelor medicinale și iscusiți în folosirea lor pentru a-i vindeca pe cei bolnavi. Platon a recunoscut și el valoarea medicinei daco-getice, recomandând-o medicilor greci.

Medicii daco-geți pe lângă bogatele cunoștințe în domeniu mai foloseau cu succes și psihoterapia. Exista o învățătură sacră a vindecării – bolnavul trebuia să-și înfățișeze întâi sufletul spre a fi tămăduit. Ideea era că toate pornesc de la suflet și se răsfrâng asupra trupului, fie bune, fie rele. Îngrijirea sufletului se realiza prin descântece.

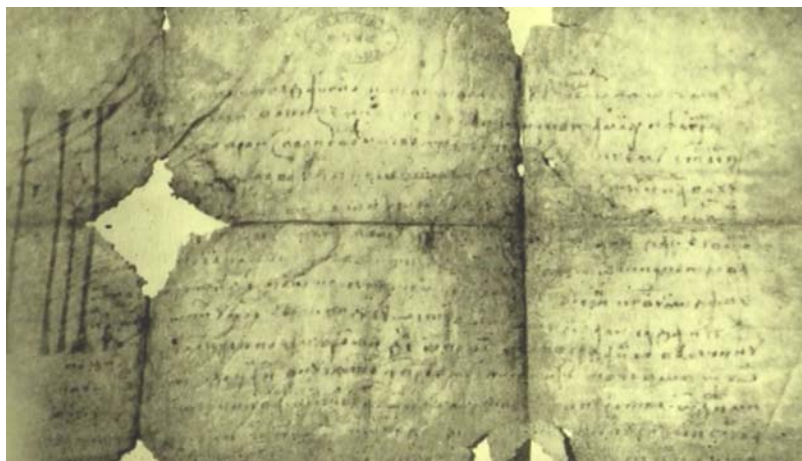
În cadrul farmaciei daco-getice, plantele au avut un rol fundamental. Împăratul Traian după ce a ocupat Dacia, însoțit de medici-militari, a elogiut puterea tămăduitoare a plantelor de pe aceste meleaguri. Medicul grec Dioscoride, din armata lui Nero (sec. I d.H.), ne oferă primele date mai amănunțite despre utilizarea plantelor de strămoșii noștri. Poetul Ovidius exilat la Tomis, menționează unele plante medicinale din spațiul carpato-danubiano-pontic.

Multă vreme s-a crezut că „burnienile de leac” au puteri miraculoase, fiind astfel folosite în vrăji și descântece. Cu timpul, oamenii de știință au descoperit din tainele acestora.

Spiritul de observație și inteligența i-au caracterizat pe strămoșii noștri și implicit pe românii care au moștenit și au păstrat cu sfințenie marile virtuți și tradiții ale înaintașilor. Tot datorită acestor calități ei alegeau forma cea mai bună sub care utilizau plantele medicinale, începând cu fiertura apoasă și continuând cu macerarea în vin, oțet sau ulei, la care se adăugau alifii pe bază de unt, untură și seu.

În decursul istoriei creștine, rețeta Marelui Mir a suferit unele modificări. Cea care a ajuns în zilele noastre trebuie analizată în raport cu Bisericele care au săvârșit și sfințit Marele Mir.

Astfel, în sec. IX, Patriarhia din Constantinopol oferea Marele Mir celorlalte Biserici, rezervându-și acest drept în mod exclusiv. Acest privilegiu a durat până în sec. XVI. Patriarhia Alexandriei și cea a Antiohiei au pregătit și sfințit Marele Mir. Astfel, Patriarhul Constantinopolului, Pahomie, cu ocazia venirii în Țara Românească, pentru a colecta milostenii, a sfințit Marele Mir la Târgoviște în anul 1513, în vremea voievodului Neagoe Basarab. În 1517 a fost sfințit la Curtea de Argeș. În 1643 s-a săvârșit sfințirea Marelui Mir la Iași, de Patriarhul Ierusalimului, Teofan III, în vremea domnitorului Vasile Lupu. Marele Mir a

Actul de la 1513 care consemna prepararea și sfințirea Marelui Mir

fost sfințit pe pământ românesc chiar de patriarhul ecumenic.

Datorită combinației de plante și uleiuri, prepararea Marelui Mir devine arta unei esențe omogene și unice. În prepararea lor este vorba de o rețetă farmaceutică și o rigoare științifică. Ea respectă ceea ce în limbaj farmaceutic de specialitate se numește **rețetă magistrală**, elaborată după arta farmaciei de către magiștri (maeștri în farmacie), cei care în vechime se ocupau cu această artă a preparării medicamentelor și remediilor.

Mirul este un produs aromat foarte apreciat, cu care persoanele avute se ungeau atât în viață, cât și după moarte. Un alt sens este arătat de proveniența cuvântului din limba slavonă: *miru* = „lume”, de unde vine și numirea de – mirean (care nu aparține clerului).

În limbajul creștin mirul poate avea diferite întrebuintări. Ele sunt în legătură cu materia din care este alcătuit, cu rolul, modul și timpul utilizării.

În **Biserica Ortodoxă** prin „*mir*” se poate înțelege: untdelemn (ulei), untdelemn sfințit, „untdelemnul bucuriei” și Marele Mir.

Untdelemn (ulei) – este ulei comestibil extras din semințele sau fructele unor plante (floarea-soarelui, măsline etc.), considerat unul dintre darurile cele mai prețioase pe care Dumnezeu le face omului prin intermediul naturii. Este în același timp simbol al belșugului, păcii și binecuvântării lui Dumnezeu. Este folosit ca aliment indispensabil pentru hrana omului, ca medicament sau balsam și ca materie de iluminat. În biserică untdelemnul este folosit în candelă, ca simbol al luminii divine și ca o jertfă adusă din darul pământului, lui Dumnezeu.

Untdelemn sfințit – este uleiul de măsline sau de floarea-soarelui, care se folosește și se sfințește la Taina Sfântului Maslu sau la slujba Litiei. Untdelemnul este materia prin care se transmite lucrarea sfințitoare a harului Sfântului Duh. La slujba Sfântului Maslu, se face de către preot ungerea de șapte ori a bolnavului cu untdelemn sfințit, pentru vindecarea și curățirea de păcate. Astfel se transmite lucrarea tămăduitoare a Duhului lui Dumnezeu. La slujba Litiei se aduce la biserică și se binecuvintează, ca o ofrandă adusă de credincios din darul pământului și ca un element de bază al hranei omului. Prin ungerea pe frunte cu untdelemn sfințit la sfârșitul fiecărei slujbe, credincioșii primesc pecetea, ca semn al lui Dumnezeu. Această consacrare are un rol important în viața fiecărui creștin, ca semn al pronoiei divine.

„**Untdelemnul bucuriei**” – ulei sfințit care se folosește la Taina Sfântului Botez. Are aceeași compoziție: numai din ulei de măsline sau floarea-soarelui. Cu el se unge trupul candidatului înainte de a fi afundat în cristelniță.

Sfântul Mir sau Marele Mir este un produs al Bisericii, a cărui rețetă este descrisă cu aproximativ 1500 de ani î.d.H: „*Să iei din cele mai bune mirodenii: cinci sute sicli de smirnă aleasă; jumătate din aceasta, adică două sute cincizeci sicli de scorțișoară mirositoare; două sute cincizeci sicli trestie mirositoare. Cinci sute sicli casie, după siclul sfânt, și untdelemn de măsline un bin. Și să faci din acestea mir pentru ungerea sfântă, mir alcătuit după meșteșugul făcătorilor de arome; acesta va fi mirul pentru sfânta ungere...*” (Ieșire 30, 23-25).

Pregătirea și sfințirea Marelui Mir este un privilegiu și o prerogativă a autocefaliei (independența unei Biserici), condusă de către episcop. Cu timpul acest act solemn a fost săvârșit de Întâistătorul Bisericii autocefale.

În **Biserica Catolică**, prin „*mir*” se cunosc trei uleiuri sfinte: mirul, uleiul catehumenilor și uleiul bolnavilor. Toate trei sunt sfințite în Joia Mare, de către episcopi, în cadrul unei ceremonii solemne. Numai episcopul este mandatat să săvârșească sfințirea uleiurilor. Materia primă a acestor uleiuri sfinte o constituie uleiul de măsline.

Doar **mirul** necesită un al doilea element: *balsamul*. Sub această denumire nu a fost una și aceeași substanță. Inițial s-a folosit *balsam de Iudeea*. Acest ulei parfumat era rar și prețios. A fost apoi substituit, după descoperirea Americii, de către *balsamul de Peru*. Pentru că balsamul era rar și scump, acesta conferea mirului o mare valoare materială. Această cinste deosebită față de balsam este evidențiată și în Sfânta Scriptură: „*Miresmele tale sunt balsam mirositor, mir vărsat este numele Tău*” (Cântarea cântărilor 1, 2).

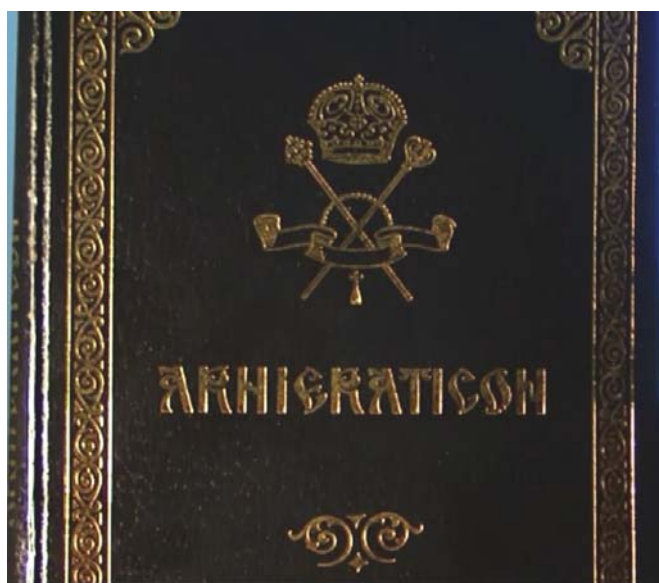
Uleiul catehumenilor conținea numai ulei de măsline. Ungerea înainte de Botez cu uleiul catehumenilor înseamnă purificare și întărire.

Ungerea bolnavilor exprimă vindecare și alinare. Este constituit numai din ulei de măsline.

În decursul timpului Marele Mir a fost preparat cu instrumentar mai puțin performant. Semințele erau strivite în teascuri de ulei, plantele erau fierte împreună în recipiente confecționate în ateliere artisanale de fierărie. Acum câteva secole Marele Mir era preparat cu multă trudă, mai puțin spectaculos. Vechii preoți apelau la vindecători, de la care primeau în taină știința tămăduirii cu plante. Principiul de amestec era același: plante, vin și untdelemn. Sunt procurate pentru început plantele. Aceste plante provin din zona tropical-orientală. Niciuna dintre substanțe nu este sintetică. Ele însă sunt greu de găsit pe teritoriul României. Cele comune, pe care le cunosc tămăduitorii populari, cresc și pe marginea drumurilor. Altele, exotice, solicită o

mare atenție și grijă în efortul de procurare și preparare. Marea majoritate sunt de proveniență subtropicală sau tropicală. Ele își au originea în bazinul mediteranean sau în diferitele regiuni din sudul și sud-estul Asiei. Ele nu pot fi crescute în afara climei de origine decât în condiții speciale în sere, care să le ofere medii asemănătoare celor de baștină. Mesagerii consacrați ai lui Dumnezeu adună din împrăștiere ierburi și esențe din lumea întreagă. Încă din vechime prepararea Marelui Mir avea în compoziție plantele, la care se adăugau cele două vehicule: vinul alb și uleiul de măsline. Mai târziu au apărut însă uleiurile esențiale. Biserica nu deține laboratoare de specialitate de preparare a uleiurilor esențiale, ci apelează astfel la oamenii de știință.

Marele Mir nu trebuie confundat cu uleiurile parfumate din comerț (chiar dacă se pun în circulație de la ușa bisericilor și a mănăstirilor) și nici cu uleiurile care se folosesc în practica de cult (untdelemnul sfințit de la Botez, cel de la Taina Sfântului Maslu, cel de la slujba Litiei, cu uleiul simplu din candelă cu care se ung credincioșii la sfârșitul Sfintei Liturghii). Marele Mir se bucură de o cinste și o prețuire deosebită din partea Bisericii. Tehnica preparării Marelui Mir în Biserica Ortodoxă este consemnată în Actul Sfântului Sinod din anul 1906. Să nu uităm că în 1882 se preparară și se sfințește Marele Mir pentru prima dată la noi în țară, doar de ierarhi români. Înainte de această dată istorică, Mirul se procura de la Bisericile surori sau era preparat pe pământ românesc după rețeta acelor. Cea mai apropiată rețetă de zilele noastre, din cărțile bisericești este cea din Arhieraticon (1993).

Arhieraticon 1993

Ingrediente folosite la prepararea MARELUI MIR

Fotografie de la ultima pregătire, preparare și sfințire a MARELUI MIR (2010)

BIBLIOGRAFIE:

1. Corneliu Constantinescu, *Plante medicinale în apărarea sănătății*, Editura Recoop, ediția a IV-a, București 1975, p. 3.
2. Richard Evans Schultes, Albert Hofmann, *Les plantes des Dieux. Les plantes hallucinogènes; botanique et ethnologie*, Les éditions du Lezard, Paris 2005, p. 87-92.
3. Catherine Duchanel, *Deschideți poarta sănătății*, Editura Z 2000, București 2000, p. 5-7.
4. Ion Pachiea Tatomirescu, *Zalmoxianismul și plantele medicinale*, vol. I, Editura Aethicus, Timișoara 1997, p. 12-14.
5. D. Gr. Constantinescu, Elena Hațieganu-Buruiiană – *Să ne cunoaștem plantele medicinale*, Editura Medicală, București 1986, p. 21.
6. Pr. Ioan V. Dură, *Sfințirea Sfântului și Marelui Mir în Biserica Ortodoxă Română*, „BOR” nr. 7-8, București 1985, p. 550-555.
7. Nuțiu Florica Elena, *Arbieraticonul lui Inochentie Micu-Klein în cadrul literaturii arbieraticonale a secolelor al XV/III-lea și al XIX-lea: studiu filologic-lingvistic*, Editura University Press, Târgu-Mureș 2007, p. 36-46; 287-292.
8. *Arbieraticon, adică rânduiala slujbelor săvârșite de arbieru*, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București 1993, p. 190-196.
9. Pr. Ion M. Stoian, *Dicționar religios*, Editura Garamond, Cluj-Napoca 1994, p. 169.
10. <http://dexonline.ro/definitie/mir>
12. *Biblia sau Sfânta Scriptură*, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București 1991, p. 102, 116, 122, 739.
13. Pr. Ene Braniște, *Liturgica generală*, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București 1993, p. 638-639.
14. Răducanu Dumitru, *Ce trebuie să știm despre Sfântul și Marele Mir*, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București 2002, p. 17-19; 31; 33; 35; 36; 37; 67-69; 91-93; 99-104.
15. DVD – *Sfântul și Marele Mir: pregătirea lui în Biserica Ortodoxă Română 2010*, Trinitas TV

DEVENIREA ÎNTRU ROSTIRE

*Întru pomenirea lui Constantin Noica***pr. Nicolae STOIA**

Nedumerit și peste măsură de înfricoșat mă aflu de ori câte ori isprăveam de citit pericopa din Evanghelia după Matei 9, 27-35, în care se vorbește despre vindecarea de către Iisus a doi orbi și a unui mut. Motivul nedumeririi și al spaimei mele nu consta neapărat în faptul că Iisus a redat vederea și auzul unor năpăstuiți. Mai săvârșise, doar, asemenea lucrări minunate și cu alții și în alte situații similare. Ba dimpotrivă, întâmplarea respectivă o socotesc a fi cât se poate de logică, dacă este privită din perspectiva divinului și abordată cu ochiul credinței nesmintite de nimic. Prin aceasta, ea constituindu-se în izvor de nădejde și pentru noi. Altceva mă nelămurea profund, sporindu-mi spaima, și anume faptul că nu izbuteam să înțeleg ce legătură poate exista între cele două beteșuguri trupești, respectiv: mușenia și surzenia și demon. Să fim oare atât de părăsiți și la discreția lui încât să ne poată schimonosi până și trupul? Că are putere asupra sufletului, asta o știam prea bine din Sfânta Scriptură și din pătaniile și povăturile minunaților viețuitori ai pustiei, care și-au tocit dinții rozând oase de drăcușor și și-au consumat viețile exemplare în aprige lupte întru biruirea otrăvitorilor lui șmecherii și șurubării. Mai știam, de la aceiași experimentați eroi ai războiului nevăzut, iar faptul asta mă bucură și mă-ntărește, că nu suntem singuri în lupta cu demonul. Și că deci există o limită peste care el nu poate trece, și anume libertatea. Pe care dumnealui nu o poate birui afară numai dacă noi înșine, din buna noastră voie îi deschidem ușa. Și, prin urmare, noi singuri i ne livrăm prin suava noastră ușurătate ori chiar pe de-a-nevinovatele. De unde, așadar, această conexiune între demon, ființă eminamente spirituală, și beteșugurile bietului trup omenesc? Să fie vorba de o situație atât de subtilă, pe care multele traduceri ale Bibliei, câte se vor fi făcut de-a lungul timpului, n-au putut-o explicita cu niciun chip. Iar noi nu mai suntem capabili să-i aflăm un echivalent pe

măsura gândirii și a discursului epocii în care a fost redactată Cartea Sfântă? Sau ne aflăm, cumva, înaintea unui mod de exprimare atât de pretențios al celor care au redactat Sfintele Evanghelii, încât nu reușim să-i sesizăm tâlcul? Greu de crezut! deoarece Biblia este cartea lui Dumnezeu, scrisă de oameni inspirați de Sfântul Duh, întru limpezirea semenilor lor. Să fie această conexiune dintre demon și mutilarea făpturii umane, atât de insolită încât cei din vechime, pesemne cu mult mai curați sufletește decât noi, i-au intuit rosturile tainice. Pe când noi, mult prea cotropiți de materialitate, nu mai izbutim să sesizăm astfel de aspecte subtile? Sau să fie de vină cuvintele, care, se știe, multe din ele de-a lungul vremii s-au înstrăinat de sensul lor genuin, astăzi nemaifiind în stare să exprime aceleași înțelesuri precum odinioară? Faptul e puțin probabil, relatările evanghelice fiind cât se poate de fruste. Nu se încurcă cu artificii și nici nu complică lucrurile inutil, ci totul e descris simplu și cu o sinceritate adesea dezarmantă. Să se fi diluat mesajul Sfintei Scripturi atât de mult, încât noi nu mai reușim să ne regăsim în el? Însă, prin asta, am asista la o ieșire din uz a mesajului biblic. Ceea ce iarăși e cât se poate de fals, „fiindcă Scriptura nu poate fi desființată” (In 10, 35). Ea fiind Cartea adevărilor sempiternice, „decă vin de la Părintele luminilor, la Care nu există primenire sau umbră de schimbare” (Iac 1, 17). El împărtășindu-ne și nouă aceleași nemuritoare adevăruri.

Motivul care face să îmi sporească și mai mult spaima este acela că istorisirea din Evanghelia după Matei nu e, nicidecum, singulară. Sinopticii amintind și alte întâmplări de același soi. Bunăoară, tot Matei, ceva mai încolo în Evanghelia sa la capitolul 12, v. 22, vorbește despre un demonizat „orb și mut”. Și Marcu în capitolul 9 al Evangheliei sale descrie vindecarea unui tânăr având „dubă și surd”, înfățișându-ne o imagine terifiantă a omului afectat în facultățile sale cele mai specifice relaționării, și anume auzirea și vorbirea. Prin

pierderea cărora el e anulat în însăși specificitatea lui, adică comunicarea, în lipsa căreia ajunge la starea de simplă entitate biologică. Luca, așijderea, amintește că Iisus a tălmădit un bolnav, „din care a scos un demon și acela era *mut*” (Lc 11, 14). Din toate pasajele biblice sus-amintite rezultă limpede că Însuși Iisus identifica, drept cauză a metehnelor respective, prezența diavolului. El, Iisus, condiționând vindecările respective de alungarea duhului mut și surd, căruia îi poruncește: „Ieși din el, și în el să nu mai intri!” (Mc 9, 25) Chiar și fariseii, foșgăind primpreajma lui Iisus cu pași veninoși, de parcă umblau prin zodii strâmbe, măcinați de gânduri searbede și mirosind a mânie nedospită, cu logica lor perversă și setea necurmată de a-L compromite, făceau ce făceau și încercau, prin nenumărate tertipuri, să-L implice în lucruri necurate, atribuindu-I gândurile gândite de ei înșiși, deci acuzându-L că, „cu domnul demonilor îi scoate pe demoni” (Mt 9, 34). Însă, prin acuzațiile lor otrăvite, recunoșteau și ei, involuntar, aceeași conexiune între demon și suferințele trupului omenesc. Cauza o indicau cât se poate de bine, ceea ce nu doreau să recunoască era taina ce se săvârșea înaintea lor. Dar cel mai tare îi contraria Autorul tainicelor vindecări. De altminteri Iisus nu le rămâne dator, ci, așa cum procedase și în alte situații similare, le demontează șubreda susținere, operând cu înseși argumentele lor și biruindu-i cu propriile lor arme. Așadar spunându-le că, „dacă Satana îl scoate pe Satana, s-a dezbinat în sinea lui, dar atunci, cum va dăinui împărăția lui?” (Mt 12, 26) Care poate fi, prin urmare, legătura dintre o ființă eminentemente spirituală și bietul trup al omului? În ce fel anume și prin ce mijloace perfide, scăpând puterii noastre de înțelegere, ne poate influența însăși sănătatea trupeză? Și de ce este implicat numai în cazul celor două facultăți atât de esențiale pentru om, respectiv *auzul* și *vorbirea*. Și nu și în cazul celorlalte?

Altundeva trebuie căutată conexiunea dintre demon și suferințele pricinuite bietului trup omenesc de nedorita lui prezență, și anume în zăriștea de taină a *Începutului*. Maiestuoasa clipă când numai tăcerea se zugrăvea pe sine, iar întunericul, scăpărând îmbobociri de viață, slăvea visteria luminii, care a prins a se întrăripa deasupra genunii primordiale, în vreme ce vremea a purces a se descovoia din nimic, prenumărându-și clipele oarbe și când numai Știutorul neștiutelor ținuturi Își muia pașii în roua dimineții cosmice, dereticând prin strunga lumii. Acolo și atunci când se rosteau începuturile și pământul se alcătuia bulgăr cu bulgăr, piatră cu piatră și certitudine cu certitudine, iar cerul se încropea senin cu senin, stea cu stea și

zare cu zare, izvoarele vieții gângureau și rădăcinile lucrurilor irumpeau din gălbenușurile lor de taină aidoma unor muguri de foc sfârtecând pântecul neantului, căruia îi înzdrăveneau răceala atotcuprinzătoare, și când în urma tuturor „Dumnezeu ca pe un lapte a smuls omul din neființă și, precum cașul proaspăt, cu cheag l-a încheagat” (Iov 10, 9). Rațiunea ce stă la originea ițirii omului în existență se află în rostirea lui Dumnezeu, Care îl creează chemându-l din pântecul nesimțitor al țărâni, și ea tot un nimic în cele din urmă. Omul vine la viață întrucât este chemat de Dumnezeu să fie încununarea tuturor celor create prin cuvântul Său. Fiecare etapă din miraculoasa auroră a creației cosmice se încheie prin adresarea cuvântului: „*a zis* Dumnezeu”. Ea, creația, rotunzindu-se abia după ivirea omului care, odată prezent în sânul ei, îi conferă coerență și sens. Pe obrazul tuturor lucrurilor și fapturilor din strunga Zidirii strălucește pecetea divinității, surâzând ca o scânteie diamanțină pe geana unei lacrimi, ele fiind întru adâncul lor tainic cuvinte izvodite din Cuvântul. Atunci când omul primordial le alinta pe toate, „punându-le nume” (Fc 2, 20), identifica în ele amprenta Cuvântului. Și, prin asta, el putea intra în dialog cu Cel care „pe toate le cheamă pe nume” (Ps 146, 4), adresându-i-se omului prin intermediul lor. Dar cuvântul nu este doar o simplă adresare, ci *rostire*. Cosmosul, cu toată complexitatea lui, se ițește din nimicul primordial întrucât este rostit de Dumnezeu, așadar este chemat „să fie”. Și omul este o roadă a Rostirii divine, rațiunea ițirii sale în zăriștea fiindului aflându-se în somptuoasa taină a iubirii. Omul fiind el însuși, întru adâncul său, un mănunchi de taină și agrăire dumnezeiască, adică „pământ cuvântător” (Iov 38, 14) sau ființă încuvântată și capabilă să îi răspundă Creatorului său, fiindcă atunci când se rostește pe sine, el rostește și lumea. Omul este logos izvodit din Logosul divin, iar termenul grecesc *logos* înseamnă: cuvânt, rațiune, principiu, socoteală, relație, definire și rost.

Constantin Noica, neîntrecutul tâlcuitor al cuvintelor românești, care nu s-a încumetat să facă pasul decisiv întru Cuvântul, ci s-a mărginit la urmărirea fascinantei lor aventuri, a avut câteva intuiții demne de toată stima și atenția teologilor. Astfel, el așeza Logosul la începutul devenirii întru ființă a omului, aceasta constituind o îndrăzneală de o adâncă și neasemuită frumusețe din partea lui ca filosof și logician. El propunând apoi tălmăcirea Logosului prin Rostire, și nu prin Cuvânt, așa cum aflăm în majoritatea edițiilor românești ale Bibliei. „Întru-n-ceput era Rostirea” propunea Noica, anticipând încă din anul 1987 sintagma folosită mai

apoi de ÎPS Bartolomeu în ediția jubiliară a Bibliei, tipărită în anul 2001. Ediție ce tălmăcește și ea sintagma biblică „la început”, prin foarte inspirata și atât de bogată în sensuri „*întru-nceput*” (Fc 1, 1; In 1, 1). Varianta propusă de Constantin Noica, pe care o regăsim și în ediția sus-amintită a Bibliei, deschide niște perspective cu mult mai adânci în orizontul de taină al începutului devenirii omului. În ea aflându-se și o inadvertență, ce trebuie neapărat discutată, și anume particula „era”, care este imperfectul verbului a fi. Deci indică trecutul, care e doar o dimensiune a timpului. Dar Dumnezeu Se află deasupra spațiului și timpului, întrucât El creează urieșescul spațiu cosmic și-l gospodărește, precum tot El drămuiește și timpul. La Dumnezeu nu există timp, noi putându-L denumi ca pe un *Azi perpetuu*, deci ca pe „Cel-ce-Este, Cel-ce-Era și Cel-ce-Vine” (Ap 1, 8). Particula „era” se așază în logica textului în discuție numai dacă e privită din perspectiva timpului. Ea desemnând începutul lumii și al omului, adică intrarea lor în timp. Însă din perspectiva Netimpului formularea respectivă ar trebui să sune: „*întru-nceput este Rostirea*”. Vasăzică *este*, și nu, *era*. Fiindcă „era” sugerează o nedesăvârșire, pe când, „*este*” exprimă Plenitudinea sau Ființa prin Sine, adică pe „*Cel ce este*” (Iș 3, 14) și neîncetat rostește lumea și omul. E adevărat că și traducerea Logosului prin Cuvânt trimite la întâlnirea lui Dumnezeu cu lumea și cu omul, fără ca ea să fie la fel de sugestivă ca *Rostire*. „Rost” își revendică obârșia din latinescul *rostrum*, care, într-o primă fază, printre alte sensuri, îl avea și pe cel de *gură*. În limba română, *rostrum* s-a îmbogățit cu timpul, dobândind și sensurile de: rost, rostire și deschizătură. Rostire e verb la infinitivul continuu și deopotrivă substantiv. Ca substantiv, cu sensul de *gură*, îl întâlnim adesea în literatura noastră bisericească veche. Așa ca în denumirea: „Sfântul Ioan cu Rost de Aur”, sau, ca în acest pasaj din Ps 134, v. 16: „rost au și nu grăiescu”, aparținând Bibliei din 1688. Apoi, cuvântul originar s-a abstractizat, făcându-se: vorbire, limbă și discurs. Menținându-și, totodată, și sensul de *deschizătură*, în care pulsează o valență mistică, ceea ce îl face să se curbeze către zăriștea metarealității. *Rostrum* s-a desăvârșit în variantele: ordine, sens, înțeles și rațiune. Precum și în atât de misteriosul și preafrumosul *rost*, care trimite spre sfera materială. Dar se curbează și spre orizontul tainei, ca un gând ce se îndoaie spre vis, susurându-și sensurile mult mai adânci, precum: tâlc, noimă, scop, țel, menire, rațiune și justificare. Din proteicul rost s-a născut *rostire*. Iar prin aceasta cuvântul în discuție se întoarce, ca într-o dulce răsucire, spre propria-i obârșie.

Când Adam numește lucrurile și ființele dimpreajma lui, le descoperă tâlcurile, întrucât le desemnează întru rostul lor. Omul însuși este rostit de Dumnezeu, el înființându-se tot ca urmare a rostirii divine. Fiind rostit, e și *rostuit*, vasăzică este așezat într-o ordine anume. Dobândindu-și prin aceasta propria rațiune de a fi în trupul urieșesc al lumii. Rostul indică așezarea omului și a lumii într-o rânduială ce le împiedică să se prăvălească în neființă. Rostind lucrurile, omul le întrezărește sensurile tainice, pe care le poate descoperi și rosti, întrucât ele sunt adecvate rostirii sale, fiindu-i într-un anume fel solidare. Rostul trimite către tâlcul lucrurilor și al ființelor, iar *tâlcul* adeverește că omul nu poate fi exprimat în totalitate. Totdeauna rămânând în el o zăriște de taină, ce izvorăște dintr-o taină și mai adâncă, și anume din cea a Rostirii. C. Noica își încheia admirabila sa demonstrație despre rost și rostire așezând la începutul rostirii umane „*tăcerea ființei*”¹. Și în asta constă neîndrăzneala lui, întrucât nu a dus cuvintele întru Rostul lor, Cel din care izvodesc toate, ca dintr-o fântână năzdrăvană. Dar mai înainte de începutul rostirii nu se află tăcerea, ci *comunicarea*. Tăcerea sugerează părăsirea sau chiar posibila întoarcere a toate cele create în hăul nefindului. Pe când comunicarea vorovește despre deschiderea „Celui care trăiește veșnic” (Sir 18, 1), spre lume și om. El vădindu-Se într-o necurmată comunicare cu toate, prin energiile Sale necreate. Întru-nceputul ființării cosmosului și omului se află Rostirea. Întrucât fiecare făptură umană, ițindu-se din neființă, vine în existență ca un rod al *rostirii* lui Dumnezeu. Prin aceasta El actualizându-Se cu fiecare făptură nou-creată. Omul fiind „o locuire a lui Dumnezeu”² și totodată un semn care agrăiește de ineputizabila Lui prezență.

Omul este creat *după chipul și asemănarea* lui Dumnezeu și nu este pur și simplu chip. Dacă ar fi doar un chip în-sine, aceasta ar echivala cu o autonomizare a lui, fapt indicând că el poate, ca la un moment dat, să se rupă de Arhetipul său. Ceea ce l-ar cetlui în imposibilitatea comunicării cu Dumnezeu. Fiind creat ca un chip *după asemănarea* supremului Chip, omul este desemnat în neîntreputa sa relație de comunicare cu Dumnezeu. Sfinții Părinți accentuează constant acest aspect mirific, indicând faptul că omul nu poate exista fără Dumnezeu. Bunăoară, pentru Sf. Vasile cel Mare *chipul* indică „destinația omului”, deci faptul că el este avizat să răspundă chemării divine. Dacă ar fi să

¹ C. Noica, *Cuvânt împreună despre rostirea românească*, București, Ed. Eminescu, 1987, p. 20-26.

² M. I. Rupnik, *Cuvinte despre om*, Sibiu, Deisis, 1997, p. 133.

alegem formula care exprimă cel mai adecvat sensul prezenței omului în lume, ar trebui să ne oprim la afirmația acceptată de toți Sf. Părinți, care indicau faptul că omul este creat „de Dumnezeu-Tatăl prin Fiul în Duhul Sfânt”, el purtând în profunzimea sa Treimea. Omul fiind într-o temeiul său cel mai adânc „un chip al Treimii”, aceasta însemnând că el este comunicare. Dar el este și comuniune, întrucât a fost plăsmuit de Sfânta Treime, miezul comunicării și comuniunii. Creația omului este rodul iubirii intratreimice, el fiind plăsmuit „după chipul și asemănarea *Noastră*” (Fc 1, 26). Prin urmare, și el este, „o monadă treimică”³ în miniatură, „căci întru Domnul nici femeia fără bărbat și nici bărbatul fără femeie, fiindcă așa cum femeia este din bărbat, tot astfel și bărbatul este prin femeie; și toate sunt de la Dumnezeu” (1 Co 11, 11-12). Cei doi ajungându-și adevărata plinire abia atunci când ei se regăsesc într-un al treilea, adică în prunc, ca rod al iubirii lor. Omul este triadic și sub aspect existențial, „el fiind cunoscător, cunoscut și cunoscut sieși ca mister necunoscut”⁴. Pierzându-și caracterul comunicativ-comunial, își pierde calitatea de chip creat după asemănarea Chipului suprem, Căruia este chemat să Îi răspundă prin singura sa modalitate de exprimare, adică prin cuvânt. Cuvintele sale izvodesc din Cuvântul, Care cuprinde în Sine toate sensurile cuvintelor din arealul rostirii umane. Cuvintele sunt ipostasuri ale aceluiasi nepuizabil Cuvânt, risipit într-o infinitate de cuvinte. Faptul că în lume există o multitudine de graiuri, dialecte și idiomuri, indică setea omului după Cuvânt și dorința lui de a se regăsi prin cuvintele sale întru Cuvântul. Pentru că în sângele fiecărui cuvânt tălăzuiește dorul după Izvodul său primordial. Iar multitudine de graiuri omenești constituie dovada existenței Cuvântului ca sursa lor genuină, adică a faptului că fiecare popor, prin modul în care își rostește propriile cuvinte, tânjește după împlinirea întru Rostirea cea mare. Ceea ce indică aceeași nostalgie împlântată în adâncul fapturii umane după Cuvântul lui Dumnezeu.

Chipul lui Dumnezeu în om își vedește caracteristicile prin spiritualitatea lui, fără a se reduce întru totul la acest aspect, ceea ce cu siguranță că l-ar izola într-un spațiu prea rarefiat. Omul are și o dimensiune trupească, prin care își vedește ancorarea în materie. Așijderea, dacă el ar fi restrâns la aspectul exclusiv trupesc, ar fi

condamnat la sărăcie existențială. În exprimarea lui plenară omul este suflet înrădăcinat în trup, încă din primul moment al conceperii sale. Deci este suflet întrupat, ceea ce îi asigură accesul spre zarea spirituală. Dar el este și trup însuflețit, în egală măsură. Prin aceasta, indicându-și sorgintea din materie, de care se diferențiază prin faptul că nu îi aparține în totalitate, el având și suflet. Sufletul își are ramificațiile în trup, iar trupul este înrădăcinat în suflet, neexistând o graniță de unde să se poată spune că începe despărțirea lor; graniță care nu poate fi nici măcar închipuită de noi. Fiindcă granița de unde începe unirea trupului cu sufletul este o taină care-și are obârșia în taina infinită a Cuvântului, „Care e viu și lucrător și mai ascuțit decât orice sabie cu două tășuri, și pătrunde pân-la despărțitura sufletului și a duhului, a încheieturilor și a măduvei, și este judecător al simțurilor și al cugetelor inimii. Și-n fața lui nicio faptură nu-i ascunsă, ci toate sunt goale și descoperite în ochii Celui căruia noi vom da socoteală” (Evr 4, 12-13).

Prin desăvârșita lor unitate, care le afirmă și nicidecum nu le anulează, trupul și sufletul alcătuiesc dimpreună natura umană. Prin *sufletul* izvodit din *sufflarea* divină, omul își indică obârșia de dincolo de materie, iar prin trup își vedește suportul material. Prin aceasta, el diferențindu-se atât de realitatea spirituală, prin faptul că este *suflet întrupat*, cât și de cea materială, întrucât este și *trup însuflețit*. Trupul asigură accesul sufletului spre materie, iar sufletul înalță materia trupului, spiritualizând-o. Trupul și sufletul se păstrează, concomitent în diferențiere, cât și în atragere. Cele două părți nu pot exista decât într-o unitate compusă și numai laolaltă constituie natura umană care, în pofida alcătuirii sale atât de complexe, are un caracter unitar. Însă natura ar rămâne o noțiune prea abstractă dacă nu s-ar ipostasia în ceva accesibil înțelegerii noastre. Omul primordial a fost creat ca o natură ipostasiată într-un subiect și el nu ar putea exista altfel, întrucât a fost creat de un Subiect care i-a împărtășit caracteristicile Sale. Iar un Subiect, fie El chiar și absolut, nu Se poate comunica decât unui alt subiect. Și abia prin aceasta omul devine conștient de sine însuși, precum și de lumea în care există. Dumnezeu cel Tripersonal i Se rostește omului, care Îi poate răspunde deoarece El i-a dăruit capacitatea de a simți și a înțelege, în om *simțirea* și *înțelegerea* alcătuind o unitate armonioasă. Simțirea și înțelegerea sunt facultățile cele mai specifice persoanei umane, privită în sensul de entitate comunială. Ele constituie porțile prin care omul se poate deschide Rostirii. Prin minunata lui alcătuire, omul are capacitatea de a asimila cuvântul prin *auzire* și de a-l

³ V. Lossky, *Teologia mistică a Bisericii de Răsărit*, București, Anastasia, 1994., p. 52.

⁴ Pr. D. Stăniloae, *Teologia Dogmatică Ortodoxă*, București, Ed. IBMBOR, 1978, Vol. II, p. 265.

comunica, la rândul său, prin *vorbi*. Pe aceste două facultăți se întemeiază relația lui cu divinitatea, adică pe auzire-înțelegere: „Dumnezeule, cu urechile noastre *am auzit!*” (Ps 43, 1). Și pe vorbirea-răspuns: „către Tine, Doamne, *am strigat*; Dumnezeul meu, *să nu taci* de dinaintea mea!” (Ps 27, 1) Dumnezeu vorbește pentru că omul este capabil să înțeleagă ceea ce aude: „*auziți* acestea toate neamurile, *ascultați*, voi, toți cei ce locuiți în lume” (Ps 48, 1). Iar rostirea-răspuns a omului se întemeiază pe disponibilitatea lui Dumnezeu de a-i asculta grăirea-rugare. Cuvântul Domnului, asimilat de om prin auzire, se convertește, prin înțelegerea lui, în rugăciune. Întorcându-se, prin mijlocirea rugăciunii, tot la izvorul său: „întru necazul meu *L-am chemat* pe Domnul, către Domnul meu *am strigat*. Din locașul său cel sfânt *auzit-a* glasul meu, iar *strigarea* mea de dinaintea Lui va intra *în auzul Său*” (Ps 17, 6).

Auzirea și vorbirea constituie fețele aceleiași profunde realități umane, și anume comunicarea, ele avându-și temeiul în Cuvântul. Ele nu pot exista și, de fapt, nici nu există una fără cealaltă. Chiar și fiziologic vorbind, atrofierea sau dispariția uneia din ele implică anularea celeilalte. Dacă se întâmplă ca una să existe fără cealaltă, ea nu poate fi decât incompletă. Bunăoară gângăvia (Mc 7, 32), care nu mai e vorbire, ci schimonosirea ei; deci este tot o tragică nedeplinătate. Și, în cele din urmă, ce altceva este Sfânta Scriptură dacă nu tot o comunicare a lui Dumnezeu către om. Deci un alt ipostas al Cuvântului, Care nu poate exista fără chip, „lipsa chipului în Dumnezeu însemnând o lipsă a plenitudinii”⁵. Și revelația însăși se întemeiază pe relația vorbire-auzire, fiind și ea un act în care Dumnezeu este Izvorul, iar omul receptorul, dar și ecoul ei. Vasăzică este cuvânt convertit în rugăciune, care își atinge plinirea prin regăsirea sursei sale originare. Când Rostirea găsește deschidere prin auzire și se curbează prin vorbirea-rugăciune către sursa ei genuină se naște religia. Fiind și ea, religia, tot o formă de comunicare întemeiată pe același raport infinit vorbire-auzire-răspundere: „ceea ce am văzut și ceea ce *am auzit*, *aceea vă vestim* și vouă, pentru ca și voi să aveți *părtășie cu noi*” (1 In 1, 3-4).

Comunicarea omului cu Dumnezeu se înfăptuiește prin auzirea cuvântului. Act care devine cu puțință prin intermediul vorbirii, omul fiind ceea ce vorbește, „căci din cuvintele sale se va îndreptăți și din cuvintele sale va fi osândit” (Mt 12, 37). Auzul și vorbirea se leagă nemijlocit de aspectul trupesc

al făpturii umane. Aceste însușiri nu se pot înfăptui decât prin organe trupești corespunzătoare actului rostirii, respectiv urechea și gura, care, chiar dacă aparțin de palierul trupesc, nu sunt decât punți asigurând accesul cuvântului către suflet. Cuvântul ne vine prin auz, adică prin intermediul urechii ca parte a trupului, dar cuvântul se adresează sufletului. Pentru că sufletul Îi vorbește lui Dumnezeu, rostind cuvântul prin mijlocirea organului vorbirii, respectiv gura, care ține de palierul trupesc. Deși auzul și vorbirea sunt facultăți ale sufletului omenesc, ele se realizează prin mijlocirea trupului special creat pentru aceasta. Prin disponibilitatea lor întru comunicarea cuvântului, auzul și vorbirea transcend trupul ca atare, întrucât cuvântul, care este o realitate imaterială, trimite spre zăriștea metarealului. Dintre cele tuscinci simțuri ale sale, omul se vedește înrădăcinat cel mai bine în Cuvânt prin auzire și vorbire. Prin intermediul lor asimilează și transmite cuvintele, adulmecând în ele bogăția inepuizabilă a Cuvântului. Bogăție trimițând la apofatismul absolut al lui Dumnezeu, înaintea Căruia auzirea noastră încetează, iar vorbirea „ni se vedește de prisos” (2 Co 12, 4).

Omul asimilează bogăția Cuvântului prin auzire, dorind să-L exprime prin cuvintele sale sărace. Prin aceasta, el vădindu-se un bolnav de Cuvântul, pe Care se vedește incapabil să-L cuprindă în toată complexitatea Lui. De aici și multitudinea de sinonime legate de același inepuizabil efort al omului de a găsi cuvântul cel mai potrivit întru exprimarea Cuvântului. Limba română are o serie întreagă de sinonime, care încercă să surprindă bogăția ce o naște în noi Cuvântul, Care se: „rostește, vorbește, grăiește, glăsuiește, zice, contrazice, dezice, prezice, afirmă, spune, șoptește, șușotește, convorbește, dialoghează, cuvântă, precuvântă, binecuvântă, perorează, monologhează, dialoghează, predică, propovăduiește, tăfăsuiește, conversează, discută, declamă, recită, proslăvește, mărturisește, ticluiește, tâlcuiește, neagă, reneagă, strigă, tăgăduiește, povestește, istorisește, narează, slăvește, murmură, adresează”⁶. Cuvântul câteodată tace, după cum există și tăcere care vorbește. Văduvit de aceste două facultăți atât de adecvate și de trebuincioase comunicării, respectiv: auzirea și vorbirea, omul se prăvălește în starea de non-umanitate sau impersoană. Întrucât pierzându-și calitatea de chip al Domnului, ajunge o natură non-comunicativă. Dar relația lui cu Dumnezeu nu se restrânge la aspectul

⁵ Pr. D. Stăniloae, *Chipul nemuritor al lui Dumnezeu*, Craiova, Ed. Mitr. Olteniei, 1987, p. 61.

⁶ *Dicționar analogic și de sinonime*, București, Ed. Științifică și Enciclopedică, 1978, p. 271.

comunicării, care rămâne până la urmă o chestiune de suprafață. Ci relația respectivă se întemeiază într-o dimensiune mult mai profundă, și anume în *cuminecare*. Societatea, cultura și însăși existența umană „sunt chestiuni de comunicare, dar, mai ales, de cuminecare. Progresăm prin comunicare, dar ne împlinim prin cuminecare. Comunicarea este către ceva, pe când cuminecarea este ceva în sânul a altceva. Comunicarea este de date, de semnale, de semnificații și chiar de înțelesuri; cuminecarea este de subînțelesuri. Comunicarea transmite ceva, cuminecarea se împărtășește din ființa a ceva, sau este întru ceva. Limba însăși este o formă de cuminecare îmbogățindu-se neîncetat, deoarece se cuminecă din spirit”⁷.

Nimeni nu știe mai multe despre comunicare și cuminecare și despre importanța lor pentru om, ca Nefărtatele. Și dacă dumnealui reușește să strice ceva pe lume, aceasta ține de bună seamă de comunicarea între oameni și de cuminecarea lor din Cuvântul. Înainte de a se fi despărțit în graiuri atât de diferite, deci întru comunicare, oamenii s-au despărțit din pricina frângerii cuminecării lor din Duhul Sfânt. Diferențele lingvistice pe care ni le oferă lumea nu sunt decât efectul tragic al frângerii comuniunii omului cu Izvodul său primordial, adică cu Rostirea. Nefericita întâmplare a turnului Babel, cu despărțirea neamului omenesc într-o multitudine de seminții, nu e decât consecința imediată și tragică a incapacității oamenilor de a se mai cumineca din Rostirea unică.

Și, prin aceasta, ne întoarcem la întâmplarea relatată de Matei în capitolul 9 al Evangheliei sale, în care se vorbește de vindecarea tânărului „*mut și surd*” și de conexiunea dintre demon și suferințele provocate de el trupului omenesc. Conexiune în care se regăsește însuși tâlcul acestei atât de insolite vindecări săvârșite de Iisus. Ființă fără faptură, vasăzică fără nicio atingere cu palierul trupesc, demonul se află pe sine lipsit de teme ontologic, întrucât și-a refuzat esența, adică slujirea și comunicarea cu Creatorul său. Revoltându-se împotriva Lui, s-a înstrăinat de propriu-i teme existențial și, prin aceasta, a devenit un „*gol*” în maiestuosul trup al creației. Neavând capacitatea să o posede în mod nemijlocit, „căci el nu provine din fire, ci se activează prin spirit”⁸, caută în om posibilitatea de a-și exercita forța negativă. În om, inelul și floarea încheieturii creației, stând într-o-

locate toate sensurile, dar și toate furtunile și desmerecherile lumii. Omul „fiind dorit cu dor” (Lc 22, 15) de Dumnezeu, dar e jinduit în aceeași măsură și de nefărtatele, căruia îi poate deveni victimă. Deși constituie unica sursă a răului, demonul nu este o fatalitate, întrucât nu ne poate sili să-i cedăm. Dacă lucrul ăsta ar fi cu puțință, am fi anulați ca persoane. Demonul are putere asupra omului numai atunci când omul însuși îi deschide ușa spre lumea sa lăuntrică. După cum nu are capacitatea să ne constrângă, ci ne poate amăgi prin imagini false, al căror conținut otrăvit îl poate camufla sub chipul unor imagini aparent atrăgătoare pentru noi. Ne surăde în virtuți, care pot deveni și ele pricină a căderii. Și ne pândeste în patimi, prin intermediul cărora ne poate subjugă. Amăgirile sale, deși sunt lipsite de substanță, pot dobândi consistență, pentru că ele se lucrează în lăuntru nostru. Iar prin mijlocirea patimilor, „care sunt agresivități ale spiritului asupra cărnii”⁹, poate acționa și asupra trupului nostru. Ne poate cuceri plîindu-se pe pornirile pasionale ale trupului, dar asta se-ntâmplă numai prin consimțirea noastră. Însă chiar și atunci când izbuteste să se strecoare în lăuntru, nu poate răzbate până-n miezul de foc al fapturii noastre, pentru că taina ei se află cetluită în taina necuprinsă a Cuvântului.

Fiind prin sine însuși nimic, vasăzică lipsa absolută a chipului sau fărădechipul, întrucât a ieșit din relația de comunicare cu Chipul suprem, dar dorind să-și satisfacă setea de viață în afara Lui, demonul luptă să se întărească pe seama unei alte existențe, parazitând-o. Pentru că Îl urăște pe Dumnezeu, urăște și omul, dorindu-i nimicirea. Și cum ar putea face asta mai bine decât smulgându-l din Rostul ființării sale, adică curmându-i relația cu Dumnezeu prin obturarea căilor de comunicare cu El și cu semenii săi, și anume: auzul și vorbirea. Iar prin anularea acestora îl face „*mut și surd*”. Odată dislocat din relația cu Dumnezeu, omul își pierde calitatea de ființă comunială și ajunge o simplă natură non-comunicativă. Tânărul „*mut și surd*”, de care amintește Matei în Evanghelia sa, constituie ipostasul fapturii umane care și-a frânt comunicarea și cuminecarea din dulcea-plenitudine a Rostirii. Ceea ce echivalează cu întoarcerea omului la starea de „fantasmă a fiindului”¹⁰.

⁷ C. Noica, *Op. cit.*, p. 190.

⁸ P. Evdokimov, *Iubirea ne bună a lui Dumnezeu*, București, Anastasia, 1994, p. 56.

⁹ Ibidem, p. 66.

¹⁰ N. Steinhardt, *Monologul polifonic*, Cluj-Napoca, Dacia, 1991, p. 170.

POEZIA – LIMBĂ A SUFLETULUI ȘI A INIȚIERII

Horia BĂDESCU

Cândva, cu mulți ani în urmă, scriam într-o tabletă intitulată „Cuvintele”: *Abia când am înțeles cum trăiesc și mor cuvintele, abia când am văzut cum se poate minți, cum se poate trăda, cum se poate ucide chiar cu cuvintele, abia când mi-am dat seama că, în sine, muzica lor nu face doi bani în afara adevărului, că nu pentru a-l înjosi, a-l profana și a-l batjocori, ci a-l înălța pe om ne-au fost date cuvintele, abia atunci, cred, am ajuns la literatură. Dar, în fond, ce e literatura? Un mod de-a viețui sau de a supraviețui? Poate și una și alta dar, mai ales, un mod de-a ajuta omul să existe.*

Numai că a fi și a exista nu e totuna. Iar dacă a învăța să exiști necesită vreme îndelungată, a învăța să fii, a învăța să ființezi, presupune cu mult mai mult. Presupune locuirea într-un proiect, în care te afli cu spusul și cu nespusul tău, cu ceea ce ești și cu ceea ce nu ești dar ai putea să fii, cu ceea ce ești, nefiind și cu ceea ce ești, fiind. Presupune locuirea în lume, lăsându-te locuit de ea. Presupune să descoperi că lumea are un Sens. Si că tu însuși, ca fiind în lume, participi și te afli dimpreună cu ea în Sens. Iar dacă, învățând să exist, am ajuns, cândva, la literatură, cu mult mai târziu, încercând să fiu, învățând să fiu, am ajuns, fără să fi putut ajunge vreodată cu adevărat, la poezie.

Adică, la ceea ce înseamnă o rechemare a Sensului în lume. O rechemare dinamică în care Sensul se manifestă în calitatea și funcția sa, unificator și creator deopotrivă, în auto-consistența sa. Născător de niveluri de realitate în care și prin care se validează ca Real, ca Ființă. Ca putere infinită în infinitatea Realității sale. Drept cel de nevăzut, de neauzit și de nespus. Cel de care avem atâta nevoie în aceste vremuri în care existența vrea să treacă, cu insolență, drept ființare, vorbăria drept Logos, informația drept cunoaștere, retorica raționalistă drept discurs despre Ființă, în aceste «vremuri sărace», cum ar zice Hölderlin. Sărace de viață profundă, de substanță, de miracol, de umanitate, de Sacru.

Secolul XX s-a sfârșit fără să fi reușit să-și afle un sens, cu atât mai puțin Sensul, de care, de altminteri, s-a lepădat cu obstinație, oferind omului nimic altceva decât suferință, disperare, singurătate. Tot ceea ce a putut el face, întru gloria raționalismului, obiectivității și materialismului, a fost să-l învețe pe om a exista, nu a fi!

Sfidarea pe care secolul și mileniul care au început o lansează umanității este, deci, întoarcerea la Sens. Căci dacă omul vrea să supraviețuiască, el trebuie să reînvețe să fie, adică să trăiască din perspectiva unității lumii, să trăiască întru și prin Sens, întru și prin sacru. „Să locuiască lumea în chip poetic”, cum spunea Hölderlin.

Fiindcă a trăi sacral înseamnă a admite prezența sa în lume și a sărbători această prezență, cu alte cuvinte a afirma prezența valorii sale absolute, a Sensului, în orizontul armoniei și bucuriei, a te umple tu însuși de acesta. Mai știm noi astăzi să trăim cu adevărat sărbătoarea, sărbătoarea spiritului nostru? Mai avem noi dorința și priceperea de a institui timp și spații sacre, de a ne dăruii sufletul încântării, nu manipulării, ritualului nu rut-uului, de a ne smulge de sub tirania zarvei și instinctului? Ne îndoim!

Golite de transcendență și supuse logicii profitului și manipulării, aceste modalități nu mai conservă nimic din esența gesturilor care aveau, de obicei, drept finalitate «îmblânzirea» zonei – atât de incertă, de ascunsă dar atât de pregnantă, în același timp – în care se manifestă sacral.

Mircea Eliade ne prevenise deja cu privire la ocultarea acestuia «în tenebrele inconștientului omului modern areligios». Dar inconștient nu înseamnă, totuși, fără cunoaștere, ci un alt fel de cunoaștere, cunoașterea sufletului, cel în care putem auzi «murmurul spiritului». Căci setea noastră de sacru, de Ființă, adică de noi înșine, rămâne mereu neostoită. Ea trebuie afirmată în fiecare zi. Trebuie afirmată evidența că sacral este aici și că noi suntem purtătorii lui. Și cine o poate face mai bine decât poezii și poemele lor?

Căci, ce altceva este poezia decât o neostoită încercare, nu de a descifra taina lumii, ci de a ne face să o trăim și, trăind-o, să ne-o revelăm întru Ființă? Poezia este locul în care Ființa se așează în absolutul valorii sale, în măsura în care ea constituie o trăire prin care existândul, profanul se emancipează, aspiră la condiția divină. El se restituie în acest fel propriei sale valori. El se sărbătorește în *realul sărbătorii sale*. Fiindcă în și prin sărbătoare lumea tranzitorie primește calitate și valoare, o valoare în care se află inclus și cel care creează sărbătoarea (cf. și Paul Drogeanu, *Practica fericii*). Or, prin poeticul dar și prin poieticul său, poemul nu este numai o celebrare a Ființei, ci și o reinvestire a valorii acesteia; un act prin care poemul, ca expresie a Ființei creatoare, ca act care adaugă existență și induce sens, se sărbătorește el însuși.

Însă poemul nu instaurează sărbătoare doar în lăuntru eu-lui, ci și la nivelul limbajului. Anulând prin poeticitatea sa «calitatea» profană a limbajului, poemul îl dăruie pe acesta stării sale de sărbătoare. Metafora adaugă și vitalizează, sporește ontologic și adaugă existență îmbogățită. Ea direcționează existândul spre transcendența lui provocând o implozie a acestuia în Ființă. Drept urmare, poezia nu produce doar «o explozie a Ființei sub limbaj», cum afirmă Roberto Juarroz, ci provoacă o implozie a limbajului în Ființă și în tăcere. O tăcere care nu este non-limbaj, ci limbaj altfel.

Mai mult încă, poezia este o explozie a umanului în lumea exprimată și o implozie a acestei lumi îmbogățite în om și, prin el, în Ființă. În calitatea ei de hierofanie, ea nu este doar re-cunoaștere a Ființei, ci și o cunoaștere mai profundă de sine însăși.

Cred prin urmare că poezia este un răspuns pe care ființa omenească în umanitatea ei îl dă provocărilor existențiale, pentru că, repet, a fi și a exista nu e același lucru, și, în același timp, provocărilor lumii în care se consumă această existență și printre care dezinteresul pentru poezie ocupă un loc major. Căci divorțul dintre poet și publicul său este evident. Cauzele sunt multiple.

Putem, desigur, acuza dezinteresul media, incapacitatea învățământului de a dezvălui adevăratul chip al poeziei, cochetăriile formale ale tuturor experiențelor poetice ale acestui secol dar, mai ales, ale celui precedent, specificitatea limbajului poetic, orgoliul poeților și fără îndoială felul în care Omul își înțelege astăzi umanitatea, sufletul. Fiindcă ne putem întreba: Este Omul contemporan capabil să considere sufletul drept esența umanității sale și, pe cale de consecință, poezia ca limbă a acestuia?

Fiindcă despre ce vorbește poezia dacă nu despre sufletul omenesc? Despre sufletul care este motorul și esența vieții. Despre sufletul omenesc care nu-i altceva decât recompensa pentru a fi acceptat venirea pe lume. Sufletul omenesc care pare din ce în

ce mai indezirabil, expulzat din existența noastră, înlocuit cu oarba și nepotolită plăcere instinctuală, cu deriziunea și indiferența față de noi înșine cei adevărați.

A face să se audă vocea poetului înseamnă a face să se audă vocea sufletului. Dar în ce fel să ajungi la aceasta? Lăsând poezia să vorbească Omului nu despre ceea ce ar trebui să fie, ci despre ceea ce este cu adevărat și nu știe că este, învățându-l să-și recâștige sufletul, să se recâștige pe sine însuși ca să nu piardă universul.

Să vorbească, însă cum să fi auzit, înțeles, dorit, atunci când accesul la poezie al celor mai mulți pare atât de dificil dacă nu chiar interzis? Este poezia un alt limbaj? Da, atâta timp cât e vorba de un limbaj uitat sau pe cale de a fi uitat: limbajul uimirii, al uimirii dinaintea cuvântului, cel adevărat, cel smuls balizării și banalizării limbajului cotidian, dar și al uimirii dinaintea frumuseții lumii. Nu, atâta timp cât acest limbaj este instrumentul unei limbi universale, limba sufletului, a sufletului care face din noi ceea ce suntem: ființe omenești. Căci poezia nu este doar o chestiune de limbaj, ci mai ales și mai înainte de orice un mod de a ne trăi umanitatea. Iată de ce Paul Celan avea întru totul dreptate să afirme că sunt prea puțini poeți pentru că sunt prea puțini oameni.

Intr-adevăr, universul și timpul poeziei aparțin deopotrivă realului, în sensul prim al cuvântului, dar și realității și actualității. Lumea poeziei este o lume a esențelor, o lume a faptelor epurate de accidental, universul concret perceput prin intermediul conștiinței emoționale. Este lumea trăirii și a răspunsurilor pe care inima le dă provocărilor acestui univers concret iar timpul său este timpul interior, acea oglindă invizibilă a timpului istoric. Contractul poetului cu eternitatea este contractul cu timpul istoric trăit. Aventura poeziei este aventura sufletului omenesc într-un anume univers, într-un anume timp.

Actualitatea poeziei, aceea care trezește interesul cititorului, izvorăște din capacitatea poetului de a da imaginea acestui timp interior și acestei istorii invizibile care este adesea mult mai «obiectivă» decât Istoria însăși, de a le exprima în această limbă pe care atât el cât și cititorul o pot înțelege.

Desigur, putem spune precum Cocteau că poezia este «o limbă aparte», numai că această limbă aparte își înfige rădăcinile în adâncurile ființei, acolo unde rezonază toate frământările și convulsiile omului existențial și social. Poezia este eco-ul acestor mari mișcări din adâncurile ființei, un eco mult mai amplu uneori decât înseși aceste mișcări. Magia ei constă în puterea de a restitui sufletului nostru, conștiinței noastre emoționale, nu realul separat de realitatea sa, ci realitatea regăsită în tulburătoare lumină a realului: sentimentul apartenenței la o umanitate care este altceva decât simplă existență, o umanitate care se restituie momentelor ei de

plenitudine interioară și care ne restituie acestora, ne restituie acelei trăiri intense care dă valoare existenței, teritoriul comun poetului și cititorului.

Numai că, fiecărui poet, umanitatea sa. Metaforele sale sunt umanitatea sa, fiindcă trăim cu cuvintele noastre. Nu trăiești pur și simplu și apoi vorbești despre ceea ce ai trăit. Trăiești cu și prin cuvintele și tăcerile tale, aceste cuvinte nespuse încă. Trăiești poetic, vorbind poetic.

Valery vede în actul de comunicare un proces de codificare/decodificare cu ajutorul unui sistem de semne comune emițătorului și receptorului. E vorba de un sistem de semne nou dar ușor de descifrat căci se sprijină pe acele «relații de sens» pe care le presupune metafora, despre care vorbește Michel le Guern, relații care privesc ordinea extralingvistică a realității. Aceste relații, care se stabilesc prin funcția conotativă a metaforei, izvorăsc «din imaginea asociată, care este o conotație psihologică obligată», pe care eu o consider a fi memoria originară purtătoare de sens, aceea care adaugă informației propriu-zise a mesajului informația fundamentală: sentimentul ființei și al umanității noastre.

Poetul caută în universul care-l înconjoară semnele a ceea ce-l tulbură și-l înminunează. Cu aceste semne el creează o nouă lume, un alt nivel de realitate în care inexprimabilul ființei omenești se revelează mult mai puternic, mult mai deplin în splendoarea sa. Poetul îl duce pe cititor împreună cu el în universul poemului, acolo unde se dezvăluie frumusețea și dramatismul omului și al lumii. Poetul și cititorul său se află «prinși» împreună în poem, în cântec.

Aici intervine ceea ce putem numi *samanismul* poeziei, puterea ei de încanta și de a vrăji, încântare și vrajă care constă în a scoate din adâncul lucrurilor adevăratul lor chip. Rolul adevărat al acestei vrăjitorii care ne arată o persoană așa cum este ea în realitate, care permite prințesei să-l vadă pe Făt Frumos sub pielea bestiei, constă în a reinvesti obiectul cu valoarea sa imanentă, cea adevărată. A face din limbaj un țel în sine, a scoate poemul din finalitatea sa care este revelarea acestei valori, înseamnă a-l îndepărta de poeticul său, a nu-i acorda decât «gradul ornamentalității sale». Nu poți crea frumusețea separând-o de adevărul său și de acele structuri

semantice în jurul cărora se structurează opera, adică de ceea ce interesează mai întâi cititorul. Căci performativul poetic operează nu de la spiritual la material, ci de la spiritual la spiritual. Demersul său se consumă la nivelul spiritualității emoționale, adică la nivelul acestei limbi universale pe care trebuie s-o readucem la viață și s-o folosim. Sistemul de semne al acestei noi realități pe care o constituie poemul preexistă în același timp în el însuși, ca limbaj, în creator și în re-creatorul care e cititorul.

Cum ar putea atunci să nu se înțeleagă poetul și lectorul? Cum să nu înțeleagă amândoi această limbă a spiritualității noastre emoționale, acest limbaj de la suflet la suflet. Plecând de aici, poezia trebuie să-și schimbe discursul. Le revine poezilor misiunea de a respinge badineria și cochetăriile formale și de a-și reaminti limba uitată a poeziei. Pentru a-i convinge pe ceilalți că poezia nu este o chestiune de ocultare estetică, sacerdoțiul unui cerc de inițiați, ci un alt fel, poate mai potrivit, de a vorbi despre noi și între noi. De la suflet la suflet. Să vorbim atunci poetic de la suflet la suflet! Cu toată simplitatea. Pentru a-l convinge pe celălalt că singura modalitate de a-și trăi umanitatea este de a se întoarce către interioritatea sa, de a-i acorda timp sufletului, nu doar burții, și că în această resurrecție a poeziei este alături de el. E timpul ca poetul să redevină ceea ce este de fapt: cineva care vorbește limba universală a umanității, limba sufletului. De rest se ocupă cuvintele. Cuvintele care nu sunt nimic altceva decât vise ale genezei. Cuvintele adevărate, vii, mereu același și mereu altele pentru fiecare dintre noi. Nu oseminte de dicționar. Nu bâlbâieli imunde aruncate în obrazul unei zile din ce în ce mai mult refuzată omului. Cuvinte esențiale, «*drumuri ale vieții / spre moarte / ... copii ai tăcerii / care-și învață limba / murind!*»

Lumea e așa cum o visezi! spun indienii Suhari, cei pierduți în jungla amazoniană. Așa cum o visează cuvintele noastre. Dar noi «suntem ceea ce voim a fi» ca să-l citez pe Schopenhauer. Altfel spus, ceea ce visăm să fim. Ceea ce cuvintele noastre visează că suntem. Dar dacă ele, cuvintele, sunt vise ale genezei, poezia e visul cuvintelor iar noi suntem poezia pe care o visează cuvintele noastre și pe care o scriem cu ele. Însă să nu uităm că și coșmarul e tot un vis!

REZUMATUL TEZEI DE DOCTORAT PENTRU OBȚINEREA TITLULUI DE DOCTOR ÎN FILOSOFIE DE CĂTRE SIMION DORU CRISTEA,

teză coordonată de profesorii universitari Leonel Ribeiro dos Santos și Carlos João Nunes Correia, teză susținută pe data de 26 octombrie 2011 (de Sfântul Dumitru) la Universitatea Clasică din Lisabona

Simion Doru CRISTEA

Problema limbajului este fulcră pentru autoînțelegerea omului și determinarea caracterului ființei. Contrar viziunii materialiste și pozitivistă care informă inteligibilitatea lumii contemporane și încearcă să relaționeze limbajul cu planul subsidiar al lumii în care se înscrie experiența noastră, limbajul este chiar elementul constitutiv al lumii.

Justificarea titlului acestei teze de doctorat *Conceptul de «enérgeia» în filosofia limbajului a lui Eugenio Coșeriu* prezintă diverse valențe ale acestui concept în opera lui Coșeriu:

1) Este unul dintre conceptele cheie ale operei sale, conținând o funcție structurantă și inteligibilizantă.

2) Conținutul său elucidează și determină caracterul propriu al ființei umane care se formează în și prin activitatea de vorbire.

3) Limbajul este înțeles ca un continuu proces semantic creativ.

4) Deschide calea spre toate celelalte concepte și termeni filosofici, tehnici și științifici.

5) Coșeriu interpretează teoriile și creează propria teorie pe baza acestui concept. Stabilește o legătură între conceptele constitutive de *vorbire*, *normă*, *limbă*, *gândire* cu conceptele interpretative de *sistem* (structură), *dynamis* (potență, cunoaștere), *érgon* (produs) și ontologice (*ordo esendi*) de *ființă*, *libertate*, *creativitate*, *istorie*, *universalii*, *individi*, mărci indelibile ale realității umane.

6) În accepțiune filosofică, acest concept este folosit în formularea tuturor problemelor, în special cele referitoare la constituirea ființei, a conștiinței ființei, a manifestării ființei umane prin limbaj.

7) Converstește concepția tradițională a tradiției într-o actualizare a tradiției prin recunoașterea dimensiunii temporale în limbaj, o diacronie actualizată în sincronia manifestării lingvistice.

8) Este conceptul care nu se opune celui de *dinamică* care vizează aspectul obiectual al realității. Aparține dimensiunii culturale a limbajului ca activitate creativă a omului.

9) Evidențiază unitatea gândirii și a vorbirii atât la nivelul limbajului comun în constituirea personalității umane, cât și în fiecare limbaj specializat.

10) Așază limbajul la baza culturii și a tuturor manifestărilor umane.

Într-o prezentare schematică, teza este constituită din șapte secțiuni: o introducere, cinci capitole și respectivele concluzii.

Introducerea scoate în evidență alegerea acestui topic și îl integrează în contextul contemporan, indică corpusul de bază al cercetării, motivează alegerea metodologiei coșeriene a discursului critic aplicată operei acestuia și prezintă schematic conținutul tezei.

În primul capitol topicul tratat se circumscrie în domeniul *filosofiei limbajului* cu obiectivul de a demarca clar diferența între teoria limbajului a lui Coșeriu și celelalte teorii. Deosebirea între „a ști despre” și „a înțelege” limbajul prezintă două părți cognitive co-existente, una conține distanța necesară între subiectul cunoscător și obiectul cunoașterii, cealaltă se referă la activitatea de creație mentală a fenomenului în manifestarea sa și vizează un prim moment filosofic necesar unei cunoașteri adecvate, științifice. Limbajul este „măsura” umană a lucrurilor „așa cum ele sunt” când se respectă legile universale ale gândirii și se folosesc aceleași intuiții ale limbajului matern, precum este măsura lucrurilor „așa cum nu sunt” în dialectica creativității individuale ce depășește intuițiile date de cunoașterea lingvistică comună, dar înțelese ca noutate, o negare ce afirmă încă o dată creativitatea umană la nivelul „cunoașterii expresive”.

În cel de-al doilea capitol, *istoria filosofiei limbajului la Coșeriu*, se abordează felul în care enérgeia depășește dimensiunea istorică și se înscrie în problematica filosofică a *limbajului*, *existenței* și *ființei*. Istoria coșeriană a filosofiei limbajului, atât cu privire la izvoare, cât și la cele mai importante exegeze, are o valoare formativă și constituie un exemplu ilustrativ

al valorii creative a interpretului, care păstrează mereu punctele de vedere ale creativității (enérgeia), tehnicii (dýnamis) și rezultatului creației (érgon).

Cel de-al treilea capitol, *conceptul de «enérgeia» în gândirea filosofică a lui Eugeniu Coșeriu* constituie nucleul tezei. Evidențind importanța acestuia, se pornește de la conținutul său semantic filosofic, cu variațiunile sale, marcând permanența funcționalității sale în teoria coșeriană. Legat de esența limbajului, enérgeia conferă valoare ontologică și dă coerență discursului său filosofic. Eugeniu Coșeriu, urmând linia filosofică romantică germană, preia conceptul de enérgeia într-o accepțiune aristotelică de creativitate continuă, prezentă în toate actele umane cu o bază mental-lingvistică. O primă consecință a folosirii acestui concept constă în interpretarea actelor repetitive ca acte de re-creație ce ajung chiar să se identifice unele cu altele sau să fie foarte asemănătoare. Pentru om totul are sens, interpretat filosofic ca judecată logică. Un simplu fenomen, limba, devine elementar, un factor indispensabil pentru înțelegerea omului și a lumii.

În al patrulea capitol, *abordarea coșeriană a semanticii*, se pune în valoare importanța conceptului de enérgeia în semantică, în configurarea formei interioare a limbajului care concretizează funcția semnificativă a acesteia ca funcție ontologică constitutivă. Enérgeia este activitatea care absoarbe momentul de ante-predicativitate ca un moment de unire al activității mentale cu activitatea limbajului la nivelul denotativ în cunoașterea lingvistică ce corespunde logicii generale. După Coșeriu, limbajul nu este o schemă abstractă, ci «activitate de cunoaștere». Repune filosofia limbajului în problematica sa inițială: de a se întreba despre natura limbajului. Distincția operată de Coșeriu între planurile (*universal, istoric și individual*) și diferitele puncte de vedere (de enérgeia, dýnamis, érgon) este necesară pentru a înțelege teoretic felul omului de a gândi metaforic prin limbaj, unind elemente disparate, dispersate, abstracte și concrete. Limba este sfera de acțiune a semnificațiilor creați de om ce aparțin gândirii sale creative. După felul în care este gândită și structurată logica sa, se poate numi „prolegomene la știința logicii”, considerând-o un capitol introductiv și necesar al logicii. Aceasta se leagă de știința logicii, un perimetru în care unitatea nediferențiată a gândirii cu limbajul se manifestă ca enérgeia limbajului semantic. Logica propusă acoperă hiatul aristotelic între considerarea limbajului ca *logos semantic* și manifestarea științei logicii ca *logos apofantic* și, păstrând aceeași considerare a limbajului ca enérgeia, stabilește, de asemenea, legăturile „logice” între diferitele tipuri de *logos semantic* în determinările ulterioare ale acestuia ca *logos apofantic, pragmatic și poetic*.

CUVINTE-CHEIE: Coșeriu; enérgeia; creativitate; vorbire; limbaj; filosofia limbajului.

În al cincilea capitol, *filosofia limbajului a lui Coșeriu și cultura*, se realizează o apropiere între gândirea lui Coșeriu și interpretarea hegeliană a culturii ca obiectivare a spiritului în istoria omenirii, cu tot ce derivă de aici și definește limba ca fiind cultura fundamentală a omului. Discursul filosofic coșerian prezintă principiile legate de specificitatea ființei umane ca izvor creator al ființei și cunoașterii. *Principiul obiectivității* evidențiază faptul că „obiectul” este creat ca un bun comun al subiecților vorbitori. *Principiul umanismului* se prezintă ca principalul constituent al științei în sfera umană, în special în manifestarea libertății de creație. *Principiul tradiției* conferă un rol dinamic, viu și cumulativ valorilor umane. De totdeauna, omul a manifestat necesitatea de a cunoaște aceleași obiecte, având aceleași obiective și finalități în crearea acestora și, ca atare, trebuie căutate în tradiție exact aceste atitudini, pentru a recunoaște finalitățile și principiile atât în obiectele culturale cât și în științele culturii. *Principiul anti-dogmatismului* subliniază faptul că toate teoriile au la bază aceeași cunoaștere intuitivă originară și, ca urmare, toate „spun lucrurile așa cum sunt” cel puțin dintr-o perspectivă definită ce vizează o determinată finalitate. Toate teoriile conțin un miez de adevăr ce indică exact semanticitatea sa idiomatice. *Principiul utilității publice* înscrie actul cultural în deontologia profesională. Ca enérgeia, limbajul constituie o unitate cu gândirea, este ilimitat și face totul posibil ca realități semantice create de om.

În sfârșit, în *concluzii*, discursul este orientat către diferite finalități creatoare umane. Enérgeia se eliberează în creații culturale și civilizaționale fără a se despărți niciodată de limbajul verbal. Limbajele, înțelese ca sisteme de semne, cele existente precum și cele viitoare, au la bază limbajul verbal și folosesc încărcătura sa semantică. Filosofia de limbaj a lui Coșeriu este în primul rând formativă și evidențiază valoarea creativă a subiectului în abordarea critică a unui text.

Condiția teoriei coșeriene este asemănătoare condiției vii a teoriei aristotelice, propune o școală a libertății în manifestarea energiei limbajului în teorie și în practica limbii, fără a se reduce exclusiv la sfera lingvistică. Este o școală fără pereți, fără luare de notițe și memorizare de formule exacte, este o școală filosofică de reflectare și interpretare a oricărei realități culturale prin creația lingvistică fundamentală, într-o legătură constantă cu alte sfere culturale ale gândirii umane, urmând procesul intern al fiecărui text se caută asumarea celor trei puncte de vedere minim necesare: enérgeia, dýnamis și érgon, în trei ipostaze esențiale: în creația originară, în procesul mental al cunoașterii și în rezultatele parțiale ca momente în procesul continuu al creației de sens.

MAGIA CUVINTELOR

Mirel GIURGIU

Despre cuvinte, ca și despre fructe, se poate spune că au miez, dulce sau amar, că au savoare, formă și culoare. Aura de spirit, dacă este prezentă, împrumută cuvântului puterea persuasiunii, energie, melodie, pace și înțelepciune, sau, dimpotrivă, duritate și asprime...

O vorbă de spirit prinsă într-un aforism (în grecește *aphorismos* – fulgerare de spirit) poate luci ca argintul și zbura ca o nălucă. După cum auzim adesea vorbindu-se, există un singur lucru care se poate răspândi mai repede decât o vorbă de duh: vestea cea rea... intriga, calomnia, amândouă prinse în mrejele daïmonilor celor răi, care uneori joacă festă bunilor îngeri, mesageri neobosiți între cer și pământ, între Dumnezeu și om.

Dintre daïmonii cei buni care inspiră pământeni, să ne amintim de cei cu care au stat de vorbă în lumea veche Homer, Hesiod, Aristofan, Callimachos și Solon... Acesta din urmă, între alte multe povești și aforisme, lasă să ajungă până la noi îndemnul: „Privește pe om și află dacă are gânduri ascunse în timp ce fața-i zâmbitoare” (Aforismele lui Solon).

Florilegiu de maxime și aforisme grecești și latine au ajuns până la noi grație lui Dimitrie Cantemir, domnitorului cărturar, Nicolae Mavrocordat și ieromonahului Cyril care le va publica într-o culegere în Bucureștiul anului 1838. Găsesc că e momentul potrivit să-l amintesc aici, fie și în treacăt, pe Anton Pann „cel isteț ca un proverb” cu ale sale „vorbe de la lume adunate și iarăși la lume date” odată cu *Povestea Vorbei* ce se va sfârși doar aparent odată cu lumea, fiindcă spiritul, după cum se știe, nu moare niciodată, el plutește mai departe în eter, căutând adăpost în pajiștea verde unde sufletele se odihnesc. O vorbă de-a lui Anton Pann adresată cândva tinerilor își păstrează farmecul plin de înțelesuri până în zilele noastre: „Ehei, dragilor, pe unde culegeți voi astăzi vreascuri, eu am tăiat cândva copaci”.

O pledoarie pentru strălucirea de o clipă a zicerii scurte, aforistice, plină de substanță, de miezul suculent al înțelepciunii mi se pare binevenită, având chiar efecte terapeutice într-o epocă grăbită, dezumanizantă, plină de suficiențe postmoderniste, cum e cea pe care-o trăim. Să ne amintim ce spunea naturalistul francez Buffon: *Le style c'est l'homme* – „stilul e omul”, cel care după cum știm sfințește locul

e omul, singularizat dincolo de trăsăturile feței, datorită modului de exprimare a ideilor pline sau golite de miez. Acest miez poate transforma clipe din viața noastră în momente, făcând din ele chiar monumente de sărbătoare ale cuvântului și, prin el, ale sufletului nostru însetat de frumos și bine. Voltaire merge până acolo încât îi reușește afirmația cum că: *Je m'arretrais de mourir s'il me venait un bon mot...* „aș înceta să mor dacă mi-ar veni un cuvânt inspirat”. Îl credem pe cuvântul din care izvorăște lumea aceasta (*La început a fost Cuvântul*. Evanghelia lui Ioan) în care semeni de-ai noștri au putut să ajungă la formulări atât de seducătoare, încât greu îi este limbii franceze să găsească în lexicul ei fraze mai frumoase decât cea scrisă de legendarul Fontenelle, ascultați: *De memoire de rose on n'a vu mourir un jardinier* – „nu s-a văzut vreun grădinar murind de amintirea unui trandafir”.

Cuprinși de multă admirație pentru magicienii cuvântului viețuitori pe alte meleaguri, să poposim o clipă lângă autorul *Momentelor și schițelor* – cetățean al lumii, genialul Ion Luca Caragiale. Să ne amintim că Nenea Iancu a semănat în grădina lui plină de capodopere și maxime, ziceri și aforisme pline de har și dar făcute acestui popor, cucerindu-și încă o dată dreptul la neuitare: „O mare durere este să iubești, o mare nenorocire este să scapi de această durere” – aforism splendid ce atestă calitatea de „scriitor liric”, cum îi plăcea dramaturgului să se autocaracterizeze ori de câte ori venea vorba de opera lui. Luca nu i-a uitat nici pe cei chinuți de arta scrisului – nu puțini printre ai noștri: „Pentru un român care știe citi, cel mai greu lucru este să nu scrie”. Tot lor, le-a lăsat un adevărat „memento” pe care să și-l amintească ori de câte ori vor pune mâna pe condei: „Vorba nu e să umpli lumea largă cu o operă, ci o operă strămtă s-o umpli cu lumea largă, fiindcă o operă trebuie să trăiască în lung, nu în larg, ca o rază ce pătrunde direct înainte, nu ca un balon de la lumină care se umflă în lături”.

Încredințându-ne de convertibilitatea în aur a vorbelor de duh, prin fereastra lor zărim văzduhul (văz-duhul) senin al primăverii într-o încercare repetată de adecvare a conținutului vieții noastre lăuntrice la farmecul inefabil al cuvintelor culese cu spor din grădina spiritului.

SATUL ROMÂNESC ÎN DERIVĂ

Andrei DRAGOȘ

Satul românesc reprezintă vatra făuririi identității noastre naționale, locul în care astăzi se mai păstrează și se produc lucruri care ne definesc ca națiune. Aici, în zilele senine de vară, la răsărit de soare, cântă ciocârlia, din trilarile căreia s-au înfiripat acele fantastice hori ale satului românesc, aici s-a născut mitul „Mioriței”, acel inestimabil produs pe care Nichita Stănescu îl numea „imnul nației române”.

Aici zilele sînt interminabile și treaba țaranului nesfârșită, nu se termină un lucru până nu începe altul, griile și preocupările sînt așa de multe și de diverse, încât ele au format deprinderi, comportamente și trăiri care au devenit mod de viață. În sat, din fragedă copilărie, până la bătrânețe, preocupările zilnice de cultivare a plantelor și de creștere a animalelor sînt definitorii în formarea caracterului uman, de afecțiune, dragoste și respect față de tot ce este viu (plantă sau animal), față de natura înconjurătoare. Țăranul îngrijește plantele și animalele precum își îngrijește propriii copii, pentru el acestea au suflet și-i sînt în sufletul lui, creând stări afecționale care-i fac pe oameni mai buni, mai iubitori, mai umani comparativ cu cei care modelează o bucată de fier în care oricât suflet ai pune rămâne totuși o materie moartă. Frumusețea naturii din sat, frumusețea comportamentală creează și produce aceea inspirație divină care a stimulat realizarea atîtor nestemate ale creației populare, cântece, dansuri, costume, obiecte de decor și arhitectură populară, tradiții și obiceiuri de peste an și din viața omului.

Pe ulițele satului și astăzi mai auzi un fluierat sau un cântat care îngână o hore, o doină, o stare de moment a sufletului celui care-l produce, comportament ce nu pare ieșit din comun, la sat este o normalitate, în schimb la oraș trecătorii te-ar considera un personaj pitoresc cu un comportament deviant, dar cum să te bucuri când sufletul tău este torturat din toate părțile de factorii perturbanți ai aglomerațiilor urbane.

În sat, membrii comunității se cunosc și se respectă reciproc, se salută pe stradă, iar atunci când pe ulițele satului vine un străin, este salutat cu respect, de parcă ar face parte din propria comunitate. Relațiile dintre oameni sînt așa de strânse, încât toți par a fi rudenii, par că ar face parte dintr-o familie extinsă. La formarea și consolidarea acestor stări un rol deosebit l-au avut și-l au și în prezent Școala și Biserica, cele două instituții care sînt indispensabile pentru satul românesc.

În dascăl și în preot și-au pus speranța și încrederea de-a lungul timpului truditorii pămîntului, făuritorii pâinii noastre celei de toate zilele. Ei, popa și dascălul, au fost cei care i-au unit prin Taina Cununiei,

formând acea celulă de bază a societății, familia, le-au botezat pruncii în biserică și în Dumnezeu, le-au îndrumat copiii pentru a ajunge oameni și i-au reprezentat cu cinste, onoare și demnitate în toate ocaziile când țăranul a avut nevoie.

Un sat fără biserică și școală riscă să-și pustiască sufletele, se alterează moral și spiritual, acestea ducând implicit la deteriorarea stării materiale a comunității. Dacă în momentul actual relația dintre Biserică și enoriași se poate spune că s-a îmbunătățit foarte mult, că românii participă la manifestările religioase organizate de comunitate, că s-au depășit în mare parte contradicțiile dintre diferite culte religioase, nu același lucru se poate spune despre învățământul rural, de școala de la sat. În mare parte, instituțiile școlare din mediul rural au dispărut încet dar sigur, prin comasare, în numele eficientizării procesului instructiv-educativ, al reducerii cheltuielilor financiare, că în ultimii 20 de ani au fost atâtea reforme și experimente, unul mai nefast decât altul, încât s-a ajuns unde s-a ajuns, cu elevi în ciclul gimnazial care nu știu să scrie și să citească, cu procente de promovabilitate la examenul de bacalaureat catastrofale, cu comportamente deviante ale elevilor și chiar ale unor cadre didactice cu dezinteres total față de educație. Nu se poate face educație și învățământ performant cu cadre didactice a căror activitate școlară este legată numai de ora de curs, care cunosc în sat doar ușa de intrare în școală și mașinile cu care fac naveta. Cadrul didactic trebuie să redevină sufletul satului românesc, să fie implicat în viața spirituală și chiar materială a localității.

Catastrofale sînt și legile care guvernează activitatea în agricultura românească, este suficient să te uiți vara peste câmp și constăți că o mare parte a hotarului este pustie, că ne batem joc cu bună știință de acest dar oferit de bunul Dumnezeu satului românesc, că dezinteresul față de această ramură importantă a economiei naționale este maxim. Acestea sînt cauzele care au dus la depopularea satului, la migrarea tinerilor spre oraș, la exodul populației tinere din România spre țările vest-europene pentru a-și căuta o modalitate de existență mai bună. Ca să înțelegem ce implicații catastrofale are această migrație pentru depopularea României, spun următoarele: că în Parohia Ortodoxă Română „Sfânta Cruce” din Torino au fost botezați 500 de copii români în anul 2008.

Mă adresez celor care au putere decizională, spunându-le să-și schimbe total atitudinea față de satul românesc, până nu e prea târziu. Oameni buni... Nu ucideți satul românesc!

MONUMENTE CARE ÎNCHID LEGENDE

Pamfil BILȚIU

Investigând, ca etnolog, în lung și-n lat spațiul geografic al Maramureșului, ne-am convins că i se potrivește pe de-a întregul epitetul de *legendar*. L-am putea asemui cu o carte imensă de legende pe care, dacă o deschizi, firul narațiunilor începe să se depene, fie că ele au ca miez cerul și podoabele sale, animale sau păsări, munți, văi și râuri, spirite ale vântului, ale pădurii, ale nopții sau bolile antropomorfizate (ciuma, moartea, holera). Câte nu a așezat în legende omul din popor! Până și monumentele istorice închid legende.

În partea de vest a județului Maramureș, pe Valea Someșului, la confluența cu zona Codrului, se află comuna Gârdani. În inima satului străjuiește peste veacuri Castelul baronului Blomberg. Ultimul lui stăpân a instaurat în sat teama și groaza. Povestea baronului ne-a spus-o cu o ploaie de amănunte, cu episoade hazlii sau zbuciumate, Ioan Cirtș, veritabilă enciclopedie de folclor, care la data investigației noastre, 1974, trecuse bine de șase decenii. „Feri, Doamne, cât de rău o fost. Pă cine l-o prins aducând găteje (vreascuri) din pădure l-o băgat în cotețu' găinilor să-l mânânce păduchi. Pă cine l-o prins culegând bribe din pădure l-o închis în cotețu' porcilor. Pă care-l prindea luând mere din merii lui îi trăje vro două zădiciuri, că vedea numa stele verzi înaintea ochilor. Îi trecea pofta de mere. Da' ce le-o fost mai ciudă la oameni o fost cum trebuia să-l salute pă el, ca să-i înjosască pă sătenii. Când treceau pă lângă el trăbui să ieie clopu' sau cușma din cap, să facă o plecăciune ș-apoi să zăcă tare: „Să trăiască măriia sa, cu sănătate!” Da' nici țărani n-o fost proști. I-o înditat (instigat) pă copii să străje după el: Să trăiască măriia sa, cu sănătate, cu on c... mare pă spate!”

Interlocutorul râde cu hohot, apoi adaugă: „Amu', domnu' profesor, v-oi spune o poveste de răs. Da' asta așe s-o întâmplat în sat. Îi o pățanie. Unu, Laurențiu, de-i zăceam noi Lorinț, s-o suit înt-on pomnițar și culejea pomniță (dude) în clop. Și tomna o fo' ieșită baronu cu cocia ceie mândră a lui, împistrită cu aor, cu doi cai albi ca spuma și ca perinile de grași. Când o trecut pă lângă pomnițar, Lorinț din pom o străgat tare:

– Să trăiască măriia sa, cu sănătate cu on c... mare pă spate!

Baronul o sărit ca fript ș-o zăs:

– Ce-ai zăs? Stai că te-oi învăța io!

Da' până să coboare din cocie, prucu' o șî țâpat inte clopu cu pomnițale pă cai. Caii s-o spăriet ș-o luat-o la fugă. I-o prins picioarele cu dipeiele (hățurile). L-o târât pă jos până-n marjinea râului. Acolo s-o oprit. De să băga în râu, să-neca și caii și baronu, că-i afund râu acolo.

Castelul din Gârdani al baronului Blomberg

Zăceu bătrânii că averea ră nu pierde. Apoi să si văzută uniforma lui austriacă albă, de baron, tătă era sfârtecătă și înverzătă cum l-o tras pă jos. Apoi golondurile (șireturile) cele de aor împletite tăte erau rupte. Da' el n-o pățat nimic, s-o zădăriet (zgâariat) on pic că ce-i rău nu pierde.

Vai, ce mânios o fost și ce ciudă i-o fost că l-o ciufulit! Era în stare să-i omoare pă tăți copiii din sat. Poate că-l pușca pă loc de-l prindea, că cine o fost că avea și ptiștoi (pistolet). Vai, cum umbla, pân tăt satu', ca bolund, pă unde o fost copii, să-l prindă! S-o dus și la Lorinș acasă. Da' pruncu ș-o ars clopu, că s-ar bi văzută urmele de la pomniță pă clop. Și când l-o-ntrebat că unde o fost în vremea aceie, el o zăs că la marbă. O tremurat el tăt din cap până-n picioare, da' o scăpat”.

Interlocutorul face o pauză, că e vremea de dat la vite. Apoi reluăm firul legendelor palpitante pe care le închide castelul.

„Apoi acela o avut o comoară. Că n-o vrut să fie nimeni ca el. N-o mâncat numa' din blide de aor, cu linguri și furcuță din aor și cu cuțate din aor. Vin beie din pabară de aor. La fel și horinca. Apă beie din pabară de arjint. Fetele lui mâncau din blide de arjint. Tăte blidele, pabarăle erau împistrite de-ț' luau ochii. Mi-o spus o femeie ce-o fost bucătăreasă la el.

Apoi, când o vinit armatele române, o trăbuit să fugă. Și comoara o îngropat-o înt-o cameră, în castel. Cine ști câte kile de aor și de arjint o-ngropat, că și forditanăle (clanțele) de la uși le-o avut din aor. Pă tăte le-o-ngropat. Da' o fo' prost că o arătat locu' și o lăsat comoara în grija unui birș (argat) la care i-o dat și cheile.

Și nici n-o fugit bine baronu' că românașu nost o și vrut s-o șmanglească (s-o fure). S-o dus cu scule de săpat, da' când s-o băgat în cameră, unde era comoara, șidē on omuleț cu coarne, cu șapcă roșie în cap și dobănē c-o chipă [pipă] lungă. S-o spăriet. O fujit afară, o adus tāmăie s-o aprins pă on ciob on pic. Dracul o fujit, s-o apucat de săpat. N-o săpat mult că o și aușit sunând pling!, pling! O scos comoara. O pus-o tătă înt-on coș tărcat. Doamne, cât era de vesel, sărea numa-n sus și-n jos. O gândit cât de bogat a fi. Numa' că comoara o fost pusă cu blăstām. Ș-aceea și de o iei n-ai noroc la ie. Ii a dracului. Apoi o fo' prost că n-o-nvelit coșu și pă drum unul l-o văzut că-l trage la pământ.

O zăs:

– Măi, ce ai în coș? Că, ia, te-a omorî coșu'!

I s-o uitat în coș și i-o văzut comoara. L-o pârât. O vinit jândarii și i-o dat o mamă de bătaie că l-o hrănit de comori di ce-o șmanglit-o și n-o spus la nimeni. I-o luat tăt ce-o săpat. Bag samă, i-o dus-o la București”.

La o vreme, interlocutorul tresare.

– Stați, că nu v-am gătat toate poveștile cu baronul! Mai am una. Ar trebui să mereț' la doispe noaptea la castel, că văd că aveți aparat și să luați în chip stafia baronului. L-ați pute lua noaptea?

– L-aș putea lua, lampa mea fulger bate la treizeci de metri, iar castelul nu e mai înalt.

– Să vă duceți negreșit, să vă duceți negreșit! Dar ar fi buni aiștea care fac filmuri. L-ar lua așe cum umblă el prin aer.

– Cum se arată stafia baronului?

– Îi spăimos tare, îi lung. Îi în formă de om îmbrăcat în haine albe. Are picioarele lungi, trupul lung, mâsurile lungi, grumazi lungi. Când mere dă din mâini și din picioare, înoată prin aer. Să-nvârtește roată deasupra castelului. Când mere, clătește capul în sus și-n jos, ca și când ar zăce: da, da! Nu poate umbla numa' pân' la cântatul cocoșilor, apoi nu mai are putere, că-i duh necurat acela, strâgoi ieșit din mormânt. N-are ce mere să-l vadă cine-i spăimos. Poate crepa inima-n el ș-acelea rămâne lăfât jos.

– Îs povești!

– Nu. L-am văzut io cu ochii mei. L-o văzut mulți oameni din sat. Și una, Estera, l-o văzut.

N-am mers să pândesc și să fotografiez în miez de noapte strigoii. În realitate, credințele și legendele brodate în jurul lui sunt cele mai răspândite. Și ele aparțin universului arhaic al omului din popor. Un lucru este cert: frica și groaza semănate între săteni i-au făcut intrarea în legende.

În apropiere de orașul Cavnic, în așa-numita zonă a Fisculașului, mărginit de două drumuri, unul care o ia spre Cavnic, iar altul către Copalnic Mănăstur și Țara Lăpușului, se află localitatea Șurdești, renumită prin celebra biserică de lemn cu turnul ei, veritabilă săgeată aruncată spre cer, vrând parcă să-l lege cu pământul. Nu întâmplător un savant italian a denumit-o „un mircolo dei miracoli” (o minune a minunilor).

La intersecția celor două drumuri străjuiește peste veacuri silueta unei biserițe de lemn cu mult mai veche decât sora ei cea mare.

Legenda strămutării ei ne-a povestit-o Mihuț Gheorghe, un om cât un munte, sfătos din cale-afară, neîntrecut cunoscător al tradițiilor locale și istoriei satului. Parcă îl văd cum gesticula și intona când

depăna firul legendei, cu o dicție bine versată la stărostitul la nunți. De la bun început a ținut să ne convingă:

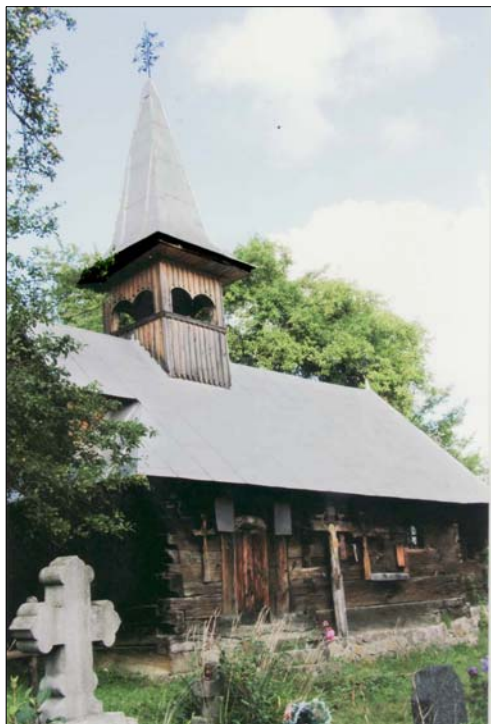
– Staroste ca mine nu-ți afla și de-ți umbla cu opinci de fier.

Firul poveștii bisericii din Vârful Cornului începe a curge domol din vocea de bas, bine articulată, a baciului Gheorghe.

„Apoi o fost on fecior frumos aicea în sat, Găvrilă a Danului, numa’ că de iubăreț ce era nu ave păreche. I-o fost draji tâte fetile frumoasă, nu numa’ una, da și din satele vecine care-o fost mai mândre. O fost așe cum zăce borea: „Frunză verde viorele, / Tâte mândrele-s a mele, / Câte-s făine, frumușele”. Când i-o vinit vremea de însurat și-o pus ochii pe una ce-o fost vinită di păste Deal. Fata n-o vrut a mere după el, că i-o știut rându’.

Și fecioru’ n-o știut ce să mai facă. S-o rugat, o fânut post, o dat de slujbe pă la biserici și pă la mănăstiri. Umblat-o și pă la vrăjitoare, da dejaba. Fata nu l-o vrut. Când o fost odată i-o spus la fată:

– Să știi că dacă nu vii după mine, io tăt te-oi avé, da atunci ți-oi ascunde și soarele. N-o știut fata că ar putea face așa ceva, că fecior rău numa’ n-o fost, ba era și găsdac.

Biserica de lemn din Șurdești,
Vârful Cornului

Odată i-o fânut calea lângă o pădure. O lovit-o și și-o bătut joc de ea cum o vrut și cât o vrut, apoi n-o fost bugăt atâta, da o târât-o în pădure, o cusut-o de pământ la mânuri și picioare cu crăcane de crenji și o lăsat-o să moară acolo mâncată de fiare și păsări. Așe i-o fost sfârșitu’ la săraca fată. Mare păcat o făcut, feri Doamne, păcat de moarte. Nu știu de-o stat la temniță ori nu. Bag sama că nu s-o știut că el o fost făptașul. Da’ el tot o visat-o pă fată că mere la el și zăce:

– Măi, Găvrilă, di ce m-ai omorât tomna ca pe-un câine și ți-ai bătut joc așe de rău de mine? Că eu nu ți-am făcut nimic. Să știi că fundu’ iadului ți a tăn. Îi vid de ce chinuri ți avé parte și nimeni nu te-a scoate de acolo. Că păcat de moarte ți-ai făcut cu mine.

Fecioru’ să trezea spăriet tare din somn. Și iar s-o rugat, o postit, o dat de slujbe. Da’ degeaba, tăt așe o visat-o. Da’ o auzât el că este un călugăr bătrân la mănăstire la Bixad. I-o zăs călugărul:

– Vai de mine, mari păcate ai făcut! Tri, nu unul!

I-o spus că nu-l va ierta Dumnezeu până nu va ridica o biserică în ceva sat. O auzât el acolo că la Valea Neagră, în Țara Oașului, este o bisericuță de lemn de vândut. Repede o vândut pământ și marhă și-o cumpărat-o. Ș-o adus-o aici, la noi în sat.

Doamne, bucuros o fost când o văzut-o gata! Apoi n-o mai visat fata ș-o putut muri și el liniștit. O fost tare demult povestea asta (pe la 1750 n.n.).

De câte ori trec pe lângă bisericuță mă gândesc că străjuind peste vreme, eternizează o poveste zbuciumată, o poveste tristă izvorâtă din dragoste și gelozie furibundă.

Pe drumul ce urcă de la Mănăstur spre Cernești, peste Dealul împădurit Pietriș, se ajunge în Țara Lăpușului, adevărat „picior de plai” și „gură de rai”. Este un spațiu scăldat și el în legende și tradiții, pe care, cercetându-le, ai impresia că nimic nu s-a schimbat de două mii de ani. Străjuit de coama muntoasă a Țibleșului, Cupșeniul a rămas o nealterată și perenă vatră de civilizație românească. În inima satului privirea mi-este atrasă de o casă veche. Îi privesc acoperișul țuguat învelit cu un strat gros de paie, ca să înfrunte veșniciile, privesc bârnele tăiate doar din secure, solid încheiate la colțuri în chetoare românească, într-o mare trăinicie.

Istoria casei o știe cel mai bine proprietarul, Todor Filip, zis Todor di la Vale. Pentru el, casa este o comoară fără de preț.

– Apoi, casa asta, domnu’ profesor, are vo patru sute de ai. Poate nu trăia atâta, da o fost adusă de coale, și îmi arată un loc mai ridicat, plin de pomi. Atunci i s-o schimbat hăizașu și învălitoarea.

– Ar fi bună la muzeu, dacă-i așa de veche.

– N-o dau pă nimic în lume. Dacă o dădem, unde ați fi făcut filmuri dumneavoastră și Grigore Leșe? Cum să dau io frumuseța de casă? Și, apoi, îi casa Pintii, așe să știți.

– Cum? Pinteia a poposit în ea?

– Da sigur, că el o avut șatra în Vârvu Șetreei Țibleșului. De aceea îi zice Șatra Pintii. Aolo o avut și fântână, Fântâna Pintii. El cobora în sat după provizii. Apoi strămoșii mei o fost gazde, o avu horincă multă și marhă (animale). Vinè Pintea cu ortaci de-a lui. Mâncau și beieu bine. Bag sama că i-o plătit, că bani avè Pintea bugăț. Odată s-o cam afumat ortacii lui și era să să ieie la bătaie. Da Pintea ca să-i potolească o trăznit on pumn în masă de i-o și rămas pumnul în masă așe de tare era”.

O casă din bătrâni rămasă peste vreme. Și ea închide o legendă avându-l ca erou pe cel mai popular și mai îndrăgit de popor haiduc, Pintea Grigore cel Viteaz, exponent al săracilor, pe care poporul l-a imortalizat spulberându-l într-un registru infinit de tradiții.

Casa Pintii din Cupșeni (Țara Lăpușului)

Trecând peste o cărare bine bătătorită, peste o colină blândă, de la Cupșeni se ajunge la Ungureni, o vatră și mai conservatoare, unde legendele și poveștile sunt la ele acasă. Deasupra drumului, pe o colină mică, străjuiește peste vreme o bisericuță de lemn, cea mai bătrână din Țara Lăpușului. Închide și ea o legendă, brodată și ea în jurul aceluiași îndrăgit erou, Pintea, care este peste tot. Povestea ei ne-a depănat-o Baci Vasile Buda, un povestitor cum rar se poate întâlni. Când ne-a spus-o, au venit nu știu câți copii din vecini, auzind că spune povești Baci Vasile, cum numai el știe s-o facă.

– D-apoi, când s-o făcut bisericuța, s-o dat și s-o dus nește oameni să cate lemne lunji și groasă. Și nu le-o aflat, numai-n Vârvu Hudinului, la Țibleș. O fost greu de scos lemnile de aolo și s-o dus cu cară cu tileji cu șesă boi zădravini. Le-o încărcat pă tileagă, dar batăr cât o bătut boii nu le-o putut scoate. O fost de urcat on deluț cu ele, că era vale. Da o trecut p-acolo on bărbat frumos și înalt cu on căput tăt plin de golonduri (găitane) și „barșoane” (catifea fină) pă la marjini, jeburi și pă la mâneci. O zăs unu:

– Ia pă Pintea!

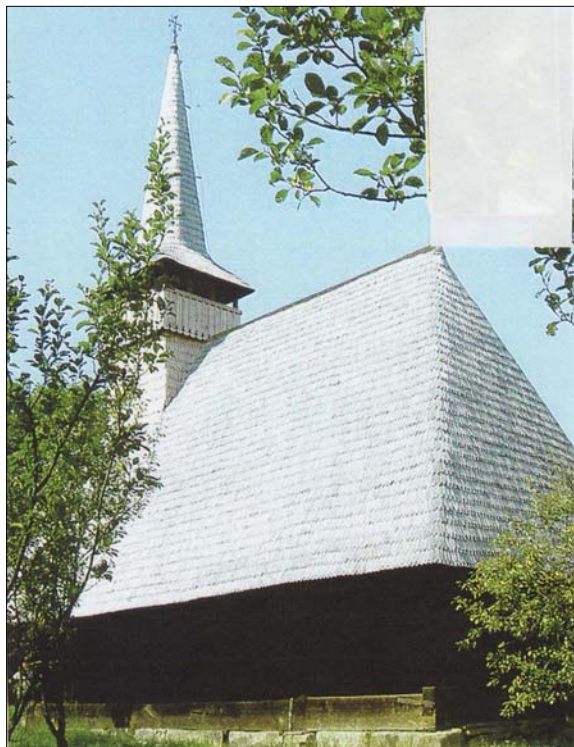
– Io-s Pintea, da’ nu mai bateți boii că aicea-s io și v-oi ajuta să scoateți lemnele. S-o tăt uitat tăt la el ca la minune.

La Pintea tomna atunci i-o fost dată Sântilie puterile. El cum o-mblat pân pădure s-o tâlnit cu Sântilie și vai, cum îl bate și chinuie on drac. Pintea n-o stat pă gânduri. O scos ptiștoi și i-o tras două gloanță și dracu o picat jos și s-o dus de-a dura pă coastă-n jos ca un pepine, de făceau plosc, poc gătejiile (vreascurile) sub el cum să rupeu. Pă Pintea l-o înfundat on răs cum nu s-o mai pominit, mai să să prăpădească de răs. O zăs Sântilie:

– Ce tăt răzî, Pinteo? Mai bine să-mi spui ce să-ți dau că m-ai scăpat de sărăcia aista de drac!

– Pă mine să mă faci cel mai tare om și în mine glonț să nu prindă.

Și i-o dat Sântilie puteri mari, nime n-o fost mai tare ca el și nici pușca nu l-o putut, numa „cu tri fire de grân sfânt, / Susuoară nimerit. / Susuoară de-a stânga, /

Biserica de lemn din Ungureni
(Țara Lăpușului)

C-acolo-i stă puterea”. O zăș Pinte:

- *Ce vă tăt uitaț la mine de gândești că n-ai mai văzut oameni? Mai bine străgați la boi că i-o împing dinapoi!*
- Și cum o pus umăru Pinte o și fost sus tilejile.*
- *Amu ce să-ți dăm, Pinte, pântru binele făcut?*
- *Nimic. Să faceț o biserică faină.*
- Și dus o fost. Pinte-i peste tot.*

Când treci Gutâiu, descinzi într-un spațiu, cel mai legănat de legende. Femeile le știu mai bine și din memoria lor nu se șterg până trăiesc. Biserica din Ieud-Șes, catedrala în lemn a Maramureșului, croită de ai zice că-i turnată, este fala satului. O admiră toți, de la mic la mare. Întemeierea ei nu putea să nu închidă legende. Le știa și Anuța Chindriș, o enciclopedie vie de folclor, despre care sătenii mă avertizau că știe și toaca-n ceri cum stă.

– *Apoi când o făcut Biserica din Șes s-o dus oameni să cate lemne mari și lunji pă Gutâi, da s-o dus pă jos. Le-o aflat și însămnat și s-o pus să mânânce. O vinit on om mândru cu cure lată și căput fain pă el. Unu zăce:*

– *Iată-l pă Pinte!*

– *El îi. Da ce cotaț în inima pădurii?*

– *Lemne de beserică, că vrem una mare, că s-o mărit satu și lumea nu încapă în cele di pă Deal că-i mică. Lemne am aflat. Da de unde bani? Că o beserică mare n-o poț face din nimic.*

– *Ia, vă dau punjile astea cu bani, da la beserică să-i folosăț, că viu să văd. De-i folosăț pântru alte cele, îi vai de voi. Oi vini să văd. Le-o aruncat tri punji. O zăș unu dintre oameni:*

– *Dăie-ț' Dumnezeu sănătate și să știi că numele ți l-om scrie pă beserică.*

Și i l-o scris când o făcut-o. Pinte o zăș:

– *Cu caru ai vinit?*

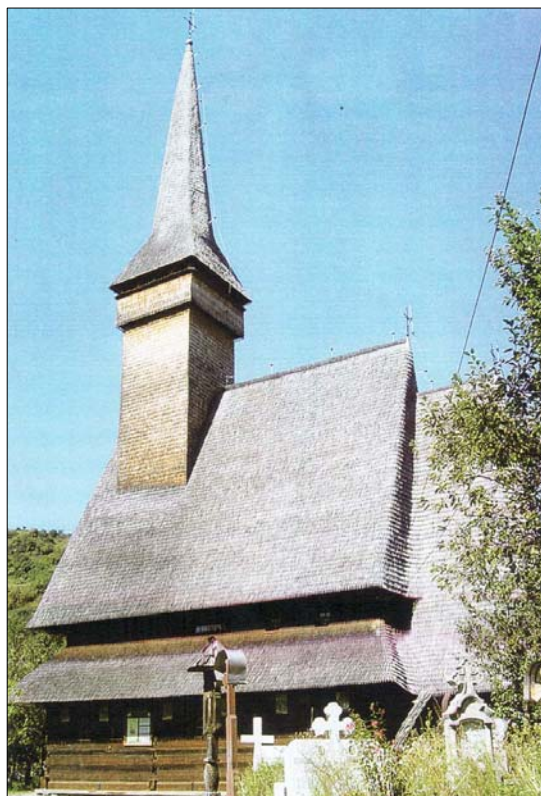
– *Pă jos și nu știu când om ajunje, că-i tare departe.*

Pinte le-o arătat o lespede mare de piatră și le-o zăș:

– *Suiț' pă lespede.*

Atunci o scos on cuțat de teacă cu vo tri culori pă plăsele și l-o băgat în pământ și l-o scos încet. Și cum l-o scos, s-o rădicat lespede cu îi în aer și o zburat până la Ieud. Când o știut el că o sosat o băgat cuțatu ușor în pământ și i-o coborât iar jos.

– *Măi, am știut io că Pinte-i tare, da n-am știut că*

Biserica de lemn din Ieud-Șes

Pragul Bisericii din Ieud-Șes, cu Piatra lui Pinte

face așe minuni, o zăș unu mai bătrân. Apoi lespedea asta nu o aruncăm. Om pune-o de prag la intrarea în beserică și acol-i și amu. Stă de amintire. Când treceu păste ie le vine în minte povestea cu Pintea.

Da, povestea cu același erou universal, rememorat prin legende, cântece, balade în întregul spațiu al Maramureșului.

În inima satului, trecătorul este atras de o casă monumentală cu acoperiș țuguiat, înaltă și mare. Sătenii au botezat-o Casa Gorzo, spre a aminti astfel de proprietarul său, Vasile Gorzo, ea fiind printre puținele case boierești conservate în situ. Casa de mare frumusețe arhitecturală, cu șindrila nouă, închide istorie și legende. Ni le povestește fiica fostului proprietar, om bogat, bun gospodar, stimat în sat, care i-a ajutat și pe săraci, că avea de unde, cum se exprimă interlocutoarea. Era un om cum nu întâlnești oriunde. „O fost pus și de birău (primar rural) și n-o fost domn să zie în sat să nu să baje pă la el. O avut în sânje ospitalitatea maramureșană. O fost neam de nemneși. Și diploma dată de împăratu o țâne în ladă. Era fălos când o arăta la tăț care vineu la el. Ce bine i-o mărș până-o vinit comuniștii, că gospodar ca el n-o fost nime pă aieste locuri. Apoi din bogat putrăd o devenit sărac lipit pământului, calic cum să zăce. Tătă averea i-o luat-o, și mobila, și pământu, și casa. Nu i-o lăsat nimic. În casă s-o făcut grădiniță. L-o dus la Sighet la Securitate. Apoi Canalul o fost a lui. Ce-o făcut cu el, săracu, nu vă poci spune. Tri ai o petrecut la canal. Când o vinit în 1954 era slab, palid ca vai de el. O și murit, s-o dus să nu mai facă bai. Cu forța s-o băgat în casa lui”.

Casa boierească Gorzo închide și ea legende pe care ni le-a povestit aceeași Anuța Chindriș.

„Odată o zinit on domn mare din București (Dimitrie Gusti n. n.). Nu putè să nu să baje pă la el. Când o intrat în casă domnu acela, Vasile Gorzo avea mânuși pă mânuri. Și o scos mânușa din mâna dreaptă și o dat cu el mâna stângă cu mânușa pă ea. Domnu acela s-o ciudit, s-o uitat cam lung la el și o dzâs:

– Așe dai ’mnetă mâna cu domnii?

– D’apoi ce domn ești dumăta? Că ia, io ce domn îs. Și i-o pus pă masă diploma aceie cu sijil de acela de ceară roșie pă latinește. O zâs domnu’ din București:

– Apoi n-am știut io ce mare om ești dumneata, sigur că mai mare ca și noi. Fă bine și mă iartă”.

Când mă gândesc la astfel de oameni, mândri de obârșia lor din cale-afară, mă gândesc câtă rezonanță capătă versurile unui străvechi cântec popular:

„Maramureș, țară veche

Cu oameni fără pereche”.

Casa Gorzo din Ieud

COMPROMISUL**prof. Traian RUS**

Mi-am dedicat viața studiului trecutului comunității mele, sub multiple aspecte. Poate părea un demers inutil, dar mie mi-a adus satisfacții deosebite. Am avut privilegiul de a descoperi o lume fabuloasă, în care oamenii știau cu adevărat să se bucure de viață, să trăiască cu intensitate maximă fiecare „eveniment”. Unele lucruri mi s-au părut atât de fascinante, încât am găsit de cuviință să le împărtășesc și cititorilor mei.

Etnologii au studiat nunta codrenească și rezultatul cercetărilor lor a dat naștere unor lucrări de mare valoare. Mă gândesc la Dumitru Pop, Pamfil Bîlțiu, Augustin Mocanu, Victor Becheanu, Ieremia Borca și mulți alții. Au studiat-o după planuri prestabilite, reușind să surprindă fiecare aspect al acestei spectaculoase manifestări din viața statului. La rândul meu, studiind tema, am reușit să găsesc elemente picante ale nunții din Oarța de Sus, de bună seamă incitante pentru oricine.

Curiozitatea era la culme în fiecare moment al nunții și, pe măsură ce se parcurgeau etapele acesteia, satul, marele judecător, își dădea verdictul: mireasa și părinții săi erau sau nu erau harnici, erau sau nu erau gospodari, zestrea era consistentă sau săracă. Apreciau totul și stabileau astfel statutul noii familii. Un singur lucru nu reușiseră să afle și să judece: Era, oare, mireasa fată mare?

Dorința era uriașă, iar soluția a apărut cu greu, după consistente eforturi de gândire. Singurul care le putea da informația era preotul satului, mireasa fiind obligată să se spovedească înainte de cununie, dar păcatul încălcării secretului spovedaniei îl făcea pe acesta aproape imposibil de convins. Patimile sunt însă cumplite, chiar pentru unii purtători de sutană. Alcoolismul, boală teribil de grea, impune celor „infestați” să găsească băutură prin orice mijloace și compromisul s-a putut realiza. În schimbul băuturii, preotul vremii a cedat, cerând în schimb soluții pentru a nu se compromite în fața comunității,

pentru că în fața lui Dumnezeu nu se putea face nimic. S-a stabilit ca, în cazul în care mireasa era fată mare, preotul să spună: „Se cunună robul lui Dumnezeu [...] cu roaba lui Dumnezeu [...], în numele Tatălui...”, iar în cazul contrar: „Se cunună servul lui Dumnezeu [...] cu serva lui Dumnezeu [...], în numele Tatălui...”

Termenii „rob” și „serv” au același sens și se foloseau în ambele biserici ale românilor, cei de rit ortodox utilizându-l pe primul, iar greco-catolicii pe al doilea. Ceremonia cununiei religioase se desfășura cu participarea unui mare număr de săteni și era trăită cu maximă intensitate. Odată cunoscut compromisul, așteptau cu toții momentul, atenția ajungând la maximum când vorbele preotului le dezvăluiau misterul.

Dacă folosea termenul „rob”, unii trăiau sentimentul ușurării, dar și al unei oarecari dezamăgiri, pentru că spectaculosul lipsea. În biserică se auzea un oftat. Dacă folosea termenul „serv”, provocările continuau, cu toții căutând să afle cine o fi fost autorul păcatului și începeau șușotelile. Mi s-a relatat de către dl. Ilie Chiș că și la Motiș existase o situație oarecum asemănătoare, provocată de faptul că uneori preotul începea predica de la sfârșitul cununiei cu formula: „Cinstiți miri, cinstiți nași...”, alteleori cu: „Iubiți miri, iubiți nași...” Diferența pare insesizabilă, numai că participanților le putea oferi răspunsul așteptat. Dacă preotul începea cu „cinstiți” putea însemna că mireasa era fată mare, iar dacă începea cu „iubiți” inducea ideea că măruț interzis fusese gustat.

M-am oprit asupra acestui aspect nu numai pentru ineditul lui, ci și pentru a vă oferi detalii din lumea satului de altădată, o lume plină de farmec, o lume pe care o evoc mereu cu sufletul plin de regret. Suntem pe cale de a pierde o avere cu adevărat fabuloasă.

(Oarța de Sus, 22 iulie 2012)

(POST)IMPRESIONISM DE ȚARA LĂPUȘULUI

Anca GOJA

Tabăra de Arte Țara Lăpușului a avut loc, în perioada 16-26 august 2012, la Dealu Mare (comuna Coroieni), reunind peste o sută de participanți din toată țara, dar și din străinătate. În cele zece zile au fost organizate ateliere de pictură, hand-made, folk, canto, teatru, scriere creativă, fotografie, ceramică etc., susținute de artiști, după un program stabilit de la început și la care au putut participa toți doritorii. Programul a fost completat cu recitaluri de muzică folk, susținute de Emeric Imre, Răzvan Krivach, Ioan Onișor, Ionuț Mangu, Roxana Zăpârțan, Alexandra Sidor, Magda Pușkaș, un concert rock și obișnuita seară tradițională, cu Grupul Iza și Ansamblul Măgura. Tabăra de Arte Țara Lăpușului a fost organizată de Asociațiile Culturale Acces și Modus Vivendi, Facultatea de Teatru și Film a Universității Babeș-Bolyai Cluj-Napoca, cu sprijinul Teatrului Municipal Baia Mare și al Consiliului Județean Maramureș.

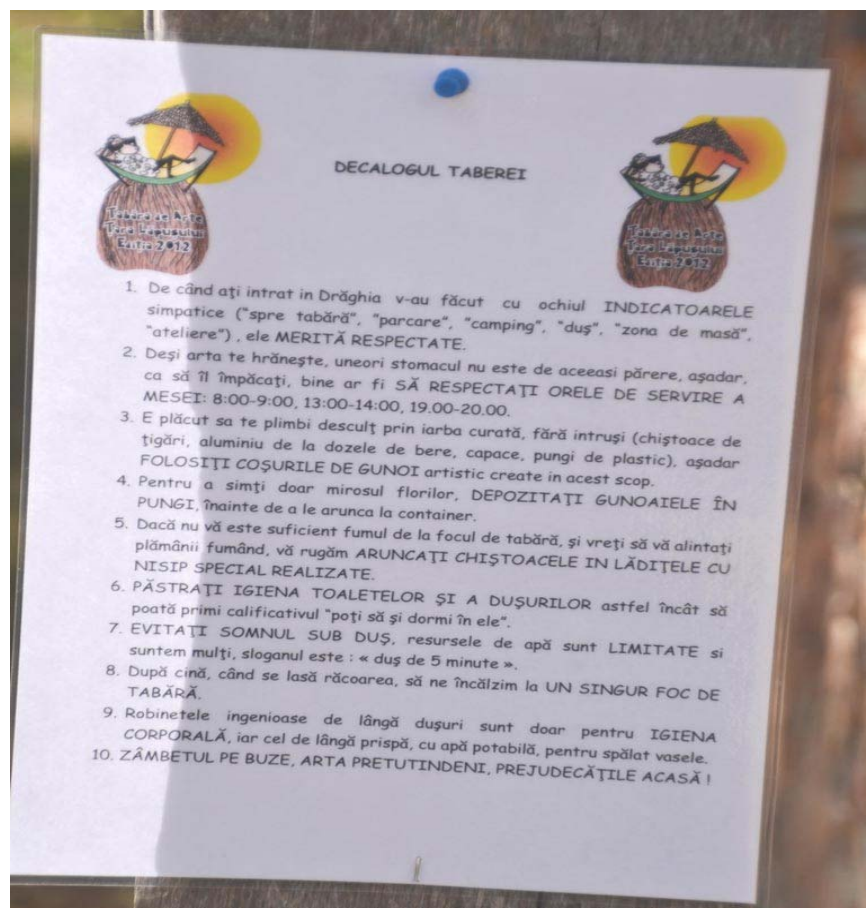
Grupate pe masa de sticlă ca niște prieteni opriți la crâșma din sat după lucrul la fân, cele patru mere afișează un zâmbet roșietic, strălucitor și parfumat. Sunt aidoma suratelor lor din livada din dosul bisericii: mici, dar crocante și pline de savoare. Prunele au trecut, unele au ajuns magiun, altele horincă (sunt pruni mulți în livada unde ne-am așezat corturile), dar de pe Facebook ascult „Pe Valea Lăpușului”, în timp ce prin fața ochilor mi se derulează, încă proaspăt, jocul flăcărilor ca într-o vie pictură abstractă. E un foc imens, iscusit încropit de Răzvan, actorul: buștenii mai groși la bază, iar deasupra, ca într-o piramidă, ramurile mai subțiri, scânteietoare. În jurul lui, care ghemuiți pe butuci de lemn, care lungiți pe câte o geacă groasă (a fost Schimbarea la Față, iar nopțile sunt, de acum, reci), îl ascultăm pe Ducu. Cântă „Pe Valea Lăpușului” cu vocea și chitara, iar noi, prinzând

curaj (suntem tineri, suntem mulți, avem bere și horincă la discreție), horim cât putem de tare versurile pe care le știm deja pe de rost. Pentru mulți dintre noi e al cincilea an când ne întâlnim, vară de vară, în mijlocul naturii, pentru a adăuga noi sunete, imagini, senzații și sentimente în colțișorul cu amintiri al inimii noastre. Mă uit în dreapta: în ciuda gălăgiei, Nicolas doarme ca un prunc pe un dreptunghi albastru de izolar. Nu a fost cu noi la Drăghia, sau, cel puțin, eu nu l-am observat. Lângă el, pe două mici scaune, îmbrățișați precum în prima zi a dragostei lor, Pia și Traian cutreieră lumea viselor. Sunt unii dintre cei mai fideli organizatori ai Taberei de Arte Țara Lăpușului, fără de care colțul de rai care se naște în fiecare Gustar la Dealu Mare cu greu ar putea fi imaginat.

„Pe Valea Lăpușului, / La fântâna dorului / Vine mândra de la sapă, / Se oprește și bea apă”... Cu toții suntem obosiți, dar nimănui nu-i trece prin minte să meargă la cort și să se culce. Atmosfera e prea frumoasă, iar acei kilometri străbătuți la lumina palidă a stelelor de la Drăghia până la tabără nu au făcut decât să ne injecteze în vene doza de adrenalină care acum își cere drepturile. Doza care a căzut atât de bine după lirismul unei serii de vară petrecute în preajma micuței biserici de lemn care an de an ne atrage cu o forță irezistibilă. Biserica pe care Daria, scriitoarea, a vrut atât de mult s-o țină în palme. Mai am și acum fotografia cu interesanta iluzie optică. Biserica, ai cărei îngeri albaștri, care nu sunt pictați astfel nicăieri altundeva, i-a descoperit mai întâi

„Comandamentul” taberei

Decalogul taberei

artistul bucureștean Răzvan în albumul său de fotografie, iar apoi, cu emoție, i-am regăsit pe tavanul din lemn, veghind asupra vizitatorilor. Biserica a cărei toacă, agățată pe un perete, a zărit-o mai întâi celălalt Răzvan, al treilea, muzicianul clujean, și, lacom, i-a furat sunetele cu aparatul său de înregistrat, pentru a le folosi, cine știe când, într-un cântec cu dor maramureșean. Deocamdată însă lovește toba ca o clepsidră cu palmele, totodată cu delicatețe și cu putere, în timp ce, la lumina lumânărilor, Magda cântă o melodie folk cunoscută. Ducu o acompaniază la chitară, iar noi, așezați pe bănci sau în iarbă în jurul lor, având mereu în fața ochilor biserica, le ținem isonul. A început să se lase răcoarea, aerul nu mai e atât de fierbinte ca în urmă cu doar câteva zeci de minute, aici, sub pomii de pe deal, parcă seceta nu e atât de aspră, greierii cântă întruna, de parcă s-ar lua la întrecere cu noi, și Daria îmi arată Carul Mare. Peste o clipă o zăresc în fața noastră, cu lanterna într-o mână și poeziile lui Nicu în cealaltă, și apoi o aud recitând, transpusă. Nicu citește și el câteva poeme din care nu lipsesc pietrele din potop, iar poetul Vasile mă bucură cu versurile lui de o

sensibilitate inconfundabilă. E noapte, Nicu îmi dă lanterna înapoi și coborâm treptele bisericii, mărginite de lumânări, până în curtea Luciei, care, ca în fiecare august, ne așteaptă cu mesele așternute. Gâlgăie horinca în pahare, palmele se reped hulpave spre feliile de plăcintă cu brânză sărată, dar nu e cazul să vă grăbiți, mai urmează friptura și prăjiturile și seara e lungă... Apoi ne despărțim de Nicu și de Vasile și plecăm să prindem din urmă grupul cel mare de tăbărași. E beznă și de pe lângă drum ne pândesc fantasmе, un câine latră, dar e legat, și Daria încearcă să lumineze stelele cu lanterna, să le vedem mai bine. Până la cortul meu mai sunt atâția kilometri câți m-ar face într-o noapte de vară să sufăr de durere de picioare, iar grupul cel mare a rămas în urmă, glumele lor de abia se mai aud și simt cum din toate părțile

mă cuprinde spaima.

„Face-m-aș privighetoare / Și să stau lângă izvoare, / Să-i dau mândrii ajutor, / Când bea apă din izvor”... Pe fața lui Ducu, focul se joacă în lumini și umbre. Manu doarme la picioarele lui, ghemuită pe o haină albă, groasă. Pia și Traian, pe scaune, cutreieră lumea viselor, ținându-se de mână, ca în prima zi a dragostei lor. Pe drept-unghiul albastru de izolir, Nicolas doarme ca un prunc, fără a părea deranjat de cântecul nostru. Răzvan, actorul, mai pune un buștean pe foc, și focul scoate scânteii ce se ridică la stele. E doar o seară din ediția asta a taberei și mai urmează atâtea zile cu artă și zâmbete și atâtea nopți de cântec între prieteni dragi!

„Face-m-aș un pui de cuc, / La mândra apă să-i duc. / Apă rece din izvor, / Să-i mai treacă de-al meu dor”... Pe Facebook, într-un apartament din Baia Mare, o interpretă cântă „Pe Valea Lăpușului”. Are dreptate Alin, Ducu, la foc, cântă mult mai frumos. De pe masa de sticlă, o jumătate de măr mă privește cu dor. Dorul după o livadă la fel cu cea din Dealu Mare...

PORTUL POPULAR DIN PRELUCA NOUĂ
COSTUMUL POPULAR – ARTĂ, TRADIȚIE ȘI TRĂIRE

Iuliana-Andrea POP

Preluca Nouă, din comuna Copalnic Mănăstur, unde tradițiile trăiesc, din fericire, încă neatinse de nebunia noului, stă mărturie faptului că datinile și obiceiurile trebuie păzite cu sfințenie dacă vrei să-ți păstrezi identitatea nealterată. Imaginea feerică ce ți se deschide în fața ochilor odată ajuns în sat te face să vrei să vezi, să știi mai multe despre acest spațiu minunat. Vei descoperi în cele din urmă că aici oamenii sunt mândri de moștenirea lor, de faptul de a fi prelucani, unici în tot ceea ce fac, prin multă muncă și dăruire. Unicitatea prelucanilor e evidentă și în costumele populare purtate de ei, în special în sărbători, când aproape toată suflarea satului se adună la biserică pentru a cinsti cum se cuvine ziua.

Acestea nu sunt toate vechi, unii având costume făcute în urmă cu 150 de ani, alții cu 50, 20 sau un an, depinde de familie și de felul în care s-a putut realiza conservarea portului. Costumul tipic prelucan variază, totuși, de la o familie la alta, originea sa fiind regăsită în zona Țării Chioarului, cu care Preluca Nouă se învecinează, având de asemenea legături strânse și cu Țara Lăpușului. Se poate astfel afirma că Preluca se află într-un fel la răscruce, fapt ce oferă zonei posibilitatea de a găsi repere de inspirație în ambele regiuni și vecinătăți și de a crea un stil unic, autentic și în același timp divers.

Costumul femeiesc este unul într-adevăr frumos. Femeile și fetele din Preluca Nouă poartă în general

Costume populare femeiești diferențiate prin diverse influențe ornamentale și de croi

spăcel, poale, catrință și batic, iar în unele cazuri laibăre. Spăcelul (cămășa) este cusut din pânză, nevedit, cusut cu hăitășele (îcreșturi pe piept), „pene” (modele stilizate) de mărjele (mărgel) și pumnășei, manșetele cu broderie de ciur. Are culori variate, la fel ca și modele, de la alb-negru la nuanțe strălucitoare de verde, albastru, roșu, maroniu etc. Poalele sunt fusta albă care se strânge la mijloc, cu spăcelul prins în interiorul acesteia, pentru a scoate în evidență, pe cât posibil, talia femeii și pentru a-i oferi un plus de grație, mai ales la joc. Poalele sunt făcute din același material ca și cămașa, mai largi în partea de jos, țesute în război cu „pene” de ciur, hăitășele și cipcă (dantelă). Poalele sunt albe, la fel cu spăcelul. Peste poale se așază fie catrința pe negru, cu motive argintii, în general, așa-zise țințe sau țințele, cusută din pânză și cu „pene”, colorate de obicei, fie zadiile de barșon, „pene” de mărjele și ciucalai (ciucuri, canafi) de mătase. Motivele de pe zadiile fetelor mai tinere au culori mai vii, iar cu timpul, odată cu înaintarea în vârstă, acestea vor fi înlocuite cu altele, în culori mai șterse. Costumele mai vechi au în componența lor laibărul sau vesta de postav (postat), țesut cu „pene” de fitău (ață colorată) și care, după aparență, este partea cea mai interesantă și spectaculoasă a costumului, prin frumusețea sa. Laibărul este scurt, nu foarte larg, și nu se încheie niciodată, pentru a lăsa să se vadă motivele de pe cămașă. Motivele florale sunt și aici în funcție de vârsta persoanei care îl poartă. Năframa se poartă fie legată în spate, de tinerele fete, fie în față, de femeile mai bătrâne. Năframa are, la fel, motive florale variate, colorate, sau este simplă, neagră, fără imprimeuri, în cazul bătrânelor și al celor aflate în doliu. Costumul acesta, în marea sa unitate, cu toate părțile-i componente, este strâns legat și în armonie cu viața de zi cu zi a femeii, conceput și gândit nu numai ca obiect de uz practic, ci și ca nevoie de frumos, de materializare a talentului.

Costumul bărbătesc este și în Preluca Nouă, ca și în alte părți, mult mai simplu decât cel femeiesc. Este format din cămașă țesută din pânză albă de bumbac,

cusută simplu cu broderii la gât și la mâneci, numite și „cipcă”. Izmenele sunt albe, largi și destul de scurte ca lungime și sunt foarte comode, fiind țesute din pânză de bumbac. Iarna, acestea sunt înlocuite cu pantaloni simpli și foarte călduroși din lână albă sau gri. Laibărul, mai larg și negru, este mai simplu împodobit decât cel femeiesc, dar motivele populare nu lipsesc nici de pe acesta. Totuși, acesta nu se impune neapărat în costum, fiind purtat opțional, pentru mai multă eleganță și sobrietate în ținută. La mijloc, bărbatul este încins cu o curea lată, de obicei de culoare maro, confecționată din piele. Pe cap poartă un clop mai sobru decât în alte zone. Traista este de obicei în carouri, iar opincile, din păcate, încep să dispară, preferându-se încălțăminte de culoare neagră, atât la femei, cât și la bărbați.

Cu toată tendința de modernizare, lada de zestre a bunicii va rămâne pentru mult timp încă deschisă în Preluca Nouă, unde tradițiile dăinuiesc aproape nealterate.

«STUDENȚI LA ETNOLOGIE» PENTRU DOUĂ ORE...

UN CURS FASCINANT

Preocupările mele din ultima vreme legate de înființarea muzeului satului codrenesc Oarța de Sus m-au obligat să mă inițiez și în etnologie, știință fără de care nu pot descifra „poveștile” pe care le reprezintă și le prezintă fiecare obiect din colecție. Nu poți, de exemplu, să explici simbolurile de pe minunatele ștergări codrenești decât după un studiu, măcar sumar, al etnologiei. Or, eu mi-am propus să pot prezenta vizitatorilor „povestea” tuturor obiectelor din muzeu, simpla lor vizualizare nefiind suficientă pentru a crea sentimente și emoții.

Demersul nu a fost prea dificil, pentru că în întâmpinarea mea au venit oameni de suflet și inițiați în domeniu, dispuși să mă ajute și să mi se alăture. Între aceștia doamnele Malvina Madar Iederan și Janeta Ciocan de la Muzeul Etnografic din Baia Mare, doamna Maria Georgeta Iuga, președinta Academiei de Arte Tradiționale a Maramureșului și fiica domniei sale, dr. Anamaria Iuga, de la Muzeul Țăranului Român, doamna prof. univ. dr. Delia Suiogan și domnul prof. univ. dr. Viorel Rogoz de la Universitatea de Nord din Baia Mare.

Viorel Rogoz mi-a fost coleg de liceu la Cehu Silvaniei, prin anii '60, domnia sa având originea în satul Giurtelecul Hododului, aproape de capitala raionului de pe atunci, în Țara Codrului. N-am apucat, ca elev, să-l cunosc, am auzit doar că a absolvit Filologia și că studiază folclorul zonei. Am dorit însă

Obiecte tradiționale din Muzeul Satului din Oarța de Sus (foto: Delia Florea)

mereu să-l cunosc, și prilejul a apărut recent. Ne-am întâlnit de trei ori și am comunicat telefonic sau pe internet.

Încă de la prima întâlnire, m-a impresionat foarte puternic. Venise la Oarța de Sus să viziteze muzeul satului. Auzise de el și nu s-a putut abține să nu-l viziteze, mai ales că toată viața și-a dorit un muzeu al Țării Codrului, desigur într-o viziune mult mai amplă și la standarde europene. Ca vizitator, părea că era acasă, că mai fusese aici, iar „poveștile” exponatelor au curs una după alta. S-a hotărât pe loc să mi se alăture, determinat probabil și de experiențele anterioare. Duminică trecută [14 oct.? – n.r.] ne-am întâlnit din nou la Cehu Silvaniei, îmi adusesse o parte a colecției revistei „Acolada”, și am reluat discuțiile pe marginea proiectelor legate de Codru. Mi-am exprimat dorința de a lua parte măcar la unul din cursurile domniei sale. Surprinzător, m-a invitat chiar pentru data de marți, 16 octombrie 2012. Ceea ce am trăit în cele două ore la cursul de etnologie al prof. Viorel Rogoz a fost impulsul de a scrie acest material. Așa cum spun codrenii, „trebe și zâc”, nu mă pot abține „și nu zâc”.

Mi-am invitat și prieteni: pe scriitorul Milian Oros, Traian Oros și pe prof. Victor Becheanu de la Cehu Silvaniei, toți membri ai Asociației Culturale Bodava. Au mai fost alături de noi preotul Radu Botiș și fiică-sa, Andreia, de la Ulmeni, de asemenea scriitorul Ioan Meteș Morar din Baia Mare. Cu toții ne-am trezit pentru două ore studenți, colegi cu cei din anul I ai secției de Etnologie de la Facultatea de Litere.

Domnul profesor și-a ținut cursul de inițiere în Etnologie, un curs fascinant. A fost și etnologie, și literatură, și istorie, și semantică, și politică, și antropologie, și multe alte domenii. Am călătorit în timp și spațiu. Au fost opriri și-n antichitate, și-n evul mediu, și în Troia, și în America Precolumbiană. Au fost recitări din Iliada, dar și din Țiganiada, poezii populare superbe. Am fost inițiat chiar în etnobotanică, etnolingvistică, etnoistorie, etnoiatrie, etnologie juridică, psihanaliza miturilor, istoria religiilor, știința tipologiilor și arhetipurilor. Expunere frumoasă, cursivă. Suflet mare. Liniște totală, concentrare totală. Și latină, și franceză, și maghiară. Enciclopedii, cărți, dicționare. Cuvinte, propoziții, fraze. Declinări, conjugări, analize gramaticale morfologice și sintactice. Sute și sute de informații. S-a relevat eruditul, docentul. Mi-a adus aminte de profesorii mei de la Universitatea din Cluj, de studenția mea, de dragostele mele. Și glume, și zâmbet. Un chip senin. Un PROFESOR!

La finalul celor două ore, ne-am implicat și noi, bodaviștii. Am pus la cale multe. Principalul câștig va fi implicarea studenților în cercetarea etnologică a Țării Codrului, entitate foarte dragă nouă, din păcate totdeauna neglijată. Poate vom reuși noi, codrenii, să ne construim o țară a noastră. Nu o țară „ca afară”, ci o țară „ca odinioară”, o țară a frumosului și bunului simț, o țară în care să avem doar cele Zece Legi lăsate de Dumnezeu.

Nu pot trece cu vederea un lucru extraordinar. La liceul din Cehu Silvaniei, și eu, și Viorel am avut un profesor de limba română remarcabil. S-a numit Silviu Pop. La orele domniei sale venea încărcat de cărți. Din acelea editate de „Biblioteca pentru toți”. Costau cinci lei. Ni le vindea „pe caiet”. Le plătea de multe ori domnia sa. Viorel Rogoz a venit de la Satu Mare cu o mașină de cărți pentru studenții săi. Încă o dată: PROFESOR.

Este păcat, după părerea mea, că prea puțini băimăreni au cunoștință de acest curs de etnologie. Unii nu știu nici măcar că aceste cursuri sunt „open” și că pot să asiste la ele. Or, să ai un asemenea profesor în Baia Mare, este o adevărată binecuvântare. Eu, de bună seamă, voi mai merge, mai ales că tema următoare va releva lumea fascinantă a aromânilor, istroromânilor și meglenoromânilor, frați de-ai noștri pierduți printre străini.

prof. Traian RUS, vicepreședinte al A. C. Bodava

MI-AM PIERDUT REPERELE TEMPORALE

Cursul a început simplu, cu discuții asupra unui dicționar de specialitate pe care amfitrionul nostru l-a „puricat” atent și la obiect, încercând să implice în această discuție, cum era și firesc, studenții prezenți. Am fost surprins de timiditatea acestora. Aveau în față o adevărată enciclopedie și nu doar în domeniul etnologiei și, cu atât mai mult, ar fi trebuit să profite de situație și „s-o stoarcă” de cât mai multe informații.

În decurs de două ore, dl. prof. Viorel Rogoz, un adevărat orator, ne-a plimbat prin istorie, literatură clasică și modernă, mituri grecești și romane, mitologie, religie, folclor și nu în ultimul rând prin vasta sa experiență de viață. Ascultându-l, nu m-am mirat deloc că mi-am pierdut reperele temporale! În

unele momente, preț de-o clipă, mi-am amintit de dascălii mei dragi, de lumea minunată a studenției, și pentru asta îi mulțumesc. În semn de recunoștință i-am oferit cu drag romanul meu, *Bodava*, inspirat din legende, poveștile și eresurile Țării Codrului. În cuvântul rostit în fața noilor mei „colegi”, am prezentat scopurile Asociației Culturale „Bodava”, mărturisindu-mi slăbiciunea pentru studiul obiceiurilor și folclorului strămoșesc. Lucrările cum sunt cele ale fraților Botiș, un preot și un profesor îngemănați cu Ulmeniul, Săplacul sau Chelița, ale profesorului Victor Becheanu, ale lui Traian Oros și ale prof. Traian Rus, un etnoarheolog sedus de frumusețile Codrului și tainele satului Oarța de Sus, le-am considerat capabile să exprime în mare parte valoarea autentică a ceea ce am moștenit de-a lungul timpului de la oamenii locului, dar cred că domeniul acesta este atât de vast, încât ar mai fi multe aspecte de cercetat. I-am invitat cu plăcere să vină alături de societatea „Bodava” pentru a studia zona noastră, iar studiile lor să pună în evidență cât mai multe trăsături culturale arhaice moștenite.

Milian OROS, președintele Asociației Culturale „Bodava”

ACOLO AM VĂZUT LUMINA

Aș numi studenția o binecuvântare pentru toți cei care vor să descopere „lumea nouă”. Desfătare în planul împlinirilor intelectuale și nou reper pentru viață. Univers la care suntem invitați să participăm tocmai pentru că lumea în care trăim să ne bucure. Cele dobândite de la erudiții nației noastre ne pot oferi un viitor bazat pe cunoștințe, pe valori sacre și mai ales pe dăruirea de sine.

Tatăl meu, pr. Radu Botiș, invitat de oameni ai locului nost’, prof. univ. Viorel Rogoz, prof. Traian Rus, scriitorul Milian Oros, m-a luat și pe mine la cursul de etnologie de la Universitatea de Nord. Acolo am văzut LUMINA. Sunt româncă prin Maramureșul ființei mele. Sunt la mine acasă și ni-meni nu-mi va putea răpi acest privilegiu.

Andreia BOTIȘ, elevă, clasa a XII-a

INTERESANT, PALPITANT, AMUZANT, RECONFORTANT

Baia Mare. Zi de octombrie senină și caldă. Pătrundem pe aleea unui parc. Multime de tineri: unii intră, alții ies din clădire. Pe frontispiciul acesteia se putea citi: „Universitatea de Nord – Baia Mare”.

Printr-o înțelegere tănuită cu dl. prof. dr. Viorel Rogoz, avem voie să intrăm într-o sală de curs. Ne strecurăm și noi printre tinerii care intră, și iată-ne ajunși în sala cu pricina. Eram vreo șase musafiri necunoscuți: un profesor, un preot, un inginer, o elevă, un poet și un iubitor de folclor. Studenții n-au părut prea curioși, dovadă că sunt obișnuiți cu asemenea situații, fiind vorba de anul I de la Filologie – Etnologie.

Domnul profesor apără îndată și, după momentul pregătitor, anunță intenția de a lămuri cu mai multă claritate noțiunile de „dicționar” și „glosar”. Drept material didactic, folosește lucrarea lui Dorin Ștef *Dicționar de regionalisme și arhaisme din Maramureș*, Baia Mare, ed. Ethnologica, 2011.

Cu un tact pedagogic desăvârșit, competență și rigurozitate științifică, dl. prof. Rogoz recurge la interdisciplinaritate pentru a convinge studenții că cel care încearcă realizarea unui dicționar trebuie să cunoască mai multe limbi – clasice și moderne. Procedând astfel, profesorul pune în evidență meritele, dar și erorile dicționarului realizat de Dorin Ștef.

Disertația ne-a plimbat pe toți prin diferite epoci istorice, pe diferite meridiane ale globului, prin diferite domenii ale științei și artei, de la popoarele antice, până la cele moderne. Drumul de la „buhai” la „sâmbră” a fost parcurs pentru a clarifica cu argumente științifice termenii de „dicționar” și „glosar”.

Interesant, palpitant, amuzant, reconfortant! O lecție pentru toate vârstele.

La finalul cursului s-au stabilit proiecte comune, iar studenților li s-au oferit cărți.

prof. Victor BECHEANU, Cehu Silvaniei

COMUNA COROIENI
cu satele aparținătoare:
Baba, Dealu Mare, Drăghia, Vălenii Lăpușului

Aristița BORBEI
Liana POP

Baba

1357 Bábapataka
 1405 Baba
 1579 Babapataka
 1663 Bábafalva
 1733 Bába
 1854 Bába, Baba

Coroeni, Coroieni, Corueni, Coruieni

1584 Karulyfalva
 1733 Koroján
 1750 Korujen
 1760-1762 Karulyfalva

1805 Karullyfalva
 1808 Karojeni
 1850 Korujeny
 1854 Kárulyfalua, Curuieni

Dealu Mare

1521 Uyffalu
 1585 Felseo galigo
 1590 Dilleofalwa
 1607 Dalmare
 1613 Dalmarya
 1615 Dalmár
 1617 Dalmare
 1664 Dalmaria

1665 Gyalmagra
 1680 Dálmajre
 1733 Dalmare
 1750 Gyalu Mare
 1850 Djalú Mare
 1854 Dalmár, Dealu Mare

Drăghia

1393 Dragusfalva
 1488 Dragosfalwa
 1586 Dragie
 1608 Dragialy
 1629 Draghie
 1750 Dregie

1787 Dregyie	Vălenii Lăpușului	1750 Velyen
1850 Dragya, Dregyie	1331 Dánnpataka	1839 Deánes Valény
1857 Dragyia	1364 Danpataka	1850 Valen
1890 Drágosfalva	1500 Danpathaka	1854 Dánpataka, Văleni
1854 Drágya, Drăgie	1733 Wallyen	

(Coriolan Suciu. *Dicționarul istoric al localităților din Transilvania*. Vol. 1-2. București : Editura Academiei R.S.R. România, 1966-1968, p. 50, 167, 194, 210, 239.)

Repere geografice

Comuna Coroieni este așezată în partea sud-vestică a Maramureșului, în sudul Țării Lăpușului, la interferența dintre depresiunile Lăpușului și Someșului.

Relieful este alcătuit din forme specifice dealurilor din zona de sud a depresiunii Lăpușului. Rețeaua hidrografică a comunei este reprezentată prin pâraul Drăghii și pâraul mare Văleni. Ca resurse ale subsolului, în raza administrativă a comunei se găsește calcar, la Baba, și există izvoare de ape minerale carbogazoase – la Coroieni.

Clima

Comuna Coroieni se încadrează în sectorul de climă continentală moderată. Clima este în general răcoroasă, uneori cu geruri aspre iarna și veri răcoroase, influențată de factori cu caracter general, precum și de factori locali, cum ar fi relieful prin altitudine și orientarea culmilor. Datorită acestui fapt, temperatura medie anuală este mai scăzută ca în alte părți ale țării, iar precipitațiile mai abundente, resimțindu-se influența vânturilor din vest.

Obiective eclesiastice și turistice

Mănăstirea „Sfântul Ilie” se află într-o poiană deosebit de frumoasă, la est de **satul Coroieni**. A fost înălțată de ieromonahul Paisie Cosma, între anii 1990-1993. Așezământul monahal este un complex mănăstiresc construit din piatră și cărămidă pe un platou de deal înconjurat de păduri de foioase. Mănăstirea își sărbătorește hramul în 20 iulie, de Sfântul Prooroc Ilie Tesviteanul, când tot satul se îmbracă în straie de sărbătoare și se adună la slujbă.

În **satul Văleni** se găsește o **biserică de lemn** cu unul dintre cele mai înalte turnuri din țară (37 m), construită și pictată în secolul al XVII-lea.

În **localitatea Baba** s-a ridicat după 1980 „**Statuia ostașului român**”, realizată de Augustin Miclea. Monumentul este dedicat eroilor căzuți în cel de-al Doilea Război Mondial. Pe frontispiciul monumentului scrie: „Nu vărsați lacrimi / Pe monumentele eroilor / Ci mai curând slăviți-i în cântece / Așa ca faima numelui lor / Să rămână ca un ecou / Prin legenda veacurilor.”

Biserica de lemn „Sfinții Arhangheli Mihail și Gavril” din satul Drăghia, din punctul cunoscut sub numele „Țintirim”, a fost ridicată în anul 1706 prin contribuția credincioșilor, și este declarată monument istoric de interes național, având codul MM-II-m-A-04569. Lăcașul a fost construit din lemn de stejar de către meșterul Grigore Both, conform însemnării, în litere chirilice de pe grindă, și anume: „Both Griga Miasțir”. Biserica din lemn de stejar este netencuită, cu temelia din piatră, păstrând stilul de arhitectură vechi, cu intrarea laterală. În vârful turnului se poate observa crucea cu șapte brațe și păunul alături, semn al creștinismului din primele veacuri și al biruinței. Interiorul bisericii a fost pictat pe pânză, în ulei, de către zugravul Petre din Preluca, în anul 1797, după cum rezultă din pisană de pe uși: „1797 Am zugrăvit Petre.” Pe bolta naosului mai apare consemnat anul 1857, probabil marcând o a doua consacrare.

Biserica „Nașterea Sfintei Maria” din Vălenii Lăpușului a fost ctitorită în anul 1813 și este declarată monument istoric de interes național, având codul MM-II-m-B-04792.

Biserica „Sfinții Apostoli Petru și Pavel” din Drăghia a fost edificată în anul 1936.

Rezervația naturală „Cheile Babei”, în suprafață de 15 hectare și având o lungime de 1 km, aparține din punct de vedere administrativ de comuna Coroieni, satul Baba, și se găsește pe drumul județean 109F. Este declarată monument al naturii, categoria a III-a UICN (Uniunea Internațională pentru Conservarea Naturii), scopul principal al declarării ca arie naturală protejată fiind cel de conservare a diversității biologice. Dezvoltate pe cursul mijlociu al pâraului Poiana, între satele Baba și Poiana Blenchii, Cheile Babei reprezintă cel mai impunător sector de chei din partea nordică a Podișului Someșan. În zona cheilor se observă o cutare

dublă a anticlinalului Dăbâceni-Baba, care determină existența unui sinclinal slab schițat în zona centrală, cu altitudini ce depășesc ușor 500 de metri. Versanții Cheilor Babei sunt destul de abrupti și se ridică la o altitudine de aproximativ 80-100 de metri. În zona centrală a cheilor, pâraul Poiana primește ca afluent torentul Vâlcea Dracului, care are aspectul unui canion, cu o lungime de 300 de metri. La partea superioară a versanților, se dezvoltă pâlcuri de pădure de gorun, separate de pajiști secundare, cu caracter stepic. Versantul stâng este stâncos, cu mici cariere rezultate din exploatarea calcarelor pentru producerea varului. Versantul drept cu stânci de calcar izolate este împădurit.

Economia

Sectorul de bază al economiei comunei este agricultura. Terenurile de pe raza comunei Coroieni se încadrează în zona a IV-a de fertilitate și favorabilitate.

Din suprafața totală a comunei, 6693 ha, suprafața agricolă este de 4510 ha, din care: arabil – 1020 ha, pășuni – 2037 ha, fânețe – 1289 ha, livezi – 164 ha.

În cadrul dezvoltării economiei locale, un loc important îl ocupă creșterea și îngrijirea animalelor în gospodăriile individuale.

Pe raza comunei, funcționează 23 de unități comerciale cu capital privat, dintre care, trei cu profil alimentar, două de exploatare a lemnului, două ateliere de croitorie, două servicii auto, 13 unități de alimentație publică.

Sursa: <http://www.primariacoroieni.ro/>

Activitatea culturală

În comuna Coroieni, munca de culturalizare s-a desfășurat prin intermediul „Astrei” încă de la începutul secolului XX. N-au existat însă suficiente resurse pentru a porni o mișcare artistică. Ea se va înfăptui abia prin 1953, când Iosif Dorolțan, secretarul consiliului popular comunal, împreună cu câțiva tineri activiști culturali, va pune temelia primului cor din viața artistică a comunei. Corul era format din „tineri ce vin regulat la repetiții” și avea în repertoriu cântece legate de viața socială a localității, executate pe patru voci. Se va remarca în programele culturale susținute acasă, la diferitele concursuri, fără a izbuti mari performanțe, apoi se va destrăma, astfel încât în 1958 la Căminul Cultural nu va activa decât o formație teatrală.

În localitatea Baba, prima acțiune de culturalizare semnalată în documente este înființarea unei biblioteci, în 1911 (cu ajutorul donației făcute de avocatul dr. Gavril Buzura, directorul despărțământului Lăpuș al Astrei) și dată în custodie lui George Ciupe. După Primul Război Mondial, în 1924, din raportul despărțământului aflăm că „s-au distribuit cărți între știutorii de carte, s-a organizat un cerc cultural înscriindu-se 20 de membri”.

Prima formație corală ia ființă în 1948, în formulă mixtă, pe patru voci, având în componență 42 de tineri și tinere, și este rezultatul strădaniilor învățătorului Gheorghe Hășmășan. Opera lui este continuată de Nicolae Păunescu, învățător cu o bună pregătire profesională și muzicală, astfel încât corul condus de el se face remarcat la faza raională de la Târgu Lăpuș din mai 1958. Nicolae Păunescu se va afla în fruntea corului până în 1959. În toamna anului 1962, după o întrerupere de trei ani, corul este refăcut de profesorul Nicolae Pașca, absolvent al Școlii Pedagogice din Năsăud, promoția 1954, apoi al Conservatorului „Gheorghe Dima” din Cluj. Preluând direcțiunea școlii și căminului cultural din Baba, el reactivează corul, strângând în jurul său 160 de persoane, astfel că nu exista casă fără un reprezentant în cor. La etapa interraională de la Târgu Lăpuș, din mai 1964, corul din Baba reușește să se claseze pe al III-lea loc din regiune, dar își va înceta activitatea odată cu plecarea din sat a profesorului Nicolae Pașca.

Prof. Nicolae Pașca

Accesul la cultură al cetățenilor comunei se realizează, pe lângă mijloacele de informare în masă, și prin Biblioteca Comunală, care a fost înființată în anul 1960 și reînființată în 1990. În prezent, biblioteca deține un număr de peste 8.800 de volume, din toate domeniile, și are înscriși aproape 200 de cititori. Mai există și biblioteca școlii, cu un inventar de peste 3.500 volume și peste 120 de cititori.

În anul 2008, soții Corina și Radu Uglea, învățători la Școala cu clasele I-IV din satul Baba, au înființat un Cerc de pictură pe sticlă, care a funcționat cu rezultate notabile, strădaniile elevilor făcându-se remarcate în diferite expoziții.

În fiecare sat al comunei există câte un cămin cultural, unde se organizează spectacole cu elevii și cu formații artistice din zonă.

Personalități

Constantin Cosma, fizician, s-a născut la 24 noiembrie 1946, în localitatea Drăghia, comuna Coroieni. A publicat sute de articole, în reviste și volume apărute în țară și străinătate, și a susținut numeroase comunicări la conferințe naționale și internaționale în domeniul fizicii.

Valer Cosma, preot, s-a născut la 2 noiembrie 1888, în Drăghia. În anul 1968 a primit Medalia comemorativă „50 de ani de la Unire”.

Eugeniu Criste de Coroieni, istoric și geograf, s-a născut la 16 iulie 1949, în comuna Coroieni. A participat la diverse simpozioane și conferințe, unde a prezentat lucrări referitoare la istoria Maramureșului.

Aurel Duma, jurist, născut la 25 iulie 1919, în localitatea Baba, absolvent al Facultății de Drept din cadrul Universității din București. Până în anul 1960, a avut mai multe funcții administrative și politice. A fost pasionat de sport, practicând atletismul, fotbalul și înotul. A fost numit președinte al Uniunii de Cultură, Fizică și Sport, iar în anul 1960 a fost ales președinte al Comitetului Olimpic Român, fiind inițiatorul și fondatorul complexului Olimpic din România care poartă astăzi numele atletei Lia Manoliu. Sub conducerea lui s-au construit și alte complexe sportive – la Poiana Brașov, Snagov etc. A participat la organizarea Olimpiadei din anul 1960 de la Roma și a celei din anul 1964 de la Tokio.

Teodor Herman, preot, născut la 31 decembrie 1855, în satul Vălenii Lăpușului, a urmat școala primară din satul natal, și-a continuat studiile la Târgu Lăpuș, a urmat apoi Liceul romano-catolic din Baia Mare și pe cel reformat din Sighetu Marmației. A studiat Dreptul la Cluj și Teologia la Sibiu. A fost deputat în Sinodul arhiepiscopiei Sibiu și în congresul național bisericesc. A mai fost asesor consistorial onorific la Sibiu, în anul 1909 și senator în Parlament în anul 1919.

Valentin Muste, pictor, s-a născut la 18 septembrie 1954, în comuna Coroieni. Are preocupări constante în domeniul artei monumentale, decorând în encaustică, frescă și caseină numeroase locașuri de cult ortodoxe și catolice. A organizat expoziții personale. Este membru al Uniunii Artiștilor Plastici din România, filiala Baia Mare.

Vasile Muste, poet, născut la 30 ianuarie 1956 în localitatea Coroieni. A fost profesor suplinitor la Vima Mare și Coroieni. Actualmente este directorul Casei de Cultură din Sighetu Marmației.

Ioan Petruț, avocat, născut în anul 1877, în satul Vălenii Lăpușului, a urmat liceul la Gherla, apoi Facultatea de Drept, la Cluj. Din anul 1912, a profesat avocatura la Târgu Lăpuș. A fost membru al Comitetului județean al Bisericii greco-catolice.

Vasile Victor Petruț, general de Corp de Armată, s-a născut la data de 31 august 1926, în localitatea Vălenii Lăpușului.

Radu Suciu, artist fotograf, s-a născut la 10 martie 1956, în localitatea Coroieni. Este membru al Asociației Artiștilor Fotografi din România.

Bibliografie selectivă

Baba

Achim, Valer. Reflecții pe marginea unui concurs cultural. Pentru socialism, 9, nr. 1352, 16 mai 1958, p. 2.

Avram, Petru. Statistica românilor din Transilvania, în anul 1750, 1 oct. Transilvania, 32, 1901, nr. 9, nov. p. 273.

*** Baba, 1911. Transilvania, 43, 1912, nr. 1-2, ian.-apr. p. 160.

*** Baba, 1925-1926, Bibliotecă. Transilvania, 57, nr. 8-9, aug.-sept. 1926, p. 462.

*** Baba, 1733. Transilvania, 29, 1898, nr. 9-10, nov.-dec. p. 191.

Balint, M. Întrecînd așteptările. Pentru socialism, nr. 3219, 27 mai 1964, p. 2.

Bălănescu, Alexandru. Așa a întinerit un sat : Baba. Pentru socialism, 10, nr. 1564, 22 ian. 1959, p. 3.

Cozmuța, Augustin. Almanahul cultural în satul Baba. Pentru socialism, 29, nr. 7186, 2 dec. 1978, p. 3.

Dragoș, Daniela. 300.000 de litri de apă pentru Baba și Drăghia : cele două localități maramureșene afectate grav de secetă sunt monitorizate continuu. Glasul Maramureșului, 11, nr. 3107, 26 iun. 2007, p. 3.

Fărcaș, Andrei. Grupul vocal feminin al Căminului cultural din satul Baba. Pentru socialism 34, nr. 8673, 21 sept. 1983, p. 2.

Klein, Ioannes. Conscriptia românilor din Transilvania în 1733. Transilvania, 29, nr. 9-10, nov.-dec. 1898, p. 191.

Marchiș Adrian. O manifestare de suflet : la Baba. Pentru socialism, 39, nr. 10257, 30 oct. 1988, p. 1-2.

Moldovan, Silvestru ; Togan, Nicolau. Dicționarul numirilor de localități cu populație română din Ungaria. Sibiu, 1909, p. 12.

Nan, Ion. Întinereste... Baba : însemnări. Pentru socialism, 30, nr. 7214, 5 ian. 1979, p. 1-2.

Petruș, Anton. Expoziție inedită de pictură pe sticlă : în satul Baba – Coroieni. Graiul Maramureșului, 20, nr. 5457, 29 febr. 2008, p. 11.

Precup, Roman. La o fază de concurs : faza raională a concursului regional de cântare și dansuri. Pentru socialism, 15, nr. 3553, 23 ian. 1965, p. 2.

*** Prin căminele culturale din raionul Lăpuș. Pentru socialism, 7, nr. 894, 20 nov. 1956, p. 2.

Prodan, David. Iobăgia în Transilvania în sec. al XVIII-lea. Vol. 1-2. București : Editura Științifică și Enciclopedică, 1986-1987, p. 8, 173.

Sabău, Angela. Apă cu rația în Baba : seceta face ravagii : o cisternă ISU alimentează 500 de suflete. Glasul Maramureșului, 11, nr. 3110, 29 iun. 2007, p. 5.

*** Start întârziat. Învățămint : la Baba. Pentru socialism, 39, nr. 10032, 10 febr. 1988, p. 2.

Coroieni

Aron, Petru. Statistica românilor din Transilvania în anul 1750. Transilvania, 32, nr. 9, nov. 1901, p. 274.

Băințan, Valentin. Arta corală din Maramureș. Baia Mare, 1982, p. 440-441.

Bălănescu, Al. Popas de toamnă la Coroieni. Pentru socialism, 9, nr. 1475, 8 oct. 1958, p. 1, 3.

Bodea, Grigore. Activitatea culturală a tinerilor din G.A.C. Coroieni. Pentru socialism, 9, nr. 1539, 1958, p. 3.

*** Comuna Coroieni fruntașă pe raion la întreținerea culturilor. Pentru socialism, 5, nr. 129, 3 iun. 1954, p. 1.

*** Coroieni ; Cupșeni. Force Tourism : Business & Tourism Magazine, 2009, p. 35.

Cristea, Dumitru. Coroienii de azi. Pentru socialism, 13, nr. 2831, 22 febr. 1963, p. 3.

Cristea, Dumitru. Vie activitate la biblioteca din Coroieni. Pentru socialism, 14, nr. 3101, 8 ian. 1964, p. 1.

Dindiligan, Anca. Cheltuielile de reabilitare a școlii din comună se cifrează la 4 miliarde lei : Coroieni. Informația zilei de Maramureș, 6, nr. 1476, 4 aug. 2006, p. 5.

Dindiligan, Anca. Rețeaua de alimentare cu apă este veche de 50 de ani : Coroieni. Informația zilei de Maramureș, 4, nr. 924, 15 oct. 2004, p. 5.

Dindiligan, Anca. Școala din comună va deveni Centru de Educație Ecologică în mediul rural : din 15 septembrie : Coroieni. Informația zilei de Maramureș, 6, nr. 1468, 26 iul. 2006, p. 5.

- Dumbrăveanu, Mircea.** Aritmetica toamnei la Coroieni. Pentru socialism, 28, nr. 6858, 11 nov. 1977, p. 3.
- Ghenceanu, Vasile Radu.** Comuna Coroieni : împliniri între două legislaturi. Pentru socialism, 36, nr. 9134, 17 mart. 1985, p. 2.
- Goja, Anca.** Sărbătoare „apoasă” la Coroieni. Graiul Maramureșului, 19, nr. 5314, 11 sept. 2007, p. 10.
- Goja, Nicolae.** „Aduceri aminte – Acrostihuri” de Axente Criste : lansare de carte la Coroieni. Graiul Maramureșului, 20, nr. 5696, 6-7 dec. 2008, p. 5.
- Hereș, Augustin.** Echipa culturală din Coruieni se pregătește de 1 Mai. Pentru socialism, 6, nr. 391, 8 apr. 1955, p. 2.
- Ignat, Dragomir.** Dispută pentru blocurile din comună : la Coroieni. Glasul Maramureșului, 7, nr. 2014, 18 nov. 2003, p. 3.
- Inoan, Nicolae.** Poveste din Coruieni : file din trecut. Pentru socialism, 8, nr. 971, 17 febr. 1957, p. 3.
- Iuga de Săliște, Vasile.** Oameni de seamă ai Maramureșului : dicționar 1700-2010. Cluj-Napoca : Editura Societății Culturale Pro Maramureș „Dragoș-Vodă”, 2011, p. 335, 760, 1008.
- *** Întreceri ale artiștilor amatori. Pentru socialism, 15, nr. 3431, 31 ian. 1965, p. 2.
- *** Localitățile județului Maramureș. [Baia Mare], 1971, p. 145-147.
- Mărcuș, Andrei.** Înflorește comuna Coroieni. Pentru socialism, 6, nr. 426, 20 mai 1955, p. 2.
- Moldovan, Silvestru ; Togan, Nicolau.** Dicționarul numirilor de localități cu populație română din Ungaria. Sibiu, 1909, p. 69.
- More, Ioana.** Coroieni, un colț de rai din Țara Lăpușului. Informația zilei de Maramureș, 11, nr. 3161, 13 febr. 2012, p. 13.
- Mureșan, I.** Un an de muncă rodnică la biblioteca satească din Coruieni. Pentru socialism, 10, nr. 1606, 12 mart. 1959, p. 2.
- Petrehuș, Mircea ; Petruț, Anton.** Prezențe lăpușene : dezvelirea la Școala generală din Coroieni a picturilor murale executate de pictorul Valentin Muste. Pentru socialism, 29, nr. 7171, 15 nov. 1978, p. 1.
- Petruț, Anton.** Bijuterii artisanale într-un fost grajd. Graiul Maramureșului, 16, nr. 4243, 17 mart. 2004, p. 8.
- Petruț, Anton.** Cenaclu în spectacole de poezie și muzică : [Cenaclul „Maramureș” din Coroieni]. Pentru socialism, 34, nr. 8569, 21 mai 1983, p. 3.
- Inițiativa înființării cenaclului „Maramureș” din comuna Coroieni a pornit de la un grup cu preocupări de creație, în dorința continuării de vechi tradiții culturale statornicite de-a lungul anilor în această comună și în zonă. [...] // La căminul cultural din Coroieni am văzut posibilă convergența părerilor fără ca ea să se transforme în „tămâiere” și exces laudativ; bunul simț și sinceritatea opiniilor le-am considerat dimensiuni existente în activitatea cenaclului. Manifestarea a debutat cu masa-rotundă „Literatura în sat – satul în literatură” – dialog direct între participanți, condus cu multă pasiune de localnicul Vasile Muste și Vasile Latiș din Tg. Lăpuș, pledându-se pentru întreținerea flăcării spirituale pe măsura oamenilor și folclorului acestor locuri, a noilor împliniri zămislite în anii noștri.*
- Petruț, Anton.** Comuna de sub gruiul rotund – un adevărat șantier : [Coroieni]. Graiul Maramureșului, 18, nr. 4974, 1 aug. 2006, p. 8.
- Petruț, Anton.** Comuna Coroieni – o „livadă” cu pomi roditori. Graiul Maramureșului, 17, nr. 4655, 18 iul. 2005, p. 8.
- Petruț, Anton.** Comuna unde primarul a obținut investiții de 7.200.000 lei : Coroieni. Graiul Maramureșului, 20, nr. 5409, 4 ian. 2008, p. 18.

Petruț, Anton. Consiliul Local Coroieni. Graiul Maramureșului, 16, nr. 4339, 9 iul. 2004, p. 2.

Petruț, Anton. Hramul Mănăstirii „Sfântul Ilie” la Dealu Mare – Coroieni. Graiul Maramureșului, 19, nr. 5276, 28 iul. 2007, p. 18.

Petruț, Anton. Într-o casă poleită cu artă : la Coroieni. Graiul Maramureșului, 17, nr. 4512, 31 ian. 2005, p. 9.

Petruț, Anton. Într-o comună „răvășită” ca după furtună : [Coroieni]. Graiul Maramureșului, 20, nr. 5643, 6 oct. 2008, p. 13.

Petruț, Anton. O nouă carieră de prelucrare a pietrei funcționează la standarde europene. Graiul Maramureșului, 19, nr. 5387, 5 dec. 2007, p. 10.

Petruț, Anton. Sfirșit de an la Coroieni. Graiul Maramureșului, 17, nr. 4794, 29 dec. 2005, p. 10.

Petruț, Anton. Vești din Coroieni. Graiul Maramureșului, 9, nr. 2120, 4 apr. 1997, p. 2.

Petruț, Anton. Viața la țară într-o comună aflată sub oblăduirea unei mănăstiri : [Coroieni]. Graiul Maramureșului, 18, nr. 5066, 16 nov. 2006, p. 8.

Pe un platou ușor înclinat, mărginit de coaste împădurite și „presărat” dens cu pomi roditori, la granița cu județul Sălaj, la poalele impetuosului deal „Gruul Rotund”, am văzut, admirat și apreciat – viața la țară într-o comună, Coroieni, realmente bine gospodărită și aflată sub oblăduirea Mănăstirii „Sfântul Ilie”. Îndrăgesc această felie de pământ românesc și fiindcă oamenii ei sunt mai altfel ca oriunde. La Coroieni vorba-i legământ și fața temei de viitorime. Aici, nimic nu a fost pus la întâmplare. Satele aparținătoare: Vălenii Lăpușului, Drăghia, Baba și Dealu Mare stau bine orânduite, ca un colier în jurul centrului de comună. În aceste așezări nu-i om care să nu dețină de la 25 de ari la un hectar de livezi cu pomi fructiferi. Se cultivă: meri, peri, cireși, vișini, pruni, nuci etc. Oamenii – pomicultori, agricultori, intelectuali, tineri și cu tâmpile albe de „neana” vârstei, acum în prag de iarnă, adună, fac bilanț, socotesc, meditează și se pregătesc pentru sărbătorile de iarnă ce vor urma.

*** Pomicultura – izvor de mari venituri bănești pentru colectivității din Coroieni. Pentru socialism, 9, nr. 1459, 19 sept. 1958, p. 2.

Portase, Alec. Satul cu unsprezece preoți din tată-n fiu : la Coroieni. Graiul Maramureșului, 16, nr. 4285, 7 mai 2004, p. 9.

Prodan, David. Iobăgia în Transilvania în secolul al XVII-lea. Vol. 1: Supușii. București : Editura științifică și enciclopedică, 1986, p. 7.

Roman, Precup. Biblioteca dintr-un sat complet colectivizat : Coroieni. Pentru socialism, 10, nr. 1876, 27 ian. 1960, p. 1.

Roman, Precup. Bilanțul unei biblioteci comunale : Biblioteca din Coroieni. Pentru socialism, 12, nr. 2174, 12 ian. 1961, p. 2.

Roman, Precup. Schimb de experiență la biblioteca din Coroieni. Pentru socialism, 11, nr. 1983, 7 iun. 1960, p. 2.

Ruja, Alexandru. Carieră de piatră care ar înzecii veniturile primăriei Coroieni : în zona protejată Cheile Babei, posibilă investiție străină. Glasul Maramureșului, 9, nr. 2473, 25 mai 2005, p. 4.

Socolan, Aurel. Circulația cărții românești până la 1850 în județul Maramureș. Baia Mare : Editura Maria Montessori, 2005, p. 23, 40, 44, 64, 91, 95, 97, 99, 102, 103, 104, 105, 106, 108, 110, 133, 204, 205, 206, 344.

*** Șematismul veneratului cler al diecezei greco-catolice române de Gherla pe anul 1914, p. 47.

Temian, Laura ; Marinescu, Otilia ; Brezovszki, Ana-Maria. Autori maramureșeni : dicționar biobibliografic. Baia Mare : Umbria, 2000, p. 381.

Togan, Nicolae. Statistica românilor din Transilvania în 1733. Transilvania, 29, nr. 9-10, nov.-dec. 1898, p. 174.

Țolaș, Radu. Coroieni, o comună ca un șantier. Graiul Maramureșului, 19, nr. 5286, 9 aug. 2007, p. 11.

Dealul Mare

Augustin, Vasile. Organizarea actuală a mănăstirilor din Episcopia Maramureșului și Sătmăruului. Ortodoxia maramureșeană, 1, nr. 1, 1996, p. 55-68.

Bîrsan, Gabriel. Azil, orfelinat și loc de rugăciune : cinci suflete și-au găsit liniștea la Mănăstirea din Dealul Mare. Glasul Maramureșului, 8, nr. 2320, 19 nov. 2004, p. 4.

******* Cîntă mai cu foc : auzit în comuna Dealul Mare, regiunea Maramureș de Chira, Vera. Albina, 64, nr. 736, 4 febr. 1972, p. 3.

******* Cîntece noi din popor : culese din satul Dealul Mare, raionul Lăpuș de Chira, Vera. Albina, 63, nr. 691, 22 mart. 1961, p. 8.

Fărcaș, Andrei. Mănăstirea din Dealul Mare o recentă bijuterie din Țara Lăpușului : prin târnosirea din ziua Sfântului Prooroc Ilie Tesviteanul. Graiul Maramureșului, 15, nr. 4054, 2-3 aug. 2003, p. 5.

Ignat, Dragomir. „Locul unde arta s-a întâlnit cu tradiția” : Tabăra de Arte Dealul Mare. Glasul Maramureșului, 14, nr. 4069, 28 aug. 2010, p. 4.

Gherman, Vasile. Episcopii Justinian și Justin s-au aflat la Mănăstirile din Dragomirești și Dealul Mare: de Sfântul Ilie. Informația zilei de Maramureș, 5, nr. 1158, 21 iul. 2005, p. 16.

Gherman, Vasile. Mănăstire în stil moldovenesc pe meleaguri maramureșene, Opinia, 5, nr. 1143, 24 sept. 2001, p. 4.

Gherman, Vasile. Se pictează Mănăstirea Sf. Ilie din Dealul Mare. Informația zilei de Maramureș, 2, nr. 89 (1147), 18 ian. 2002, p. 7.

Goja, Anca. Dealul Mare, oaza de prietenie dintre oameni și arte. Graiul Maramureșului, 22, nr. 6210, 18 aug. 2010, p. 3.

Klein, Ioannes. Conscripția românilor din Transilvania în 1733. Transilvania, 29, nr. 9-10, nov.-dec. 1898, p. 191.

Moldovan, Silvestru ; Togan, Nicolau. Dicționarul numirilor de localități cu populație română din Ungaria [...]. Sibiu 1909, p. 80.

More, Ioana. Mănăstirea „Sfântul Prooroc Ilie”. Informația zilei de Maramureș, 11, nr. 3198, 27 mart. 2012, p. 12.

Mănăstirea „Sfântul Prooroc Ilie” se află pe hotarul comunei Coroieni, în apropierea localității Dealul Mare. Din punct de vedere canonic, Mănăstirea se află sub supravegherea Episcopiei Ortodoxe a Maramureșului și Sătmăruului. Lucrările de zădărie au început în anul 1991 și s-au finalizat în anul 1995. Construcția este masivă, spațioasă și înaltă, fiind construită din cărămidă pe fundație din bolovani de piatră, cimentată. Biserica are formă de cruce și este compartimentată în altar, naos și pronaos. Catapeteasma este din lemn de stejar sculptat.

Petruț, Anton. Hramul Mănăstirii Dealul Mare. Graiul Maramureșului, 23, nr. 6503, 30 iul. 2011, p. 3.

Petruț, Anton. Hramul Mănăstirii „Sfântul Ilie” : la Dealul Mare – Coroieni. Graiul Maramureșului, 20, nr. 5580, 24 iul. 2008, p. 11.

Petruț, Anton. Mănăstirea din Dealul Mare și-a sărbătorit hramul. Graiul Maramureșului, 21, nr. 5890, 31 iul. 2009, p. 3.

******* Șematismul veneratului cler al diecezei greco-catolice române de Gherla pe anul 1914[...], p. 46.

Drăghia¹

Aron, Petru. Statistica românilor din Transilvania în anul 1750. Transilvania, 32, nr. 9, nov. 1901, p. 273.

*** Artiști amatori la sate. Pentru socialism, 12, nr. 2482, 1962, p. 1.

Bârsan, Gabriel. Biserica din Drăghia – povestea merge mai departe. Glasul Maramureșului, 10, nr. 2778, 26 mai 2006, p. 5.

Bârsan, Gabriel. Drăghia, satul blestemat : legende maramureșene. Glasul Maramureșului, 9, nr. 2517, 15 iul. 2005, p. 4.

Dragoș, Daniela. 300.000 de litri de apă pentru Baba și Drăghia : cele două localități maramureșene afectate grav de secetă sunt monitorizate continuu. Glasul Maramureșului, 11, nr. 3107, 26 iun. 2007, p. 3.

Goja, Anca. La Drăghia, școala nu are nici măcar o saltea pentru educație fizică. Graiul Maramureșului, 15, nr. 3908, 10 febr. 2003, p. 1.

Iuga de Săliște, Vasile. Oameni de seamă ai Maramureșului : dicționar 1700-2010. Cluj-Napoca : Editura Societății Culturale Pro Maramureș „Dragoș-Vodă”, 2011, p. 308, 311.

Man, Grigore. Drăghia – sat întemeiat de Alexandru Lăpușneanu. Pentru socialism, 38, nr. 9864, 26 iul. 1987, p. 3.

Ca domn al Moldovei el a stăpînit și Țara Lăpușului, ce aparținea cetății Ciceului încă de pe vremea lui Ștefan cel Mare, posesiune lărgită sub Bogdan I, Petru Rareș și apoi Alexandru Lăpușneanu. Numele acestuia din urmă se leagă de acordarea dreptului de înființare a localității Drăghia în anul 1552.

Moldovan, Silvestru ; Togan, Nicolau. Dicționarul numirilor de localități cu populație română din Ungaria. Sibiu, 1909, p. 85.

Prodan, David. Iobăgia în Transilvania în secolul al XVI-lea. Vol. 2. București : Editura Academiei R.S.R., 1968, p. 143, 145, 153.

Radu, Petru. Biserica veche din Drăghia și osul sfînt. Graiul bisericii noastre, 2, nr. 5, mai 1992, p. 3.

Socolan, Aurel. Circulația cărții românești până la 1850 în județul Maramureș. Baia Mare : Editura Maria Montessori, 2005, p. 14, 67, 95, 97, 99, 101, 102, 103, 104, 137, 218.

Szabo, Adriana Mariana. Drăghia. Biserica cea veche la 300 de ani. Glasul Maramureșului, 10, nr. 2874, 15 sept. 2006, p. 5.

Szabo, Adriana Mariana. S-a stins păstorul sufletelor : în Drăghia. Glasul Maramureșului, 11, nr. 2988, 2 febr. 2007, p. 5.

*** Șematismul veneratului cler al diecezei greco-catolice române de Gherla pe anul 1914, p. 47.

¹ În descrierea lui Iosif Kadar, arhivar-șef al județului Solnoc-Dăbâca, existența satului Drăghia este menționată în anul 1553, în Camera Imperială Maghiară. Între anii 1541-1546 actualul teritoriu al Drăghiei aparținea cetății Ciceului, voievod în Moldova fiind Petru Rareș. Voievodul moldovean Alexandru Lăpușneanu redobândește temporar domeniul Ciceului întemeind în 1552 satul Drăghia. În 1553 teritoriul care aparținea cetății Ciceului a ajuns în mâinile principelui Ardealului. În 1567 Maxim Ioan a cerut în dar, de la principe, localitatea Drăghia și a primit-o, iar după moartea sa a fost moștenită de fiul său, Petru. În anul 1590, teritoriul localității aparținea satului Baba. În anul 1646, soția unui anumit Vajda a cerut să i se dea partea ce i se cuvine mamei lui Maxim, Margareta, din averea lui Maxim Vasile. În anul 1750, ca proprietari sunt menționați: Karoly, Kífor, Zsuzza, Pop Simion, Vajda Constantin. La 1843, sunt amintiți patru maghiari și 24 de români locuitori ai satului Drăghia. În 1898, sunt consemnați printre proprietari: Muste Ioan a lui Ion cu 230 de iugăre de teren prin cumpărare, Kozma Miklos, Karoly Stefan, Sima Ioan etc. Numărul locuitorilor între anii 1830-1876 variază între 250-300.
Sursa: www.primariacoroieni.ro/

Vălenii Lăpușului

Belu, Ioan. Satul Văleni. Pentru socialism, 8, nr. 997, 20 mart. 1957, p. 3.

Bîrsan, Gabriel. Două monumente istorice pe fostele domenii ale lui Ștefan cel Mare : la Vălenii Lăpușului. Glasul Maramureșului, 7, nr. 2088, 20 febr. 2004, p. 4.

Primul lăcaș de cult a fost ridicat în acest perimetru geografic în anul 1775 de către iobagii acelor locuri. Din motive rămase necunoscute, biserica a ars și a fost reconstruită în anul 1813, de către contele Ujláthi. Actuala biserică, ridicată din piatră, înfăptuită din anul 1814. Monumentul istoric din Peteritea, aflat sub coordonarea spirituală a aceluiași vrednic păstor, a fost construit din lemn, în anul 1848 [...].

Chira, Vera. Cîntă mai cu foc : culegere de folclor din Lăpuș și Văleni. Pentru socialism, 13, nr. 2546, 24 mart. 1962, p. 2.

Horoba, Ionuț. Cum i-a ademenit părintele Man pe tineri la biserică : în Vălenii Lăpușului. Glasul Maramureșului, 11, nr. 3212, 26 oct. 2007, p. 9.

Klein, Ioannes. Conscripția românilor din Transilvania în 1733. Transilvania, 29, nr. 9-10, nov.-dec. 1898, p. 174.

Moldovan, Silvestru ; Togan, Nicolau. Dicționarul numirilor de localități cu populație română din Ungaria [...]. Sibiu, 1909, p. 243.

Oprîș, Nick. Preotul scriitor din Vălenii Lăpușului : dublă lansare de carte : [„Introducere în istoria satului Văleni” și „Un gând către Dumnezeu” de Felician Man]. Glasul Maramureșului, 10, nr. 2917, 4 nov. 2006, p. 5.

Petruț, Anton. Într-o comună aflată sub oblăduirea unei mănăstiri : [Vălenii Lăpușului]. Graiul Maramureșului, 19, nr. 5249, 27 iun. 2007, p. 10.

Petruț, Anton. La biserică din Vălenii Lăpușului. Graiul Maramureșului, 16, nr. 4407, 27 sept. 2004, p. 9.

Petruț, Anton. Triplă sărbătoare de suflet : la Vălenii Lăpușului. Graiul Maramureșului, 18, nr. 5044, 21-22 oct. 2006, p. 10.

Pop, Mircea. Un sat pe drumul înfloririi : Văleni. Pentru socialism, 9, nr. 1950, 15 ian. 1958, p. 2.

Portase, Alec. Se modernizează comuna Vălenii Lăpușului. Pentru socialism, 40, nr. 10455, 21 iun. 1989, 1, 3.

Prodan, David. Iobăgia în Transilvania în sec. al XVIII-lea. Vol. 1-2. București : Editura Științifică și Enciclopedică, 1986-1987, p. 141, 143, 144, 173, 175, 178, 181, 182, 186, 189, 191.

Ruja, Alexandru. O comunitate trecută prin focul istoriei : la Vălenii Lăpușului. Glasul Maramureșului, 5, nr. 1407, 14 nov. 2001, p. 3.

Din folclorul comunei **Coroieni****Baba**

Floricè, floare de vară,
 Florile dalbe,
 Scoală, gazdă, fă-ne zare,
 C-amu-i pă la cîntători,
 Ne-or veni colindători,
 Pă la curț' de mari boieri,
 Dar boierii nu-s acasă,
 Că-s în codri de-a vînare.
 Și vînară, cît vînară,
 Zî de vară pînă-n sară
 Și nimica nu aflare
 Num-on pui de celtioară

Su-o tufă de păltioară.
 Întinsă arcu s-o săjete.
 – Ho, ho, ho, nu săjetal
 Că nu-s cine gîn'ești tu,
 Io-s Ionu Sîntionu,
 Nănașu lui Dumnezeu.
 Nănașu m-o blăstămat
 Să-mi fie codrii casă
 Nouă ai și nouă luni
 Și p-atîtea săptămîni,
 Nouă ai nouă zile
 Și p-atîtea săptămîne.

(Bilțiu, Pamfil. Poezii și povești din Țara Lăpușului. București : Editura Minerva, 1990, p. 30.)

Dealul Mare

Pă su' vie, pă su' coastă,
 Mere-o ruje de nevestă
 C-on pruncuț micuț în braț.
 Pruncuțu-i nebotezat,
 Fujită-i di la bărbat.
 Să duce la pod de-aramă,
 Să o treacă fără vamă;
 Să duce la pod de-argint,
 Să o tracă fără rînd.
 – Trece-mi-ț', podari, podu,
 Că m-ajunge bărbatu,
 Cu sabia la jenunche,
 Zîlele să mi le ciunte.
 – Ba noi podu nu te-om trece,
 Pînă tu nouă ni-i da
 La tustrei tri sărutat,

Cu gura ta jumătate.
 – Io di-acelea nu v-oi da.
 Eu di-acele-am dat destule,
 Pîntru-ace' mă duc din lume.
 Rochie albă-o sufulcat,
 Cizme negre-o desculțat
 Și pîn apă s-o băgat.
 Cînd o fo' la jumătate,
 Iată, urîtu la spate.
 – Ntoarnă, urîte, -napoi,
 La plugu cu șesă boi,
 La turmă mare de oi.
 Mînce-ț' lupii oile,
 Ardă-ț' focu carăle,
 Că tu bei cu curvele.

(Bilțiu, Pamfil. Poezii și povești din Țara Lăpușului. București : Editura Minerva, 1990, p. 218.)

Drăghia**Orație de nuntă**

Cîstită mare adunare,
 Vă rog de un cuvînt de ascultare.
 Tînăra noastră mireasă
 Dimineață s-o sculat,
 Mînece albe-o sufulcat
 În grădină-o alergat.
 O alergat în grădină
 Și-o aflat o ruje plină.
 Ruja-o fo' plină de rouă,
 I s-o rupt inima-n două. [...].

Cătă cîstitu staroste mare:
 – Cîstite staroste mare,
 Cu capu cît o căldare,
 Ți-aș închina dumneatale.
 De-nchinat, ți-o închina,
 Păharu nu ți l-oi da
 Pînă nu mi-i săruta.
 De sărutat ar fi ce-ar fi,
 Da de nu mi-i și-nvîrți.

(Informator: Peteri Maria, Drăghia)

Vălenii Lăpușului

Fecior gazdă s-o-nsurat,
Fată săracă-o luat.
Vine târgu la Brașeu,
Țăț' își mîna oi și boi.
– Tu, Ioane, ce-i mîna?
De nu-i mîna nevasta.
– Gată-te, mîndruță, bine,
C-o-i mere la târg cu tine.
Nevasta prinsă a se găta,
Și din ochi a lăcrăma
Și din gură-a cuvînta:
– O, tu, puîșoru meu,
Cît de dragă-ți' eram eu
Și-amu, puile, mi-i da
Pîntru gura mîne-ta.
Și la târg că s-o luat...
Cîț' turci p-acolo trecea,
Nimenia nu întrebă
De vîndut îi nevasta.
Da on cîne de turc bătrîn
Nu să tacă și să treacă
Da pă el că l-o-ntrebat:
– De vîndut îi nevasta?

– De vîndut îi zo, asta,
Că de n-ar fi vînzătoare,
Nu o-aș ține-n legătoare
– Da' cu cît mi-i vinde-o mie?
– Tăt cu tri sute de lei,
Și p-atîța mărunțai.
Prins-o banii-a număra
Și nevasta-a să cînta
Și la drum că o luat.
Cînd fu locul locului,
În mijlocu codrului,
El pă ie o întrebat:
– D-a cui fată ești tu?
– Da oi-s fata Banului,
Din Țara Hățașului.
– Io-s fecioru Banului,
Din Țara Hățașului.
Așe da ne sîntem fraț'
Pîn sînge împreunăț'.
Haida, sorucă,-napoi,
La bărbat că duce-te-oi.
– Na, șogore, nevasta,
Trăi' în lume cu dînsa
Și banii nu mi-i mai da.

(Bilțiu, Pamfil. Poezii și povești din Țara Lăpușului. București : Editura Minerva, 1990, p. 210-211.)

Colț de odaie din Vălenii Lăpușului

CLACA DANȚULUI, DIN FINTEUȘU MARE**Prof. Andrei DRAGOȘ**

Nu știu ce ar trebui făcut, cine ar trebui să intervină sau cui trebuie să ne adresăm ca patrimoniul cultural tradițional național, cântec, dans, costum, obiceiuri de peste an și din viața omului, arhitectură tradițională să fie păstrate, conservate și transmise generațiilor viitoare. Poate ca la nivelul Ministerului Educației să se constituie un departament care să promoveze acest tezaur, prin găsirea unor forme de activitate educațională și de petrecere a timpului liber care să promoveze acest inestimabil tezaur pe care-l are poporul român. Satul românesc a reprezentat locul de producție, de creație a celor mai semnificative nestemate spirituale și materiale care se identifică cu existența noastră în acest spațiu carpato-dunărean binecuvântat de Dumnezeu. Încă mai avem posibilitatea să admirăm grupuri de artiști, în special amatori, care îmbracă haina tradițională satului din care provin, dându-ne posibilitatea să spunem: aceștia sunt din..., să mai admirăm un dans specific, curat, fără elemente coregrafice împrumutate din alte zone folclorice, numai ca dansul să fie mai interesant și mai complicat. De ce această posibilitate pe care o mai avem încă să o pierdem, deoarece aceste pierderi sunt ireversibile. Poate că Centrul Național de Conservare și Valorificare a Culturii Tradiționale să-și întreprindă atribuțiile pentru care a fost creat și pentru care este finanțat de statul român.

Satul românesc contemporan nu mai păstrează aproape nimic din satul românesc dintre cele două războaie mondiale, sau chiar din a doua parte a secolului XX. Au dispărut toate manifestările tradiționale din sat, clăcile, șezătorile, danțul duminical. Nunțile sunt la fel în toate zonele țării, uniformizarea este la ordinea zilei.

Iată și un dialog care se purta între chizăși și muzicanți, în momentul alcăzării cântatului la danț de peste an, și cum s-ar putea pune obiceiul în scenă.

Din aceste motive m-am hotărât să aduc în atenția dumneavoastră o manifestare tradițională din Finteușu Mare, care se desfășura peste an și care se pare că a fost unică în Maramureș. Este vorba de „Claca danțului”, adică forma prin care participanții la danțul de duminică retribuiă muzicanții care cântau la danț. Înainte de Vergel, adică spre sfârșitul lunii decembrie, se alegeau „chizăși”, doi-trei tineri serioși, de vază în sat, cu inițiativă, care se ocupau de organizarea danțului peste întreg anul. Aceștia alcăzeau cetărașii, care la Finteușu Mare erau cei din familia Negrea, stabilindu-se suma pentru care cântau. Această sumă era împărțită pe zile de clacă, pe care trebuia să le presteze fiecare dansator, participant la danțul de duminică. Străinașii (cei care veneau la danț din satele vecine) nu plăteau la danț. Se începea cu dansatorii și dansatoarele cele mai în vârstă, și urmau cei mai tineri. Zilele de clacă erau vândute de muzicant la cetățenii din sat care aveau pământ mult și aveau nevoie de forță de muncă, pentru săpatul porumbului, la seceră, la fân, la transportul grâului la arie. În timpul clăcii, muzicantul era pe holdă în spatele lucrătorilor și cânta, iar la amiază, când gazda aducea gustarea, se mânca, se bea un pahar de horincă, apoi se juca un capăt de danț și se continua munca. Era o onoare pentru cetățenii înstăriți din sat să cumpere zile de clacă și să-și lucreze pământul cu clăcanii, mai ales că seara, la finalul zilei de lucru, la casa celui pentru care lucrau clăcanii se încingea un adevărat ospăț cu mâncare și danț.

Această practică era posibilă la Finteuș deoarece toți actanții, participanții la obicei, erau consăteni, chizăși, muzicanți și participanți la danț, adică clăcanii.

Într-un spațiu ce reprezintă o cameră de locuit se află badea Dumitru, nevasta și cele două fete. Din lateral de scenă intră doi tineri îmbrăcați în costumație de Chioar, ei sunt CHIZĂȘII, cei care au fost aleși să organizeze și să conducă DANȚU pe întreg anul.

C1 – Bună sara, bade Dumitru!

D – Sara bună, da' cum de-aț vinit pă la noi?

C2 – Bade Dumitru, poate ai auzât, noi am fost aleși de chizăși pă anu aista și am vinit să ne interesăm și să ne înțălegem dacă ne zăci și în anu aista care vine la danț.

D – Măi, ia șideți voi un pic, și apoi ne-om înțălege. (*Între timp pune pă masă oiaga de horincă¹ și tri păhară și se adresează la nevastă*) – Tu, Mărie, pune pă masă niște ciurigăi² cum ai făcut astăz.

C1 – Bade Dumitru, lasă horinca, că n-am vinit să bem, vrem să ne alcăzăm³...

C2 – Să ne înțălegem, că sărbătorile-s aci, și tânării și însurați, așteaptă să le spunem ce-am stabilit. (*Între timp, lelea Mărie pune pă masă o farfurie cu ciurigăi.*)

D – Zăce-voi, dară, numa să ne putem înțălege cu prețu, că voi știți, că noi în mare parte din asta trăim. (*În timp ce vorbește pune în cele trei păhară horincă.*) Noa, da' voi cum v-aț înțăles?

C2 – Bade Dumitru, io zăc că ar fi bine să rămânem cu plata de anu trecut, că, vez dumnetă, nu s-o schimbat nimnic.

C1 – Și, vez dumnetă, noi am fost oameni de înțălegere respectând ce-am stabilit atât cu zălele de clacă, cât și cu mănecarea pântu dumneavoastă, cu cât că bocotani aiștia la amniază nu ni-o dat pè bună mănecare.

D – Bine, măi feciori, da' unde v-aț gândit să faceț danțu în anu aista?

C1 – Amu, pă iarnă, om face danțu în casa mare și în tindă la Iănu Carolinii, știi dumnetă, îi loc mare acolo, is gazde bune și le place danțu, iară după ce s-a încălzi vremea ne mutăm în șură și în odor la Filucu.

D – Măi, bine v-aț gândit, că Iănu Carolinii v-a da și câte un păhar de horincă și câte un blid de pancove.⁴

C2 – Da, așe a fi, no, da' cum rămânem cu plata?

D – Măi, doară știț și voi cum o fost anu trecut, pântu feciori și fete cei mari și însuraț patru zăle de clacă, pântu feciorii și fetele tânere tri zăle de clacă, iară pânru cei care intră prima dată în danț câte o zi de clacă.

C1 – Îi bine, da' cu cine ni-ț zăce?

D – No, doară știți voi, cu fecioru Ghiordica la ceatără⁵, Văsălica a fi la contră⁶ și Ion di pă deal la gordonă⁷... Știț voi că mai buni cetărași cum sîntem noi din Finteuș nu aflaț în tăt Chioaru.

C2 – No, atunci batem palma și putem be și câte un păhar de horincă. (*Se apropie și dau mâna în semn că înțelegerea a avut loc, iau păharu de pe masă și închină.*)

D – Noroc, măi feciori, să ne deie Dumnezău sănătate și an bun.

C1 – Bine zăci, bade Dumitru, că unde-i sănătate și înțălegere is de tăte.

C2 – Bade Dumitru, zî-ne un capăt de danț să-ț jucăm fetele dacă ne-am înțăles așe de bine.

D – Zăce-voi, dară, da' staț să-i strîg, că feciorii-s p-afară. (*Se îndreaptă spre marginea scenei și strigă.*) Măi Gherghică, măi Văsălică, haidaț în casă, c-o vinit la noi Iănu lui Petrea din Dîmb și Văsălica di la Bortă și ne-o alcăzât să le cântăm și anu aista la danț. (Cei doi instrumentiști intră în scenă și, înainte de a-și lua instrumentele, dau noroc cu cei doi chizăși.)

V – Noroc, măi, Ion, noroc, Văsălică, cred că v-aț înțăles cu tata. (*Între timp, iau instrumentele, imită acordajul și încep să cânte danțul „din capăt” de la Chioar. Cei doi chizăși iau fetele și le joacă danț ca la șură, melodia cântată de cei trei este preluată de orchestra care se află în scenă, și în acest timp intră în scenă întregul corp de balet.*)

¹ horincă – țuică (n.r.)

² ciurigău, pl. ciurigăi – minciunea, pl. minciunele (n.r.)

³ a alcăzî – a angaja (n.r.)

⁴ pancovă – gogoasă (n.r.)

⁵ ceatără – vioară (n.r.)

⁶ contră – violoncel (n.r.)

⁷ gordonă – contrabas (n.r.)

CÂNTECUL NUCILOR

Dorel CÂȚU

„Mie, Finteușu Mare îmi apare ca fiind un sat al nucilor. De fiecare dată când mă apropiam de sat, copilă fiind, mi se părea că miroase a nuci, a cozonaci și prăjituri, dar în primul rând a nuci” îmi spunea soția vorbind despre satul unde locuia bunica sa. „Îmi miroase a Crăciun, a coci proaspăt gătiți în cuptor, a mere coapte, a pere de iarnă, a sărbătoare, dar mai ales a nuci.” Aceasta a fost impresia ce m-a însoțit la prima intrare în Finteușu Mare. Într-adevăr, nucii, ridicându-și semeț povara anilor pe deasupra caselor, mi-au apărut parcă ceva mai mulți decât oriunde altundeva.

Poate că m-am lăsat influențat de spusele soției, dar am acceptat această opinie fără rezerve și văd încă, chiar și astăzi, acest „sat al nucilor” ducându-și trăirea spre ziua de mâine. Ori poate că mi-am dorit să îl văd așa, legat de obiceiurile din bătrâni de a răsplăti micuții colindători cu mere, pere, coci și nuci, încercând să recunosc în astfel de gesturi bunătatea și dărnicia țaranului român, transmise peste veacuri contemporanilor noștri.

„Și îmi mai amintesc turmele de bivoli ieșind zălnic pe ulițele satului până la pășune”. Din păcate, turmele de bivoli nu mai există. Singurul care mai are bivoli este baciul Șimon, cu pălăria lui de cowboy, mândru că mai poate să se descurce cu ei. Mie, cel puțin, bivolul îmi apare ca un simbol al puterii, al rezistenței și perseverenței, un animal puțin pretențios, o rudă mai îndepărtată a zimbrului cel falnic – zălog al existenței și continuității noastre pe aceste meleaguri. Iar dacă nu mai avem bivoli, acea senzație de veșnicie și stabilitate devine difuză, înșelătoare, alunecoasă.

Finteușu Mare este un sat ocrotit de Dumnezeu!

Atunci când se adună pe cer nori negri de furtună, atunci când în depărtare liniștea este întreruptă de bubuitul tunetelor prezise de liniile frânte de un galben orbitor și când sufletul ți se strânge de frică aducându-ți pe buze rugăciuni închinat Ocrotitorului nostru, se întâmplă o

minune. Ajungând deasupra satului, norii se despart în stânga și dreapta, îl ocolesc fără a-și revărsa furia asupra caselor, se învârt pe deasupra lor și își continuă mesajul înfricoșător către alte locuri.

Bătrânii spun că mai demult, pentru a înmuia forța stihiiilor naturii, atunci când se zărea de vreme rea, se trăgeau clopotele pentru a împrăștia norii grei. Nu știu dacă este așa, dar am văzut fenomenul în sine, și nu o dată. Poate că într-adevăr, puterea credinței este mai mare decât cea a naturii dezlănțuite. De altfel, biserica, deși nu este foarte mare, domină întregul sat de pe colina pe care este construită, veghind asupra caselor, grădinilor, ogrăzilor și holdelor finteușenilor. O poți zări de departe, luminată noaptea de lucirea ireală a reflectoarelor, imagine desprinsă parcă din pânzele vreunui pictor la început de secol XX.

Ori poate natura însăși se simte împăcată și nu își mai dezvăluie puterile atunci când privește acest sat, dăruit cu atâta bogăție de frumusețe: pe o parte a sa curge râul Bârsău, străjuit de șiruri de sălcii, apoi se desfășoară în toată splendoarea lor holde, livezi sau vii. Pășunile își oferă darurile vitelor și mioarelor, în fine, atât la răsărit cât și la asfințit, păduri întinse de stejar completează acest peisaj mirific.

Spre deosebire de alte locuri pe unde am umblat (fiind pescar și „ciupercar” am străbătut multe poteci ascunse), printre holdele finteușenilor am văzut prea puține pământuri nelucrate.

Primăvara, de dimineața devreme și până seara târziu, liniștea satului este tulburată de motoarele tractoarelor pornite la arat, discuit, semănat. Vara, ștrafurile supraîncărcate cu fân își croiesc drum către curțile oamenilor. Toamna, remorci pline cu grâu, „mălai” ori alte roade ale câmpului iau aceeași cale. Merele „dărălite”, sunt puse la păstrare în căzi până când vine vremea fiertului horincii. Iar strugurii, bine storși, dau vinul cel bun, ascuns în „baloane” de sticlă până când s-o

limpezi. Iar apoi, de la capăt, aratul de toamnă, împrăștiatul gunoiului și tot așa.

Pe lângă casă, fiecare are grădinița lui cu două roșii, ceapă, pătrunjel... Să fie aproape când ai de făcut o mâncare.

În grajd, una, două, trei vițelușe așteaptă ca în diminețile de peste vară să fie „mânate” spre pășunile satului.

Iar despre porci, păsări de curte și alte vietăți, ce să mai vorbim...

Finteușu Mare e împărțit în două: sus și jos, deși după mintea mea, mergând către prietenii mei „dinjos”, urc vreo două pante, dar dacă așa-i din bătrâni...

Practic, satul se întinde de-a lungul unei singure ulițe (cu oarece variațiuni, e drept), Strada Principală, cum ar spune cei de la poștă. Cam pe la mijlocul ei, drumul ce vine de la șoseaua națională uită să se oprească în centru și tot trece prin el pierzându-și treptat vigoarea, asfaltul, și în cele din urmă și suprafața pietruită, până ajunge să se stingă încet, încet, în pășunea de pe „Tăietură”.

Dar aici, la întâlnirea celor două drumuri, găsim toate obiectivele acestui sat.

Mai întâi grădinița, locul unde micuții satului făceau primii pași spre integrarea într-o colectivitate. O clădire puțin impunătoare, cu două camere mari. Finteușul Mare respectă însă evoluția generală a satului românesc. Populația îmbătrânește, tinerii se mută la oraș sau pleacă în cele strălucite spre a câștiga un colț de pâine, iar copii sunt tot mai puțini. Acum, grupele de grădiniță activează în clădirea școlii. Dar grădinița tot grădiniță va rămâne. Aici au loc întâlnirile corului, ale vestitului cor bărbătesc din Finteușu Mare.

Pe partea opusă, căminul cultural își deplânge vârsta, trădată de numeroasele „riduri” din tencuiala asprită de vreme. La câte nunți, botezuri, pomeni, ori cine mai știe ce feluri de întâlniri a găzduit, știe

poveștile tuturor familiilor din sat. Obosit și îngândurat, așteaptă ca cineva să își aducă aminte de el spre a-i obloji rănilor și a-i da o față nouă, astfel încât să nu se facă de râs în fața vecinei lui, școala, de care se simte strâns legat.

Pentru că Școala Generală din Finteușu Mare este o clădire modernă, proaspăt renovată, primitoare. În fața sa, Monumentul eroilor satului îi poartă spre eternitate pe cei ce s-au jertfit pentru țară.

Nu departe, fostul magazin sătesc, ridicat prin truda localnicilor în vremuri nu demult apuse, îi scutește pe cei din sat de drumul la oraș pentru cele trebuincioase în gospodărie.

Iar peste toate acestea și peste casele oamenilor străjuiește parcă biserica, veghind la liniștea și bunăstarea credincioșilor săi.

„Vino să auzi cum cântă nucii” îmi spune soția uneori, seara, după ce, obosiți de truda de peste zi ne găsim un răgaz de odihnă.

Ies și eu din casă, ne așezăm pe banca rămasă de la bunici și ascultăm.

Adierea ușoară printre ramurile nucilor din fața casei face ca frunzele să murmure frumos un cântec de seară pentru sufletele noastre, o doină suspinată de pe vremea tinereții lor, o baladă închinată simplității vieții țărânului român.

Împrăștiate și amestecate de bătaia vântului ne copleșesc miresme de trandafir, tei, „regina nopții” și „palma Maicii Domnului”.

Încet, încet, ne transpunem într-o lume arhaică, o lume curată, unde nu mai există interese, bani, mașini, betoane...

Iar nucii cântă mai departe, înclinându-se ușor, ca într-un gest de plecăciune...

FESTIVALUL CORAL INTERJUDEȚEAN „VALENTIN BĂINȚAN”**Prof. Andrei DRAGOȘ****Trofeul Festivalului Coral – ediția a III-a**

Cântecul a fost și rămâne un mod specific al omului de a se manifesta, de a-și exprima bucuria, tristețea, dorul și jalea, de a-L slăvi pe bunul Dumnezeu, cântecul îl însoțește pe om de la naștere la mormânt în toate ipostazele vieții.

În Maramureș această exprimare este unică în felul ei, unicitate ce a stârnit curiozități, entuziasm, aprecieri și nu este de mirare că muzica din Maramureș a influențat și muzica altor zone. Datorită acestui fapt este firesc ca muzica corală să găsească aici un fericit spațiu de implementare și manifestare.

A trecut mai bine de un secol de când această formă de manifestare prin cântec a prins rădăcini profunde în Maramureș și în mod deosebit în Chioar. După 1867 Șomcuta Mare devine centrul administrativ și spiritual al Țării Chioarului, în care limba română a fost decretată limbă oficială; în 10-11 august 1869 ASTRA organizează aici adunarea generală aducând în inima Țării Chioarului pe cele mai reprezentative personalități culturale ale timpului.

ASTRA devine principala asociație care va stimula populația românească spre înființarea societăților de lectură (1864) la Șomcuta Mare, a școlilor în limba română, a societăților artistice, prin acestea promovându-se mai eficient limba și tradiția poporului român, o eficiență deosebită în această direcție având-o formațiile corale, grupări artistice cu număr mare de membri de profesii diferite.

Din 1872 la Șomcuta Mare vine învățător Elie Pop născut la 28 iulie 1848 în Săpâia, dotat cu mult talent artistic, însușindu-și cunoștințe muzicale în școală și în afara ei, lucru dovedit prin participarea lui la Școala muzicală a lui Gavril Musicescu, iar în 1893 pleacă la Lugoj pentru a se perfecționa muzical la școala lui Ion Vidu. Elie Pop, luând exemplul lui Musicescu și Vidu, instruiește la Șomcuta Mare tineri cu aptitudini muzicale care vor deveni dirijorii unor formații corale prestigioase, Alexandru Anderco la Ardușat, Teodor Irimieș la Tămaia, Aurel Popan și alții.

Primele formații corale în Chioar apar în 1889 la Șomcuta Mare sub îndrumarea lui Elie Pop și la Ardușat sub îndrumarea lui Alexandru Anderco. O înșiruire cronologică a apariției corurilor în satele din Chioar ilustrează, pe lângă numărul mare al acestor formații, plăcerea deosebită a chiorenilor de a cânta în cor, dar și rolul deosebit pe care l-au avut corurile în promovarea culturii naționale și a limbii române în rândul populației.

De la 1889, anul apariției primelor coruri în Chioar, și până la izbucnirea celui de-al Doilea Război Mondial, în Chioar apar și activează următoarele coruri: 1889 Șomcuta Mare dirijat de Elie Pop și Ardușat dirijat de Alexandru Anderco, 1901 la Tămaia dirijat de Teodor Irimieș, 1904 la Dumbrăvița dirijat de Teodor Medan, 1918 la Finteușu Mare dirijor Nistor Dragoș, 1921 Cicârlău dirijor Iuoa Pop, 1924 la Groșii Băii dirijor Gavril Florian și la Făurești dirijor Gheorghe Tarța, 1925 la Chelița dirijor Augustin Gavriș, 1928 la Hideaga dirijor Teodor Bălin, 1930 la Buciumi dirijor Emilian Pop, 1934 la Plopiș dirijor Gheorghe Crișan, 1937 la Vălenii Șomcutei dirijor Dumitru Bozga. Acest lucru demonstrând cele afirmate anterior: chiorenii sunt oameni iubitori de cântec coral.

Corul Bărbătesc din Vălenii Șomcutei (dirijor: Răzvan Pașca)

Corul „Medeșana” din Medieșu Aurit (dirijor: Ioan Petrovici)

**Corul „Glasul Chioarului” din Șomcuta Mare
(dirijor: Iustin Podăreanu)**

Sfârșitul celui de al Doilea Război Mondial aduce în România schimbări profunde în toate domeniile, prin instaurarea dictaturii comuniste și schimbarea în totalitate a rânduielilor existente în România de peste sute de ani. Corurile sunt nevoite să-și modifice repertoriul prin introducerea cântecelor „de viață nouă” care promovau noua ideologie. Cu toate acestea, numărul corurilor din Chioar a crescut, apărând coruri în Lăpușel – 1947, 1948 – Iadăra, Coltău, 1949 – Mocira, 1952 – Mireșu Mare, 1953 – Pribilești, 1955 – Cernești și Buteasa, 1957 – Săsar și Colțirea, 1964 – Hovrila, 1966 – Mogoșești, 1974 – Satulung. În perioada Festivalului Național „Cântarea României”, în două comune din Chioar activau șapte coruri: Șomcuta – condus de Iustin Podăreanu, Buciumi – condus de preotul Marius Lazăr, Vălenii Șomcutei – condus de învățătorul Ioan Buda, Finteușu Mare – condus de Valentin Băințan, Satulung – condus de profesorul Aurel Matei, Hideaga – sub conducerea profesorului Ion Săcăleanu și Mogoșești – sub conducerea învățătorului Ignațiu Borlan.

Condițiile social-politice ale vremii au făcut ca unele formații să dispară și să apară altele noi, iar în perioada actuală numărul formațiilor corale de amatori să se împuțineze vizibil, în Chioar existând șase coruri cu activitate permanentă, cele patru care aparțin orașului Șomcuta (Șomcuta, Buciumi, Văleni și Finteuș) – merită toate felicitările cei din conducerea administrației publice locale din Șomcuta pentru faptul că găsesc modalități de sprijin material și financiar pentru activitatea acestor formații – Coașul și Posta. Declinul mișcării corale din Chioar și din alte zone ne-a îndemnat să inițiem o manifestare prin care să promovăm mișcarea corală actuală din nord-vestul României și să stimulăm apariția sau reluarea activității în localitățile în care această activitate a încetat. Am gândit această activitate ca o modalitate de întâlnire, de cunoaștere și de a ne transmite din experiența acumulată unii altora, să ne perfecționăm modalitatea de interpretare și să ne îmbogățim repertoriul.

Aceasta a fost ideea care trebuia materializată faptic. Așa s-a născut acest festival care, desigur, trebuia să poarte un nume, și care nu ar fi fost mai potrivit decât „Valentin Băințan”, numele omului de cultură, al dirijorului care și-a legat viața de acest fenomen cultural, corul. Peste 50 de ani a dirijat și instruit formații corale răspândite astăzi în județele Maramureș, Satu Mare și Sălaj, în perioada când activa ca metodist la Centrul Regional Baia Mare pentru Cultură. A reușit să facă din Corul din Ardușat unul din cele mai bune coruri de amatori din România, apoi și-a mutat activitatea la Finteuș, unde a activat timp de 27 de ani, perioadă în care corul a devenit etalonul promovării dragostei de neam și țară prin cântec. În cadrul fiecărei ediții a festivalului au loc un colocviu legat de mișcarea corală și un parastas de pomenire a dirijorilor decedați care au activat și condus coruri din Chioar.

În perioada 4-5 august 2012, în Baia Mare și Finteușu Mare a avut loc ediția a III-a a festivalului, la care au participat corurile „Medeșana” din Medeșu Aurit, județul Satu Mare, dirijat de Ileana și Ioan Petrovici, „Crizanteme” al Asociației CASPEV din Baia Mare dirijat de Rodica Bănescu și Domnica Damșa, Corul din Buciumi, dirijor Gabriela Ion, Corul Bărbătesc din Vălenii Șomcutei dirijat de Răzvan Pașca, Corul „Glasul Chioarului” dirijat de Iustin Podăreanu și Corul Bărbătesc din Finteușu Mare dirijat de Andrei Dragoș. În finalul festivalului, participanții au avut posibilitatea să vizioneze un spectacol folcloric susținut de Ansamblul Folcloric „Stejarul” din Finteușu Mare.

În finalul acțiunii, profesorul și dirijorul Ion Săcăleanu a declarat: „Nivelul manifestării din acest an este net superior față de anul trecut. E adevărat, mișcarea corală în general este în declin datorită unor factori multipli. Unde este pricepere și dragoste față de cântecul coral, iată, avem aceste izbânzii. Se demonstrează că la căminele culturale se poate face muzică adevărată.”

Trebuie mulțumit Consiliului Județean Maramureș, Consiliului Local al Municipiului Baia Mare și Consiliului Local al Orașului Șomcuta Mare pentru sprijinul acordat la realizarea festivalului.

Corul „Buciumeni Chioarului” din Buciumi (dirijor: Gabriela Ion)

Corul „Crizanteme” al CASPEV din Baia Mare

Corul Bărbătesc din Finteușu Mare (dirijor: Andrei Dragoș)

**„DIN SUFLET EU FI-ȚI-VOI, TU, NEAMULE AL MEU,
DE-A PURURI NERUPTA SA PARTE”**

MOMENT ANIVERSAR PENTRU CORUL DIN FINTEUȘ ȘI DIRIJORUL SĂU

Formația corală bărbătească are particularitățile ei care o evidențiază și o impun în peisajul cultural artistic al unei comunități și chiar al unei națiuni.

Corul bărbătesc ne duce cu gândul și la începutul cântării corale bisericești pe teritoriul patriei noastre. Avem în vedere faptul că începuturile acestui gen s-au realizat prin acea formație denumită „Horul Cântăreților Ștabului Oștirii”, din prima jumătate a secolului al XIX-lea¹.

Evoluția cântării corale în țara noastră a fost una de-a dreptul spectaculoasă, iar corul bărbătesc și-a adus o contribuție importantă în acest sens. Avem în vedere faptul că pe lângă corurile militare s-au afirmat formațiile corale bărbătești ale școlilor teologice care au abordat o paletă repertorială variată. Asemenea formații se puteau constitui relativ ușor datorită cadrului desfășurării procesului instructiv educativ. Corurile sâtești care activau în cadrul căminelor culturale și la biserici s-au constituit ca adevărate instrumente artistice de culturalizare a maselor. Repertoriul acestor formații la care ne referim a fost unul variat în care s-au regăsit: cântecele patriotice, cântecele de drumeție, prelucrările folclorice, cântecele populare și cântările religioase.

Pe această linie a existenței și a abordării repertoriale se înscrie și Corul Bărbătesc din Finteușu Mare, județul Maramureș.

Înființat în anul 1917 de către trei personalități ale satului, preotul, învățătorul și un student normalist, și-a făcut apariția pe scena culturii românești la 1 decembrie 1918, în localitatea Șomcuta Mare, sub denumirea de „Corul Plugarilor din Finteușu Mare”². Un cor bărbătesc alcătuit din oamenii locului, la cârma căruia s-au perindat dirijorii: Nistor Dragoș, Gheorghe Pop, Roman Sadoveanu, Valeriu Coteți, Valentin Băințan și Andrei Dragoș, de profesii diferite și poate niciunul de specialitate (muzician) în termenul strict al cuvântului. Aceasta nu face decât să sporească admirația și aprecierea pentru această formație corală și dirijorii ei.

Din această perspectivă, putem vorbi despre ineditul acestei formații pe care o putem aprecia deopotrivă pitorească „după vorbă, după port”, dar și după mesajul pe care și l-a propus să-l transmită. Asemenea „coborâtorilor de pe Columna lui Traian

care prezintă istoria poporului român prin cântec”³, corul la care facem referire convinge auditoriul prin forța vocilor naturale, de piept, nestilizate și prin conducerea fermă a liniei melodice. Acest cor, atunci când din cauza condițiilor istorice (ocuparea Ardealului de Nord), nu s-a mai putut manifesta în lume, pe scenă, s-a retras în Biserică, asemenea colindelor, care pe vremea regimului comunist au avut aceeași soartă. Corul a relansat vechile cântece patriotice în perioada regimului comunist, în fruntea lor găsim cântecul „Treceți, batalioane române, Carpații”. În aceeași perioadă, această formație corală, în frunte cu dirijorii ei, a avut prezența de spirit și abilitatea de a aborda un repertoriu care să nu-i compromită numele și prestația în decursul timpului. Putem spune că este un cor care a supraviețuit asemenea repertoriului pe care îl promovează și neamului din care face parte și pe care-l reprezintă cu toată demnitatea.

Nu întâmplător, Corul Bărbătesc din Finteușu Mare, își începe activitatea prin cânt, la 1 decembrie 1918 și întreaga lui existență de aproape un secol își va revendica vocația de stindard al patriotismului și al promovării valorilor sfinte: limba, țara, credința.

Din materialul audiat, precum și din întâlnirile directe pe care le-am avut cu ocazia Festivalului „Colind Iancului” de la Cluj-Napoca, am putut constata prestația unei formații viguroase, hotărâte și convinge de mesajul pe care îl transmite.

Maniera de interpretare asociată cu a unei formații militare (ostășești) este una fericită, întrucât ambele ansambluri își propun aceleași obiective: deșteptarea sentimentului național, însuflețirea acestuia în momentele în care confuzia, apatia sau indiferentismul față de ceea ce trebuie să aibă o națiune mai sfânt pe pământ, erau la ele acasă.

Dintotdeauna muzica, la modul general, a vehiculat idei, a animat stări sufletești dintre cele mai nobile, iar o formație corală bărbătească nu face decât să se înscrie pe această linie și să confirme, dacă mai era cazul, veridicitatea celor afirmate.

La ceasul aniversar al acestei formații și al dirijorului ei, Andrei Dragoș, ne exprimăm admirația pentru frumoasele sentimente trăite atunci când ascultăm îndemnul cântecului „Haideți cu toții...” alături de „Treceți, batalioane...”, „Din frumoasa Românie...” căci vă „Vin colindătorii” lui Tudor Gheorghe... „Duși de dorul” lui Nicodim Ganea.

Preot prof. dr. Petru STANCIU

¹ Cf. Titus Moisesescu „Creația corală religioasă”, în *Colocvii* 1993-1994, secțiunea „Muzica sacră în spațiul românesc” Iași 1995, p. 40.

² „Satul care sună a Patrie, Finteușu Mare; Andrei Dragoș – 65” în *Bibliotheca Septentrionalis*, Buletin Semestrial, XX, nr. 2 (39), 2012, p. 61.

³ Idem, p. 54.

DĂ TONUL, ȘI CÂNTĂM

Corul nostru are noroc de un dirijor foarte bun, mai rar așa, la care însă eu le văd pe toate normale. Este calm, sigur că se mai enervează și el câteodată, dar niciodată fără motiv serios. Se poartă cu toți după merit, oamenii înțeleg și încearcă să facă totul cât și cum pot ei mai bine. Practic, este o armonie între noi – pur și simplu, dă tonul, și noi cântăm! Așa facem și-n Finteuș, și la Paris. Ne place că, după ce a ajuns la conducerea corului, a introdus în repertoriu mai multe cântece frumoase, mai ales colinde și privesne. Noi sîntem foarte legați de Biserică – majoritatea cântăm și în corul bisericesc.

N-am ce „pășanii” să povestesc, că nu se prea întâmplă, deși umblăm destul de mult și departe. Dirijorul nostru este și un bun organizator, prevăzător, pregătește în amănunt turneele. Noi nu ne batem capul cu asta, știm că totul o să meargă strună și pe drum, ca la cântat. Da, sigur, turneele se lasă, de obicei, cu băutură, mâncare, hori, că peste tot sîntem bine primiți. Toate-s bine, toate-s așa cum îs. Nici pene la roți nu se mai fac.

Acuma – 15 octombrie 2012 – sîntem supărați pentru că dirijorul a avut un accident și, de câteva săptămâni, n-am mai putut face repetiții. Ce-i drept, sîntem foarte ocupați cu recoltatul, terminăm după ce se înserează, sîntem frânți de oboseală, și, cu întâmplarea asta nefericită, avem și noi un miez de pauză în ce privește cântatul, dar bine era să nu-l fi avut.

Îi doresc sănătate, să putem cânta din nou împreună, cât mai curând,
Ani mulți, plini de noroc!

Gheorghe VĂLEAN, corist, Finteușu Mare

DACII DIN FINTEUȘU MARE

În acea duminică frumoasă de august, părăsisem Baia Mare pe la ora zece. Urma să participăm la o lansare de carte într-un sătuc din județul Sălaj, Purcăreț, programată după asigurările autorilor, imediat „ce se va ieși de la biserică”, adică către ora 12 jumătate... Aveam timp berechet și de aceea am încercat să transform acea călătorie în una de plăcere, încercând să gustăm din frumusețile pe care ni le oferea peisajul din drumul nostru. Nu aveam mult până să ajungem în orașelul Șomcuta Mare, când o aud pe soția mea, aflată-n dreapta:

– Drumul de colo nu duce la Finteușu Mare?

Eram în dreptul Pădurii Stejarul. Am întors, pentru o clipă, capul spre stînga, privind spre drumul care se desprindea, modest, de la „europeanul” pe care circulam noi.

– Da, acolo-i Finteușul! Și ce-i cu asta? întreb curios.

– Aș vrea odată să trecem pe acolo, să-i cunoaștem pe oamenii locului...

I-am aruncat o privire scurtă, cumva bănuiam ce încerca să-mi sugereze prin „oamenii locului”. Ascultaserăm împreună de multe ori Corul din Finteușu Mare și de fiecare dată fuseserăm încântați. Probabil că dorea să-l cunoască și să-l asculte „pe viu”, „în direct”, cum se spune. Am tăcut, concentrându-mă asupra condusului, mai ales că ea nu a insistat asupra dorinței exprimate atât de succint. Dar, după o vreme, în urma unui algoritm numai de subconștient cunoscut, în mintea mea au început să se nască gânduri,

amintiri de-a valma. De la cele care-l cuprindeau pe fostul meu diriginte, profesorul Gheorghe Velea, pentru puțin timp preot în Finteuș, și, culmea, la cele care mă legau pe mine de acea localitate...

... Eram student în anul doi la Academia Militară din București. Împreună cu câțiva colegi urmăream o emisiune difuzată pe postul național de televiziune. Moderator era regretatul poet Adrian Păunescu. Prezenta Corul Bărbătesc din Finteușu Mare, județul Maramureș. Felul cum îi prezentase pe cei din cor, „pe cei de la mine de-acasă”, de-acolo din Maramureș, mă făcuse mândru. Fiind singurul student maramureșean din grupă, unii dintre colegi chiar mă tachinaseră:

– Milică, uite-i pe oșenii tăi! Și-au schimbat clopurile pe cușme!

Ce era să le spun? Că „dacii” care intraseră pe scenă, deși rude de sânge cu oșenii, sunt totuși alt „neam”? Aș fi pierdut mult timp să le explic cum e cu „trăitorii” din Maramureș.

Corul a început să cante și, deodată, în jurul nostru s-a așternut o atmosferă tulburătoare, greu de descris. Apoi, când „dacii” aceia au slobozit „ordinul” sufletului românesc „Treceți, batalioane române, Carpați”, cred că am uitat cu toții să mai respirăm. Am simțit că ochii mi se încălzesc, că lacrimile stau gata-gata să izbucnească, că orice vorbă rostită atunci ar fi fost de prisos. Mă simțeam mândru că eram român și că eram maramureșean... Mă cuprinsese un dor de casă,

scufundându-mă-n mine, încât nici nu mai auzeam vorbele admirative ale colegilor mei la adresa „dacilor” veniți de dincolo de munți să ne încânte sufletele și inimile cu cântecele lor...

În vacanța de vară a celui an școlar, însoțit de niște prieteni, am făcut o mică excursie în Finteușu Mare. Sincer, sperasem să-i cunosc pe acei oameni minunați, care-mi dăruiseră prin cântecele lor atâta bucurie sufletească. N-am avut șansa, căci se întâmplase ca acea vizită să fie pe la mijlocul săptămânii, iar la fața locului aflam de la cineva că doar duminică, după slujba de la biserică, cei din cor se adună pentru repetiții și i-am putea vedea și auzi... Eram dezamăgit și de faptul că imaginea despre finteușteni, zămisliță de sufletul meu acolo, în Capitală, era puternic distorsionată de realitatea de la fața locului. Oamenii pe care-i întâlnisem la Finteușu Mare erau obișnuiți, având problemele lor de zi cu zi de atunci, întrebând dacă s-a adus la „cooperativă” „pită” de la Baie și nicidecum plimbându-se pe uliță cu... portative sub brațe.

După lansarea de carte de la Purcăreț, unde am avut ocazia să cunosc oameni pe cât de simpli, pe atât de minunați, am făcut o vizită la Porolissum. Am pășit prin acele locuri încărcate de istorie, trăind uneori sentimente contradictorii. Apoi, târziu, pe drumul de întoarcere spre casă, gândul m-a dus iar la Corul din Finteușu Mare, de fapt la acel cântec al lui Liviu Borlan interpretat de corul finteuștean magistral, „Dacii și noi”. Pășisem pe drumul roman, încercasem acolo, între ruinele amfiteatrului roman de la Porolissum, să-mi imaginez ceea ce se putuse petrece acolo cu aproape 2000 de ani în urmă și totuși nu simțisem

că ar exista particule sufletești de A.D.N. roman în mine, ci mai degrabă de cel dac. Privirea mea, în schimb, s-a ridicat îndurerată de multe ori spre dealul din apropierea castrului, un mamelon uriaș, hăcuit acum de utilajele unei cariere, acolo unde cândva se ridicase o mică cetate dacică. Poate veți spune că fac parte din „curentul dacic”, care susține un alt fel de istorie a neamului decât cea predată-n școli, dar vă rog ascultați doar câteva minute Corul Bărbătesc din Finteușu Mare, dirijat cu atâta suflet de **profesorul Andrei Dragoș**, apoi întrebați-vă ce sunteți, sufletește, cu adevărat, daci ori romani? Ori altfel, dacă teoria oficială exprimă adevărul, de care parte strămoșească vă simțiți sufletul mai legat?

În ultima vreme, ca președinte al Asociației Culturale Bodava, am încercat să cunosc mișcarea corală din Maramureș, căci asociația noastră și-a propus înființarea unui cor la Someș Uileac, Maramureș. Cu regret am constatat că această mișcare este în declin și asta datorită multor factori pe care nu vreau să-i analizez aici. Nutresc totuși multe speranțe. Când o comunitate are în mijlocul ei o personalitate cum este profesorul Andrei Dragoș, cu priceperea și dragostea dânsului față de cântecul coral, atunci sunt sigur că nu-i totul pierdut, că în orice cămin cultural din județul nostru, urmând exemplul de dăruire sufletească a acestui om deosebit, s-ar putea face muzică adevărată. Tare mult mi-aș dori sfaturile dânsului pentru zămisirea și împlinirea gândului nostru pentru căminul cultural de la Uileac.

Milian OROS,

președinte al Asociației Culturale „Bodava”

CÂND RĂDĂCINILE SUNT ADÂNCI

*Voci împreună –
stropi de putere din cer
spre dacii liberi*

Meșteșugurile specifice, arhitectura caselor, tradițiile urmate cu sfințenie la nașterea unui copil, la botez, la nuntă, alcătuiesc împreună miezul existenței unei comunități care, în pofida vicisitudinilor de tot felul, rezistă și grăiește despre oamenii locului. E semn că intemperiiile nu doboară ființa națională ancorată puternic precum bradul ale cărui rădăcini sunt înfipite la mari adâncimi. Iar atunci când într-o localitate ca Finteușu Mare se aud voci împreună într-un cor bărbătesc dirijat de **dascălul de biologie Andrei Dragoș**, cu reale calități în motivarea membrilor comunității, cei care participă consecvent și cu plăcere la interpretarea cântecelor neamului nostru, sunt semne de intensă trăire românească. Căci ce este mai

frumos pentru sufletele noastre, parcă mereu încercate, decât să ne manifestăm dragostea de țară în modul cel mai firesc posibil, arătând că suntem aici, acum, ca și odinioară strămoșii noștri, sfredelind cu dorul de patrie chiar depărtările, atunci când pașii ne poartă pe alte meleaguri. Asemenea lui Andrei Dragoș, luminător al satului său, se vor fi aflat și alții cărora le licărește în inimă iubirea nețărmurită de pământul nostru cel sfânt. Și este îmbucurător că exemplul său este urmat de semeni de-ai noștri mai tineri care simt că e mare nevoie de lucrul lor în mersul nemărginit către nemurire, primind stropi de tărie din cer ca demni urmași ai dacilor liberi.

Gabriela Gențiana GROZA

CÂNTECUL RĂDĂCINII SPRE ÎNALT

A fost rădăcină... și a rămas rădăcină. Apoi s-a înălțat înspre creșterea neamului, trunchi solemn, puternic și viu, născând vlăstare multe, cu urcare spre cer, spre izbândă și nemurire, cu glas de țară și glie.

Și copacului i se spune „Corul bărbătesc din Finteușu Mare” – cea mai frumoasă declarație de patriotism a cântecului maramureșean-românesc, vibrație transcendențială, copacul care tinde spre attributele infailibile ale lui Dumnezeu.

Ioan Alexandru spunea: „Ceea ce părea un talant a devenit un destin”. Fiecare suntem artizani ai talanților dați de Dumnezeu. Încercăm după puteri să ne transformăm în modele și să purtăm în spate o lumină, care, așa cum spunea Albert Camus „nu ne arată drumul, ci îl luminează pe al celor ce vin după noi”.

Corul din Finteușu Mare îndeamnă la ascultare și înălțare sufletească, profund și limpede. Luminoși și frumoși, am căutat să le găsim vârsta și numele însă ele se împleteau cu stările de suflet, cu gândurile minunate care dau cântecului coloritul și vibrația istoriei românești, atât de curate, încât am simțit că fiecare a devenit o ardere și o sărbătoare.

Dar cel care a ocrotit acest copac, săpând la rădăcina ei existențială înspre revigorare, îngrijind

mlădițele tinere înspre rod bun și folositor, ocrotindu-l de vânt și furtună, îndreptându-i crengile mereu spre înalt, pentru a-l păstra verde și falnic, dătător de umbră binecuvântată este domnul **Andrei Dragoș**, care cu puterea minții, căldura sufletului și mult har a făcut din acest copac o dăinuire.

Născut pentru a păstra și continua acest fenomen care își are originea în Unirea Neamului, domnul Andrei Dragoș găsește puterea de a menține nealterat mesajul care vine parcă dintr-o altă dimensiune, mult mai aproape de Dumnezeu, care ne face să fim mai buni, mai cugetători, înfiorați de frumos, până la lacrimi, de ceea ce se numește dragoste de glie, trecut și origini.

Și ca o rugăciune, dă-i, Doamne, puterea să țină mereu acest arbore cu rădăcină sfântă, bucuria să îi fie mereu deplină, să facă din cântecele copacului imnuri cu aripi de Lumină și Iubire, ridicate pe altare de credință, să fie mereu purtător de tradiție curată și înălțătoare, atât de frumos restituită acestui popor, restituită istoriei.

Ajută-le, Doamne!

Daniela Cecilia BOGDAN

CORUL BĂRBĂTESC DIN FINTEUȘU MARE ȘI YOU TUBE

Hmm...! Zâmbesc încurcată, pentru că nu aveam nici o idee despre cum aș putea începe acest material. Dar, mi-am amintit că odată ce ai așternut primul cuvânt pe pagină, începutul a și avut loc. Zâmbesc și pentru că ceea ce doresc să fac, ceea ce doresc să construiesc prin așternerea gândurilor mele și mai ales a trăirilor asociate lor, este de data aceasta o adevărată provocare pentru mine. De ce provocare? Pentru că sunt nevoită să scriu doar dintr-un punct de vedere foarte restrâns și anume cel al unui ascultător. Iubesc muzica în diferitele ei forme, ca fiind o extraordinară expresie a Spiritului și a libertății Lui infinite. Și, deoarece internetul, în special canalul You Tube, îmi dă posibilitatea de a asculta oricând și oricât, ceea ce vibrează la unison cu ființa mea, la recomandarea unei prietene, am accesat un videoclip, în care Corul Bărbătesc din Finteușu Mare, apare interpretând: „Colind”... Sincer, nu m-am îndrăgostit niciodată „la prima vedere”. Nu am habar cum este, dar cred că, într-o astfel de clipă, se întâmplă cam ceea ce mi s-a întâmplat mie în timp ce-i ascultam și-i priveam pentru prima oară pe acești bărbați cântând... Am plâns în hohot, am râs, am admirat și, în același timp, am început SĂ ÎI IUBESC, pe acești artiști...

.....
„Brațele plâpânde, lerui ler,
Tremurat li-i glasul,
Nu știu să colinde, lerui ler...
Dacă stau în poartă și nu zic
nimica, lerui ler,

Domnilor de astăzi, să v-apuce
Frica, lerui ler...

.....
Tot cu mâini întinse, lerui ler
Pe la porți străine, ce ne stau
închise... lerui ler...”

Versurile acestea au lăsat să se rostogolească în mintea mea (dintr-o memorie ce doresc să o dizolv) amintirea unor evenimente dureroase din viața mea, amintirea unor momente în care cu adevărat am stat „cu mâinile întinse pe la porți străine ce ne stau închise”... Ca urmare, am plâns în hohot...

Pentru că am descoperit în cântul și în atitudinea lor Curajul și Revolta bărbătească, am râs. Am râs asemeni unui condamnat căruia i se face în cele din urmă dreptate...

Mesajul lor clar, hotărât, neînfricat și spus public fără rezerve, asemeni unui manifest, a stârnit în mine Admirația. Și astfel, a început povestea de iubire dintre mine și Corul Bărbătesc din Finteușu Mare – România.

Pentru mine, cântecele acestui cor au aceeași menire cu cea a unei proclamații. O proclamație ce nu este rostită de la înălțimea unei tribune, ci de la cea a scenei. O proclamație cântată și nu citită. Nu avem de-a face cu un tribun, ci cu mai mulți... Nu ascultă doar o adunare, ci o lume întreagă... O adevărată revelație...

Știu puține despre acești oameni și despre munca lor (sper să aflu în curând mai multe amănunte), dar convingerea mea este aceea că **prof. Andrei Dragoș**, dirijorul acestui cor, este „graficianul” întregii activități.

Este un lucru știut că interpreții se armonizează între ei, sub conducerea dirijorului. Se cunoaște faptul că prin gesturile sale, dirijorul asigură legătura dintre compoziția muzicală, respectiv compozitor și publicul meloman, iar valoarea gestului dirijoral este uneori mai importantă chiar decât valoarea piesei supuse spre ascultare. Mă întreb însă câte lucruri extrem de importante din munca unui dirijor și a ansamblului pe care îl conduce ne rămân necunoscute.

La ceas aniversar, la ceas de mare sărbătoare pentru Corul din Finteușu Mare, dar mai ales pentru domnul prof. Andrei Dragoș, îl rugăm pe dânsul să facă mărturisirile de rigoare.

În ceea ce mă privește, de aici, din spatele ecranului calculatorului, același calculator prin intermediul căruia am reușit să aflu de existența acestor oameni deosebiți și să mă bucur de minunatul lor cânt (continuând să îi privesc și să-i ascult), le doresc toate cele bune, iar dirijorului prof. Andrei Dragoș, din inimă, un sincer: La mulți ani!

Emilia ALDEA

LA CEAS ANIVERSAR

Distinsului dirijor al Corului din Finteuș, Andrei DRAGOȘ

Din tată-n fiu s-a moștenit talentul
De-a dirija cu har și cu iubire
Pe lume ai venit, superb momentul
Când noi sărbătorim MAREA UNIRE!

Unu Decembrie moment de vis
Când neamu-ntreg la ALBA era treaz
Și-un ACT de nemaîntâlnit s-a scris
Trăind alese clipe de extaz!

Acel fior transmis din tată-n fiu
Când flutură deasupra TRICOLORUL
În FINTEUȘ patriotismu-i viu
Și azi celebru a ajuns și CORUL!

Când ascult corul simt o bucurie
Că-s cântece lăsate de străbuni
Tradițiile sfinte reînvie
Încât din lauri vă ofer cununii!

Ca dirijor la corul renumit
La ceas aniversar ridic paharul
Cinstesc și eu momentul fericit
Convins că DOMNU-ți ocrotește harul!

Să dirijezi tot timpul virtuos
Și îndrăgit printre contemporani
Când coru-nterpretează majetos
Un călduros și sincer „LA MULȚI ANI!”

Vasile B. GĂDĂLIN

DIALOG VIRTUAL CU ADRIAN POP DESPRE A PRIVI UN COR

Credeam că acolo, în județul Maramureș, ești chiar de prin partea Finteușului Mare. Îmi spui că de fapt locul tău de naștere este în Copalnic Mănăstur, ceva mai spre estul județului. Știi de ce mă gândeam la asta? Pentru că ai postat pe You Tube, pe pagina ta, două cântece ale corului din Finteușu Mare. Mie îmi spune că ai un interes sincer pentru subiectul acesta. Le-am ascultat și eu cu luare-aminte și am privit atent chipurile oamenilor din fotografii. Cred că ai privit și tu spre ele mai mult decât mine, chiar în realitatea din acel sat. Ce va fi cu acest cor cu o prezență și cu o vivacitate inedită? Ce va rezerva timpul acestui mic destin, format dintr-o sumă de glasuri bărbătești? Cred că viitorul acestui cor va fi legat mereu de cel al satului Finteușu Mare. Cum va trăi acest sat așa va trăi și acest cor. Muzical privind, se distinge acest cor prin ceva specific satului și zonei de țară în care se află? Corul bisericilor catolice exprimă un timbru unduit spre feminitate, ceea ce place de pe vremea romană și se simte și acum în muzica anglosaxonă, dar corul acesta exprimă un timbru masculin, chiar ușor întărit față de timbrul determinant al corurilor de călugări ortodocși, ton ceva mai sobru dar de asemenea înălțat spre îndulcire. Este, deci, o relație ascunsă, între tonul unui cor și unealta de a trăi a celor ce cântă în acel cor. Nu cred că mai există acum un „cor al vânătorilor” format din vânători, poate la origini să fi fost așa ceva. Ai dreptate, și eu m-am gândit ascultând firul și împletirea dintre ton și vers, idee și accent, că nu neapărat de la dorința de a vorbi despre sentimente pleacă un ton al unui cor, ci și de la ceea ce fac cu brațele acei oameni atunci când nu cântă. Oare au sătenii din satul Finteușu Mare o nevoie acută de a fi recunoscuți și de a fi apreciați pentru corul lor? Eu nu sunt convins că ei nu știu despre linia subțire ce leagă o recunoaștere publică, uneori efemeră și firavă, de chiar adevărul de a exista și de a cânta aievea în acea matrice aproape sublimă de voci ce o formează un cor. Și tu și eu cântăm uneori cu un instrument și știm ce presupune pentru sufletul omului o armonizare. Oamenii unui cor doresc să cânte, să cânte cuiva sau să cânte pentru ceva? Nu știu. În principal, dacă nu ar dori să cânte precum ar respira, adică pentru această primă opțiune, desigur nu ar mai avea un rost pentru ei celelalte două opțiuni. Tu crezi că un cor durează pentru ceea ce se

vede din afară? Eu cred că durează pentru ceea ce se simte dinlăuntru. Există marje de tot felul între grupurile sociale organizate de oameni. Un cor este un cor. Simplu. Nu poate fi decât un lucru serios. Foarte serios. Acum, că ești la departamentul de recunoașteri al Bibilotecii Județene „Petre Dulfu”, să știi că nu e un lucru simplu să recunoști valoarea unui om dacă nu crezi cu adevărat în acea valoare. Cel în cauză are un al șaselea simț și știe, simte când este o apreciere din suflet și când nu este o apreciere adevărată. Dacă ții la munca ta, acest fapt te va face să nu îți fie ușor. Un cor are un dirijor? Sau un dirijor are un cor? Întrebări simple și aproape retorice. Dar ele ascund o întrebare a filosofiei la care încă nu s-a răspuns. Particularul susține generalul sau generalul susține particularul? De aceea s-a descoperit pe lumea aceasta simetria, să împace printr-un mijloc de axă, și pe rege, și poporul. Dacă accept comparația ta, pot spune că și aici se întâmplă la fel. De la înființarea corului din Finteuș un șir de regi-dirijori au lăsat unul altuia moștenire, nu doar arta cântecului și mesajele ci și obligația de a nu curma viața istorică a acestui grup, cu simbolul lui alăturat. Vorbind despre meritele unui om, acesta fiind **Andrei Dragoș**, actualul dirijor al corului, este ca și cum ai vorbi despre toți cei de dinainte, culminând cu prezentul. Aici este durerea dirijorului și nesomnul lui, de a culmina mereu, de a ridica mereu. Ar trebui ca în mijlocul satului să se ridice un șir de statui acestor *regi ai spiritului satului*. Axa aceea de simetrie, despre care vorbeam, este aproximativă și ascunde o realitate. Ascuțișul sabiei și vârful săgeții hotărăsc soarta luptei, adică faptele conducătorului. Într-un sat în care dăinuie un cor bărbătesc, dirijorul este și manager și lider natural și părinte și director și prim cântăreț și compozitor și gazdă și reprezentant sau sponsor, și câte și mai câte, adică toate cele necesare și mereu insuficiente pentru ca acest cor să existe. Din seria de atribuții pe care le-ai enumerat mai sus și pe care le îndeplinește, prin excelență, domnul Andrei Dragoș, cea mai importantă este aceea de „părinte”. Să primească puterea de a fi și sănătatea pentru a exista întru corul său domnul Andrei Dragoș dar și fiecare bărbat cântăreț al corului, în parte.

Cornel MĂRGINEAN

VIBRAȚIA SUFLETULUI ROMÂNESC SUB BAGHETA PROFESORULUI ANDREI DRAGOȘ

În a scrie despre profesorul **Andrei Dragoș**, dirijorul renumitului Cor Bărbătesc din Finteușu Mare, ar fi multe de spus, mai ales că acest cor are o istorie încărcată de evenimente ce încep cu anul 1918, când a fost înființat.

Acest sat așezat în sudul județului Maramureș nu este departe de orașul Șomcuta Mare, iar oamenii păstrători ai tradițiilor locale sunt ortodocși, impregnați până în măduva sufletului cu dragostea de limbă și neamul românesc. Numai în aceste condiții se putea înjgheba un cor care să cânte „Pe-al nostru steag e scris unire!”, în primul său concert susținut la 1 Decembrie 1918 la Șomcuta Mare, ce făcea parte din Districtul Chioar. Atunci din sufletele și piepturile bărbătești ale finteușenilor conduși de Nistor Dragoș a răsunat nemuritorul cântec compus de Ciprian Porumbescu pe versurile lui Andrei Bărbătescu, cântat pentru prima oară în 1859. În repertoriul acestui cor se aflau cântece ce transmiteau sentimental patriotic și iubirea de glie, printre care: „Românul” de Ciprian Porumbescu, „Dorul Ardealului” de Aurel Popovici, „Răsunetul Ardealului” de Ion Vidu, „Pui de lei” de Ionel Brătianu și multe astfel de cântece.

Dar, din păcate, timpul nu iartă și la numai 54 de ani învățătorul Nistor Dragoș, dirijorul și ctitorul Corului, la sfârșitul anului 1944 urcă la Cer, dar lăsând în Finteușu Mare dragostea de cântec românesc și iubirea de neam.

După multe evenimente culturale cu răsunet național și internațional când la pupitrul dirijoral se află Gheorghe Pop, apoi Roman Sadoveanu, Valeriu Cotești, Valentin Băințan, conducerea corului este preluată din 30 noiembrie 2003 de profesorul Andrei Dragoș care promovează și un proiect original pe care îl intitulează „Cântec din sufletul neamului”, iar în repertoriul corului introduce noi cântece patriotice, cântece religioase, colinde și prelucrări din folclor.

De când se află la pupitrul dirijoral Andrei Dragoș, Corul Bărbătesc din Finteușu Mare a susținut concerte la Cluj, Iași, Putna, București, Deva, Târgu Jiu, Turnu Severin, Timișoara, Turceni, Urdari, Tășnad etc., dar și în diferite localități din Franța, Spania, Italia și Elveția, având aprecieri din partea spectatorilor.

La mijlocul lui decembrie 2010, corul este distins cu Diploma și Trofeul „Zece pentru România” pentru îndelungata activitate în promovarea dragostei de neam și patrie prin vechiul cântec patriotic.

Auzind cântecele acestui cor, Nichita Stănescu a spus: „Dacă cântecele voastre ar avea mâini, aș săruta

măinile cântecelor voastre”. Să ne amintim și ce spunea Constantin Noica: „De învățat înveți multe cântece din sat. Dar dirijorul nu e decât cel care te învață să înveți să le cânti”. Acest aforism i se potrivește ca o mânășă profesorului Andrei Dragoș. Pentru acest OM Cântecul nu e un joc... Nu poate să fie glumă, nici meșteșug al sunetului sau al cuvântului... Cântecul patriotic e chin și întrebare... Coristul se exprimă prin sunetul armoniic, cu muncă și durere, dar se realizează în bucurie, în armonia exprimării.

Unui artist cum este profesorul Andrei Dragoș trebuie să i te adresezi tot cu aceleași vibrații sufletești exprimate prin artă, așa cum o face Domnia sa, în aceste condiții îi dedic o poezie:

Vibrația iubirii de neam

Profesorului Andrei Dragoș

Și tu cultivi iubiri de neam și țară,
Au făcut-o moșii din mîia de motive;
În marea sete-a lor de primăvară
Tânjind dup-adaptări definitive.

Am avut șansa odată să vă-ascult
Când sunetul vibra de sub baghetă,
Istoria se-ntrupa în lumina din cult,
Iar fiecare dintre voi deveneați o stea.

Aduceți de dincolo de ceață străbunii,
Și cântecul ne urcă-n clipe însoțite
De parcă ies părinții sub razele lunii
Să vă asculte de sub crucile-nverzite.

Din bagheta ta parcă ies izvoare
Ce susură cuvinte de înțeles,
Eu vă ascult și parcă o cărare
Se deschide spre sunetul ales.

Dar câte voi avea pe-un rest de soare,
La cântecele voastre m-aș prinde rob total
Și nici o bucurie n-aș avea mai mare
Decât să vă ascult în liniște pe mal.

Văd la voi cum vibrează iubirea –
Virtute întrupată din lut și soare.
De-ar fi s-aleg din noi dumnezeirea
Aș alege Corul din Finteușu Mare.

Al. Florin ȚENE,

Președintele Ligii Scriitorilor Români,
Membru corespondent al Academiei Americane
Române

DOR DE MARAMUREȘ

Apropiata aniversare a corului din Finteușu Mare (cor care va atinge peste cinci ani o sută de ani de existență), și a **prof. Andrei Dragoș**, îmi prilejuește ocazia de a mă exprima sentimental. Nici nu se putea altfel. Am copilărit și crescut cu cântecele interpretate de Corul Bărbătesc din Finteușu Mare, pe care le ascultam fascinat ori de câte ori aveam această posibilitate, mai ales la radio. Apoi, pe măsura trecerii anilor, cunoscându-i pe marii interpreți ai folclorului maramureșean, am un „dor fără sațiu” (Emil Botta), ca permanență, față de acest spațiu mirabil de istorie, cultură și spiritualitate românească.

Cum se explică, oare, această afinitate din partea unui fiu al satului din Câmpia Transilvaniei? Ce resorturi intime mă leagă de acest spațiu (învecinat totuși de ținuturile mele natale) care m-a făcut și pe mine să mă simt adeseori nu doar român în genere, ci un român neaș maramureșean?

Sunt, desigur, mai multe explicații.

Mai întâi, fiind un pasionat incurabil de istorie, am avut și am o admirație nestrămutată față de Dragoș și Bogdan, nume-simbol de la care începe practic identitatea noastră.

Apoi, trudind aproape cinci ani (patru ani prin arhive și un an la masa de scris) la monografia satului natal („Corvinești – un sat din Câmpia Transilvaniei”), mi-am găsit originile în... Maramureș. În anul 1607, principele Sigismund Răcoczi a înnobilit familia Patca din Ieud. Migrația timpurie a iobagilor (de fapt, fuga lor de pe o moșie pe alta) i-a adus pe ipoteticii mei strămoși în ținuturile Gherlei și Bistriței, unde au rămas și și-au păstrat numele până astăzi. Și care om nu-i tentat să-și descopere și să-și venerateze rădăcinile?

În Maramureș am fost cu treburi profesionale gazetărești de mai multe ori. „Am fost” e un fel de a spune, pentru că aria mea de investigație nu depășea orașul Baia Mare. Adevăratul Maramureș (cu toate zonele lui folclorice) îl redescopeream mereu la mine acasă, ascultându-i corul și interpreții cu fascinație religioasă, pentru că ei „locuiau” în inima mea. N-aș putea înșira aici toate momentele delicate și de însingurare din viața mea care au fost mângâiate și îndulcite de folclorul maramureșean. Am copilărit sub zodia cântecului nepereche al lui Victor Negrea (chiorean din Finteușu Mare), Grigore Leșe (lăpușean), Nicolae

Sabău (tot chiorean) și Frații Petreus (din Maramureșul istoric). E o amprentă genetică definitorie care nu se șterge, e ceva care te marchează pentru totdeauna.

În sfârșit, într-o toamnă frumoasă, cum nu a mai fost alta, într-un 31 octombrie, am trecut cu adevărat munții la Bârsana, pentru a-l omagia la centenar pe Mircea Vulcănescu. Eram împreună cu scriitorii Titina Nica Țene, Valer Hossu și Al. Florin Țene, din Cluj, invitați speciali ai Bibliotecii Județene „Petre Dulfu”, prin directorul și ctitorul ei, prof. dr. Teodor Ardelean. A fost o experiență unică și un florilegiu de trăiri de neuitat.

Iată de ce orice revenire, chiar virtuală, în Maramureș e ca o revenire spre mine însumi. Binefăcătoare și de-a pururea reîntineritoare, ca să-mi întăresc convingerea cu o remarcă eminesciană despre folclor. Recunosc că n-am nici o rezonanță sentimentală la „folclorul nou” (iar nou?), prea comercializat, mercantil, fabricat în funcție de ce cere piața, pe bandă, stricat de versuri neinspirate și fără fior. Însă ceea ce ne vine din Maramureș e cu totul altfel. E altceva. Și nu e vorba doar de autenticitate, pe care o mai găsim arar în toate zonele folclorice ale țării. Ci de însuși filonul viguros, predominant, al unor stări de spirit originale și de certă valoare, filon exprimat convingător prin toate vocile și prin toate mijloacele.

Bunăoară, care este definiția dorului? Aici, cer îngăduința să fac o paranteză. Am scris o carte cu poeme de dragoste, și am avut senzația vanitoasă că am impresionat-o pe o traducătoare de talia lui Marily Le Nir din Franța. În românește, versurile mele i se păreau în regulă, prin metaforă, trăire și muzicalitate. Însă dificil de transpus în limba lui François Villon și Arthur Rimbaud. De ce? „Cum aș putea găsi în limba franceză 113 nuanțe diferite ale cuvântului dor din versurile tale, când cuvântul însuși este intraductibil în altă limbă? La care s-ar adăuga dificultatea de a păstra ritmul și rima...” mi s-a spus. Aici închei paranteza.

Așadar, cum s-ar putea defini dorul? La mulți interpreți, dorul este doar o rimă sau un refren, un sentiment comun exprimat fără vlagă, neconvingător, neutru. La interpreții maramureșeni dorul devine personaj, un subiect intim de dialog – când duios, când rugător, când cu deznădejde, ca o sfâșiere a sufletului: *du-te, dor, și*

vino, dor! sau *dorule, măi dorule!* Cel mai elocvent exemplu mi se pare excepționalul cântec „Du-te, dor” de Nicodim Ganea, interpretat atât de special și irepetabil de corul din Finteușu Mare, cântec de dor cu mari valențe emoționale, îmbinare perfectă a triadei: text, melodie și interpretare. Maramureșul este un izvor nesecat de talente și de trăiri tradiționale de cea mai pură autenticitate – o spun aici chiar dacă fac un pleonasm – și artiștii lui populari pot duce singuri și transmite spre noi faima unor zone folclorice atât de distincte și de o frumusețe fabuloasă, fără egal.

Am scris aceste rânduri pornind de la un pretext: aniversarea profesorului Andrei Dragoș și destul de apropiatul centenar al Corului Bărbătesc din Finteușu Mare, condus în ultimii zece ani de

maestrul prof. Andrei Dragoș. Un dirijor, un cor și un repertoriu cu nume și renume, unicat în tot spațiul românesc. Acestor neîntreцуți finteușeni, din Corul Bărbătesc sau din Ansamblul folcloric „Stejarul”, le transmit în text și în subtext toate gândurile mele bune, împreună cu respectul deplin și admirația mea. La mulți ani și la multe alte aniversări „rotunde”!

Cred că și datorită lor, acestor mari artiști, mi-e dor de Maramureș, așa cum mi-e dor de mama, de copilărie și de adolescență, un paradox al unui sentiment puternic, care este și mereu prezent, și ireversibil.

Iulian PATCA

Corul Bărbătesc din Finteușu Mare dirijat de prof. Andrei Dragoș într-un concert de colinde la Biblioteca Județeană „Petre Dulfu” Baia Mare, decembrie 2009

CINE ARE CREDINȚĂ ȘI PERSEVEREAZĂ ARE ȘANSA

Venirea unui urmaș într-o familie de români este o mare bucurie, așa a fost și în familia noastră la venirea mea pe lume, deoarece momentul a fost așteptat șapte ani.

Părinții mei: Dragoș Nistor a lui Patricu Birăului din Finteușu Mare s-a căsătorit cu Pintilie Reghina a Țili Colțanului din Vălenii Șomcutei în 8 noiembrie 1940, în ziua Sfinților Arhangheli Mihail și Gavriil. Așa cum era tradiția – mirele însoțit de alaiul său mergea după mireasă –, au plecat la Văleni unde au avut loc cununia religioasă și masa la mireasă. După masă au revenit cu carele cu cai spre Finteuș. Când au trecut prin Șomcuta, fiind sub influența horincii din Văleni, au gândit că ar fi bine să cânte ceva patriotic. Organele de represiune hortiste au luat măsura de reținere a făptașilor, aplicându-le corecția cuvenită și apoi eliberându-i. Acest mariaj a fost posibil deoarece unchiul tatălui meu din partea bunicii, Andrei Grobei, era învățător în Vălenii Șomcutei și a făcut posibilă întâlnirea

Andrei Dragoș cu părinții și fratele mai mic

dintre cei doi tineri și familiile acestora, iar tatăl meu era un talent de excepție, cânta și dansa extraordinar și manifesta o prietenie și bunătate ieșite din comun.

Doresc să amintesc aici câteva lucruri despre bunicii mei din partea tatălui și a mamei. Străbunicul meu din partea bunicului, Andrei Dragoș, birăul satului la sfârșitul secolului XIX și începutul secolului XX, a fost un om înțelept și bogat spiritual nu material, a avut opt copii: trei băieți – Patric, Nistor și Ioan, și cinci fete – Zina, Eudochia, Nastasia, Emilia și Mura.

Ion moare tânăr iar ceilalți s-au căsătorit: Patric, bunicul meu, cu Maria lui Timofia Pantii, Nistor, care a devenit învățător și primul dirijor al corului din Finteuș, cu Eudochia lui Gusti lui Văsă, Zina cu Șimonu lui Anane, Eudochia cu Ionu lui Ghiran, Nastasia cu Victoru lui Găvrilă, Emilia cu Nisu Carolinii, Mura rămâne necăsătorită.

Străbunicul meu din partea bunicii, Grobei Timofie a Pantii, a avut trei urmași: Ion (Moșucu), diacul bisericii, căsătorit cu Anica Zinii lui Găvrilă, din această căsătorie a avut o fiică, Iuliana, soția Anica moare tânără, iar Moșucu se recăsătorește cu Anica lui Ionu lui Macovei a Bobului (Boboaia, cum o alintam noi), din această căsătorie nu a avut urmași; Andrei, care s-a căsătorit cu Saveta lui Gusti lui Văsă, devenind cumnat cu învățătorul Nistor Dragoș, el ajunge învățător în Vălenii Șomcutei unde activează până la sfârșitul anului 1940, când pleacă în refugiu la Lugoj, se întoarce din refugiu la sfârșitul războiului și este numit director la Școala nr. 2 din Baia Mare, de unde se pensionează, are doi copii – Melania, căsătorită cu medicul Vasile Bota, și Virgil, care devine inginer; și Maria, bunica mea, care a avut doi copii – pe mătușa Anica, căsătorită în Finteușu Mic cu Dănuț Ioan (Burjuu), și pe tatăl meu, Nistor.

Bunicul meu din partea mamei, Pintilie Avacum (Țilea) Colțanului, a avut un frate, Ionu Colțanului, și o soră, Teodora, iar bunica mea a fost Iuliana a lui Ionu lui Zaharie. Ei au avut patru copii: pe mama Reghina, mătușa Maria (Măriuca), căsătorită cu Ghițu Emilian a lui Țilea Gățului, mătușa Mărina, căsătorită cu Ghițu Vasile a lui Ștefanu lui Pâscoi și unchiul Vasile, căsătorit cu Lupuț Eugenia a lui Ionu Mării lui Ieni. Am cinci verișori primari: Sibian Maria din Finteușu Mic, Hăgan Aurelia, Ghițu Gheorghe, Pintilie Dumitru și Pintilie Eugen din Vălenii Șomcutei.

M-am născut în 17 noiembrie 1947, an foarte secetos, încât iarba de pe câmp s-a uscat, iar

animalele au mincat frunză de pe stejarii tineri din pădurea Stejaru care în vremea respectivă era tânără și se puteau apleca copacii ca animalele să ajungă la frunză, iar peste iarnă s-a ajuns să se dezvelească șurile și paiele au fost folosite la hrana animalelor.

Dacă la venirea mea pe lume a fost atâta bucurie, m-au botezat în 30 noiembrie 1947 în ziua Sfântului Apostol Andrei, punându-mi numele Andrei. Uspățul a fost așa de mare, încât în final s-a ajuns ca doctorul Victor Dragoș, medic la Târgu Lăpuș, verișor primar cu tata, să trimită cocia (caleașca) după Gheorghe a Negrii, tata lui Victor Negrea, vestitul violonist al Țării Chioarului, să le cânte să poată juca, cu totul că erau în plin post al Crăciunului, dar asemenea evenimente s-au întâmplat frecvent la casa noastră, când veneau muzicanții să ne cânte, sau de sărbători.

În 1951, în 25 septembrie, se naște fratele meu, Valeriu-Nistor.

Copilăria a fost la fel ca a tuturor copiilor de la sat, părinții așteptau cu nerăbdare să creștem să putem fi folosiți la îngrijitul vacilor sau al porcilor, să contribuim cu ceva în cadrul familiei; țara trecând prin criza materială de după cel de-al Doilea Război Mondial, era etapa instaurării regimului „democrat popular” (comunismul) în România, când în magazine totul era restricționat, iar produsele țăranilor erau preluate de stat sub formă de cote și trimise în URSS sub forma despăgubirilor de război. Țin bine minte că majoritatea îmbrăcămintei era confecționată de mamele noastre la războiul de țesut, iar încălțăminte de bază era opinca.

În septembrie 1954, am început clasa I într-o cameră din casa lui Coteș Nisu Carolinii (în perioada 1951-1962, școala din Finteuș nu dispunea de spațiu, școala veche fiind demolată, iar școala nouă nu era finalizată), eram 17 colegi; clasa a II-a am făcut-o în casa lui Munteanu Dionisie a lui Anane, clasele a III-a și a IV-a le-am făcut în casa lui Barbu Catița lui Miloș. După cele patru clase care se făceau atunci în Finteuș, patru dintre noi – Dragoș Maria, Cote Timofie, Coteș Doina și eu – am făcut clasele gimnaziale și liceul la Șomcuta Mare în anii 1958-1965. În această perioadă făceam naveta la școală pe jos, apoi cu bicicleta, iar în perioadele cu multă zăpadă și ger stăteam la internat. Și la Șomcuta spațiul de școlarizare și cazare era o mare problemă, până la darea în folosință a noii construcții de pe strada Someșului.

În perioada liceului, am activat în corul condus de prof. Ioan Andreicuș și în echipa de dansuri instruită de Nicolae Nistor, învățător la Curtuișu Mare.

În clasa a IX-a, prof. Leontin Domide a selectat patru elevi care să facă parte din cercul foto, printre ei erau și eu, laboratorul avea o dotare modernă și foarte bună, iar preocuparea noastră

depășea de multe ori normalul, neglijând pregătirea lecțiilor curente. Eram foarte preocupat de acest domeniu, reușind ca în clasa a XI-a să realizez un scurt filmuleț, „Ceremonial de înmormântare la români în Țara Chioarului”, materialul fiind realizat în Finteușu Mare la înmormântarea preotesei Pinte Cornelia. Cu acest film aveam intenția să mă prezint la admitere la IATC din București, dar ce să caute un copil de țărani din Maramureș acolo!

În 2 septembrie 1965 am început examenul de admitere la facultatea de Medicină veterinară de la Cluj, în 5 septembrie, în timpul probei scrise la chimie, mi s-a perforat apendicele, și am fost internat de urgență la una din clinicile de chirurgie din Cluj, fiind operat, apoi, tratat cu neglijență, am făcut peritonită și perioada de spitalizare a durat o lună.

În 10 octombrie 1965 m-am angajat învățător suplitor la Școala din Fărcașa, predând la clasa a III-a. Colectivul didactic condus de prof. Viorel Pop m-a primit cu multă căldură, ajutându-mă să deprind tainele educației, m-au molipsit cu acest microb al formării de oameni. După refacerea stării de sănătate, am început să pregătesc cu elevii clasei mele o echipă de dansuri populare după modelul de la liceu. În mai 1966, am ajuns cu ei la un concurs la Șomcuta Mare, care era centrul raional. În luna noiembrie, din salariul realizat, mi-am cumpărat prima chitară și am început să învăț singur după metodă.

În septembrie 1966 am intrat la Institutul de doi ani de învățători de la Sighet, dar, cum acesta nu scutea de serviciul militar, în octombrie am fost încorporat și am satisfăcut serviciul militar la Unitatea 1185 din Timișoara. La mijlocul lunii decembrie am fost trimis la Alba Iulia, la școala de comandanți de plutoane specialitatea „Pionieri”. Comandantul meu de pluton, locotenentul Marin Șchiopu, originar din Vâlcea, era mare iubitor de dans popular, așa că în perioada șederii mele la Alba Iulia, până în iunie 1967, am făcut parte din ansamblul de dansuri populare de la Casa Armatei din Alba Iulia. M-am reîntors la Timișoara, unde am îndeplinit funcția de comandant de pluton.

M-am eliberat în ianuarie 1968 și am început pregătirea pentru admitere la Facultatea de Științe Naturale și Agricole a Institutului Pedagogic de trei ani din Baia Mare, am fost admis cu medie foarte mare și, începând cu 1 octombrie 1968, am fost studentul acestei instituții de învățământ, timp de trei ani, devenind profesor de biologie. În noiembrie 1968, împreună cu patru colegi de institut, am înființat prima formație de muzică ușoară, „Exotus”, din care făceau parte Francisk Rakozî chitară solo, Mircea Covaci chitară bas, Pavelea Ioan claviton, Dorel Todea tobe (care a renunțat și a fost înlocuit cu Andrei Pandi), Dragomir Ignat clarinet și Andrei Dragoș chitară armonie și solist vocal. Această trupă

a ființat cu unele modificări în componență, unii din membri terminând facultatea, până în anul 1971, când am absolvit facultatea, și cânta în fiecare sâmbătă seara la balul studenților, care se organiza în cantina institutului. Sâmbăta după-masă, de două ori pe lună, cântam la întrunirile elevilor de la Liceul Industrial Minier. Noi, cei din orchestră, eram privilegiați, reușind să facem foarte multe cunoștințe între tinerii intelectuali din oraș care frecventau balurile studențești. Au trecut de atunci 45 de ani, dar prietenii realizate în perioada respectivă se mențin și astăzi. În această perioadă răspundeam și de înregistrarea și transmiterea la stația de radioficare a institutului a emisiunii „Gaudeamus”.

Am fost repartizat profesor la Școala din Săpânța, unde am realizat cu elevii o seră, iar împreună cu Todor Adalbert, profesor de muzică, am înființat o orchestră și un ansamblu folcloric la Cooperativa meșteșugărească „Deservirea” din Sighetu Marmăției.

În iulie 1972, m-am căsătorit cu Maria Ilieș, profesoară de limba română. Avem trei copii. Andrea Carmen, născută în 4 aprilie 1973, căsătorită Pop, care are la rândul ei doi copii: Cosmin Andrei și Răzvan Marcu, ea este profesoară de matematică la Liceul de Artă din Baia Mare; Marian Nistor, născut la 5 noiembrie 1974, instrumentist; și Iuliana Maria, născută în 12 aprilie 1976, căsătorită Dăncuș, are doi copii: Dragoș Ștefan și Ioan Andrei, ea este directorul Ansamblului Folcloric Național „Transilvania” din Baia Mare, deci am patru nepoți.

În perioada 1 septembrie 1972-31 august 1974, am funcționat ca profesor de biologie la Școala din Curtuișu Mare. Aici am reînființat echipa de dansuri de la școală, cu care în aprilie 1974 am realizat prima emisiune la TVR, și cercul de speologie „Cutezătorii Chioarului”, cu care am explorat fenomenele carstice din Chioar. Rezultatul activității a fost prezentat în comunicări la sesiunile de referate și comunicări științifice ale cadrelor didactice la nivel județean.

În 1 septembrie 1974, am fost adus la Finteușu Mare ca director al școlii, de unde m-am pensionat în 1 octombrie 2010. Am fost directorul acestei instituții în perioadele 1974-1980 și 1997-2010. Beneficiind de sprijinul I. Ș. J. Maramureș și al Primăriei Șomcuta, am reușit în scurt timp să dotez școala cu mobilier școlar de ultimă generație și mijloace didactice, școala devenind etalon în mediul rural, loc de desfășurare a multor schimburi de experiență cu directorii.

În octombrie 1974, am înființat Ansamblul folcloric „Stejarul”, cu scopul de a culege, conserva și valorifica scenic arta populară din nord-vestul României. Cu acest colectiv artistic am reprezentat cultura

tradițională pe scene din România, Letonia, Polonia, Ungaria, Elveția și Italia.

Din 1963, fac parte din corul din Finteușu Mare, la care am renunțat în perioada studenției, am revenit în 1972, avându-l ca dirijor pe învățătorul Valeriu Cotești.

În august 1976, vine dirijor la Finteuș prof. Valentin Băințan, care, prin perseverență și muncă susținută, face din această formație corală un etalon național. Se repetă serios și rezultatele nu se lasă așteptate. În aprilie 1978 vine la Finteuș poetul Adrian Păunescu, în calitate de realizator al emisiunii „Antena vă aparține”. Am prezentat cântece din repertoriu, dar poetul a replicat că sunt la fel ca cele auzite în altă parte. În momentul respectiv, Pop Gheorghe, prin secretar al PCR Maramureș, care-l însoțea pe poet, se adresează dirijorului... Valentine! cântă ce cântăm când suntem numai noi. S-a dat tonul la cântec și din piepturile finteușenilor a răsunat... *Treceți, batalioane române, Carpații*. A fost momentul relansării vechiului cântec patriotic pe scenele României.

În 30 noiembrie 2003, la sărbătorirea a 85 de ani de activitate a corului, am dirijat primele două piese. Era necesară o înlocuire a domnului Băințan, care, din cauza stării de sănătate, nu mai putea face deplasarea la Finteuș pentru pregătirea corului. Mulți colegi nu aveau încredere în reușită, nici eu nu eram sută la sută convins că voi reuși, dar cine are credință și perseverează are șansă. Au trecut nouă ani, în care am promovat dragostea de neam și țară, de bunul Dumnezeu, prin cântec. Despre activitatea corului din 2003 până astăzi se pot spune multe, dar important este că nu am renunțat la activitate, că am reușit să avem iubitori de cântec coral în întreaga țară și în majoritatea comunităților românești din străinătate; am promovat proiectul „Cântec din sufletul neamului”, concert coral în patru părți, cântec patriotic, prelucrări din folclor, muzică religioasă și colinde, acest concert a fost prezentat în comunitățile de români de la Paris, Roma, Milano, Torino, Barcelona, Alcalá de Henares, Arganda și în Domul din Salzburg; că am ajuns să concertăm în Sala Palatului din București, pe scena Ateneului Român, că am obținut în 2010 Diploma și Trofeul „Zece pentru România” și Diploma Honoris Causa a Universității de Vest din Timișoara, iar în 1 octombrie 2011 Uniunea Interpretilor Profesioniști din România a oferit corului Diploma de Onoare pentru promovarea culturii naționale.

În octombrie 2004, am participat la concursul „Debut 50 plus” organizat de Televiziunea Română la Timișoara, obținând trofeul concursului.

Andrei DRAGOȘ

TATĂL MEU, FĂCĂTORUL PORUMBULUI TRICOLOR: AUGUSTIN ROMAN GROBEI

Anca SIMA

Tatăl perfect nu există în realitate, însă un tată prezent mereu în viața copilului este totuși, în ochii acestuia, un tată perfect.

Tatăl meu și-a dorit un băiat, dar, cum universul a spus nu, a primit doar două fete: pe sora mea mai mare și pe mine – „feciorul” lui tata, cum obișnuia să-mi spună în copilărie.

Am copilărit în Finteușu Mare, în frumosul ținut al Chioarului, satul în care, în fiecare duminică, sau de câte ori este posibil, răsună vocile puternice ale bărbaților satului, membri ai corului bărbătesc din localitate, adunați la repetiții.

Fiind membru al corului, tata a avut multe concerte, atât în țară, cât și în străinătate, fapt ce-l încânta foarte mult. Când se întorcea acasă ne povestea cu mult entuziasm despre locurile vizitate și ne împărțea mulțămăștile cadouri – ne știa preferințele, ne aducea de toate, și dulciuri, și haine, și jucării, care întotdeauna erau pe gustul nostru, iar hainele, în afară de faptul că erau frumoase, deosebite, după ultima modă, ni se și potriveau, el mi-a adus prima cutie cu farduri din viața mea, o adevărată surpriză, care m-a bucurat enorm; nici mamei nu uita să-i aducă ce știa că-i place, în schimb, lui își cumpăra doar uneori câte ceva, îl interesa mai mult să-și procure, pentru a încerca să aclimatizeze în Finteuș, diverse plante exotice, la noi: butași de viță de vie din soiuri deosebite, rădăcini de dafin, kiwi, măsline etc.

Deși avea un program încărcat la serviciu, încerca să găsească un echilibru între responsabilitățile profesionale și viața de familie. Adoram să mergem în pădure împreună, să culegem ciuperci, să facem un foc de tabără sau doar să stăm de vorbă în natură. Are o înclinație aparte pentru natură, poate și datorită profesiei lui. Ca tehnician agricol, o mare parte din programul de muncă l-a desfășurat pe câmp.

Îi place mult să se ocupe de grădinărit, atât de cultivarea legumelor, cât și de amenajarea grădinii cu flori. Fiecare grădină este pentru el un adevărat univers în care exploatează și experimentează noi lumi.

Augustin Roman Grobei

În urmă cu câțiva ani, din curiozitate, a încercat și în final a reușit să obțină în grădina noastră știuleți în culorile tricolorului. L-am întrebat cum a reușit să obțină, în special boabele de culoare albastră (căci roșii și galbene mai văzusem). Era foarte bucuros că a reușit să găsească știuleți de porumb (*mălai*, în sat la noi) albastru – porumb pentru floricele (*cocoși*) pe care, fiind foarte mici, le-a combinat cu porumb alb prin polenizare normală, obținând știuleți mari cu boabe albastre. A semănat porumb alb și, separat, cele trei soiuri de porumb (roșu, galben și albastru), pe care le-a supravegheat în momentul

polenizării. A separat florile femeiești (cosița) ale porumbului alb în trei și a acoperit fiecare parte pentru a putea poleniza manual. A recoltat polen de la plantele de porumb roșu, galben și albastru polenizând manual fiecare parte separată de cosiță. La recoltare, a obținut știuleți tricolori – cu culorile repartizate neuniform pe rânduri (a obține pe fiecare rând altă culoare e foarte dificil, deoarece fiecare fir de cosiță corespunde unui bob de porumb și e greu să le poți grupa pe rânduri). Însă pot să vă spun sigur că găinile noastre nu au fost foarte încântate de noile „bucate”.

Vesel din fire, deși voia să fie mai sever cu noi, îi era foarte greu, deoarece eram răsfățatele lui și știam să profităm din plin. Și azi îmi vine să râd când mă gândesc ce giumbușlucuri făceam când doream să obținem ceva. Mereu reușeam să-i acaparăm atenția când avea puțin timp liber.

A trecut ceva timp de când eram mică și îmi spunea povești la culcare (știa multe, și unele inventate de el) sau mă purta de mână când mergeam undeva. Îi plăcea să se joace cu noi, în zilele de vară ne jucam în curte de-a ascunselea, cu mingea sau ne antrenam împreună în alte jocuri, dintre care mai mult ne plăcea „Fratele și vânătorii”, iar iarna mergeam la săniuș sau ne bulgăream. Foarte distractiv era să mergem cu sania trasă de caii bunicului pe covorul format de zăpada pufoasă pe ulițele satului. Ne bucuram de

Augustin Grobei cu fiicele Mirela și Anca

întreaga splendoare a peisajului oferită de dealurile din satul nostru.

Tata s-a implicat atât afectiv, cât și practic în creșterea și educarea noastră până am ajuns la maturitate, iar în prezent este foarte grijuliu și atent cu nepoții (mult așteptații băieți).

De la el, dar și de la mama, am învățat ce înseamnă legăturile de familie, respectul, cum poate exista o legătură armonioasă între copii și părinți – lucruri pe care nu ți le poți însuși din cărți. Pentru asta și pentru multe altele le mulțumesc din suflet.

Augustin Grobei cu soția, Rozalia, fiicele lor – Mirela și Anca –, familia Sztan – Aurica, Aurel (corist), fiul lor, Ioan – și o prietenă a copiilor

OPINCĂ ȚINTATĂ CU STELE

Angela Monica JUCAN

Prag de Florii 2012. Noapte binecuvântată de Dumnezeu cu cer bleumarin, fără țipenie de stea. Bună de atins hârtia cu penița. Când gândul poate ajunge dincolo de nori, unde stelele sînt la locul lor, și Luna, și Soarele, și Cartea Ursitelor.

* * *

1917. Măcel mondial în toi, început la sfârșit de iulie 1914. Un război „de vară”, ale cărui cele mai dramatice evenimente s-au petrecut în toți anii prin iunie-septembrie. Bărbații din Chioar apți de armată fuseseră, împreună cu ceilalți români ardeleni, concentrați chiar din 1914 pe frontul rusesc din Galiția, care se stabilizează spre sfârșitul anului, dar se reactivează intens în 1915. „Intens” înseamnă morți, răniți, prizonieri, dispăruți, primejdie de moarte în fiecare moment în liniile de luptă, iar acasă – alarmă, continuă groază, jale, doliu, deznădejde, îngrijorare pentru norocul nenorocit al copiilor, soților, fraților, nepoților, vecinilor, prietenilor duși pe front, și încă sub steag neromânesc. În vara lui 1916, mulți combatanți din regimentele românești transilvănene ajung în prizonierat la ruși – alte știri vagi, unele, sau precise, altele, dar toate sumbre violentează și așa precara liniște a secerișului, treieriișului, culesului. Însă în august fulgeră și cu perspectivă pozitivă, fiindcă România intră în război și pare să intre cu dreptul. Armata înscriind câteva prime izbânzi, reușește să pătrundă în Ardeal, prin sudul lui. Bucuria nu ține mult căci, după înfrângerea de pe frontul de la Dunăre, de la Turtucaia, și apoi altă catastrofă, ocuparea Bucureștiului, orizontul se întunecă din nou. *Batalioanele române* care ajunseseră în Ardeal trec înapoi, dincolo de Carpați, armata e nevoită să-și retragă toate trupele în Moldova, unde însă reușește să se refacă în iarna 1916-1917. Numai că aliații o lasă singură în fața inamicului. Asta nefiind ceva nou sub soarele istoriei românești, ostașii nu se pierd cu firea, mai ales că veniseră alături de ei voluntarii ardeleni (30.000) eliberați din lagărele rusești de la Darnița și Riazan și, în vara anului 1917, se angajează în epopeea de la Mărăști, Mărășești, Oituz – în lupte grele, dar de parare a intrării trupelor germane în teritoriul nostru neocupat, și nu de forțare (încă) a trecătorilor spre Ardeal. *Inima* rămâne, și de o parte, și de alta a munților, *la trecători*.

* * *

1914-1917. Trei ani de îngrijorare și în satul Finteușu Mare. Trei ani de vești rele pentru multe familii de aici, trei ani de așteptare, trei ani sub presiunea vechilor stăpâni, care se agățau cu încăpățănare și cu furie de nelegitima lor dominație și sancționau cu cruzime orice manifestare de patriotism românesc. Era pericol și în spatele frontului. Cum, speranța e ultima care moare, nici cea în izbânda, cu ajutorul lui Dumnezeu, a dreptății nu s-a erodat în acest nefast timp, ba chiar a devenit credința că Cel de Sus își va apleca binecuvântarea deasupra pământului românesc și asupra neamului acestuia mucenic și neșcolit pe-atunci, dar purtător în suflet și-n conștiință al unității lui în treime. De cu multă, multă vreme înainte de scrierea versului, inima românească bătea în ritm ternar: *Moldova, Ardealul și Țara Românească*. Și, când sufletul era împărțit de atâtea vreme între cei de acasă și cei de pe front, când neliniștea, incertitudinea și durerea umpleau mai tare zilele și nopțile femeilor din Finteușu Mare, ale copiilor, ale bărbaților rămași sau reveniți la vatră răniți, în satul acela fără mare tradiție în manifestările artistice cu public, vine propunerea de a... cânta! *Era prin 1917 când nimănui nu-i venea să cânte, dogoarea războiului arzând inimile celor îndurerăți* (Ioan Coteț a Carolinii¹). Și-or fi zis unii „casa arde și baba se piaptănă”, dar – scrie același Ioan Coteț a Carolinii (bărbat semeț, totuși un pic timid, după cum apare în fotografia din 1934 a corului) – *dorința noastră de a ne cânta cântecele a învins*. Și s-au găsit până la urmă vreo treizeci de visători prea tineri, prea bătrâni pentru război sau hărăziți de Dumnezeu cu vreo boală, rană, infirmitate, care să înfrunte acest pericol din spatele frontului (că, de-ar fi fost prinși...) – treizeci de visători care, considerați sub capacitatea de luptă, să sfideze cu formidabil curaj simțul comun și toate amenințările posibile și să se-adune în școala adăpostită în întuneric legați în proclamarea aurorală a Marii Uniri, care tot din niște vise, întreținute sute de ani, avea să ia formă în granițele reale. Cândva, în 1917. În noapte, corul plugarilor din Finteușu Mare își mija luminile înaintea dimineții Patriei reîntregite.

Cei care au făcut ca acest fenomen să se producă sînt trei și mai mari romantici (deloc contemplativi) –

¹ Valentin Băințan, *Corul bărbătesc din Finteușu Mare*. 50 de ani de activitate, Baia Mare, Casa regională a Creației Populare, 1967, p. 30.

preotul Valer Dragoș, învățătorul Gavril Bogdan și studentul normalist Nistor Dragoș. Cu inimaginabil efort, ei reușesc să convingă oamenii să participe la repetiții, dând drumul simțământului național și valorificându-și talanții dați de Dumnezeu. Nistor Dragoș va fi primul dirijor și îl va despărți de coriști doar moartea sa prematură (cauzată de o apendicită acută complicată cu peritonită) – în decembrie 1944, la vârsta de 54 de ani.

Primul acord... Era într-o seară. Lampa mai mult fumea decât lumina. Și Cerul trebuie să fi fost protector – cu toate stelele discret retrase în adâncul lui indigo.

* * *

Mai departe... Ecou îndepărtat de gloanțe, suier de seceră și coasă; înștiințări funebre și repetiții corale neabătute de la programul – și el ternar: marți, sâmbătă și duminică – săptămânal, din care duminicile au rămas până azi moment de exercițiu. Viața merge înainte, nu în normalitate, dar spre o normalitate (care încă e ascunsă în depărtare).

După „Pacea de la București” (7 mai 1918), România este, practic, scoasă din luptă. Noroc cu Corpul Voluntarilor Români, care, neintrând sub incidența prevederilor tratatului de la București, rămâne activ, își asumă misiunea anihilării trupelor bolșevice din stânga Prutului și reușește restabilirea frontierelor României pe Nistru. Corul din Finteușu Mare învață *Deșteaptă-te, române*. Se face toamnă. Spre sfârșit de septembrie 1918, capitulează Bulgaria și, pe la început de octombrie, Germania și Austro-Ungaria. *Pe-al nostru steag...* De-acum, războiului nu i-au mai rămas veri. România denunță reaua învoială de la București și decretează mobilizare generală. Se constituie Comandamentul trupelor din Transilvania, pus sub ordinele generalului Traian Moșoiu. *Treceți, batalioane române, Carpații!* Ostașii forțează Carpații Răsăriteni, reușesc să-i treacă, și eliberează Țara Bârsei și Ținutul Năsăudean, de unde vor merge înainte în ofensiva cuceririi nord-vestului Transilvaniei. Corul din Finteușu Mare știa de mult *Hora Unirii*. Nemții în retragere fac multe victime în rândul populației civile românești. Ungurii îi întrec. Dar toate au un sfârșit, toate un început, toate o plată sau o răsplată.

* * *

1 Decembrie 1918. Moment de boltă al istoriei noastre. Valuri-valuri, aerul pătrunsese trecătorile înghețului. Ziua Domnului în văzduh primenit adună în Șomcuta Mare mii de chioreni cu sufletul cutremurat de nerăbdarea de a primi cât mai curând vestea multașteptatei și demultașteptatei proclamații de la Alba Iulia.

Plugarii finteușeni coriști ies pentru prima oară în lumină și, la vestea că Țara e, în sfârșit, în dumnezeiască unire, binecuvântează prapurul național

cu sonurile celești ale cântecului *Pe-al nostru steag e scris Unire*. S-au zis apoi din strunele vocale *Deșteaptă-te, române, Hora Unirii* și... nu se mai știe care și câte. Era întâia dată când, prin segmentul ei chiorean, Țara lua act de existența acestui cor reunit cu ceva mai devreme decât ea și, fără ca spectatorii sau coriștii să fi avut grija în crustărilor în grindă, se grija din harul revărsat din piepturile care făcuseră scut la Patrie în spatele frontului. Nici nu știau ei atunci ce istorie și ce cultură fac. Totul era ca într-un vis, și chiar era un vis – împlinit în realitate. Cine să mai știe, *clasic*, tot ce s-a cântat? În piața Șomcutei erau numai *romantici*.

Și mai era ceva ce atunci, în piața Șomcutei, nu se știa: în destinul corului tocmai se prindea prima za dintre generațiile de coriști. Unuia din frații dirijorului, lui Patric Dragoș, i se năștea în acea zi un copil, pe care părinții l-au numit tot Nistor, ca pe unchiul lui dirijor, dintr-o, probabil, tradiție familială, la rândul lor, neștiind încă ceva – că acest nume este simbol al înțelepciunii și al elocvenței. Copilul care a văzut lumina zilei atunci când și corul a apărut în plină zi avea să fie socotit emblemă a acestei formații, în care a și intrat foarte devreme și a ajuns un mare solist (tenor I) al acestui ansamblu – confirmând în registru muzical elocința predestinată prin nume; a avut și o longevitate artistică ieșită din comun (aproape 60 de ani de activitate corală, încheiată odată cu moartea sa). Nistor a lui Patric a Birăului a avut în viață, ca toți oamenii, și bune, și rele. A fost părtaș la drama Ardealului din '40-'44 și i se redeschidea suferința de câte ori își amintea de acei ani, în care a avut și bucuria întemeierii căsniciei sale cu Reghina Colțanului din Vălenii Șomcutei, pe care a adus-o în Finteuș, în ciuda situației politice a Țării, pe la început de noiembrie 1940 (înțelepciune nestoriană în fața furtunilor trecătoare ale vremii, contra cărora construiește apărare prin punerea unei temelii de statornicie). Născut într-o expresie astrologică de Foc, și-a trăit viața în continuă ardere – pe câmp, în ogradă, în comunitatea satului, pe scenă, dând și lăsând tot ce-a avut mai bun celor doi copii ai lui (prof. Andrei Dragoș, actualul dirijor al corului, și Valeriu Nistor Dragoș, corist, președintele Asociației Corale a Bărbaților din Finteușu Mare): Credința cea Dreaptă, dragoste de Țară, mândrie de Neam, glas strălucitor, putere de a întreține pe mai departe combustia corală, impuls de a transmite strănepoților tradiția românească, în special pe cea chioreană. S-a retras de printre consătenii lui, care păstrează amintirea frumoasă a unui om corect, direct, fără menajamente în relațiile interumane, în 28 aprilie 1990, când, devorat de o afecțiune neoplazică, a ieșit în veșnicie, vocea mutându-i-se și ea, dar tot pe-aici – în cuantele plesnetului secret al mugurilor din Prier, el implicându-se, de-atunci, în perpetuarea altor tradiții, tradițiile ciclicității fără moarte a naturii.

AMINTIRI RĂZLEȚE

Dan CIACHIR

Craii de Curtea-Veche a fost cartea cea mai citită și mai iubită din epoca vechiului regim. Nu de „publicul larg”, ci de scriitori, de poeți, de intelectuali, între care numeroși medici, de artiști, de oameni de gust... Era asumată, adesea cu fanatică afecțiune, pentru rafinamentul său estetic și pentru că exalta trecutul atunci când mai toată lumea avea nostalgia lui. În 1945, la începutul comunizării României, apărea ediția a treia din *Craii...*, îngrijită de Nicu Steinhardt și ilustrată cu desenele pictorului George Tomaziu. A tipărit și Petru Dumitriu o ediție, în 1957, în timpul primului „dezgheț”, apoi, la mijlocul anilor '60, cartea era trasă într-o sută de mii de exemplare, în colecția Biblioteca pentru Toți. Aveam 16 ani când am cumpărat-o; eram prea crud ca s-o înțeleg. Reluând lectura pe la 21-22 de ani, nu m-am mai despărțit de acel roman și de tot ceea ce scrisese autorul său. Până și Cișmigiul, în vecinătatea căruia locuiam din copilărie, am început să-l percep altfel prin *Craii...* – ca pe unul dintre locurile mistic-răsăritene ale Bucureștilor.

Profesorul Dumitru D. Panaitescu mi-a împrumutat ediția Mateiu I. Caragiale – Opere, întocmită de tatăl său și tipărită la Editura Fundațiilor Regale Regele Carol II. Unicul fiu al lui Perpessicius locuia singur în casa părintească de pe strada Eminescu, lângă intersecția cu Calea Tunarilor, unde un scuar și-o pompă de benzină evocau Bucureștiul interbelic. Dumitru D. Panaitescu era un om de statură potrivită, cu o voce plăcută, excesiv de amabil, cu o ironie amară pe buze; o natură delicată lovită de soartă: fusese arestat și închis după înăbușirea insurecției anticomuniste din Ungaria. Apoi revenise la catedra de Limba și literatura italiană a Universității din București, își susținuse doctoratul și se pensionase înainte de vreme. Când îl vizitam, insista să stau pe fotoliul de la biroul său, obicei deprins, așa cum îmi mărturisise, de la Perpessicius, a cărui operă o edita cu pietate și devoțiune. Mi-a oferit cu dedicație singura sa carte, *Carnet inactual*, o culegere de studii, eseuri și articole impecabil scrise. În primăvara lui 1983, Dumitru D. Panaitescu, care, trecut de 65 de ani, purta pe chip semnele bolnavului de inimă, a fost secerat de un infarct. El îmi povestise despre dispariția unor note și însemnări ale lui Mateiu I. Caragiale, episod în care fusese amestecat un

cunoscut istoric literar, și îmi evocase, întocmai ca Tașcu Gheorghiu altădată, acel *Club Mateiu I. Caragiale*, prezidat de Ion Barbu, ce-și reunea membrii la Capșa, în cafenea, în 1947, în ultimele luni de normalitate, înainte să se dezlănțuie teroarea... Membrii clubului căutau să dezlege expresii din proza mateină precum *poliță cu maimuță*, sau cuvinte cum ar fi *opodeldoc*, deformare a denumirii unei loțiuni străine folosite la frecții, încercau să stabilească identitatea unor persoane reale aflate îndărătul unor personaje, sau să localizeze puncte de pe harta bucureșteană a romanului și-a nuvelei *Sub pecetea tainei*.

Identificasem și eu câteva locuri din *Craii...*, începând cu acela prin care povestitorul intra și ieșea de la Arnoteni „prin fundul fără uluci al curții ce răspundea pe cheiul drept al Dîmboviței, ceva mai sus de Mihai Vodă”. Pe podul de la Mihai Vodă întorcea tramvaiul 25, iar la câteva zeci de metri mai jos, spre fosta Operetă, în dreapta râului, se găsea o clădire cu etaj, în formă de potcoavă, unde funcționa o policlinică sau un dispensar, părînd construită în anii '20, ce putea foarte bine să fi fost ridicată peste ograda Arnotenilor. Podul Mihai Vodă și clădirea aceea au fost demolate în 1984, împreună cu un întreg cartier conținând alte repere mateine, cum ar fi străzile Sfinții Apostoli și Apolodor, pe care locuiau două personaje din *Sub pecetea tainei*, Gogu Nicolau și Lică Ștefănescu.

Cu câțiva ani înainte dispăruseră și ultimele case de pe „liniștită stradă a Modei”, pe care stătea cu chirie Pantazi, unul dintre personajele principale din *Craii...* Mai întîi fuseseră demolate, în 1959, clădirile de pe mîna stîngă a străzii, pentru a fi ridicate cele două blocuri de pe Știrbei Vodă, parte din ansamblul Pieții Palatului. Rămăseseră cele câteva clădiri de pe partea dreaptă, una cu geamlîc la etaj, adică cu balcon dreptunghiular din lemn, vitrat de la jumătate în sus, alta cu decorații din stuc. Rămășițele acelei străzi care pornea din Calea Victoriei și sfîrșea în Luterană, în dreptul bisericii, au fost dărîmate după cutremurul din 1977, pentru a face loc unei aripi a hotelului București și altor amenajări edilitare.

*

Am o amintire legată de Schitul Ciocanu de lângă Câmpulung-Muscel, unde am ajuns cu episcopul locului într-o după-amiază călduroasă de iulie pe la sfîrșitul anilor '80. De pe culmea cu vechea bisericuță

frumos pictată și câteva chilio, se vedea în depărtare orașul. Am pornit cu episcopul spre inima pădurii, unde era liniște și răcoare, oprindu-ne după câteva sute de metri, așezându-ne pe niște trunchiuri de copaci. Peste un sfert de ceas, s-au arătat printre arborii deși, încolonați, un frate de mînăstire și doi călugări. Primul ducea pe o tavă un clondir de vin roșu și două pahare, al doilea venea cu un taler cu gustări, iar ultimul, pășind cu grijă pe poteca înclinată și strîmtă, purta pe-o farfurie un cozonac tăiat felii...

*

Am urcat de câteva ori în palatul de la Curtea de Argeș cu liftul elvețian, construit în 1888 pare-mi-se, pe care îl folosiseră regele Carol I, regina Elisabeta și împăratul Wilhelm II al Germaniei, care a locuit acolo câteva zile în toamna anului 1916... Foarte încăpătoare, cu o carpetă întinsă pe podea, cabina din lemn de esență tare cafeniu-închis a aceluia ascensor, care suia molcom și lin, avea geamuri de cristal și-o canapea în formă de potcoavă căptușită cu catifea stacojie.

Într-o seară din decembrie 1990, cu câteva zile înainte de Crăciun, plimbîndu-mă cu un prieten prin Cotroceni, peste drum de Facultatea de Medicină, la parterul unei „case de raport”, cum se numeau clădirile cu un etaj sau două cu garsoniere și apartamente de închiriat construite în anii '20, am văzut firma unui restaurant particular. Era primul local de acest fel care-mi ieșea în cale după prăbușirea dictaturii. Așa-zisul restaurant, instalat în două odăi și ținut de o pereche de oameni tineri, aducea mai degrabă a locuință, însă am mîncat bine acolo, bînd un vin roșu vărsat. Interiorul era luminat difuz iar dintr-un casetofon se propaga în surdina o muzică lentă. Proprietarii nu se grăbeau cu ora închiderii, așa încît am revenit acolo de câteva ori.

Apoi, restaurantele particulare au început să se înmulțească. În grădina unuia dintre ele l-am reîntîlnit într-o seară tîrzie din mai 1992 pe Alexandru Paleologu, venit cu soția și cu o familie de prieteni. M-am oprit în dreptul mesei sale ca să-l salut și, în timp ce schimbam câteva cuvinte, m-a frapat cămașa albă, cu gulerul scrobit, impecabil călcată. Mi-a venit în minte pe loc o remarcă a lui Arghezi despre poetul George Tutoveanu: „Un om care știa să îmbrace cămăși albe”. L-am revăzut în grădina aceea copleșită de vegetație – creșteau acolo atît trandafiri cît și oțetari –, pe secretarul regelui Mihai I. Era la puțină vreme după Paștele prăznuit de rege la Putna, unde sosise de la aeroportul Salcia cu Arhiepiscopul Pimen. Fusesem de față la primirea sa, întîmpinat așa cum se cuvenea cu Crucea și cu Evanghelia, în biserica mînăstirii. Luasem parte și la masa de prînz din Sîmbăta lui Lazăr, la stăreție, unde s-au servit 29 de feluri de mîncare de post. A doua zi de Paști, pe 27 aprilie, l-am revăzut pe rege în catedrala din Curtea de Argeș. Începuse Liturghia. La sosire, regele a fost condus de episcopul Nifon și a

intrat în Sfîntul Altar prin Ușile Împărătești. Țineam să văd momentul acela, întrucît este ultimul monarh investit cu acest privilegiu vechi de pe vremea împăraților bizantini, socotiți „episcopi auxiliari” sau „episcopi ai treburilor din afară”.

*

Pe 18 ianuarie 1990 s-a retras din scaun Patriarhul Teoctist. A doua zi, pe la orele 9, am primit un telefon de la un ziarist italian care vroia să discute cu mine despre faptul acesta. Locuia la hotelul Intercontinental. Încă se încuiau ziuă ușile blocurilor de teama „teroriștilor”, așa încît am coborît să-l aștept la intrare. Alberto Stabile, redactor la ziarul „La Repubblica”, era un bărbat ca de 45 de ani. S-a uitat peste cotoarele unor cărți din bibliotecă pe care: scria De Sanctis, Croce, Papini, înainte să se așeze pe scaun. Căuta să înțeleagă aspecte legate de Biserică, întreba simplu, nota într-un carnețel, iar articolul său, pe care am ajuns să-l citesc abia după câteva luni, a fost impecabil. În octombrie 1991 am plecat pentru o săptămînă la Constantinopol. Marile ziare europene ajungeau acolo cu întîrziere de-o zi. Am luat un număr din „Corriere” de la un chioșc și altul din „La Repubblica”, așezîndu-mă la măsuta unei cafenele cu jardinieră de lîngă Moscheea Albastră. Pe prima pagină din „La Repubblica”, o corespondență din Ierusalim a lui Alberto Stabile, pe care am citit-o cu plăcere, inclusiv sub aspect stilistic.

În aceeași zi de 18 ianuarie '90, pe la orele 20, am primit un telefon de la un domn care vorbea franțuzește precipitat – s-a recomandat Marc Semo de la cotidianul „Libération” – și mă ruga să ne întîlnim pentru a sta de vorbă pe marginea aceluiași subiect: retragerea Patriarhului. Locuia tot la Intercontinental. Un ceas mai tîrziu am coborît; în fața blocului mă aștepta un om încă tînăr, scund, vioi, ținînd în mînă un pachet de cafea Wiener. Am urcat împreună, am făcut cafele, am aprins amîndoi țigările iar Marc Semo a scos bloc-notesul și-a început să-mi pună întrebări Scuzîndu-mă că vorbesc franceză mai greu decît italiană – el avea un debit precipitat –, mi-a propus să vorbim în această limbă pe care o stăpînea foarte bine; fusese vreme de cinci ani corespondentul ziarului „Libération” la Roma.

La câteva minute după miezul nopții, Marc Semo s-a ridicat. Întrucît stătusem în casă întreaga zi, m-am oferit să-l conduc pînă la hotel. Am pornit amîndoi spre Universitate prin lumina săracă a neonului și prin zăpada topită. În dreptul intrării Facultății de Istorie, ne-a oprit o întruchipare a Revoluției: un băietan de vreo 19-20 de ani cu automat și brasardă, băut. Marc Semo și-a scos pașaportul pe care, după ce l-a examinat, băietanul i l-a înapoiat. Apoi s-a uitat peste buletinul meu de identitate. Cu mîinile pe copertele sale, mi-a pretins și legitimația de serviciu. I-am explicat că nu aveam așa ceva; nu avusesem niciodată. Revoluționarul nu-mi înapoia buletinul,

devenise agresiv, nu era nimeni în jur la ora aceea târzie. L-am rugat pe ziarist să se ducă la hotelul de care îl mai despărțeau două sute de metri. „Stau cu dumneavoastră aici pînă dimineață”, mi-a spus. După cîteva minute, tînărul cu brasardă a bătut în retragere și mi-a înapoiat buletinul.

*

În 1991-1992, apăruseră cîteva mici localuri cu terasă pe malul dinspre stăvilă al lacului Herăstrău, în timp ce clădirea restaurantului Bordei tînjea părăsită. În ultimii ani ai fostului regim nu mai funcționau în zona aceea decît restaurantele Parc și Debarcader, amintiri interbelice, ca și clădirea clubului de canotaj, și terenurile cu zgură din apropiere, pe care jucătorii de tenis reapăruseră. Adia din nou un vag parfum interbelic și în cartierele netrecute prin demolări. Dacă te plimbai seara pe străzile din apropierea Grădinii Icoanei și-a Parcului Ioanid, pe Spătarului, Armenească, Franzelari, sau prin Cotroceni, liniștea, arborii bătrîni, curțile strîmte năpădite de iarbă aminteau de vechiul București. La fel, cîrciumile unde cîntau iar lăutari, în frunte cu Șarpele Roșu și cu taraful de la Bolta Rece, pe o stradă paralelă cu Bulevardul Aviatorilor.

În 1982, la începutul toamnei, cînd președintele francez Mitterand își anulase zgomotos o vizită în România, am stat o săptămînă la Mînaștirea Dintr-un Lemn. Venisem cu Preașfințitul Gherasim de hram, Nașterea Maicii Domnului, pe 8 septembrie. La 9³⁰, cînd am sosit, biserica era plină de lume, la fel pridvorul și incinta. Țărănci cu basmale sau broboade, multe dintre ele tinere, săteni cu chipuri și îmbrăcăminte amintind țăranii de altădată... Stăteam în strana din stînga, între șase elevi de seminar, băieți de la țară, care cîntau și se închinau cu evlavie. La sfîrșitul Liturghiei, Preașfințitul Gherasim a predicat un sfert de ceas, limpede, scurt, pe înțelesul tuturor. Cînd a terminat de vorbit, cite un „Săru’ mînal” (femeile) și-un „Să trăiți!” (bărbații) au izbucnit spontan din piepturile tuturor. Apoi, la o sută de metri mai sus, pe deal, lîngă vechea bisericuță din lemn, printre brazi, slujba pentru ctitori (cele cincisprezece călugărițe, un preot și cîteva femei din sat îngenunchiate în micul cimitir al mînaștirii) urmată de *Vesnica pomenire* intonată în ciripit de păsărele, într-o zi caldă, frumoasă...

Spre seară, l-am cunoscut pe părintele Paulin Lecca, închinoviat la Arnota, după ce stătuse multă vreme la Mînaștirea Frăsinei, unde intrase ca frate în 1940. Știam că este autorul unei cărți în manuscris intitulată *Frumosul în opera lui Dostoievski*, care avea să apară după căderea fostului regim. Basarabean după trup, părintele Paulin fusese preot misionar, în timpul războiului, în cîteva sate din Transnistria și la Odessa. Primise o condamnare la moarte, fără ca sentința să fie executată, pentru refuzul de-a îndeplini stagiul militar. În anii '90 a publicat o carte nespuse de

frumoasă, un veritabil bildungs-roman monahal, *De la moarte la viață*.

Pe 2 noiembrie 1982 eram la Brăila. Un prieten, care se dusesse în concediu la părinți, m-a invitat acolo pentru cîteva zile. Am primit bucuros. Îmi plăcea orașul, îl știam din copilărie, iar Dunărea îmi dădea o sugestie de călătorie virtuală. De-a lungul ei m-am și plimbat în dimineața acelei zile, împreună cu amicul, așezîndu-ne apoi la o masă de pe terasă – era vreme caldă, plăcută – restaurantului Traian, ca să umplem timpul care ne despărțea de ora mesei. Ne așteptau părinții săi. A fost un prînz lungit cu amintiri și digresiuni și cu un pocher de familie cu deschidere simbolică de 15 sau 25 de bani. Într-un colț al încăperii radioul rămăsese deschis, în surdină, cînd s-a anunțat, pe la asfințit, vestea morții lui Leonid Brejnev, conducătorul Partidului Comunist al Uniunii Sovietice. Am rămas surprinși, cu cărțile de joc în mînă. M-am întrebat de mai multe ori dacă în acel amurg placid de toamnă, auzind că Brejnev murise, nu am avut vreo presimțire, vreo intuiție, dat fiind că de atunci și pînă la prăbușirea regimurilor instaurate de ruși în Europa de Răsărit n-au trecut decît șapte ani. Nu am presimțit nimic, nici nu mi-am legat vreo speranță de sfîrșitul lui Brejnev, urmat, așa cum era de așteptat, de un om după chipul și asemănarea sa, Andrei Cernenko, un septuagenar puhav și șters, mort la un an și cîteva luni de la înscăunare. Însă mi-am amintit, în trenul cu care mă întorceam la București, cum în anii '70, în unele zile de luni, în drum spre casieria Uniunii Scriitorilor, unde primeam banii pentru mici colaborări la revistele literare, mă opream să privesc fotografiile, majoritatea înfățișîndu-l pe Brejnev, din vitrina încastrată în zidul care împrejmuia ambasada sovietică de pe Șoseaua Kiseleff.

Stalin fusese gruzin, Hrușciiov ucrainean, Brejnev era rus get-beget, aspect învederat de acele poze. Înalt, masiv, lat în umeri, cu păr de culoare închisă ondulat și cu sprîncene groase, Brejnev sugera apropiere de Sobakievici, personajul lui Gogol din *Suflete moarte*. În acele imagini, Brejnev purta costume închise la culoare, rigide dar bine croite și mi-l amintesc ținînd între degete o țigară Pall Mall cu filtrul imaculat, alb ca gulerul și manșetele sale. Uniunea Sovietică producea pe atunci țigări americane pe licență, și mi s-a părut bizar, văzînd un asemenea pachet – unul de Marlboro – să citesc cîteva cuvinte scrise cu litere chirilice pe muchiile sale.

*

Domnul Cozma, chelner ieșit la pensie și proprietar al unei căsuțe cu curte, mai mult de dragul meseriei decît al cîștigului, obișnuia să primească persoane de încredere dornice să ia un prînz sau o cină de calitate, bine servite, stropite cu un vin autentic. Cu o zi înainte, unul dintre clienți îi dădea o arvună și stabilea meniul, pregătît de coana Vetuța,

soția chelnerului, fostă bucătăreasă la un local. Restaurantul acela cu o singură masă se găsea pe o străduță liniștită dintre 11 Iunie și „rondul” purtând numele lui Coșbuc. Am ajuns prima dată acolo adus de un prieten, pe la sfârșitul lui mai 1982 sau ’83, spre seară. Ne-a deschis poarta de lemn stăpînul casei îmbrăcat în veșmintele profesiei sale: pantalon negru cu o discretă vipușcă, sacou și cămașă albe, papion negru la gît. Curtea era năpădită de iarbă grasă, avea cîțiva oțetari și-o tufă de liliac mov al cărei miros mi-a amintit toată seara de Rahova copilăriei aflată la cîteva stații de tramvai.

Masa care ne aștepta, acoperită cu damasc alb, era așezată pe iarbă iar cele două scaune erau identice cu cele dintr-o grădină de vară, ca și frapiera. Tacîmurile de pește, șervetele de bumbac apretate, imaculate, așezate în formă de piramidă arătau că domnul Cozma – așa cum avea să spună – trecuse și pe la „Cina” în decursul carierei sale. După ce am luat loc și am despăturit șervetele, chelnerul a venit cu un platou de antreuri: icre de știucă, hamsie crocantă, telemea, ridichi de lună, fire de ceapă și usturoi verde, măslina și felii de salam uscat... Apoi, dintr-o cinzeacă, a turnat în pănărele o țuică ușoară, gălbuie, parfumată, prevenindu-ne: „Să știți că e țuică de Văleni”. – După ce am isprăvit cu antreurile și cu țuica, fiindcă se întuneca, domnul Cozma a adus o veioză cu bec puternic și fir lung, aprinzînd-o. A plecat, revenind după cîteva minute, precedat de soție, care purta pe un gheridon platoul cu un șalău rasol aburind, garnisit cu cartofi natur acoperiți cu pătrunjel tăiat mărunt. În urmă, cu șervetul pe braț, chelnerul aducea maioneza, o sticlă monopol cu gîtul lung, umplută cu Sauvignon-blanc de Valea Călugărească, și alta de apă minerală. S-au ivit apoi și cele două pisici ale casei, mai mult curioase decît flămînde.

*

În august 1994, ajungînd de la Mînaștirea Bistrița la Schitul Tarcău, am fost îndemnat să merg la părintele pustnic Nicodim, retras într-o căsuță dintr-o poiană aflată la cîteva sute de metri. L-am găsit ajustînd cu foarfeca o reverendă sau o dulamă. Pe masă rămăsese deschisă o carte a părintelui Stăniloae. Ochii nespuse de limpezi și de albaștri ai pustnicului mi-au amintit, de altfel, privirea marelui teolog.

Părintele Nicodim avea 87 de ani, fusese profesor la Seminar, se călugărise, retrăgîndu-se apoi în poiana aceea plină de verdeață, de flori, păsări și albine, într-o locuință de birne unde iarna nu făcea focul. Nu se grăbea să vorbească, nu spunea nimic sentențios, aștepta să-i pun întrebări la care răspundea cu blîndețe. L-am întrebat dacă socotește actul de cultură mai apropiat de păcat decît de mîntuire. „Nicidecum, mi-a răspuns, deîndată ce în om există trei dimensiuni: materială, intelectuală și duhovnicească”. Mi-a mai vorbit de infinitul din om și de infinitul înspre care trebuie să tindă omul.

*

La începutul anilor ’70 s-a deschis un anticariat în două încăperi întunecoase din pasajul Maca-Villacrosse, care leagă Calea Victoriei de Banca Națională. Am cumpărat de-acolo, pe cînd eram student în primul sau al doilea an de facultate, o antologie cu articole scrise de Arghezi, intitulată *Lume veche, lume nouă*. Un articol din volumul acela, pe care mi-l amintesc nespuse de bine, deși am rătăcit de mult cartea, m-a marcat pentru totdeauna. Textul lui Arghezi evoca un publicist român de origine poloneză, Uhrynovsky, care făcuse o carieră frumoasă la Paris în jurul anului 1910. Numele său apare, de altfel, atît în agendele lui Mateiu I. Caragiale, cît și, prescurtat – „bunul meu amic Uhry” – în prima pagină din *Craii de Curtea-Vechi*.

Odată cu faima, spunea Arghezi în articol, Uhrynovsky își făcuse și mulți dușmani, iar cei atinși de condeiul său s-au sfătuit cum să-l reducă la tăcere sau să-l neutralizeze. S-a încercat cumpărarea lui, însă publicistul nu era arghirofil iar activitatea sa îi aducea un cîștig frumos; neinteresîndu-l femeile, întrucît își iubea soția, nu-i putea fi trimisă una în cale... Și totuși, avea și Uhrynovsky o slăbiciune: îi plăceau acele localuri de periferie cu mîncăruri suculente și băutură bună, echivalentul celor care la noi se numeau „bombe”. Patronul unei asemenea cîrciumi frecventate de Uhrynovsky era omul comisariatului de poliție aflat la cîteva pași, așa încît s-a recurs la următoarea stratagemă: după ce publicistul, afumat, s-a ridicat de la masă, stăpînul localului, plin de respect, l-a ajutat să-și îmbrace șuba – era o iarnă grea –, vîrîndu-i într-unul din buzunarele încăpătoare o sticlă de șampanie. După ce Uhrynovsky a ieșit și s-a îndepărtat cîteva metri, a început să strige „Hoțull!”, iar doi polițiști care-l așteptau în fața comisariatului, au pus mîna pe el și l-au băgat înăuntru.

Era greu de crezut că Uhrynovsky – se spunea în articol – încercase să fure o sticlă de șampanie, însă reputația îi fusese puternic știrbită și nu a mai putut-o reface. Concluzia lui Arghezi: *Unui om cît de cît public nu trebuie să i se întîmple nimic*, mi s-a lipit de minte ca un plasture.

*

Am o scrisoare de la profesorul Paul Miron în care îmi evocă întîlnirea sa cu Patriarhul Justinian la Athos, în 1959, pe cînd se prăznuia un mileniu de existență al Sfîntului Munte. Era pentru prima oară cînd i se permitea patriarhului să călătorească într-o țară necomunizată. Justinian n-a ascuns greutățile pe care le întîmpina Biserica, apoi, cînd s-a vorbit și despre alte lucruri, i-a arătat interlocutorului său butonii de la manșetele cămășii purtate sub reverendă: „Uite, domnule profesor, butonii ăștia de aur îi am cadou de la Nae Ionescu, care a venit în cîteva rînduri la mine la Vâlcea, să petreacă sfîrșitul de săptămîină”.

STRĂZILE ORAȘULUI BAI A MARE

Liana POP

Străzile, cu numele lor, pot oferi date și informații valoroase pentru cercetători constituindu-se într-un reper istorico-geografic deosebit de important pentru fiecare așezare umană. Denumirea sau schimbarea denumirii lor nu se subordonează modei sau criteriilor estetice, ci mai degrabă unor criterii politice și sociale. Este foarte cunoscut faptul că în timpul unui regim politic străzile poartă un nume care reflectă într-o oarecare măsură tendințele politicii respectivei puteri, pentru ca, odată cu căderea respectivului sistem, să se schimbe și denumirea stradală. După înlăturarea comunismului s-a modificat în multe orașe și nomenclatorul stradal, revenindu-se, în multe cazuri, la vechile denumiri.

În România, în atribuirea denumirilor stradale, au funcționat, după 1989, două principii: eliminarea numelor care au reprezentat discreditatul regim comunist și restaurarea celor din perioada interbelică.

Date care au influențat decisiv cursul istoriei sau numele unor personalități marcante ale unei anumite epoci sunt atribuite unor străzi, centrale sau mai lăturalnice, în funcție de greutatea numelor. În aproape fiecare oraș din România există câte un Bulevard al Unirii (în Baia Mare a fost denumit cu prilejul Centenarului Unirii Principatelor, în 1959), o stradă Mihai Eminescu sau, mai nou, o Piață a Revoluției.

La fel ca în toate orașele, străzile din Baia Mare poartă nume din patrimoniul cultural românesc sau străin: scriitori clasici și moderni, personalități istorice sau oameni politici din istoria mai recentă, precum și personalități locale, cum ar fi, la noi, cele maramureșene: Petre Dulfu, Gheorghe Bilașcu, Ion Șugariu etc. Străzile cu nume de personalități sunt, în Baia Mare, chiar grupate „pe categorii” în același cartier (cartier „de scriitori”, de exemplu).

Există și străzi care conservă în denumirea lor memoria unor evenimente istorice deosebite, cum ar fi cele de la Mărăști, Mărășești, Oituz (prezente în Baia Mare, dar și în multe alte orașe).

De asemenea, întâlnim nume de străzi sau cartiere cu denumirea unui curs de apă (exemple din Baia Mare: Săsar, Someșului).

Odinioară, străzile erau numite și după meseriile oamenilor care locuiau acolo, după bisericile sau instituțiile care se aflau în zonă, denumiri păstrate, de multe ori, deși demult nu mai reflectă o realitate a locului (Lăcătușului, Olarilor, Minerilor).

Unele însă au fost schimbate, pentru a se putea atribui unor personalități importante. Fosta stradă Ciocanului (amintind de minerit) din Baia Mare poartă acum numele Iuliu Maniu. Până în 1965, se prezenta ca un drum de țară, neasfaltat și plin de gropi, cu un singur trotuar, pe partea dreaptă, care ducea spre Exploatarea Minieră Valea Roșie.

Începând cu anii '50-'60, s-a construit tot mai mult. Cartierul Lenin a început să prindă contur. Toate străzile din zonă aveau denumirile ideologilor comuniști: Lenin, Marx, Engels etc. Denumirile vechi ale străzilor au rămas și astăzi în memoria băimărenilor mai în vârstă (de exemplu Bilașcu este pentru mulți tot Karl Marx). În anii '60-'70, devenise cartierul cu cea mai mare densitate din orașul de pe Săsar, era delimitat de vechea unitate militară (zona Spitalului Județean) și actualul Bulevard Unirii. Respectivul perimetru constituia extremitatea nord-vestică a orașului.

Există și denumiri neutre, fără implicații politice, care au mult farmec: Luminișului, Nucului, Florilor etc.

Strada George Coșbuc e una dintre cele mai vechi din Baia Mare, desigur, nu sub această denumire. În trecut, strada Coșbuc era mult mai scurtă, aspectul ei fiind de periferie. Acum ea se întinde de la Platoul București până în Cartierul Decebal, lângă complexul comercial „Meda”. Respectivul cartier datează din anul 1973 și era o mândrie a orașului, despre care s-a scris și în presa centrală: [...] *specialiștii Institutului județean de Proiectări au definitivat, cu o lună mai devreme, proiectul unui nou ansamblu de locuințe, ce se va ridica în zona de vest a municipiului Baia Mare. Acest avans va permite constructorilor băimăreni să deschidă, înainte de termen, șantierul noului cartier, cu o suprafață de peste 33 de hectare și care va cuprinde 59 de blocuri, dintre care 33 cu câte zece nivele fiecare. El va fi dotat, de asemenea, cu spații comerciale ce vor însuma circa 5000 metri pătrați, două școli cu 48 de săli de clasă, 2 grădinițe, terenuri de sport, spații verzi, garaje etc.* (Piciu, Radu. Un nou ansamblu civic în municipiul Baia Mare. România

liberă, 31, nr. 8864, 24 apr. 1973, p. 3). Cel mai înalt bloc din zonă era cel al OJT-ului, care străjuia întreg cartierul de case.

Iată o înșiruire selectivă a toponimelor vechi și noi, din municipiul Baia Mare:

Denumire actuală	Denumire anterioară
Argeșului	Cetății
Nicolae Bălcescu	Cosânzeana
Carpați	Sf. Nicolae
Câmpul Tineretului	Câmpul Claustrului
Crișului	Avram Iancu
Dacia	Dorobanților
22 Decembrie	Scânteii
Griviței	Grigore Alexandrescu
Industriei	Calea Crucii
V. Lucaciu	Baia Sprie
Minerilor	Vlad Țepeș
Parcul Orașului	Parcul Regina Maria
Piața Cetății	Mihai Viteazu
Piața Libertății	Piața Unirii
Pietrosului	Tâmplarilor
Podul Viilor	23 August
Someșului	Cuza Vodă
Gh. Șincai	17 Octombrie
Șleampului	Morii
Tineretului	Opincarilor
Titulescu	Tache Ionescu
Victoriei	N. Grigorescu

Câteva surse pentru documente iconografice ale străzilor, bulevardelor și cartierelor din Baia Mare:

Noile blocuri muncitorești de pe strada Ohn Lajos din cartierul Progresul din Baia Mare. În: Regiunea Baia Mare. [Baia Mare], 1959, p. 29.

Bulevardul București din Baia Mare. În: Maramureș, viață nouă. [Baia Mare], 1964, p. 64.

Colț din Piața Victoriei, ... ieri și azi. În: Baia Mare, schiță monografică. [Baia Mare], 1965, 27 il.

Din noul peisaj băimărean : str. George Coșbuc. În: Viață nouă în Maramureș. [Baia Mare], 1965, p. 6.

Baia Mare. Aspect de pe strada Unirii. În: Pagini din istoria Maramureșului. Baia Mare, 1967, p. 39.

Actuala Piață a Libertății cu circa 120 de ani în urmă. Nord, nr. 4, 1969, p. 58.

Pe Bulevardul București din Baia Mare. Pentru socialism, 20, nr. 5085, 3 iun. 1970, p. 1.

Cvartal de locuințe – Piața Gheorghe Gh. Dej. În: Localitățile județului Maramureș. [Baia Mare], 1971, p. 46.

În Piața Gh. Gheorghiu-Dej din Baia Mare a fost dat în funcțiune complexul de fântâni arteziene. Pentru socialism, 22, nr. 5774, 22 aug. 1972, p. 1.

Se conturează cartierul Decebal. Pentru socialism, 28, nr. 6599, 12 ian. 1977, p. 1.

Vedere panoramică a noului cartier băimărean Decebal. Pentru socialism, 28, nr. 6757, 15 iul. 1977, p. 1.

Vedere parțială a cartierului băimărean Săsar. Pentru socialism, 28, nr. 6767, 27 iul. 1977, p. 2.

- Cartierul Decebal din Baia Mare. Pentru socialism, 28, nr. 6832, 12 oct. 1977, p. 2.
- Frumoase blocuri de locuit pe B-dul Republicii. Pentru socialism, 31, nr. 7736, 11 sept. 1980, p. 3.
- Imagine din cartierul băimărean Decebal. Pentru socialism, 32, nr. 7949, 21 mai 1981, p. 1.
- Construcții pe strada Olteniei, cartierul Traian. Pentru socialism, 32, nr. 8074, 14 oct. 1981, p. 3.
- Așa arăta în urmă cu trei decenii actuala Piață Gheorghe Gh. Dej. Pentru socialism, 33, nr. 8449, 30 dec. 1982, p. 3.
- Construcții noi pe B-dul Independenței din municipiul Baia Mare. Pentru socialism, 34, nr. 8597, 23 iun. 1983, p. 1.
- Imagine de pe Bulevardul Unirii din Baia Mare. Pentru socialism, 34, nr. 8639, 11 aug. 1983, p. 1.
- B-dul Independenței. Pentru socialism, 34, nr. 8704, 27 oct. 1983, p. 3.
- Blocuri noi pe strada Victoriei din Baia Mare. Pentru socialism, 35, nr. 8808, 26 febr. 1984, p. 1.
- Imagine a noilor construcții de locuințe din Cartierul Dacia – municipiul Baia Mare. Scînteia (București), 53, nr. 12922, 10 mart. 1984, p. 1.
- În cartierul Traian, constructorii finalizează noi locuințe pentru oamenii muncii. Pentru socialism, 35, nr. 8929, 18 iul. 1984, p. 1.
- Cartierul Decebal din Baia Mare : Aleea Rotundă. Pentru socialism, 35, nr. 8933, 22 iul. 1984, p. 3.
- Blocuri de locuințe în Piața Gării C.F.R. Pentru socialism, 35, nr. 8939, 29 iul. 1984, p. 1.
- O imagine elocventă a noii arhitecturi : B-dul Unirii din Baia Mare. Pentru socialism, 35, nr. 9064, 23 dec. 1984, p. 1.
- Cartierul Traian, cel mai tânăr, dar și cel mai modern cartier băimărean aflat în plină construcție. Pentru socialism, 36, nr. 9283, 10 sept. 1985, p. 3.
- Blocurile de pe str. Progresului din Baia Mare, ale căror proiecte au fost distinse cu premiul Uniunii Arhitecților din România. Pentru socialism, 39, nr. 10242, 13 oct. 1988, p. 1.

LUCRĂRI CONSULTATE:

- Baia Mare : ghid turistic. Baia Mare : Oficiul Național de Turism, 1967.
- Csoma, Gheorghe. Baia Mare – 670. Vol. 1, 2. Baia Mare : Editura Helvetica, 1999.
- Oglinda orașului Baia Mare (Călăuză și catalog de adrese). Baia Mare : Tipografia Minerva, 1933.

TÂRGUL CU MAGNOLII

Angela Monica JUCAN

Baia Mare, orașul așezat pe malurile Săsarului, a fost întotdeauna un Centru, și încă unul foarte primitiv. Totuși, deși capitală de județ, Baia Mare este considerată un fel de extramuros de către cele patru Țări pe care astăzi le administrează, cum, de altfel, îi aparține și „independentă” linie a satelor „de pe Fiscuș”. Dar Baia Mare nu le ține la distanță și, adunând de la toate ce e mai bun, mai punând și de la ea, și-a creat o identitate încântătoare. S-ar putea numi chiar oraș cosmopolit.

La Baia Mare găsești „Plăcintă codrenească cum nu mănânci nici acasă” ori „Plăcintă creată” de pe Mesteacăn și „Plăcinta XXL” de Recea (nu are punct de desfacere în Baia Mare dar poți face comenzi și ți-o aduce la domiciliu), poți cumpăra „păstăi” (fiindcă pe-aici, în miniregiunile maramureșene, numai boabele de fasole sînt fasole). Specialități ale casei Baia Mare sînt „Plăcinta Bastion” cu lobodă de la restaurantul „Bastion” al poetului George Cadar, „Pâinea biblică” de la brutăria „Bizo”, covrigii umpluți (cu diverse: fructe, cremă de vanilie etc.), specifică este și telemeaua... nesărată (!) de care n-am văzut în altă parte. Și câte și mai câte. Se bea „horincă” (o țiucă tare) care predispoze la „horit” și, câte sate, atâtea buchete.

Din păcate, castanul comestibil – emblematic și acum pentru Baia Mare – e atins de o boală grea și nu se știe dacă va putea fi salvat (deja castanele se importă – ce nu se importă? – din Italia); poate va rămâne doar ca titlu de sărbătoare municipală – autumnala *Sărbătoare a castanelor*, care a înlocuit mai vechea și mult mai distinsă, după cum spune toată lumea, *Toamnă băimăreană* regretată azi de mulți și reînviată în 2012 – să vedem dacă va continua. În schimb, sînt duzi „cetățeni”, din care oricine poate culege, iar porumbeii se mulțumesc și cu ce cade pe jos. Porumbeii sînt o prezență foarte activă prin părțile astea și fac în pragul simigeriilor sau al brutăriilor câteva puncte San Marco băimărene. Și nu-ți trebuie mult noroc să întâlnești vreo mierlă

(mierloi) în plin centru. Există și o grădină zoologică frumoasă, dar în care animalele o duc greu, cel puțin iarna (e pe punctul de a se muta – a primit un alt teren). Se descurcă mai bine câinii, de toate rasele sau metiși, cu sau fără stăpâni, toți pașnici și înțelegători cu omul. Mirii pot închiria, de-o vreme încoace, trăsură cu cai (foarte elegantă) cu care să meargă la „Sfat” sau la Biserică, alaiul e format însă din automobile (devenite, iată!, mai „tradiționale” și mai la îndemână decât trăsura).

Dacă nimerești pe o stradă numită pe o parte Hortensiei și pe cealaltă Rozelor, în mod sigur ești în Baia Mare, unde poate municipalitatea să tot oficializeze numele Alecsandri (în amintirea lui Porojan, probabil...) al cartierului indicat de toată lumea ca fiind Hatvan (citit ungurește – Hotvon, cu o-uri deschise, cuvânt care înseamnă „șazezi”, ceea ce vrea să spună că pe-aici se stă de zece ori mai mult „de șaze”, deci, păze! fi la rîndul tău cu ochii măcar în șapte!), în centrul căruia este o stație de autobuz care până acum câteva luni s-a numit *Șatra...* Sau care-o fi strada Iuliu Maniu? – E Ciocanului, toată ziua și va fi pentru cel puțin încă o generație de băimăreni.

Toponimia neoficială este de o mare bogăție și inventivitate. Repere cunoscute ale orașului sînt *Semiluna* (un bloc-lamă de formă puțin curbă), *Bucula* (un loc cu sens giratoriu, ca normă de circulație, aflat în apropierea Universității de Nord, numit în paralel și *La Spânzurătoare*, deși „spânzurătoreaua” nu mai există de câțiva ani și nici n-a fost spânzurătoare, ci o construcție ornamentală din lemn, al cărei artist îi atribuisese un simbolism solar – irecognoscibil de către neavizați), *La Poligon* – denumire istorică, deja (un părculeț pe locul căruia a fost cândva chiar poligon pentru deprinderea/exersarea șofajului), *Platoul* (ceva nici parc, nici piață în înțeles urbanistic, dar unde este, de câțiva ani, piață comercială pentru produse alimentare „ecologice” la sfârșit de săptămână, *În Groapă* (o zonă de case și blocuri aflată la o cotă mult mai joasă față de o alta

care o domină ca înălțime); apoi, sînt „instituțiile” *Casa Albă* (un restaurant zugrăvit în exterior în alb), *RFN* („Restaurantul Fără Nume”), iar *Academia OJT* este Capșa băimăreană, unde boema orașului poate „servi” un pahar pe credit. Afară din oraș, o iei pe *Valea Usturoiului* (numită cândva „Mujdeiu”), și, într-o jumătate de oră de mers pe jos, ești la *Cabana „Usturoi”*.

Vînzătoarele din Baia Mare sînt unele foarte distante, dar serviabile, altele îți devin curînd cunoștințe, intră în vorbă cu tine, îți fac recomandări sau te informează/avertizează (semn de mare simpatie) în legătură cu calitatea unor produse nu tocmai cușere și te salută pe stradă. Taximetristii își știu meseria – a doua oară nu trebuie să le spui unde mergi și ce traseu preferi, după un timp, îți povestesc despre familie și despre animalele lor de companie, hobbyuri etc., iar operatoarele de la dispecerat în maxim două săptămîni te recunosc după voce și nu te mai întreabă cine ești. *Urbisul* (S. C. Urbis S. A. Transport Local Baia Mare) ține toate zilele sărbătorilor religioase (celebrate prin curse în orar de duminică și majoritatea punctelor de vânzare a biletelor închise), deși băimărenii trebuie să se întoarcă la locul de muncă în a treia zi

de Crăciun, de Paști, de Rusalii. Nici număr nu-i trebuie autobuzului decât în față – dacă te-a depășit înainte de stație, nu știi ce e număr e și, decât să te grăbești degeaba, mai bine aștepti altul (care nu vine chiar imediat). Orașul e calm, nezorit și nezmotos, încărcat primăvara de magnolii. S-a aclimatizat și câte-un smochin și sînt și splendizi scoruși. E un oraș în care este timp și se păstrează urme de pe timpuri. Un oraș cu două centre: unul nou și unul vechi, în care nu numai arhitectura e veche sau tăietura și îngustimea străzilor, ci și orarul magazinelor, iar planul urbanistic mai nou vrea să aducă în actualitate parfum de epocă. Azi, Baia Mare nu mai e *baie* în funcțiune – minele sînt închise și domnișoarele moderne nici nu știu de străbunicile lor care-și treceau vremea spălând aur la râu. Demult, demult, pe orașul acesta l-a chemat ca-n povești: *Rivulus Dominarum*, dar numele s-a dus o dată cu domnițele. Se duc după ele castanii. Rămâne *Baia Mare*, deși e și aceasta o denumire improprie deja. Rămân magnoliile, smochinii, duzii, scorușii, iar în câte-o iarnă (când Dumnezeu hotărăște că merităm) mai îmbrobodesc târgul poetice zăpezi „d’antan”.

„Bucla” pe când exista în centrul ei „Spânzurătoarea” – lucrare a sculptorului Ioan Marchiș, denumită de acesta „Arc solar”

LA TRECEREA „DINCOLO”

Gabriela Gențiana GROZA

Ne naștem cu un program genetic individual care cuprinde, într-o perfecțiune greu de cuprins de mintea omenească, toată evoluția ulterioară a fiecăruia dintre noi. Iasomie, ciocârlie sau stea de mare, nufăr, balenă sau bizon, fiecare are codul genetic înscris minuțios în acidul nucleic al celulelor. Îi rămâne mediului să croșeteze clipă de clipă devenirea ființelor și să își decline rolul său, scotocind nemilos în nișa în care ființele cresc și se dezvoltă. Astfel asistăm la schimbarea căii de parcurs a vreunei viețuitoare, în bine sau în rău.

Un adevăr e sigur pentru orice ființă: odată sosită pe pământ, drumul ei se finalizează mai devreme sau mai târziu, fulgerător sau normal, la o vârstă mai înaintată. Unicul trăitor pe pământ înzestrat cu vorbire și mai cu seamă cu gândire, omul, rămâne parcă mai vulnerabil în fața trecerii „dincolo”. Cum percepem momentul? Cât de tari suntem în fața morții? Și, mai cu seamă, cum reacționăm când simțim că ne vine rândul? O mulțime de fapte arată fragilitatea unora dintre noi, mai cu seamă când nu avem credință în Dumnezeu. Și, ce e de-a dreptul sfâșietor, mulți semeni rămân singuri la bătrânețe, cu vitregiile vieții în casă și au vreme – parcă prea multă – să se întrebe: „Doamne, oare cu ce am greșit?” O bătrânică de peste 90 de ani, părăsită de copii și nepoți, îmi spunea resemnată: „Aș vrea să mor, dar nu pot!” iar alta, aproape de 100 de ani, întreba, ca și cum vreun muritor neputincios i-ar fi putut spune: „nu știi, eu când plec?”...

S-au scris multe despre trecerea la cele veșnice. Biologi, medici, poeți și scriitori au abordat tema din perspectiva misiunii fiecăruia dintre ei. În literatură, apare câte un poem cu încărcătură emoțională deosebită, epitafuri în care strălucesc diamante din care înțelegem gândurile autorului la gândul trecerii lui dincolo. Cuvântul „epitaf” provine de la grecescul „epitaphion”. E o poezie epigramatică având ca pretext moartea (imaginară) a unei persoane. Poate fi și o inscripție funerară în care se face elogiul celui decedat. Publius Ovidius Naso, poetul latin născut la Sulmona și exilat de către împăratul roman Octavian Augustus la Tomis, Constanța de azi, a scris un epitaf care apare în cartea sa „Triste”. La Constanța, în fața Muzeului de Istorie și Arheologie, se află statuia sa în bronz, pe un soclu de marmură albă pe care dăinuie

catrenul memorabil compus de poet: „Sub astă piatră zace Ovidiu, cântărețul / Iubirilor gingașe, răpus de-al său talent; / O, tu ce treci pe-aice, dac-ai iubit vreodată, / Te roagă pentru dânsul, să-i fie somnul lin.”

În Cimitirul Vesel de la Săpânța poți citi epitafuri din care transpare înțelepciunea populară a omului aflat în fața trecerii spre alte dimensiuni. Poetul popular își pune amprenta talentului său într-o formă naivă, dar atât de spontană și plină de miez!... Pe crucile viu colorate sunt adresate mesaje celor vii. Iată un epitaf celebru de pe una dintre cruci, din care cititorul poate trage învățăminte: „Sub această cruce grea / Zace biată soacră-mea / Trei zile de mai trăia / Zăceam eu și citea ea. / Voi care treceți pe aici / Încercați să n-o treziți / Că acasă dacă vine / Iar-îi cu gura pă mine / Dar așa eu m-oi purta, / Că-napoi n-a înturna. / Cei care citiți aici / Ca mine să n-o pățiți / Soacră bună să găsiți / Cu ea bine să trăiți.”

Au scris epitafuri poeții George Topîrceanu, George Bacovia, Tudor Arghezi, Lucian Blaga, pentru a da numai câteva nume ale creatorilor noștri cunoscuți pentru opera lor. În volumul *Nebănuitele trepte*, putem citi poemul blagian: „Calea aici cu greu se găsește / Nu-i nimenea să te îndrepte. / Numai târziu, numai o clipă, / uitată pe urmă și ea, / Îți dezvăluie / nebănuitele trepte. Apoi ca frunza cobori. Și țărna / ți-o tragi peste ochi / ca o gravă pleoapă. / Mumele sfinte / luminile mii / nume subt glii / îți iau în primire cuvintele. / Încă o dată te-adapă.”

Am compus și eu câte un epitaf pentru fiecare dintre stările pe care le-am avut ca dascăl, biolog sau poet.

Epitaful dascălului: „S-a mutat aici și el / Și-a scăpat de clopoțel. / A dat peste-un clopot mare; / Las să sune, habar n-are!” Epitaful biologului: „A găsit că este logic / S-aibă somnul ecologic / Ocupând cavou-n care / Nu e pic de poluare!” și un epitaf al poetului: „Publica din când în când / câte-o carte, câte-un rând, / și cu ultimul său vers / S-a topit în Univers.”

SĂPÂNȚA – PLĂCEREA TEXTULUI

drd. Nicoară MIHALI

Cu excepția numelui localității, titlul aparține lui Roland Barthes, marele eseist, critic, filosof și teoretician al literaturii, semiolog francez. Roland Barthes – rămas orfan de război, în urma decesului tatălui său într-o bătălie navală în 1916 –, în opera lui de maturitate afirma următoarele: „*Iubesc textul pentru că el este pentru mine această specie rară de limbaj. Textul nu este un risc de înșelăciune, agresiune ori șantaj, el este o manifestare asocială a plăcerii, lasă să se vadă adevărul scandalos al desfătării.*”¹

La Săpânța, textul de pe cruci ne oferă adevărul desfătării de a trăi și de a iubi viața până la ultima clipă a bătăliei cu moartea: „*nu citim totul cu aceeași intensitate de lectură; un ritm se stabilește [...] pentru a regăsi cât mai iute locurile fierbinți ale anecdotei ([...] ceea ce face să înainteze dezvăluirea enigmei sau a destinului): sărim nepedepsiți peste descrieri și explicații, respectând episoadele; ritmul însuși face plăcerea marilor povestiri*”², după cum zice Roland Barthes.

La Săpânța, odată intrați în ritm, sărim de la o cruce la alta, savurăm textul de pe cruci, povestea despre viață și moarte a unor anonimi. De asta fascinează Săpânța: pentru că este un mormânt al faraonilor în miniatură; chiar și în imaginile de pe cruce, personajele sunt micșorate, cu toate că trăsăturile feței le trădează maturitatea și noblețea. Imaginile de pe cruci ne amintesc despre pânzele lui Henri Rousseau Vameșul. În pânzele sale, ca și în desenele lui Stan Ioan Pătraș, oamenii capătă aripi să zboare, cei ce mor tineri poartă haine de miri și au buchete de flori în mână.

Moartea devine un balaur prietenos care-i ține în brațe ca pe niște copii. Pictura, în manieră naivă sau primitivă a lui Rousseau, parcă a inspirat tabloul colorat al crucilor de la Săpânța. Cei ce pleacă în lumea de dincolo sunt pregătiți cu pâine

și bani pentru a trece vămile. Riturile funerare din Maramureș sunt concentrate pe crucile de la Săpânța. De aceea există o plăcere a textului pentru străinii care nu cunosc limba, imaginile de pe cruci oferindu-le un limbaj criptic, plin de simboluri pe care le pot dezlega, pentru că, în mai toate culturile lumii, sunt câteva simboluri comune care ne apropie de amerindieni, japonezi sau egipteni. Cimitirul de la Săpânța e plin de simboluri în care stă ascunsă cultura noastră ancestrală. Textele lui Stan Ioan Pătraș, cât și cele create de Dumitru Pop, prin naivitatea lor, înseamnă postulate profunde asupra existenței umane:

*Crețu Toader mi-o zis mie
Din a me copilărie
Și-am fost om de omenie
Și la muncă și la joc
Crețu a fost pe primu loc
Coasa-n pod a rugini
Șobănit n-oi mai cosi
Cea mai scumpă-i viața
Nu o poți negocia
O hotărăște soarta
Dana-i bani și-averea toată
Să-i poți porunci la soartă.*

Epitafurile sunt, adesea, tratate de filosofie, concentrate în câteva versuri: omul nu se poate împotrivi sorții; este făcut să sufere, să călătorească, să se bucure aici, pe pământ, apoi, pentru toate, trebuie să plătească cu moartea.

Numai pe mormântul unei fetițe de trei ani lucrurile nu mai sunt ordonate așa. Versurile încep cu un blestem:

*Ardă-te focul taxiu
Ce-ai venit de la Sibiu
Cât e Țara Românească
N-a fost loc să se oprească
Numai lângă casa noastră*

¹ Roland Barthes, *Plăcerea textului*, Editura Echinoc, Cluj-Napoca, 1994, p. 50.

² Ibidem, p. 54.

*Pe mine să mă lovească
Părinții rău să-i necăjească
De nimic nu-i așa dor mare
Ca coconu când îți moare
Nici nu este supărare
Ca cocoana când îți moare
Părinții cât or trăi
Ei pe mine m-or jăli.*

Fetița pleacă spre cer cu un scop: să cânte în corul îngerilor și să boteze o stea cu numele ei, Anuță.

În Săpânța, bocitoarele sunt plătite, își scriu poezia în gând, inspirate de împrejurările în care a apărut moartea. În tragedie, semănăm cu grecii, în petrecerea morții cu dacii, în spectacolul și fastul înmormântării cu romanii, în singurătatea morții cu eschimoșii.

Textele despre destinul oamenilor curg precum un râu cu apa curată din vârful de munte:

*Aici eu mă odihnesc
Pop Grigore mă numesc
Din copilăria mea
Mult mi-a plăcut cetera
Să-mi cânte în voia mea
Și la nuntă și la joc
Mi-am făcut voia pe loc
La toate m-am priceput
Mi-am făcut câte-am putut
C-așa-i omu, cu plăcere
Luptă să-și facă avere
Să trăiască cu durere
Nu se gânde la viață
Căci mâni pleacă și o lasă.*

Petrecerile, jocul pe struna viorii, strânsul averii, sensul unei vieți trăite după legile scrise și nescrise ale omenirii le regăsim în cartea *Ecclesiastul*, care consideră viața omului o zădărnici:

*Iute moartea a venit
De cei dragi ne-a despărțit
Că la lucru am plecat
Moartea-n drum m-a așteptat
De-ar ști omul ce-ar păți
De rele iel s-ar feri
Câte zile am avut
În lucru le-am petrecut
Tot omul de pe pământ
Are-n față un mormânt
Dar să fim în pregătire
Că moartea nu știm când vine
Și la mine a venit
Zilele mi s-au sfârșit.*

Cimitirul de la Săpânța nu este vesel. Vorbește despre moarte cu optimism; meșterii i-au lăsat în

dialog, pe cei care au dispărut, cu viii, cu cei care viețuiesc încă. O călătorie la Săpânța te va marca într-un fel, n-o să fii indiferent nici o clipă la existența ta și a celor din jur. Este o experiență unică, este ca și cum ai vorbi cu cei ce s-au întors din moarte, cu cei ce au trecut prin moarte clinică.

Sufletul omului stă pe streșina casei, zăbovește câteva zile în preajma locului unde a trăit, iar, după ce i se fac toate ritualurile, pleacă să vegheze pentru binele celor ce trăiesc. La Săpânța, sufletul celor dispăruți este o pasăre ce stă pe brațul crucii, te poți întâlni în orice clipă cu ea. În acest colț de Maramureș plin de tradiție, moartea a ajuns familiară, a învins teama, ți-a oferit o lecție de supremație, de desfătare a textului care cuprinde povestea unui om ce a trăit odată, ce nu s-a pierdut în anonimatul cenușii de la crematoriu, în anonimatul cimitirului de pe deal. Cimitirul de la Săpânța a ieșit pe stradă, se plimbă printre mașini, vorbește în piața orașului despre viața unor oameni care au trăit cândva și au fost triști sau fericiți în același timp al existenței lor:

*Dar cine se naște și moare
Nu are altă scăpare
Moartea rău plan și-a făcut
Să mă ducă acum în lut.*

Destin implacabil – adevăr absolut, lege a naturii ce curge de la sine, întâmplare care nu poate fi amânată –, drumul către moarte nu poate fi oprit. Săpânța își continuă poveștile pentru turiști, textele oferă plăcere, plăcerea de a citi despre senzațional, despre resemnare, despre fuga de identitate.

Localitatea Săpânța apare în documente cu numele de Zapancha încă din anul 1373. În jurul aceluiași an, în ținutul Bereg, apare satul Sztánfalva (satul lui Stan) printre alte zece sate care intrau în componența ținutului cu denumirea Krajna. Aceste zece sate erau locuite de români care, după dreptul strămoșesc, erau judecați de cneji și voievodul lor. Beregul, spre deosebire de Maramureș, rămâne apajul reginelor din Ungaria. În anul 1250 aparținea reginei Ana – văduva lui Bela al IV-lea –, între 1364-1380 satele erau stăpânite de regina Elisabeta – soția lui Ludovic –, iar în 1383 de regina Maria – fiica Elisabetei. „Satele acestea fiind domenii regale, au permis românilor de aici să se dezvolte liberi și neștiuți, păstrându-și vechea lor organizație după «ius valachorum»”³. În apropierea acestui sat, la Kurtvelyes pataka, se va ridica Mănăstirea din Peri. Conducătorul așezării Săpânța a fost Stan, iar din familia

³ Nicolae Drăganu, *Românii în veacurile IX-XIV pe baza toponimiei și a onomasticeii*, Editura Monitorul Oficial și Imprimeriile Statului, Imprimeria Națională, București, 1933, p. 138.

aceasta se trag celelalte familii din Maramureș: Mihalyi, Vlad, Dan, Șiman din Apșa, Tivadar alias Săplânțai, Nan, Stan și Pap din Săpânța. Rând pe rând, o seamă de familii vor avea diplome nobiliare: Tivadar alias Săplânțai (1419), Nan (1457), Stan (1401), Pop (1482), Bosa (1457), Ștețko (1608), Finta (1685), Tite (1608), Turda (1608), Holdiș (1608). Săpânțanii nu sunt nici maramureșeni în totalitate, nici oșeni. Ei au ceva distinct, ceva ce le aparține numai lor: există chiar un dans al turdenilor (familia Turda), unic în Maramureș. Până și portul le este diferit. Femeile săpânțene și astăzi se numesc borese, ca cele din Țara Oașului. Localitatea și-ar trage numele de la Zalas=Zapas⁴ – care înseamnă stână de vară, staulul oilor și coliba pentru păcurari. În hotarul așezării existau în trecut peste zece stâne de vară, fiecare cu câte 500 de oi.

Meșterul Stan Ioan Pătraș rămâne orfan, tatăl său murind în Primul Război Mondial. Ca să se întrețină și să-i ajute și pe frații săi, încă de la 16 ani, începe să facă cruci în vechiul cimitir de pe dealul Săpânței, din anul 1935. Satul era minat și, pentru a intra în sat, oamenii au trimis în fața lor turmele de oi, astfel încât, multe dintre ele au fost sacrificate pentru salvarea vieților omenești.

Stan Ioan Pătraș a fost martor la această suferință ce l-a afectat profund și, de aceea, în primii ani, pe fiecare cruce, a desenat și câte o oaie, indiferent dacă cel înmormântat era sau nu crescător de oi, în semn de apreciere pentru sacrificiul lor. Prin risipirea oilor pe cruci, meșterul a reușit să le „îngroape” pe toate. Cimitirul s-a născut dintr-o obsesie, dintr-un spirit creativ. Stan Ioan Pătraș a devenit meșterul morții. Pentru că animalele au fost jertfite, oamenii au reușit să sfideze moartea, supraviețuind în timpul războiului, cât și după terminarea acestuia. Prin poezia de pe cruce, meșterul a sfidat moartea, a perpetuat ideea credinței că omul este mai presus decât aceasta, la fel cum strămoșii geto-daci petreceau și se bucurau când cineva murea.

Cimitirul Vesel de la Săpânța aduce faimă pentru Maramureș. Săpânța vorbește și despre oameni mari, așa cum este și cazul lui Gheorghe Tite, primul diplomat născut în Maramureș care, în 1946, reprezenta Consulatul General al României din Budapesta.

Săpânța este renumită și prin apele minerale.

Napoleon al III-lea, împărat al francezilor (1808-1873) va trimite un escadron care va transporta în butoaie apa tămăduitoare pentru boala sa gravă la rinichi. Săpânța este prima zonă de anihilare a comunismului înființată în România după revoluția televizată din 1989, primarul Toader Ștețca ținând primele pagini ale ziarelor din întreaga Europă o perioadă destul de însemnată de timp. Tot în anii aceștia, o parte din crucile-monument, create de Stan Ioan Pătraș, sunt furate din cimitir și vândute în Occident. Turisții care ajung la Săpânța coboară din autocare și, pe o poartă de lemn, intră brusc într-o altă lume, o lume în care gustă plăcerea textelor care vorbesc despre moarte, texte care sfidează moartea.

Fotoalbumul de față⁵ este o altă imagine a cimitirului de la Săpânța, este o incursiune în inima cimitirului și nu o abordare comercială. O viziune transversală cu un bisturiu care a despiciat esența lucrurilor. Imaginile surprinse de tânărul absolvent de studii de imagine și film, Mihai Ciurcaș, sunt voalate. Nu te prind în splendoarea lor nici atunci când soarele este sus pe cer, de pe brațele crucilor se scurg picuri de ploaie, simbolul lacrimilor.

Într-o biserică de lemn din Borșa Maramureșului, o imagine de pe un perete șochează: un copil este aruncat în sulite pentru a aduce ploaia. Ideea sacrificiului se regăsește și în cimitirul de la Săpânța. Mihai Ciurcaș realizează o monografie în imagini a Săpânței, imaginile sunt mohorâte, au nuanțe închise, reflectându-se în apa ploii. De recomandat ar fi ca Cimitirul Vesel să fie vizitat după ploaie; atunci ar fi surprins în adevărata lui splendoare, de operă de artă, creată din lemn și culoare.

Mihai Ciurcaș are această îndemânare a operatorului de film, care înșiruie imaginile într-o oarecare tristețe. În viziunea lui, Cimitirul Vesel de la Săpânța e trist. Imaginea este tulbure, văzută îndeaproape, prin ochiul care plânge. Mihai Ciurcaș a realizat un fotoalbum antropologic cu măștile morții din Maramureș.

Astăzi trăim tot mai mult într-o lume bolnavă de imagine, ahtiată de fotografie. Ne fotografiem în brațe cu iubita, pe malul mării, la nunți și înmormântări, lângă vedete și chiar nud. Suntem niște narcisiști îndrăgostiți de propria viață. Albumul de față vorbește despre o imagine a morții în care textul ne oferă multă plăcere.

⁴ Ioan Mihalyi de Apșa, *Diplomele maramureșene din sec. XIV-XV*, Editura Societății Culturale Pro Maramureș „Dragoș-Vodă”, Cluj-Napoca, 2009, p. 139.

⁵ Mihai Ciurcaș, Nicoară Mihali, *Săpânța – plăcerea textului*, Baia Mare, Eurotip, 2012 (n.r.).

Bibliografie

Barthes, Roland, *Plăcerea textului*, Editura Echinoc, Cluj-Napoca, 1994.

Drăganu, Nicolae, *Românii în veacurile IX-XIV pe baza toponimiei și a onomastice*, Editura Monitorul Oficial și Imprimeriile statului, Imprimeria Națională, București, 1933.

Mihalyi de Apșa, Ioan, *Diplomele maramureșene din sec. XIV-XV*, Editura Societății Culturale Pro Maramureș „Dragoș-Vodă”, Cluj-Napoca, 2009.

Aici eu mă odihnesc
Șteța Gheorghe mă numesc
multă lume am servit
în viață cât am trăit
că am fost gestionar la
magazin și în bar. Tare
multe m-o mâncat și am
trăit supărat că un fecior
am avut și s-o dus tânăr
în lut. Voi nepoți să trăiți
bine să mă pomeniți pe mine
că eu viața o lăsa la 67 ani.

Când venea primăvara
urcam în deal cu stâna
și la mulșul măsurii
petreceam cu oamenii
jale-mi pare după lume
că eu plec și ea rămâne
și am venit eu pe vecie
lângă bunica sub glie
eu făceam urdă și caș
ea le vindea în oraș.
Lumea-i zicea Mogogioaie
și am fost mare găzdoaie
eu Stan Gh. m-am numit
64 de ani am trăit
N-am trăit deajaba-n lume
rămân multe după mine.

Aici eu mă odihnesc
Eudian Toader a Buloi
ai mă numesc
orfan de tată am rămas
șam trăit cu mult năcaz,
numai 3 zile am avut
când tata ma părășit,
acum draga mea soție,
D-zeu săți dăie bine
căci teai îngrijit de mine.
A.tr. 85 ani

Cîtă viață am avut
apet(?) ca-m petrecut
ș'am muncit cu dreptate
prietini vă zic sănătate

Acu se odihnește
Varga Vasile
a trăit 65 de ani
adormit la 1959

Aici eu mă odihnesc
Pop Gheorghe eu mă
numesc uite ce mi s-o
ntîmplat că pe toți i-am
supărat fetele să mă
jălească nevasta să-și
bănuiaască și-am avut
și un fecior l-am lăsat
tare cu dor să fie gazdă-
n ocol c-am fost vice
și primar și-am făcut
bine la sat.
A trăit 48 de ani

Aici eu mă odihnesc
Tite Dumitru mă numesc
pe lume cât am trăit
ca tot omul am muncit
la toate m-am priceput
munca și familia
astea mi-au fost viața
mea. Rău la nime n-am
făcut numai bine de-am
putut am avut copii
nepoți tare i-am iubit
pe toți împăcat eu am
muri că mândră viață-am
avut și aciasta o lăsa la
82 de ani. 1921-2003

Eu aici mă odihnesc
Irina lui Dumitru lui
Holdiș mă numesc.
Toată viața am lucrat
pe cuconi la școli i-am
dat o învățat s-o dus
în lume m-am bucurat
le-o fost bine. Irină mo
întristat că tânără o
plecat și so dus fără
de vreme mi-o lăsat
mare durere. Am venit
la soțu meu și vă las
cu D-zeu să ne pome-
niți mereu.
A trăit 84 ani. 1925-2009

Aici eu mă odihnesc
Stan Gheorghe mă
numesc multe răle
ma mîncat în război
cît am umblat pe
lume cît am trăit
oile tare le-am iu-

bit Anuță a mea soție
D-zeu vă dăie bine
Mărie și almei nepoți
eu acum vă las pe toți
căci eu viața o lăsa
la 72 de ani.
1922-1994

Acu eu mă odihnesc
Pop Grigore mă numesc
mie mia plăcut tractoru
cu sticla șam stîmpăr
doru am trăit tot
supărat că tata mic
mau lăsat poate așau
fost soartea mea tînr
șam las viața moarte
tînr mă ludai la 33
de ai

Eu aci mă odihnesc
și Stan Ion mă numesc
Ionu lu Mihăieș
șam fost polițarîniaș
și dea colo la Brașou
bun polițari am fost
ieu și acum vă dau
on salut că nu miș
vedea mai mult că
lume o părăsai la 58
de ai
În anu 1952 reposat

Frumos o fost al meu
trau 84 de ani

Mă odihnesc pe vecie
Dumitru lui Ionu
Osului mi-o zis mie.
Cât în lume am trăit
oile mult le-am iubit
cioban bun am fost
la oi după cum m-ați
știut și voi Domnul
sfânt copii mi-a dat
o fată și un băiat.
I-am crescut de omenie
alături de a mea soție
și îi las cu mare
durere mi-o venit
ceasu de-a mere
1924-2008

Eu aici mă odihnesc
Stan Ion Petrenjel
mă numesc am trăit
mulți ani frumoș
și-am fost tata lui

Ianoș. Sfânt locaș
din lemn durat ars
au fost și i-o am
lucrat cu mult cum-
păt și cu rost la
acest sfînt adăpost
A trăit 87 de ani.
Sa născut în 1859-1946

Aici eu mă odihnesc
Gheorghei Ileană mă
numesc
măi Todere a meu
bărbat eu cu drag
team aștepta cînd
din lucru ai plecat
cînd cine te aștepta
cîte zile vei avea
mamă sora și iar
soră cîte zile veți
trăi pă mine tot
miș jăli înapoi noi
mai veni

Aici eu mă odihnesc
Mănilă Ion mă numesc
am fost Ionu lui Nani
puțini ca mine
or fi și de treabă
și frumos da nu
am fost norocos
că pe tînr am murit
și pu-trădesc în
pămînt. Dragă mamă
și soție D-zeu
să vă mîngăie pe
a mei copii și
nepoți tare v-am
iubit pe toți.
Iar ca să știți
mai departe vă
uitați pe ceie
parte. 1943-2001

Aici eu mă odihnesc
Pop Marie a Tincului
mă numesc în
lume cît am trăit
tare mult m-am
amărit bărbatul
mi l-a rădica
și înapoi mo
înturnat mult la
poartă eu stăteam
și cergi frumoase
vindeam și pe
el îl așteptam
viața mi s-a
sfîrșit și
bărbatul n-a
venit. Viața o
lăsa la 76 ani.
1917-1993

Eu aici mă odihnesc
Sauliuc Ioană mă numesc
cît pe lume am trăit
bine am găzduit
mi-a plăcut mult a munci
florile a le plivi
în grădină lingă casă
să fie tare frumoasă
draji copii și al meu
bărbat eu dintre voi
am plecat D-zeu vă
dăie bine dar să nu
uitați de mine căci eu
viața o lăsa la 73 de ani
1919-1992

Anuța Ciorbului

Aici eu mă odihnesc
Turda Anuța mă numesc
ori-ce lucru am iubit
în lume cât am trăit
multe teri eu am țesut
și multe cergi am făcut
teri de lână și bumbac
copiii să mi îmbrac
șase copii am avut
de ei ma-m bucurat mult
patru fete doi feciori
la toți le-am fost de-ajutor
și le doresc al meu trai
92 de ani. 1916-2008

Aci eu mă odihnesc
Stan Mărie mă numesc
cît pe lume am trăit
multe cergi eu am făcut
și la turși leam vîndut
dar nu mult am bătrînit
o grea boală ma lovî
de cei dragi ma despărțit
aș fi vrut să mai trăiesc
nepoții sămi grijesc
și de mama căi bătrîna
că mio fost mult de
îndămină
dar lumea o părăsai
la 59 de ai. Mr. 1999

Eu aci mă odihnesc
Toader Băsu mă numesc
pînă pe lume am trăit
capre și oi am belit
viței și mei miutei
și carne am făcut din ei
șam vînduto la femei
că viața o lăsa
la 61 de ai. Mr. 1958

Aci eu mă odihnesc
și Stan Toder mă numesc
tata ie bătrîn și iel
Ilie lu Petrenjel

eu la mină am lucrat
moarte acolo mau aflat
săraca femeia mea
cau rămas ea singură
că eu lume o lăsa
la 49 de ai. Mr. 1967

Eu aici mă odihnesc
Stan Ion Ogleanu mă numesc.
Eu de cu mic copilaș
orfan de tată am rămas
și-am trăit cu mult năcaz
după ce m-am însurat
soție bună mi-am luat
și-am avut fecior și fată
trei nepoți și o nepoată
și de ei mam bucurat
până-n ceasu ce-am plecat
eu viața o lăsa
împliniți 80 de ani.
1905-1985

La 1939 adormit

Am trăit 49 de ani
aiasta vreau să vă spui
cam fost George Băsului
cît pe lume am trăit
multe oițam belit
carne bunăm pregătît
carne bună nui poveste
și să o mîncă domnește
vă dau carne grasă tare
săveț poftă la mîncare

Foaie verde de mohor
ios Dumitru lui Nofor
și aici mă hodinesc
Pop Dumitru mă numesc
în lume cît am trăit
bine m-am gospodărit
un fecior eu am avut
pă el doctor l-am făcut
mulțumesc lui Dumnezeu
și de bine și de rău
nu-mi rămîne ocolu gol
rămîne a meu fecior
că eu viața o lăsa
la 80 de ai. Mr. 2008

Aici eu mă odihnesc
Anuța Floari mă numesc
și dacă m-am măritat
Șteț Anuța m-a chemat
cât pă lume am trăit
fete bune am avut
două fete trei nepoți
culegeam mere cu toți
în grădină în Poieni
pîngă noi pășteau și miei
c-am avut bărbat de treabă
o vrut strînge luman-
triagă. Am avut și stră-

nepoți și acum îi las pe toți.
Am trăit 53 ani 1971

Aci eu mă odihnesc Ion lu
Grigore Tomi mă numesc
la mină greu am lucrat
și bani mulți am cîștigat
doi copii eu am avut
cred că bine iam crecut
măi Dumni și hăi Ilea
bine vam făcut casa
să vă bucurați de ea
hăi Iri femeia mea
te grijă cîtî putea

Aici eu mă odihnesc
Stan Grigore a Ileni
Braicului mă numesc
în lume cît am trăit
am fost în sat renu-
mit că am fost gesti-
onar și un mare mă-
celar Dumnezu să
o mîngie pe a mi-a
dragă soție că eu
lume o lăsa la 76
de ani. 1924-2000

Aici eu mă odihnesc
Stan Ion Tăhu mă numesc
în lume cât am trăit
tare bine am găzduit
am ținut vaci oi și cai
cu Ileana lui Tăhai
șase copii am avut
pentru ei am lucrat mult
că io-am fost acela om
care n-am crezut în somn
am lucrat ziua și noapte
să fac la copii de toate.
A trăit 80 de ani.
1917-1997

Aici eu mă odihnesc Ionu
Ileni Verețoaii mă numesc
și la lucru și la joc
eu am fost pe primu loc
cu caii mult am lucrat
și mulți bani am cîștigat
cinci copii eu am avut
pe toți bine i-am crescut
voi nepoate și nepoți
eu plec și vă las pe toți
Mări nu fi supărată
rămăi cu nepoata noastră
că viața o lăsa la 82 de
ani. 1925-2007

Eu aici mă odihnesc Ionu
Deochiului Ștefan mă nu-
mesc
cu Axene a mea soție
ne odihnim pe vecie,

copii noi nu am avut
la nepoți am ținut mult
grijă de noi au avut
și ne-au iubit tare mult
la nepoata me Mărie
D-zeu îi dăie bine
Ca de noi ia no uitat
Și ne-o pus cruce la cap
Ajutată de copii dăle
Doamne bucurii.
Ion 1892-1951 Axene
1882-1958

1911-1938

Cît în lume am trăit
Toaderu lui Petrenjel
m-am numit si bine am
găzduit că și moară
am avut fărină bună
am făcut la care
cum i-o plăcut trei co-
pii eu am avut și bine
eu i-am crescut că
bine i-am învățat să
fie de cînte-n sat
frumos a fost al meu
trai 27 de ani.

Ioș Mihai lui Mihai
nacaz mare eu aveai
am plecat cu mașina
și mi-am sfîrșit viața
în comuna Sarasau
mo aflat ceasul cel rău
mașina o derapat
intrun pom mo aruncat
viața pe loc mio luat
ș-acum vă zic dragi părinti
vă rog nu vă mai năcăjiți
sfaturi bune voi miați dat
numai nu le am ascultat
cînd plecam cu mașina
să nu măresc viteza
și acum vad ce am facut
tînăr putrădesc în lut
A trait 20 de ai Mr 1994

Aci ieu mă odihnesc
Și Stan George mănumesc
saraca șiamea viață
cumsa topit cao gheața
cam fost lacîmp la săpat
ilie mau fulgerat
tata orămas supărat
și sāraca mama me a
căia înveci numa uita
tînăr viața olăsa
la 19 ani mort la 1954

Aici noi ne odihnim
Stan Ion si Grigore ne
numim din ame copilărie
trăitam 11 luni de zile

vrutaș fi să mai trăiesc
părinți să nui grumbesc
dar după doi ai de zile
vine și fratele meu la mine
măi Grigo fratele meu
ce ai năcăjit părinti așa
rău iai lăsat așa cu dor
și neor plînge pînă mor
și bunici neor jăli
cîte zile vor trăi
Mr 1976-78

Copilărie ce-am avut
prea puțină mio căyut
nu mo lăsat să trăiesc
părinți să nui grumbesc
mi-o fost musai a pleca
ca să-mi părăsesc sora
soră dragă cît trăiești
mormîntul sa mil pliești
pe mormînt să-mi pui flori
să nu mă uiți pînă mori
cai avut o soră bnă
și n-am putut fi-nreună
ca fost musai ca să mor
să imi duceți a meu dor

Ardăte focul taxi
ceai venit de la Sibiu
cît e țara romînească
na fost loc ca să oprească
numa ligă casa noastră
pe mine să mă loiască
parinții rău săi năcăjască
de nimic nui așa dor mare
ca cuconu cînd își moare
nici nu este supărare
ca cucoana cînd își moare
părinții cît or trăi
ei pe mine mor jăli
în veci vei fi în gîndul
nostru Mr la 3 ai 1978

Pînă pâlume am trăit
soția Șpanului manumit
șasă copii am avut
pe toț bine iam crescut
trei fete și trei feciori
iam crescut canește flori
la lucru namprea eșit
că mîncare am pregătit
șibolnavă amfost maimult
și viața o părăsăi
la 63 de ai Mr 1974

Aici eu mă odih-
nesc Mănăilă Ion mă
numesc în lume cît
am trăit tare mult
eu am muncit mam ru
gat lui D-zeu să mă
păzească de rău
D-zeu mi-o dăruit mul-

te zile de trăit să
apuc a mă bucura de
nepoți si strănepoți
tare vam iubit pe toți
1900-1994 94 ani

Aici eu mă odihnesc
Pop Maria mă numesc
Mărie Tălenci am fost
și-am cusut sumne cu rost
și cu barșon mărginite
toate de mine muncite
io-am fost fata de niam
mare
de nia-juns și de ntristare
că pe tata ei lau dus
la Gherla l-au ascuns
la Gherla și la canal
unde-a muncit in zadar
noi am fost vreo șase frați
și-am dus greul pe braț
eu doi copii am avut
unu doctor l-am făcut
să aibe grijă de noi
la necazuri și nevoi
iarăș pe cela mai mare
s-a-nsurat în depărtare
și-am avut și doi nepoți
să nu mă uite ei toți

Ios Ionu lui Mihai
Nu fac năcazuri și bai
măsur lemne la grosime
ce ies scînduri pe mărime
ce faci mobilă din ele
ce costă cîte-o avere
îmi iau clupă și săcure
măsur lemne în pădure
dar și cînd am bătrînit
am muncit și iam chinuit
am trăit cum am știut
și-am muncit cît am putut
că eu viața o lăsa
la 78 de ai
Născut la 7 martie 1930
Decedat la 9 aprilie 2008

1966
Aci eu mă odihnesc
Bodnar George mă
numesc
pe lume cîtam trăit
de lucru numam ferit
și la lucru mam găt
cănea datun lemnin cap
sărace cucoanele mele
corămas orfane iele
și ioanacumare jale
că viața o lăsa
la 38 de ai

Din a mia copilărie
Ionu Olechi mi-o zis

mie tînăr la mină am
plecat gre boală am
căpătat zeci d eni
mai îngrijit boala
mult m o chinuit.
Mă gîndesc la voi la
toți și la drajimei
nepoți pe lume cît
vor trăi deminevor
pomeni scumpii mei ne-
poți Ion și Ileană du-
pă mine dați pomană
1934-1997

În lume cît am trăit
Pop Ilina mam numit
în viață ciam avut
mio placut a lucra mult
a lucra oe lîngă casă
și am fost bună boriașă
iată cum mio fost dat mie
douăzeci ai de văduvie
un copil am avut eu
să trăia cît am trăit eu
tu Ilina nora me
ascultamă dacă ii vre
tu pă Toader îl grijă
și amele draji nepoate
Domnul vă ajute pe toate
ca viața o lăsa la 85 de ai
Moarta la anu 1983

Stau aici mă hodinesc
Pop Anuța mă numesc
cucu mio cîntat de rău
atunci cînd mam născut eu
și cît sm trăit pă lume
de bine nu vă pot spune
demice am fost orfană
crescut am fără de mamă
șam învățat a munci
la Ileana Irinii
sohan nam fost măritată
dam crescut cuconi pa
brață
am crescut ai mei ni poți
că eu iam iubit pă tpți
mai multe nu vă pot spune
că mă duc in ceie lume
Am trăit 77 de ani Mr 2008

Aci eu mă odihnesc
și Pop George mănumesc
din ame copilărie
George Tiurum yice mie
pînă pă lumeam trăit
am lucrat nam odihnit
și daca am bătrînit
în carte amtot cetit
și viața o lăsa
la 80 de ai Mr 1968

Cît pe lume am trăit

în carte mult amcetit
dar grea boală malovit
săraccii părinții mei
supărați orămas ici
măi Dumitre bărbat bun
team lăsat înto rău drum
și țam dat lumen nainte
sătraiești safii cuminte
și copilu nost cel drag
săl conduci după al tău plac

Eu aici mă odihnesc
Pop Anuța mă numesc
pe pămînt cît am trăit
tare mult eu am muncit
șasă copii am avut
trebuia să lucru mult
cît am trăit în viața
mă sculam de dimineată
faceam prînz gustare cina
și lucram și in grădină
și dacă am fost bătrînă
dar Gh e feciorul meu
mo ajutat cîndmia fostgreu
Domnul Sfînt săi deie bine
Co avut grijă de mine

Acum sunt la odihnă
eu Pop George lu Tirilă
pe lumecitam trăit
eu lamulte mam gîndit
pîntre brazi plec pecarare
duc la preot de mîncare
mam grăbit sajung la prînz
să mănînce cei flămînz
poate camfacut sr rău
cam fost și pedepsit eu
iată moarte măluai
la 76 de ai Mr. La 1969

Eu aici mă odihnesc
Bodnar Ilie mă numesc
cît pe lume am trăit în
pădure am muncit acasă
am găzdulit am muncit
și zi și noapte dacă
am vrut să am de toate
pe cînd toate leam gat
at grea boală ma apucat
șio venit cu mare zor
și a fost musaica să mor
să las fată si fecior ca
să mi poarte al meu do
r ei viața o lăsa
la 53 de ani Mr. 1978

Aici eu mă odihnesc Ionu
lui Ionu lui Flore mă nu-
mesc

În lume cît am trăit
bine am găzdăluit
în Italia am lucrat

doi copii am învățat
amândoi cu facultate
de mine n-au avut parte
când să ne fie mai bine
boala grea a dat de mine
Irină a mea soție
te-am supărat pe vecie,
și te las cu mare dor
în grija feciorilor.

Cît am trăit pe pămînt
Ștețca Toader mam numit
multe oi eu am belit
și mulți porci am porjolit
pă mulți cu carne am hrănit
grădină mare am făcut
copii așa am crescut
so însurat so măritat
de mine o ascultat
îs de omenie în sat
da ame dragă soție
tiam lăsat în văduvie
și io am venit subglie
și acum vazic cu bine
să nu uitați și de mine
Trăit 75 ai Mort 1987

Aici eu mă odihnesc
Pop Ioan Pipiș mă numesc
să vedeți ce-am pațit
unde moartea ma găsit
în dealul Mireșului
sub roata vagonului
ca copii m-am jucat
și vagonul m-a tăiat
mamă tu mă vei jăli
câte zile veo trăi
că zece ani am avut
și-am ajuns mamă în lut
mare năcaz ți-am făcut.
1955-1965

Aici eu mă odihnesc
Stan Ileană mă numesc
și voi spune mintenaș
io am fost soața lu Pătraș
viața așa mio petreceam
stam în șură și torceam
verile pe vînt răcoare
eu torceam la torcătoare
și-mi plăcea din cînd în
cînd
sămi vād soțul meu lucrînd
și două fete am avut
pe ele mari le-am crescut
și viața o lăsai la 70 de ai

Aici eu mă odihnesc
doctor Scubli mă numesc
hai cu vaca la doftor
dea peri grajdu mi gol
domu doctor vaș ruga
ca să-mi lecuiești vaca

nu știu ceo pățit dînsa
mîncare de nui mai tra
de tri zile tragen chin
și liacu eu nu îl știu
doctor Scubli controlează
capul vitei și oftează
am fost doctor mult vestit
vacile le-am doctorit
și de sat am fost iubit

Aici eu mă odihnesc
Pop Toader
Todiuf mă numesc
cît am trăit pe
pămînt bine am
găzdăluit hăi
anu a mi-a soție
D-zeu Sfintu te
ție și voi a mei 3
feciori D-zeu vă
dăie bine că vă în-
grijiți de mine că
mi-ați pus cruce
la cap să știe oa-
menii-n sat că un-
de mați îngropat

Eu aici mă odihnesc
Pop Toader a-Mării
ofimi mă numesc
în polițe am lucrat
pină ma pensionat
doauă femei am avut
dar copii nu miau fă-
cut draga mea nepo-
ată Anuța bine că vaț
îngrijit de mine
A tr. 75 de ani
1919-1994

Aci eu mă odihnesc
și Pop Ion mă numesc
avutam viață grea
cu greutăți multe în ea
cam fost copil de cheabur
și statul o soft cam dur
că regimul din trecut
mio luat tot ceam avut
tata meu so năcăjit
de aceia a murit
Dumnezău mio ajutat
că o școală am învățat
și din nou mam apucat
rîndul samil țin în sat

Aici eu mă odihnesc
Turda Toader mă numesc
zis Toaderu Haicului
din mijlocu satului
pe lume cît am trăit
tare bine-am găzdălit
trei copii eu am avut
pe toți bine i-am crescut

pe feciori i-am învățat
să fie de cinste-n sat
iar cu fata am rămas
să ne-ajute la necaz
însă moartea nemiloasă
m-a luat din a mea casă
Mărie nevasta mea
iarta-mă dacă-i putea
că te-am lăsat cu durere
cu necaz și mare jele
și iată-am venit aci
în fața bisericii

Sub această cruce grea
zace biata soacra mea
trei zile de mai trăia
zăceam eu și citea ea
voi care treceți pe aici
încercați să no treziți
că acasă dacă vine
iarăi cu gura pe mine
da așa eu moi purta
că-napoi na înturna
cei care citiți aici
ca mine să nu pățiți
soacră bună vă găsiți
cu ea bine să trăiți
A trăit 82 de ai Mr 1969

Aici eu mă odihnesc
și Pop Gheorghe mă numesc
esc din a mea copilărie
multe lucruri mio plăcut
mie și de cînd mam însurat
multe în lume m lucrat
să fiu printre primii în sat
și tare greu misa picat
că soția ma lăsat
ma lăsat în văduvie
cu cinci cuconi lîngă mine
patruzeci de ai am avut
și ma lăsat cu dor mult
și cuconii mau ascultat
și pe toți iam așezat
și cuconii mor jăli
cît pe lume vor trăi

Aici eu mă odihnesc
Stan Anuța mă numesc
din a mea copilărie
Anuța Romăneși mio zis
mie
tînără m-am măritat
multe răle mo mîncat
greutăți multe-am avut
pă tate le-am petrecut
c-am fost nepoata de birău
mîncatim-o și mult rău
Dumnezeu mo bucurat
că doua fete mi-o dat
și pă tate le-am lăsat
A trăit 75 de ai Mr. 2008

De cu tînăr copilaș
io-am fost stan Ion Patraș
sa mă ascultați oameniibuni
ce voi spune nus minciuni
cîte zile am trăit
rău la nime nam dorit
dar bine cît am putut
orișicine mia cerut
vai sāraca lumea mea
că greu am trăit în ea

Am fost Ileana Ciorbului
Din mijlocu satului

Aici eu mă odihnesc
Pop Ileană mă numesc. Nu
cred co fost oricine bo-
reasă în sat ca mine har-
nica și luptătoare la ne-
poți de-ajutoare. Că
vaduvă am rămas și-am
trăit și cu necaz un fe-
cior ei a, avut de tînăr
și-o mers în lut. Anuța ne-
vasta me ea ea mi-a fost ca
și
o fată nu c-am ziso de la
mine pututo vedea oricine.
Eu viața olăsai la 80 de ani.

Aici eu mă oddihnesc
Pop Anuța mă numesc
fostam și io a oreui
fata berbeșteanului
dar de cînd m-am măritat
de a lui Nofor ma strigat
am avut mare necaz
și văduvă am rămas
cu doi copii mititei
am avut grijă de iei
i-am crescut i-am însurat
să fie de cinste-n sat
las nepoate și nepoți
ca să mă plîngeți cu toți
iartă-mă Doamne de toate
din sicriu meu de moarte
și din lanțurile morți
cum s-au stins Doamne cu
toți
iamă Doamne lîngă tine
unde știu că-i sfinț și bine
Născută în 1922
Decedată în 2008

Aci eu mă odihnesc
Grigore lui Găvrilă a
Diochi
mă numesc
venit-am și eu aci
hodinesc cu părinți
am fo oameni de omenie
lume-n sat toată ne știe
de cînd so colectivizat

eu la mină am plecat
două căsuri am ridicat
că două fete am avut
Doamne bine le-am
crescut
și de nepoții mei
am avut grijă de ei

Aci eu mă odihnesc
Pop Grigore mă numesc
în viață cît mam aflat
multă carte am învățat
facultate am terminat
copii mulți am educat
în istorie și filozofie
care mult mio plăcut mie
la școala din Vișeu
am fost repartizat eu
trizeci de ani la rînd
lucratam în învățămînt
acuma am venit aci
unde mă voi odihni

În lume cît am trăit
de toate eu am făcut
în fabrică eu am lucrat
multă mobilă am montat
găzdălitu mia placut
cai și car eu am avut
la biserică-am umblat
pe nimeni n-am supărat
am avut fată fecior
supărați îi las cu dor
pe nepoți mult i-am iubit
îi las pe toți năcajiți
și pe draga mea nevastă
o las tare supărată
și viața o lăsai la 78 de ani

Aici stăm și neodihnim
un somn lung și foarte lin
fără greutateți pe noi
fără griji fără nevoi
am venit la al meu soț
și ginere printre morți
le-am adus plăcinte bune
aduse din altă lume
și vă servesc pe amîndoi
că nus dușmani printre noi
num-aceste pietre grele
ce nu poți scăpa de ele
așteptăm a înviere
și scăpăm apoi de ele
și îi vom vedea pe toți
bătrîni tineri și nepoți
eu le zic la-mei copii
s-aibe minte printre vii
și le dorim sănătate
să-le dea Domnul de toate

La stână afară și-n casă
io-am fost găzdoale aleasă
că familiei mare-am avut

mîncare bună-am făcut
și acasă și la stână
io făciam mîncare bună
că mare găzdălit am avut
oi și cai noi am ținut
dar cine se naște și moare
nu are altă scăpare
moartea rău plan și-o
făcut să mă ducă acum în
lut. 1928-2004

Din a mea copilărie
Ioana Mării Tosăii îmi
zicea mie. Multe-n viață
am petrecut 10 copii a,
avut pe toți bine i-am
crescut, până ce eu am
putut haine mîndre le-
am cusut. So însurat so
măritat dar de mine no
uitat. Dragi copii și-aimei
nepoți eu vă las acum pe
toți căci cu greu m-am des-
părțit și vă doresc al
meu trai de 95 de ani.

Vă uitați aici la noi
Cum ne vorbim amîndoi

Stau cu tatăl meu la masă
și îi spun rîndule acasă
că Ion s-o însurat
Anuța s-o măritat
acasă toate sînt bine
cei mai greu o fost cu mine
da Doamnul s-o îndurat
și tot greul s-o gătat
și aici mo-i odihni
până Domnul va veni
ca să judece lumea
și să ne primim plata.
Eu viața o lăsai la 38
de ani
1967-2005

A cosi și a săpa
să-mi întretin grădina
și la dig eu am lucrat
ca să fiu la rînd în sat
mamă dragă te-ș ruga
tare mult nu lăcrima
ai grijă de dumăta
roagăte lui Dumnezeu
și pentru sufletul meu
eu voi surorile mele
eu vă las tare cu jele
că cu greu vă părăsesc
sănătate vă doresc.

Din a mea copilărie
Ionu Gheochi Ioani mi-
o zis mie cu mașina
am umblat toată țar-

ra în lung și-n lat
în Sighișoara am fă-
cut infact inima mi
sa blocat dar acasă
m-au adus în c mitiru
vesel m-au pus la pre-
tenii de departe eu le
doresc sănătate și la
toți prietenii mei care
am petrecut cu ei

Din a mea copilărie
Gheorghe Ciorbu mio zis
mie
amumblat pă cal călare
mult pă drum și pă cărare
și mai mio plăcut una
pomii tineri eu aiplanta
cam fo bun pomicultor
și mare agricultor
săraca a mea nevastă
avere so cîrmuiască
cît în lume va trăi
ea pă mine ma jăli
că eu viața o lăsai
la 74 de ai Mr. 2001

Să vă spun și mai de-
parte că eu am avut
trei fete mi le-am lă-
sat supărate de mine
nus ajutate măi Ion
al meu bărbat și tu ai
rămas supărat că eu
tînăr te-am lăsat
mult la doctori mai pur-
tat ajutați fetele cu
ele te mîngăie că eu via-
ța o lăsai la 43 de ani

Aici eu mă odihnesc
Ionu lui Grigore
Petre mă numesc in lu-
me cît am trăit tare
mult eu am muncit ca-
re unde m-o strigat pe
nimeni n-am refuzat
cu caii multam lucrat
și caii mo și gătat.
Trei copii eu am avut
la toți case le-am fă-
cut și lor să le fie bine
ca să nu rabde pe nime.
Și viața o lăsai la 73
de ani. 1928-2001

Dragi copii și a mi-a
soție D-zeu vă dăie bine
căci vați îngrijit de mi-
ne lui D-zeu vă rugați și
de mine nu uitați tu
Mihai copilu meu dăeți
bine D-zeu ai rămas în

locu meu ori și unde
vei umbla eu te rog a
nu uita de surori și
mama ta căci eu via-
ța o lăsai la 69 de
ani. Aici odihnește
Turda Grigore a lui
Mihaiu Haicului
1928-1992

Iute moartea a venit
de cei dragi m-o des-
părțit că la lucru am
plecat moartea în
drum mo așteptat de-
ar ști omu ce-ar păți
de rele ei sar feri
câte zile am avut în
lucru le-am petrecut
tot omu de pă pămînt
are-n față un mor-
mânt dar să fim în
pregătire că moar-
tea nu știm când vi-
ne și la mine a venit
zilele mi s-au sfârșit

Și acum dragă
soție D-zeu săți dăie
bine căci cu tine am
petrecut cîte zile le-
am avut noi copii iam
crescut și de toate
le-am făcut D-zeu așa
a dat că de ei ne-am
bucurat Ion a avut
noroc rău că așa a
fost de la D-zeu
tare ași fi vrut să
mi cresc. Aici odih-
nește Mănăilă Gh.

Câte zile le-am avut
vitele mult mio plă-
cut am avut și vaci
și oi dar acum vă
las pe voi eu mă duc
unde merg toți că
acolo-i și al meu
soț pe pămînt cît
am trăit bine am
găzdăluit dragi
copii pînă am tră-
it pe toți tare vam
iubit rugați-vă lui
D-zeu să vă ferească
de rău
1912-1992

Am fost tractorist
în sat dar la școală
am plecat după ce am
învățat șef de sec-

ție am intrat iar în
sat cînd am eșit
toată lumia ma iu
bit pe pămînt cît am
trăit pe nimeni nu
am jignit și acum la
despărțire eu vă do-
resc la toți bine și
să nu uitați de mine
că eu viața o lăsa
la 42 de ani

Am venit aici și eu la
cap la bărbatu meu că
de un an el o plecat și
singură m-o lăsat noi
copii nu am avut dacă
Dumnezeu n-o vrut ca
orice boreasă-n sat și
cu cerși m-am ocupat
cît pe lume-am adunat
l'a lui nepot am lăsat
c-o fost om de omenie
Ion cu a lui soție
Dumnezeu bine să-ți ție
că lume asta o părăsai
la 72 de ai. Mr. 1988

Din a mea copilărie
Ionu Axăni mio zis mie
stau la masă mă gîndesc
și viața vo povestesc
că trei copii am avut
pentru ei multe am făcut
doauă fete și un fecior
care mă jelesc cu dor
că mam dus și iam lăsat
fără să fiu vinovat
și iam lăsat singurei
fără tată lînga ei
că eu viața o parasăi
la 42 de ai. Mr. 1994

Aici eu mă odihnesc
Pop Grigore mă numesc
din copilăria mia
mult mia plăcut cetera
să mi cînte ăe voia mea
și la nuntă și la joc
mi-am făcut voia pă loc
la toate mam priceput
mi-am făcut cîteam putut
ca șai omu cu plăcere
luptă să și facă avere
să trăiascăcu durere
nu să gînde laviată
căci mini pliacă și te lasă

Stau la umbra fagului
ios Toaderu Știopului
altu-n sat ca mine nui
în lume cît mam aflat
mult în pădure am lucrat

unde boala mo aflat
hăi Ileană a me fată
ai rămas tăt supărată
că tare mult mai cotate
și liacuri mi ai cumpărat
aș fi vrut să mai trăiesc
nepotul ca săl grijesc
da eu viața o lăsa
la 71 de ai. Mr. 1996

Cît am fost pe lume vie
Todosie Dochi în zicia
mie
vrutaș fi să mai trăesc
fata so căsătoresc
să pă ion săl iubesc
că bine iam înțeles
și bine am găzduiuit
pă pămînt cît am trăit
și o gre boală mo lovit
și mo băgat în pămînt
tu moarte cu urît nume
iute mai luat din lume
rămas bun surori și fraț
ios de voi tare departe
și acum la încheiere
io văzic la revedere

În lume cît am trăit
Pop Marie mam numit
foie verde viore
scurtă afost viața me
înto luni de dimineață
p marșină blastămată
au venit de la Remeți
și ma lovit drept în față
mio luat a me viață
ardăte focu marșină
și pă aceie cete mînă
io văzic părintș și fraț
nu vă tare supărat
din mormînt nu mă sculaț
poate așa o fost să fie
tînără să fiu sub glie

N-am trăit degeaba-n lume
rămân multe după mine
două fete și-o soție
am avut pe lîngă mine
cu soția am lucrat
fetele le-am învățat
una este dascăliță
și cealaltă doctoriță
eu pe toții-am supărat
că prea repede amplecat
pe dragă soția mea
și sāraca mama mea
fetele și ginerii în veci
toți mi ți pomeni. 59 ani.

Au fost buni m-au as-
cultat fie Tatăl lă-
udat să trăiască-n

bună pace cum lui D-
zeu îi place acum plec
las pe soție să trăia-
scă în văduvie pe so-
ție prunci nepoți
tare i-am iubit pe toți
dar acuma nam ce fa
musai pe toți ai lăsa
frumos a fost al meu
trai 81 de ani

Tu moarte cu urît nume
iute mai luat din lume
nu țe fost milă de mine
am fete de măritat
și fecior de însurat
casă mîndră să le fac
și să le dau sfaturi bune
cum să trăiască în lume
tu Măria me nevastă
tu ai rămas în _____
să le fii mamă și tată
bine săi căsătorești
pă Irină să o crești
io la voi nu pot să vin
căs pă alt pămînt străin
și mai multe nam ce spune
mă aflu pă ceie lume

Din a mea copilărie
Frîncu Dumitru îmi zicea mie
mi-am petrecut viața
cu oile și coasa
moarte jalnică ș amară
tu mai scos din lumeafara
n-am putut să mai trăiesc
copii săi ajutoresc
nevasta să mio grijăsc
Mărie a me soție
Dumnezeu să te mînghie
cît în viață o să trăiești
eu te rog să te grijești
pînă lume o părăsești

Din a mea copilărie
Grigore Loțoaii mio zis mie
am avut un năcaz mare
ș am trăit cu supărare
că am avut unu fecior
și mo lăsat cu mult dor
și iată vremea o sosit
lîngă ele eu am venit
ș am lăsat în lume vie
pe amea scumpă soție
cîte zile va trăi
pe noi doi ne-a pomeni
că eu viața o lăsa
la 76 de ai Mr. 2002

Din a mea copilărie
Dumitru lui Ileş mio zis mie
cum îmi petreceam vremea
la masă cu Biblia

lui Dumnezeu a mă ruga
și cred bine m-am rugat
frumoasă familie mio dat
doi copii patru nepoți
greu m am despărțit de toți
da și de preteni mei
care am petrecut cu ei
venior aici și ei
că eu viața o lăsa
la 62 de si Mr. 1996

Pîn-am fost fecior în sat
tot sub ceteră am jucat
după ce m-am însurat
nevasta nu ma lăsat
și un copil eu am avut
cu drag mare l-am crescut
Sorinel al meu fecior
mult team așteptat cu dor
și să vii la patul meu
cînd mia fost ceasu mai greu
dar mamata nu tea lăsat
și am murit eu supărat
că eu viața o lăsa
la 38 de ai Mr. 1985

Din a mea copilărie
Ileana Nevesti mio zis mie
mult mio fost dragă lumea
mîncare buna a fa
să servesc tătă lumea
mîncare mi pregătita
eu o gust de rînduită
ș-apoi să fie servita
mîncare altu noi fa
nici vineri nici sîmbătă
dacă așa mio fo soarta
dintre voi eu a pleca
că lume asta o lăsa
la 63de ai Mr. 1968

Aici eu mă odihnesc
Anuța Pop mă numesc
gre boală mo năvaluit
până pe lume am trăit
un copil l-am avut
moartea mi la pus în lut
am trăit și cu năcaz
că văduvă am rămas
cine se naște și moare
nu are altă scăpare
și viața o lăsa la de ani

Din a mea copilărie
Ionu Nevesti mio spus mie
cît am trăit pe pămînt
multe lecrece am cusut
asta mult mio plăcut mie
să lucrez croitorie
că am avut unu fecior
pe care lam lăsat cu dor
cîte zile va trăi
ca lui tată nu a găsi

pînă-ngă mine a veni
și iar împreună om fi
că eu viața o părăsai
la 69 de ai Mr. 1988

Aici eu mă odihnesc
Ion Șteț Cantor mă numesc
40 de ani am slujit
lîngă altarul cel sfînt
cât am trăit pe pămînt
10 copii am avut
Toader mai mult m-a
iubit el lîngă mine a
venit aici am venit și
eu casa Tatălui meu
1885-1948

Aici eu mă odihnesc
Husar Ileana mă numesc
din copilărie a mea
creatoare mă făcea
multe expoziții-n țară
le-am făcut de mare faimă
la Craiova-n București
cu cergile săpîntănești
țesut-am mult ș-am îndrugat
pe multe le-am învățat
lucruri frumoasă am făcut
care în țară liam vîndut
unde moartecrm a amară
mio luat viața-n capitală

Cît am fost pe lume vie
Stan Marie îmzicia mie.
În lume cît am trăit
așă io am iubit
am țesut pînă cu drag
să fac cămeș la bărbă
io cuconi nu am avut
asta mo supărat mult
cine nare oncucon
nare nici un ajutor
și văduvă am rămas
am petrecut șinăcaz
și acum văzic cu bine
să trăiți mai mult ca min
Trăit 83 ai Moartă 1986

Aici eu mă odihnesc
Dumitru Bodnar mă
numesc
în lume cît am trăit
mult în pădure am muncit
cu tractoru și drujba
miam petrecut viața
de tata mic am rămas
trăitam cu mult năcaz
că la boală am picat
la doctori mult amumblat
batăr cît au încercat
de boală nu mau scăpat
nevasta și copii
în veci ei mor pomeni

Aici figurez și eu
pe cruce la socrumeu
Pop Grigore mănunesec
și vreu săvă povestesc
la școală am învățat
cu liceu în terminat
fostam contabil la sfat
și statu lam ajutat
mie nea cîntat cucu
ca să mor în Sighetu
și viața olăsai
la 35 de ai Mr. 1943

Cînd am vrut să vin
acasă la copii și la
nevastă în Tisa cî-
nd mam ca să
trec în almeu sat un
om rău fără drept-
ate a tras și ma
pușcat în spate și în
_____ ma îngropat nu
ma adus în al meu
sat copii a rămas de
mine D-zeu le dăe
bine căci să mai gîn-
desc la mine
În amintirea lui
Stan Ioan Cîlțu
N-1905 M-1996

Ios Anuța lui Stănuț
ș-am țasut multe cerguț
pînă-n lume am trăit
tot la asta m-am gîndot
să strîng și săfac avere
să aivă fetele mele
dar moartea nu mo lăsat
pînp în pămînt mobăgat
aș fi vrut sămai trăiesc
nepoții sămi cresc
dar viața o lăsai la
76 de ani
1896-1972

Din amea copilărie
Ionu Irini îmi zicea mie
luni de acasă am plecat
și marți moartea ma aflat
în munți Brașovului
lîngă șina trenului
în comuna Bradului
că așa a fost să fie
să putrezesc tînăr sub glie
părinții să mă jelească
cît pe lume o să trăiască
că viața o lăsai
la 27 de ani Mr. 1975

Așa mia zis oameni în
sat Anuța Irini mau
strigat mia plăcut

mult să muncesc si de
copii să grijesc pînă
au fost copii acasă
petoți iadunam lamasă
le făciam mîncare bună
să manînce împreună
și eu stam și măuitam
și de ei mă bucuram
sonsurat somăritat și
toți au plecat din sat
am rămas eu cu Mărie
D-zeu săo mîngîie Iliană
mult ma cotate ca fost
cu mine-n sat

În lume cît am trăit
rău de nimni n-am grăit
și de bine-am găzdăluit
pe bărbat nu l-am grumbit
la biserică am umblat
Domnului mult m-am rugat
frumoasă viața mi-a dat
căci copii eu avut
tare bine i-am crescut
și bine i-am așezat
dacă ei m-au ascultat.
Și viața o lăsai la 82
de ani. 1902-1984

Din a mia copilărie
Ionu lui Grigore mio zis
mie
stau în misloc vă grăiesc
planul la șefi îl citesc
bine eu lam întocmit
după cum o trebuit
iar acu îl cite altu
care mio ludat locu
aș fi vrut sa mai trăiesc
pîngă casă să-mi muncesc
venito urita moarte
și mo despărțit de toate
de nevastă și fecior
de noră și al meu nepot
că eu iam iubit pe toț
acum nevastă noră fecior
pe mormînt îmi puneț flori
că nu sînt alut cu voi
și acum la încheiere
eu vă zic la revedere
pe toți acest drum ne cere

Ne odihnim pe vecie
Grigore Găvrilă și Mărie
și toți mio zis dia Diochi
că în sat am fost primii
și tare mult am lucrat
de chiaburi mulți neo ludat
mari impozite niau dat
greutăți mari am avut
păste tăte am trecut
la bisercă am umblat
lui Dumnezeu m-am rugat

frumoasă viață mio dat
că lume asta o lăsai
la 81 de ai Mr. 2001

Noi doi frați din coconie
Tineri am ajuns sub glie
Holdiș George cu Ilie
ne odihnim pe vecie
pînam trăit pîpămînt
am cîntat și am horit
cu aceste mama distrat
dupa cete ram jucat
moarte tînăr mă luai
la 18 ai

Cât am fost în lume vie
a găzdali mi-o plăcut mie
îi așteptam pe toți la masă
ca-m fost găzdoale aleasă
dar văduvă am rămas
și-am trăit cu mult năcaz
o boală ma apucat tare rău
i-am supărat pe ginere și-a
me fată și pe scumpa mea
nepoată leacu nu mi s-a gă
sit și-o fost musai de murit
eu vă doresc la toți bine
și să nu uitați de mine
să veniți la sărbători pe
mormînt să-mi puteți flori
1937-2009

Aci eu mă odihnesc
Turda Ileană mă numesc
în lume cît am trăit
tare mult am găzdăluit
două case am făcut
orișicine o văzut
cînd o fost mai greu în sat
mulți cuconi am învățat
la mașina de cusut
eu mult timp mi-am
petrecut
fie Domnul lăudat
mi-o dat doi copii pe plac
și bine i-am învățat
cum mie mi-o fost mai drag

La numai treiluni
de zile moartea a ve-
nit după mine. Părin-
ții la Cluj mo purtat
la boală nu mi-o gă-
sit leac.
Stan Ion a lui Ionu
lui Dumitru lui Petren-
jel. -1953-

Multe nu am ce vă
spune că tînăr m-am
dus din lumecând cu
școala-m terminat pe
părinții i-am supărat

vai săracul tata meu că
a avut noroc rău că io
murit a lui fecior și-o
rămas fără ajutor și în
veci nu mor uita c-am
murit de ziua mea și în
veci nu va avea odihnă
a mi-a scumpă mamă Iri-
na. A tr. 14 ani.

Aici figurez și eu
pe crucea fiului meu
mie îmi zicea Floreanu
ce-mi plăcea a cîștiga banu
la mină la subteran

unde numai ai dușman
numa prieteni și ortaci
și pe cei de-acasă dragi
vai și amar de tine mină
în tine îi numa tină
numai tină și gunoi
aur cupru și noroi
cît am fost în a-mia viață
mult am mai mucit din
brață
din forță și din putere
ca să-mi fac ceva avere
ca să am din ce trăi
pînă ce-oi muri
că eu viața o lăsai

la
Născut în Decedat în

Crățu Toader mi-o zis
mie, din a me copilărie,
și-am fost om de omenie.
Și la muncă și la joc
Crățu-o fost pe primu
loc. Coasa-n pod a rugini
șohănit n-oi mai cosi
cea mai scumpă-i viața,
nu o poți negocia și nici
n-o poți cumpăra, oho-
tărește soarta. Daua-i
bani și-averea toată să-

i poți poronci la soartă
1919 -1995

Sus pe dialu băieți
sunămi glasu trîmbiței
de ce cu jale mia cîntat
să mor tînăr cu bănat
de tractor să fiu călcat
lasă-l naiba tractoru
care mio ars mie corpu
ș-am lăsat tri copilaș
în lume cu greu necaz
și pe mine mor jăli
pă-lume cît vor trăi
În veci vei în gîndu nostru

„Cimitirul vesel” de la Săpânța

DE LA SECETĂ, LA DEȘERT

Cornel MĂRGINEAN

Cât de puțin știu despre pământ! Doar când seceta persistă, văzând crăpăturile prea mari din straturile grădinii, îmi pun problema consistenței pământului.

Mă sperie gândul, înțelegând cât este de aproape pământul productiv de praful deșertului.

Pământul este o ființă multiplă. Viața pe care o construiește pământul se regăsește în întreaga viață ce se construiește deasupra sa. Este uimitor să privești pământul ca pe o pătură vie ce împinge sofisticat prin hrană viața în jur.

Așadar pământul poate muri așa cum moare orice viată. De ce să ne privim doar pe noi oamenii ca pe o sumă de sisteme funcționale ce determină viul unui întreg sumator, numit animal, numit plantă, respectiv om? Este o entitate vie și pământul, așa cum este o entitate vie orice altă sumă organică și informațională de substanțe.

Ce diferență este între grăuncioarele moi ale solului și cele de nisip sau pietre?

Cleul ce leagă, lipește între ele firele de țărână nu este o simplă umiditate. Oricât de multă apă curge peste nisip natura nu va reuși repede să hrănească de acolo o plantă.

Așadar pământul poate muri ireversibil. În câți ani se poate instala o astfel de ireversibilitate? Știința o poate calcula și va spune despre un număr de ani în care nu plouă de loc. Vor fi poate și câteva microorganisme capabile să trăiască, să „hiberneze” sute sau mii de ani. Poveștile poporului au șapte ani prescriși după care prin ploaie se reia viața pământului. Deci după șapte ani se mai găsesc microorganisme suficient de multe, capabile să supraviețuiască în sol.

Îmi dau seama că nu a trebuit prea mult timp ca, în locuri frumoase ale naturii, cu civilizații înfloritoare, să se instaleze deșertul. Milioanele de milioane de mici viețuitori microscopice, care trăiesc în grăunțele pământului, devenite astfel ele însele grăunțe vii, mor atunci când nu sunt hrănite cu apă, în primul rând. Apoi cu informație și cu elemente materiale.

Imaginea deșertului instalat în grădinile noastre este ascunsă de încrederea în liniștea anonimatului fiecărei grădini, într-o suprafață totală și uriașă ce formează o țară sau un continent. Dar aparența liniștitoare a unei apartenențe este valabilă doar pentru mințile oamenilor.

**ECHIPA HASDEU:
elemente constitutive și distructive într-o echipă**

Conf. univ. dr. Lidia KULIKOVSKI,
director general, Biblioteca Municipală „Bogdan Petriceicu Hasdeu” Chișinău

Constituirea unei echipe, în definiție clasică, este un lucru foarte dificil. În definiție contemporană (echipă performantă, echipă creativă, echipă deșteaptă, echipă profesională, echipă care rezolvă probleme, echipă de strategie, echipă de top, echipă de management etc.), să crezi o echipă este și mai greu. Unii zic că, în genere, e imposibil.

Biblioteca Municipală „B. P. Hasdeu” încă în 2002 și-a asumat ca valoare instituțională *spiritul de echipă*. Am muncit mult, și comunitatea (fondatorii, utilizatorii, societatea civilă, comunitatea profesională etc.) recunoaște Biblioteca Municipală ca *Echipa Hasdeu*. Întâlnim această sintagmă nu numai în cadrul reuniunilor profesionale, ci și în articolele din presă (ziariștii recunosc această sintagmă), în articolele academicianului M. Cimpoi, ale scriitorilor (Iulian Filip, Nicolae Rusu, Vlad Pohilă, Vitalie Răileanu, Dumitru Crudu etc.). Prin muncă insistentă, consecventă, am reușit să încetățenim această valoare, și comunitatea o utilizează ca atare. Odată încetățenită, am crezut că va lucra permanent, de la sine, pentru noi. Aceasta chiar a funcționat foarte bine, un timp. Echipa însă trebuie întreținută, îmbunătățită, dezvoltată, animată. Și cred că acțiunile întreprinse în acest sens nu au fost destule, de vreme ce apar când ici, când colo unele fisuri. Filialele, mai ales, nu ajung să facă muncă în echipă pentru că se lasă pradă capcanelor, la prima vedere firești, care devin periculoase și care, ca în cazul bibliotecii-filiale „Ștefan cel Mare”, a avut potențial letal. Echipa s-a destrămat. Am adunat destulă experiență (de constituire a unei echipe – *Echipa Hasdeu*), dar am trăit și experiența eșecului unor echipe (cel mai recent exemplu – Filiala „Ștefan cel Mare”), din care pot evidenția impedimentele, alții le numesc disfuncții, de creare a echipei.

Printre primele impedimente, remarc absența încrederii, în sânul echipei. Aceasta înseamnă că nu

sunt deschiși unii față de alții, nu-și recunosc greșelile și slăbiciunile, nu reacționează nici negativ, nici pozitiv la succesele, greșelile și slăbiciunile colegilor lor.

Absența încrederii este un element distructiv pentru că generează alt impediment – teama de conflict. Echipele în care tronează neîncrederea nu se implică în dezbateri, nu-și expun punctul de vedere vizavi de problemele care apar, de ideile noi, nu manifestă pasiune în ceea ce fac, se limitează la discuții vagi, la comentarii reținute, sau, în genere, nu comentează. Aici mă refer la conflicte sănătoase: profesionale, de concepție și strategii, de inovații, de implementare a noilor servicii, de reinventare a bibliotecii etc., și nu la conflicte de interese personale, conflicte interpersonale, interetnice și de altă natură, care nu au ce căuta la locul de muncă. Dar dacă și persistă, ele urgentează destrămarea echipei pentru că membrii ei se concentrează pe aceste dimensiuni de conflict personal și scapă din vedere interesele instituționale.

Penuria, sau lipsa conflictelor sănatoase în echipă, este deja o problemă, pentru că generează un alt impediment în constituirea unei echipe – lipsa angajamentului. Atunci când nu-și fac publice opiniile, nu participă la dezbateri deschise, membrii echipei nu se implică în decizii, dar simulează acord sau chiar acord total la ședințe.

Lipsa de angajare reală și de implicare duce la al patrulea element de disfuncție a unei echipe – evitarea responsabilităților. Membrii echipei care nu se implică în realizarea obiectivelor, nu elaborează planuri clare pentru acțiunile lor, dezvoltă comportamente neproductive. Aici aș menționa că și cei mai responsabili și mai eficienți oameni ezită, adesea, să-și atenționeze colegii cu referire la acțiuni și comportamente neproductive pentru binele echipei.

Acolo unde lipsește responsabilitatea se instaurază un mediu favorabil pentru dezvoltarea altui element distructiv al echipei – neatenția la rezultate. Acest element se instaurează comod acolo unde membrii echipei pun nevoile lor individuale (cum ar fi orgoliul, cariera sau reputația), ori chiar necesitatea unor decizii personale, mai presus de scopurile comune ale echipei.

Aceste elemente distructive le-am detectat în unele echipe din filiale, care (păzeal) ușor pot contamina și alte componente ale *Echipei Hasdeu*. Eșecul echipei „Ștefan cel Mare” a fost ca ruperea unei verigi din lanțul consolidator al *Echipei Hasdeu*. Suntem în travaliu de lichidare a disfuncției, obiectiv foarte dificil, ca și decizia pe care am luat-o, cea mai dură în experiența mea de manager al Bibliotecii Municipale, de a concedia toți membrii echipei „Ștefan cel Mare” din funcțiile deținute în filială și de a anunța un concurs pentru crearea unei noi echipe.

Măsura drastică pe care ne-am asumat-o a fost determinată de convingerea că, dacă un singur element distructiv este lăsat să se simtă bine într-o echipă, adică îi permitem să se instaureze, poate distruge echipa. Fapt confirmat prin experiența dureroasă de la Filiala „Ștefan cel Mare”. Echipa nu a avut sinergia necesară să reprime elementele distructive. Echipa nici măcar nu a observat cum, cu acordul tacit al membrilor ei, înfloreau disfuncțiile, pe care ei le generau prin comportament. Interesele personale, cele de ordin etnic au fost pe agenda lor, acaparându-i într-atât, încât nu și-au dat seama că nu se ocupau cu altceva decât cu conflictul lor, dar în sens nu de stingere, ci de aprofundare. Interesele instituționale, valorile BM erau uitate, devenind neinteresante pentru ei.

Munca în echipă înseamnă respectarea unor principii în comun acceptate. Și nu e vorba de teorii sofisticate, ci de bun-simț, de disciplină și perseverență. „Culmea este că echipele reușesc pentru că sunt excesiv de umane” (Lencione, Patrik. *Cinci disfuncții ale muncii în echipă : o fabulă despre lideri*. – „Curtea Veche”, 2010, p. 190). Echipele de succes nu uită de încredere, conflict, angajare, responsabilitate și concentrare asupra rezultatelor.

Și încă un aspect important la constituirea unei echipe funcționale este rolul conducătorului. Un conducător bun trebuie să încurajeze construirea încrederii în cadrul echipei; să modeleze personal comportamentele potrivite în diverse situații; să poată determina grupul să susțină planurile echipei; să dorească să creeze și să încurajeze responsabilități în cadrul echipei; conducătorul trebuie să dea tonul pentru concentrarea echipei asupra rezultatelor.

Scopul suprem al BM este excelența. Avem echipe extraordinare la filialele: „Ovidius”, „L. Rebreanu”, „Transilvania”, CAIE, „Alba Iulia”, „Târgoviște”, „Târgu-Mureș”, „Tudor Arghezi”, V. Bielinski, Codru, Traian. Excelență demonstrează echipele filialelor Biblioteca Publică de Drept, „Ițic Mangher”, „M. Lomonosov”, „Adam Mickiewicz” etc. Sperăm în emergența excelenței echipei de la „O. Ghibu” și constituirea unei echipe la fel de productive și la Filiala „Ștefan cel Mare”. Elementul consolidator este aniversarea Bibliotecii Municipale „B. P. Hasdeu” la 135 de ani de la fondarea ei, pentru a cărei reușită se va implica toată suflarea umană a bibliotecii noastre.

Primul pas, în șirul lung al acțiunilor de fortificare, revitalizare a *Echipei Hasdeu* a fost CITY_QUEST Teambuilding *Crearea unei echipe creative*, care a avut ca scop consolidarea echipei manageriale Hasdeu. Obiectivele City_quest-ului au fost: exploatarea a cinci domenii (din cele 33) de competență ale Euroreferențialului; punerea în valoare a 10 din cele 20 de aptitudini ale Ghidului de competențe; facilitarea interacțiunii creative și de colaborare între participanți; petrecerea timpului interesant, distractiv și diferit. City_quest a dat posibilitatea, membrilor *Echipei Hasdeu*, de a-și dezvolta competențe și abilități profesionale în afara zidurilor, în afara domeniului – în comunitate. Chișinăuenii au văzut bibliotecari mândri de instituția lor, au auzit multe despre *Echipa Hasdeu*, s-au implicat, au fost receptivi, au ajutat, au crezut în jocul nostru, era un *reality show* „Biblioteca în comunitate”.

Următorul pas, profesional, academic chiar, sunt Colocviile de vară la BM „B. P. Hasdeu” sub genericul *Bibliotecile nu dispar. Se revitalizează, se reinventează...* cu invitați notorii din România, specialiști recunoscuți în domeniul infodocumentar: prof. univ. dr. Ion Stoica; dr. Liviu-Iulian Dediu; Titina Dediu, trainer autorizat de Centrul Mortenson, SUA, și Ministerul Educației, România. Colocviile ca mod de instruire dezvoltă abilitatea membrilor echipei de a se implica în dezbateri iscate de diverse subiecte, de a-și exprima public punctele de vedere, de a discuta în contradictoriu, de a-și apăra ideile – conflicte nedisimulate, generate de idei, subiecte – așa-numitele conflicte sănătoase.

Biblioteca Municipală a avut noroc de echipe profesionale, care timp de 135 de ani i-au conferit reputație, notorietate, glorie. Noi, echipa de azi, piticii din spatele uriașului BIBLIOTECA HASDEU, vom adăuga contribuția noastră la reputația, notorietatea și gloria ei.

A XXIII-A CONFERINȚĂ NAȚIONALĂ A ASOCIAȚIEI BIBLIOTECARILOR DIN ROMÂNIA, CU TEMA „BIBLIOTECA – TRADIȚIE ȘI INOVARE”**Ioan ROMAN**

Ultimele zile din august 2012 au risipit puțin câte puțin din arșița apăsătoare a unei veri ce a făcut parcă să se topească cerul pe pământ, aerul a devenit respirabil, iar un pui de vânt a adiat mai tot timpul pe malul Dunării, la Galați, făcând să fie și mai plăcută trăirea tuturor evenimentelor din acest minunat oraș din sudul Moldovei. Niște oameni minunați ai Bibliotecii Județene „V. A. Urechia” și ai Universității „Dunărea de Jos” Galați, în frunte cu: prof. Zafir Ilie, Directorul Bibliotecii Județene „V. A. Urechia”, Dorina Bălan – președinte ABR, Filiala Galați, Lenuța Ursache – vicepreședinte ABR, Catrina Căluian – secretar ABR, Filiala Galați, Mioara Voncilă, Ligia Pâslaru, Violeta Moraru, Cătălina Ciomaga și mulți alții pe care nu am avut cum să-i remarc, dar a căror muncă nevăzută a fost la fel de importantă, au renunțat la concediul din această vară, pentru a pregăti într-un mod ireproșabil cea de-a XXIII-a Conferință Națională a Asociației Bibliotecarilor din România, cu tema *Biblioteca – Tradiție și inovare*. De asemenea, trebuie amintită și imensa muncă a colectivului din conducerea ABR de la București și din țară, sub directa coordonare a neobositului prof. univ. dr. Mircea Regneală, președintele ABR, pentru asigurarea materialelor logistice și structurale în atingerea obiectivelor propuse a fi atinse de Conferință.

Prima activitate a avut loc marți, 28 august, între orele 18⁰⁰-20⁰⁰, respectiv întrunirea Consiliului de Conducere al ABR la Hotel Centrum Galați, Sala Panoramic. Aici s-a discutat în detaliu buna desfășurare a Conferinței și s-au stabilit listele cu distincții și diplome acordate de ABR. De sus, de la terasa etajului 9, orașul se vede ca un imens parc multicolor spre verde din care cresc armonios clădiri, grijulii parcă ferindu-și discret zidurile impunătoare de furnicarul de mașini ce le dă târcoale neconținut.

Deschiderea oficială a avut loc la Universitatea „Dunărea de Jos”, Facultatea de Mecanică, sala de festivități a Universității – „Aula Magna”, cu un cuvânt de salut la care au participat: Preacucernicul părinte dr. Lucian Petroaia, reprezentant al Eparhiei „Dunărea de Jos”, prof. univ. dr. Nicolae Dobrovici Bacalbașa, președintele Consiliului Județean Galați, ing. Marius Stan, primarul municipiului Galați, prof. univ. dr. Petre Alexe, dr. Valerică-Cătălin Negoită, directorul executiv al Direcției Județene pentru Cultură și Patrimoniu Național Galați, Florin-Costin Pâslaru, secretar la Comisia de Cultură a Camerei Deputaților, prof. drd. Zafir Ilie, directorul Bibliotecii Județene „V. A. Urechia” Galați, prof. Mircea Regneală, Universitatea din București, președinte ABR, Teodor Parapirus – scriitor și Sterian Vicol – poet, membri ai Uniunii Scriitorilor din România. Atmosferă de-a dreptul emoționantă, din tavan policandrelor vrăjite-n frumusețe dădeau sălii și oamenilor ei un rang imperial, înalta ținută a personalităților de mare prestigiu din Galați a încântat asistența și a smuls ropote de aplauze. S-a dat startul unei călătorii pe tărâmul de basm, în lumea ideilor pentru următoarele zile petrecute în lumea cărților și a slujitorilor ei.

Au urmat lucrările în plen, unde s-au prezentat referate de înaltă ținută științifică reușind să capteze auditoriul și, mai mult, uneori să-l antreneze în dezbateri deschise. Au fost prezentate următoarele materiale: *Two actual tendencies in Danish Public Libraries: Down Load of Electronic Media and Oral Dissemination of Literature (Book Cafés and at Festivals of Literature)*, prof. Anders Ørom, Universitatea din Aalborg, Danemarca; *Biblioteca publică și cerințele UE*, prof. Mircea Regneală, Universitatea din București; *Biblioteca digitală locală, un proiect european*, Sorina Stanca, Biblioteca Județeană „Octavian Goga” Cluj; *Colecții de e-book-uri disponibile pe platforma EBSCOhost* (dr. Robert Coravu, ROMDIDAC); *Library and beyond: Ex Libris* IAlma (Németh Ágoston, Ex Libris) precum și prezentarea produselor de la firmele Qulto (Walter Brem) și Unisystems.

Ca în fiecare an, s-au acordat premii și diplome pentru activitatea unor membri ABR. Premiul „Ioachim Crăciun” pentru biblioteci universitare a fost acordat doamnei Gabriela Jurubița, preparator universitar la Facultatea de litere a Universității din București. Premiul „Spiru Haret”, pentru biblioteci școlare, a fost împărțit între Ibolya Negoită și Lăcrămioara Onea. S-au mai dat două premii pentru întreaga activitate, care au mers către două doamne care și-au închinat întreaga carieră slujirii cărții și iubitorilor ei, Mia Băraru și Niculina Nițu.

Pe baza analizei activităților din teritoriu, s-a hotărât ca, din întreaga activitate a bibliotecarilor și profesorilor documentariști la nivel național, măcar o parte să fie răsplătiți cu diplome prin care să li se recunoască efortul, drept pentru care se cuvine să li se regăsească numele și printre aceste rânduri: Cătălina

Căluianu, Violeta Mararu, Dorina Bălan, Zanfir Ilie, Lenuța Ursachi, Mioara Voncilă, Ligia Pîslaru, Ligia Caranfil, Policarp Chițulescu, Mihaela Cristea, Stela Purici, Daniel Nazare, Elena Olariu, Simona Clinciu, Maria Dinu, Maria Drăgoiescu, Vetuța Țigăieru, Laura Andrei, Crețu Marcela, Lăcrămioara Andrei, Mariana Crăciun, Viorica Genes, Cornelia Mihai, Gabriela Harea, Liliana Leonte, Carmen Leocadia Pesantes și Marinela Covaci.

Lucrări în cadrul Diviziunilor și Secțiunilor

După masa de prânz, ca și în ziua următoare, timpul a fost alocat, conform unui riguros program, atât

lucrărilor pe diviziuni și secțiuni, cât și vizitările unor obiective turistice de un real interes. Din păcate, nu am putut participa la toate, drept pentru care am să fac referire numai la Diviziunea Bibliotecii școlare și Secțiunea Profesori documentariști. Activitatea diviziunii s-a desfășurat în sala D11 – Amfiteatrul „Prof. dr. ing. Mircea Manolache” și a avut ca temă: *Bibliotecarii din învățământul preuniversitar și competențele comunicative*; Moderator: Valentina Lupu, bibliotecar, Casa Corpului Didactic Vaslui. Au fost prezentate următoarele lucrări: *Dezvoltarea competenței de comunicare la bibliotecarii școlari*, Valentina Lupu, bibliotecar CCD Vaslui și Daniela Argatu, profesor documentarist, CCD Suceava; *Servicii și produse documentare în sprijinul curriculumului preuniversitar*, dr. Gabriela Baran, Universitatea București.

Secțiunea profesori documentariști și-a desfășurat activitatea în sala D12 – Amfiteatrul „Prof. univ. ing.

Constantin Năstase”, având ca temă: *Noi perspective în activitatea Centrului de Documentare și Informare (CDI)* Moderator: Corina Stănilă, profesor metodic, Ministerul Educației, Cercetării, Tineretului și Sportului. Lucrările prezentate au fost: *CDI – laboratorul de idei*, Marinela Tatiana Rusu, bibliotecar școlar, Colegiul Național „Gheorghe Lazăr” Sibiu; *Identitate și imagine în comunitate*, Ibolya Negoită, profesor documentarist, Colegiul Economic Mangalia; *CDI – oază de lectură*, Maria Popa, bibliotecar școlar, responsabil CDI, Cislădie; *CDI în noul context educațional*, Corina Maria Stănilă. Voiam să cred la început că a fost o chestiune de inspirație să-și lase Corina Stănilă, care este și președinta secțiunii, lucrarea la sfârșitul programului, dar am constatat că a fost o foarte reușită acțiune de strategie. Bine pregătită profesional, lucrând într-un mediu ce vibrează de legislație, a transformat lucrările

într-o dezbatere interactivă lămurind multe din necunoscutele acestei noi îndeletniciri, statusul profesorului documentarist, activități în CDI și sistemul relațional, având în vedere că evoluția CDI-urilor a avut o fluctuație neprevăzută, iar ritmul de implementare a acestei idei este încă foarte lent.

Adunarea Generală a ABR

Lucrările s-au desfășurat în Sala de festivități a Universității – „Aula Magna” de la Facultatea de Mecanică și a avut la ordinele de zi următoarele puncte:

1. Raportul Președintelui ABR (2011-2012)
2. Raportul trezorerului (septembrie 2011-august 2012)
3. Prezentarea planurilor de activitate ale secțiunilor și diviziunilor ABR pentru perioada 2012-2013

4. Închiderea lucrărilor.

În această parte, o foarte frumoasă pledoarie a făcut domnul prof. univ. dr Mircea Regneală, pentru uriașul efort făcut de doamna Daniela Argatu în vederea finalizării lucrării „Ghidul bibliotecilor școlare și al centrelor de informare și documentare din învățământul preuniversitar românesc”, editată, chiar dacă în ediție provizorie, întrucât nu toți cei implicați au înțeles să colaboreze, să completeze și să trimită chestionarele solicitate. Spunea domnia sa: „o lucrare perfectibilă publicată este mai valoroasă decât o lucrare perfectă dar niciodată realizabilă”.

După ce s-au prezentat materialele, a fost declarată închiderea lucrărilor.

Masa festivă și universul unui OM dintr-o mare comunitate

Ca în fiecare an, trebuia păstrată tradiția cu masa festivă din penultima zi, un moment de mulți așteptat pentru întregirea unor prietenii, pentru relaxare și desprinderea din cotidianul cu toate bunele și relele lui. În toate aceste zile, în care organizarea a fost la cel mai înalt nivel, masa festivă a întrecut practic absolut orice așteptări. Organizată pe vaporul „Moldova”, începând cu ora 18, s-a plecat în croazieră pe Dunăre. Pe mese erau tot felul de bunătăți (inclusiv icre negre), la bufetul suedez, o multitudine de delicatose îți încântau întâi privirea, apoi îți satisfăceau poftele gustative. Un adevărat festin, toate erau din belșug, iar vaporul plutea pe valurile foarte discrete ale Dunării, mai întâi în amonte, apoi în aval. O muzică foarte inspirat aleasă iar DJ-ul încântător. Surpriza a fost o foarte cunoscută solistă din oraș, Minodora, și era minunată. Până la ora 23, a înnebunit publicul și și-a făcut o mulțime de fani. S-a dansat ca în cele mai selecte cluburi din marile metropole, s-a mâncat și s-a băut cât a putut fiecare în limitele unei bune-cuviințe specifice acestei „bresle”.

Spre final, a venit un tort uriaș care purta sigla Conferinței de la Galați. Nu sunt cuvinte de a de-

scrie atmosfera de bună dispoziție și satisfacția celor prezenți la un asemenea eveniment care, de ce să nu recunoaștem, ți se poate întâmpla o dată în viață, fără să te coste mai nimic. Cine a făcut să fie acestea posibile? Evident în întreaga organizare amprenta domnului director Zanfir Ilie, care a reușit ce, sincer, nu știu cine ar fi reușit (poate vreun șef de stat sau prim-ministru, ca valoare materială, nu cred că și ca talent). Trebuie să știm că domnul Zanfir a fost ajutat de foarte mulți oameni la nivelul orașului iar costurile au fost imense. Nu știu cine ar avea imaginația să încerce să contorizeze cât bine a făcut acest OM pentru comunitatea sa, de au sărit atâtea personalități ale municipiului să-l ajute să facă fericiți o pleiadă de bibliotecari care de mult nu au mai trăit clipe ieșite din normal, iar Galațiul nu e un orașel de provincie oarecare. Nu e simplu să plătești un vapor, consumația pentru sute de persoane, autobuze, muzică etc. și mă gândesc la un primar de pe la noi, care a refuzat să dea un microbuz în vederea unei excursii de o zi pentru copii din familii uniparentale. În ce se măsoară, oare, binele pe care l-a făcut domnul Zanfir de este atât de respectat și atât de îndrăgit la nivelul Galațiului? Scriu și mă simt atât de mic și de neînsemnat, încât vă las și pe dumneavoastră, stimați cititori, fie că ați fost prezenți în acea fărâmbă de rai, fie că doar v-o imaginați, să judecați, să tragem fiecare concluziile noastre, dar mai ales să învățăm ce este esențial din trecerea prin această MINUNE.

DE CE AU NEVOIE ROMÂNII DE BIBLIOTECI?

Ștefan SELEK

Fundația IREX a organizat cea de-a doua vizită de studiu în Polonia, în perioada 5-9 noiembrie 2012, o oportunitate de dezvoltare profesională pentru coordonatorii programului Biblionet. Grupul a fost format din 11 coordonatori din județele: Bistrița, București, Ialomița, Iași, Maramureș, Mehedinți, Neamț, Prahova, Sălaj, Sibiu, Vaslui, doi reprezentanți IREX România (Anamaria Gavril și Daniel Golgoț) și Director adjunct program Biblionet, Scott Andersen. Din partea Bibliotecii Județene „Petre Dulfu” Baia Mare, la acest program a participat coordonatorul județean Ștefan SeleK.

Programul vizitei desfășurate la sediul FRSI (Information Society Development Foundation) a inclus, pe lângă prezentarea detaliată a Programului de dezvoltare a bibliotecilor poloneze, și întâlniri cu

reprezentanții a două ONG-uri, președinta Asociației Bibliotecarilor din Polonia, precum și un workshop de identificare a bunelor practici în relația dintre biblioteci și ONG-uri.

În zilele următoare am vizitat opt biblioteci, majoritatea publice, din Polonia: Biblioteca Județeană din Olsztyn, bibliotecile comunale Morag, Barczewo, Biblioteca Publică Municipală Nowe Miasto Lubawskie din Gwizdziny, Mediateka Start-Meta din Varșovia, Secția de Colecții speciale a Bibliotecii Naționale, Biblioteca Universitară din Varșovia, Biblioteca Book Stop – filiala Ochota a Bibliotecii Publice Regionale din Varșovia.

Fundația pentru Dezvoltarea Societății Informaționale (FRSI) implementează în

Întâlnire la sediul FRSI

Polonia din 2009 Programul de Dezvoltare a Bibliotecilor, finanțat de Fundația Bill și Melinda Gates și care are ca scop creșterea rolului bibliotecilor publice în comunitățile mici. Prin intermediul lui bibliotecile moderne și active îi ajută pe locuitori să participe la viața economică și socială, oferind puncte de acces la cunoaștere, informație și educație și, de asemenea, spații pentru întâlniri și evenimente de interes pentru comunitatea locală. Activitățile din cadrul programului includ: dotarea bibliotecilor cu echipamente IT, cursuri de training și concursuri de granturi pentru bibliotecari.

De ce au polonezii nevoie de biblioteci? Acesta este titlul raportului FRSI care prezintă sintetic concluziile unor studii de impact calitative și cantitative ale Programului de dezvoltare a bibliotecilor în Polonia. Raportul are trei părți: profilul utilizatorilor, beneficiile oferite de biblioteci acestora și schimbările ce au avut loc în ultimii ani în bibliotecile înscrise în program.

Biblioteca – a treia casă

Acest concept combină valorile căminului (ambient familial, căldură, sentimentul că ești acasă la tine), cu valorile spațiului public (oportunitatea de a te întâlni cu alți oameni cu interese comune).

În Polonia Programul de dezvoltare a bibliotecilor a avut două runde: în prima, din 2009, s-au înscris 1800 de biblioteci, iar în a doua, din 2011, 1530 de biblioteci. Planul de dezvoltare a bibliotecii este o strategie pe trei ani a bibliotecii, care cuprinde misiunea, viziunea bibliotecii, nevoile comunității și activitățile propuse pentru a răspunde cât mai eficient acestor nevoi. Ca și în cadrul programului Biblionet, s-a pus mult accentul pe instruirea bibliotecarilor în utilizarea mijloacelor IT moderne și administrarea Calculatoarelor cu Internet pentru public, precum și alte cursuri de specialitate: grădinarit, păstrarea patrimoniului local, asertivitate (a fi sincer cu cineva fără a-l răni). Partea de formare a

bibliotecarilor a fost furnizată de Centrul pentru Acțiune Locală (CAL) care a făcut 130 de parteneriate cu bibliotecile județene.

Programul polonez de dezvoltare a bibliotecilor publice din localități mici a beneficiat de o finanțare comparabilă cu a celui românesc, dar s-a pus mai puțin accentul pe dotarea cu echipamente IT, deoarece

Biblioteca Universitară din Varșovia

infrastructura era deja formată, și s-a activat mai mult rolul bibliotecii de partener în proiecte cu alți actori din comunitate. Relația cu ONG-urile este foarte importantă în acest sens, o demonstrează cele 550 de proiecte implementate de biblioteci în colaborare cu zece asociații. Acestea se pricep la identificarea nevoii în comunitate, răspund flexibil la lumea în continuă schimbare, iar bibliotecile sunt gazde ideale pentru desfășurarea activităților care pot acoperi cele mai variate domenii de interes: plasarea forței de muncă, și ocupare profesională, viață și nutriție sănătoasă, promovarea patrimoniului local și activitățile de voluntariat și pentru tineret.

În continuare, aș dori să enumăr câteva din proiectele discutate:

- Curs de educație financiară, finanțat de Banca Națională Polonă, și care și-a propus să învețe cetățenii cum să aibă un comportament financiar potrivit, cum să aleagă un credit rentabil etc.;
- Link spre viitor – colaborarea bibliotecilor cu specialiști IT pe o platformă online, pentru a ajuta mai departe utilizatorii să folosească mijloacele moderne IT, proiect finanțat de Microsoft, la care au aderat 300 de biblioteci;
- Jobcenter – explore your local library – De ce are nevoie o persoană interesată de o anumite profesie? Ce cursuri poate urma și unde? – finanțat de Fundația Soros și implementat în 60 de biblioteci;
- America în biblioteca ta – proiect asemănător cu American Corner din România, finanțat de Ambasada SUA, derulat în opt biblioteci din orașe mari, care pun la dispoziția utilizatorilor materiale de informare privind cultura și civilizația SUA, acces la baze de date și materiale pentru învățarea limbii engleze.

În concluzie, această vizită a fost o foarte bună oportunitate de a împărtăși bune practici între cele două programe implementate în Polonia și România. Și, ca o parafrază la titlul raportului polonez: *De ce au nevoie românii de biblioteci?* – Pentru că la bibliotecă ai unde veni, te simți ca acasă, oricine poate beneficia în mod gratuit de serviciile tehnologiei moderne, poți învăța lucruri noi care să te ajute în viața de zi cu zi, sau poți să-ți petreci timpul liber într-un mod plăcut, poți, de asemenea, să fii la curent cu ultimele noutăți, să îți legătura cu rudele plecate în străinătate, să te întâlnești cu oameni cu care împarți aceleași interese.

Mediateka Meta Start din Varșovia

LECTURA PUBLICĂ LA TÂRNĂVENI

Interviu cu profesorul GHEORGHE MOLDOVAN – directorul Bibliotecii Municipale Târnăveni

realizat de **Adrian POP***„Literatura se face prin cultură, iar cultura prin lectură” (George Călinescu 1899-1965)*

Întâmplarea a făcut să trec prin municipiul Târnăveni, oraș situat pe Valea Târnavi Mici, iar drumurile mele duc întotdeauna și spre instituțiile de cultură. Așa am ajuns la Biblioteca Municipală Târnăveni, unde l-am cunoscut pe domnul profesor Gheorghe Moldovan, conducătorul instituției de lectură publică. O să redau câteva din întrebările pe care i le-am adresat:

Puteți să-mi dați câteva date despre instituția pe care o conduceți, domnule director Gheorghe Moldovan?

Biblioteca Municipală Târnăveni, instituție publică, din categoria bibliotecilor de drept public, aflată în subordinea Consiliului Local Târnăveni și finanțată exclusiv de la bugetul local, prin structură, funcționalități și servicii proprii, răspunde cerințelor complexe de informare, studiu, lectură, educație și de petrecere a timpului liber exprimate de către membrii comunității locale. Fondul de carte al bibliotecii este de 73.693 de volume: Secția pentru adulți – 55.472 de volume, iar Secția pentru copii – 18.221 de volume. Prin cele două secții ale sale: Adulți și Copii, biblioteca publică din Târnăveni înregistrează anual la lectură un număr de peste 2.500 de utilizatori, care consultă sau împrumută spre lectură peste 65.000 de volume. Frecvența totală se apropie de 20.000 de vizite în bibliotecă, iar frecvența medie zilnică (258 de zile lucrătoare pe an) fiind de 75 de utilizatori, dintre care peste 50% sunt elevi și studenți.

Ce categorie de cărți se citește cel mai mult?

Tendențele care marchează interesele de lectură ale utilizatorilor sunt relevate de tranzacțiile de împrumut efectuate. Acestea pun în evidență ușoare deplasări ale interesului dinspre zona *Științe teoretice și naturale* spre *Științe sociale, economice și juridice*.

Puteți da câteva nume de activități de vârf desfășurate în ultimii ani?

Acțiunile culturale de promovare a bibliotecii, cărții și lecturii, instituția de lectură publică din Târnăveni le-a făcut în colaborare cu școlile sau cu alte instituții de cultură din orașul nostru, uneori și cu instituții din alte orașe. În acest sens, amintim colaborarea cu Societatea Scriitorilor Mureșeni și Editura „Ardealul” din Târgu-Mureș, organizând împreună Festivalul Național „Lucian Blaga”, ediția a X-a, ziua a treia desfășurându-se la Târnăveni. Printre invitații de marcă numărându-se personalități din Cluj-Napoca, dl. prof. univ. dr. Teodor Vidam, din Târgu-Mureș, domnul lector univ. dr. Eugeniu Nistor, scriitorii Constantin Micu Nicușan (Târgu-Mureș) și Mircea Șomlea (Cluj Napoca). Sesiunea științifică: „Liviu Rebreanu (1885-1944) – 125 de ani de la nașterea scriitorului român”, care s-a desfășurat în Casa de Cultură „Mihai Eminescu”, în prezența a peste 100 de persoane din rândul intelectualității orașului, a avut invitați de onoare de la universitățile „Lucian Blaga” din Sibiu (prof. univ. dr. Gh. Manolache) și „Petru Maior” din Târgu-Mureș (lector. univ. dr. Eugeniu Nistor), simpozionul „Mihail Sadoveanu – O jumătate de veac de la moartea scriitorului”, spectacolul-concurs cu premii „Liviu Rebreanu – romancier”, cu 15 concurenți, desfășurat în Sala Festivă din Colegiul Tehnic, a adunat peste 200 de spectatori, fiind apreciat foarte tare de participanți, sau concursul literar cu premii „Mihail Sadoveanu – romancier” (cu 32 de concurenți).

Prof. Gheorghe Moldovan

Ați întâmpinat probleme în ultimii ani?

Oferta educațională s-a bazat în primul rând pe fondul de carte existent, deoarece în ultima vreme s-au achiziționat puține documente noi din bugetul propriu (din lipsă de fonduri), care au asigurat o mică parte din bibliografia pentru elevi și studenți. O altă problemă cu care s-a confruntat biblioteca a fost reducerea de personal, biblioteca pierzând două posturi și jumătate.

Motive de satisfacție profesională în ultimii ani?

Internetul vine în sprijinul activității cu cartea. În cursul anului 2010, în urma unui program de selecție, Biblioteca Municipală Târnăveni a intrat în programul BIBLIONET, un program implementat de IREX (International Research and Exchanges Board) în parteneriat cu Asociația Națională a Bibliotecarilor și Bibliotecilor Publice din România (ANBPR), autoritățile locale și naționale și bibliotecile publice din țară. Programul facilitează accesul gratuit la informație, a oferit cursuri de formare pentru doi bibliotecari și donații în: opt calculatoare, retroproiector, scanner, imprimantă și echipamente precum și aplicațiile (software) necesare unei bune activități, în valoare de o jumătate de miliard de lei vechi. Calculatoarele au fost repartizate câte patru pentru fiecare secție, Primăriei revenindu-i sarcina de a asigura minimum de mobilier adecvat, astfel că din data de 11 noiembrie 2010, programul BIBLIONET este implementat și la Târnăveni. Cetățenii urbei noastre nu numai că au posibilitatea să se informeze și prin intermediul internetului pus la dispoziție de biblioteca publică, ci o și fac.

Ce acțiuni culturale de anvergură pregătiți?

Urmează sărbătoarea anuală a bibliotecii și cărții: ZILELE BIBLIOTECII MUNICIPALE TÂRNĂVENI, prilej cu care vom avea lansări de carte, întâlniri cu scriitori și oameni de cultură, concursuri pe teme literare. Exemple: I. L. Caragiale – *Un veac de la moartea scriitorului român* (sesiune științifică), sau I. L. Caragiale – *autor de comedii* (spectacol-concurs, gen „cine știe câștigă”, cu premii în cărți).

Credeți că activitatea bibliotecii publice din Târnăveni vine în sprijinul cetățenilor urbei?

Da! Cred cu tărie în nevoia de bibliotecă publică. Nu putem să ne închipuim lumea fără biblioteci. Există o putere nelimitată pe care bibliotecile o exercită asupra lumii, putere dată de cantitatea și calitatea informațiilor deținute și vehiculate. Biblioteca este teaurizatoare de informație, iar bibliotecarul este vectorul purtător al acesteia. Bibliotecarul, un intelectual care se autoperfecționează permanent, lucrează pentru alții, învață mereu să-și construiască relația cu oamenii pentru care lucrează. Eforturile sale intelectuale și fizice rămân undeva în spatele rezultatelor elevului, profesorului, cititorului în general. Funcțiile bibliotecii publice se formează și sunt determinate de pulsul societății care o susține. Procesul continuu de transformare a societății duce și la transformarea bibliotecii, lucru ce se petrece încă din antichitate și până astăzi.

De câți ani lucrați în Biblioteca Municipală Târnăveni, domnule director Gheorghe Moldovan ?

De aproape patru decenii.

De cât timp sunteți și director al bibliotecii?

De aproape 33 de ani îndeplinesc și funcția de conducere, funcție care de-a lungul timpului a avut diferite denumiri, fie de *responsabil de bibliotecă*, fie de *bibliotecar-șef* sau *director*.

Sunteți mulțumit de rezultatele muncii dumneavoastră ?

Este o întrebare la care greu se poate da un răspuns cât mai aproape de adevăr. În activitatea mea profesională am avut multe împliniri, dar și neîmpliniri.

Trăind în universul lecturii, n-ați fost tentat să scrieți o carte?

Da, preocupări literare au fost, dar nu am pretenția că s-au materializat în cărți, sunt totuși autorul a două publicații de specialitate: *Ghidul Bibliotecii Municipale Târnăveni* (Casa de editură Mureș, 2002) și *Biblioteca Municipală Târnăveni. Studiu monografic* (Casa de editură Mureș, 2005), dar și autorul studiului *Sensurile realismului în opera lui Liviu Rebreanu* (Editura Ardealul, 2010).

Ce perspectivă are biblioteca după alegerile locale din anul 2012?

Orice schimbare aduce un suflu nou, sper să se întâmple și la Târnăveni acest lucru. Cred că noua administrație este mai receptivă la cerințele urbei, iar nevoile de lectură și de informare ale populației trebuie tratate cu mare responsabilitate.

UN ADEVĂRAT CASTEL IRLANDEZ – LEAGĂN DE CULTURĂ ÎN CAPITALA ARIZONEI

Octavian D. CURPAȘ,
Phoenix, Arizona

În inima capitalei statului Marelui Canion, pe Central Avenue, a apărut recent un edificiu în formă de castel irlandez. Originala clădire construită pe patru niveluri, sediul unei superbe biblioteci irlandeze, a costat, potrivit declarației doamnei Patricia Prior, directorul Centrului Cultural Irlandez din Phoenix, nu mai puțin de 3,5 milioane de dolari, sumă acoperită în totalitate din donații private.

Pentru a o face cât mai distinctă în peisajul arhitectural și cultural din Arizona, artizanii acestei instituții au folosit 22 de tone de piatră „limestone” adusă tocmai din County Clare, Irlanda, cu care a fost placată fațada clădirii, grație priceperii și coordonării a doi iscusiți „master stone-masons” irlandezi – manageri ai companiei „Irish Natural Stone Ltd”, veniți aici special pentru realizarea proiectului.

„Mc Clelland Irish Library”, denumită astfel datorită celui care a pus bazele înființării ei, domnul Norman Mc Clelland, fondator și director executiv al firmei „Shamrock Foods Co.”, pune la dispoziția consumatorilor de cultură peste 6.000 de cărți scrise de autori irlandezi. De asemenea, biblioteca are o colecție de partituri muzicale, CD-uri cu muzică irlandeză și celtică, manuscrise, fotografii, organizează expoziții și deține un număr considerabil de filme. Un aspect remarcabil este faptul că instituția dispune de toate resursele necesare pentru identificarea liniei genealogice a celor interesați. Astfel că toți cetățenii din Arizona de naționalitate irlandeză, curioși să afle detalii despre originea lor, o pot face prin intermediul acestei biblioteci. Clădirea dispune de asemenea de o încăpere destinată celor care doresc să studieze instrumentele muzicale tradiționale irlandeze.

După populația de origine germanică, irlandezii sunt cel de-al doilea grup etnic din Statele Unite. Potrivit statisticilor, aproape 37 de milioane de americani (12% din populația SUA) au rădăcini în Irlanda. Astfel, populația diasporei irlandeze din SUA este de șase ori mai mare decât cea a Irlandei. În Arizona există în momentul de față peste 5.000 de persoane de origine irlandeză, din rândul cărora face parte și senatorul John Mc Cain.

„Dacă reușim să transmitem o frântură din moștenirea noastră culturală fie și unui număr mic de oameni, aceștia la rândul lor o vor transmite mai departe” – afirmă Patricia Prior, directorul Centrului Cultural Irlandez.

Biblioteca „Mc Clelland Irish Library” din Phoenix și-a deschis porțile în luna iulie 2012, funcționând cu program limitat în lunile iulie și august, urmând ca inaugurarea oficială să aibă loc pe data de 29 septembrie 2012.

Iată cum literatura, muzica, tradiția, ansamblul valorilor culturale ale popoarelor lumii dăinuie în sufletul comunităților din diaspora, indiferent unde ar viețui, asigurându-le continuitatea prin inițiative de acest gen, devenite adevărate izvoare de cunoaștere și leagăne culturale naționale.

CONDUCEM INSTRUIND, INSTRUIM CONDUCÂND

Conf. univ. dr. Lidia KULIKOVSKI,

director general, Biblioteca Municipală „Bogdan Petriceicu Hasdeu” Chișinău

*Eficiența conducerii unei biblioteci este direct proporțională
cu importanța și locul instruirii în actul managerial*

Caracteristica locului de muncă, eficiența locului de muncă, sentimentul dat de locul de muncă la BM „B. P. Hasdeu” au fost subiectele cercetărilor de marketing, sintetizate și publicate în paginile revistei „BiblioPolis” (nr. 1, p. 26-32; nr. 2 p. 10-17). Tema acestui articol se leagă de și decurge logic din cercetările precedente referitoare la instruire, dezvoltare și progres ale angajaților BM, dar abordată în contextul conducerii instituționale. Schimbările amețitoare nu se împacă cu abilități depășite, ci transformă abilități, cer cunoștințe și abilități cu totul noi pentru bibliotecari. Succesul *Echipei Hasdeu* provine din progrese inovative, din adaptarea originală, nu din activități *obosite* și *învechite*. Astfel, BM vrea să răspundă utilizatorului modern care dorește un alt tip, diferit, de angajat al bibliotecii. Utilizatorul optează pentru produse și servicii personalizate, create special pentru el. Ofertele „personalizate” cer, la rândul lor, bibliotecari cu abilități de adaptare rapidă, capabili să învețe cu ușurință și să răspundă flexibil.

Relația noastră, până nu de mult, cu utilizatorul, bazată pe un set standard de servicii, nu garanta, nici nu asigura, loialitatea utilizatorilor. Ne-am convins că utilizatorii abandonează biblioteca nu din cauza tehnologiilor, ci din cauza rezistenței bibliotecii la personalizare. Bibliotecarii, încă, sacrifică ușor devotamentul față de un utilizator în favoarea ordinii interioare a bibliotecii. BM s-a declarat *platformă publică pentru chișinăueni*, concept ce presupune loializarea utilizatorului, personalizarea relației cu el, implicarea lui în activitatea bibliotecii. Altfel spus, el, utilizatorul, va direcționa performanțele profesionale, culturale și sociale ale bibliotecii. Implementarea acestei tactici, de îmbunătățire a relației noastre cu utilizatorul, în opinia noastră, va restaura încrederea utilizatorului în BM.

BM va realiza acest angajament pentru că a îmbrățișat și susține conceptul de „bibliotecă instruită”, care a permis încetățenirea, în instituție, în cultura ei

organizațională, a dezvoltării, învățării, perfecționării și experimentării permanente și pentru că aplică un management bazat pe creativitate, pe constituirea unui mediu permisibil asumării riscurilor, pe cultivarea percepției eșecului, ca învățături, pe căutarea metodelor moderne de păstrare a celor mai competenți și loiali angajați. Instruirea este abordată ca prioritate managerială, concluzionează rezultatele obținute în cercetările amintite. Evidențiem prin câteva exemple. Enunțul *Continui să lucrez aici* [BM, sublinierea noastră] *deoarece*¹... l-au continuat astfel: *sint că mă dezvolt, am satisfacție profesională; este destinul, vocația și profesia pentru o viață; învăț domenii necunoscute până acum; am succese; beneficiaz de instruire*, etc. La celălalt enunț – *Când mă gândesc la serviciu, fac asociere cu*²... – s-au înregistrat următoarele: *cu propria dezvoltare; cu cultură și cunoștințe; cu personalități notorii ale domeniului biblioteconomic* [care muncesc la BM, subliniem, pentru că au dat nume de personalități ale domeniului care muncesc la biblioteca noastră]; *cu cariera mea; cu un loc unde mă simt împlinită ca specialist; cu un copac roditor; cu biblioteca perfectă; cu profesionalismul; cu casa mea* etc. În contextul actului managerial, instruirea este abordată ca una dintre metodele de reținere a angajaților la BM.

Conducătorul modern are alte roluri și atribuții decât înainte: de susținător, de ajutor, de partener al angajatului. Modificarea rolurilor și atribuțiilor impune, deci, managerului alt rol și alt comportament – al celui de mentor. Mai mult, în viziunea lui Robert Townsend, *managerii de top sunt niște antrenori adevărați*³. Dar ce este un mentor? Este un conducător și un antrenor care se implică în acțiuni

¹ Butucel, E., Kulikovski, L. Locul de muncă – Biblioteca Municipală. Gradul de identificare cu instituția. În: BiblioPolis, vol. 42 (2012) nr. 1. – p. 27.

² Ibidem, p. 28.

³ Townsend, Robert. Ascensiunea într-o organizație. – București : Curtea Veche Publishing, 2011. – p. 85.

conștiente de antrenare a angajaților. Managerii sunt șefi ai unor echipe dar își exercită actul managerial prin relația, comunicarea, influențarea, inspirarea, încurajarea, recunoașterea, aprecierea, instruirea, ascultarea și consultarea fiecărui individ din echipă. Un manager bun nu conduce prin intermediari, după cum și instruirea nu se poate realiza prin intermediari, decât direct. Din relația directă se naște sincronizarea fără de care nu există conducere, nici instruire. Deci, conducem instruirend..., instruiem conducând.

La BM există, reliefată în acțiunile manageriale, instruirea ca rezolvare a problemelor. Un manager instruieste oamenii pentru ca ei să se poată implica în rezolvarea problemelor cotidiene. Problemele cotidiene nu sunt cele rutinare, ci cele noi, legate de automatizarea proceselor, de diversificarea serviciilor, elaborarea proiectelor, de inovarea activității, de relația tot mai complexă cu utilizatorul, de fundraising, lobbying, comunicare etc. În acest sens, BM practică traininguri permanente (o dată pe săptămână, cu zi și oră stabilită), (*Învățăm politicile BM*, în fiecare a treia miercuri din lună); ateliere (*Audierea publică – oportunitate de obținere a ideilor noi*; *Articolele bibliotecarilor – vectori de imagine*; *Criterii standardizate în comunicarea cu utilizatorii etc.*) și masterclass-uri (*Utilizarea referințelor on-line*; *Citarea informațiilor*; *Realizarea și prezentarea unei comunicări-poster*; *Servicii web 2.0 : probleme de implementare și utilizare*; *Crearea unui tur de prezentare în 3D*; *Restructurări în evidența animațiilor culturale etc.*).

Responsabilitatea primară a managerilor constă în pregătirea oamenilor pentru realizarea obiectivelor, misiunii, viziunii, strategiei. În sensul direct al cuvântului *învățat*, am învățat împreună, toată *Echipa Hasdeu*, misiunea, viziunea, valorile, strategia BM 2017. Realizarea lor, pentru că sunt ambițioase, *pre limba vremii*, a necesitat actualizarea multor cunoștințe, dezvoltarea multor abilități și competențe absolut noi.

Instruirea nu este lăsată la voia întâmplării, ochind aleatoriu în subiecte moderne cu câte o instruire, ca în ruleta rusească. Cam așa se face acum instruirea la nivel național în domeniul infodocumentar. Este o cale inefficientă. Calea eficientă este să-ți faci din instruire aliatul conducerii. La BM se întâmplă aceasta. Fiecare manager este și formator, fiecare departament este responsabilul de instruire în domeniul său de responsabilitate profesională, iar managementul de vârf utilizează eficient instruirea pentru a realiza *Strategia BM 2017*.

Căile și modalitățile în care se utilizează instruirea ca aliat al conducerii sunt diverse: (1) *Instruirea ca reținere a oamenilor celor mai competenți* – calea de obținere a performanței; (2) *Instruirea ca rezolvare a problemelor* – modalitate de a ușura actul managerial învățându-i pe toți să-și gestioneze și rezolve problemele legate de activitatea lor; (3) *Instruirea ca realizare a*

obiectivelor, a misiunii, viziunii, valorilor... – modalitate de a convinge, a motiva, a mobiliza și a inspira angajații să obțină performanțele dorite, angajamentele asumate; modalitate de aliniere a oamenilor bibliotecii la strategie; (4) *Instruirea ca obținere a excelenței profesionale* – modalitatea de a asigura și a obține valoare, prin competența oamenilor care, la rândul-le asigură produse profesionale de calitate, acțiuni inovatoare, de anvergură în comunitatea profesională; încurajarea angajaților și facilitarea obținerii gradelor profesionale; (5) *Instruirea ca dobândire și multiplicare a capitalului social al BM* – obținerea unei imagini ca instituție cu competențe sociale, ca instituție indispensabilă comunității; fapt ce permite BM să își îmbunătățească resursele, să eficientizeze comunicarea cu fondatorii, să clădească o mai bună încredere între bibliotecă și chișinăueni, între bibliotecă și societatea civilă; (6) *Instruirea ca filosofie a parteneriatului* – constituirea unui cadru de susținere, încredere și parteneriat este definitorie în actul conducerii, la fel ca și în instruire. Angajatul trebuie convins că el este cel mai important partener în realizarea obiectivelor instituționale; (7) *Instruirea ca dezvoltare a managerului* – calea de dezvoltare a managerilor odată cu angajații – conducerea însemnând edificare prin evoluție... Esențialul conducerii unei biblioteci, ca și al unei relații educaționale este o căutare reciprocă. Deci, și instruirea și conducerea unei instituții sunt eficiente atunci când obiectivele ambelor acte se concentrează pe edificare – edificăm biblioteca dezvoltând oamenii ei.

Principalul scop al unui manager este influențarea altei persoane pentru a depune un efort sau a obține un rezultat important. Un manager este și un mentor, un învățător, un ghid, un înțelept și, mai mult decât atât, o persoană care acționează în fața angajaților cu cele mai bune abilități de care dispune, utilizându-le cu multă înțelegere. Un bun și eficient manager înseamnă a fi un catalizator, un vizionar, un inovator. Aceste calități sunt caracteristice și unui mentor. Nici instruirea, nici conducerea nu pot fi performanța unei singure persoane. Acestea nu sunt tranzacții cu sens unic – ele au sens dublu – fiind eforturile sincronizate ale managerului, mentorului și angajatului.

Scopul principal al instruirii la BM este de a forma angajați autodidacți; principala unealtă a învățării o reprezintă descoperirea, iar cea mai eficientă conjunctură în atingerea acestui scop este parteneriatul educațional. Managerii BM utilizează instruirea ca instrument pentru realizarea responsabilității numărul unu a unui conducător, aceea de a-i ajuta pe angajați să crească și să se dezvolte.

Chip R. Bell, autorul cărții *Managers as Mentors*, apărută în 2010, în a doua ediție, la Curtea Veche⁴,

⁴ Bell, Chip R. Manageri și mentori: crearea parteneriatelor educaționale. – Ed. a 2-a. – București : Curtea Veche Publishing, 2010. – 232 p.

propune o formulă de realizare a structurii experienței educaționale numită sugestiv „ARDE”. Acronimul formulei se compune din *Abandonare*, *Recunoaștere*, *Dăruire* și *Extindere*. Se referă, bineînțeles, la mentori, dar, luate pe rând și descifrate, le vedem ca fiind componente ale structurii experienței de conducere a unui manager.

Abandonarea se referă la nivelarea terenului de conducere, ca și a terenului de instruire, ceea ce se realizează numai cu pasiune, nicidecum cu controlul și impunerea autorității. În aceste condiții, doar, apar înțelegerea, introspecția și dezvoltarea. „Abandonarea, citează Ch. R. Bell din Bruce Fritch, este cea mai dificilă și mai curajoasă acțiune pe care o poate face un conducător pentru un subordonat. Și, de asemenea, este cea mai importantă!”⁵ Abandonarea înseamnă să conduci și să instruiști ca de la egal la egal. Managerul este cel real, lipsit de secrete, cel care dă dovadă de devotament în acțiunile sale, este cel original, cel care susține cu franchețe relațiile dintre el și subordonat, dispus, la rândul-i, să învețe de la subordonați. Aceste calități fac câmp fertil pentru a încuraja momentele de sinergie cu subordonații, element definitoriu pentru o conducere și instruire eficientă.

Recunoașterea se referă la acțiunile manageriale și de instruire ce permit realizarea unui cadru sigur care facilitează experimentarea, asumarea riscului, deschiderea. Recunoașterea înseamnă conducere și instruire fără aroganță, fără prejudecăți, fără selectivitate, caracteristici care stimulează curajul de care are nevoie subordonatul pentru a-și asuma riscul de a renunța la vechile cutume, pentru a accepta și învăța noi abilități, pentru a-și dezvolta curiozitatea profesională, spiritul cercetător. Un subordonat simte recunoașterea atunci când conducătorul, mentorul:

- (1) ascultă cu scopul de a învăța, nu de a instrui;
- (2) întreabă pentru a afla nu pentru a demonstra;
- (3) discută pentru a descoperi, nu pentru a lăuda sau a penaliza.

Dăruire se referă la asocierea învățăturii cu sfatul, feedback-ul, motivația, povestirea, ajutorul și atenția. Dăruirea nu înseamnă a oferi, dăruirea înseamnă împărtășire de bunuri (competențe, abilități, experiențe, pasiune, cunoștințe) de către conducător, mentor, fără a pretinde ceva în loc. Atât un manager, cât și un mentor are ce dăru – de la a da, verb pe care Iulian Filip îl consideră esențial: I. Dai / ce ai / și ai / ce dai.

II. *Ți se dă / cât poți lua, / cât poți duce / altora*⁶. Nu se gândea poetul la manageri, la mentori, se gândea la rostul omului în lume. Poetul întreabă omul (sau omul se întreabă lângă un drum ce duce la cimitir...): *Nu ai / uitat să dai / de dat ce ai?* Pentru manageri și mentori (oameni și ei), această întrebare este motorul zilnic al activității lor și testul generozității lor. Managerii, liderii care dăruiesc, zice Seth Godin, sunt mai eficienți⁷.

Extindere se referă la ajutarea protejatului de a evolua până devine autodidact, proactiv, inovativ, fidel instituției. Această ultimă componentă din ARDE începe odată cu dezvoltarea. Conducerea și instruirea au loc pe parcursul conversațiilor dintre manager, mentor și angajat. Pentru a ilustra componenta extindere, facem un salt înapoi, în timp, la Jonathan Swift, autorul care își intitula lucrările / satirile (toate instructive) în felul următor: Dialog despre [...], Povestea unui [...], Discurs privind [...], Istorisirea amănunțită [...], Meditație despre [...], Îndreptări spre [...], Însălări pentru [...], Conversații cultivate [...] etc. În a sa Conversație, el spune: Conversația este doar o împărtășire! / Fiecărui oaspete dați-i / Doar cât poate să digere. / Meru dați-i ce-i mai bun, / Dar puțin câte puțin. / Dați-i fiecăruia suficient, / Fără a-l îndopa sau a-l înfometa / Iar cele ce vi se cuvin / Dați-le vecinului să vi le felișteze. Este un exemplu elocvent și o demonstrație că de calitatea dăruirii depinde atingerea nivelului de autodezvoltare și instruire independentă.

Ca să recapitulăm formula Bell: *abandonarea* oferă invitația la proces (conducere, instruire); *recunoașterea* stabilește relația în acest proces; *dăruirea* oferă abilitățile pe care i le poate da, transmite angajatului, managerul, mentorul (cunoștințe, abilități, competențe, delegarea puterii etc); *extinderea* permite angajatului să evolueze până la punctul în care descoperă propria cale de dezvoltare, implicare decizională, de contribuție la realizarea scopului instituției.

Ca o concluzie generală, raportând ceea ce se face și cum se face la Biblioteca Municipală „B. P. Hasdeu”, formula mnemonică ARDE a lui Ch. R. Bell chiar funcționează și subscriem în susținerea afirmației autorului că componentele acestei formule sunt „pietre de temelie” și „instrumentele pentru o conducere eficientă”⁸.

⁶ Poezia *Verb esențial*. În: Filip, Iulian. Cartea cea mai a mea. Târgoviște : Bibliotheca, 2008. – p. 80.

⁷ Godin, Seth. Triburi: avem nevoie de tine ca să ne conduci. – București: Publica, 2010. – p.79.

⁸ Bell, Chip R. Manageri și mentori: crearea parteneriatelor educaționale. – Ed. a 2-a. – București : Curtea Veche Publishing, 2010. – p. 23.

⁵ Ibidem, p. 68

GOOGLE ȘI BIBLIOTECARUL

Marcel ȚURA

În prezent, motorul de căutare Google este cea mai accesată pagină web din lume, cu peste 2,5 miliarde de vizite într-o singură zi. Neil Gaiman, un cunoscut scriitor britanic spunea „Google vă poate oferi 100.000 de răspunsuri, la o singură întrebare, bibliotecarul vi-l poate da pe cel corect.” Având în vedere popularitatea de care se bucură la ora actuală Google, ne punem întrebarea: Câtă încredere putem avea în rezultatele afișate în urma unei căutări? Aici poate interveni rolul bibliotecarului, care este în măsură să filtreze rezultatele și să ofere răspunsul potrivit la întrebările utilizatorilor bibliotecii. Majoritatea celor care caută o informație în mediul online nu pun la îndoială veridicitatea rezultatelor găsite, considerându-le corecte. Sunt frecvente situațiile când, în urma unei interogări, pe primele poziții se afișează site-uri care denaturează realitatea sau oferă un punct de vedere personal al autorului cu privire la subiectul căutat, acest aspect putându-se datora unei campanii de promovare plătite a paginii web respective, dar și algoritmilor utilizați de către motorul de căutare, procesul realizându-se în mod automat, după o multitudine de criterii, care nu funcționează întotdeauna corect.

Directorul site-ului Ask.com, Gary Price a evidențiat faptul că „indiferent cât de inteligente au devenit motoarele de căutare, niciodată nu vor înlocui bibliotecarii”.

Bibliotecarul reprezintă factorul uman, care poate face legătura între baza de date uriașă pe care o pune la dispoziție Google și utilizatorul final, asigurând în acest fel filtrarea miilor de rezultate returnate în urma unei interogări.

În acest sens, pentru realizarea unei căutări eficiente pe Google există câteva trucuri, care pot îmbunătăți considerabil tehnica de căutare și scurta timpul necesar pentru această operație.

Utilizarea **cuvintelor cheie** este cel mai important pas în obținerea informației căutate.

Una din cele mai frecvente greșeli o reprezintă folosirea unui număr redus de cuvinte cheie, ceea ce se reflectă prin afișarea unui număr mult mai mare de variante de răspuns și implicit un timp mai îndelungat pentru sortarea informației dorite. Un număr de cel puțin cinci cuvinte cheie are ca rezultat reducerea considerabilă a numărului site-urilor returnate, limitându-se la afișarea celor mai relevante pagini web. În mod obișnuit, motoarele de căutare afișează paginile care conțin oricare dintre cuvintele cheie introduse în câmpul de căutare, indiferent de ordinea acestora, Google de exemplu va lista site-urile ce conțin majoritatea sau toate cuvintele cheie în partea superioară a rezultatelor, realizând o ierarhizare eficientă a acestora.

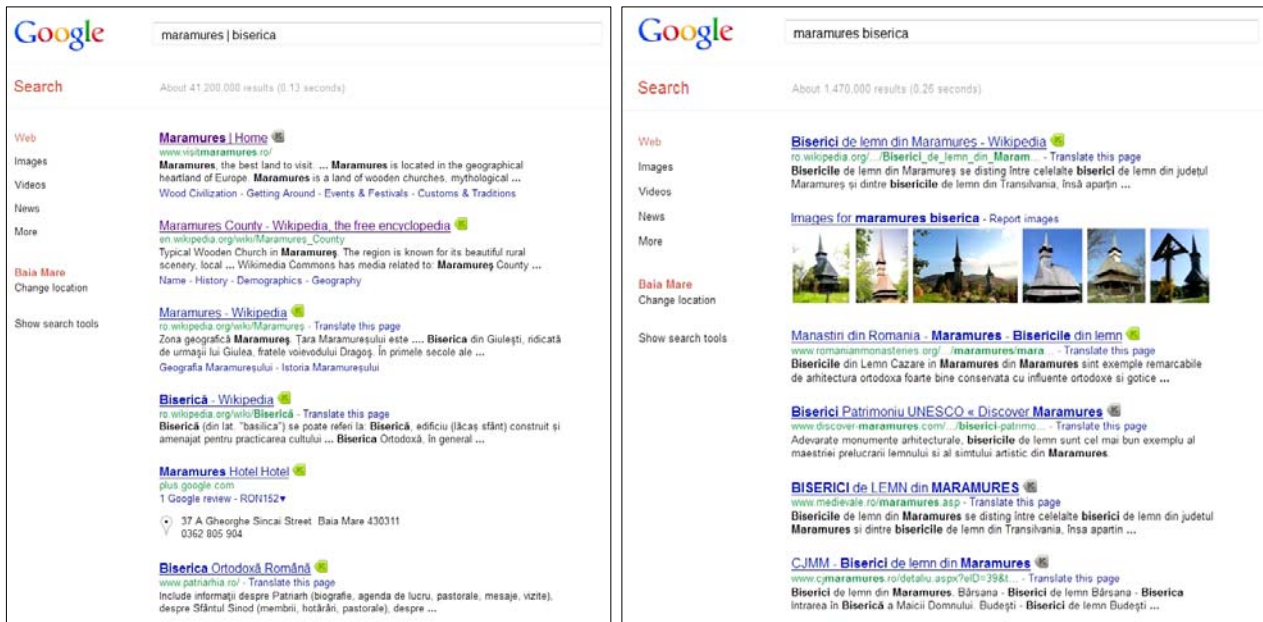
Dacă nu sunteți siguri ce cuvinte cheie să utilizați, se pot înlocui o parte cu ajutorul **caracterului *** în scopul diversificării căutării. Poziționarea acestuia între mai multe cuvinte cheie va duce la obținerea unor rezultate pentru combinația cuvintelor cheie utilizate cu * ca variantă. De exemplu căutarea după *culori * design* va returna rezultate ale căror variante vor conține cele două cuvinte cheie despărțite de alte cuvinte, înlocuite în acest caz prin simbolul *, în timp ce căutarea ** culori design* va lista site-urile care conțin în context cele două cuvinte cheie, unul după altul, precedate de alte cuvinte.

În situațiile în care dorim să aflăm sursa exactă a unei fraze, este mai eficientă **căutarea după fraza întreagă** și nu după anumite cuvinte cheie extrase din fraza respectivă, numărul rezultatelor returnate fiind considerabil redus în acest mod. Astfel căutarea după fraza „*Cel mai recent studiu al Consiliului Național al Audiovizualului (2007) arată că în timpul liber 98% dintre copii cu vârsta cuprinsă între 6 și 15 ani preferă să se uite la televizor, iar 45% se joacă pe calculator. Alături de televizor, calculatorul și jocurile video au devenit un substitut, la îndemână, pentru restul activităților educative și de recreere, acestea din urmă fiind abandonate de către copii*” va returna 152 de rezultate și pe prima poziție exact sursa de unde a fost preluat textul, în timp ce căutarea după câteva cuvinte cheie, extrase din frază, va avea ca rezultat obținerea a peste un milion de rezultate, sursa de unde provine textul nefiind între primele site-uri.

Utilizarea **ghilimelelor „”** pentru încadrarea expresiei căutate va limita afișarea doar a site-urilor care conțin exact expresia încadrată de acestea. Uneori este utilă folosirea unei combinații între o expresie exactă și cuvinte cheie, de exemplu: „*comunicare online*” *biblioteca*, care va genera un număr de rezultate mult mai mic și implicit mai relevante decât căutarea după *comunicare online biblioteca*.

Prin folosirea operatorului **OR**, scris cu litere mari sau a simbolului | (bară verticală), între două cuvinte, vor fi căutate paginile care includ unul din cele două cuvinte cheie, lipsa operatorului ar conduce la afișarea numai a site-urilor ce conțin ambii termeni, spre exemplu căutarea *Maramureș | biserica* (*Maramures OR biserica*) va avea ca

rezultat returnarea site-urilor ce fac referire numai la Maramureș, respectiv pe cele care conțin doar cuvântul biserică, în timp ce căutarea obișnuită după *maramureș biserica* va lista paginile web ce conțin doar ambele cuvinte cheie.

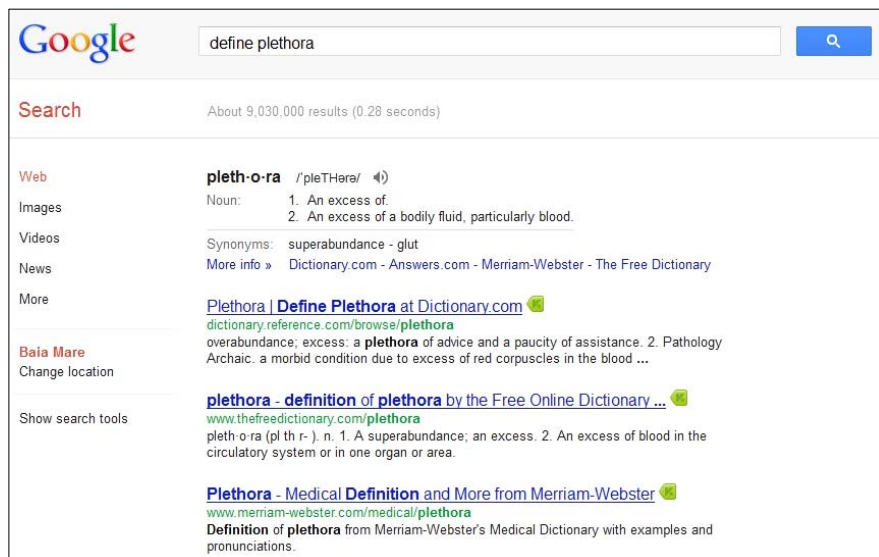
Când dorim să excludem din rezultate un anumit termen, acesta trebuie precedat de semnul **minus** -, atenție, nu trebuie să existe spațiu între operator și termenul pe care vrem să-l excludem, în exemplul „*bill gates*” – *microsoft* vor fi afișate paginile web care fac referiri la Bill Gates, dar în care nu apare și compania fondată de către acesta, Microsoft. La fel poate fi exclus din căutări și un site scriind cuvintele cheie de căutat, urmate de operatorul minus și site-ul care nu vrem să fie luat în considerare de către Google la căutări.

Adăugarea simbolului **tildă** ~ în fața unui cuvânt are ca efect căutarea după termenul respectiv, dar și după mai multe sinonime ale acestuia. Acest tip de căutare este indicat a fi utilizat când cuvântul cheie este un termen general și are mai multe sinonime.

Sunt situații când dorim să căutăm o informație doar pe un anumit site sau domeniu, însă acestea nu au implementat un instrument de căutare propriu sau, dacă există, acesta nu funcționează eficient, rezultatele obținute în urma unei căutări nefiind cele mai relevante. În acest caz, Google are posibilitatea de a căuta în interiorul site-ului respectiv, cu condiția ca acesta să fie indexat de către motorul de căutare, expresia folosită în acest scop este **site: paginaweb.com**, de exemplu pentru a obține toate referirile la Petre Dulfu din pagina web www.bibliotecamm.ro va fi utilizată expresia „*Petre Dulfu*” **site: bibliotecamm.ro**, care va afișa toate aparițiile cuvintelor *Petre Dulfu* în cadrul site-ului specificat.

Google are posibilitatea de a afișa definiția unui termen, diferite sensuri și sinonime ale acestuia prin utilizarea expresiei **define cuvânt**.

Termenul **define** poate fi utilizat și pentru obținerea unor definiții pentru expresii încadrate între ghilimele.

Rezultatele unei căutări pot fi afișate în funcție de nivelul de complexitate al conținutului, prin activarea opțiunii **Reading Level** din meniul **Show search tools**, situat în stânga ecranului cu rezultate, această acțiune va avea ca efect posibilitatea de sortare a acestora pe trei niveluri de complexitate: **Basic**, **Intermediate**, și **Advanced**. Având în vedere acest aspect, în cazul unei persoane interesate de un anumit subiect, pe care îl cunoaște puțin, aceasta are posibilitatea să filtreze rezultatele astfel încât să apară doar cele mai simple, prin activarea opțiunii Basic.

The screenshot shows a Google search for "maramures". The search bar is at the top with the Google logo. Below it, the search results are displayed. On the left side, there is a sidebar with various filters. The "Reading level" filter is highlighted, showing a table of results by reading level for "maramures".

Reading level	Percentage
Basic	43%
Intermediate	34%
Advanced	23%

Below the table, there are several search results. The first result is "Maramures Travel Information and Travel Guide - Romania - Lonely ...". The second result is "Campsite and hostel in Maramures". The third result is "individual hiking trip in Maramures".

Una dintre cele mai utile, dar mai puțin cunoscute opțiuni pe care o are Google este cea de căutare a unui anumit tip de fișier, care conține cuvintele cheie dorite. Pentru aceasta se utilizează expresia *cuvinte cheie filetype:extensie*, fără spațiu între *filetype:extensie*, unde *extensie* se înlocuiește în funcție de tipul de fișier dorit cu: *doc* – documente Microsoft Word; *pdf* – documente Acrobat Reader; *ppt*, *pps* – prezentări Power Point; *jpg* – imagini. De exemplu căutarea *biblioteca web 2.0 filetype:pdf* va afișa linkurile spre diferite documente Acrobat Reader, care conțin termenii *biblioteca* și *web 2.0*.

Google Books – accesibil la adresa books.google.com – reprezintă echivalentul unei biblioteci virtuale, ce

The screenshot shows the Google Books interface. At the top, there is a search bar with the word "Ford" entered. Below the search bar, there are several search results. The first result is "Managing innovation: cases from the services industries" by Bruce R. Guile, James Brian Quinn, and National Academy of Engineering. The second result is "Ford". The third result is "Ford".

On the right side, there is a preview of the book "Managing innovation: cases from the services industries". The preview shows several pages of text, including a section titled "suggest how some large companies have approached this complex problem." and another section titled "showed them a demo of the system. They loved it, and urged that PSD take it to pilot."

permite navigarea printr-o colecție de peste 20 de milioane de titluri (martie 2012), din aproximativ 130 de milioane de titluri unice pe care cei de la Google le estimau că ar exista (2010). Titlurile sunt organizate pe domenii de interes: Clasiți, Afaceri și economie, Poezie, Tehnică etc., respectiv categorii: romane, reviste. În funcție de drepturile de autor, există titluri doar în varianta Preview, afișându-se anumite pasaje din cartea respectivă, sau titluri în varianta Full view, care sunt disponibile integral.

O funcție deosebit de utilă este posibilitatea de a efectua căutări după cuvinte cheie în cadrul textului unui titlu disponibil pe Google Books.

Google poate reprezenta un sprijin important în munca de zi cu zi a bibliotecarului, singura condiție pentru a beneficia de toate avantajele acestuia este să știm să-l folosim la capacitatea sa maximă și nu în ultimul rând să nu uităm vorbele lui Phil Bradley:

„Bibliotecarii sunt acolo:

Pentru a ajuta, sprijini, asista. Pentru a învăța, colaționa, entuziasma.

Pentru a cataloga, indexa, aranja, organiza.

Pentru a găsi, descoperi, promova, prezenta.

Pentru a interesa, intriga, amuza și uimi. Pentru a insufla admirație.

Pentru a ajuta copiii, adulții, bătrânii, defavorizații, bogații, săracii, pe cei ce vorbesc și pe cei ce sunt muți.

Pentru a proteja resursele, a le arhiva, a le depozita, a le păstra pentru viitor.

Pentru a oferi puncte de vedere diferite, a emite idei, conversații, cercetare, distracție.

Pentru a oferi cel mai bun răspuns posibil, a da suficientă informație, fără a-l copleși pe utilizator, dar îndeajuns pentru a-l ajuta.

Pentru a îmbunătăți comunitatea locală, o firmă, o școală, un liceu, o organizație, o țară, lumea.

Google este acolo:

Pentru a face bani.”

Webliografie:

- Search Tips & Tricks – Inside Search – Google - www.google.com/insidesearch/tipstricks/all.html, data accesării: 04.09.2012;
- Michael Poh, 5 Steps to More Accurate and Efficient Google Search - www.hongkiat.com/blog/efficient-accurate-google-search/, data accesării: 18.07.2012;
- Elinor Mills, Most reliable search tool could be your librarian - CNET News - news.cnet.com/2100-1032_3-6120778.html, data accesării: 18.07.2012;
- Glenda Morris, Google Search & Research Tools for Teacher Librarians - www.slideshare.net/jasmont1/google-search-research-tools-for-teacher-librarians, data accesării: 03.09.2012;
- Phil Bradley, What librarians & Google are for... - www.philbradley.typepad.com/phil_bradleys_weblog/2011/06/what-librarians-google-are-for.html, data accesării: 03.09.2012;
- Operatorii și ajutor suplimentar pentru căutare – Google - support.google.com/websearch/bin/answer.py?hl=ro&answer=136861, data accesării: 04.09.2012;

JURNAL DE CATALOGARE

Fragmente

Adelina ULICI

miercuri, 1 septembrie 2010

The Norton introduction to literature, ediția a șaptea, 2132 pagini de text, appendice de 146 de pagini. E o hârtie atât de fină la pipăit, mătăsoasă, îmi alunecă printre degetele lustruite de atâtea carte și mi-e greu să o răsfoiesc. Îmi aduce aminte de ediții în format mic ale Bibliei și, din nou, de splendida ediție a operelor complete ale lui Stendhal, din casa părintească. Am citit acele cărți înainte da a fi trebuit, mare parte nu am înțeles, alte părți nu mi-au făcut nici un bine în viață. Chiar dacă nu înțelegeam, pentru că nu aveam vârsta potrivită, ideile se insinuau în capul meu. Îmi plăcea să citesc, îmi plăceau foile acelea fine, caracterul de literă. Viciul lecturii, în stare pură. Nu știu dacă nu cumva Maugham spune undeva că era în stare să citească orice. Că simțea nevoia actului citirii și că, dacă nu avea nimic altceva la îndemână, era în stare să lectureze cartea de telefoane. Nu am spus citească intenționat, deși folosea un surogat pentru lectură, până și cartea de telefoane te poate face să visezi, să-ți imaginezi...

În prima zi de școală nu se vor organiza festivități. Ce trist! Cred că e prima dată în istoria învățământului românesc. Fiecare are o amintire legată de prima zi de școală. Cred că și o fotografie care imortalizează momentul. Copiii care merg în clasa întâi acum, nu.

The shadow of the shadow (de Paco Ignacio Taibo II) – *Umbra umbrei*, ce titlu frumos! Stăm aici, între atâtea minunății și nu avem ochi să le vedem. E trist să vezi oamenii lucrând cu cărți de parcă ar lucra cu niște obiecte oarecare. Trist, trist, trist. Când pui mâna pe o carte trebuie să te miști în așa fel încât să se vadă că știi că are și un conținut.

Mă gândeam la atracția exercitată de mediile de socializare. Fiecare vrea să fie vedetă, are de-a face cu asta. Fiecare vrea să fie văzut. Fiecare consideră că e destul de interesant ca să fie văzut. De aici și succesul emisiunilor tip reality. Și curiozitatea pentru cei asemenea. De ce să te uiți la un model de neatin când poți vedea că alții, ca tine, sunt centre de interes. De aici și scăderea standardelor pentru „vedete”. Iar dacă se ceartă, spun prostii, se îmbracă prost, cu atât mai bine: seamănă cu noi și sunt celebri. Și succesul cărților de consum se bazează pe dorința de regăsire și rezolvarea frustrărilor. Uite cum își scoate capul cartea lui Umberto Eco, pe care am răsfoit-o acum o lună. Deci asta a fost termenul pentru asimilarea celor câteva opinii reținute.

Vernon God Little de DBC Pierre. Numele are o formă prea ciudată ca să pot stabili direct forma vedetei de autor. Trebuie căutat puțin. Wiki, în nici un caz, de data asta. Dar găsesc un sait serios:

<http://www.contemporarywriters.com> – sub patronajul British Council. Autorul spune: „I write because it is the most bright and intimate relationship I will ever have with other minds.” Frumos spus! Mă gândesc dacă are legătură cu faptul că scriu jurnalul. Are!

„DBC Pierre was born in 1961 in Reynella, Australia. He was brought up in Mexico and the UK, and now lives in Ireland.” Încă un autor care are numeroase patrii, dintre cei din ce în ce mai mulți, care ridică probleme specifice de încadrare într-o literatură sau alta, pentru clasificator. Măcar, de data asta, toate lucrările lui sunt în limba engleză.

DBC vine de la Dirty But Clean, deci DBC Pierre e un pseudonim și trebuie tratat ca atare, vedeta fiind: DBC Pierre. (Numele lui real este Finlay, Peter – îl dau ca formă nepreferată, ca și Dirty Pierre și Dirty But Clean Pierre, să știe cine este interesat, de unde vine pseudonimul.)

joi, 2 septembrie 2010

Se sapă pe strada noastră, de parcă vor să o mute. După ce au săpat, desigur că a început să plouă.

O tranșă de cărți americane noi, donație pentru American Corner. De ce nu-mi plac cărțile astea americane? E ca povestea cu vărul bogat – invidia pentru că până și cea mai banală carte este tratată regește din punct de vedere al aspectului. Când le văd și mă gândesc că am citit *Frații Karamazov* imprimați pe o hârtie ca de ziar... Ar trebui să fie ca un act de justiție: cărțile bune – cu aspect bun.

Mi-ar plăcea să scriu o povestire despre un autor care își dă seama că nimeni nu-l citește. Am crezut că strig în fața lumii, dar sunt într-o cameră goală și numai ecoul pereților îmi răspunde. Ca *Strigatul* lui Munch, omul strigând într-o lume pustie, în care nimeni nu-l aude și care se modulează după urletul său.

Biblioteca ia înfățișarea bibliotecarului.

vineri, 3 septembrie 2010

Azi, goană mare printre cărți, trebuie să ne grăbim și cartea engleză merge mai încet. Le dau repede, una după alta, ca pe cartofi. Și totuși, aici un titlu: *How to be alone*, mă derutează. Suntem mai singuri ca oricând. Fugim în virtual de propria noastră viață. E o carte de eseuri, ce-o fi însemnând? Nu voi ști niciodată. E o parte frustrantă a profesiei de bibliotecar. Nu vei putea citi niciodată toate cărțile, nici măcar pe cele care te-ar interesa, nici măcar pe cele care te-ar interesa foarte tare. Alta e că nu poți să știi răspunsul la toate întrebările. Dar trebuie să încerci să-l afli.

Și *A river runs through it and other stories* de Norman Maclean. Știu că am văzut și ne-a plăcut filmul făcut de Robert Redford, în 1992. Îmi amintesc cadrele superbe de toamnă, pe malul unui râu, frumusețea imaginilor și faptul că le-am văzut împreună și ne-am bucurat împreună de ele. Toate lucrurile semnificative le-am făcut împreună cu tine. Toate au rămas în trecut. Acum am doar cărțile. Și scriu aici pentru că dacă nu scriu, am impresia că nimic din ce mă înconjoară nu e real. Și numai filtrat prin scris și citit devine.

Și uite *The Bridge of Madison County* de Robert James Waller, care a născut un alt film mare, în regia lui Clint Eastwood, el fiind și protagonistul, alături de Meryl Streep (1995).

Evoluția moravurilor reflectată în clasificare: o carte americană despre cum să trăiești alături de adolescenți transsexuali. Acum 20 de ani ar fi fost clasificată la psihopatologie 616.89-008.442.36, acum au fost clasificați la psihologia persoanelor cu caracteristici sexuale, psihosexuale sau sociosexuale incerte, ambivalente sau speciale 159.9-055.3.

Eu sunt: -053.88, -055.2, -055.52-055.2, -056.12 (în momentul de față), -056.175, -056.233, -056.263, -056.47 (aș zice), -057.112, -057.85, -058.835. Ce ușor e de spus în CZU!

Trebuia să apară și asta, fiind vorba de carte americană: *Smart women finish rich : 7 steps to achieving financial security and funding your dreams*. Câtă imoralitate afișată cu nonșalanță: asociază deșteptăciunea cu banii și, mai departe, banii cu împlinirea visurilor. No comment! Mai lipsește asocierea bătrâneții cu urâtenia (ca să etaleze obsesia pentru aspectul exterior) și am trecut în revistă și epuizat miturile lumii contemporane.

COCREAȚIE, COMUNITIZARE, CARACTER:**soluții la colapsul bibliotecilor publice**

(reacție la niște emisiuni ale televiziunii Publika)

Conf. univ. dr. Lidia KULIKOVSKI,

director general, Biblioteca Municipală „Bogdan Petriceicu Hasdeu” Chișinău

Se vehiculează de mult timp ideea despre colapsul bibliotecilor (nu numai publice, ci și universitare, școlare etc.). Cititorii s-au rărit prin biblioteci. Se vede cu ochiul liber, dar se simte și în societate acest abandon al lecturii. Primul semn al abandonului lecturii este vocabularul omului. Oamenii în etate se folosesc de un număr de cuvinte redus, încălțit cu rusisme¹ iar neologismele nu le întâlnim nici în mass-media. Această problemă devine una de interes național, atâta timp cât conducerea unui stat se preocupă de limbă, întâiul element constitutiv al unui popor. Dar aceasta ar fi subiectul altei abordări. Să ne întoarcem la cititorii bibliotecii.

Ministerul Culturii, Biblioteca Națională (în repetate rânduri am tras clopotele vizavi de cititorii și statistici în bibliotecile publice) sintetizează cifrele raportate la sfârșitul anului de către bibliotecile raionale și nici măcar nu au sesizat că cititorul pleacă din biblioteci, nu au intuit complexitatea problemei, nu au demarat (în plan instructiv-metodic și politic) nimic pentru revitalizarea bibliotecilor publice. De altfel nu există, de facto, o guvernare a bibliotecilor publice conformă *Legii cu privire la biblioteci* (și aceasta adoptată cu 18 ani în urmă).

Acum, nu putem da vina pe cele două instituții, mai sus amintite, că oamenii nu citesc, dar scăparea lor este că trebuiau să anticipeze declinul unui sistem de biblioteci publice din RM. Au funcția de cercetare, sistematizare, identificare a tendințelor și furnizare de soluții. Practica încetățenită era să raportăm rezultate pozitive la întrunirea profesională anuală, unde ar fi trebuit să se traseze direcții de urmat pentru a evita declinul. Dacă luăm ultimii zece ani, nu s-a luat nicio hotărâre, nu s-a elaborat nici un document, nu s-a investit în nicio bibliotecă pentru modernizare sau echipa-

ment tehnologic. Învățați cu așa comportament politic (la nivel național și local) bibliotecile, rămase pe cont propriu, au acționat fiecare după posibilitățile locale și profesionale. Sunt exemple de bune și frumoase practici, dar sunt puține dacă le raportăm la numărul și situația, în ansamblu, a celor 1.380 de biblioteci publice. În urma emisiunilor de la Publika TV, nu manipulăm micile succese obținute izolat, acum identificăm, atenționăm asupra unor probleme, căutăm soluții.

Bibliotecarul, abandonat și el, are cea mai plauzibilă șansă de a rezolva, singur, această problemă. Noi credem că a venit momentul să se pună capăt lamentării pe marginea vremurilor grele, crizei, situației politice turbulente și să vedem ce putem face pentru revitalizarea bibliotecilor. În cadrul ședinței din iunie a Clubului „Biblioteca Mov”, de la BM „B. P. Hasdeu”, a fost prezentat un model de revitalizare a bibliotecii – *Modelul Ridderstrale/Wilcox* – un model din business, dar un model bun de urmat și pentru alte domenii. Ar fi un început de revitalizare.

Un lucru trebuie să înțeleagă bibliotecarul: chiar dacă guvernul, fondatorul va investi în reparație, dotări cu tehnologie, soft de bibliotecă și echipament tehnic, cititorul nu va alergera la bibliotecă, necititorul nu se va face, de dragul unui local frumos, un cititor modern. Bibliotecile trebuie să fi observat că oamenii din comunitatea lor, mai mult ca niciodată, au tendința de a se organiza în mici sau mai mari grupuri, în cadrul cărora își creează propriile produse, le expun, își expun propriile experiențe. În afara acestor reuniuni, nu-i interesează altceva decât doar personalități, caractere, instituții integre, care-și pot înțelege utilizatorii, care luptă pentru ei, care-i cointeresează. Vă amintiți ce-a răspuns tânărul întrebat de reporterul Publika de ce nu citește? *Nu sunt cointerestat!* El nu a zis *Nu mă interesează!* Mai gândindu-se puțin, a adăugat: *Nici timp nu prea am...*

¹ În Republica Moldova (n.r.).

Îmi era jenă pentru bibliotecarii intervievați și de argumentele pe care le invocau. Oamenii nu mai au simpatie pentru cei care se autovictimizează. Bibliotecarilor, mai ales din spațiul rural, uitați de toți și de toate, le place să se autovictimizeze, astfel gândind, ei se absolvă de vina declinului bibliotecar. Omul din comunitate ar intra într-un local unde știe că va găsi un alt om care se lamentează pe vremurile grele, neajunsurile care-l copleșesc?... „Îi foarte greu să stai și să aștepți ca măcar cineva să-ți treacă pragul...”, spune bibliotecarul. Nu vă amintește aceasta de „refrenul” permanent al bătrânilor? Oare să se fi gândit bibliotecarul că biblioteca este veche și nimănui nu-i trebuie un lucru învechit? Doamne, ferește! De ce să stea trei bibliotecari în bibliotecă și să aștepte... ei trebuie să fie acolo unde se joacă copiii, la primărie, la școală, la grădiniță, la stadion, la prășit etc. În comunitate trebuie să fie și să știe ce vor de fapt oamenii comunității.

Pentru a remedia dificultatea în care a ajuns biblioteca, trebuie să înțelegem cum să recâștigăm încrederea oamenilor în instituția educațională, informațională, culturală – biblioteca publică. Trebuie să „comunitizăm” biblioteca. S-o facem parte a comunității, s-o facem centrul comunității.

Cum? Ne poate fi de ajutor marketingul. Philip Kotler în cartea „Marketing 3.0”, un concept de viitor al marketingului, insistă pe ipoteza că pietrele unghiulare ale practicilor viitoare de marketing sunt *cocreația*, *comunitizarea* și *caracterele integrate*², ceea ce oamenii apreciază și așteaptă să li se întâmple. Să desfășurăm în continuare, în abordare biblioteconomică, aceste trei concepte.

Succesul unei instituții precum e biblioteca nu se poate obține fără sprijinul comunităților. Seth Godin, cunoscut autor de marketing, argumenta că dorința consumatorilor este să intre în legătură cu alți consumatori³. Cei care vor să urmeze această tendință/cale (dar alta nu există) ar trebui să găsească moduri de acomodare și să-i ajute pe oameni să se conecteze unii cu alții în cadrul unor comunități. *Comunitizarea*, conceptual, este strâns înrudită cu tribalismul din marketing, pe care îl susține Godin.

Relațiile bibliotecii cu comunitatea sunt puternic bazate pe raporturile ei cu indivizii din comunitate, cu fondatorii și cu decidenții din administrația locală. Activitatea bibliotecii trebuie să fie orientată către comunitate și, ca scop final, să

fie de folos membrilor comunității. Bibliotecile ar trebui să conștientizeze acest lucru și să participe la educarea și dezvoltarea comunităților. Exemple sunt multe în bibliotecile din Occident – le putem urma. Dar avem și exemple auhtone.

Dezvoltarea comunitară este un subiect prioritar al managementului unor biblioteci, printre care și Biblioteca Municipală „B. P. Hasdeu”. În susținerea dezvoltării comunitare, BM menține și dezvoltă o nouă modalitate de comunicare a bibliotecarilor, un dialog profesional în cadrul unui ciclu de întruniri cu genericul *Biblioteca Municipală „B. P. Hasdeu”, suport informațional pentru comunitatea chișinăuană: servicii, programe*. Un alt mecanism de susținere a comunității prin servicii de bibliotecă este programul de instruire *Adaptarea BM la necesitățile comunității chișinăuene*. BM a devenit un centru comunitar activ, acționând ca mediator și coordonator, asigurând accesul la informațiile comunitare cu o acoperire foarte largă și accesibilă a tuturor aspectelor vieții comunității locale:

- BM creează și oferă spații în care comunitatea se exprimă, expune, întâlnește, studiază, se distrează, lecturează, creează, discută, dezbate, ajutându-le să dea sens comunității;
- BM pune la dispoziție pe toate căile, fizic și virtual, stocul de materiale și resurse informaționale pentru chișinăueni;
- BM sporește continuu furnizarea serviciilor cu valoare adăugată, alături de cele tradiționale;
- BM înrolează forță profesională tânără, competentă, care animă serviciile publice prin abilități ITC, dezvoltă programe de formare profesională a personalului.

Cocreația este a doua piatră unghiulară a marketingului 3.0, (termen propus de C. K. Prahalad pentru a descrie noua abordare a inovației). „Acumularea experiențelor individuale ale consumatorilor este cea care creează maximum de valoare pentru un produs. Când consumatorii individuali trăiesc experiența contactului cu un produs, ei personalizează această trăire în funcție de propriile nevoi și dorințe unice”⁴ Autorul, de la Harvard, Philip Kotler, consideră [...] că există trei procese esențiale ale cocreației. În primul rând, firmele trebuie să creeze ceea ce noi numim o „platformă”, adică un produs generic care poate fi adaptat și personalizat mai departe. În al doilea rând, ele trebuie să le permită consumatorilor individuali din interiorul unei rețele să adapteze platforma în conformitate cu caracteristicile identităților lor singulare.

² Kotler, Philip; KartaJaya, Hermawan; Setiawan, Iwan. Marketing 3.0 : de la produs la consumator și la spiritul uman. București: Publica, 2010. p. 53.

³ Godin, Seth. Triburi. București: editura Publica, 2011.

⁴ Kotler, Philip; KartaJaya, Hermawan; Setiawan, Iwan. Marketing 3.0 : de la produs la consumator și la spiritul uman. București: Publica, 2010. p. 54.

În spiritul acestui concept, BM a inițiat un proiect de inovare a modelului de relații cu utilizatorii Biblioteca Municipală – platformă publică pentru utilizatori, pentru chișinăueni. BM își consolidează rolul de actor comunitar important prin lansarea unor servicii on-line moderne, ca: asigurarea unor platforme on-line pentru grupuri de discuții, opinii; asigurarea facilităților pentru e-tranzacții – de exemplu, programări, completarea formularelor, rezervarea participării la evenimente; asigurarea accesului virtual, astfel încât chișinăuenii să aibă acces la informații și servicii, de la domiciliu sau de la serviciu, posibilitatea de a interveni în activitatea noastră cu sugestii, propuneri, proiecte inovative, cu conținut digital.

Un exemplu de cocreație este blogul BM „B. P. Hasdeu” „Chișinău, orașul meu”, un exemplu de reală cocreație a utilizatorilor. Cititorii blogului (220 de mii) participă activ la îmbogățirea materialelor despre Chișinău, rectifică date, trimit documente vechi, de epocă, pentru a-și ilustra poziția, iau atitudine față de conținut, propun noutăți etc. BM caută să *profite de cocreația care are loc în rețeaua orizontală a utilizatorilor*.

La fel de importante sunt preocupările pentru *construirea caracterului* bibliotecii, totdeauna necesare, dar acum imperative!

ADN bibliotecii, sau în versiune americană, brandul, multe veacuri, a fost cartea. Astăzi, cartea este în derivă. Tot în derivă (suntem convinși că va fi în stare să-și îndrepte în direcție corectă pânzele) se află și biblioteca – păstrătoarea, organizatoarea și valorificatoarea patrimoniului scris. Unele biblioteci au conștientizat pericolul, au identificat diverse căi de urmat pentru a menține biblioteca în folosul comunităților. BM „B. P. Hasdeu” și-a elaborat o strategie pe termen lung, și-a revizuit misiunea, viziunea și valorile comune, și-a înregistrat marca la AGEPI. Am elaborat un logo în consens cu contextul în care operăm, unul hibrid,

care semnifică cartea în transformare, în tranziție spre cartea electronică și construim, tenace, sistematic, caracterul propriu, diferit de alte biblioteci, de alte instituții culturale. Este un angajament dificil și nu fiecare și-l poate asuma. Noi am riscat, am muncit, și primele rezultate sunt că: încă mai avem cititori, am devenit utilizabili și de la distanță, cu un număr mult mai mare decât în alte instituții similare; biblioteca a devenit loc de socializare pentru mulți chișinăueni; oferă servicii comunitare, se implică în proiecte de dezvoltare comunitară, provoacă și organizează evenimente comunitare de anvergură; a devenit un for cultural; este o instituție care susține orice efort al chișinăuanului către cunoaștere, cultură, informare, libertatea de expresie, este cunoscută ca o bibliotecă luptătoare, o bibliotecă inovatoare. BM caută să fie autentică, să furnizeze experiențe pe care le așteaptă și le doresc chișinăuenii.

Bibliotecile din teritoriu și-au pierdut autenticitatea pentru că nu se preocupă de imaginea bibliotecii, nu adaptează biblioteca la necesitățile, mereu în schimbare, ale cetățenilor. Întrebați (într-un sondaj IMAS, 2011) ce trebuie să facă biblioteca pentru a reveni *glorios* în viața cetățenilor, respondenții au trasat cam aceleași lucruri pe care le-am înșirat mai sus. Cetățenii știu ce trebuie să facă bibliotecile! Bibliotecarii, cu părere de rău, stau și așteaptă ca cineva să le treacă pragul.

Suntem convinși (noi, cei de la BM) că conceptele *cocreația*, *comunitizarea* și *caracterul* evidențiate ca pietre unghiulare ale marketingului actual, explicitate și translate în programe de instruire, ar urni bibliotecile publice spre revitalizare. Sunt responsabilități ale celor două instituții amintite în capul articolului.

Sunt elemente ale marketingului 3.0, care este un demers colaborativ, cultural și spiritual, exact pe ce trebuie să se pleze activitatea de revitalizare a instituției bibliotecare.

**„BIBLIOTECA ESTE CEA MAI DEMOCRATICĂ INSTITUȚIE, E SIMBOL AL
DEMOCRAȚIEI AMERICANE”**

Dialog cu doamna TONI GARVEY, directorul „Phoenix Public Library” din Arizona

realizat de **Octavian D. CURPAȘ**,
Phoenix, Arizona

Am trecut de mai multe ori în ultimul an pe Central Avenue, din inima capitalei Arizonei și nu o dată mi-a atras atenția o clădire impozantă, care se distinge prin măiestruțitatea ei, dar mai ales prin destinația pe care o are: biblioteca centrală „Phoenix Public Library”. Cum aproape de fiecare dată eram însoțit de prietenul meu, Dumitru Sinu, sibian de origine, plecat din România în anul 1948 și pe care îl însoțeam de la reședința sa la hotelul pe care îl deține pe First Street, în downtown-ul Phoenixului, și dialogurile noastre erau canalizate de multe ori spre lumea cărților, mi-a venit ideea să scriu despre acest edificiu. Am solicitat o întrevvedere cu directorul instituției, doamna Toni Garvey, cu care am avut plăcerea să port un dialog interesant.

Doamna Garvey este un specialist remarcabil în biblioteconomie, recunoscută ca fiind cea care a „reinventat” bibliotecile din Phoenix, și pe bună dreptate, pentru că a realizat lucruri minunate pentru cele 17 instituții de informare și documentare care funcționează aici și pe care le conduce. Orașele din împrejurimile capitalei Arizonei au, fiecare dintre ele, sistemul lor de biblioteci, absolut independente de Biblioteca Centrală din Phoenix. Toate aceste biblioteci sunt finanțate de către Primăria orașului Phoenix și din diferite donații. *Biblioteca este cea mai democratică instituție, e simbol al democrației americane* – afirmă doamna Garvey la începutul discuției noastre.

Toni Garvey și Octavian Curpaș**Biblioteca Centrală „Phoenix Public Library”**

Interior din Burton Barr Library

Am fost plăcut surprins să aflu că doamna Toni Garvey a vizitat cu trei ani în urmă România. Surpriza a fost cu atât mai mare, cu cât majoritatea americanilor pe care i-am întâlnit nu au fost niciodată în România; extrem de rar întâlnești vreunul care să știe ceva despre țara noastră, d-apoi să mai fi și fost acolo! Doamna Sa a fost implicată într-un program inițiat de Fundația Bill și Melinda Gates cu scopul informatizării a 800 de biblioteci românești. Cu această ocazie, în anul 2010 a vizitat țara noastră și a participat, la Sinaia, la o amplă manifestare, unde a întâlnit bibliotecari din toată România. *Am fost plăcut impresionată de interesul manifestat de către bibliotecarii români și de receptivitatea acestora. Nu e simplu să treci de la un sistem de operare clasic la unul computerizat; cu toate acestea am simțit deschiderea spre nou, spre modernizare și asimilarea rapidă a noului sistem de lucru* – mi-a relatat Toni Garvey.

Biblioteca Centrală din Phoenix este cea mai mare bibliotecă din metropolă, având în subordine alte 16 biblioteci din capitala Statului Marelui Canion. În momentul de față, patrimoniul celor 17 biblioteci cuprinde 1.660.337 de repere, un fond de carte relevator, respectiv 1.182.197 de cărți puse în circulație, 120.293 DVD-uri, 79.658 compact discuri cu texte înregistrate și 55.431 de compact discuri cu muzică. De asemenea, Biblioteca Centrală Phoenix deține un număr de

181.570 de cărți de referință (care nu sunt puse în circulație), incluzând colecția de literatură pentru copii, o colecție de literatură rară și colecția „Arizona”, 25.609 înregistrări în formate electronice catalogate (în care pot exista mai mult de un articol în fiecare, funcție de cum au fost primite de la furnizori), 11.973 de ziare și reviste. Colecțiile mici cuprind 4.186 de cărți (regăsite în mare parte doar la sediul central sau la partenerul din South Mountain). *Avem și o colecție mică de 54 de cărți românești, proprii, selecționate de către personalul bibliotecii și achiziționate ulterior și care au circulat destul de bine, de peste 800 de ori*, mi-a mărturisit doamna Garvey.

Găzduită de o clădire impunătoare, cu cinci niveluri, având o suprafață de circa 28.000 de metri pătrați (300,000 square feet), biblioteca de pe Central Avenue (Burton Barr Library) este cea mai mare dintre cele 17 instituții similare din Phoenix. Statisticile reflectă grandoarea Burton Barr Library prin cifre impresionante, având în patrimoniul său 338.890 de cărți puse în circulație. De asemenea deține un număr de 162.087 de materiale de referință și colecții speciale, 20.817 DVD-uri, 16.791 compact discuri cu texte înregistrate, 20.168 de compact discuri cu muzică, 6.563 de reviste și 520 de colecții mai mici. Este biblioteca cea mai mare dintre cele 17 care funcționează sub egida Bibliotecii Centrale Phoenix, restul instituțiilor partenere din grup fiind cam de zece ori mai mici (spațiile în care funcționează au suprafețe care variază între 1.600 și 3.500 metri pătrați, respectiv, cam între 17,000 și 37,000 square feet).

Serviciile din oferta acestor instituții de informare permanentă a publicului cititor sunt de calitate ireproșabilă. Afluența de cititori în bibliotecile din Phoenix este considerabilă, oricând poți căuta, de-acasă, pe internet, o carte pe site-urile oricăreia dintre cele 17 unități, și apoi să o ridici de la sediul central sau de la una din bibliotecile din grup. Dacă articolul cerut, fie carte, fie orice alt fel de material, nu se găsește în biblioteca la care apelează un cititor, solicitarea nu rămâne nerezolvată, și în câteva zile comanda îi este onorată, la una din bibliotecile din grup. Astfel circulă zilnic câteva mii de cărți în acest sistem.

Discuția purtată cu distinsa doamnă Toni Garvey, alături de ceea ce am putut observa pe timpul vizitei în acest adevărat izvor de cunoaștere, mi-a confirmat faptul că titlul de „Bibliotecar al anului”, conferit Domniei Sale, în 2004, de către „Library Journal Magazine” și prin care s-a remarcat ca cel mai bun bibliotecar din Statele Unite, este unul pe deplin meritat. Modul de organizare a instituției, ținuta profesională distinctă și distinsă a staff-ului, oferta acesteia, acțiunile organizate și cele în care se implică nu dovedesc altceva decât profesionalism de înaltă clasă, pasiune și dedicare. Convorbirea noastră a urmat traiectorii aleatorii, încercând o arie cât mai cuprinzătoare a domeniului.

Foarte interesant, și totodată un exemplu pentru domeniu, este modul în care se asigură finanțarea suplimentară a unităților biblioteconomice și dezvoltarea lor prin acțiunile organizate de către „The friends of the public library” – organizație nonprofit care se ocupă cu strângerea de fonduri pentru bibliotecile arizoniene din Phoenix. Sunt atrași membri, prieteni ai cărții, care cotizează doar cu 25 de dolari anual și participă nemijlocit la activitățile și evenimentele speciale ce se desfășoară cu scopul strângerii de fonduri, încă din 1977.

Nu e ușor să lucrezi în timpuri ca acestea, când economia este în derivă, deoarece tocmai acum oamenii au nevoie mai mare de informare, apelând la unitățile noastre mai mult ca niciodată; în primul rând, ei folosesc bazele de date de la bibliotecă pentru a-și căuta de lucru și apoi, pentru că au mai mult timp la dispoziție. Așadar, ceea ce facem noi acum este o luptă permanentă cu bugetul. Fără sprijinul organizațiilor nonprofit «The friends of The Public Library» și «Phoenix Public Library Foundation», bibliotecile din Phoenix nu ar fi putut fi ceea ce sunt azi și nu ar putea progresa pentru a deveni ceea ce vor fi mâine – spune doamna Garvey.

În discuția cu doamna director am abordat falsul concept de „demodare” a bibliotecilor în prezent, când sursa de informare cea mai la îndemână este internetul. *Bibliotecile și bibliotecarii vor fi întotdeauna la modă, în pofida existenței altor sisteme moderne de informare, cum este internetul – afirmă doamna Toni Garvey. La ora actuală există programe extinse în universități care pregătesc intens studenții pentru a deveni «bibliotecari», termen care, de altfel, nici măcar nu mai este utilizat. De pildă, acești viitori specialiști sunt denumiți «information specialists» – specialiști în informare, iar programul academic care-i formează este «Information science and technology» – știința și tehnologia informației sau informării, sau alte denumiri adiționale. Mie îmi place termenul de «bibliotecar» iar titlul meu este «City Librarian», titlu de care sunt, realmente, mândră. Cum să fie un «bibliotecar» demodat? – se întreabă retoric distinsa doamnă –; de exemplu, internetul, deși conține extrem de multă informație, poate fi, în același timp, și foarte confuz. Noi ne consiliem cititorii, inclusiv în informarea de pe internet, indicându-le bazele de date serioase sau domeniile care trebuie accesate pentru a obține informații de valoare, pentru că simpla postare pe internet nu trece printr-un proces editorial, deci nimeni nu poate susține argumentat afirmația «din moment ce materialul este pe internet, trebuie să fie credibil!»*

Am vorbit mult despre ce înseamnă, practic, munca bibliotecarului care nu este un simplu asistent într-un spațiu garnisit cu cărți: *Există foarte multe lucruri care se întâmplă «în spatele cortinei» – îmi spune Toni Garvey – pe care publicul larg nu le cunoaște. Clienții noștri vin la bibliotecă și au așteptări să găsească aici absolut tot ce caută. Mulți dintre ei nici nu gândesc că cineva trebuie să achiziționeze acele materiale, că o echipă întreagă muncește intens și continuu la completarea și îmbunătățirea colecțiilor, că se actualizează în permanență baza de date etc. Zilnic are loc un întreg proces de transfer de carte și materiale de profil de la o bibliotecă la alta: la noi poți comanda azi o carte pe internet, de exemplu, dar dorești să o ridici de la o alta, apropiată de domiciliu sau de locul de muncă. Mii de cărți, CD-uri și DVD-uri circulă în fiecare zi în acest sistem, de la o bibliotecă la alta, pentru a onora comenzile cititorilor metropolei. Sunt situații când se solicită cărți pe care nu le avem în patrimoniu, caz în care, pentru a veni în sprijinul cititorilor și a le asigura informarea, specialiștii noștri apelează la alte biblioteci din Arizona sau din celelalte state, uneori chiar din afara țării, pentru simplul motiv că dorim să satisfacem doleanțele celor interesați. Rezervările de carte se pot face pe internet, iar noi le anunțăm disponibilitatea prin mesaj electronic sau telefonic și facem tot posibilul, prin mijloacele expuse anterior, să fim fermi în onorarea comenzii. Oricine este interesat în domeniu apelează la web site-ul nostru, unde găsește toate informațiile și procedurile de lucru ale sistemului, iar noi încercăm să fim cât mai prompti în rezolvarea tuturor solicitărilor. Onorarea comenzilor diferă funcție de material: pentru cărți, de exemplu, termenul este de aproximativ trei săptămâni.*

Acțiunile instituției conduse de către doamna Toni Garvey se adresează inclusiv tinerilor cititori, mai ales în timpul vacanțelor școlare, când se desfășoară o sumedenie de programe sub egida „The Phoenix Public Library”. La nivelul tuturor bibliotecilor există programe de citit și programe educative pentru toate vârstele, programe de computere, de învățare a limbii engleze ca a doua limbă vorbită (ESL classes), completând astfel gama de servicii din portofoliul instituției.

Și dacă tot am avut o discuție despre cărți și biblioteci cu doamna Garvey, la întrebarea referitoare la preferințele Domniei sale în domeniu, mi-a răspuns: *Citesc Money Ball, The Life of Pi, Biblia, diverse enciclopedii, multe ziare și reviste.*

Ca în orice profesie, mai ales în cele legate de informare, jurnalism, cultură, și în jurul celei de bibliotecar există unele mituri create. Părerea doamnei Toni Garvey, o ființă pragmatică, este că unul dintre miturile despre bibliotecari este acela care-i situează printre cei mai sobri dintre semenii noștri, care, de obicei, nu prea știu să zâmbească.

Bibliotecarii sunt preocupați să rezolve probleme și să ofere răspunsuri, nu prea au timp de glume – a încheiat doamna director cu un zâmbet fin în colțul buzelor.

Aspect din sala de lectură din Burton Barr Library

S-A ÎNTÂMPLAT ACUM 50 DE ANI. BIBLIOTECA
Extrase din articole ale ziarului „Pentru socialism”

Lavinia ARDELEAN

Miercuri 9 ianuarie 1963 – Sporește numărul cititorilor

În raionul Lăpuș 68 de biblioteci cu un fond de peste 104.000 cărți. Dintre acestea o rodnică activitate desfășoară biblioteca Casei Raionale de Cultură din Târgu Lăpuș, împreună cu cele două biblioteci sătești afiliate. Biblioteca posedă peste 20.000 de volume din cele mai diferite domenii.

În anul 1962 numai la centru s-au înregistrat 1.445 de cititori și 36.914 cărți citite. S-a realizat astfel un indice de citire de 25.

Marți 12 februarie 1963 – Consfătuirea bibliotecarilor din regiune

Ieri, 11 februarie a.c., în sala de ședințe a Casei de Cultură a Sindicatelor din Baia Mare a avut loc consfătuirea bibliotecarilor din regiune.

La lucrările consfătuirii au luat parte lucrători din cadrul bibliotecilor raionale, comunale și sătești, precum și secretarii comitetelor raionale și orășenești pentru cultură și artă.

La primul punct al ordinei de zi s-a analizat desfășurarea celui de-al II-lea concurs biennial „Biblioteca în slujba construcției socialiste, pe baza referatului prezentat de tovarășul Mircea Pop, directorul Bibliotecii Regionale. În continuare, în urma referatelor întocmite de bibliotecile din Satu Mare și Ardud, s-au dezbătut unele probleme ale muncii cu cititorii.

Casa de Cultură a Sindicatelor din Baia Mare

MIRCEA VULCĂNESCU. ÎNTRE A-POLITIC ȘI ZOON POLITIKON

Mugur VOLOȘ

Atunci când se abordează problematica generației '27, adesea se amintește despre rolul nefast, destabilizator pe care l-a avut Nae Ionescu asupra tinerilor intelectuali români din perioada interbelică, rol ce a constat în facilitarea derapajului lor înspre extrema dreaptă românească (mișcarea legionară). Iar atunci când se menționează și nume, alături de Mircea Eliade, Constantin Noica sau Emil Cioran este numit deseori, în chip abuziv, și Mircea Vulcănescu. Chiar unul dintre cercetătorii obiectivi ai istoriei ideilor din interbelicul românesc, Zigu Ornea, ilustra rolul negativ al profesorului Nae Ionescu asupra lui Mircea Vulcănescu și celorlalți colegi de generație, printr-o evocare din memorialistica lui Eugen Ionescu¹. În acest context, și la 60 de ani de la moartea sa (28 octombrie 2012) consider că se impune o mai bună lămurire a faptelor în scopul clarificării poziției vulcănesciene: a fost, sau nu a fost Mircea Vulcănescu ceea ce noi numim în mod curent un politician? A fost, sau nu a fost el un apropiat, un susținător, ori, mai mult, un membru al mișcării legionare? A fost, sau nu a fost Vulcănescu tânărul intelectual care, aidoma altor tineri intelectuali din acea vreme, s-a aruncat orbește în apele involburate ale politicii?

Temeiurile teoretice ale acțiunii politice

Dincolo de interesul publicistic pentru politica externă (1935), ori dincolo de implicarea concretă în administrația statului (după iunie 1935), Vulcănescu a fost preocupat și de fundamentele teoretice ale acțiunii politice, fundamente pe care ar trebui să se așeze actul guvernării. Vom lua spre exemplu un studiu inedit, scris cu mare probabilitate în perioada studiilor doctorale pariziene, intitulat *Iarăși problema democrației la noi. Revizuire*. Studiul pornește de la constatarea schizofreniei care domnește în societatea românească –

valorile promovate în societate sunt, în fapt, fundamental diferite de cele practicate în realitate. „Nu trebuie să ne facem iluzii asupra perfecțiunii unui regim social” scria Vulcănescu, prevenindu-ne că perfecțiunea aparține doar religiosului sau transcendenței. Democrația, cu fundamentele (individualism și egalitarism) și implicațiile acesteia (libertate și egalitate) are un viciu ce decurge „din proprietățile aritmeticii”: promovarea incompetenței, întrucât oricine este potrivit/este bun pentru a face orice, oricând și oriunde. Democrația ar trebui să fie înlocuită cu un sistem politic aristocratic. Un sistem social-politic aristocratic ar avea în sprijinul său factualul, evidența: „Realitatea socială vede pretutindeni *superiorități* și *inferiorități*. Statornice sau trecătoare, diferențele de nivel sunt în esență însăși a energiei și a vieții”². Democrația este comparată apoi cu o variantă mai recentă a aristocrației: statul corporatist. Din această perspectivă, aporia „individul prevalează în fața colectivității” sau „grupul prevalează în raport cu individul” este doar aparentă. Există, sau ar trebui să existe, susține Mircea Vulcănescu, o cale de mijloc în care ar fi salvate atât virtuțile sistemului politic aristocratic, cât și interesele și libertățile individului: „De aflat un *stat intermediar*, care să ia în considerare realitățile sociale (corporații) – fie ele și axiologice –, dar nu ca scopuri în sine, ci ca întâmplări de organizat, adică fără a scoate pe individ din organizarea statului”³. Opțiunea lui Vulcănescu pentru un regim aristocratic – mai precis corporatist – se împletește cu o critică a regimului democratic doar de pe aceste temeuri teoretice: lipsa de relevanță axiologică a principiilor democratice. Critica statului democratic, realizată la noi de către mișcările naționaliste, este considerată a fi o „măimutăreală”, o imitare a unor ideologii

¹ Z. Ornea, *Un simbol negativ*, în *Dilema*, iulie 1995, republicat în Z. Ornea, *Glose despre altădată*, prefată de Dan Silviu-Boerescu, [București], ed. ALLFA, 1999, pp. 89-93.

² Mircea Vulcănescu, *Iarăși problema democrației la noi. Revizuire*, text postum; v. în Mircea Vulcănescu, *De la Nae Ionescu la „Criterion”*, ed. îngr. de Marin Diaconu, București, Ed. Humanitas, [2003], p. 303.

³ Ibidem, p. 304.

antidemocratice occidentale, fără corespondent în realitatea social-politică românească. Pentru racilele societății românești nu sunt de vină parlamentarismul sau politicianismul, ci „lipsa de pregătire politică a populației”. De asemenea, apare în acest studiu ideea jungiană a unui fond arhetipal inconștient, specific românității, idee ce va fi reluată mai târziu și în *Dimensiunea românească a existenței*: „Lipsa de bază națională a politicii, începând cu lipsa intereselor de apărare. Lipsa de legătură cu trecutul și cu tradițiile noastre proprii, care ne stăpânesc din subconștient, stricându-ne toate criteriile împrumutate dezvoltării altor neamuri”⁴.

Implicarea în activitatea administrativă

La începutul celui de-al patrulea deceniu, Vulcănescu a elaborat și publicat mai multe articole, studii ori conferințe pe teme economice și a exercitat funcția de profesor de economie politică la Școala Superioară de Asistență Socială. În paralel, se implică cu o mare dăruire în primele campanii monografice organizate de profesorul Dimitrie Gusti (al cărui asistent la catedra de Sociologie și Etică devine în 1928), contribuind cu numeroase studii sociologice la ceea ce va deveni ulterior Școala sociologică de la București. Ministerul de Finanțe îl încadrează, în 3 mai 1929, ca referent la Oficiul de studii al ministerului, post pe care va rămâne încadrat până în 1935. În calitate de profesionist, Vulcănescu va fi cooptat în ianuarie 1931 la elaborarea Bugetului general al statului pe anul 1931-1932. Tot cam în această perioadă, acesta va participa și la înființarea Băncii Agriculturii Românești. Activitatea sa în calitate de economist a atras aprecieri chiar din partea unei personalități precum președintele Cehoslovaciei, Thomas Garrigue Masaryk, care îi trimitea o scrisoare în primăvara lui 1933 lui Virgil Madgearu (ministrul Finanțelor din acea vreme) în care scria în termeni deosebit de elogioși despre Vulcănescu. Iată că, la nici treizeci de ani, Vulcănescu este privit drept un bun economist și, în această calitate – de profesionist – va fi cooptat ulterior (în 1935) în structurile de conducere ale administrației publice centrale. În iunie 1935 el a fost numit în funcția de director general al Direcției Vănilor, în guvernul prezidat pe atunci de Gheorghe Tătărescu. Cu acest prilej va rosti *Cuvinte* de „bun găsit”, articol publicat în „Revista Vănilor” nr. 9/8 aug. 1935. Va ocupa această funcție până în 1 septembrie 1937. Din iulie 1937 a fost însărcinat provizoriu, iar în 1 septembrie numit director general al Datoriei Publice. A ocupat

această funcție până în noiembrie 1940 când, după asasinarea lui Madgearu, a fost numit la conducerea Casei Autonome a Fondului Apărării Naționale în guvernul antonescian. Din ianuarie 1941 este numit subsecretar de stat la Finanțe, funcție ocupată de către el până la 23 august 1944. În acest răstimp, el s-a aflat în subordinea miniștrilor de Finanțe Nicolae Stoenescu (ian. 1941-sept. 1942), Alexandru Neagu (sept. 1942-apr. 1944) și Gheron Netta (până la 23 august 1944). După 23 august 1944 revine ca director al Datoriei Publice până în august 1946, moment în care va fi arestat și condamnat la 8 ani de temniță grea, împreună cu alți membri ai guvernului antonescian⁵.

Implicarea lui Vulcănescu în activitatea administrativă, în unele din cele mai înalte posturi ale administrației centrale, a fost ghidată după câteva principii de la care el nu s-a abătut. Raportarea la aceste principii l-a „costat” pe Vulcănescu postul de director al Direcției Vănilor: întâmplător, Vulcănescu depistează un caz de contrabandă cu alcool al unui fost ministru și încearcă să ia măsurile legale care se impun, dar nu mai reușește, fiind înlocuit. În momentul predării postului, în cuvântul de „rămas bun” adresat funcționarilor din Direcția Vănilor și rezumând activitatea sa în fruntea Vănilor, Vulcănescu afirma că „respectul desăvârșit al legii și luarea ei în serios, în toată accepția ei, grea de consecințe, câtă a fi sensul etic al colaborării întregului corp vamal, în cursul acestor doi ani”. Iar în încheiere, fostul director formulează pentru activitatea viitoare a Direcției o serie de sfaturi, dintre care ultimul pare desprins direct din scrierile liberalismului clasic: „Funcționarii vamali să nu înceteze de a fi politicoși și respectuoși cu publicul din afară, dar absolut intransigenți în apărarea drepturilor statului. [...] Să nu se uite că administrația vămii este de așa natură că, oricum ai lucra, tot riști să nemulțumești pe cineva. Așa că singura normă trebuie să fie egalitatea tuturor față de lege și respectul strict al normelor față de toți. Și dacă nici în acest caz vameșul nu va fi totdeauna ferit de hulă, va avea însă, în schimb, seninătatea pe care o dă omului cugetul împăcat, pe care nu-l mai poate tulbura nici o cîrteală”⁶.

⁵ Marin Diaconu, *Mircea Vulcănescu. Viața, coordonate spirituale și economice, repere bibliografice (1904-2009)* în Mircea Vulcănescu, *Spre un nou medievalism economic. Scrieri economice*, ed. îngr. de Marin Diaconu, cuv. înainte de Toma Roman, [București], ed. Compania, [2009], pp. 18-44.

⁶ Mircea Vulcănescu, *Spre un nou medievalism economic. Scrieri economice*, ed. îngr. de Marin Diaconu, cuv. înainte de Toma Roman, [București], ed. Compania, [2009], pp. 265-267.

⁴ Ibidem, p. 306.

Vulcănescu – atent observator al politicii externe

În ianuarie 1935, Plutaric Cotaru, are inițiativa înființării unui ziar: „Prezentul”, ziar subintitulat *Cotidian economic, financiar, social*. În această lună redactează câteva articole „de probă”, rămase nepublicate, iar din 2 februarie 1935, odată cu apariția primului număr, Vulcănescu va publica ritmic o serie de articole la cronică externă, sub pseudonimul „Veritas”. Conform propriei mărturisiri, „materialul empiric al acestor cronici e constituit din telegramele de presă, strecurate prin ciurul unei analize sociologice”⁷. În primele sale articole din această serie, Vulcănescu semna și comenta conferința de la Londra organizată de către Anglia și Franța, iar ulterior își va orienta analiza politică asupra unor evenimente europene (spre exemplu: *Revoluția din Grecia, Sensul frământărilor politice ungare, Reînarmarea Germaniei, Criza bulgară, Căderea guvernului francez sau Discursul cancelarului Hitler*), americane sau asiatice, ori asupra modului în care se raportează România la aceste realități politice (ex.: *Politica internațională a României în ultimul trimestru*). Dincolo de semnalarea evenimentelor considerate a fi mai importante, Vulcănescu emite judecăți de valoare personale și prognozează corect evoluția viitoare a unor evenimente.

Dar Vulcănescu nu a fost doar un observator pasiv al politicii externe, ci a participat la unele negocieri sau conferințe internaționale, în calitate de membru al unor delegații guvernamentale. Spre exemplu, în 4-6 iunie a făcut parte din delegația României la Conferința reprezentanților guvernamentali ai statelor agricole din Europa Centrală și de Răsărit, alături de ministrul Industriei, cel al Agriculturii și ministrul Finanțelor. Tot în calitate de membru al delegațiilor statului român a participat în august-decembrie 1940 la negocierile referitoare la cedarea către bulgari a Cadrilaterului și către unguri a părții de nord a Ardealului.

Schița unui profil moral vulcănescian

La o sumară analiză comparativă a lui Vulcănescu și a celorlalți membri marcanți ai generației '27, reiese clar superbia profilului său moral, caracterul exemplar din punct de vedere moral al vieții sale, nu atât al operei sale (deși și aceasta este, în multe privințe). Ce argumente ar susține această idee? Ele reies din seria de articole publicate în revistele interbelice, din memoriile

scrise de către contemporanii săi, precum și din pledoaria sa de apărare în procesul intentat (și inventat) de către comuniști membrilor Cabinetului Ion Antonescu, apărare rostită în fața instanței la 15 ianuarie 1948. Cu această ocazie, Vulcănescu invocă în apărarea sa câteva fapte deosebit de relevante pentru portretul său caracterial. Printre acestea, faptul că deși a fost un vechi colaborator al „Cuvântului”, nu va colabora la seria nouă a acestuia, serie apărută în 1938 – atunci când acesta se subintitula „ziar al mișcării legionare” – și nici la alte periodice de orientare extrem-naționalistă (precum „Sfarmă-Piatră” sau „Buna-Vestire”). În pledoaria sa, Vulcănescu a accentuat asupra diferențelor nete dintre poziția lui și cea a mișcărilor naționalist-extremiste. Apoi, este deosebit de relevantă reacția lui Vulcănescu la o solicitare venită din partea profesorului pe care îl aprecia foarte mult: Nae Ionescu. În 1937 Vulcănescu se afla pe postul de director al Direcției Vămile, iar fostul său profesor, pe care-l aprecia foarte mult, i-a solicitat o scutire de taxe pentru un automobil foarte elegant, adus din Germania. Răspunsul laconic al lui Vulcănescu a fost: „Legea nu prevede asemenea scutiri”. La fel de elegant a respins și intervenția lui Nae Ionescu în favoarea unui prieten de-al său surprins de către Vulcănescu într-o acțiune de contrabandă cu alcool⁸. Pe urmă, în 1938, Vulcănescu era tot angajat al guvernului român, dar pe postul de director al Datoriei Publice. Cu toate acestea, la referendumul pe care-l inițiasse regele Carol al II-lea în scopul schimbării Constituției cu o alta care să-i faciliteze instaurarea dictaturii regale, Vulcănescu a votat împotriva, alături de alți 277 de cetățeni din București, fapt despre care regele a aflat și era să procedeze la destituirea sa. În sfârșit, timp de trei ani și jumătate, Vulcănescu a deținut funcția de secretar de stat la Ministerul Finanțelor, deci membru al uneia dintre cele mai încercate guverne din România veacului al XX-lea. Din această postură ar fi putut să fie măcar servil, dacă nu obedient față de nemți și nimeni dintre contemporanii săi nu s-ar fi gândit să-l acuze vehement pentru asta. Cu toate acestea, în cursul negocierilor cu nemții a reușit ca România să nu finanțeze trupele germane, obținând plată chiar pentru petrolul furnizat nemților, iar la sfârșitul războiului să obțină „o dublare a stocului de aur al BNR – de la 13½ vagoane la 24½ vagoane – situație unică în lume, recunoscută ca atare și la Consiliul Reglementelor

⁷ Mircea Vulcănescu, *Conjuncturi internaționale. Cronici externe*, ed. îngr. de Marin Diaconu, [București], [ed. Crater], [1997], p. 281.

⁸ Mircea Vulcănescu, *Nae Ionescu. Așa cum l-am cunoscut*, București, Ed. Humanitas, 1992, pp. 71-73.

Internațională”⁹. La o astfel de situație financiară nici măcar Anglia, ca țară învingătoare, nu a visat.

Neimplicare politică, dar activism civic

Așa cum am putut observa, viața lui Vulcănescu s-a strecurat prin meandrele tulburi ale vieții politice românești de dinaintea instaurării comunismului, fără a realiza compromisul colaborării cu mișcările extremiste. Cu toate acestea, Vulcănescu a influențat dezvoltarea economiei naționale, atât la nivel teoretic, prin elaborarea diverselor cursuri, studii, articole și conferințe pe teme economice, cât și practic, prin dăruirea cu care s-a implicat în activitatea de profesorat, ori în cea administrativă, de la Ministerul Finanțelor. Cunoscând sau intuind pericolele unei activități civice înregimentate politic, Vulcănescu a ales să se pună în slujba cetății fără a servi interesele înguste ale vreunui sau altuia dintre partidele momentului. El a slujit interesele neamului său, sacrificându-și adesea interesele personale. A sacrificat, spre exemplu, o prodigioasă activitate universitară, profilată deja atât pe tărâmul sociologiei (în calitate de asistent al profesorului Dimitrie Gusti), cât și pe cel al economiei (a susținut cursul de economie politică la Școala Superioară de Asistență Socială). A sacrificat apoi o viață de familie tihnită, preferând să se risipească în acțiuni culturale ori administrative. De asemenea, chiar dacă mulți colegi ai săi de generație au ales să se alăture diverselor mișcări extremiste, naționaliste, el s-a menținut neutru, echidistant, neimplicat politic nici la stânga, nici la dreapta spectrului politic. Spiritul său tolerant l-a determinat, spre exemplu, să ia

apărarea colegilor săi evrei în timpul mișcărilor studențești antisemite, din 1922. Rămâne, totuși, o mare nedumerire: de ce a ales Vulcănescu să rămână în structurile de conducere ale guvernelor prezidate de Ion Antonescu, guverne care, începând cu 1940, își înmulțesc reglementările antisemite? La plebiscitul inițiat de regele Carol în 1938, Vulcănescu și-a exprimat public votul negativ față de o constituție ce dorea introducerea pedepsei capitale și sporea prerogativele regelui, deschizând calea spre o dictatură regală. Concomitent, și-a înaintat demisia regelui, considerând-o imperativă în acele condiții. Aceeași posibilitate, a demisiei, o avea și în fața lui Antonescu, dar nu a recurs la ea. Explicația pe care Vulcănescu a dat-o, mai târziu, Completului de judecată care l-a condamnat definitiv în ’48, ne poate lămuri cu privire la temeiurile acestei alegeri dramatice: „Ce puteam face, Onorată Curte? Să sabotez misiunea pe care o aveam, cu riscul ca țara să încapă în mâini străine, cum era amenințată? [...] Să las ca țara să devină un teatru de război pentru interese străine, fără ca nimic să nu se mai aleagă de nădejdea dezrobirii ei? Ori să stau și să priveghez, mai cu râvnă, ca toate lucrurile cu grijă chivernisite pentru acel ceas să nu se risipească și să fie puse în stare de funcțiune, spre cel mai mare bine al țării mele? Cred că nu aveam de ales, altfel de cum am ales!”¹⁰ Iată că, distanțat chiar de atâtea decenii și cu penumbrele care contribuie, și ele, la conturarea portretului său moral, statura impunătoare a modelului vulcănescian impune respect, constituind – credem, încă multă vreme de acum încolo – un reper de implicare civică pentru generațiile de tineri intelectuali care se succed.

⁹ Mircea Vulcănescu, *Ultimul cuvânt*, ed. îngr. de Marin Diaconu, București, ed. Humanitas, 1992, p. 93.

¹⁰ Ibidem, pp. 142-143.

Viorel CÂMPEAN și Marta CORDEA,
Biblioteca Județeană Satu Mare

profesor reiese și din relația de prietenie pe care cei doi au continuat-o și după terminarea studiilor de către Francisc Groza. Mărturie stau și dedicațiile de pe cărțile dăruite de profesorul Csengeri fostului său student, prezentate și în materialul nostru.

După absolvire s-a întors la instituția care l-a format, Liceul Catolic Regal din Satu Mare. Din primul an a fost numit diriginte al clasei I gimnaziale, în anul școlar 1908/1909 predând limbile maghiară, latină și engleză, cumulând 17 ore pe săptămână la catedră⁵.

Am remarcat că de-a lungul anilor a fost diriginte al unor personalități viitoare ale lumii științifice, culturale, politice sau ecleziastice sătmărene: Ioan Rentea, Bazil Hadzega, Virgil Nistor, Sever Oros, Octavian Ardelean, Ștefan Anderco, Iustin Fogaș, Augustin Soran, Corneliu Lepădat, Liviu Trufașiu, Victor Brândușan, Silviu Selăgian, Augustin Egri (Egreanu), Adrian Boșca, Andrei Răfan, Mircea Andron etc.

A predat limba maghiară la Școala Profesională pentru Industrializarea Lemnului din Satu Mare⁶, încă din anul al treilea de la înființarea acestei instituții, adică din anul școlar 1909/1910. Îl găsim printre cadrele acestei școli până în anul școlar 1917/1918⁷.

Profesorul Francisc Groza pe tabloul primei generații de absolvenți ai Școlii Speciale de Industrie Forestieră

După Marea Unire a fost desemnat președinte al circumscripției nr. II pentru alegerile din 1919⁸. În 26 aprilie 1919 a fost numit inspector-șef școlar⁹.

În anul școlar 1919/1920, primul sub administrație românească, a preluat funcția de director „interimar” al Liceului devenit „Mihai Eminescu”, din primăvara anului 1920, mai precis din data de 16 mai, după plecarea la Lugoj a primului director român de după Marea Unire, dr. Vasile Lohan¹⁰. În continuare, după ce funcția de director a fost preluată de către dr. Eugen Seleș, mulți ani a deținut funcția de „subdirector” (director adjunct) precum și pe cea de bibliotecar al bibliotecii profesorilor de la Liceul „Mihai Eminescu”. Demn de menționat este și faptul că Francisc Groza a fost bibliotecar și al bibliotecii liceului încă de pe vremea Imperiului.

nyelvtan, apărută la Budapesta și un manual de latină. De asemenea, a publicat numeroase studii de filologie clasică în presa de specialitate, de pildă în „Magyar Nyelvőr”, „Egyet. Philológiai Közlöny”, „Orsz. Tanáregylet Közölnye”. Apud Borovszki Samu, *Szatmár-Németi sz. kir. város*, Budapest, [1908], p. 108; Szinnyi József, *Magyar írók élete és munkái*, Budapest, 1893, vol. II, p. 265; hu.wikipedia.org.

⁵ *A Szatmári Kir. Kath. Főgymnasium 1908/1909 Évi Értesítője*, Szatmár-Németi, 1909, p. 48.

⁶ Ioan Viman, *Învățământul secundar din părțile sătmărene în perioada interbelică: 1919-1940*, Satu Mare, 2007, p. 163.

⁷ Radu David, *Grupul Școlar de Industrializare a Lemnului din Satu Mare. 1907-2007*, Satu Mare, 2007, pp. 142-146; *Magyar Király Állami Faipari Szakiskola Szatmár-Németi Értesítő az intézet harmadik tanévéről. 1909/1910 (Anuarul al treilea al Școlii Speciale de Prelucrare a Lemnului Satu Mare)*, Szatmár-Németi, 1910, p. 6; *Magyar Király Állami Faipari Szakiskola Szatmár-Németi Értesítő az intézet XI-ik tanévi működéséről 1917/1918 (Anuarul al XI-lea al Școlii Speciale de Prelucrare a Lemnului Satu Mare)*, [Szatmáron], 1918, p. 3.

⁸ Viorel Ciubotă, *Lupta românilor sătmăreni pentru unire (1918-1919)*, Satu Mare, 2004, p. 302.

⁹ *** *Lupta românilor din județul Satu Mare pentru făurirea statului național unitar român. Documente 1848-1918*, București, 1989, p. 527.

¹⁰ *Anuarul Liceului „Mihail Eminescu” din Satu Mare pe anul școlar 1919/1920*, Satu Mare, 1920, p. 16.

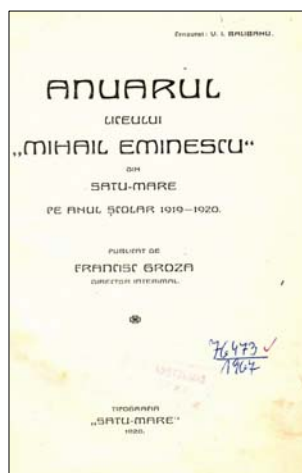

A dat dovadă de abnegație în primii ani ai administrației românești, oferindu-se să organizeze ore de consultații după program pentru elevii care aveau probleme cu însușirea limbii române¹¹. A ținut însă cursuri și pentru „oficialii” (funcționarii) care nu știau limba română; aceste cursuri erau organizate la Liceul „Mihai Eminescu”. Adeseori era delegat la examenele de „maturitate” (bacalaureat), organizate în diferite orașe transilvănene¹².

S-a distins între cadrele didactice de la „Eminescu” prin activități multiple: conferințe, articole presărate în presa sătmăreană, numeroase traduceri publicate de asemenea în ziarele județene¹³.

A dobândit funcția de profesor definitiv deodată cu dr. Eugen Seleş, prin decretul regal nr. 5336 din 16 decembrie 1921¹⁴. A publicat în 1920, pe când era „director interimar” *Anuarul Liceului „Mihail Eminescu” din Satu Mare pe anul școlar 1919-1920*, tipărit la Tipografia „Satu Mare”.

Anuarul începe cu un Istoric al anului școlar, întocmit probabil de Francisc Groza. Textul se deschide cu evocarea lui Mihai Eminescu, „patronul liceului” care „cu spiritul său profetic, prevedea timpurile acele, pline de măreție și glorie, când dela Nistru pân’ la Tisa, fiii aceleiaș mame, doborând «neagra străinătate», jugul greu al robiei de veacuri, se vor putea îmbrățișa iarăș, unindu-se pentru totdeauna”, continuă cu frumoasele cuvinte: „Abia trecu un an, decând a sunat ceasul mântuirii și pentru acest colț îndepărtat, unde străinătatea se simțea mai tare ca’n orice altă parte. Munca grea de regenerare s’a și început, iar liceul «M. Eminescu» de pe malul Someșului bătrân, solia unor vremi mai fericite, se înalță ca sentinela veșnic neadormită, revărsând raze dulci de lumină, în acest ținut de graniță și spre răsărit, până la culmile bătrânilor Carpați.”¹⁵

Anuarul Liceului „Mihail Eminescu” din Satu Mare pe anul școlar 1919/1920

Adeseori el scria disertația din anuarul școlar al Liceului, spre exemplu *Părinți și profesori*, publicată în anul școlar 1921/1922. Acest anuar a fost publicat de directorul dr. Eugen Seleş¹⁶. În disertație Francisc Groza expune rolul pe care trebuie să-l aibă conlucrarea dintre profesori și elevi în educarea tineretului. Spicuim din acest text: „Față de goliciunea, deșertăciunea și mocirla prezentului, oamenii buni se mângăiau, de o parte, cu trecutul glorios al neamului, iar de altă parte, cu speranța unui viitor mai frumos, punându-și toată nedejdea în generația viitoare. Astfel nu a fost, și nu este indiferent, cum este crescută generația fragedă. Statul, biserica, societatea, cu acelaș interes au purtat

¹¹ Ioan Viman, op. cit., p. 175.

¹² *Anuarul al II-lea al Liceului de Stat „Mihail Eminescu” din Satu Mare pe anul școlar 1920/1921*, Satu Mare, 1921, p. 16.

¹³ Gheorghe Cosma, Rozalia Cosma, Ovidiu T. Pop, *Colegiul Național „Mihail Eminescu” Satu Mare. 150 de ani de învățământ liceal în limba română*, Satu Mare, 2009, p. 47.

¹⁴ *Anuarul al III-lea al Liceului de Stat „Mihail Eminescu” din Satu Mare pe anul școlar 1921/1922*, Satu Mare, 1921, p. 11.

¹⁵ *Anuarul Liceului „Mihail Eminescu” din Satu Mare pe anul școlar 1919/1920*, Satu Mare, 1920, pp. 3-4.

¹⁶ *Anuarul al III-lea al Liceului de Stat „Mihail Eminescu” din Satu Mare pe anul școlar 1921/1922*, Satu Mare, 1922, p. 16.

și poartă grija educației tinerimii, fiind fiecare factor social încredințat de importanța serviciului ce aduce școala prin formarea caracterelor tari, fără de cari nici o societate nu poate fi trainică.” „Școala și profesorii știu prea bine că nu au a face numai cu genii. Genii dau directive, ca niște faruri, încotro să-și ia drumul lumea, iar drumul acesta trebuie pavat solid, pentru care muncă este nevoie de muncitori harnici și neșovăitori. Pe aceștia vrea școala să-i dea lumii.”¹⁷

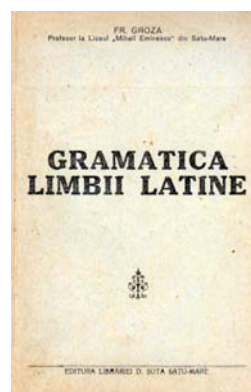
În Anuarul pe anul școlar 1912-1913 apare un panegiric dedicat fostului său coleg, dr. Fechtel János¹⁸ iar în Anuarul Liceului Catolic Regal pe anul școlar 1941-42 publică un articol evocator al figurii fostului director al liceului, Bagossy Bertalan¹⁹.

Știm despre Francisc Groza că în anul 1935 a realizat lucrarea *M. Tullii Ciceronis pro A. Licinio Archia Poeta oratio ad iudices. Text latin cu adnotațiuni de Fr. Groza, profesor secundar*, apărută la Editura Librăriei D. Șuta Satu-Mare²⁰, [1935]. Din Tabla de materii redăm principalele capitole: 1. Introducere 2. Cuvântarea Pro A. Licinio Archia poeta, ad iudices. 3. Adnotațiuni. 3. Figurile oratorice. 5. Periodul. 6. Câteva noțiuni din dreptul civil roman.

Introducerea cuprinde referiri asupra discursului lui Cicero, cu prezentarea principalelor personaje, a relațiilor dintre autor și fostul său învățător, A. Licinius Archias, poet grec, pe care Cicero a acceptat să-l apere în procesul în care a fost acuzat „că s-ar bucura pe nedrept de dreptul de cetățean roman”²¹. Sunt expuse apoi, pe scurt, părțile discursului. Redăm în continuare textul foarte elocvent al referatului oficial al „d-lor censori”: „Îngrijit tipărită, cu o scurtă dar clară introducere, cu notele explicative necesare, sistematic expuse la finele textului, cu explicațiuni clare asupra figurilor oratorice, ediția va fi de un real folos atât elevilor, cât și profesorilor cari vor avea de explicat acest discurs”²². Urmează textul propriu-zis al discursului lui Cicero, urmat de *Adnotațiuni*, reprezentând un glosar cu termeni și expresii din text, cu unele precizări de ordin gramatical, împărțite pe capitolele cuvântării. Sunt prezentate definițiile figurilor de stil folosite în oratorie și care se regăsesc în textul cuvântării expuse, cu exemple concrete, dar și alte figuri stilistice negăsite în acest text, tot cu exemple. Tot aici se găsesc definiția și regulile privind întrebuințarea periodului („frază multiplă construită cu artă”) în limba latină. Tipărirea se încheie cu o pagină conținând *Câteva noțiuni din dreptul civil roman*. În 1937 i-a apărut *Gramatica limbii latine* la Editura Librăriei D. Șuta Satu Mare.

*M. Tullii Ciceronis pro
A. Licinio Archia Poeta oratio ad iudices*

*Gramatica limbii latine [1937], de Fr. Groza,
apărută la Editura Librăriei D. Șuta Satu Mare*

¹⁷ Ibidem, pp. 3-7.

¹⁸ *A szatmárnémeti Kir. Kath. Főgymnázium 1912-1913. évi Értésítője*, Szatmár Németi, 1913, pp. 37-38.

¹⁹ *A Szatmárnémeti M. Kir. Áll. (Kir. Kat.) Gimnázium Évkönyve az 1941/42 isk. évről*, Szatmárnémeti, 1942, pp. 6-7.

²⁰ Dumitru Șuta, născut la 16 septembrie 1899 în Sătmărel, comerciant începând cu anul 1924, având una din cele mai mari firme de comercializare a cărții și a produselor de papetărie din Satu Mare. Apud Claudiu Porumbăcean, Bujor Dulgău, *Oameni din Sătmăre*, Satu Mare, 2000, p. 243.

²¹ *M. Tullii Ciceronis pro A. Licinio Archia Poeta oratio ad iudices. Text latin cu adnotațiuni de Fr. Groza, profesor secundar*, Satu Mare, [1935], p. 3.

²² Ibidem, p. 2.

Prefața, datată la 15 ianuarie 1937, la Satu Mare, cuprinde idei referitoare la importanța adoptării metodei sintactice în predarea limbilor clasice: „Cu alte cuvinte, suntem adepții părerii că metoda așa numită sintactică trebuie aplicată începând cu cele dintâiu inițieri în domeniul gramaticii. Călăuziți de aceste idei, am compus manualul de față.”²³ Urmează precizări referitoare la structura manualului: declinările, cu „modeluri tip” completate de cele mai utilizate substantive, conjugările, cu lista verbelor celor mai întrebuițate, adverbele. În capitolul privind *Morfologia* autorul atrage atenția că a stăruit și asupra formelor arhaice „care se găsesc încă și în epoca clasică a literaturii latine, pentru ca elevul să aibă o privire în acel atelier spiritual, care creiază limba [...]”. În cazul capitolului dedicat *Sintaxei*, profesorul Groza constată: „va să zică, fiecare epocă, ba chiar și fiecare autor din aceeași epocă, își are sintaxa sa quasi personală, în limitele principiilor generale de sintaxă. Se înțelege dela sine, că sintaxa cuprinsă în gramatica de față are în vedere sintaxa limbii latine din epoca clasică.” Și acest capitol este bogat în exemple provenind de la autori clasici, precum Caius Iulius Caesar, Marcus Tullius Cicero, Titus Livius. În încheiere autorul ține să accentueze faptul „că regulile cuprinse într-un tratat de Sintaxă nu sunt scrise pentru a fi memorizate, ci în vederea unei sintetizări a acelor cunoștințe, ce elevul și-a însușit prin expunerile metodice ale profesorului”²⁴.

Introducerea cuprinde informații despre locul limbii latine în familia limbilor indo-europene. Urmează păreri ale profesorului Groza despre propoziție și principalele ei părți: „Prin vorbire ne exprimăm gândirea. Exprimarea unei gândiri se numește propozițiune. O bucată de lectură constă din atâtea propozițiuni, câte gândiri conține. Deci părțile vorbii sunt propozițiunile. [...] Predicatul este sufletul, esența propozițiunii, de vreme ce el exprimă acțiunea, sau întâmplarea, iar omul înțelege rostul ființelor prin aceea, ce fac ele”²⁵, precum și despre cuvânt, silabe, vocale etc. Volumul cuprinde: Partea I: Substantivul, Adjectivul, Adverbul, Numeralul, Pronumele, Verbul, Prepoziția, Interjecțiile, Construcțiile speciale ale limbii latine, Partea a II-a: Sintaxa. În încheiere sunt prezentate noțiuni de prozodie și despre Calendarul roman. Anuarul Liceului „Mihail Eminescu” pe anul 1937-38 consemnează acest manual între cele folosite în cursul anului școlar, la toate clasele de liceu.

În 1939 a apărut cartea colegului său de catedră Vasile Scurtu, *Petru Bran. Un luptător al trecutului românesc din Satu Mare*. Ar fi de amintit că, în economia volumului, autorul remarcă ajutorul dat în interpretarea unor documente de către profesorul Francisc Groza²⁶.

Era de altfel renumit în mediile sătmărene ca poliglot și autor de manuale școlare²⁷. De asemenea, colegi de-ai lui mărturiseau că era un bun gospodar și un iubitor de anecdote, desprinse din realitate²⁸. Potrivit informațiilor dintr-o monografie a Sătmărilor interbelic, locuia pe actuala stradă Corvinilor din municipiul Satu Mare²⁹.

Preocupări pentru răspândirea cunoștințelor despre lumea romană au existat și în acest colț de țară. Profesorul Francisc Groza se înscrie în pleiada latinistilor din această zonă, profesori și autori de manuale sau studii de limba latină, precum românii Anton Csighy (*Despre retorii romani*, 1897), Traian Fărcaș și Ioan Fersigan (*Legendar și exerciții latine*, Beiuș, 1896 și *Gramatica limbii latine*, 1897), Theodor Kövari-Chioreanu, Augustin Luran, Vasile Lohan, Moise Sora Noac, Alexandru Pteancu (*Gramatica limbii latine*, scrisă împreună cu V. Bichigeanu, 1906), dar și maghiarii Budai Ézsaiás, Bagossy Bertalan (*Parva syntaxis latina*, 1912), Lugossy József, membru ordinar al Academiei Maghiare de Științe, Fodor Gyula (*Xenophon memorabiláinak teljes szótára. Budapest, 1888*, coautor Dávid István, *Vergilius, Aeneisének teljes szótára. Budapest, 1891*, coautor Dávid István, *Latin stílgyakorlatok Corn. Neposból, 1903*, *Latin olvasókönyv, 1904*), Fülöp Áron, Szénassy Sándor, membru al Academiei Maghiare de Științe (1871) (*Latin nyelvtan I-II., Pesta, 1863 – 64*, *Latin olvasókönyv, Pesta, 1871*, *A latin nyelv és dialektusai, Pesta, 1872*), Gyurits Antal etc.

²³ Francisc Groza, *Gramatica limbii latine*, Satu Mare, [1937], p. 3.

²⁴ Ibidem, pp. 3-4.

²⁵ Ibidem, p. 6.

²⁶ Vasile Scurtu, *Petru Bran. Un luptător al trecutului românesc din Satu Mare*, Satu Mare, 1939, p. 7-8.

²⁷ Gheorghe Cosma, Rozalia Cosma, Ovidiu T. Pop, op. cit., p. 26.

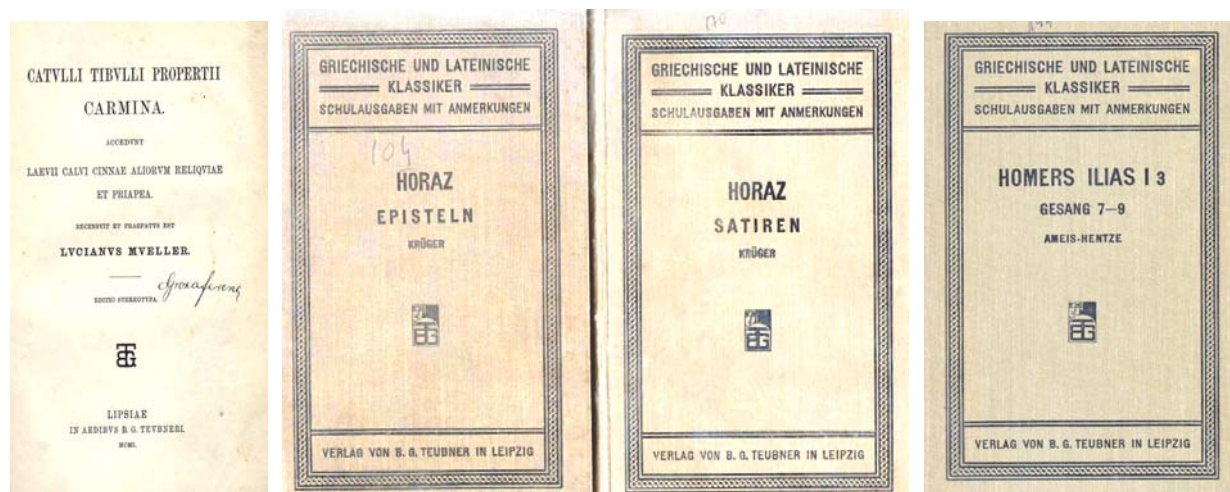
²⁸ Andrei Radu, *Mierea amintirilor*, Arad, 2008, p. 101.

²⁹ Tankóczy Gyula, *Monografia orașului Satu-Mare város képes tükre*, Satu Mare, [1936], p. 177.

În anul școlar 1938-1939 a fost detașat la Liceul de Aplicație al Școalei Normale Superioare din Cluj³⁰. După Dictatul de la Viena a rămas în Satu Mare, predând în continuare la instituția de care și-a legat viața. A fost coordonatorul acțiunii de reorganizare a liceelor românești după eliberarea teritoriului de către trupele româno-sovietice³¹.

În fondul de carte veche al Bibliotecii Județene Satu Mare se păstrează frânturi din biblioteca profesorului Groza, care, se pare, deținea un fond de carte valoros, constând în principal din lucrările clasicii latini și greci, prevăzute cu note și comentarii de profesori ai gimnaziilor renumite din mari orașe europene, manuale de limbi străine, lucrări de filosofie, estetică, literatură etc.

Dintre lucrările autorilor clasici latini, amintim câteva apărute la Leipzig și Berlin, la editura și tipografia B. G. Teubner: Operele lui Catul, Tibul și Propertiu, 1901, câteva ediții ale *Iliadei* lui Homer, editate de Guilielmus Dindorf și îngrijite de C. Hentze (profesor la Gimnaziul din Göttingen), 1886, 1901, *Odiseea* lui Homer, avându-l ca editor științific pe Guilielmus Dindorf și îngrijită de C. Hentze, 1888, mai multe ediții întocmite pentru uz școlar de Karl Friedrich Ameis, profesor și prorector al gimnaziului din Thüringen: *Iliada*, ediții corectate și îngrijite de prof. dr. C. Hentze, 1903, 1907, 1908, *Odiseea*, 1895, Quintus Horatius Flaccus, *Satire și Epistole* (lb. germană), explicate de Dr. G. T. A. Krüger, profesor la gimnaziul din Braunschweig, 1904, 1908, Opera lui Cornelius Tacitus, editor științific Carolus Halm, 1902.

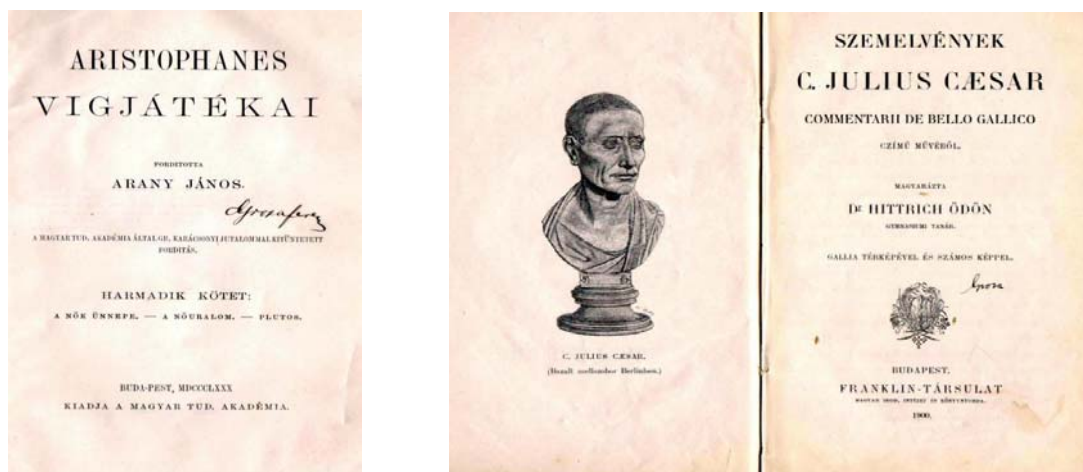

Volume apărute la Leipzig

Dintre tipăriturile autorilor clasici apărute la Budapesta, în fosta bibliotecă a lui Francisc Groza se găseau, printre altele, următoarele volume: *Comediile lui Aristofan* (*Aristophanes vigjátékai*) în traducerea lui Arany János, lucrare premiată de Academia Maghiară de Științe, vol. III, Budapesta, 1880, Editura Academiei Maghiare de Științe, *Glosar* la lucrarea *Memorabilia* lui Xenophon, redactor Dávid István și dr. Fodor Gyula, editor Lauffer Vilmos, 1889, *Extrase din Comentarii de Bello Gallico* de Caius Iulius Caesar (*Szemelvények C. Julius Caesar Commentarii de Bello Gallico*), comentată de dr. Hittrich Ödön, profesor de gimnaziu, cu harta Galliei și multe alte hărți, apărută la Asociația Franklin, 1900, *Verrinele* (*M. Tullii Ciceronis In C. Verrem accusationis liber IV*), explicate de Incze József, apărute la Editura Societății pe Acțiuni de Literatură și Tipografie Athenaeum, 1902, *Satirele* lui Aulus Persius Flaccus (*Satirae*), editor științific, adnotații și indice întocmite de profesor Geyza Némethy, membru al Academiei Maghiare de Literatură a Ungariei, 1903.

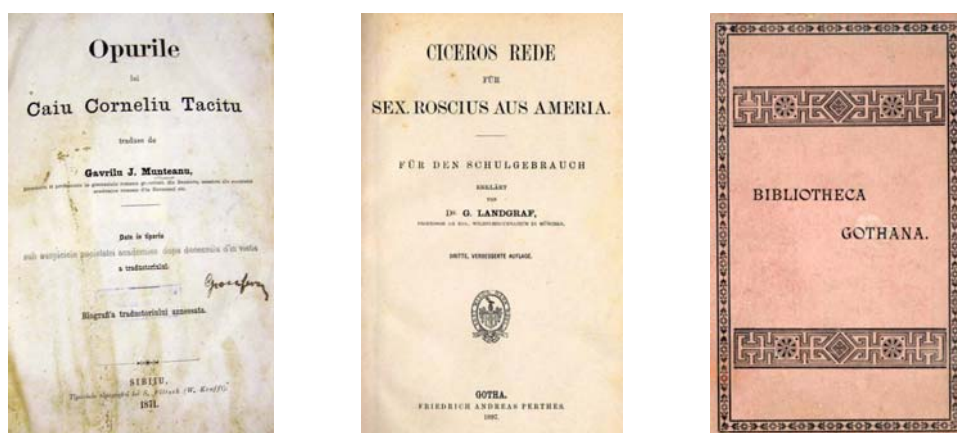
³⁰ Arhiva Colegiului Național „Mihai Eminescu” Satu Mare, *Stat personal*, Nr. cutie II. A. 1.

³¹ Gheorghe Cosma, Rozalia Cosma, Ovidiu T. Pop, op. cit., p. 59.

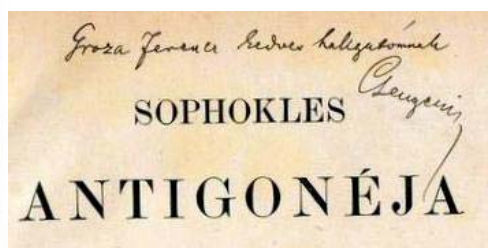
Volume apărute la Budapesta

De asemenea, printre volumele din autorii clasici se regăsește și o ediție apărută la Sibiu reprezentând lucrările lui Caius Cornelius Tacitus (*Opurile lui Caiu Corneliu Tacitu*), traduse de Gavril J. Munteanu, director și profesor la Gimnaziul din Brașov, membru al Societății Academice Române din București, volum apărut cu biografia traducătorului, cu tiparul Tipografiei S. Filtsch (W. Krafft), 1871, precum și *Discursul pentru Roscio Amerino* al lui Marcus Tullius Cicero (*Ciceros Rede für Sex. Roscius aus Ameria*), ediție realizată pentru uz școlar, comentată de dr. G. Landgraf, profesor de gimnaziu la München, apărută la Gotha în Seria Bibliotheca Gothana, Editor Friedrich Andreas Perthes, 1897.

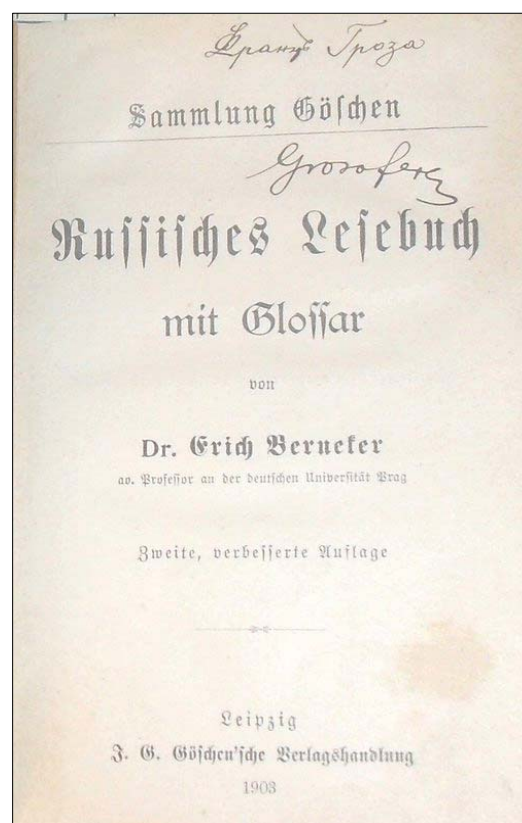
Alte volume din biblioteca profesorului Groza

Dintre cărțile publicate de fostul său profesor, Csengeri János, s-au păstrat în fondurile bibliotecii noastre trei volume: 1. *Latin nyelvtan (Gramatică latină)*, ediția a 4-a corectată, Vol. I. Morfologie, Budapesta, 1908, Librăria lui Lampel R., care poartă următoarea dedicație: „T. Groza Ferencz tanár urnak kedves volt tanítványomnak Kolozsvár 1907 okt. 10 Csengeri” („Domnului profesor Groza Fr. fostului meu student drag, Cluj, 1907, oct. 10, Csengeri”); 2. *Euripides drámái (Dramele lui Euripide)*, traducerea, prefața și notele de Csengeri János, Budapesta, Editura Academiei Maghiare de Științe, 1919; 3. *Sophokles Antigónéja (Antigona lui Sofocle)* ediție îngrijită, introducere și note de Csengeri János, ediția a 2-a, prelucrată, Budapesta, Editura Athenaeum, Societate pe Acțiuni de Literatură și Tipografie Athenaeum, 1906. Pe pagina de titlu a acestui volum se găsește dedicația lui Csengeri către Fr. Groza: „Groza Ferencz kedves kollegámnak Csengeri” („Dragului meu coleg Groza Francisc – Csengeri”), iar sub gravura reprezentând statuia lui Sofocle, citim următoarea însemnare: „Láttam 1906 április 18. Rómában, a Laterano Museo profano-jában” („Am văzut-o în 18 aprilie 1906 la Roma în Muzeul Lateran Profan”). Deducem de aici că Francisc Groza a vizitat în anul 1906 Cetatea Eternă.

Csengeri János; dedicația către Francisc Groza

După cum am mai amintit, studiul și însușirea limbilor străine erau priorități pentru profesorul Groza, care deținea cu siguranță multe manuale de limbi străine, dintre acestea s-au păstrat un manual de limba engleză, *Lehrbuch der Englischen Sprache* de H. Plate, profesor la Școala Reală din Bremen, Vol. 2: *Systematische Grammatik*, ediția a 3-a îmbunătățită de dr. Karl Münster, profesor la Berlin, Editor L. Ehlermann, Leipzig, Dresda, Berlin, 1906 și unul de limba rusă, *Russisches Lesebuch mit Glossar* de Dr. Erich Berneker, profesor la Universitatea Germană din Praga, ediția a 2-a adăugită, Editura J. G. Göschen'sche, Leipzig, 1903.

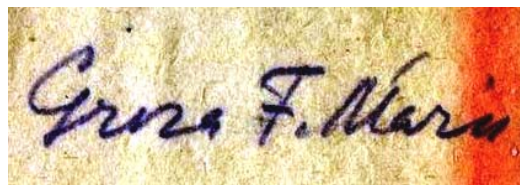

Manuale de limbi străine

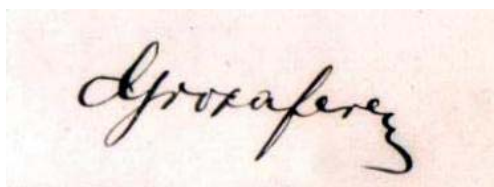
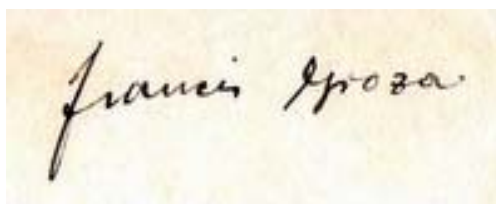
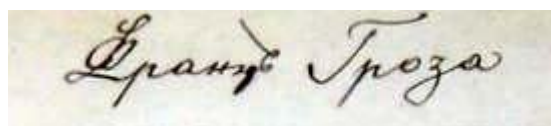
Dintre volumele care s-au mai păstrat din biblioteca lui Francisc Groza mai amintim: *Gedichte* de Goethe, Leipzig, Tipografia și Editura lui Philipp Reclam jun., *Briefe über die ästhetische Erziehung des Menschen* de Schiller, editor științific Dr. Arthur Jung, profesor la Gimnaziul regal din Inowraclaw, Leipzig, Tipografia și Editura B. G. Teubner, 1875, *Allgemeine Ästhetik* de Dr. Max Diez, profesor la Stuttgart, apărută la Leipzig, J. G. Göschen'sche, 1906, *Geschichte des Materialismus und Kritik seiner Be-*

deutung in der Gegenwart de Fridrich Albert Lange, editor științific D. A. Ellissen, vol. 1 și 2, Leipzig, tipărite și editate de Philipp Reclam jun.

Volumele poartă însemnele de proprietate ale lui Francisc Groza, iar pe una dintre cărți se păstrează semnătura lui Groza F. Mária, probabil soția profesorului. Conform unui act din Arhiva Colegiului Național „Mihai Eminescu” din Satu Mare, știm că s-a căsătorit în 17 mai 1945 cu Maria Kosztin³². S-ar putea însă să fie vorba despre o a doua căsătorie.

Semnătura lui Groza F. Mária, pe volumul Dramele lui Euripide

Semnături ale lui Francisc Groza aflate pe volumele păstrate din biblioteca sa

Informațiile pe care le deținem în acest moment despre viața și opera omului de cultură Francisc Groza sunt incomplete. Spre exemplu, nu cunoaștem încă nici data decesului său. Sperăm ca viitorul să scoată la lumină încă multe mărturii ale prodigioasei sale activități.

³² Arhiva Colegiului Național „Mihai Eminescu” Satu Mare, *Stat personal*, Nr. cutie II. A. 1.

ÎNTÂLNIRE CU CĂPITANUL SULLENBERGER, AUTORUL ATERIZĂRII MIRACULOASE DE PE HUDSON

Marian PETRUȚA
www.RoUSA.blogspot.com

2009 Time magazine's „100 Most influențial Heroes and Icons”

Vara aceasta am avut plăcerea de a-l întâlni pe căpitanul Chesley Sullenberger, cel care în 2009 a fost ales de către revista „Time Magazine”, între cei mai influenți și populari o sută de eroi ai anului.

Domnia sa este un adevărat erou, datorită profesionalismului și îndemnării de care a dat dovadă când a reușit să salveze cei 154 de pasageri care se aflau la bordul aeronavei pe care o pilota. Probabil, vă amintiți cum, în ianuarie 2009, un avion al companiei US Airways, după ce a decolat de pe aeroportul La Guardia din New York, datorită unor defecțiuni la ambele motoare, a fost nevoit să aterizeze forțat în râul Hudson din centrul orașului New York. Realizând că avionul pierde rapid altitudine, iar orice aeroport, chiar dacă se afla la câțiva kilometri, era prea departe pentru a ajunge la el, a luat decizia de ultim moment de a ateriza avionul pe apă. A fost pentru prima dată în istoria aviației când un avion de pasageri a aterizat în apă și toți cei de la bord au supraviețuit.

Căpitanul Sullenberger este absolvent al Academiei Forțelor Aeriene Americane și fost pilot în aviația armatei americane. Timp de 30 de ani, a fost angajat ca pilot al companiei US Airways.

Nu demult căpitanul Sullenberger s-a aflat în Oshkosh, Wisconsin, unde a participat împreună cu soția la un show aviatic. În cele 4-5 ore petrecute în compania lui, am văzut unul dintre cei mai calmi oameni pe care i-am întâlnit vreodată. Cu certitudine pot confirma că acesta a fost omul potrivit la locul și timpul potrivit când a avut loc incidentul în New York.

NU-I UȘOR DE CITIT CARTEA DOAMNEI TERESIA

Milian OROS

Pe doamna Teresia Bolchiș-Tătaru am cunoscut-o la prima ședință de cenaclu a L.S.R., filiala Maramureș. Nu mi-a atras atenția cu nimic mai mult decât celelalte doamne prezente la întrunirea noastră. Asta până când domnul Mihai Ganea, președintele filialei, a rugat-o să ne prezinte ultima ei carte, proaspăt apărută de sub tipar:

„La ce ne trebuie Dumnezeu?”

Am admirat acea mândrie dornică de verticalitate în toate, inclusiv în ținuta dânsi de-a ne vorbi ridicată de pe scaun, cu toate că durerile, în mod sigur resimțite în picioare, îi cereau cu totul altceva. Gestul acela de a ne vorbi, dreaptă, departe de cârje, m-a impresionat și prin el am putut zări limpede în trecutul ei, până la acei ani numiți „de-acasă”. A început să ne citească o povestire, „Nonu”. N-au trecut decât câteva clipe, ori poate nici n-au fost clipe, ci frânturi de viață, ori poate fărâme de dumnezeire pe care ea binevoia să ni le dăruiască nouă, celor prezenți, că rostirea ei, tonul și dicția, m-au dus miraculos spre anii copilăriei mele, când mama îmi citea la fel, cu aceeași intonație, cu aceeași trăire, făcându-mă să nu mă mir, copil fiind, că animalele și lucrurile puteau fi hărăzite de Dumnezeu cu glas și judecată asemenea oamenilor.

Nu știu de ce a ales să ne citească „Nonu”, povestea unui suflet capabil să trăiască cu aceeași putere, simțire, în două lumi, știam însă, când a terminat de citit, că DOAMNA din fața mea era o scriitoare și o cititoare pe care Dumnezeu a înzestrat-o cu mult har. Narațiunea mi s-a părut de excepție, cuvintele rostite fiind înzestrate cu puterea preschimbării lor în sufletul și mintea noastră, a celor care o ascultam, în imagini tulburătoare.

Peste câteva zile am avut plăcerea să încep lecturarea cărții care ne-a fost prezentată. După câteva zeci de pagini m-am oprit, căzând pe gânduri. În mintea mea apăruse o schimbare profundă. Teresia nu mai era o scriitoare ci mai

degrabă un apostol rămas în urmă, sub greutatea propriei crucii, strigând prin cuvintele așezate în propoziții și apoi fraze: Credeți! Voi, chiar dacă sunteți „rămurele” rupte din lumea-codru, Creatorului îi pasă de voi, dar mai întâi trebuie să vă pese vouă, să conștientizați că faceți parte din EL!

Nu-i ușor de citit cartea doamnei Teresia. Eu am abandonat-o de câteva ori și tot de atâtea ori am reluat lectura. Teresia își pune întrebări fundamentale de credință și conștiință pe care cu abilitate și talent știe să ți le strecoare în suflet. Deoarece alege și cerne prin filtrele credinței ei vorbele apostolilor și cele ale lui Iisus recomand ca atunci când lecturați „La ce ne trebuie Dumnezeu?” să aveți lângă dumneavoastră și o Biblie, nu veți regreta, dimpotrivă veți ajuta la creșterea seminței sădite în inima și sufletul dumneavoastră de Teresia. Evident nu toți vor fi de acord cu ideile ei despre credință. Să ne aducem aminte de răspunsul lui Dalai-Lama când a fost întrebat de cineva: Care-i cea mai bună religie? Răspunsul a fost unul profund și în același timp tulburător: Aceea care pe tine te apropie cel mai mult de Divinitate!

Ce face Teresia prin această carte? Face consemnări despre ceea ce ar trebui să fie conștiința noastră, ne arată, cu descrieri de evenimente mai mult ori mai puțin importante, că aici, în această lume, nu suntem de „capul nostru” și că ar fi cazul să ne privim cu mai multă atenție. Să ne privim, poate, la început prin lentilele științei și cunoașterii de sine, dar cu un scop bine definit: să vedem mai limpede părticica de dumnezeire din noi, dăruită de Divinitate, căci așa cum spune evanghelistul și apostolul Matei: „Ce folosește omului dacă ar câștiga lumea toată dar și-ar pierde sufletul?”

(17.08.2012, Baia Mare)

DIALOGURI NECONVENȚIONALE

Interviu cu poetul GEORGE M. NICOARĂ

realizat de **Antoaneta TURDA**

În 21 septembrie 2012 am avut privilegiul de a participa la lansarea volumului de poezii *Tăcerea timpului* (apărut la Editura Sapienția din Iași) al tânărului poet băimărean George M. Nicoară, absolvent al Universității de Nord, Facultatea de Litere, specializarea Teologie Greco-Catolică Pastorală și al secției Română-Engleză. Deși ne știam din vedere de mult timp, nu am vorbit niciodată până în ajunul celei de-a doua lansări care a declanșat, probabil la amândoi, o undă sufletească care ne-a unit sub mantia literaturii. Așadar, după câteva zile de la acel eveniment, am stat mult de vorbă și am discutat despre prima lansare ce a avut loc în 1 iunie 2010, la care au vorbit Cornel Munteanu, Adrian Oțoiu, Ion Burnar și dr. Teodor Ardelean, ca și despre cea recentă, unde a revenit dr. Cornel Munteanu, care s-a alăturat câtorva nume sonore ale Băii Mari: Ioana Ileana Ștețco, Dragomir Ignat și Nicolae Scheianu. Întrucât tânărul născut în 1988 în orașul nostru este deja la al doilea volum de versuri, după *Icarus cu aripi de bonz* (apărut sub egida editurii Universității de Nord din Baia Mare), mi s-a părut interesant să transform convorbirile noastre într-un interviu mai amplu, pentru a pătrunde și cititorii în labirintul său creator fructificat și prin câteva participări interesante la Cenaclul Nord din orașul nostru. Dialogurile purtate cu acest cititor pasionat care a ales pentru ambele lansări Biblioteca Județeană „Petre Dulfu” au stat sub semnul sincerității și al unei imaginații debordante regăsite în ambele volume de versuri, pe care le recomand cu căldură tuturor iubitorilor de literatură.

De când scrieți?

Viața mea a fost o scriere. De la începuturile mele scriitoricești, interacțiunile cu literatura au fost relativ generoase. Literatura, în sensul ei larg, mi-a spus multe la ureche, însă poezia parcă dialoga cu mine. Am scris poezie și m-a scris și ea.

Cum vedeți legătura dintre literatură și mediile boeme, artistice și viața pastorală pe care doriți să o urmați?

Mediile boeme... nu mi-au dovedit că sunt spații în care timpul să aibă substanță. Încercam, dibuind, să cred că un caracter boem nu stă în convențional, ci în personalizarea introspectiv-asumată a unui stil propriu. Pe aici și pe acolo ar dansa scrierea, literatura și razele artistice din viața mea. Viitorul... viitorul nu stă în mâinile mele. Încerc să devin ceea ce Providența dorește de la mine. Aceste dăruiri, prin poezie, lumii, se doresc a fi o gustare din arta primirii și a dăruirii darului, căci, nu?, ceea ce nu se dă, se pierde. Am căutat în mod deliberat și continui să progrez: prin poezie, prin eseuri, prin traduceri săvârșite până acum, prin studii etc., înspre o mai bună împreună-lucrare a acumulării cu scopul de a dăru, înspre o formare spre o dăruire mai departe a ceea ce am primit. Rolul primirii de talanți este cu siguranță oferirea lor celor din jur. Întotdeauna. Atât dintr-o perspectivă umană, cât și dintr-o perspectivă teologică, talanții mei, astfel, nu sunt ai mei, ci ai lumii, care așteaptă să primească frumosul și binele din partea mea. Timpul va rodi, și continuă să rodească doar, reiterând, prin dăruire.

Nu vă e teamă că, abordând un tip de lirism profund și „nealiniat” la lirica contemporană, veți fi mai greu de găsit în peisajul nostru literar actual?

Cred în virtutea locuirii fiecăruia în lume, în modul său specific, continuu îmbunătățit. Cred, de asemenea, că „nealiniatul” meu lirism face casă bună cu ceea ce ar însemna linia, direcția și locul pe care îl dețin în peisajul necolorat actual. Probabil culoarea sau, mai bine spus, combinația de culori lirică propusă de mine în poezia personală, scrisă și trăită, va aduce nu neapărat noul, ci potrivit. De aceea, posibila spaimă a negăsirii mele „prin peisajul nostru literar actual” nu se raportează la o căutare înspre găsim, ci la o găsim de la o necăutare. Mai mult, lirica mea n-a căutat dinadins o afirmare precoce sau forțată, ci așteaptă matură poziția criticilor ce pot dăru unele perspective și chei de interpretare a „găsirii” mele în lirica și literatura noastră contemporană. Inclîn să cred că deschiderile liricii mele se bazează pe o lectură introspectivă, îndelung focalizată pe o anumită coborâre pe cuvânt și pe idee.

Cum vedeți literatura română contemporană?

Pe cât de complexă, pe atât de generală și întrebarea dumneavoastră, cât și literatura română contemporană. Îmi pare că globalismul rău-înțeles a fost asumat (și) de literatura noastră actuală. Perioada postdecembristă pare a-și avea roadele sale, deși piscurile încă stau răzimate înspre jos, mai mult decât înspre sus. Coloritul diversificat nu înseamnă obligatoriu bogăție, iar pierderea în tot și în nimic nu încolțește substanță. O anumită focalizare spre imaginație, fără a pierde substanța trecutului, o perspectivă a coborârii către specific, ar putea ușor transforma viziunea vederii literaturii, de altfel incompletă, ducând-o spre simțire cu și a cititorului. Pare că vorbește literatura noastră, dar tot atât de elitistă rămâne, până nu coboară în piața gustării, acolo unde-i locul său.

Ce nume ale literaturii române contemporane v-au atras atenția până acum?

Clasicii îmi vorbesc mai mult decât așa-zișii postmoderniști. Din moment ce câștigarea unui toc la loz în plic definește un început de parcurs literar, rezultanta nu-mi transmite decât numele sterile. „Un nume anonim și împlinit” mi-ar spune mult mai mult prin opera sa decât unele personaje care văd literatura ca pe un pretext social. Totuși, dintre numele literaturii române contemporane, mă opresc la trei: Mircea Cărtărescu, pentru că mi-a plăcut *Orbitor*. Adrian Oțoiu, pentru *Coaja lucrurilor sau Dansînd cu Jupuita*. Nu pot să nu-mi amintesc de un autor tare drag mie, din păcate uitat azi. El este Ion Băieșu, autorul romanului *Balanța*, care m-a inspirat puțin la momentul respectiv, cu toate că am savurat lectura neclipind. Dacă citeam romanul cu cinci ani în urmă, să zicem prin anul 2005-2006, poate viața mea era alta acum.

Acum urmați un masterat în Teologie în Italia. Umblând prin străinătate, bănuiesc că ați aflat ce impresie face acolo literatura română clasică și contemporană. Cum este văzută în afară?

Din nefericire, literatura noastră este slab prezentă în străinătate. Acest lucru ridică două posibile probleme. Fie promovarea noastră este deficitară, fie străinătatea nu a considerat încă literatura postdecembristă ca fiind calitativă. Făcând abstracție de clasici, doar câteva voci actuale, mai mult sau mai puțin comercializate, se găsesc traduse prin librăriile vestice. Se întreprind, cu siguranță, multe demersuri înspre o valabilă promovare a literaturii noastre contemporane, dar cât și ce avem noi, oare, de spus lumii întregi? Fără a ne arunca leneși în brațele speranței salvatoare, căutarea sincerității și a autenticului ar putea fi un colac de salvare sau de propulsare, înspre o prezență mai vizibilă și mai de calitate în exteriorul țării noastre.

Scriitori preferați din literatura clasică și actuală?

Dostoievski este fără îndoială unul dintre cei mai iubiți autori de mine de până acum. Tipul psihologului rafinat, cu o inimă de teolog ancorat în realitate, cu un spirit poetic, este ceea ce am așteptat și aștept de la un scriitor. L-am îndrăgit și pe Henryk Sienkiewicz. În alte vremuri trăiam incredibil de profund lectura romanelor. La unul dintre romanele sale, îmi amintesc cu plăcere acum, am plâns. A fost special. Parcă aveam pe atunci o inocență a cititorului-eu, pe care am maturizat-o cu trecerea timpului. Poate e o pierdere, poate un câștig. Cine știe? De altfel, mi-au plăcut și îmi plac mulți scriitori, pe care îi recitesc de câte ori am ocazia. Dacă ar fi să-i scriu pe toți cei preferați, aş face o listă destul de lungă. Apropo de recitirea unor autori. Îl recitesc deseori pe Paulo Coehlo cu al lui roman *Alchimistul*. Mi se pare genial. O mică recomandare. Vouă, tinerilor, vă recomand, și nu numai, să lecturați *Achimistul*! Pare a fi o combinație ideală între literatură și o lecție monumentală de viață. Umberto Eco, din capitolul autori italieni, rămâne un *Actual* și un *Bogat* la nivel de literatură. Timpul nu l-a atins, ci parcă l-a rânduie primitor printre autorii citați și apreciați. Tot timpul am avut impresia că în *Numele trandafirului* inspiră *Alchimistul* lui Coehlo. Eco scria romanul său în 1980, Coehlo prin 1988. Se poate să fie așa. Ce frumos vorbesc lumii cei doi stâlpi ai filosofiei-de-viață.

Ce păreri aveți despre literatura actuală din Italia și din lume?

Se scrie mult. Foarte mult. Auzisem recent că, prin bibliotecile mari din Roma, nu se mai numără volumele în numere (doar estimativ), ci se numără în kilometri de rafturi... Vă întreb pe dumneavoastră, acum: ce părere aş putea să am despre o literatură și o *scriere* kilometrică, dar, mai ales, despre o *lectură*... metrică? E drept, bibliotecile însumează cel puțin un mileniu de scriere, dar, cu toate acestea, suntem martorii unei scrieri în masă, la comandă. Întrebați-mă de ce.

De ce?

Pentru că se trăiește puțin. Discrepanța dintre *a avea* și *a fi* răstoarnă carul cu pietre în aval, prin această cursă-fără-obstacole de a scrie. Sunt, totuși, câțiva autori calibrați (din fericire!), cerebrali, ce pun totul în sertar, la

„dospit”, înainte de a vedea lumina tiparului. N-aș dori să-i amintesc nominal, căci se cunosc, și de alții, și între ei.

Aveți anumite tabieturi când scrieți, vă place să stați în anume locuri?

Ceea ce doresc să spun, să scriu sau să transmit, nu are legătură cu niciun loc. Consider, totuși, că anumite locuri îmi pot influența scrisul, dar nu în așa măsură încât să pot sau să nu pot scrie, fără a mă situa în locul respectiv. Scrisul autentic vorbește atât aspațial, cât și atemporal. De altfel, scrisul pentru mine este o trăire continuă a ceea ce sunt în esență, așadar nu simt nevoia unui spațiu. Uneori scrierea devine o sărăcire, o plecare dinspre mine a unor realități. Satisfacția de pe urma „sărăcirii” scrisului devine, totuși, un imbold și un punct curat de plecare spre alte proiecte scriitoricești. Ceea ce e pentru mine „sărăcire”, este bogăție pentru cititor.

Ca absolvent de Teologie, care a fost cartea care v-a marcat și de ce?

Studiul meu teologic, început timid odată cu Liceul Teologic „Inochentie Micu Klein” din Cluj-Napoca, nu poate sta într-o carte și nu poate fi „marcat” de o carte. Nici eu personal, nici parcursul teologic. Au fost nenumărate cărți de teologie și de spiritualitate creștină care m-au inspirat și mi-au dezvoltat cunoștințele teologice. Am avut întotdeauna o predilecție față de lecturile spirituale, pastorale, practicabile în viața cotidiană. Vedeam parcursul meu uman învăluit în spiritualitatea creștină, poate de aceea studiile mele teologice au continuat și s-au concretizat înspre aprofundarea spiritualității.

Ce înseamnă pentru Dumneavoastră Biblioteca în secolul Internetului?

„Secolul Internetului”? Poate *perioada virtuală*. Observ, cu oarecare uimire, că biblioteca „s-a mutat” foarte mult în virtual. Se citește – cât se citește – nu de pe hârtie, ci prin intermediul tehnologiei moderne. Eu am crescut într-o mentalitate aparte, să spunem, mai *neactuală*. În momentul în care mergeam la bibliotecă, corelam automat lectura cu mirosul cărților, acel miros inconfundabil de igrasie, de carte veche. De mine văzută ca o *cetate sacră*, biblioteca va rămâne un „învățător”, și peste timpuri, și peste tehnologii. Revenind, nu pot să nu menționez că între mine și lecturi, mai mult, între mine și orice carte, se naște o legătură, și printr-o întoarcere banală a paginilor. Vedeți, există aici un adevăr personal. Această „legătură” olfactivă și tactilă cu paginile cărții nu o pot avea printr-o lectură virtuală. Cartea, cred, nu conferă doar informație, cuvinte, idei, – ce doriți, ci dăruiește vitalitate prin simpla ei prezență; devine „cineva”. Acel *cineva* prin intermediul căruia asculți cuvintele.

Deci sunteți un adevărat prieten al bibliotecilor de pretutindeni?

Da, desigur.

Mă bucur și Vă mai așteptăm să ne călcați pragul.

Mulțumesc.

(octombrie 2012)

DUMNEZEUL CUVINTELOR

de Geoge M. Nicoară

Cuvinte.

Unele bolnave de timp scurs în pământ

Altele tinere, zvelte, cu ochii aburind

De sănătate!

Tuturor le cer

Să vină la apel,

La războiul demn

Din lume!

Înzestrate cu moarte

Le dăruiesc nemurirea

Cînd Soarele moare

În brațele lui Dumnezeu!

Veniți cuvinte

La apusul lumii

La lumina timpului

Luați aminte

La Dumnezeu cuvintelor

De la graniță venind,

Aducând cu sine timpul tăcerii,

Veșnic tânăr!

SĂPTĂMÂNA GENEROZITĂȚII LA HOTENI**Anca GOJA**

Fotografiile, tot ce a mai rămas acum, din cea de-a VIII-a ediție a Taberei Naționale de Artă și Solidaritate de la Hoteni, Maramureș, îmi trec prin fața ochilor lăsându-mi ochii umezi și gura uscată. Da, a fost cea mai secetoasă ediție, o săptămână în care, copii și oameni mari deopotrivă, mulți dintre noi venind de la oraș și cunoscând efectele lipsei ploilor mai mult din jurnalele TV decât din proprie experiență, am aflat ce înseamnă să te descurci având la dispoziție o cantitate minimă de apă. Am cunoscut nu doar disconfortul imposibilității dușului zilnic pe o căldură toridă, ci și durerea țăranelor care își vede mlaiaul uscându-se sub ochii lui și animalele suferind de sete.

Mă uit la cele vreo sută de poze și încerc să ghicesc numele celor 40 de copii care au venit anul ăsta în tabără, căci doar câteva mi le mai amintesc. O văd pe Gabriela, cea care are zâmbetul aidoma celui al Danei, prietena mea plecată de multă vreme în Franța, pictând o vază cu flori, fără a cere ajutorul nimănui. Pe Lică, nepoțelul Ilenei, cu planșeta rezemată de un prun, colorând cu galben fondul unei incredibil de reușite naturi statice. Da, Hoteniul e locul unde se descoperă, de la vârste fragede, talente nebănuite. Acest lucru poate fi o șansă nesperată pentru oricine, cu atât mai mult pentru copiii pe care soarta i-a lăsat fără sprijinul familiei, fără vocea iubitoare a mamei și fără sfaturile bine cumpănite ale tatălui. Căci aici, în tabăra de la Hoteni, vin nu doar prunci din sat și nu doar cei zece copii ai gazdelor (părintele Ioan Ardelean și soția sa, Luminița), ci mai ales micuți din case de tip familial. Mă uit la fotografiile din calculator și-l văd pe Dani, pruncul cu răs frumos, lângă Adi, pictorul, cel care anul acesta i-a devenit mentor. Cel mic a uitat, pe moment, de faptul că a rămas repetent, și acum e fericit. Îl iubește pe Adi și i-a făcut chiar portretul, care nu seamănă deloc cu originalul. E chipul lui Adi din sufletul său. Seara, la focul de tabără, nu-l scapă o clipă din ochi, de parcă ar vrea ca tânărul pictor să fie numai al lui. Între timp, Artur cântă, cu vocea lui

frumoasă și puternică, melodii populare maramureșene, iar bucureștenii propun, timid, „Mă dusei să trec la Olt”. Au vrut-o și ieri seară, și alaltăseară. Nu se supără nimeni, pentru că în curtea preotului ortodox din Hoteni e loc pentru toată lumea. De anul ăsta, tabăra a devenit națională, căci artiștilor plastici maramureșeni li s-au alăturat cei din Capitală, din Bacău și Curtea de Argeș. Se leagă prietenii noi, care se adaugă celor vechi, consolidate an de an prin micile ieșiri în natură. Augustul n-ar fi fost august dacă grupul condus de Tătuca (sculptorul Nelu) n-ar fi mers la locul de relaxare obișnuit: pe malul Marei, la fosta moară din Hărniciești, unde artistul s-a născut și a copilărit. În cei câțiva zeci de ani, râul și-a deviat cursul, peisajul s-a schimbat, dar Tătuca se simte în continuare aici ca acasă. Îl vede pe Ciprian pescuind și nu stă mult pe gânduri până să-i spună să arunce înapoi în apă cleantul pe care l-a prins și l-a întemnițat într-un PET tăiat pe jumătate: „Sunt peștii mei, lasă-i să afle că am venit acasă!” În timp ce Lajcsi, Lavinia, Călin și micul Alex pleacă în susul râului ca să caute raci, Ileana se întinde la umbra unui copac și închide ochii, obosită. Tătuca, Dănuț și Ionuc cutreieră malul apei în căutare de alune de pădure, iar la întoarcere cel din urmă își reia preocuparea obișnuită: tăierea și ornarea bătelor. Pentru a încerca dacă o băta e bună, se proptește în ea ca un cioban și încearcă să mediteze. Abia atunci ciomagul primește undă verde pentru a fi folosit. Lavinia, Alex, Călin și Lajcsi se întorc cu mâinile goale; niciun rac nu s-a prins în capcanele în care de dimineață au lăsat, ca momeală, bucăți de șuncă. Așadar, de data aceasta, nu vom face foc. Măcar de am avea niște cucuruz de copt în jar... Mă uit în jur, dar nu văd porumb plantat nicăieri, de parcă țărani s-ar fi resemnat în fața strâmbelor vieții și ale guvernanților. Anul trecut am cumpărat știuleți de la săteni, nu pentru a ne potoli foamea (în tabără la Hoteni nu ne e niciodată foame, preoteasa are mereu grijă de burțile noastre), ci pentru plăcerea de a ne regăsi în

jurul focului, de a prăji raci și mălai, de a ne mânji cu cenușă în jurul gurii și de a ne fotografia astfel. Ne strângem puținele lucruri și urcăm în mașină. Lavinia, Alex, Călin, Lajcsi, Ileana, Aura, celălalt Călin și Dan vin în urma noastră. Oprim la crâșma din Hârnicești, unde ne tratăm cu bere rece și semințe. Deși e seară, aerul e încă fierbinte. Tătuca a întâlnit, după 40 de ani, un fost coleg de școală, localnic, și nu găsește plăcere mai mare decât să-l întrebe ce știe despre fiecare cunoscut din sat. Cine cu cine s-a căsătorit, care a plecat din localitate, care a murit. Iau la rând casele de pe drumul principal, apoi de pe fiecare uliță, ca să nu scape nimeni. Tătuca e fericit. Recunoaște, la masa alăturată, un alt cunoscut din copilărie și îi dă de

băut. Îi explică lui Ionuc ce semne ancestrale ar trebui să încrusteze pe bâta lui și ce semnificație are fiecare. Copilul patroanei, Cătălin, se cațără, fără frică, pe stâlpul lugoșului. Câțiva adolescenți din sat fumează și beau bere. Pe drum trece un tractor. Dar trebuie s-o luăm din loc, părintele ne așteaptă cu masa. Prin parbrizul mașinii vedem fumul gros, în culorile apusului. Arde pădurea la Creasta Cocoșului. Nu știm dacă să ne bucurăm de imaginea superbă sau să ne întristăm pentru că, din nou, pădurile Maramureșului suferă. Pictorii rămași la casa popii nu au, însă, dilema aceasta. Doi dintre ei s-au și apucat să picteze Creasta fumegândă. E singurul lucru bun care putea să iasă din această tragedie.

Nu, fotografiile nu sunt singurul lucru care a rămas din ediția a VIII-a a taberei de la Hoteni. A mai rămas un zâmbet pe fețele celor 40 de copii și 40 de artiști plastici care s-au cunoscut aici. A mai rămas dragostea pentru pictură a pruncilor prea puțin obișnuiți să vadă frumosul din jurul lor. A mai rămas mulțumirea organizatorilor (Parohia Ortodoxă Hoteni, Fundația Hope and Homes for Children, Episcopia Ortodoxă a Maramureșului și Sătmăruului, Direcția Județeană pentru Cultură și Patrimoniul Național Maramureș, Uniunea Artiștilor Plastici, Filiala Baia Mare) că au făcut un lucru bun. Și au rămas o mulțime de lucrări de artă, care vor fi expuse și valorificate printr-o licitație, iar banii vor fi folosiți pentru susținerea, în continuare, a taberei. Suficient pentru o singură săptămână, nu?

FORUMUL PRESEI ROMÂNEȘTI NORD-AMERICANE 2012

Marian PETRUȚA

www.RoUSA.blogspot.com

La sfârșitul lunii iunie 2012, a avut loc cea de-a 3-a ediție a forumului presei Românești din SUA și Canada. Evenimentul a fost organizat de către NARPA (North American Romanian Press Association). Printre cei prezenți s-au numărat jurnaliști din mass-media româno-americană, precum: „Miorița USA”, „Gândacul de Colorado”, „Tribuna românească”, „Curentul Internațional”, Romanian Television Network, Radio Diaspora Online și Jaams Media. Din România, la eveniment au luat parte și câțiva reprezentanți ai ProTv Internațional. Ziariștii români veniți din diferite părți ale continentului nord-american, ajunși încă din ziua de vineri la Chicago, au avut parte de o întâlnire cu colegii lor ziariști de la prestigiosul ziar american „Chicago Tribune”.

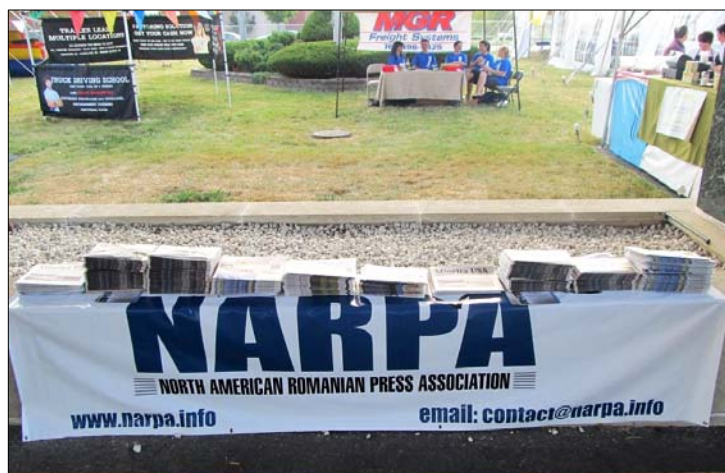
Ziariștii români au asistat la una din ședințele de redacție ale ediției de weekend a publicației americane, aceștia având ocazia de a afla în premieră știrile care urmau să fie selectate și publicate pe prima pagină. Ulterior, ziariștii români au purtat discuții pe diverse teme cu colegii lor americani.

În cursul zilei de sâmbătă dimineața, o parte din ziariști au participat alături de alți lideri de

organizații din comunitate, la o întâlnire cu secretarul de stat Natalia Elena Intotero, noul șef al Departamentului pentru Românii de Pretutindeni din Guvernul României. Aceasta a fost însoțită la Chicago de Daniela Frățilă, o altă reprezentantă a departamentului, iar întâlnirea a avut loc la sediul Consulatului românesc din Chicago, în prezența domnului consul Lucian Leuștean.

În cursul după-amiezii, ziariștii români s-au întâlnit la Romanian Heritage Center, în sala de conferințe pusă la dispoziție prin amabilitatea celor de la American Flooring, pentru a discuta diverse teme de interes pentru mass-media

la Chicago; participarea la Forumul Românilor de Pretutindeni de la București; participarea la salonul internațional Auto de la Chicago; întâlnirea cu Victor Ponta aflat în vizita la Chicago; participarea la turneul de tenis caritabil al organizației „Sf. Parascheva” Chicago; prezența la conferința internațională „Crossing Boundaries în Culture and Communication” de la București; participarea la summit-ul NATO de la Chicago și întâlnirea cu delegația României prezentă la eveniment și la întâlnirea cu comunitatea; participarea la petrecerea organizată de Primăria orașului Chicago și întâlnirea cu primarul Rahm Emanuel; promovarea în calitate de parteneri media a unor evenimente comunitare românești din SUA și Canada.

Printre punctele cele mai dezbătute în cadrul întâlnirii, a fost și acela cu privire la relatarea trunchiată și distorsionată de către mass-media din România a unor evenimente petrecute aici, în Statele Unite. S-a evidențiat necesitatea ca presa românească din SUA să dea replică la ceea ce se publică distorsionat în presa de la București, în special la subiecte care reflectă în mod dezavantajos imaginea comunității.

S-a subliniat faptul că cei din țară ar trebui să știe că în America există presă de limbă română și că ar fi de preferat ca ei să contacteze jurnaliști româno-americani pentru a le cere părerea, legat de subiectele abordate.

„Nu mă interesează că e PDL sau PSD la guvernare, ci mă interesează ce se întâmplă în România. Ca jurnalist, mă interesează perspectiva lor – a politicianilor – și punctul lor de vedere despre România”, a declarat Petru Amarei președintele televiziunii românești din Chicago. „Am fost catalogat ca simpatizând PSD-ul dacă am luat un interviu lui Ponta, dar pe mine m-a interesat doar să ofer audienței și o altă perspectivă” – a concluzionat acesta.

Punctul cel mai așteptat de pe agenda întâlnirii a fost citirea listei cu numele jurnaliștilor câștigători la concursul organizat de asociație, prin care s-au premiat cele mai bune articole din presa românească din SUA și Canada.

Premiile din acest an au fost oferite cu sprijin și din partea Smart People Foundation din California. Juriul format din jurnaliști: Daniela Soros – Romanian Global News, Simona Constantin – Radio România Internațional și Vlad Teodorescu – Evenimentul Zilei a decis, în urma notelor acordate, următorii câștigători:

Reportaj

1. „Adevărata poveste a familiei von Trapp din „Sunetul Muzicii” – de Laetitia Militarul – ziarul „Zig-Zag român-canadian”
1. „Eroii de lângă noi: O familie din Brașov are patru copii în armata SUA” – de Simona Botezan – ziarul „Miorița USA”
2. „Vă rugăm, liniște! Sare Iolanda Balaș! Povestea Iolande Balaș-Soter înseamnă o adevărată lecție de viață” – de Mădălina Corbeanu – ziarul „Acasă”
3. „Stellwagen Bank National Marine Sanctuary” – de Simona Botezan – ziarul „Miorița USA”

Cultură

1. „Munții Apuseni și meșteșugul căuăciei” – de Nicholas Buda – ziarul „Gândacul de Colorado”
2. „Străini în noapte, cu Florin Piersic și Medeea Marinescu Prințul și tânăra Meryl Streep” – de Dan Micu – ziarul „Acasă”
3. „Prietenii mei, indienii abenaki...” – de Vania Atudorei – ziarul „Zig-Zag Român-Canadian”

Editorial

1. „Patimi și săptămâna luminată” – de Grigore Culian – ziarul „New York Magazin”
2. „Diaspora și ciurma portocalie” – de Kasandra Mann Năsăudean – ziarul „Gândacul de Colorado”
3. „Iarna pe ulița înghețată a reformelor” – de Mihai Manolache – ziarul „Acasă”

Interviu

1. Dumitru-Dorin Prunariu – „Gagarin” de România!” de Viorel Vintilă – ziarul „Gândacul de Colorado”
2. Ghiță Mureșan: „În America continui să mă maturizez în fiecare zi” – de Ciprian Rus – ziarul „Gândacul de Colorado”
3. „Oameni de lângă noi – Călin Ionescu din Toronto, la B&B în Costa Rica” – de Dan Micu – ziarul „Acasă”

PREMIERĂ CULTURALĂ ÎN MOLDOVA – „MASONERIA: ISTORIE ȘI IDEI”

Diana UNGUREANU,
masterand, Universitatea de Stat din Moldova

Sfârșitul lunii octombrie a adus cu sine la biblioteca „Maramureș” din Chișinău un eveniment cultural demult așteptat în spațiul nostru. Este vorba de o lucrare care abordează un subiect care a fost trecut sub semnul tăcerii la noi, „Masoneria: istorie și idei”, autor Ruslan Șevcenco, doctor în istorie.

După cum era de așteptat, oaspeții și presa au fost luați prin surprindere de noutățile ce vestesc schimbarea mentalității și a ideilor mai mult sau mai puțin eronate care au fost vehiculate de-a lungul unei bune perioade în lume, dar mai cu seamă în Republica Moldova. Subiectul este atacat frontal, pe un ton obiectiv și cu argumente concludente în reabilitarea conceptului de masonerie și plasându-l pe o poziție neutră, dar care, în fond, aduce în vizorul tuturor informații care au fost ascunse sau trecute cu vederea mai mult sau mai puțin motivat de către cercetătorii din spațiul nostru.

Manifestarea a început cu o notă de introducere în subiect, expusă succint de către Victoria Fonari, doctor în filologie, care, în virtutea calității sale de cercetător, a tratat și unele tangențe ale masoneriei cu literatura – domeniul în care activează pregnant. Astfel a fost inițiată o discuție care a captat atenția întregii audiențe, printre care și Vasile Căpățînă (poet, regizor și editor), Mariana Țurcanu (doctor în istorie) și chiar reprezentanți din presă.

Din mărturisirile domnului Șevcenco, lucrarea de față a apărut din interesul sporit al acestuia față de masonerie, precum și la propunerea care a venit din partea organizației în cauză. După lungi studii, cercetarea la comandă s-a transformat într-una amplă și detaliată, care, se pare, nu au luat sfârșit odată cu publicarea acestei cărți. Ediția prezentată la acest eveniment cuprinde o succintă introducere în fenomenul pus în discuție, în care sunt expuse informații despre izvoarele morale ale masoneriei, simbolistica, structura, condițiile impuse, drepturile și obligațiile masonilor, sunt incluse secvențe din istoria masoneriei, precum și o descriere a evoluției în diverse țări europene. Un capitol este dedicat în special masoneriei din Moldova, despre care se știe foarte puțin, acest capitol fiind desfășurat în câteva etape istorice, urmat de câteva anexe ce vin să concretizeze unele detalii, precum numele unor masoni iluștri din Moldova, obligațiile unui mason liber și altele. Este, de asemenea, inclus un indice de nume, printre care întâlnim personalități marcante, dar și o altă listă amplă

cu referințe, care vine să precizeze sursele de documentare ale cercetătorului și, totodată, reprezintă argumentele forte pe care se bazează toate afirmațiile combătute în cuprinsul cărții.

Mai nou, din discuții, s-a precizat că se preconizează o ediție nouă a acestui studiu, care va veni cu rectificări și completări. Rămânem cu speranța că interesul pentru un subiect calificat până acum ca tabu pentru societatea noastră să nu fie redus doar la acest studiu, întrucât se știe că informațiile destul de sărace și obscure de până acum nu prezintă obiectiv fenomenul masoneriei și nu reprezintă o sursă veridică în acest sens. În acest context, se cuvine să plasăm și acest subiect, ca și multe altele de până acum, la locul cuvenit în ierarhia culturală autohtonă și internațională. Iar pentru ca acest obiectiv să fie atins, comunitatea are nevoie de studii bine documentate și, mai ales, accesibile. Or, această cercetare este expusă într-o manieră abordabilă și clară pentru orice tip de cititor, fapt confirmat și de domnul Căpățînă: „Autorul este foarte explicit aici, iar noi putem vedea adevărata față a masoneriei”. Astfel se ajunge și la răspunsul unor întrebări pe care ni le-am adresat cu toții, de exemplu, de ce masoneria a fost interzisă în anumite perioade și de ce despre acest subiect s-a vorbit până acum în șoaptă, cum au rezistat aceste organizații în timp, care sunt obiectivele și scopurile reale ale acestor organizații și multe altele.

Acest eveniment se pretează a fi unul din cele mai curajoase momente din cultura și societatea noastră, pentru că vine cu o nouă viziune, de data aceasta bine argumentată, asupra unui subiect discutat în premieră cu voce tare, fără niciun ascunziș – masoneria.

FESTIVALUL ROMÂNESC DE FILM LA CHICAGO LA EDIȚIA A 4-A

Marian PETRUȚA

www.RoUSA.blogspot.com

În perioada 6-8 iulie 2012, în sala Centrului Cultural „DANK Haus”, cu sprijinul Consulatului Român din Chicago, a avut loc a patra ediție a Festivalului de Film Românesc din Chicago, organizată de Romanian Cultural Exchange (ROCX).

În prima seară a festivalului, a avut loc o prezentare a filmului de scurt metraj „Death and Detroit”, în care a jucat actorul de origine română Marius Iliescu. Prezent la eveniment, acesta a răspuns întrebărilor venite din partea publicului despre ce înseamnă să fii actor în America. Seara a continuat cu alte două filme românești.

Actorul Ion Caramitru a fost invitatul de onoare al ultimelor două seri ale festivalului. După vizionarea filmului „Ștefan Luchian”, în regia lui Nicolae Mărgineanu, interpretul celebrului pictor român a răspuns cu multă generozitate interviului

realizat în prezența a zeci de spectatori. Ion Caramitru a interacționat cu spectatorii emoționați că pot dialoga cu această mare personalitate a scenei teatrale și a filmului românesc, care a jucat în peste 60 de filme de lung și scurt metraj. S-a discutat despre rolul actorului, implicarea sa afectivă în crearea personajului Ștefan Luchian, despre documentarea realizată cu minuțiozitate, pentru a intra cât mai convingător „în rol”, cât și despre studiul de caz. Inedită și interesantă a fost dezvăluirea maestrului referitoare la implicarea poetului Nichita Stănescu, prieten intim al Domniei sale, în crearea subtilă a finalului filmului.

În ultima seară a Festivalului de Film, a avut loc un alt eveniment cultural de excepție. Institutul Cultural Românesc din New York l-a prezentat pentru a doua oară publicului român din SUA pe

actorul Ion Caramitru, într-o altă ipostază, cea de interpret al liricii eminesciene, acompaniat fiind de virtuosul clarinetist Aurelian-Octav Popa.

În timpul recitalului, publicul din Chicago a ascultat plin de emoție textul eminescian inedit al poetului „nepereche”, Mihai Eminescu. Recitalul a cuprins selecții din manuscrisele de poezie, proză și filosofie, evidențiind viziunea asupra lumii și vieții poetului. Maestrul Ion Caramitru a recitat și câteva versuri în limba engleză. El este considerat „de facto” unul dintre cei mai buni interpreți ai rolului Hamlet al tuturor timpurilor și distins de regina Elisabeta a II-a cu titlul de Ofițer de Onoare al Ordinului Imperiului Britanic, pentru activitatea culturală româno-britanică inițiată. Recitalul a fost urmat de un dialog efervescent, emoționant și pe alocuri plin de umor savuros între cei doi interpreți și publicul foarte receptiv la fenomenul cultural oferit. Spectatorii i-au aplaudat timp îndelungat, iar finalul culminant al Luceafărului a ridicat sala în picioare.

A fost impresionant schimbul de idei realizat cu maestrul Ion Caramitru referitor la cultura, arta,

literatura română și traduceriile marilor clasici, ale scriitorilor canonici în limba engleză. La rândul lor, invitații au fost plăcut surprinși de interesul deosebit al tinerilor spectatori care au aflat că multe din cele recitate pe scenă au fost selectate de însuși Ion Caramitru din „celebra ladă”, care conținea caietele și notițele celei mai vaste părți a operei lui Mihai Eminescu, antume și postume. Acestea au fost tipărite și facsimilate de Academia Română în perioada în care maestrul Ion Caramitru a deținut portofoliul de ministru al Culturii. Cu toate că textele aparțin secolelor trecute, datorită unei regii și interpretări moderne, Eminescu a fost circumscris perioadei contemporane. Ambele seri au culminat cu mărturisiri extrem de sincere, de admirație și dragoste a fanilor față de cei doi artiști.

În urma succesului repurtat, organizația ROCX (www.Romanianculturalexchange.org) are în perspectivă și alte acțiuni, care să unească sub „cupola” fenomenului cultural cât mai mult public, din diaspora sau de alte naționalități, interesat de arta română din trecut și de cea contemporană.

SEVER SUCIU – FEȚELE TIMPULUI

Daniela Cecilia BOGDAN

Dacă pe plan național l-am ales pe Brâncuși ca să ne reprezinte lumii în domeniul sculpturii, pe plan local i-am delegat lui **Sever Suci** sarcina de a ne reprezenta în fața aceleiași lumi.

Sever Suci? Este omul, sculptorul, filosoful pietrei și al lemnului, care a prelucrat natura folosind datele pe care i le-a transmis forța lui interioară, transformându-le într-o materie spirituală, formându-le.

Sever Suci s-a născut la 17 februarie 1924 în satul Gâmbuț, comuna Biriș, din județul Mureș și a plecat dintre noi la 2 august 1997. Școala absolvită s-a redus la 7 clase primare, urmate în comuna natală, restul vieții acumulând serioase cunoștințe, mai ales de filosofie, istoria și estetica artelor. Din 1949 și până în 1974 (când s-a pensionat) a lucrat ca muncitor, la Combinatul Chimic Târnăveni. Cel mai activ în domeniul artistic a fost între 1971-1985, lucrând pe strada Narciselor nr. 18 din Târnăveni, locul atelierului, deopotrivă cu cel al domiciliului.

Un număr de 30-40 de sculpturi și tot atâtea lucrări de pictură naivă conține opera sa. Sculpturile în piatră, ce țin loc de pavăză a casei au titluri deosebite: «Familia psihologului», «Echilibrul antic», «Iubirea de Unire», «Suferințele Atenei», iar cele din lemn sunt, parcă, corespondente ale statuielor megalitice din Insula Paștelui și poartă numele de «Arborele vieții», «Iov», «Împăratul Carpaților», «Apostolul sărac», «Alegorie dacică» și pot fi admirate în foaierea Casei de Cultură «Mihai Eminescu» din Târnăveni.

Simplu, modest, sincer, discret și interiorizat, Sever Suci a dat viață pietrei și lemnului într-un mod personal, departe de a fi un sculptor naiv sau amator, căutându-se pe sine. „Am luat *Istoria artei*. Cu ea am început. Dascăli mi-au fost anticii greci, apoi Renașterea. De fapt, n-am încercat niciodată să copiez pe cineva. Chiar dacă mi s-ar impune, n-aș putea s-o fac. Am început să mă verific singur, dacă pot sau nu. Dificultăți am întâmpinat destule. Eu n-am trecut prin ateliere. Nu cunoșteam tehnica, respectarea proporțiilor, rezistența

materialului, forța cu care să lucrez... Până și sculele singur mi le-am făcut”, relatează sculptorul într-un interviu.

În urma unei vizite la casa artistului, poetul Ioan Alexandru scria în nr. 12/1979 al revistei „Luceafărul”: „...l-am văzut, blând și frumos, cerând trunchiului unui nuc bătrân să elibereze chipul unui copil, sub dalta răbdării și bunătății inimii sale, și mi-am spus că dacă acest om, la vârsta lui, după o viață de muncă, a rămas integru, nevătămat în setea după frumos, încă o dată mi-am spus că omul nu-i de biruit cu una cu două, că acest țaran e încă o dată integru și de neînfrânt și că spiritul ce animă viața lui este mai puternic decât viața și decât moartea: el este încă mai presus de acest boț de carne, de mâna de pământ în care se frământă oceanele nemărginite ale cerului înstelat ce-și spânzură zorii de necuprins în aura blândă a lacrimilor noastre”.

Sever Suci a fost un țaran-filosof. Cu *Dictionarul limbii moderne* lângă dânsul, citea cu regularitate presa bună din țară, studii de istorie, filosofie, artă, eseuri, recenzii, cronici literare. În casa sa se păstrează pe zeci de ani colecții din „Vatra”, „Tribuna”, din presa județeană. A reușit să strângă operele complete ale unor filosofi, între care Kant și Hegel și cărți care poate și le-ar dori bibliotecii cu renume.

Domnul Valentin Marica, senior editorial la Radio Tg. Mureș, îl descrie: „Artistul renăștea sub zodia visului. Își culegea trupurile de lemn, ce urmau să fie sculptate, din apropierea Târnăveniului, le lua din rădăcina lor, înrădăcinându-le din nou, întemeindu-le, precum casele. Le ordona altfel, ca într-o *Învier*. Sever Suci nu aparține vreunei grupări artistice. El însuși este o puternică grupare artistică, care are față de celelalte, trăire curată, intensă, în respirația modestiei și a demnității. Așa a sculptat chipul omului, în diferite stări afective, la diferite vârste, în acalmii sau încleștări dramatice, în câmpuri ale cursului firesc al vieții sau fabuloase. Pe artistul cumpătat,

debutând în artă, cu adevărat, la 50 de ani, *povestea* îl sprijinea în exprimarea filonului de înțelepciune. În *Iov*, înțelepciunea artistului face ca suferința să nu anuleze nădejdea. Ca și în *Pomul vieții*, nădejdea, prin Crucea Răstignirii, atinge cerul și artistul aidoma; mărturisind că n-a vrut să fie împărat, ci doar om, om simplu, cu toate ale omului; dar, dacă acum, cineva îi va spune ce nu i-a spus în timpul vieții, **maestre!**, poate mâna care a dăltuit în lemn și piatră va fărâmița un surâs...”

Cel care a pus la adăpost, în foaierea Casei de Cultură din Târnăveni, lucrările în lemn cele mai reprezentative ale artistului, punându-se astfel în circuitul de valori această operă unică în felul ei, restituindu-se în acest fel o parte din istoria culturală a orașului, este fostul director al casei de cultură mai sus amintite, Răzvan Duncan, bun prieten cu Sever Suciu, care a consemnat în multe apariții editoriale despre viața și munca artistului.

„**Ce faceți, maestre?** (lui Sever Suciu) – Ce faceți, maestre? / – Lucrez la un rob, / sfâșii dalta, / ascut dalta, / arunc dalta, / dar lasă-mă, / lucrez la un rob; / o mână, / încă o mână și gata, / trei mâini, / patru mâini... – Ce faceți, maestre? / – Lucrez la un rob, / cinci mâini, / șase mâini, / Doamne, și nu pot să termin lucrarea, / Șapte mâini, / Opt mâini... / – Ce faceți, maestre? – Am murit, / nouă mâini, / zece mâini...” (Răzvan Duncan)

Sever Suciu, artistul popular, care așa cum îl numea Răzvan Duncan în cartea sa „Târnăveni – repere culturale și istorice”, un „**Brâncuși al Târnavelor**”, a fost, este și va fi al nostru și ne restituie ceea ce l-a mistuit o viață: arderea.

Dar el n-a murit, ci a plecat puțin în Veșnicia Materiei din care și-a plămădit Sinele!

UN VEȘNIC COLINDĂTOR AFLAT SUB PAVĂZA SFÂNTULUI ANDREI

In memoriam IOAN SORIN APAN

(1957- 2012)

Delia FLOREA

„Mergând, *învățați* toate neamurile” – aceasta este misiunea încredințată de Mântuitorul nostru Iisus Hristos apostolilor Săi, dintre care, „cel dintâi chemat” a fost Sfântul Andrei, care ne-a încreștinat neamul. Luându-l drept pildă pe cel ce a devenit ocrotitorul întregii suflări românești, profesorul Ioan Sorin Apan i-a învățat, în numele credinței, pe cei ce i-au stat în preajmă, modalitatea de păstrare nealterată a datinilor autohtone dar și pe cei din „alte neamuri”, fiind un vrednic mesager al tradițiilor românești peste hotare. Deși a fost preocupat de domenii extrem de diverse, a slujit Bisericii prin tot ceea ce a înfăptuit.

Personalitate complexă, membru al Academiei Artelor Tradiționale din România, absolvent a trei instituții de învățământ superior – Facultatea de Fizică din București (1981), Teologia Ortodoxă din cadrul Universității „Lucian Blaga” din Sibiu (1997) și Secția de Pictură Bisericească a Facultății de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca), a fost dascăl exemplar, scriitor, folclorist, pasionat etnolog, cântăreț, creator de artă populară”, „zugrav” de biserici ș.a.

Ioan Sorin Apan s-a născut pe meleagurile maramureșene, la Târgu-Lăpuș, și a copilărit la Baia Mare până la vârsta de zece ani. Mama sa era învățătoare și i-a semănat de timpuriu în suflet „un pic de muzică, și un pic de apetit cultural” pentru Maramureș. Încă din copilărie a studiat acordeonul, fluierul, naiul și pianul. De asemenea, știa să cânte la drâmbă și din solzi de pește.

În anul 1968, s-a mutat împreună cu familia sa, în orașul de la poalele Tâmppei, însă a păstrat vie dragostea pentru originile sale maramureșene. După ce absolvise Facultatea de Fizică, în anul 1981, când a devenit dascăl, Apan a fost repartizat în localitatea Bogdan Vodă, și a rămas acolo, aproape de locurile unde s-a născut și a copilărit, timp de doi ani. Se îndrăgostise „iremediabil” de satul românesc!¹

Încă din timpul studenției deprinsese „o viziune mistică asupra lumii, o viziune tradițională” prin stagiul îndelungat pe care l-a efectuat ani de-a rândul,

cu tenacitate, în cadrul Mănăstirii moldovene „Sihăstria”, ucenicind pe lângă vrednicul de pomenire părinte Ilie Cleopa, pe care-l prețuia mult și-l considera ca fiind „model de viață creștină”. La Bogdan Vodă însă Apan a descoperit „icebergul [sic] spiritualității românești”, a întâlnit „baza etnică, suportul creștinismului”, prezent în artefacte și în „comportamente semiotice”: „[...] Aici te porți într-o lume a semnelor cu sens care trimit la Dumnezeu...” Aprecia că, spre deosebire de omul (post)modern „care trăiește într-o lume în care adevărurile sunt valabile trei metri lungime și cinci minute”, omul tradițional trăiește „într-o lume a simbolurilor, a icoanelor”. „Pentru țărănul român natura era un imens templu de icoane. Toate aveau ceva de spus, toate-i vorbeau, toate îl ajutau să-și aducă cerul aproape”. În acest context, soluția optimă pentru cei din realitatea cotidiană ar fi ca tot ceea ce este modern să rămână „ancorat în tradiție”².

În calitate de dascăl de fizică iar apoi și de religie (din '97), s-a dedicat în mod prioritar educării tinerelor vlăstare. În toate instituțiile de învățământ în cadrul cărora și-a desfășurat apostolatul, Ioan Sorin Apan a ridicat adevărate „temple ale culturii”.

Împrejurările l-au dus din nou în ținuturile brașovene, mai întâi la Liceul Agricol din comuna Prejmer. Acolo, în 1984, a înființat un cerc extrașcolar numit „Academia Platonice”, unde tinerii săi învățăcei aveau ocazia să accedă la comori aparținătoare tezaurului muzicii universale, cu audiții exemplificatoare reprezentative, pe care Sorin Apan le aprecia ca fiind „O bază pentru culturalizare serioasă”. Împreună cu elevii care frecventau cercul, a pictat sălile de clasă ale liceului, biblioteca și cele peste 20 de laboratoare, care „au fost aranjate cu *picturi tematice* inspirate din diferite domenii: istorie, medicină veterinară, fizică etc. Toate erau însoțite de citate din *Evangelie*, scrise în limbile clasice greacă și latină. Astfel, a fost creat un *templu al culturii* [...]. Pentru că erau și picturi religioase, a izbucnit și un scandal. Se formase o brigadă serioasă de la Comitetul Central care controla școlile. Am înțeles mai târziu de ce, până la urmă, nu m-au luat la

¹ Cristian Ciurte. *Pentru țărănul român, natura era un imens templu plin de icoane*. interviu cu Ioan Sorin Apan. În „Lumea monahilor”, nr. 62, aug. 2012, p. 56.

² Ibidem, p. 58.

întrebări. Cei proști n-au înțeles nimic, iar cei deștepți au tăcut”, mărturisirea regretatului dascăl într-un interviu consemnat în presa brașoveană.

„Nicolae Titulescu” și „Andrei Șaguna” au fost alte licee asupra cărora și-a pus amprenta artistică prin pictarea sălilor de clasă, dar mai ales cea educațională, în cadrul atelierelor extrașcolare pe care le coordona cu *măiestrie pedagogică*³.

În 1987 a fost transferat la Liceul „Nicolae Titulescu” din Brașov, unde a rămas timp de un deceniu, iar acolo a inițiat cercul de Turism Alpin Cultural.

La Colegiul Național „Andrei Șaguna”, ajuns în 1997 prin transfer, a transformat laboratorul de fizică într-un „templu al Fizicii”. Pasionat fiind de etnografie și folclor, îndrăgind nespuse de mult tradiția românească, a înființat în cadrul acestui colegiu Minisatul „Sfântul Andrei” – un proiect unic în România, destinat îndeosebi adolescenților dornici să se familiarizeze cu tradițiile autohtone, cu meșteșugurile rămase din străbuni, cu sărbătorile etc. Așa au ajuns liceenii din Brașov să încondeieze ouă, să țeară cămăși ca odinioară, să sculpteze în lemn sau să picteze icoane. Împreună cu discipolii săi, Apan a reconstituit obiceiurile și tradițiile din mai multe zone etnografice românești, cu care a câștigat nenumărate premii naționale⁴. În cadrul numeroaselor „campanii de colinde” organizate cu elevii, s-au legat prietenii serioase. „Peste ani, au fost vreo șapte-opt cununii între elevii care absolviseră liceul. Chiar eu i-am dus la altar. Am fost naș la vreo 30 de botezuri, copii ai foștilor mei elevi”... Elevii săi au ajuns să iubească

atât de mult folclorul încât își sărbătoresc zilele de naștere în costume populare. Neoași ambasadori ai neamului nostru românesc, au fost cu ansamblul minisatului în schimburi de experiență în Germania, Franța, Ucraina și în Moldova. La Frankfurt pe Main, au dansat purtând costume populare în Sala Regilor Germaniei. În cei aproape 15 ani de când ființează, Minisatul „Sfântul Andrei” a devenit o adevărată instituție, recunoscută ca atare în țară și străinătate: colaborează cu toate muzeele importante, mai ales cu Muzeul Satului și Muzeul Țăranului Român, a participat la festivaluri și a fost invitat de onoare la majoritatea manifestărilor culturale românești organizate de Institutul Cultural Român – afirma Ioan Sorin Apan într-un interviu

acordat jurnalistului Harald Odățeanu.

Una dintre cele mai importante realizări ale sale este înființarea Seminarului Teologic „Dumitru Stăniloae” din Brașov, unde a fost o perioadă de timp și director, loc în care a pus foarte mult suflet, ca de altfel în toate cele pe care le-a înfăptuit. Pentru ca acest *vis* să devină realitate, s-a luptat ani de zile cu Ministerul Educației. A primit aprobarea corespunzătoare, dar și finanțarea necesară refacerii imobilului unde funcționează acest lăcaș de școlire a viitorilor teologi. De asemenea, a supravegheat cu mare atenție toate lucrările de reamenajare, timp de trei ani, pe tot parcursul duratei lor.

Înzestrat fiind cu multiple și variate haruri, Apan era și un pasionat zugrav de biserici. A pictat capela de la Spitalul de Copii din Brașov, un lăcaș de cult de la Ozun și două biserici din Toplița. În calitate de scriitor, ne-a dezvăluit câteva *taine*. *Taina Mării Negre – Oceanografie și folclor*, *Taina Cerului – Astronomie și folclor* ș.a.

După o crâncenă luptă de doi ani cu o boală nemiloasă, la vârsta de 55 de ani, în ajunul sărbătorii Schimbarea la Față a Domnului, Ioan Sorin Apan a plecat să colinde în ceruri. Pe ultimul drum, ucenicii și-au condus maestrul îmbrăcați în veșminte populare și cântând colinde. Astfel l-au petrecut pe acest *om dăruit*, care știa „să lege punți” acolo unde alții văd doar prăpăstii, respectându-i dorința: „Îmi doresc ca, împreună cu elevii pe care îi iubesc, să rămânem veșnic colindători.” (Ioan Sorin Apan).

Ioan Sorin Apan

³ Mădălin Iacob. *Profesorul Ioan Sorin Apan a trecut la cele veșnice*.

„Lumea monahilor”, nr. 62, aug. 2012, p. 62-63.

⁴ Idem.

TONY DELCIELLO: ULTIMUL TOCILAR DIN CHICAGO

Marian PETRUȚA

www.RoUSA.blogspot.com

Acum câteva săptămâni, trecând pe o stradă dintr-o suburbie vestică a metropolei Chicago, privirea mi-a fost atrasă de un personaj rupt parcă dintr-un film vechi. Un tocilar, în adevăratul sens al cuvântului, unul care ascute cuțite și foarfeci. Un om dintr-o eră ce practică încă o meserie pe care o credeam demult apusă, cel puțin aici, în America. Meseriașul împingea un cărucior dotat cu o pânză abrazivă acționată mecanic de niște pedale.

Numele lui este Tony Delciello, are 68 de ani, și îți dai seama repede că este italian, după accentul apăsător cu care vorbește limba engleză. A imigrat în America la mijlocul anilor '60, din regiunea italiană Pescolanciano. A învățat meseria de a ascuți cuțite de la meșteșugari italieni, pentru a-și suplimenta veniturile. Ulterior, după ce și-a pierdut locul de muncă, această meserie a devenit o sursă continuă de venit. Acum, de peste 30 de ani, din primăvară până în toamnă, colindă străzile umbrite de copaci, din suburbiile Chicagoului, în căutarea de clienți cărora să le ascute uneltele.

La sunetul clopoțelului ce stă atârnat de roata căruciorului, americanii ies în stradă aducându-și foarfecile, cuțitele, topoarele sau ce mai au ei prin ogradă, pentru a fi ascuțite de mașinăria magică a lui Tony. Acesta se oprește, caută o suprafață cât mai dreaptă unde să-și instaleze căruciorul și apoi se așază pe scaun și începe să pedaleze piatra abrazivă, ce în scurt timp începe să arunce în aer scântei la contactul cu metalul.

Ma apropiu și-l întreb de unde are o astfel de mașinărie! Tony îmi spune că asta este cel de-al treilea exemplar. El începe să povestească cum primul lui cărucior, pe care-l mai are încă acasă, are 90 de ani vechime, cel de-al doilea i-a fost furat acum câțiva ani, iar cel de acum este mai nou, construit de către un tâmplar local. Numele său, Tony Delciello, scris de mână cu roșu, stă inscripționat la loc vizibil, pe cărucior.

Câțiva oameni se opresc și ei lângă mașinărie curioși să întrebe cum pot să-l contacteze dacă au nevoie de el.

„Nu mai merg în zona aia, nu se mai merită. S-au schimbat locuitorii, oamenii nu mai ies afară să le ascute uneltele” – îi răspunde Tony lui Chris Celimos, un imigrant grec ce vroia să afle când ajunge și-n zona lui. Dezamăgirea putea fi simțită în glasul italianului.

Meseriașii ambulanți puteau fi văzuți în Chicago încă de pe la 1847, când imigranții evrei, italieni sau greci își ofereau serviciile, înșirați fiind de-a lungul străzilor din zona centrală a orașului. Una dintre piețele cele mai populare din Chicago pentru astfel de comercianți era Maxwell Street Market, care era deschisă șapte zile din șapte. Acum, în 2012, Tony este probabil unul dintre ultimii tocilari ambulanți din zonă, care mai practică o astfel de îndeletnicire. Nu este căsătorit și nici nu are copii, așa că nu are cui să mai predea ștafeta, meseria lui dispărând probabil odată cu el.

Prezența lui Tony pe străzile din zonă produce oamenilor nostalgie. El le reamintește americanilor de vremea copilăriei lor, când era la ordinea zilei să vadă așa ceva pe străzi. Îmi amintesc și eu că am văzut o astfel de mașinărie acum câțiva ani, la unul din muzeele din Chicago. Să văd însă una pe stradă, în acțiune, era o adevărată încântare.

Între timp, Tony a terminat de ascuțit câteva perechi de foarfeci pentru care încasează 6 dolari. Un dolar pentru fiecare. După părerea oamenilor, prețul este mai mult decât accesibil.

Tony se ridică de pe scaun, își scutură hainele de particulele de metal, mai stă puțin de vorbă cu noi, apoi își ia căruciorul de mâner și pornește agale pe stradă în jos, în căutare de noi clienți, care vor fi atrași probabil de sunetul clopoțelului ce atârna de roată și, la fiecare rotație de 360 de grade, produce un: bling, bling, bling...

UN DESTIN AL DIASPOREI ROMÂNE: MARIA VENTURA

Ofelia MARIAN

În 1938 actrița franceză de origine română, Maria Ventura, era prima femeie care pune în scenă o piesă la Comedia Franceză. Este vorba despre *Ifigenia* de Racine. Care a fost traiectoria vieții și activității sale? Un răspuns complet ne este oferit de cartea *Maria Ventura* scrisă de Ioan Massoff și Gheorghe Nenișor, apărută în colecția *Oameni de seamă* a Editurii Tinerețului din București, în 1966.

Construit pe pilonii unei riguroase cercetări documentare, volumul prezintă viața actriței care a pornit din intelectualitatea băcăuană, mama Fașeta Vermont fiind fiica profesorului Iosif Vermont și sora pictorului Nicolae Vermont. Trăind într-un mediu cultural deosebit de efervescent, Fașeta Vermont se simte devreme atrasă de teatru și urmează Conservatorul din București. După absolvire, devine actriță a Teatrului Național din capitală, calitate în care îl va cunoaște pe scriitorul Grigore Ventura, tatăl Mariei, venită pe lume în 13 iulie 1886.

Crescută într-un mediu artistic boem, fetița se bucură de căldura familiei și de prietenii care treceau des pragul casei de pe strada Nouă (azi Edgar Quinet), fiind în centrul atenției prin dragălașenia ei: „La adăpostul pantalonilor, copilița neastâmpărată se dădea de-a dura pe rampa scării casei [...] Trupul îi era firav, fața mobilă și elastică, luminată de ochi albaștri, strălucitori, expresivi [...] Le înțelegea pe toate. Înainte să împlinească șase ani știa să scrie și să citească.”¹ Cucerită de farmecul și inteligența copilei, părinții sunt preocupați să-i ofere o educație cât mai aleasă. Unul dintre primii săi dascăli particulari a fost Bogdan Petriceicu Hasdeu, care tocmai își pierduse fiica.

Maria Ventura

Aflat în acel moment critic al existenței sale, profesorul și-a concentrat atenția cu multă afecțiune asupra sa.

Anul 1895 este unul nefast pentru micuța Maria, pentru că își pierde mama, bolnavă de uremie. Fașeta Vermont-Ventura moare la numai 44 de ani lăsând în urma ei o fetiță de 9 ani în grija tatălui care o va modela cu multă dragoste. Moartea mamei a transformat-o dintr-un copil zglobiu într-unul liniștit, care prefera lectura unor întâlniri cu prietenile de vârsta ei. Au fost ani de amărăciune dar cu multe acumulări intelectuale care îi vor fi de mare folos în gimnaziu. Înscrișă la pensionul Negoescu, Maria Ventura caută, împreună cu tatăl ei, să-și refacă viața, într-o nouă locuință de pe strada Academiei, unde vor angaja o domnișoară bătrână irlandeză. De Miss O'Neill viitoarea actriță va fi foarte atașată. Iată cum era văzută domnișoara Ventura în acea perioadă: „Era o nebunatică, avea o memorie remarcabilă, se urca pe bănci și recita

¹ Ioan Massoff și Gheorghe Nenișor, *Maria Ventura*, București, Editura Tinerețului, 1966, p. 32.

pasaje întregi din piese de teatru. Când spunea *La icoană* de Vlahuță, făcea fetele să plângă. Nu se omora cu învățătura, dar știa întotdeauna. Simțământul ambiției o îndemna să nu se lase mai prejos de colege, o minte intuitivă o făcea să înțeleagă sensul celor ce învață, fără prea mare osteneală.”²

Anul 1900 o găsește pe Maria Ventura studentă în anul I la Conservatorul de artă dramatică din București, iar 1901 ca debutantă (în 21 februarie) la Teatrul Național, la numai 15 ani. Iată amintirea studentei Maria Ventura păstrată de Constantin Nottara: „Când a venit să învețe arta teatrală la noi la Conservator, a fost plină de sânguință și de exactitate.”³ Idealul timpuriu spre perfecțiune a ajutat-o să se remarce repede, determinându-l pe tatăl său să facă sacrificii pentru ea. El se hotărăște să o trimită la Paris pentru studii aprofundate în teatru și astfel Maria Ventura pornește la 15 ani spre capitala Franței cu tatăl său și cu Miss O'Neill. Ajunsă la Paris dă examen la Conservator dar, spre surpriza ei, ratează totul din pricina accentului care a stârnit hohote de râs. Cu firea sa răzbătătoare repornește pe același drum cu mai multă hotărâre. Își propune așadar, ca până la următorul concurs, să se pregătească în așa fel încât să treacă cu bine peste el, ceea ce se va întâmpla, auditoriul fiind impresionat de interpretarea sa din *Racine*. Grație talentului pe care îl cultivă cu multă grijă și frumuseții stranii date în special de ochii mari, umbriți de gene lungi, tânăra cucerește repede publicul parizian, pătrunzând cu ușurință în medii artistice elevate, unde îl va cunoaște pe Eduard de Max. Născut la Iași în familia unui medic, el era deja cunoscut ca un foarte bun actor, deși în momentul întâlnirii lor avea doar 30 de ani. Relația lor s-a transformat repede într-o idilă (singura iubire cunoscută a Mariei Ventura) cu serioase influențe asupra actriței care, prin intermediul lui, o va cunoaște pe Sarah Bernard, alături de care va juca, artista franceză marcându-i cariera.

În 27 iulie 1905 obține licența cu rolul Roxanei din piesa *Bajațet* a lui Racine, fiind urmărită, din sală, de Sarah Bernard și de Max. Rezultatele bune din studenție i-ar fi dat dreptul să ajungă la Comedia Franceză, dar alege Teatrul Odeon pentru că i se pare mai receptiv la modernitate. Este o perioadă de căutări în care joacă cu frenezie pe mai multe scene pariziene, printre care și cea a Teatrului „Sarah Bernard”, unde va reveni la începutul stagiunii 1908-1909. Ajunsă la pragul

maturității, este atinsă de aripa gloriei, dar fără viață personală, nealocându-și timp nici pentru a-și întemeia o familie, nici pentru tatăl său, bolnav, care trăia singur în București. Acesta moare în 1909, fiica neputând fi prezentă la înmormântare din pricina contractelor care trebuiau onorate. Momentul a fost unul dramatic în existența Mariei Ventura care părăsește Teatrul „Sarah Bernard”, reîntorcându-se la Odeon unde era director Antoine care a avut o influență hotărâtoare în maturizarea ei. Preocupat de repertoriul teatrului, Antoine, inaugurează seria reprezentațiilor lunare cu piese inedite ale unor scriitori necunoscuți, ceea ce era pe placul actriței care toată viața a avut aceeași deschidere spre nou, ca și spre clasic. Bucurându-și spectatorii cu verva și talentul său, Maria Ventura a parcurs zece ani deosebiți în cariera sa, jucând mult și în travesti.

Anul 1913 este cel al revenirii în țară, cu gândul refacerii după munca imensă depusă în tot acest timp. Dar, odată ajunsă în România, a fost descoperită de un ziarist, ceea ce i-a adus o solicitare de a se prezenta la un festival la Ateneu. Nu a refuzat, bucurându-și publicul de acasă cu talentul său. Iată câteva impresii consemnate în „Rampa” din 9 octombrie 1913: „Ateneul plin a ascultat-o cu sfințenie, a aplaudat-o cu dragoste vrednică de marele talent al artistei. Dintre perdelele vechi și grele ale scenei de la Ateneu, domnișoara Ventura a apărut drăgălașă, sfioasă, tulburată parcă de aplauzele prelungite, cu care a salutat-o publicul românesc, admiratorii ei cei mai înflăcărați [...]”⁴. Căldura cu care a fost primită a produs un ciudat efect în inima sa care era împărțită între cele două țări: România și Franța, iubirea pentru pământul natal fiind atât de mare, încât de-seori a fost deasupra bucuriilor date de succesele obținute pretutindeni. Așa se explică faptul că, timp de șase ani, s-a implicat în diverse acțiuni umanitare din România (a fost prezentă în spectacole date în beneficiul Aristizzei Romanescu și a îngrijit cu devotament răniții de pe front din timpul Primului Război Mondial).

După periplul emoționant și istovitor din România, revine la Paris, unde, în 20 octombrie 1919, debutează pe scena Comediei Franceze în piesa lui Pierre Wolff, *Vălul sfâșiat*. Revenirea în atmosfera pariziană nu a fost un succes, el făcându-se simțit de abia în ianuarie 1921, în rolul Fedrei din piesa omonimă a lui Racine. Rolul interpretat a atras publicul prin modernitatea abordării tragediei clasice care, sub ochiul atent al Mariei Ventura, a ieșit din rigiditatea cunoscută

². Idem, p. 41.

³. Idem, p. 49.

⁴. Idem, p. 115.

până atunci. Deși succesul acestei piese i s-a datorat în mare parte, totuși actrița nu s-a bucurat de roluri mari în următorii ani în care a suferit mult și din cauza morții lui Eduard de Max, survenită la 3 noiembrie 1924. Acel an i-a mai adus o veste tristă, către sfârșitul său: emiterea unui decret care interzicea cetățenilor străini să joace la Comedia Franceză. Pusă în fața acestei situații, revine în ianuarie 1925 în România pentru o lună, răstimp în care a jucat la București unde a semnat un contract cu Teatrul Național pentru stagiunea următoare. Balansul dintre România și Franța a fost pentru ea o adevărată mană cerească. Din această perioadă, în care a jucat în *Fedra* și la București, datează o amintire a lui Camil Petrescu: „Eleganța gestului, calitatea vocii, știința de a spune versuri fac din domnișoara Ventura o superioară tragediană. Dacă la aceste însușiri adaugi și copleșitoarea domniei sale feminitate, înțelegi că era o Fedră cum nu se poate mai potrivită [...]”⁵. Pendularea între țara natală și fascinantă Franța îi smulge actriței, la un moment dat, mărturisirea: „Când părăsesc România am întotdeauna senzația unei sfâșieri dure-roase. Gândul că mă despart de țară și de publicul românesc pe care îl îndrăgesc îmi provoacă o mare tristețe, pe care cu greu o înlătură dragostea cu care sunt primită în Franța.”⁶

Deceniul 1926-1936 a fost unul deosebit de fructuos, în care s-a bucurat de succesele obținute atât în țară (amintesc aici că între 1929-1934 a condus propriul teatru, din București, care i-a purtat numele și care a avut câteva spectacole remarcabile), cât și în afara ei. Cum a rezistat acestui ritm? Iată explicația oferită de cartea lui Ioan Massoff și Gheorghe Nenișor: „Sculată la ora opt, era prima la repetiția de dimineață care începea la nouă și jumătate (exactitatea ei era proverbială). Repetiția dura până la douăsprezece și jumătate; după o masă frugală, abia avea timp să ajungă la repetiția de după amiază care începea la două și jumătate și se sfârșea

la șapte și jumătate. Trecea direct la cabină pentru a se machia în vederea spectacolului de seară; spectacolul început la ora opt și jumătate se termina în jurul orei douăsprezece.”⁷

Bucuriile avute în carieră până în anul 1936 nu prevesteau în niciun fel anii grei ce vor veni și faptul că Maria Ventura nu-și va mai revedea țara. Se făceau tot mai simțiți norii amenințători ai celui de-al Doilea Război Mondial și ideile antisemite ce vor duce la orgiile din anii '40. Este perioada în care este descoperită, în Franța, originea israeliteană maternă a actriței provenită din România.

Acest val politic îi va aduce prejudicii, după ce în anul 1937 fusese decorată cu Legiunea de noare și în 1938 cunoscuse un succes enorm ca regizoare la Comedia Franceză. În 1941 este dată afară de la Comedia Franceză și, luată de vârtejul vremurilor, îmbrățișează ideile de stânga, trăind totuși în demnitate, chiar dacă nivelul de trai era acum altul decât cel pe care îl avusese ca societară a renumitului teatru. În țară se știa despre situația ei destul de precară, grație lui Tudor Arghezi care a publicat o *Tabletă* în „Bilete de papagal”, prin care îi informa pe români despre traiul artistei.

Bolnavă de uremie ca și mama ei, Maria Ventura moare la 3 decembrie 1954, lăsând în urma ei doar o mobilă valoroasă, cărți și câteva obiecte de artă.

Nume sonor atât în cultura română, cât și în cea franceză, ea a rămas în amintirea contemporanilor grație mimicii sale expresive care a ajutat-o să interpreteze mari roluri în teatru. Personajele interpretate de ea din Racine, Molière, Cehov, Shaw, Pirandello, Lenormand, Mauriac au avut aceeași strălucire ca cele din dramaturgia românească unde a excelat în piesele lui Alexandru Chirițescu și Mircea Ștefănescu. În încheierea acestei scurte prezentări mai amintesc filmele mute în care a jucat Maria Ventura: *Fiul lui Carol Quintul*, *Sfântul lui Robespierre* și *Mizérabilii*.

⁵. Idem, p. 160.

⁶. Idem, p. 158.

⁷. Idem, p. 208.

„PIETRELE MELE DE DRUM ERAU MĂSURATE NUMAI DE CERURI ȘI STELE”

GHEORGHE CHIVU

(fragment dintr-o eventuală monografie)

Angela Monica JUCAN

În urma Războiului pentru Reîntregirea Neamului, statisticile indicau, în România, un număr de 350.000 de orfani de război, dintre care doar 20.000 au putut fi luați în ocrotirea statului¹.

Gheorghe Chivu a fost unul din cei 20.000. Ajuns în grija Casei Invalizilor, Orfanilor și Văduvelor de Război (I. O. V. R.), el și-a petrecut copilăria mai mult prin internate, excepție făcând vacanțele. Regimul de viață a fost auster, ca în asemenea așezăminte, dar copilul era obișnuit de acasă cu lipsurile, poate mai puțin cu disciplina. Șansa de a învăța carte a compensat, întrucâtva, pierderea tatălui. Amară șansă. Dar viitorul a fost demn.

*Sunt fiul tuturor celor care luptând pentru cei mulți n-au
ajuns să mă mai aibă.*

Sunt fiul tuturor celor cu barba în iarbă.

*Ca bărbănocul am răsărit printre cadavre de sângerări de
ferige*

„Imperiala mare”

Sub protecția amintitei instituții, Gheorghe Chivu urmează școala primară, apoi gimnaziul și începe cursurile Seminarului Teologic din Constanța. Copilul s-a atașat mult de acest oraș. Marea, portul, pescărușii îi vor rămâne pentru totdeauna în inimă. Reproducem câteva rânduri din fragmentul autobiografic redactat la persoana a treia, aflat în păstrarea profesorului Dragomir Ignat: „Dar peisajul dobrogean și marea se pare că i-au fost dascălii cei mai demn de urmat. A cunoscut aici diferitele neamuri dintr-un port cosmopolit, atât pe localnicii români, greci, armeni, turci, tătari, cu tot ceea ce caracteriza pe vremea aceea Dobrogea: panaiere (iarmaroace) cu negustori ambulanți de bragă, susan, halviță, halva, pepeni, cereale etc., unde se aciunau totdeauna tiribombe, cu scrâncioabe, ringhișpiluri, jocuri de noroc, cu pungași de

*bușunare și [tineri?]² pe lângă care treceau cadâne, flori de
trotuar ale pierzaniei”³.*

„Te-aplaude, să mi te cânte / Furtunile de pescăruși”

La Constanța a văzut Gheorghe Chivu și pescărușii, duși, mai târziu, din suflet și memorie, în poezii. Îi vor fi plăcut zborul lor iute, viața de cârd – sociabilitatea, spiritul de camaraderie, solidaritatea –, apropierea de oameni, încrederea în ei (cuihuri prin poduri, însoțitori ai pescarilor pe bordura bărcilor sau ai marinarilor pe puntea vapoarelor)⁴, lupta

² Cuvânt ilizibil.

³ Fraza este construită în anacolut. Descrierea este în ton cu alta, făcută Constanței interbelice de Pavel Chihaia. Transcriem, pentru completarea culorii locale, un fragment: „Toți locuitorii știau și erau mândri că adunătura umilă de case cu ziduri de pământ își înfrățise soarta cu aceea a portului, care le trimitea în valuri ciorchinii de banane și căpățânile de zăbăr, șterpelite de prin magazii, covoarele ascunse în sacale, țigările în ciorapi, mahmudelele și cocoșii de aur în jimbile albe, alfișorul în pachete banale de țigări. Vechiul cartier Tomis se înconjurase de un hotar nevăzută către orașul impunător, aproape modern, dar lipsit de interes comercial” (Pavel Chihaia, *Blocada. Antologie dobrogeană*. Roman, ediție definitivă, Cluj-Napoca, Dacia, 2005, p. 16).

⁴ Pescărușii se adună zgomotoși în jurul bărcii. Le este foame și așteaptă micul dejun. Deja s-au învățat cu pescarii. Cel mai curajos se așează pe co-pasta bărcii și stă cu ochii ațintiți asupra peștelui din cârlig, așteptând să i-l arunce. Atunci și alți pescăruși se reped și începe cursa contra cronometru. Îl aleargă pe norocos pentru a-i fura bucata de pește. Când vreă să ridici aduni în jurul tău este suficient să strigi Vasilică sau Costică și vei ridica mâna deasupra capului. Din senin apar imediat lângă barcă stoluri. Într-o zi, când am aruncat volta, s-a întâmplat să cadă deasupra unui pescăruș nepăsător. Acesta nu s-a ferit și năilonul a căzut peste aripile sale. Speriat, s-a zăbătut și s-a încurcat și mai tare. L-am tras cu grijă și cu greutate în barcă. Nu doream să-l rănesc, sau să-mi rupă năilonul, riscând să moară apoi lipsit de posibilitatea de a-și lua zborul. Din senin, peste 30-40 de pescăruși nervoși mi-au înconjurat barca, alarmați de fițetele captivului. Se repezeau în picaj ca niște avioane asupra bărcii, încercând să mă atace. Zgomotul era infernal. Captivul avea năilonul încurcat printre penele aripilor și ghearele ascuțite. Cu ciocul încovoiat ca un vul-tur, se repezea să mă cinpească. Luând un prosop, l-am prins de cap și picioare și, cu greutate, am desfiat firul de năilon. Asaltul stolului de pescăruși furioși devenise foarte periculos. Penele pescărușului erau de un alb strălucitor, cu rezonanțe de gri pe vârful aripilor. Ochii verzi mă fulgerau cu furie și ură. Reușind să desprind năilonul, i-am dat drumul să zboare. Întreg stolul l-a înconjurat și s-au îndepărtat gălăgioși spre mal. – Virgil Stan, *Pescar sportiv la Marea Neagră*, în „Phoenix Mission”, Arizona, 28 febr. 2009,

¹ „Am cetit într-un anuar editat de Ocrotirile sociale, că numărul orfanilor de război se cifrează în România la 350 mii. // Dintre aceștia de abia 20 mii au putut fi așezați în diferitele institute ale statului, ceilalți sunt lăsați în îngrijirea mamelor, a rudeniilor sau a particularilor, cu o pensie conformă bugetului” (Octavian Prie, *Orfanii de război*. O mare chestiune națională în părăsire, în „Țara noastră”, 4, nr. 3, 21 ian. 1923, p. 91-94).

pentru hrană sau preferința culinară comună (conform mărturiei orale a nepotului gazdei sale din Sighet – ing. arh. dr. Gelu Zaharia –, lui Gheorghe Chivu, altfel, nepretențios la mâncare și nemofturos, îi plăcea cel mai mult peștele, ca și ihtiofagei păsări care de la pește își trage și numele).

„Am început cu mângăleala iar din clasa a II-a primară am încercat niște versuri despre război”⁵

La Constanța a luat prima dată Gheorghe Chivu penelul în mână și primul model i-a fost marea.

Aici a făcut și primele încercări literare, inspirat tot de mare. *Am început să scriu la Constanța de la vârsta de 8 ani, cu marea înaintea caietelor mele; dar marea nu s-a îndurat să treacă atât de albastru și adâncă în paginile mele și încă o aștept⁶.*

Despre anii de școală, nu știm prea multe. Informațiile din diferite surse nu coincid și n-am avut posibilitatea să le verificăm. Gheorghe Chivu a spus în repetate rânduri că a fost întreținut la școală de Casa Invalizilor, Văduvelor și Orfanilor de Război și că a urmat școala primară și școala secundară la Constanța. Nu e precizat nicăieri anul în care a fost dat la școală, dar putem desprinde niște indicii din diverse afirmații ale lui. Întrebat într-un interviu⁷ care muză consideră că l-a inspirat mai întâi, răspunde: *Am început cu mângăleala, iar în clasa a II-a primară am încercat niște versuri despre război.* Într-un interviu anterior⁸, rugat să relateze despre primele preocupări literare, Gheorghe Chivu indicase ceva mai exact momentul, vorbind despre aceeași clasă a doua: [...] *Deci, să-mi aduc mai bine aminte, cam din clasa a II-a primară. / Am început să scriu la Constanța de la vârsta de 8 ani [...].* Dacă în clasa a doua avea opt ani, înseamnă că n-a fost dat cu întârziere la școală. Luând „de bună” declarația că l-a avut profesor la Constanța pe Anton Holban și considerând că a început școala în 1919, putem conchide că în 1925⁹ Chivu intra în clasa a șasea. Mai știm că Gheorghe Chivu a urmat, mai târziu, cursurile Seminarului Teologic Ortodox, pe care le-a început tot la Constanța, le-a continuat la Dorohoi și le-a terminat la Galați. N-am aflat dacă Seminarul a fost opțiunea lui Chivu sau i-a fost impus de cineva. Explicația motivului acestor mutări (scrisă la persoana a treia) din filele autobiografiei păstrate de prof. Dragomir Ignat este în mod sigur „contrafăcută”: *Spre a putea citi mai multă literatură, caută să scape de regulamentul sever al școlii și trece la alte școli unde credea că ar putea să promoveze cu mai puțin efort*

http://phoenixmission.org/web/index.php?option=com_content&view=article&id=459&Itemid=304

⁵ „Pentru socialism”, 22, 5409, 19 iun. 1971, p. 3.

⁶ „Pentru socialism”, 18, 4375, 17 febr. 1968, p. 2.

⁷ „Pentru socialism”, nr. 5409, 19 iun. 1971, p. 3.

⁸ „Pentru socialism”, nr. 4375, 17 febr. 1968, p. 2.

⁹ Anton Holban a fost profesor în Constanța, la Școala Normală, în anul școlar 1925-1926.

la științele exacte. Tocmai la științele exacte! De când lumea, școlile teologice au avut profil umanist, disciplinele realiste făcându-se mai mult de formă... Adevărul este că, la sfârșitul anului școlar 1930-1931, Seminarul din Constanța s-a desființat, și elevii au fost repartizați la alte școli. Așa a ajuns Gheorghe Chivu la Dorohoi.

**„Cărarea-mi fuge pururi înainte /
Și-n urma mea rămâne drum bătut”**

În 1930, și Seminarul „Pimen Mitropolitul” din Dorohoi¹⁰ fusese amenințat cu desființarea și, pentru a se salva, tocmai intra într-o perioadă de funcționare extrabugetară. În aceste condiții primea, totuși, în 1931, 33 de elevi de clasa a VIII-a de la Seminarul din Constanța, printre care în mod cert a fost și Gheorghe Chivu. În acel an, clasa a VIII-a a Seminarului din Dorohoi a avut, cu cei veniți de la Constanța, 63 de elevi (poate împărțiți în două clase). Aici se făcea serios carte, iar educația urma principiile unei morale sănătoase și ale cultivării respectului față de valorile noastre culturale.

Seminarul dorohioian a primit numele „Pimen Mitropolitul” ca omagiu pentru cel care dăduse binecuvântarea înființării acestei școli teologice – Mitropolitul Pimen Georgescu. În scurt timp, așezământul a dobândit renumele de „Școala de la răscruci”, deoarece școlariza orfani de război, copii ai invalizilor de război, copii din Basarabia și din Bucovina. Părintele director era foarte atent la nevoile elevilor și, dacă părinții nu puteau plăti taxele, dar copiii învățau bine, le ștergea datoria. Credem, de aceea, că Gheorghe Chivu va fi fost printre elevii buni. El spune, de altfel, că la Dorohoi a citit cărțile dintr-o bogată bibliotecă particulară (nu am reușit să descifrăm în manuscris numele proprietarului).

Școala funcționa într-o clădire nouă, impunătoare, cu trei niveluri și, separat, dependințe. Clădirile erau amplasate în mijlocul a 5 hectare de pământ plantat cu arbori fructiferi. Școala era bine dotată – avea laboratoare și o bogată bibliotecă; în curte erau o sufragerie, bucătăria, alte anexe gospodărești, un

¹⁰ Datele despre Seminarul din Dorohoi sînt extrase din articolele:

- *** *Seminarul Teologic Liceal Ortodox Sfântul Ioan Iacob, Dorohoi*, în „Orthodox Wiki”,

http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:qHaK0vwaPrYJ:ro.orthodoxwiki.org/Seminarul_Teologic_Liceal_Ortodox_Sf%C3%A2ntul_Ioan_Iacob_Dorohoi+%22SEMINARUL+PIMEN+MITROPOLITUL+DIN+DORHOI%22&cd=1&hl=ro&ct=clnk&gl=ro

http://www.seminaruldorohoi.ro/index.php?file=istoric_seminar

- Pr. prof. Constantin Muha, *Seminarul Teologic Liceal Ortodox „Sf. Ioan Iacob” – Dorohoi*,

<http://64.233.183.104/search?q=cache:1FPvwTltux8J:www.trinitas.ro/editura/cm/2001/09/seminar-dorohoi.php+seminarul+teologic+constanta+istoric&hl=ro&ct=clnk&cd=4&gl=ro>

turn de pază, o troiță. Seminarul avea turbină electrică proprie, ceea ce pentru acei ani nu e puțin lucru, și un automobil Chevrolet pentru transportul profesorilor. În proprietatea Seminarului, mai erau 25 de hectare de teren agricol și un lot de pământ la Techirghiol. Seminarul se autogospodărea, elevii participau la muncile agricole, cultivau legume, îngrijeau livada, iar produsele recoltate erau folosite la cantină.

Elevii mai buni din clasele superioare primeau unele funcții retribuite. Alții erau numiți șefi cu diverse atribuții: șefi de meditații, de dormitoare, la infirmerie, responsabili cu muncile administrative – în curte, la bucătărie etc.

Director era preotul Dumitru Furtună¹¹, la inițiativa căruia s-a înființat, în 1923, seminarul (găzduit în mai multe clădiri, înainte de a i se fi construit localul propriu). Directorul era recunoscut nu numai ca preot și profesor de vocație, ci și ca folclorist și etnograf, iar în munca de culegător de folclor îi antrena și pe elevi. Nu știm dacă și Chivu a contribuit la adunarea materialului folcloric. Probabil, da. Elevii aveau vacanță de Crăciun și de Paști și se întorceau la școală cu creații populare culese din zona lor. Directorul pune mare accent pe lărgirea orizontului cultural al elevilor și pe dezvoltarea talentelor lor artistice. Se montau spectacole, se organizau șezători, se făceau excursii; cu reprezentațiile teatrale, se mergea „în turneu” prin satele din apropierea Dorohoiului și peste Prut și era un permanent schimb cultural între elevii de pe malurile Prutului, fiindcă și ceilalți veneau în vizită. Putem pune concluzia că atmosfera în Seminar nu era foarte rigidă. Totuși, Chivu nu a rămas cu cele mai plăcute impresii despre Dorohoi. Se pare că nu a reușit să se impună în școală așa cum și-ar fi dorit și a păstrat mai degrabă un sentiment de frustrare. Din afirmațiile lui, știm că la Dorohoi s-a petrecut debutul în presă, în revista școlară „Crizanteme” (despre care n-am găsit undeva vreo altă mențiune), cu o poezie pe care însă „conducerea” a publicat-o sub numele altui elev! Poate nu i-a plăcut, după plina de viață Constanța, liniștitul târg moldovenesc, care însă era centru de județ și nu era deloc mic – conform recensământului din 1930, avea 211.354 de locuitori, între care predominau, masiv, românii (92,1%), după care urmau, mult inferiori ca număr, evreii (7%), iar alte naționalități atingeau procentul infim de abia 0,9%. În proporție chiar ceva mai mare decât populația românească era reprezentată religia ortodoxă (92,4%); în schimb, la cea mozaică procentul era (firește) egal cu cel al locuitorilor evrei. Sunt cifre care sugerează o viață așezată, care-i va fi părut artistului în devenire ștearsă, interesantă mai mult în

punctele negustorești. Poate că era, prea mult, „locul unde nu s-a întâmplat nimic”.

În anii în care Gheorghe Chivu a urmat cursurile teologice la Dorohoi, corpul profesoral seminarist de aici ajunsese să fie unul de elită, prin efortul părintelui Furtună de a atrage cadre didactice valoroase, atât pentru disciplinele teologice, cât și pentru cele laice. Însuși directorul era un preot și un profesor cu har deosebit. Preda Istoria Bisericii, dar dădea și sfaturi legate de întreaga viitoare activitate pastorală a elevilor.

Seminarul din Dorohoi a dat câteva promoții de preoți care s-au remarcat în activitatea lor pastorală. Preotul ieromonah Ilarion Argatu¹² (născut la 2 august 1913) trebuie să fi fost coleg al lui Chivu, poate în altă clasă, fiind cu jumătate de an mai mic.

Nu putem înțelege insistența lui Chivu în a face să se creadă că ar fi învățat trei ani la Dorohoi și doar unul, ultimul, la Galați: [...] *urmează la Dorohoi trei ani, reușindu-i aici promovarea așa cum se și aștepta. [...] Ultimul an îl petrece la Galați* [...] – spune el. Adevărul e altul și de data aceasta. Prin voia unui oarecare inspector adjunct de la Cernăuți – profesorul de liceu Ioan Botezatu –, om limitat și mânat de interese mărunte, în 1933 a fost lichidat și acest seminar (care s-a redeschis abia peste 60 de ani), iar elevii au fost nevoiți să se mute în altă parte, pentru continuarea studiilor. E clar că Gheorghe Chivu nu a putut fi elev al unei școli desființate. A învățat la Dorohoi, deci, în anii școlari 1931-1932 și 1932-1933.

„Dunărea mi se primenește cu pești”

Gheorghe Chivu a ajuns, astfel, în toamna lui 1933, la Galați. Nu știm dacă transferul în acest oraș s-a făcut din oficiu (având în vedere faptul că elevul Chivu se afla sub tutela I.O.V.R.), sau Galați a fost propria-i opțiune. În orice caz, și apropierea de casă trebuie să fi contat. Desființarea Seminarului din Dorohoi nu este singurul indiciu al mutării lui Chivu în orașul de pe Dunăre. Armata îl are înregistrat ca seminarist la Galați, din anul încorporării (1934), până la absolvirea școlii (1937), deci trei ani. Dacă ar fi urmat doar ultimul an în acest oraș, prezența sa la Galați n-ar fi putut fi anticipată cu trei ani mai devreme. De aceea credem în evidențele armatei și „mai” puțin în relațiile pătrunse bine de imaginația artistului. De altfel, arhiva militară istorică ne oferă și numărul diplomei de absolvire a Seminarului: 543 din 1937, ceea ce infirmă categoric declarația lui Chivu

¹¹ Informațiile despre prof. pr. Dumitru Furtună provin din aceeași sursă (vezi nota anterioară).

¹² *** 2 august 1913 – S-a născut în Valea Glodului-Vulturești, județul Suceava, preotul Ilarion Argatu, ieromonah și apreciat duhovnic, pe site-ul Patriarhiei Române, http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:O86LAS0wb3EJ:www.basilica.ro/ro/aniversari/2_august_1913_s_a_nascut_in_valea_glodului_vulturesti_judetul_suceava_preotul_ilarion_argatu_ieromonah_si_apreciat_duhovnic.html+%22seminarul+teologic+din+dorohoi%22&cd=48&hl=ro&ct=clnk&gl=ro

către Gheorghe Pârja: *Am urmat studii secundare la Constanța, Dorohoi și Galați (1925-1932), apoi între 1933-1939 am fost student la Academia de Arte Frumoase din București, clasa lui Camil Ressu*¹³. Cel puțin anul 1932 nu poate fi anul adevărat al absolvirii seminarului. Dar răstimpul de șapte ani pe care-l reprezintă distanța dintre anii 1925 și 1932 este credibil. În vremea aceea, cursurile Seminarului „Sfântul Andrei” din Galați durau șapte¹⁴ sau opt¹⁵ ani. Seminariile de la noi aveau ranguri diferite, iar regulamentele de organizare s-au schimbat de câteva ori la sfârșitul secolului al nouăsprezecelea și la începutul secolului douăzeci.

Seminarul „Sfântul Andrei” din Galați este și a fost și el o școală de primă importanță a învățământului teologic românesc. În 1933, când sosește Chivu aici, instituția avea o vechime de 69 de ani, de la data transformării Școlii Duhovnicești de la Ismail în seminar, și una de 55 de ani, de când funcționa la Galați. Gheorghe Chivu a fost elev aici sub directoratul preotului profesor Constantin Todicescu, om cu multă experiență, numit în funcția de director la 20 iulie 1925, după ce condusese doi ani (1923-1925) Gimnaziul din Cudalbi-Covurlui. Este directorul care a imprimat școlii perioada de maximă strălucire. *Examenle sunt de o înaltă ținută, clădirea seminarului este utilată cu săli de clasă, laboratoare, bibliotecă, sală de gimnastică, muzeu, sală de expoziții, săli de infirmerie, dormitoare și încăperi pentru personal*¹⁶. Gheorghe Chivu

s-a simțit aici mult mai bine decât la Dorohoi. Regăsise în portul fluvial ceva din priveliștea pluriformă și policromă constănțeană, ceva din ambianța dinamică a portului maritim în care copilărise. Ieșise, de-acum, din adolescență, era obișnuit cu constrângerile vieții de seminar/internat și, pentru elevii mari, și regulamentul va fi fost, credem, ceva mai destins. Își făcuse aici și prieteni, între care a fost și bihoreanul Ioan Negruțiu, orfan și el, dar de ambii părinți, absolvent al Seminarului gălățean în anul 1934¹⁷. (Ioan Negruțiu va fi mai târziu preot la Beiuș și profesor la liceul și școala normală din același oraș; arestat, în 1948, în urma unui denunț neîntemeiat, condamnat la zece ani de închisoare și eliberat în 1964; Gheorghe Chivu îl va chema la Sighet, bolnav fiind și simțindu-și sfârșitul pământesc aproape, iar preotul Negruțiu va veni, va sta mai mult cu el și îl va împărtăși înainte de moarte; la puțin timp după plecarea părintelui, Chivu a și murit¹⁸.) Pe lângă acestea, Chivu se afla și în hotărâre dobrogiană-natală, în acest oraș dunărean. Firea lui de artist ieșise, cu siguranță, sub toate aspectele, la un liman bun. Dacă despre perioada dorohoiană vorbește foarte puțin, abia amintit, când e vorba de Galați, sub penița lui se simte entuziasmul. Cităm din CV-ul său olograf, din care am mai utilizat fragmente: *Aici [la Galați] caută să cunoască delta cu plaurul ei, cu sutele de pescari, cu munții tociți ai Dobrogei și literatura legată de aceste meleaguri: Panait Istrati*¹⁹, *Jean Bart, Mihail Sebastian etc. Aici face cunoștință prin alți colegi mai mari cu literatura de avangardă de ex. cu Geo Bogza. Din literatura străină citește în traducere și original pe Charles Baudelaire, din literatura rusă Serghei Esenin, Dostoievski. – Tot la Galați îl preocupă Getica lui Vasile Pârvan și arheologia locurilor de pe țărmul Pontului Euxin. Încearcă o [cuvânt ilizibil] epopee în care fiecare personaj vorbește în alt metru, deosebit de celelalte personaje.*

Istoria seminariilor teologice de la noi nu a fost făcută încă destul de amănunțit și explicit. De aceea nu suntem în măsură să spunem care erau, în vremea anilor '20-'30, ciclurile școlare seminariale. Solicitarea unei lămuriri de la Seminarul din Dorohoi a rămas fără răspuns. Începând de la cursul primar și terminând cu ultima clasă de seminar teologic (absolvită la Galați), anii de școală ai lui Gheorghe Chivu ies 18 – cam mulți la număr.

¹³ Gheorghe Pârja, *lucr. cit.*, p. 92.

¹⁴ Prin *Legea clerului mirean și a seminariilor* din anul 1893, s-au prevăzut [...] două categorii de seminarii teologice: a) **inferioare**, cu trei ani de studiu, la Roman, Argeș și Râmnic și b) **superioare**, cu cinci ani de studiu (în total opt ani de studiu) [...]. Mai târziu, în 1901, seminariile inferioare au fost desființate, iar cursurile seminariilor superioare pomenite au fost reduse la **șapte ani** [s.n.] de studiu. După câțiva ani s-au redeschis însă vechile seminarii teologice de la Râmnic, Galați [s.n.], Buzău, Argeș, Roman și Huși, tot cu o pregătire de șapte clase [Alexandru Moraru, *Seminarul Teologic Liceal Ortodox din Cluj-Napoca (1952-1997)*, Cluj-Napoca, Presa Universitară Clujeană, 1997, p. 14].

¹⁵ În București existau vechile seminarii: *Central și Nifon* [...]; la Iași seminarul *Veniamin*, la care se adăugau seminariile vechi din Râmnic, Buzău, Argeș, Roman, Huși și Galați [s.n.], plus cele nou înființate la Craiova, *Constanța* [s.n.], *Câmpulung* (aici pentru orfanii de război), *Dorohoi* [s.n.], *Pomârla* (jud. Botoșani), un seminar monahal la Neamț, mutat apoi la Cernica etc., toate cu o existență efemeră (Mircea Păcurariu, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, vol. 3, București, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, 1981, p. [432]). În perioada interbelică existau trei tipuri de școli teologice: *Facultăți, Academii și Seminarii*. [...] În vechea Românie aproape fiecare eparhie avea câte un seminar teologic cu **opt clase** [s.n.]; multe din ele au avut o existență scurtă. S-au remarcat Seminariile „Central” și „Nifon” din București, „Veniamin” din Iași, „Gavriil Bănulescu” din Chișinău, „Sf. Nicolae” din Râmnicu Vâlcea, „Sf. Gheorghe” din Roman, „Chesarie” din Buzău, „Sf. Andrei” din Galați [s.n.]. (Mircea Păcurariu, *Scurtă istorie a Bisericii Ortodoxe Române*, Cluj-Napoca, Dacia, 2004, p. 240).

¹⁶ Pr. dr. Ovidiu Soare, *Colectiv, Seminarul Teologic „Sf. Ap. Andrei” din Galați, Școală a Apostolatului la Dunărea de Jos*, în „Călăuză ortodoxă”, Episcopia Dunării de Jos, an. 19, nr. 242, ian. 2009, p. 35-36, <http://www.edj.ro/wp-content/uploads/2009/09/CO-242.pdf>

¹⁷ Stelian Gomboș, *Părintele Ioan Negruțiu*, în „Creștin Ortodox.ro”, site, <http://www.crestinortodox.ro/diverse/despre-parintele-arhim-ioan-negrutiu-127691.html>

¹⁸ Viorel Thira, „Uneltirile împotriva ordinii sociale?”. Cazul preotului profesor Ioan Negruțiu. În: Viorel Thira, *Fără personalități în frig în istorie*, Cluj-Napoca, Casa de editură Dokia, 2007, p. 405-407.

¹⁹ În text: *Istrate*.

ELIPSA, UN TRASEU DE LA PROPOZIȚIE/FRAZĂ LA ENUNȚ

Iulia TĂMAȘ

0. Rândurile care urmează constituie o încercare de a arăta faptul că elipsa nu reprezintă doar o figură de stil sau un fenomen gramatical ci și că, depășind granițele propozițional-frazale, aceasta devine o categorie tipică funcționării textuale, recuperarea integrală a părților absente din construcțiile eliptice implicând nu doar *co-textul* ci și *contextul*, prin punerea în valoare a raporturilor de dependență dintre două enunțuri distincte.

1. Elipsa: opinii și opinii

Opinia conform căreia elipsa este o particularitate a sintaxei orale pe de o parte, și, pe de alta, aceea conform căreia scurtarea enunțului se face intenționat, elipsa devenind o figură de stil, ne determină să afirmăm că aceasta poate fi analizată din perspective diferite. Prin urmare, elipsa cunoaște o abordare gramaticală, fiindcă orice parte constitutivă a unei propoziții, precum și elementele relaționale care introduc propoziția, sunt omisibile. Elipsa prezintă contiguități cu *subînțelegerea* și *suspensia*, fenomene ce țin de sintaxa limbii, dar și cu *brabilogia*, fenomen ce ține de nivelul structurilor cognitive.

Analiza sintactică a unor structuri propozițional-frazale denotă clar că elipsa nu atât afectează bagajul informativ al enunțurilor, cât are efecte în configurarea funcțiilor sintactice.

„Elipsa este un fenomen sintactic, specific oralității, care constă în omisiunea voluntară sau involuntară, din structura unei construcții exprimate, a unui sau a mai multor componente recuperabile semantic (subînțelese). [...] Componentele omise, subînțelese în structura eliptică fragmentară, pot fi reconstituite, spontan sau intenționat, prin reformulări ale construcției integrale inițiale.” (GLR, II, 2005: 748).

Gramaticile transformationale, prin studiul asupra structurilor *de suprafață*/vs. *de adâncime* ale enunțului, abordează problema elipsei, care devine un factor decisiv în confruntarea celor două reprezentări enunțiale.

Elementele absente sunt recuperabile anaforic sau deictic: *anaforic*, când decodarea elementului omis se face prin referire la un element coreferențial aparținând cotextului verbal imediat, respectiv prin trăsăturile de construcție, iar *deictic* când este necesar apelul la situația de comunicare. Deoarece interpretarea enunțului eliptic presupune un proces de reconstrucție care pune în relație structura sintactică incluzând elipsa cu bagajul lingvistic de care dispune receptorul, este inevitabil recursul la contextul extralingvistic posibil grație competenței comunicative a participanților la actul de comunicare. Pentru că recuperarea integrală a părților absente din construcțiile eliptice implică nu doar co-textul, ci și contextul, așadar o perspectivă pragmatică asupra comunicării, considerăm că studiul elipsei face necesară abordarea textual-discursivă a acesteia. Ori de câte ori în produsul textual există o formă de incompletitudine sau de ambiguitate, elipsa este considerată un factor de coerență (Vlad, 1994: 470), dar și un factor de coeziune, atunci când devine un „operator de dependență” între două enunțuri distincte (Vlad, 2000, 77).

Elipsa este apreciată ca fiind o figură de stil, fiind analizată în acele contexte în care are o funcție expresivă, respectiv în proverbe și zicători sau când elipsa constituie pentru propoziție și frază o sursă de ritm, mai ales în situația în care omisiunile revin în secvențe succesive (cf. Dragomirescu, 1995: 143; Bidu-Vrâncianu, 1997:181). Lexicalizarea construcțiilor eliptice are ca rezultat apariția unor expresii cu formă fixă, independente de context, căpătând uneori o semnificație diferită de cea a construcțiilor inițiale, elipsa lexicală ținând de abordarea retorică a acesteia. Componenta retorică este o derivată a celei pragmatice, urmărind să explice corelația dintre tehnicile de producere (cu sau fără intenția autorului) și tehnicile efectului la nivelul interpretării textului, strategii care fie se propun ca noutate, fie sunt conforme unei așteptări (cf. Dascălu, 1987: 158; Dragoș, 1995: 8).

2. Elipsa la limita dintre „analizabil” și „nonanalizabil” sau de la propoziție/vs. frază la enunț

Unitățile comunicative neanalizabile cunosc în literatura de specialitate o frapantă varietate terminologică¹, denumiri date unor unități sintactice care nu sunt concordante cu modelul propozițional: subiect + predicat, predicat (Trandafir, 1982: 73).

¹ Redăm câteva dintre denumirile date unităților comunicative neanalizabile (apud Trandafir, 1982: 73) :

1. propoziție neanalizată (N. Drăgan – *Elemente de sintaxă a limbii române*) ;
2. propoziție independentă (Laura Vasiliu – Observații asupra vocativului în limba română) ;
3. propoziție neanalizabilă (Gramatica Academiei și V. Serban – *Sintaxa limbii române*) ;
4. enunțuri nepropoziționale și enunțuri pseudopropoziționale (S. Stati) ;
5. enunț neanalizabil, (Valeria Guțu Romalo) ;

Spre deosebire de propozițiile fragmentare² în care părțile absente se reconstituie ușor:

(1) – *Cine a venit?* – [*A venit*] *Soră-mea.* – *Când?* [*A venit*] – *Azi* [*A venit*].

în propozițiile eliptice „părțile absente se reconstituie mai greu și numai aproximativ, întrucât nu figurează în context și nici nu sunt cunoscute din situația de comunicare”, de exemplu:

(2) *Ei atunci – după noi* [*au fugit, s-au luat, etc.*]!

Clasificarea propozițiilor complete/incomplete este rezultatul aplicării unui criteriu sintactic, în timp ce disocierea dintre propozițiile suficiente/insuficiente răspunde unor criterii semantice (propoziții suficiente/insuficiente). Propozițiile incomplete pot constitui norma în unele situații gramaticale (de exemplu cazul expresiei fixe: *a nu avea încotro* – cu elipsa restului subordonatei) (cf. Avram, 1997: 318).

O clasificare după structură a propozițiilor, în propoziții verbale și propoziții nominale (dar care nu e unanim acceptată), preluând modelul limbilor clasice, reunește propoziții variabile după stilul funcțional și după situația de comunicare³:

Aceeași clasificare apare și la Maurice Grevisse, în opinia căruia incompletitudinea unei propoziții este generată de uzaj, stil sau sintaxă afectivă, acestea cauzând neexprimarea unuia sau a mai multor cuvinte: „(...) *il y a alors ellipse du mot que l'esprit doit supplier*” (Grevisse, 1969: 167).

Predicatul verbal poate lipsi total sau parțial din propoziție, făcându-se adesea confuzie între P. N. cu elipsa verbului *a fi* și cu numele predicativ exprimat printr-un adverb și un predicat verbal exprimat printr-un adverb predicativ (Avram, 1997: 334):

(3) *Desigur (firește, poate) că mănâncă.* (P. V. de tip adverbial);

(4) *Desigur (firește, poate) că se va simți mai bine cu ai săi.* (P. V. de tip adverbial);

(5) *Sigur (bine, probabil) că mănâncă.* (P. N.);

(6) *Sigur că mă stresezi* (P. N.).

În exemplele:

(7) *Ai recitat poezia?* – **Ba.**

(8) *Mergi astăzi la cursuri?* – **Da.**

(9) *Voi m-ați înșelat.* – **Ba nu.**

ba este folosit ca adverb de negație în locul lui *nu*, deci formează singur o propoziție negativă (eliptică), în timp ce *da* apare ca o propoziție afirmativă eliptică, iar gruparea adverbială *ba nu* formează o propoziție neanalizabilă (eliptică) (cf. Neamțu, 1999: 413-414).

Adverbele *da* și *ba* pot funcționa ca profraze, reluând integral sau parțial, conținutul propozițional al unui antecedent. *Da* reia un conținut afirmativ sau pozitiv (*Căldură mare.* – **Da**), *nu* reia un conținut pozitiv pe care îl transpune în formă negativă (*Ninge sau nu?*) sau un conținut negativ (*Nu ninge.* – **Nu**) (cf. GLR, II, 2005: 670).

Se constată că în interpretarea propozițiilor aflate la limita dintre „analizabil” și „nonanalizabil” pe care le ocupă unele sau altele dintre unitățile gramaticale se face recurs la elipsă ca la un instrument în stabilirea valorilor acestora.

3. Elipsa în cadrul enunțului

Dacă „enunțul presupune, de cele mai multe ori, o organizare relațională, iar relațiile sunt, cel puțin în unele cazuri, exprimate fără echivoc prin particularități de construcție specifice” (Romalo, 1973: 71; cf. și Romalo, 1985 (LR, nr. 5), cuvinte precum *Da! Ab! Alo! Liniște! Plouă!* pot fi considerate **enunțuri** (la fel de bine ca și cele organizate), concepute ca „o totalitate de poziții”⁴, care pot fi manifestate prin unități indivizibile la nivel sintactic (și care pot aparține, în anumite limite, unor părți de vorbire diferite) sau prin grupări mai largi ori mai restrânse cu organizare sintactică proprie (Romalo, 1973: 78).

6. enunț nepropozițional (Iorgu Iordan).

² Mioara Avram face următoarea clasificare a propozițiilor: – analizabile – complete

- incomplete sau brahiologice

- neanalizabile – complete

- incomplete – fragmentare

- eliptice

- propoziții: – analizabile – simple

- dezvoltate

- propoziții: – analizabile – bimembre

- monomembre.

Propozițiile neanalizabile sunt cele la care nu există organizare internă (Avram, 1997).

³ Exemple de propoziții verbale: *Mama vine astăzi; mâine vine și tata;*

Exemple de propoziții nominale: „*Vorba lungă, sărăcia omului; În casă nimeni; Peste tot tăcere*” (Avram, 1997, 319)

⁴ Poziție – „locul pe care un component îl ocupă în organizarea enunțului (la ce relații participă, în ce calitate, față de termen) și nu locul în succesiunea pe care o reprezintă desfășurarea lineară a enunțului” (Romalo, 1973: 78);

Pentru reperarea *actanților*⁵, într-un enunț, suntem puși în situația de a recurge la *elipsă*, percepută ca o „ștergere a unui constituent așteptat în mod normal”, fapt care provoacă anumite dificultăți în interpretarea enunțului (Ducrot, 1996: 295). De aceea elipsa este un fenomen discursiv care ține mai mult de enunțare, enunțul eliptic având un pronunțat caracter *modalizator*, deoarece reflectă atitudinea locutorului față de referent, și caracter *performativ*, deoarece reflectă atitudinea locutorului față de relația de discurs pe care vrea s-o instituie (cf. Vlad, 2003: 85). Deoarece o propoziție enunțată este reprezentarea unui micro-univers semantic, precum și datorită faptului că circumstanțele enunțării intră în joc pentru a explica sensul real al unei ocurențe particulare dintr-un enunț, elipsa devine o regulă de construire a sensului textual care nu poate fi ignorată.⁶

Organizarea enunțului este dependentă de informația transmisă prin participanții la actul comunicativ (locutor și ilocutor) și de situația de comunicare, conferită de coordonatele spațio-temporale ale cadrului de realizare. În raport cu modul de realizare lingvistică, enunțurile se grupează în *enunțuri structurate* și *enunțuri nestructurate* (cf. GLR II: 14).

Enunțurile neanalizabile (nestructurate), dar referențializate prin intonație, pot fi completate:

(10) *[Faceți / Să fie] liniște!*, *[Stai/ Dă-te] jos!*

și sunt considerate structuri eliptice pentru că le lipsește verbul. Enunțurile analizabile, deci structurate sintactic, primesc și ele referință datorită intonației și adeseori sunt eliptice:

(11) *Ce bine!* [*că plouă, că vii la mine*], *O zi plină!* [*am avut*], *Ce soare!* [*este afară*], *Câtă libertate!* [*am avut, există*].

Observăm că aceste enunțuri sunt exclamative și că provin din structuri mai complexe, rămânând doar grupul sintactic care exprimă impactul emoțional cel mai puternic.

În enunț, subiectul vorbitor „are în vedere fie cadrul situațional, care suplinește golurile pe care el le lasă în exprimare, fie cunoștințele lingvistice și culturale ale interlocutorului” (GLR, II, 2005: 64).

De exemplu:

(12) „*Da-ncotro așa de dimineată, Maria?*”

poate fi considerat un enunț eliptic în măsura în care verbul-predicat *a merge* lipsește în virtutea faptului că interlocutorul realizează actul de *a merge* chiar în momentul vorbirii (cf. Irimia, 1999: 108).

Fenomen specific dialogului, elipsa apare în cuplaje de enunțuri interogative, ca rezultat al unor procese logico-sintactice: evitarea unor redundanțe lexico-gramaticale, reluarea parțială în întrebare a unor elemente din enunțul antecedent, explicitarea unor elemente ambigue din enunțul antecedent, anticiparea unor conținuturi, precum și omiterea unor elemente ușor deductibile din context:

(13) – *M-ai mințit ieri...* / – *Cine [spui că te-a mințit], eu?*

(14) – *Cum [se explică/ se face] de ai luat credit de la BCR?*

(15) – *Încerc să copiez la lucrare...*

– *Dacă te vede [ce faci]?*

(16) – *L-am visat pe Dan.*

– *Care Dan ?*

În cadrul schimbului de replici, guvernate de „principiul alternanței la cuvânt”, multe dintre enunțurile eliptice sunt constituite din pro-frazele (*da, nu*), pro-verbe (verbul *a face*), interogative (*ce?, când?, de ce?, cum?*), tocmai pentru a evita reluarea în replica interlocutorului a ceea ce a spus locutorul (cf. GLR, II, 2005: 805) :

(17) *A: leucoplast aveți?*

B: da. cu rivanol sau fără?

A: fără. Simplu.

B: ă rolă↓ nu?

A: da.

B: la paisprezece mii (exemplu preluat din GLR, II, 2005: 806).

(18) *A: – Mami, pot să iau o... ?*

B: – Nu poți să [iei]...

A: – De ce [nu pot să iau]?

B: – [Pentru că] Faci diabet.

A: – Mami, pot să iau o... o bomboană?

B: – Nu [poți să iei o bomboană]!

Aceste enunțuri eliptice demonstrează faptul că ele reprezintă „expresia fragmentară a unei gândiri complete”, vorbitorul lăsând la o parte, neexprimat, ceea ce consideră de prisos din punct de vedere informațional (Irimia, 1986: 64 și 1999: 108).

Procedeu extrem de comun, elipsa constă, în opinia lui Baylon și Mignot (1994: 128), în neexprimarea unui segment al enunțului, lăsând auditorului sau lectorului grija de a-l restabili: dacă la o analiză sintactică expresia ajută la recuperarea elementului care lipsește, atunci se poate vorbi de o elipsă semantică.

⁵ *Actanții* sunt ființele participante în mod direct la proces, spre deosebire de *circumstanți*, care desemnează situația în care are loc procesul. În metaforă actanții sunt personajele principale, iar circumstanții – personajele secundare ale acțiunii (cf. Ducrot, 1996: 295).

⁶ cf. Vlad, 1977; Vlad, 1982: 33-34; Vlad, 1994: 51-57; Ducrot, 1984: 16; Adam, 1993; Adam, 1999: 50-51; Maingueneau, 1993; Benveniste, 2000, II: 68-72.

Între afirmația lui Emanuel Vasiliu (1990: 37) că elipsa nu este propriu-zis condiție sau marcă a textualității, ci un fel de simplu accesoriu al acesteia și aceea a lui Coșeriu (1997: 40) că „elipsa e o categorie textuală și tipică funcționării textuale”, în cursul sinuos al cercetărilor s-au făcut și alte afirmații, în mod previzibil contradictorii, mai mult sau mai puțin tranșante.

4. Elipsa, procedeu al coeziunii

Sensul unui text nu trebuie căutat în semnificațiile elementelor sale luate în parte și nici în suma semnificațiilor lor elementelor constitutive, de aceea „semnificația configurează dimensiunea pragmatică a textului, care [...] îi determină ordonarea transfrastică și semnificația globală” (Mihăilă, 1981: 37).

Coeziunea ca formă de legătură a elementelor verbale explicite (co-prezente în produsul textual) ține de natura sintactico-semantică a textului, datorită capacității semnelor verbale de a realiza sens la nivel intra/interenunțial prin aplicarea unor reguli *gramaticale* (Vlad, 2003: 200). În sfera cotextualului și a explicitului verbal *elipsa* este inclusă în rândul procedeelor care asigură coeziunea unui text, alături de recurență, paralelism, proforme și jonctivele enunțiale (Vlad, 2003: 50; Vasiliu, 1990: 30; Beaugrande, Dressler, 1981:3-11).

Coeziunea mobilizează procedee gramaticale (pasivizarea, pronominalizarea, acordul, recurența, elipsa) și procedee lexicale (repetiția, anafora lexicală, izotopia). Aceasta se manifestă atât în plan local, adică la nivel frastic, cât și în plan global (secvență sau text). Coeziunea permite enunțului să se integreze în text, iar acestuia din urmă să funcționeze ca un tot organic, prin relații și proceduri de reconstrucție (interpretare globală) (cf. Florea, 1999: 33).

Elipsa a fost adeseori asociată *recurenței*, definită ca o repetare a unor „ocurențe care manifestă regularități evidente și semnificative pentru dinamica sensului discursiv” (Vlad, 2003: 108), deși în mod paradoxal, elipsa constă tocmai în omisiunea unei părți din structura sau conținutul structurii care este repetată (cf. Vasiliu, 1990: 30). Astfel, elipsa presupune „un fel de repetare parțială”; dar din moment ce repetiția contribuie la înlănțuirea propozițiilor unui șir tocmai prin sensul elementelor recurente, Vasiliu (1990: 35) afirmă că „nici acest fenomen nu poate fi considerat ca marcă formală (deci sintactică) a coeziunii”.

Elipsa, ca fenomen verbal, participă, alături de recurență, și la realizarea a numeroase relații semantico-sintactice intra și interenunțiale în momentul actualizării, definită ca „o operație vectorială cu dublă orientare: dinspre obiectele (stările și evenimentele) lumii fenomenale spre text, pentru a le face să devină «être du discours», în actul producerii textului, și dinspre fiecare dintre acestea, spre un «être référentiel» în actul receptării textului” (Vlad, 2003: 66). În cadrul acestui proces, elipsa ține pe de-o parte de *construcția* textului văzută ca relație între materia textuală verbală (constituție) și stările de lucruri (relatum-ul extratextual și extra-lingvistic), iar pe de altă parte de constituția textului, când elipsa este implicată în compoziția și textura lui (cf. Vlad, 1994: 69 și 70). Funcția textuală a elipsei este de a asigura coeziunea unui text în sens *local*, adică la nivel frastic, în timp ce funcția de a contribui la coerența textuală se manifestă în planul său global.

Din punct de vedere sintactic, un enunț este eliptic atunci când un constituent absentează, iar relațiile sintagmatice dintre constituenții rămași se reorganizează. Faptul că anumite părți din enunț sunt delexicalizate face să apară poziții sintactice vide, cu „izolarea unor elemente care nu intră în relații structurale cu elemente neafectate de elipsă” (Șerbănescu, 1992: 93). Enunțul eliptic conține latent structura enunțului complet, iar „informația aparținând elementelor lexicale suprimate va fi preluată de vecinătăți, făcându-se un transfer de sens, îmbogățindu-se substanțial conținutul semantic al enunțului” (Șerbănescu, 1992: 94). Din moment ce în enunțurile eliptice sunt actualizate doar punctele nodale ale structurii informaționale, ceea ce poate fi ușor reconstituit nefiind exprimat, interlocutorul apelează în decodarea acestor enunțuri la inferențe, contextul fiind cel care-l va ajuta să ajungă la sensul codificat în relațiile sintactice și semantice dintre elementele exprimate.

Pentru Șerbănescu (1992: 98) elipsa se realizează la nivel sintactic, semantic și pragmatic. Elipsa de tip sintactic este împărțită în:

1. elipsa categoriei guvernate
2. elipsa categoriei guvernante
3. elipsa constituentului propozițional și înlocuirea lui cu un element guvernant în interiorul propoziției subordonate.

Exemplele pentru categoriile de mai sus sunt:

(19) – *Am citit lecția.*

– *Ai citit. ?* – întrebarea care verifică actul de vorbire, elipsa lexemului *lecția* fiind posibilă prin poziția tematică și focalizată a verbului, regulile sintactice înlesnind această elipsă.

(20) – *Am citit lecția.*

– *Lecția? (nu romanul pe care ți l-am dat?)*

(21) – *Ce zici de o sticlă? Ce zici de propunerea/posibilitatea/ideea [să bem o sticlă]?*

În acest ultim enunț prepoziția *de* guvernează constituentul *propunerea să bem sticla* (obiect indirect), iar verbul *să bem* guvernează constituentul *sticla* (obiect direct). (Șerbănescu, 1992: 94-95).

Elipsa la nivel semantic:

(22) – *Am venit împreună cu Maria!*

(23) – *Care Maria?*

Care Maria? reprezintă un enunț interogativ eliptic, având o funcție metalingvistică prin faptul că reprezintă o ruptură sintactică față de prima propoziție: *care* aparține limbii obiect, iar *Maria* – metalimbii.

Elipsele la nivelul pragmatic cunosc o multitudine de reprezentări, datorită factorilor care intervin în realizarea și interpretarea lor:

(24) *Cu cine te-ai întâlnit, dacă nu cu el?* < *Cu cine te-ai întâlnit? dacă [spui că] nu [te-ai întâlnit] cu el.*

(25) *Vii sau nu vii?* < *Vii [după cum ai promis] sau [te-ai răzgândit încât] nu [mai] vii?*

(26) *Plecăm, pentru că nu mai am răbdare să mai aștept?* Pentru *[Te întreb dacă] plecăm, pentru că nu mai am răbdare ...* (Șerbănescu, 1992: 96-98).

O abordare a elipsei după criterii sintactice întâlnim și la Heinrich Plett (1983: 257): dacă *elipsa non-contextuală* „poate fi completată intrapropozițional”, pe baza topicii, *elipsa con-textuală* impune apelul la clasicul context, apărând atunci „când dintr-o construcție sintactică este suprimat un element necesar înțelegerii și care trebuie completat din contextul lingvistic dat”. *Elipsa ca răspuns* este integrată de către Plett (1983: 258) la *elipsa contextuală*, lipsa contextului făcând fragmentele propoziționale negramaticale deoarece „le lipsește fie una fie două din funcțiile gramaticale necesare”.

Propozițiile fragmentare, rezultate ca urmare a suprimării sintactice, sunt reprezentate de *elipsele situative* „care necesită o completare din contextul situațional”. (Plett, 1983: 258)

Plett amintește și *elipsa stilistică*, a cărei cauză o reprezintă nevoia de concizie, ceea ce în discursul clasic apare sub numele de *brevitas* (cf. și supra cap. 1), iar expresia fragmentarismului, cunoscut sub numele de stil telegrafic, („*Telegrammstil*”) își are explicația în aceeași utilizare a elipsei (1983: 259).

Aprecierea calității estetice a elipsei este decisă de pragmatica textului, iar utilizarea ei „duce la distrugerea redundanței textului, spus pozitiv: duce la o mai bună administrare lingvistică («Sprachökonomie»), mesajul lingvistic fiind redus la conținutul informațional esențial” (Plett, 1983: 259).

Elipsele pe care le comentează Plett (1983: 257-260) sunt fie noncontextuale, adică pot fi completate intrapropozițional pe baza topicii, fie contextuale, în care este suprimat un element propozițional sau două elemente propoziționale necesare și care trebuie completate din contextul lingvistic dat, fie că sunt elipse situative în urma cărora rezultă o propoziție fragmentară care necesită o completare din contextul situațional⁸: toate aceste forme ale elipsei duc la o mai bună gestionare a materialului lingvistic fiind coezive prin funcția lor textuală și prin reducerea mesajului la conținutul informațional esențial.

5. Concluzii

1. În interpretarea propozițiilor aflate la limita dintre „analizabil” și „nonanalizabil” pe care le ocupă unele sau altele dintre unitățile gramaticale se face recurs la elipsă ca la un *instrument* în stabilirea valorilor acestora.

2. Deoarece o propoziție enunțată reprezintă un micro-univers semantic, circumstanțele enunțării având un rol esențial în explicarea sensului real al unei ocurențe particulare dintr-un enunț, elipsa devine o *regulă de construire a sensului* textual care nu poate fi ignorată.

3. *Enunțurile eliptice* demonstrează faptul că ele reprezintă *expresia fragmentară a unei gândiri complete*, vorbitorul lăsând la o parte, neexprimat, ceea ce consideră de prisos din punct de vedere informațional.

4. Elipsa, ca *fenomen verbal*, participă, alături de *recurență*, și la realizarea a numeroase relații semantico-sintactice intra și interenunțiale în momentul actualizării, definită ca „o operație vectorială cu dublă orientare: dinspre obiectele (stările și evenimentele) lumii fenomenale spre text, pentru a le face să devină «être du discours», în actul producerii textului, și dinspre fiecare dintre acestea, spre un «être référentiel» în actul receptării textului” (Vlad, 2003: 66).

5. Fenomen specific *dialogului*, elipsa apare în cuplaje de enunțuri, ca rezultat al unor procese logico-sintactice: evitarea unor redundanțe lexico-gramaticale, reluarea parțială în întrebare a unor elemente din enunțul antecedent, explicitarea unor elemente ambigue din enunțul antecedent, anticiparea unor conținuturi, precum și omiterea unor elemente ușor deductibile din context.

6. *Funcția textuală* a elipsei este de a asigura *coeziunea* unui text în sens local, adică la nivel frastic, în timp ce funcția de a contribui la *coerența* textuală se manifestă în planul său global.

7. Fie că sunt elipse *noncontextuale*, adică pot fi completate intrapropozițional pe baza topicii, ori elipse *contextuale*, în care este suprimat un element propozițional sau două elemente propoziționale necesare și care trebuie completate din contextul lingvistic dat, fie că sunt *elipse situative* în urma cărora rezultă o propoziție fragmentară care necesită o completare din contextul situațional: toate aceste forme ale elipsei duc la o mai bună gestionare a materialului lingvistic fiind coezive prin funcția lor textuală și prin reducerea mesajului la conținutul informațional esențial.

⁷ H. Plett folosește termenii de *gramatică contextuală* (context grammar) preluat de la Gunter (1963: 140) și *teorie a contextului* (Kontexttheorie) preluat de la Isačenko (1965: 63) ;

⁸ Elipsele situative sunt frecvente în textele de pe tăblițe indicatoare:

„Fără ieșire” (tăbliță la colț de stradă) → Nu există ieșire din această stradă;

„Fără credit” (afiș într-un magazin) → Nu acordăm credit”;

Credit doar cu buletinul (afiș într-un magazin) → Acordăm credit doar cu buletinul.

Bibliografie

- Adam = Jean-Michel Adam, *Éléments de linguistique textuelle*, Paris, 1993.
- Adam = Jean-Michel Adam, *Linguistique textuelle. Des genres de discours aux textes*, Éd. Nathan, Paris, 1999.
- Avram = Mioara Avram, *Gramatica pentru toți*, Editura Humanitas, București, 1997, Ediția a II-a revăzută și adăunată.
- Beaugrande, Dressler = Beaugrande, R. de, Dressler, W., *Introduction to Text Linguistic Library*, London and New York, 1981.
- Bidu-Vrănceanu = Bidu-Vrănceanu, Călărășu (eds), *Dicționar general de științe, Științe ale limbii*, Editura Științifică, București, 1997.
- Coșeriu = Eugen Coșeriu, *Linguistica del testo. Introduzione a una ermeneutica del senso*, Edizione italiana a cura di Donatella Di Cesare, La nuova Italia Scien-tifica Roma 1997/1980.
- Dascălu = Crișu Dascălu (ed), *Text, figură, coerență*. Centrul de științe sociale: Sectorul de poetică, Timișoara, 1987, p. 144-160.
- Dragoș = Elena Dragoș, *Elemente de sintaxă istorică românească*, Ed. Didactică și Pedagogică, R. A., București, 1995.
- Dragomirescu = Gheorghe Dragomirescu, *Dicționarul figurilor de stil*, Editura Științifică, București, 1995.
- Ducrot = Oswald Ducrot, *Le dire et le dit*, Les Éditions de Minuit, Paris, 1984, p. 13-31.
- Ducrot = Oswald Ducrot, Jean-Marie Schaffer, *Noul dicționar enciclopedic al Științelor Limbajului*, Editura Babel, București, 1996.
- Florea = Ligia-Stela Florea, *Témporalité, modalité et cohesion du discours*, Ed. Babel, București, 1999, p. 17-50, p. 229-265.
- GLR, 2005 = Gramatica Limbii Române, Ed. Academiei Române, București, Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan – Al. Rosetti”, 2005.
- Grevisse = Maurice Grevisse, *Le bon usage – Grammaire française avec des remarques sur la langue française d'aujourd'hui*, Éd. J. Duculot, Paris, 1969.
- Guțu Romalo = Valeria Guțu Romalo, *Sintaxa limbii române. Probleme și interpretări*, Ed. Didactică și Pedagogică, București, 1973.
- Guțu Romalo = Valeria Guțu Romalo, *Support situationnel du message dans le texte dramatique* în RRL, XLII, 1997, nr. 1-2, p. 61-66.
- Irimia = Dumitru Irimia, *Introducere în stilistică*, Editura Polirom, Iași, 1999.
- Irimia = Dumitru Irimia, *Structura gramaticală a limbii române – Sintaxa*, Ed. Junimea, Iași, 1983.
- Irimia = Dumitru Irimia, *Structura stilistică a limbii române contemporane*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1986.
- Mihăilă = Ecaterina Mihăilă, *Stilistica funcțională și taxonomia textelor* în SCL, 1981, nr. 1, p. 37-42
- Neamțu = G. G. Neamțu, *Teoria și practica analizei gramaticale*, Editura Excelsior, Cluj-Napoca, 1999.
- Plett = Heinrich Plett, *Știința textului și analiza de text*, Ed. Univers, București, 1983.
- Șerbănescu = Andra Șerbănescu, *Elipsa (în propoziții interogative)*, în SCL, XLIII, 1992, nr. 1, p. 93-99.
- Trandafir = Gh. D. Trandafir, *Probleme controversate de gramatică a limbii române actuale*, Editura Scrisul Românesc, Craiova, 1982.
- Vasiliu = Emanuel Vasiliu, *Introducere în teoria textului*, Ed. Științifică și Enciclopedică București, 1990.
- Vlad = Carmen Vlad, *Conceptul de text* în CL, XXII, 1977 nr. 2, p. 251-254.
- Vlad = Carmen Vlad, *Premise ale elaborării unei tipologii textuale* în CL, XXII, 1977, nr. 1, p. 49-53.
- Vlad = Carmen Vlad, *Semiotica criticii literare*, Ed. Științifică și Enciclopedică, București, 1982.
- Vlad = Carmen Vlad, *Sensul, dimensiune esențială a textului*, Ed. Dacia, Cluj-Napoca, 1994.
- Vlad = Carmen Vlad, *Textul aisberg. Teorie și analiză lingvistico-semiotică*, Ed. a II-a revăzută și adăugită. Casa Cărții de Știință, Cluj, 2003, 2000.
- Șerbănescu = Andra Șerbănescu, *Nivelurile pragmatice ale textului literar* în SCL, XLIII, nr. 5, 1992, p. 479-482.
- Romalo = Valeria Romalo Guțu, *Sintaxa limbii române. Probleme și interpretări*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1973.

„FĂRĂ DOAR ȘI POATE”, SAU „FĂRĂ DAR ȘI POATE” ?**Cornel MĂRGINEAN**

De când am auzit pentru prima oară această expresie mi-a rămas în minte, mai mult intuitiv, contra-sensul dintre înțelesul cuvântului „doar” și cel al înțelesului cuvântului „poate”.

Când se apelează la această expresie?... „Fără doar și poate”. Atunci când se fac asigurări asupra ideii că nu există o altă cale de mers sau nu se găsește ușor o altă cale, la fel de sigură. Mai mult spus, pe calea pe care se va merge, lucrurile sunt, evident, în ordine.

Pe lângă faptul că am auzit expresia în limbajul curent, am găsit-o folosită și în literatură sau în lucrări tehnice scrise.

Cuvântul „doar” are una dintre explicații în DEX dată prin expresia „fără doar și poate”, adică „fără nici o urmă de îndoială” sau „neapărat”. Pe de altă parte, explicația sensului cuvântului în DEX este bazată pe „cumva, oare, oarecum, poate”, cu sensuri îndepărtate de precizia dată expresiei.

Cuvântul „poate” este sinonim cu „posibil, probabil, pesemne, pășămite”.

Recent, am citit un articol al doamnei Ileana Vulpescu, în care se precizează faptul că expresia „fără doar și poate” este folosită în mod eronat, deoarece forma sa inițială și corectă este „fără dar și poate”. Excluderea categorică prin „fără” a lui „doar” și al lui „poate” pare la prima vedere în ordine pentru a scoate în evidență neechi

vocul necesar a fi spus. Privind însă cuvântul „dar” comparativ cu „doar” în relațiile dintre cuvintele „dar/poate” și „doar/poate” aceste relații sunt diferite. Pare mai plauzibilă greutatea relației „dar/poate” în a exprima ideea finală a expresiei puse în discuție.

Auzind expresia spusă așa: „fără dar și fără poate”, transmiterea ideii de „fără nici o urmă de îndoială” pare firească. Simplificarea „fără dar și poate” presupune o anumită greutate în a fi ascultată, dar nu duce la sesizarea unei discrepanțe ideatice, așa cum se întâmplă în cazul ascultării expresiei „fără doar și poate”.

Cum de s-a strecurat în DEX, totuși, o astfel de aproximație? Între „doar” și „dar” este o distanță sesizabilă.

„Doar” vorbește despre o condiționare asupra neechivocului mai nuanțată decât vorbește „dar”. Tocmai acest grad diferit de nuanțare face ca sensul lui „dar” să fie mai adecvat expresiei decât sensul lui „doar”.

Nu știu ce documentare are doamna Ileana Vulpescu asupra a ceea ce a afirmat privind corectitudinea lui „dar” în raport cu „doar”. Eu îi dau crezare. Nu pentru că este o personalitate în domeniu sau pentru calitățile de scriitoare, ci pentru că orice vorbitor atent al limbii române poate cântări și poate distinge situația singur.

ROMGLEZĂ? – NICIODATĂ

Angela Monica JUCAN

Obediența românului în fața Vestului este numai aparentă. Românul este, în general, un mare xenofil – îi admiră și pe „răsăriteni”, și pe „vestici”, dar aceasta este mai mult din cauză că, având înăscută smerenia creștină, nu se știe considera „elită” și nu-i vine să creadă că în rândurile lui pot exista vârfuri (de aceea valorile noastre umane nu sînt băgate în seamă tocmai de noi) și se simte inferior unora mult mai puțin merituosi, dar „străini” (străini de smerenie, însă). De acolo și cantitatea considerabilă a împrumuturilor lingvistice – în special lexicale: ale lor ni se par mai grozave decât ale noastre.

Asistăm, acum, la o puternică mișcare de adoptare a unor cuvinte englezești. Fenomenul este normal. S-a schimbat un regim. Concomitent, calculatorul ne-a acaparat viața privată și cea profesională. Nu aveam termeni adecvați pentru a exprima toate noutățile care au apărut. S-au deschis granițele teritoriale și ne-am pomenit într-un câmp de influență marcat de extinderea și la alții a folosirii termenilor englezești. Au fost contaminate și limbile de largă circulație, darămite a noastră. Englezismele sînt, în vremurile noastre, și o necesitate, nu doar o modă.

Dar, dacă se poate vorbi de „frangleză” și alte „-gleze”, romgleză nu va fi vreodată. Noi avem o limbă invulnerabilă pentru că are legi foarte bune, iar „rezervorul” lexical este făcut dintr-o membrană extrem de elastică (parcă ar fi fost concepută de bătrânii noștri ca o prefigurare a spațiului informatic-electronic).

Puzderia englezismelor, care pe cei din generația mea (aflată, acum, în asfințitul vieții) de multe ori îi oripilează (pe mine, la fel), îmbogățește limba română, îi face bine și o fortifică.

Majoritatea cuvintelor importate sînt substantive. Și primul lucru care se face, spontan, cu ele este acela de a fi tratate ca fiind de genul neutru

(poate să fie și vreo excepție). Deci crește mult inventarul acestui gen pe care nicio altă limbă romanică nu-l conservă, deși latina l-a avut.

Neutre fiind, acestor cuvinte li se face un plural în „-uri” (cu desinența legată, provizoriu, prin cratimă: „mouse-uri”, „site-uri”, „show-uri”; sau, deja, cu terminația neprecedată de linioară: „clickuri”, „e-mailuri”, „weekenduri”), ceea ce înseamnă o adevărată resuscitare a unei caracteristici lingvistice românești, știut fiind că, de mai demult, se manifestă un curent de înlocuire a acestui plural cu cel în „-e” (simțit ca fiind mai modern și mai distins, de asemenea, mai economic). Nu e finalizată, deși legiferată, trecerea de la „chibrituri” la „chibrite” și de la „visuri” la „vise”. Dar sunt uitate „basinuri”, „brilanturi”, „canaluri”, „contrasturi”, „elementuri”, „palaturi”, „tiparuri” – acestea fiind doar câteva exemple din categoria destul de mare și, mai ales, prosperă a pluralului „-uri” (activ în secolul al XIX-lea) transformat în „-e”. Tineretul ăsta – pe care mulți îl vedem superficial, comod, slab instruit și lipsit de conștiință de neam –, dintr-un instinct românesc (că din ce altceva?) reînvie o desinență de a cărei rarefiere nu el e vinovat.

Cuvintele împrumutate în timpurile noastre sînt modelate și mai departe, tot după tipicul gramatical-morfologic românesc. Astfel, le întrebuițăm în vorbire/scriere declinate și, mai ales, însoțite de articol nehotărât („un mail”, „un site”, „un soft”) sau de articol hotărât (unele scrise fără cratimă, altele, deocamdată, cu: „mailul”, „site-ul”, „softul”, dar curînd va dispărea, la toate, linioara, iar grafia englezească se va româniza: „sait”, „saitul”). Or, existența în paralel a articulelor proclitică și enclitică este alt lucru care diferențiază româna de celelalte limbi romane; în plus, o deosebește și față de latină – limbă fără articol.

Mai mult, encliza și procliza neprivind numai articularea – toată flexiunea morfologică prin clitice se realizează –, sînt întărite și alte categorii

gramaticale, în special cele care privesc verbul, deoarece și verbe s-au importat, dar în cantitate mai mică.

Se vede, prin urmare, cum datorită neologismelor – dominate acum de englezisme – structura limbii noastre este, atât calitativ, cât și cantitativ, în câștig – prin reluarea unor mai vechi obiceiuri de vorbire și prin mai intensă afirmare a celor rămase actuale. Putem aduce oricâte englezisme. Dacă le supunem (și le supunem) gramaticii noastre, ele sunt românești, pentru că primesc trăsături românești. Le romanizăm atât la nivel morfologic, cât și sintactic (relațiile, funcțiile, topica) sau fonetic. Poate că termenul „frangleză” a fost compus în glumă. Dar frangleză poate exista fiindcă morfologia nominală a limbii franceze cunoaște o variațiune minimală, substantivele necăpătând alt look, cu excepția pluralului, dar și pluralul, majoritar în „-s”, din franceză este același cu pluralul exclusiv în „-s”, din engleză, nerezultând, în cazul împrumuturilor, vreo acomodare a termenului străin, alta decât fonetică.

Să nu mai vorbim de sfera lexicală – adică de conținutul semantic – cât de mult are de câștigat. Sinonimia perfectă – știe oricine – este extrem de rară, poate inexistentă. E exasperant să tot auzi de „job”, dar trebuie să recunoaștem că are un înțeles special față de „serviciu”. Jobul denumește un loc de muncă pe care nu-l consideri stabil (deși angajarea se poate face pe termen nelimitat) și conține o nuanță de lucru în domeniu afacerist. Bătrânul „serviciu”, care de multe ori era loc de muncă pe viață (mă rog, până la pensionare) sau cel puțin avea perspectiva unui termen lung, evocă o ocupație așezată.

Iar pentru obținerea unui job (serviciul mai mult se ocupa, decât se obținea...), nu-ți mai depui actele sau cererea, nu te mai înscrii la un concurs, ci „aplici”. Sună tare rău verbul în contextul amintit, dar se aliniază și această opțiune spiritului

vorbitorului care a căutat întotdeauna să se debaraseze de compuși gen „de-gât-legău” sau „de-părete-frecătoriu”. „A aplica” a prins și pentru că e dintr-o bucată (bucată vocabulară), și pentru că e (oribil zis!) „în tendințe”. Se lărgeste sfera omonimelor, dar, în limite rezonabile, omonimia nu deranjează – gustul pentru mister fiind foarte dezvoltat la români (atâta doar că „a aplica” sună dizgrațios: un caz particular, însă).

Dacă, la noi, omonimia nu ia proporții exagerate, la englezi e catastrofal, pentru că, nație „superioară”, cu limbă „de circulație”, n-o să se coboare să împrumute nici din limbi „inferioare”, nici din limbi clasice – demodate și uitate. Nu-i rămâne englezului decât să-i zică „șoarece” (engleza n-are nici diminutive) atât unui mic mamifer rozător, cât și piesei cu care se pune în mișcare cursorul de pe ecranul calculatorului – și toată terminologia informatică englezească are noțiuni luate din cotidian. Noi însă foarte primitivi, avem și „maus” (o vreme, vom scrie „mouse”), și „șoarece”, și „șoricel”, și „șoarece de bibliotecă”. Șarmantă, enigmatică, omonimia, dar uzăm de ea cu măsură.

Așa că, pasagera pe la noi engleză consolidează limba română și-i lărgeste și mai mult câmpul lexical (și înainte bogat), mărindu-i puterea de nuanțare în comunicare.

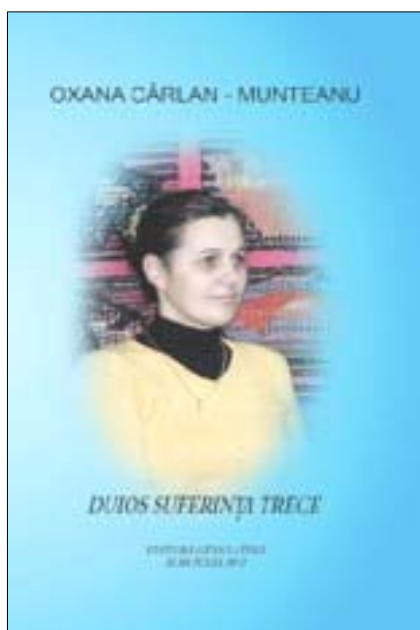
Nu e ceva nou. Au trecut efectiv ori au rămas pe-aici populații migratoare, dintre care unele ne-au și stăpânit – până le-am asimilat pe nesimțite, după ce le-am „smuls” toate cuvintele care ne-au plăcut sau le-am considerat utile. Mai notorii sînt slavii. Ne-a luat cam opt generații să-i integrăm, dar ne-am însușit de la ei și am adaptat limbii noastre, între multe altele, cele mai poetice și calde cuvinte (total lipsite de farmec, în limba lor): *dub*, *nădejde*, *veșnicie* – cuvintele apropierii de Dumnezeu.

Apa trece, pietrele rămân.

MAGIA UNEI LANSĂRI DE CARTE

Antoaneta TURDA

Marți 21 august 2012, la ora 12.30 eram în holul Bibliotecii Județene „Petre Dulfu” din Baia Mare. O lansare de carte era în febra pregătirilor. În hol era prezentă d-na Terezia Bolchiș-Tătaru, vechea prietenă a băimărenilor pe care nu i-a uitat, deși este stabilită de aproape 40 de ani, în Germania. Văzând-o, am schimbat câteva vorbe. Clipele petrecute împreună au stat sub semnul harului dător de optimism pentru că Domnia Sa a știut mereu să se bucure de ce i-a oferit viața pe care a încercat să o abordeze cu veselie, indiferent de situațiile prin care a trebuit să treacă. În timp ce povesteam am auzit o exclamație care a oprit brusc conversația: „Ce bine e aici că se vorbește românește!” Ne-am întors amândouă privirile spre ușa de la intrare unde își făcuse prezența poeta Oxana Munteanu, urmată de Domnul Virgil Șerbu Cisteianu, directorul Editurii Gens Latina din Alba-Iulia. Am identificat imediat sursa acelor cuvinte. Ele veneau de la profesoara de limbă și literatură română din Chișinău aflată în acele zile într-un turneu românesc prin care își promova primul volum de poezii: *Duios suferința trece*.

Vorbele ei cred că au ajuns în inimile tuturor care se aflau prin preajmă, declanșând ceva magic: un dor nespus pentru cei de dincolo de Prut, de frații noștri atât de vitregiți de istorie. Am simțit în acele vorbe spontane, rostite de o ființă delicată, multă suferință acumulată în timp. Nu știam aproape nimic despre Oxana. Mă uitasem pe Internet cu două zile înainte de lansare și am văzut postate câteva poze și poezii la care am remarcat leitmotivul dorului. Mănată de curiozitate, m-am grăbit să intru în posesia volumului din care am început, a doua zi, să citesc câte puțin, la întâmplare. Am deschis cartea, pentru prima dată, la pagina 64 și am citit *Nu știu*:

Nu știu cum s-a întâmplat!
Am pus suflet peste tot
pe ram,
pe drum,
în gând
în cuvânt.

Nu știu cum s-a întâmplat.¹

Citind-o, mi-am reamintit, la fiecare cuvânt, imaginea luminoasă a autoarei, față de care am simțit o simpatie spontană, fapt pentru care am început să ne scriem. Din scurta noastră corespondență am aflat că s-a născut în 13 iulie 1968, prin forța împrejurărilor, la Bulaevo, în Kazahstan. Este absolventă a Facultății de Limba și Literatura Română a Universității de Stat din Chișinău – Basarabia. Predă limba și literatura română la liceul „Petru Rareș” din Chișinău. Debutază cu poezie în revista „Gând românesc” de la Alba Iulia. Mai colaborează la revistele: „Literatura și arta” – Chișinău, „Curtea de la Argeș”, „Pietrele Doamnei” – Domnești, precum și la ziarele: „Răsunetul” – Bistrița, „Curierul Văii Jiului”, „Zonă specială” etc. Așadar, reperele sale

¹ Oxana Munteanu, *Duios suferința trecea*, Alba Iulia, Gens Latina, 2012, p. 64.

existențiale se opresc mereu la literatură, modul ei ideal de a comunica fiind slova scrisă. Poetă de largă disponibilitate ideatică, Oxana Munteanu dialoghează mereu cu cei din jurul său, conștientizând că fericirea supremă e dată de iubirea față de semenii, așa cum mărturisește în *Lumea există*. Pornind spre oamenii care îi ies în cale cu iubire, poeta exploatează universul, ca apoi să emită concluzii:

Viața oscilează între
Bunul simț
cuget și iubire
aceste
perle ale inocenței
de om visător

Viața mea e-n lume
poeziei în care caut
imagini de visuri!²

Care este prețul acestor căutări într-o iubire de oameni? Deseori suferința, poate chiar dezamăgirea, ambele generatoare ale unui puternic sentiment de singurătate. Ce înseamnă pentru Oxana Munteanu suferința? Probabil că, dincolo de o paradigmă individuală ce ține de propria biografie, suferința simțită de această poetă poartă în ea pecetea ancestrală a suferinței propriului popor. Acceptarea suferinței este, la această poetă, ceva firesc, netrezind, ca în multe alte cazuri întâlnite în literatură, revoltă sau ură. Nedecanșarea niciunui sentiment ostil față de lume și soartă, desigur ține de credință și iubire, două coordonate principale ale liricii Oxanei Munteanu bine conturate mai ales în poezia *Dorință*:

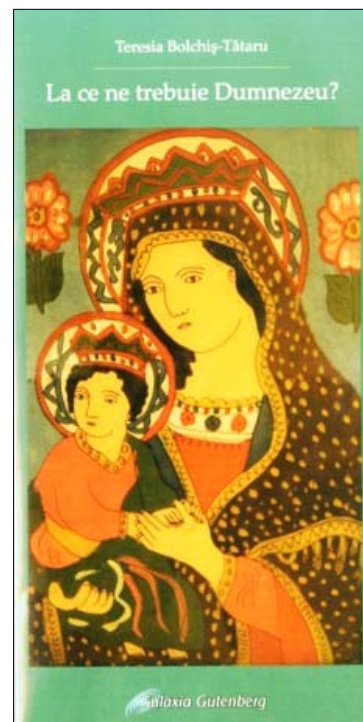
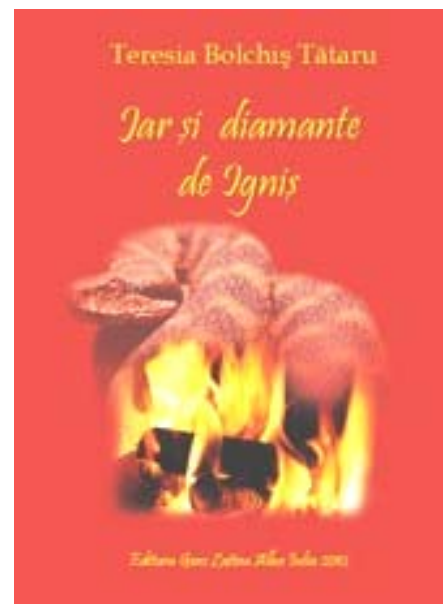
Eu vin cu suflet să mă-nchin
Cu zâmbet de Icoană plin
De viață și iubire lin
Eu trec în chipul tău divin.³

Clădindu-și viața pe iubire, credință și respectarea valorilor umane, destoinica profesoară din Chișinău aplică aceleași principii în literatură folosindu-se de puterea magică a cuvântului pe care îl folosește în formele sale cele mai simple dar sugestive într-o versificație inedită ce sugerează fie clepsidra nemiloasă a timpului, fie zbuciumul vieții.

Nu știu câți vor citi poeziile tulburătoare cuprinse în acest volum, dar noi, cei care am fost la acea lansare de carte moderată cu multă grație de poeta Florica Bud, am avut privilegiul să simțim pulsul unei poezii de bună calitate, izvorâtă dintr-un suflet care tânjește după iubire de oameni și țară.

După câteva zile, am primit prin email mesajul: „Mă bucur nespus de mult că v-am cunoscut. Sunteți nemaipomeniți, vă iubesc și îmi doresc cel mai mult să locuiesc în țară, să aud limba română, să vorbesc în fiecare zi o limbă dulce și curgătoare. Noi am fost și mai suntem lipsiți de aceasta!”

M-am gândit mult și încă mă obsedează acest mesaj, mai ales că pe Oxana am cunoscut-o la acea lansare unde și prezența Tereziei B. Tătaru mi-a amintit importanța patriotismului și a religiei în lumea anapoda în care trăim. Domnia sa a prezentat publicului *Jar și diamante de Igniș* și *La ce ne trebuie Dumnezeu?*, două volume ce reconstituie o parte din istoria locală.

² Idem, p. 57.

³ Idem, p. 86.

POEZIA – RUGĂCIUNE DUHOVNICEASCĂ

Nicoară MIHALI

Maria Bonea

Există mai multe vârste ale poeziei, însă cea care apropie arta de tămăduire este vârsta înțelepciunii. Maria Bonea scrie o asemenea poezie, detașată de erotism, de filozofie existențială, autoarea caută pacea cu sinele, desăvârșirea echilibrului pe pământ.

Inocența, lumina, fața copilului, grădina plină de flori, speranța nemuririi sunt tot atâtea subiecte de poezie care compun în linii mari filo-calia, calea dragostei în rugăciune. De la primul poem și până la ultimul autoarea caută prin poezie rugăciunea împlinirii, rugăciunea dătătoare de slavă și mântuire.

„Sub streșina sprâncenelor cărunte
Adoarme ochiul obosit spre seară
De veghe stă doar lacrima pe geană
Așteaptă aștrii nopții să se culce.”

E atâta liniște și mângâiere, e atâta slavă în jur, un fel de sărbătoare la care participă toată ființa poetei spre seară, în așteptarea nopții, în liziera plină de păsări obișnuite ce așteaptă raza de soare pentru a începe în fiecare dimineață concertul bucuriei, pentru încă o zi, pentru încă o eternitate. Sub sprâncenele cărunte se ascunde tinerețea și iubirea autoarei, patima, drumul colindătorului în noapte „copii la ferestre au și sosit cu steaua”, în căldura unei lumini pe care foarte puțini o mai frecventează.

Poeta și Iulia, personaj al mai multor poezii, sfidează timpul care trebuie plătit cu „lumina gravă” a existenței așezată în reperele unui basm care se apropie de sfârșit.

Maria Bonea sfidează această lume consumatoare de timp și de fericire.

„În reperul de lumină
În copilul doar de-o șchioapă
Dar cu aura deplină
Pentru următorul schimb”

Sucesiunea generațiilor se întrevide într-un orizont îndepărtat. Copiii sunt reperul de lumină la strângerea noastră din lume. Copiii lasă urme în deșert, în zăpada de la pol, în nisipul de pe fundul mării. Chipul lor luminează noaptea, aduc pe buze rugăciunea celui rătăcit, rugăciunea celui singur, rugăciunea celui însetat, rugăciunea celui neîubit. Autoarea trage podul de la mal pentru a petrece noaptea în siguranță, pentru a petrece noaptea în flacăra veșniciei.

În experiențele povestite de anumiți oameni întâlnim duhovnici care se roagă mistuiți de flăcări. Duhovnicii care prin rugăciune părăsesc pământul și se ascund vederii noastre. Rugăciunea lor este deja trup cu divinitatea, este poezia care pedepsește incestul, este revelația sublimă. Acest lirism se ascunde în poezia Mariei Bonea. Destinul este implacabil ascuns în „labirintul divin”. Destinul poate

fi înțeles dar nu mai poate fi schimbat, nu mai poate fi amenințat cu puterea divinității. Destinul este îngenuncheat, este supus stării de rugăciune duhovnicească la care foarte puțini ajung aici, pe pământ.

Mersul lumii nu mai contează, nici mărunțișul clipelor frumoase. Pariul cu veșnicia se impune printr-o luptă superioară, printr-o detașare nepământească în care îngerii cu chip de copil populează un nou univers.

Maria Bonea scrie o poezie a sensurilor precise. Pendulează pe axa de la plus spre minus infinit. Scrie o poezie a simplității și a cuvântului cioplit de rugăciune. Cine ajunge în această fază are înțelesul deplin al existenței sale, are calea adevărului sublim.

Rugăciunea îți dă puterea trecerii, rugăciunea sădește speranța, rugăciunea este lumina din plină zi, oferă curajul împotriva singurătății:

„Ca un copil eu cred în tine
Ca în puterea de-a iubi”

Poeta a ajuns la timpul în care apa se cerne de nisip, iubirea de necredință, dragostea de păcat. Maria Bonea este calea salvatoare a poeziei ce-a ajuns rugăciune. Maria Bonea este visul împlinit al tinereții:

„Nu-mi găsesc cuvântul-cheie
Să-mi deschid al harpei dar
Voi ruga în schimb destinul
Ca în numele iubirii,
Scrutând omenescul firii
Să-ți doinească genial”

Rugăciunea nu mai este numai pentru ea. Rugăciunea duhovnicească poate fi preluată de către toți pentru mântuire. Ca un apostolat din care reiese că nu suntem fericiți pentru că nu știm să ne rugăm. Rugăciunea este floarea ce ni se deschide în palmă. Rugăciunea este mierea pe care o gustăm o singură dată în viață. Rugăciunea făcută cu sufletul ce arde în noi poate fi adesea frumoasa poezie.

PARFUMUL NEPIERITOR AL UNUI ROMAN

În căutarea timpului pierdut – după un secol

Ofelia MARIAN

Se împlinesc în acest an 100 de ani de când apărea primul volum al cunoscutului ciclu românesc pe care Marcel Proust l-a dat nu doar literaturii franceze, ci și celei mondiale. Propunându-și, asemeni predecesorului său, Gustav Flaubert, să scrie o carte despre nimic, acest straniu scriitor care își impresiionase concetățenii nu doar prin fizicul său, ci și prin faptul că își redactase opera izolat în faimoasa lui cameră căptușită cu dopuri de plută, a lăsat în urma sa un miraculos roman al cărui personaj central pare a fi timpul în scurgerea lui.

Născut la 10 iulie 1871, în familia cunoscutului medic epidemiolog Achille Adrien Proust (profesor la Facultatea de Medicină din Paris, care a publicat câteva lucrări de specialitate) și a soției sale (Jeanne Clémence Well, fiică a unui bogătaș evreu foarte cultivat, de la care viitorul scriitor moștenește gustul pentru cultură), micul Marcel se arată chiar de la apariția sa pe lume un copil fragil, care suferă la 9 ani primul atac de astm. În ciuda bolii care îi va marca de altfel toată viața, amintirile copilăriei sunt frumoase, datorită atmosferei echilibrate din propria familie care îi oferă, pe lângă liniște sufletească, un mediu cultural benefic firii sale ușor boeme. La toate acestea s-au adăugat amintirile vacanțelor petrecute în satul Illiers, pe care îl va evoca în celebrul său roman *În căutarea timpului pierdut*, sub denumirea de Combray. Copilăria și adolescența lui Proust, în ciuda seninătății și a unei bunăstări materiale, nu sunt însă deosebite de ale altora de aceeași vârstă, deoarece până la revenirea sa din armată, în 1890, când începe să frecventeze saloanele pariziene, în biografia și activitatea sa literară nu se întâmplă nimic ieșit din comun. În anul 1892 fondează revista literară „Banchetul” al cărei titlu îi este sugerat de opera lui Platon. Revenirea în lumea mondenă nu îl îndepărtează însă de universul lecturii, anii aceștia constituind o perioadă de lecturi din Carlyle, Emerson și John Ruskin, acesta din urmă influențându-l enorm pe Proust, și care,

de altfel, l-a făcut cunoscut în Franța. În 1896, începe să lucreze la romanul ce va apărea postum (1954) *Jean Santeuil*, în care apar primele elemente de stil din ceea ce avea să devină *În căutarea timpului pierdut*. Tot în același an încearcă să se socializeze oarecum devenind bibliotecar, slujbă la care însă renunță repede, în favoarea preocupărilor exclusiv literare, care îi vor aduce satisfacții, prima dintre ele fiind apariția, tot în 1896, a antologiei ce cuprinde multe din scrierile sale timpurii, *Les Plaisirs et les jours*. Volumul s-a bucurat de prefața lui Anatole France și desenele Doamnei Lemaire. Anul 1903 îi aduce două lovituri cumplite: fratele său Robert se căsătorește și pleacă de acasă. După doi ani își pierde mama. În 1904, începe elaborarea impresionantului său roman despre timpul pierdut și regăsit, redactare care va dura 14 ani. În 1908 scrie câteva pastişe reușite după autori celebri și începe elaborarea volumului *Contre Saint-Beuve*, care adună între filele sale concepții despre stil și artă literară. În 1913 apare primul volum al ciclului *Din partea dinspre Swann*, primit cu răceală mai ales din partea lui André Gide care, după o perioadă de respingere a operei proustiene, va deveni un fervent admirator și susținător al autorului. Odiusea apariției romanului al cărui ultim volum va apărea după cinci ani de la moartea autorului, este următoarea: 1913 – *Du côté de chez Swann*, 1918 – *À l'ombre des jeunes filles en fleurs* (pentru acest volum primește în 1920 Premiul Goncourt), 1919 – *Pastiches et mélanges*, 1920 – *Le côté de Guermantes*, 1922 – *Sodome et Gomorrhe*, 1923 – *La prisonnière*, 1925 – *Albertine disparue* ou *La fugitive*, 1927 – *Le temps retrouvé*. Amintesc aici că Fondul Proust al Bibliotecii Naționale Franceze deține, începând cu anul 1962, manuscrisele autorului donate de către fiica lui Robert Proust. Ele dovedesc munca asiduă depusă la elaborarea acestei ample fresce de la începutul secolului XX, materiale care s-ar putea contabiliza, cu aproximație, în 75 de caiete la care se poate observa că era delimitată fiecare parte a romanului, chiar de la început, 18 volume

dactilografiate parțial și corectate și 14 volume care conțin variante și adăugiri ale romancierului.

Revenind la roman și la momentul lansării sale pe piață, Marcel Proust îi mărturisește, într-o scrisoare din 1913, lui Pierre Quint, că a vrut să fie foarte real și să provoace cititorii mimând memoria involuntară în reprize bruște și nerespectând o anumită cronologie a evenimentelor. Urmărind doar *eul biologic* al naratorului provocator al amintirilor și senzațiilor capabile să contureze lumi și personaje, ne aflăm în fața unui roman impresionant nu doar concepțional, ci și ca dimensiune și prin cele 2000 de personaje, dintre care 40 mai importante. Ele se mișcă într-o atmosferă în care voluptatea amorului, a senzațiilor și parfumurilor degajate ne pot duce cu gândul la literatura orientală, la acele scrieri în care timpul pare a sta în loc pentru a produce bucuria trăirii clipei prezente. Insolit prin proporții și prin construcție, romanul este simplu în esența sa, primele trei volume trasând coordonatele pe care vor fi clădite și următoarele. În primul volum apar figuri marcante din copilărie, iar personajul central este mama, care are o relație specială cu Marcel, așa cum mărturisește, la un moment dat: „Singura mea mângâiere când urcam la culcare era gândul că mama va veni să mă sărute după ce mă voi fi băgat în pat”¹. Influența mamei este foarte puternică și asupra formării intelectuale a viitorului scriitor, care pe parcursul romanului emite nenumărate păreri literare pe care le discută cu mama sa. Iată o mărturie relevantă în acest sens, referitoare la o carte a lui George Sand: „Mama se așeza alături de patul meu; luase în mână François le Champi care, datorită copertei sale roșii și a titlului său de neînțeles, avea pentru mine o personalitate distinctă și o atracție misterioasă. Nu citisem încă niciodată vreun roman adevărat [...] Procedeele narațiunii, menite să stârnească fie curiozitatea, fie înduioșarea, anumite moduri de a spune ce trezesc neliniștea și melancolia, și pe care un cititor cât de cât instruit le recunoaște ca fiind comune multor romane, îmi părea pur și simplu – mie, care vedeam într-o carte nouă nu un lucru ce are mulți semeni, ci o persoană unică, având rațiunea de a exista doar în sine – o emanație tulburătoare a esenței particulare a acestei opere.”² Părerile referitoare la literatură, pe care autorul o consideră nu doar o modalitate de îmbogățire a propriilor cunoștințe, ci și o modalitate de a-i cunoaște pe ceilalți, facilitând astfel comunicarea, sunt comple-

tate de cele referitoare la artă în general, păreri ce aduc în centrul atenției nume ca Richard Wagner, unul dintre compozitorii săi preferați, sau pagini antologice despre pictură, sculptură și arhitectură. Aici, în primul volum, apare pentru prima dată apelul la memoria afectivă din celebrul pasaj al Madelainei și percepția lucrurilor cu ajutorul simțurilor, deci a propriului eu atât de bine sugerat în mărturisirea: „Cauți să regăsești în lucruri, devenite prin asta prețioase, reflexul pe care sufletul nostru l-a proiectat asupra lor”³. În această atmosferă capabilă a transforma reveria în realitatea imediată, sunt evocate personalități preferate, dintre care Ruskin și Saint-Simon. De altfel, referirile la lecturi, scriitori, spectacole vor fi mereu prezente de-a lungul romanului, relevant fiind fragmentul: „Toate conversațiile cu colegii mei de școală se învârtteau în jurul acestor actori a căror artă, deși îmi era încă necunoscută, era prima formă, între toate cele pe care le îmbracă, sub care se lasă presimțită în mine Arta.”⁴ Deseori aceste considerații pot scoate la iveală snobismul personajelor, ca în cazul lui Swann: „Eu le reproșez jurnalelor faptul că ne silesc să acordăm zilnic atenție unor lucruri neînsemnate, în timp ce citim doar de trei sau de patru ori în viața noastră cărțile în care se află lucruri esențiale. Tocmai pentru că rupem cu nerăbdare în fiecare dimineață manșeta jurnalului, ar trebui să schimbăm lucrurile și să tipărim în jurnal altceva, nu știu, poate cugetările lui Pascal! (roști acest cuvânt pe un ton emfatic și ironic, ca să nu pară pedant)”⁵. Remarcabilă este subtilitatea descrierii personajelor, portretul Doamnei Verdurin fiind extrem de sugestiv într-o anume scenă de salon: „Doamna Verdurin rămase încremenită, luă o înfățișare inertă, de parcă s-ar fi preschimbat într-o statuie, ceea ce îi îngădui să aibă aerul că nu a auzit cuvântul nesuferit «pozează» care ar putea implica ideea că un invitat poate să «pozeze» în fața lor și că, deci, este «mai grozav decât ei».”⁶ În primele pagini proustiene descoperim voluptatea somnului, caracteristică întregului ciclu: „[...] dormind, întâlneam fără efort o vârstă pentru totdeauna trecută din viața mea cea dintâi, regăsisem cine știe ce spaimă copilărească, asemeni gândului că unchiul meu mă va trage de bucle, teamă care se risipise în ziua când – dată marcând pentru mine începutul unei noi ere – mi-au fost tăiate.”⁷ Tot la începutul ciclului romanesc apar determinările spațiotemporale

³ Idem, p. 105.

⁴ Idem, p. 94.

⁵ Idem, p. 104.

⁶ Idem, p. 223.

⁷ Idem, p. 36.

¹ Marcel Proust, *În căutarea timpului pierdut*, vol. I, București, Univers-Coresi, 1987-2000, p. 43.

² Idem, p. 67.

specific proustiene, la care se ajunge prin depășirea eului fragmentar, deci la o lărgire a sinelui, prin experiența corpului care este mediator al percepției, afectivității și imaginarului: „Poate că imobilitatea le este impusă lucrurilor din jur de certitudinea noastră că sunt ele și nu altele, de imobilitatea gândirii noastre în fața lor. Fapt este că, atunci când mă trezeam astfel, cu mintea zbătându-se zadarnic să caute a ști unde eram, totul se învârtia în jurul meu în întuneric, lucrurile, țările, anii. Trupul meu, prea amorțit ca să se poată mișca, încerca, după forma oboselii sale, să repereze poziția membrelor, pentru a ghici astfel direcția peretelui, locul mobilelor, pentru a reconstrui și a numi lăcașul unde se găsea. Memoria sa, memoria coastelor sale, a genunchilor săi, a umerilor săi, îi înfățișa succesiv câteva dintre camerele unde dormise, în timp ce în jurul lui zidurile invizibile, schimbându-și locul după forma încăperii imaginate, se involburau în tenebre.”⁸ Legat de puterea amintirii este motivul luminii care străbate întreg ciclul romanesc, adăugând un lirism aparte operei proustiene. Un semnificativ pasaj în care este evocată amintirea Albertinei și o imagine inedită a Parisului găsim în penultimul volum: „Totuși, în cele din urmă se lăsa întunericul deplin, dar atunci era de ajuns să văd o stea alături de copacul din curte ca să îmi amintesc de plimbările noastre cu trăsura, după cină, prin pădurea Chantepsie, căptușită cu clar de lună. Și chiar pe stradă, mi se întâmpla să izolez pe o bancă, să culeg puritatea naturală a unei raze de lună în mijlocul luminilor artificiale ale Parisului, al unui Paris peste care acea rază făcea să domnească, aducând pentru o clipă în imaginația mea orașul în natură, o dată cu tăcerea infinită a câmpiilor evocate – amintirea dureroasă a plimbărilor pe care le făcusem aici cu Albertine.”⁹

Cu *Sodoma și Gomora* se produce doar o schimbare de personaje, în centrul atenției aflându-se salonul familiei Verdun și Albertine, la aceasta urmărindu-se minuțios mecanismul de instalare a sentimentului de gelozie. *Prizoniera și Fugara* propun două ipostaze ale feminității din perspectiva egocentrismului masculin.

Ultimul volum suprimă câțiva ani din cronologia evenimentelor, el fiind o demonstrație de natură bergsoniană a regăsirii timpului prin raportarea eului prezent la cel de odinioară, deci prin retrăirea timpului prin amintiri, prin experiențe de viață și mai ales prin experiența călăto-

riilor, prezentate la sfârșitul ciclului romanesc prin descrieri unice, cum ar fi cea a Veneției: „Rar se întâmpla să nu descopăr în hoinărerile mele vreo piață necunoscută și vastă despre care nici un ghid, nici un călător nu-mi vorbiseră încă. Mergeam printr-o rețea de străduțe, de *calli*. Seara, cu înaltele ei hornuri evazate pe care soarele puneă pete foarte vii de roz, pete foarte luminoase de roșu, o întreagă grădină înflorește deasupra caselor, în nuanțe atât de variate, încât ai fi spus că vezi, plantată pe oraș, grădina unui amator de lalele din Delft sau din Haarlem.”¹⁰

Parcurgând acest roman care surprinde prin poeticitatea sa, cititorul nu este totuși pândit de rătăcirea prin labirintul amintirilor proustiene, pentru că, în ciuda lungilor evadări din prezent, autorul are grijă ca, periodic, să plonjeze în realitatea începutului secolului XX, fie prin discuții politice, fie prin descrierea Parisului bombardat, sau plasarea din loc în loc a unor referiri la tehnica aceluși timp, cum ar fi telefonul care îi oferă bucuria de a auzi vocea bunicii, aeroplanul sau automobilul care oferă ochiului o priveliște cu totul diferită de cea care se poate recepta din mersul trenului.

Abordarea jocului timpului în lumea mondenă descrisă de Proust, o lume în dezagregare și ai cărei membri parcă îmbătrânesc brusc, ne-ar putea sugera ideea că aici timpul ar putea fi considerat un suprapersonaj care le unește pe cele propriu-zise. Considerând timpul un suprapersonaj, am putea merge, poate, mai departe cu îndrăzneala, adăugând că cele trei simțuri: văzul, gustul și mirosul capătă conotații speciale la acest autor, deoarece prin stimularea acestora el deschide rând pe rând universuri noi, în care se află o multitudine de personaje care, prin dialoguri și gesturi, creează o lume unică, care balansează mereu între realitate și ficțiune, între temporal și atemporal, acest balans generând fluxul conștiinței involuntare, principala inovație a modernismului european. Toate acestea îl așază pe scriitor pe un pedestal literar la umbra căruia au stat scriitori din epoci și țări diferite. În 1932, în România, Camil Petrescu scrie articolul *Noua structură și opera lui Proust* iar romanul *Ultima noapte de dragoste, întâia noapte de război* are vădite influențe proustiene la fel ca și în scrierile lui Mihail Sebastian, Felix Aderca, Anton Holban și Hortensia Papadat-Bengescu. Dintre scriitorii contemporani, reține atenția în acest sens Bedros Horasangian cu romanul *Sala de așteptare*. Prima traducere integrală a romanului în limba română a făcut-o Radu Cioculescu, fratele

⁸ Marcel Proust, *Plecarea Albertinei*, București, Univers, 1999, p. 37.

⁹ Idem, p. 68.

¹⁰ Idem, p. 232.

lui Șerban Cioculescu. În acest context, al relației dintre scriitorul francez și câțiva dintre autorii români, dar și al receptării lui Proust în țara noastră, mai amintesc două nume și două titluri semnificative: Cornelia Ștefănescu cu volumul *Destinul unei întâlniri: Marcel Proust și România*, Editura Elion, București, 2001 și Liviu Leonte cu lucrarea care constituie teza de doctorat a autorului (doctorat obținut la Universitatea din Toulouse Le Miral) și publicată în limba franceză și în România, în anul 2005 la Institutul European din București. Este vorba despre *La réception de l'oeuvre de Marcel Proust en Roumanie*. Pe plan internațional, la scriitorii James Joyce și Virginia Woolf se găsesc substanțiale similitudini cu stilul și universul proustian, iar în literatura universală contemporană, demn de menționat mi se pare scriitorul francez de origine rusă Andrei Makine în a cărui proză ce dezbată tema exilului se regăsește puterea magică a amintirii. Văzută din perspectivă comparată, inovația proustiană este foarte bine definită de Salvatore Battaglia, în *Mitografia personajului*: „[...] dacă ne gândim la schema tehnicii narative, distanța care separă romanul tradițional de *În căutarea timpului pierdut* al lui Proust, *Castelul* lui

Kafka, *Omul fără însușiri* al lui Musil, ne va apărea infinită. Reforma genului narativ înfăptuită de acești scriitori întrerupe printr-o tăietură brutală o tradiție multiseclară [...]. Odată cu Proust și Joyce, perspectiva romanului se restrânge și în același timp se lărgeste neverosimil de mult. Relațiile cu realitatea și cu istoria se tulbură [...] deci «personajul» și rolul său se pulverizează și se dizolvă, devin anonime, ceea ce e exact opusul scopului tradițional al genului narativ.”¹¹

O referire la opera lui Marcel Proust nu cred că se poate face fără a remarca, chiar și în trecut, că legătura sa cu România a depășit sfera literară, ajungând în cea socială datorată cunoașterii aristocrației române grație celebrei sale prietenii cu Martha Bibesco și cu frații Anton și Emmanuel Bibesco, cunoaștere care se reflectă în acest roman prin câteva personaje în care cititorul avizat poate recunoaște anumite personalități românești cum ar fi Hélène Caraman-Chimay sau Rachel-Raluca Brâncoveanu.

Recitind acest roman mereu fascinant prin complexitatea sa, i-am resimțit nestinsul parfum ce probabil i-a fascinat și pe primii săi cititori.

BIBLIOGRAFIE:

- Battaglia, Salvatore, *Mitografia personajului*, București, Univers, 1974.
 Beckett, Samuel, *Proust*, București, Humanitas, 2004.
 Biberi, Ion, *Eseuri și foiletoane critice*, București, Minerva, 1982.
 Blanchot, Maurice, *Spațiul literar*, București, Univers, 1980.
 Bloom, Harold, *Canonul occidental: cărțile și școala epocilor*, București, Univers, 1998.
 Bratu, Florian, *Cunoaștere și discurs*, Iași, Junimea, 1997.
 Ciocârlie, Livius, *Realism și devenire poetică în literatura franceză*, Timișoara, Facla, 1974.
 Cioculescu, Șerban, *Medalioane franceze*, București, Univers, 1971.
 Eliade, Irina, *Marcel Proust*, București, Editura Enciclopedică Română, 1974.
 Glodeanu, Gheorghe, *Romanul-aventura spirituală a unei forme literare*, București, Fundația Culturală „Libra”, 2007.
 Ionescu, Tudor, *Glose franceze*, Cluj-Napoca, Dacia, 1981.
 Mavrodin, Irina, *Mâna care scrie*, București, Editura Eminescu, 1994.
 Proust, Marcel, *Eseuri*, București, Univers, 1981.
 Proust, Marcel, *În căutarea timpului pierdut*, vol. 1-7. Traducere, prefață, note și comentarii de Irina Mavrodin, București, Univers-Coresi, București, 1987-2000.
 Proust, Marcel, *Plecarea Albertinei*, București, Univers, 1999.
 Ștefănescu, Cornelia, *Destinul unei întâlniri: Marcel Proust și România*, București, Elion, 2001.

Marcel Proust

11. Salvatore Battaglia, *Mitografia personajului*, București, Univers, 1974, p. 317.

RENÉ DESCARTES, *MEDITAȚII METAFIZICE*

Amza JUCAN

Meditații metafizice a lui Descartes rămâne, înainte de orice – la mult peste 350 de ani de la scrierea ei – o lectură extrem de interesantă. Pe urmă, deși titlul conține clar cuvântul *metafizică*, se poate discuta dacă este o lucrare de logică sau de filosofie¹. Personal, nu pot răspunde hotărât, ba chiar mă întreb dacă nu este un capitol de dogmatică creștină prezentat într-o manieră nonconformistă și nu pot ocoli nici impresia catehetică pe care mi-o lasă textul lui Descartes, cu toate că lucrarea nu este elaborată în conformitate cu planul obișnuit al catehezei. În orice caz, dogmatica ortodoxă îl citează pe Descartes ca valoros susținător al argumentului ontologic în demonstrarea existenței lui Dumnezeu, aducându-i, ca singură obiecție, nivelul prea înalt de redactare a tezei, ceea ce-i reduce accesibilitatea, adică raza de convingere.

Analizând volumul în sine, fără a face aprecieri legate de posibila lui influență (barată intenționat de însuși Descartes, cum aflăm din prefața traducătorului), este de remarcat stilul spiralat al expunerii. Mereu sunt reluate afirmații anterioare, nu însă prin simplă revenire la ele, ci prin ducere a ideii cu o spiră mai sus. Argumentația carteziană urmează un permanent urcuș, dar ascensiunea nu este lăsată la voia accidentului. Ea este rulată, „alunecată”, condusă în mod „neted”.

Sub aspect metodic, este exploatată neîntreput infatuarea – singura caracteristică veritabilă (toate celelalte însușiri sau tendințe fiind numai derivate ale vanității omenești) a ateului gata oricând să se laude cu autonomia persoanei sale. Cu spirit genial, Descartes a intuit (sau a remarcat) că cel mai sigur „interes comun” al lui Dumnezeu și al ateului este liberul arbitru. Că Dumnezeu *dă* dreptul liberului arbitru, iar ateul numai și-l *ia*, nu importă prea mult aici. Totuși, Descartes pare să fi observat din aceasta rolul activ al unuia și pasiv al celuilalt. Pare să fi observat pentru că profită pe tot parcursul lucrării, de pasivitatea receptorului, străduindu-se să nu-i tulbure lenevia. Pus de la început în lectica liberului arbitru, cititorul se va lăsa purtat prin imperiul libertății, în timp ce sclavul din față (Descartes) se va

strădui să-l apropie, pe neobservate, tot mai mult, de granițe.

Prin urmare, prima idee pusă în pagină și apoi dezvoltată de Descartes este aceea că omul este o ființă liberă: liberă de Dumnezeu, liberă de realitate, liberă de propriul corp². Nu însă și de propria persoană³ (iată, deja, un prim punct de graniță, iată, deja, o limită a imperiului libertății).

Contemporan cu un Calderon de la Barca (de exemplu), Descartes nu putea nesocoti ideea că „viața e vis”. Dar un vis în care, pe de o parte, percepem plăceri și neplăceri – va să zică o libertate în care nimic nu ți-e totuna –, iar pe de alta, nu e „nimic nou sub soare” – visul nu e „original”: e extras dintr-o oarecare experiență ([...] *dacă imaginația lor [a pictorilor] este atât de extravagantă încât să inventeze unele lucruri așa de noi, încât niciodată n-am văzut ceva asemănător, și astfel opera lor să ne reprezinte un lucru exclusiv fabricat și neadevărat în mod absolut, chiar și în acest caz este sigur că cel puțin culorile cu ajutorul cărora au fost înfățișate aceste bizareri, culorile trebuie să fie autentice* – p. 30). Imaginația omului se constituie din reorganizarea experiențelor lui. Or, experiența înseamnă practică, iar practica se exercită în realitate. *Și cum aș putea să neg că aceste mâini și corpul acesta sunt ale mele? Decât dacă nu cumva mă așez în rândul celor smintiți* [...] – p. 28. Urmează de aici că se poate nega nu numai Dumnezeu, ci și toată ambanța, dar, în mijlocul irealității, eu (vanitosul) rămân o realitate (o realitate care, eventual, numai imaginează, dar imaginația e colaj de realități). Ideea de irealitate este, deci, compromisă,

¹ Nici într-un caz nu este un manual de meditație (budistă), cum pare să sugereze prefațatorul-traducător: *Atunci, care este folosul la care ne putem aștepta de la cunoașterea acestei filosofii a lui Descartes, și cu deosebire de la parcurgerea acestor Meditații metafizice? El este consecința faptului că Meditațiile sunt mai degrabă un adevărat Manual al exercițiilor spirituale* (Ion Papuc, *Cuvântul înainte al traducătorului*, în René Descartes, *Meditații metafizice*, București, Crater, 1997, p. VIII).

² [...] *îmi voi da osteneala în mod serios și cu deplină libertate să distrug îndeobște toate opiniile mele vechi. Însă, pentru a-mi realiza această intenție, nu va fi necesar să dovedesc că ele, toate, sunt false, țintă căreia poate că nu i-aș da niciodată de capăt; ci voi considera chiar și cel mai mic motiv de îndoială ca suficient pentru a le respinge pe toate, aceasta cu atât mai mult cu cât judecata m-a convins deja că nu trebuie să mă împiedic, cu mai puțină îngrijorare, de a da crezare lucrurilor care nu sunt sigure în mod deplin și neîndoelnice, față de acelea care ne apar în chip manifest ca fiind false* (Descartes, Op. cit., p. 27-28); *să presupunem, deci, acum, că am adormit, că toate particularitățile acestea, și anume, că deschidem ochii, că ne mișcăm capul, că ne întindem mâinile și alte lucruri asemănătoare, nu sunt decât iluzii înșelătoare; și să ne gândim că nici mâinile noastre, nici întregul nostru corp nu sunt, poate, așa cum le vedem noi* (ibid., p. 29).

³ Dar, deși simțurile ne înșală uneori [...], poate că există și multe altele, în legătură cu care, în mod rațional, nu te poți îndoi, cu toate că le cunoaștem tocmai prin intermediul respectivelor simțuri; de exemplu, că eu sunt aici, așezat lângă sobă, îmbrăcat în halat, având în mână această coală de hârtie și atâtea altele de aceeași natură (ibid., p. 28).

aproape insesizabil, încă din primele pagini, în schimb, în încheierea primei meditații, Descartes întărește (ușor ironic) ideea de libertate pe care, subtil, o va reitiera bine proporționat față de restul ideilor strecurate: [...] și, dacă, prin această metodă, nu va fi în puterea mea să mă înalț la cunoașterea niciunui adevăr, cel puțin va sta în puterea mea [căci sunt liber] să-mi suspend judecata (p. 33).

Și bucla raționamentului se multiplică cu un onduleu, ajungând ca, în *Meditația a doua*, Descartes să afirme puțin și mai zeflemist: [...] voi face eforturi și voi urma aceeași cale [...] până ce voi întâlni vreun lucru sigur sau, cel puțin, dacă nu voi fi în stare de altceva, până ce voi stabili cu certitudine că în lume nu există nimic cert (p. 35), după care, la numai câteva rânduri, furișează un dram de (lecuitor) venin: [...] voi avea dreptul să resimt speranțe înalte dacă voi avea tot atâta fericire să descopăr măcar un singur lucru care să fie sigur și indubitabil (p. 35). Un șir de intervenții retorice⁴ conduce la rezultatul că [...] trebuie, în sfârșit, să trag concluzia și să consider drept un lucru sigur că această propoziție: **Eu sunt, eu exist** este adevărată în mod necesar, de fiecare dată când o pronunț sau când o concep în mintea mea (p. 36), ceea ce, totuși, încă nu înseamnă prea mult: Dar nu cunosc încă cu claritate ce sunt eu, cel care sunt sigur că sunt; în așa fel încât, de acum înainte, trebuie să iau seama cu mare atenție nu cumva din imprudență să iau vreun alt lucru oarecare ca fiind eu [...] (p. 37). Încet, ca o momeală, se conturează adevărul concretului (pe care niciodată ateii nu îl neagă). Prima realitate (concretețe), pentru orice orgolios, este (lucru cu care, cum am văzut, Descartes a jonglat deja) propria persoană care este, cu evidență, un corp. Mai rămâne de dat definiția corpului. În ceea ce privește corpul, nu m-am îndoit deloc cu privire la natura lui; căci am crezut că-l cunosc cu o mare claritate și, dacă aș vrea să-l explic folosin-du-mă de noțiunile ce ne sunt la îndemână, l-aș descrie în acest mod: Prin corp eu înțeleg tot ceea ce s-ar putea termina [un subțire punct de frontieră] printr-o formă oarecare; care poate fi cuprins [graniță împrejmuitoare] într-un loc anume și care umple un spațiu în așa fel încât din acel spațiu să fie exclus orice alt corp [domeniu delimitat și posedat]; care poate fi simțit [procură senzația posesiunii], fie prin atingere, fie prin văz, fie prin auz, sau prin gust, sau prin simțul mirosului; care poate fi mișcat [se poate dispune de el] în mai multe feluri, nu prin el însuși, ci prin ceva străin ce l-ar atinge și de la care ar primi impulsul (p. 38).

Desigur, metoda lui Descartes nu permite afirmarea prematură a existenței lui Dumnezeu – aceasta trebuie cu grijă pregătită –, dar poate că el a ratat reluarea problemei, cu raportare specială la corpul omenesc/animal (anatomic și fiziologic), ca suport al demonstrării Trinității divine, din care atât de puțini credincioși (necum ateii) pot înțelege ceva. Pentru

dovedirea existenței lui Dumnezeu ar fi fost nevoie de puțină lumină (și Descartes ar fi putut-o aduce) în privința naturii lui Dumnezeu – adevărată piatră de poticnire pentru ateii. Dumnezeu, în sine, este incognoscibil și, deci, inexplicabil, dar ideea Trinității nu este cu totul opacă (deși rămâne ocultă), dacă facem asocieri cu organe sau părți ale corpului nostru. Inima, creierul, mâna sunt destul de bine definite, dar nu sunt autonome. În afară de aceasta, dacă, de organele senzoriale sau de unele funcționale, ne putem lipsi, de cele care sunt și vitale – nu. Iar pentru ca un organism să funcționeze perfect, el trebuie să fie, din toate punctele de vedere, integru. Tot așa, în Trinitate, Tatăl, Fiul și Sfântul Duh sunt bine definite, dar nu sunt autonome și, mai ales, sunt „organe vitale”. De aceea, ele se condiționează reciproc, având importanță egală. Prin analogie cu ființa umană, coexistența și interdependența Tatăl-Fiul-Sfântul Duh, deși, în continuare, nu pot fi explicate, Trinitatea nu mai apare ca fiind imposibilă sau utopică. Ar fi stat în puterea unei minți ca a lui Descartes să aducă puțină lumină în această chestiune, dacă tot a abordat problema corpului, în general. Trebuie subliniat însă faptul că, foarte subtil, dar la un nivel într-adevăr prea înalt, Descartes face, în contextul discuției despre corp, o aluzie la ceva nedescoperibil, și o face prin raportare la om. Nu sunt deloc acest ansamblu de membre, care este numit corpul omenesc; nu sunt deloc un aer rarefiat și pătrunzător, răspândit prin toate membrele, nu sunt deloc un vânt, un suflu, un abur, nici nimic altceva din tot ceea ce pot simula sau imagina, pentru că am presupus că toate acestea nu sunt nimic, și pentru că, fără să schimb această presupunere, am aflat că nu încetez de a fi sigur că sunt totuși ceva (p. 39). Nu cumva chiar Dumnezeu nu este nimic din ceea ce admitem ca fiind real, fiind, cu toate acestea Ceva? Mai multă certitudine poate exista în „chipul și asemănarea”. Ceva din slava lui Dumnezeu este chiar omul. Dar ce sunt eu, așadar? Un lucru care gândește. Ce este acest ceva care gândește? Adică ceva care se îndoieste, care înțelege, care afirmă, care neagă, care vrea, care nu vrea, care își imaginează și care simte. Cu siguranță că nu este puțin dacă toate aceste lucruri aparțin naturii mele (p. 40).

Meditația a doua excelează prin exemplul bucății de ceară. Dar și aici i se poate găsi pricină lui Descartes pentru că a lăsat să-i scape detalierea diferenței dintre aparență și esență. Pe Dumnezeu nu-l vedem „cristalizat”, dar, din punct de vedere „chimic”, este asemănător elementului care face transparența, strălucirea, sunetul limpede al cristalului. Descartes trece ceara prin toate stările ei fizice, relevându-ne faptul că o percepem (prin diverse simțuri) diferit, în funcție de condițiile la care este supusă, și n-am crezut că nu va spune nimic despre moleculele ei (deși problema va fi tranșată de Lavoisier abia peste vreo sută de ani), fără, desigur, a pronunța cuvântul moleculă și mă refer, evident, în mod figurat la „molecule”. Descartes trebuie să fi bănuț (cel puțin) că există un punct până la care ceva este ceea ce este, chiar dacă, la vremea lui, nu se auzise de atomi (cu atât mai puțin de compoziția lor). Dar a încheiat discuția despre ceară exact când era (se simte

⁴ Și atunci ce va putea să fie totuși estimat ca adevărat? Poate că niciun alt lucru decât că nu există nimic în lume care să fie sigur. / Dar ce știu eu dacă nu există totuși vreun alt lucru, diferit de cele pe care tocmai le-am judecat ca fiind nesigure, un lucru despre care să nu putem avea nici cea mai mică îndoială? Să nu existe, oare, vreun Dumnezeu sau vreo altă putere care imi pune în minte aceste gânduri? Aceasta nu este însă necesar; căci poate sunt capabil să le produc eu însumi. *Cel puțin eu, deci, nu sunt eu ceva?* [s. n.], ibid., p. 36.

bine) pe punctul să spună că, zdrobindu-i-se molecula, ceara nu mai rezistă pe poziția de ceară. Și chiar fără această lămurire, înșirând toate aspectele pe care le poate lua ceara și toate proprietățile pe care le poate prezenta, deși Descartes semnalează faptul că, dincolo de „înfățișare” și dincolo de „comportament”, ceara e tot ceară, filosoful nu explicitează faptul că în exemplul ales de el se întâlnește aparența cu esența. Oricum, Descartes rămâne printre inteligențele de prin rang ale lumii și nu trebuie judecat prin prisma descoperirilor științifice ulterioare epocii lui.

Poate că, dacă prima meditație a mizat pe provocarea orgoliului omenesc în general și a celui ateu în special, meditația a doua urmărește întreținerea orgoliului. *Căci dacă eu judec că ceara este sau există în baza faptului că o văd, cu siguranță că rezultă de aici într-un mod cu mult mai evident că eu sunt sau că există eu însumi, în baza aceluiași fapt că văd. Căci se poate întâmpla să nu fie ceea ce văd eu, adică ceara; se mai poate întâmpla ca eu nici să nu am măcar ochi pentru a vedea vreun lucru oarecare; dar nu se poate întâmpla ca atunci când văd, sau (ceea ce nu mai deosebesc) când mă gândesc că văd, ca eu care gândesc să nu fiu ceva anume. De asemenea, dacă eu judec că ceara există, bazându-mă pe faptul că o ating, va rezulta din aceasta încă o dată același lucru, și anume că eu sunt; iar dacă eu judec aceasta în baza a ceea ce mă convinge imaginația mea, sau în baza oricărei alte cauze care s-ar întâmpla să fie, eu voi conchiziunea întotdeauna același lucru* [s. n.] (p. 46).

Meditația a treia, care proclamă (deja), încă din subtitlu, existența lui Dumnezeu, se fundează pe aceeași trufie omenească, dar căreia îi sugerează probabilitatea erorii în care se situează. *Eu sunt un lucru care gândește, cu alte cuvinte care se îndoiește, care afirmă, care negă, care cunoaște puține lucruri, care ignoră multe, care înbește, care urăște, care vrea, care nu vrea, care își imaginează și care simte* (p. 48). *Înșele-mă oricine e în stare să o facă, însă atâta timp cât eu gândesc că sunt ceva, el nu va putea nicidecum să facă să nu fiu nimic, sau, fiind adevărat că acum eu sunt – nu va putea face ca într-o zi cândva să fie adevărat că nu am fost niciodată, sau ca doi și cu trei să facă ori mai mult ori mai puțin de cinci, sau altele asemănătoare, despre care văd cu claritate că nu pot fi într-alt fel decât cum le concep eu* (p. 50). Descartes dă apoi asigurări despre realitatea ideilor, a afectelor și a dorințelor noastre, realitate care nu depinde de realitatea sau autenticitatea (sinceritatea) obiectului lor. *Acum, în ceea ce privește ideile, dacă le luăm în considerare doar în ele însele, și dacă nu le raportăm deloc la niciun alt lucru, ele nu pot fi – propriu-zis – false; căci fie că îmi imaginez o capră sau o himeră, nu este mai puțin adevărat că îmi imaginez atât una, cât și cealaltă. / Nu trebuie să ne fie teamă nici că s-ar putea să existe falsitate în afecte sau în voliții; căci, deși pot dori lucruri rele, sau chiar care să nu fi fost niciodată, totuși, pentru aceasta, nu este mai puțin adevărat faptul că le doresc* (p. 51).

Ne-am (re)amintit, deci, că existăm și că suntem liberi. Acum, Descartes își poate permite sugestia spectaculoasă că, totuși, sunt lucruri care ne pot impune ceva: [...] *fie că vreau, fie că nu vreau, simt căldura și, din această cauză, eu mă conving că acest sentiment sau această idee de căldură este produsă în mine de un lucru diferit de mine* [...] (p. 52). Consecința afirmației poate fi destul de periculoasă și Descartes se grăbește să o atenueze, prin explicații

(justificative) dezamorsante: *din faptul că mă îndoiam am putut trage concluzia că eram* (p. 53), ceea ce-i permite să spună, nu peste multe rânduri: *există o mare diferență între obiect și ideea lui* (p. 54).

În dialog cu un eventual cititor ateu (efect care nu-și recunoaște cauza), Descartes își șerpuiește din nou raționamentul⁵, pentru a putea imediat declara realitatea cauzei ca pereche a efectului: *datorită luminii naturale, este un lucru evident că trebuie să ai cel puțin tot atâta realitate în cauza eficientă și totală cât și în efectul ei: căci de unde își poate trage efectul realitatea lui, dacă nu din cauza pe care o are? Și cum ar putea această cauză să i-o transmită, dacă nu ar avea-o în ea însăși?* (p. 55). Și, în sfârșit, lovitura: *rezultă nu numai că neantul nu poate produce niciun lucru, dar și că ceea ce este mai perfect, adică ceea ce conține în sine mai multă realitate, nu poate fi o urmare și o dependență a ceva mai puțin perfect* (p. 55). Dar demonstrația nu s-a sfârșit. Ea continuă, tot în serpentină care, curbă, după curbă, se apropie de vârf, reluând idei deja afirmate, pronunțându-le tot mai apăsător, pentru a pregăti lectorul să o primească și pe aceasta: *am în mine mai întâi noțiunea de infinit și numai după aceea de finit, adică de Dumnezeu mai înainte de a mă avea pe mine însumi* (p. 61), după care stăruie (pentru temeinicie și pentru aprofundare, poate): *și aceasta nu încetează de a fi adevărat, chiar dacă eu nu înțeleg infinitul, sau chiar dacă există în Dumnezeu o înfinitate de lucruri pe care nu le pot înțelege și poate că nici nu mă pot apropia în niciun fel de ele cu gândirea: căci ține de natura infinitului faptul că natura mea, care este finită și mărginită, nu-l poate înțelege; și este suficient ca eu să înțeleg bine aceasta și să fiu convins că toate lucrurile pe care le înțeleg în mod clar și în care știu că există o anumită perfecțiune și poate că și o înfinitate de altele pe care nu le cunosc, acele lucruri sunt în Dumnezeu în mod formal sau eminent, pentru că ideea pe care o am despre el să fie cea mai adevărată, cea mai clară și cea mai distinctă dintre toate câte sunt în mintea mea* (p. 61-62). Desigur, acum nu mai există niciun dubiu: *existența lui Dumnezeu este în mod foarte evident demonstrată prin simplul fapt că eu exist și că există în mine ideea unei ființe perfecte în mod suveran (adică a lui Dumnezeu)* (p. 67), iar Dumnezeu este evident că *nu poate fi înșelător, pentru că lumina naturală ne învață că înșelătoria depinde în mod necesar de vreun defect* (p. 68).

Meditația a patra, subintitulată *Despre adevăr și despre fals*, este de fapt consacrată exprimării libertății omului de a discerne. Și, cum spira ajunsese în dreptul lui Dumnezeu, ea continuă din acest punct. Obiectul de referință nu mai este omul, ci Dumnezeu, cel neîn-

⁵ [...] *dacă aceste idei sunt luate în considerare doar întrucât reprezintă anumite moduri de a gândi, atunci nu voi distinge între ele nicio diferență sau inegalitate și, toate, par a proveni din mine într-un singur fel; dar, luându-le în considerare ca imagini, dintre care unele reprezintă un lucru și altele, altul, este evident că ele sunt extrem de diferite unele de altele. Căci, în fapt, acelea care îmi reprezintă substanțe sunt, fără îndoială, ceva în plus și conțin în sine (pentru a mă exprima astfel) mai multă realitate obiectivă, adică participă prin reprezentare la un grad mai înalt de ființare sau de perfecțiune decât acelea care reprezintă doar moduri sau accidente. Mai mult, cea prin care concep un Dumnezeu suveran, etern, infinit, imuabil, atotcunoscător, atotputernic și Creator universal al tuturor lucrurilor care sunt în afara lui; acea idee, zic eu, are, cu siguranță, în sine, mai multă realitate obiectivă decât cele prin care îmi sunt reprezentate substanțele finite.* (ibid., p. 54-55).

șelător: este imposibil ca el să mă înșele vreodată, pentru că în orice fraudă și înșelăciune există [cum am stabilit deja] un anumit fel de imperfecțiune. Și oricât de mult ar părea că să poți să înșeli ar fi un semn de subtilitate sau de putere, totuși să vrei să înșeli, aceasta dovedește, fără îndoială, slăbiciune sau răutate. [...] Astfel mi-am dat seama că eroarea, luată ca atare, nu este vreun lucru real care depinde de Dumnezeu, ci că este doar un defect (p. 71). Și iată în ce constă liberul arbitru: să-mi fie atunci oare mai avantajos să greșesc sau să nu greșesc deloc? (p. 73), deoarece dacă voi cunoaște întotdeauna cu claritate ce este adevărat și ce este bun, nu voi fi niciodată în dificultate să mă hotărâsc ce judecată și ce alegere trebuie să fac; și, astfel, voi fi deplin liber, fără a fi vreodată indiferent (p. 76). Descartes este și un fin moralist.

Dovedind în *Meditația a cincea*, de data aceasta, realitatea lumii materiale (idee continuată în a șasea meditație), existența lui Dumnezeu poate fi reafirmată, iar acesta nu este un paradox.

În timpul nostru, post-nietzschean, teoriile lui Descartes rămân uimitor de convingătoare și uimitor de ignorate. Ideea despre moartea lui Dumnezeu este, în cel mai scuzabil caz, naivă. Dar ea este o veritabilă aberație (teologii o numesc erezie), cu atât mai mult cu cât argumentele foarte logice stau puse pe hârtie de aproape 400 de ani: [...] nu este mai puțin oribil să concepi un Dumnezeu (adică o ființă perfectă în mod suveran) cărui îi lipsește existența (căruiă – adică – îi lipsește una dintre perfecțiuni), decât să concepi un munte care să nu aibă nicio vale [...], iar din faptul că nu pot concepe un munte fără vale – nu rezultă că ar exista pe lume vreun munte, nici vreo vale, ci doar că muntele și valea, fie că sunt, fie că nu sunt deloc, nu se pot în niciun fel separa unul de altul; în timp ce, doar din faptul că nu-l pot concepe pe Dumnezeu fără existență, rezultă că existența este inseparabilă de el și că, în consecință, el există cu adevărat [...] (p. 85, 86).

După sentința care apare ca un laitmotiv al cărții, exprimată în diferite formulări – *Cuget, deci exist*, frază emblemă a lui Descartes (exprimată în această formulare în altă lucrare – *Principia philosophiae*) –, aici în forma: *sunt un lucru care gândește sau o substanță a cărei întreagă esență sau natură nu este decât de a gândi* (p. 99), Descartes spune cu tot atâta siguranță și simplitate: *trebuie mărturisit că sunt lucruri corporale care există* (p. 101). Argumentul forte pentru probarea existenței lor este acela că ele sunt percepute. Ajungem, de aici, la natura duală a omului: corp și suflet – unde *corpul, prin natura sa, este divizibil totdeauna și [...] spiritul este cu desăvârșire indivizibil [...]* (p. 108). Trebuie, poate, amintit faptul că în *Rezumatul celor șase meditații* [...], Descartes explicase că el concepe sufletul și spiritul ca fiind un singur lucru⁶. Toate concluziile definitive sunt, de altfel, puse în fața cărții, în acest preambul (pregătitor) al volumului, și ele sunt două. Prima: *este imposibil ca ideea de Dumnezeu, idee care este în noi, să nu-l aibă pe însuși Dumnezeu drept cauză a sa* (p. 22). A doua: *sufletul omului este deosebit de corp în mod real și totodată [...] unul este cu celălalt atât de strâns legat și unit, încât unul nu intră în compunere decât ca unul și același lucru cu celălalt* (p. 23).

⁶ [...] corpul omenesc poate pieri cu ușurință, dar spiritul sau sufletul omului (ceea ce eu nu deosebesc deloc) este nemuritor prin natura lui (ibid., p. 21).

Construită pe problematizarea de tip dubitativ și, mai rar, dar destul de mult retoric-interogativ, toată pledoaria lui Descartes pornește de la simularea îndoielii. Dar îndoiala conține o urmă de probabilitate (marcată prin *poate, poate că, e posibil*). Descartes ia probabilitatea ca punct de sprijin și se folosește de ea din plin, introducând condiționalul (*dacă*). Cu *dacă* suntem în plină prezumție. Dar aceeași conjuncție este și optativă. Deci, situația, numai ipotetică la început, este propusă deciziei. Decizia o ia, bineînțeles, tot Descartes, dar după ce va fi dat cititorului asigurări în privința libertății (omului, în general), așa încât, ea să poată fi simțită ca opțiune (sau preferință) proprie. Interesul lectorului este întreținut foarte mult tot conjunctival, în special prin adversativul, mereu incitant, *dar*, care, stilistic, e figura prin excelență umană – proprie omului maleabil, care ezită, care revine asupra părerilor, care se răzgândește radical (nu e sigur că răzgândirea e și definitivă), care se lasă convins. *Dar* e conjuncția caracteristică alternativei, adică problemei. Unde este un risc, acolo este și un *dar*. Este tocmai punctul sensibil al libertății omului, care, incontestabil, există (la un loc cu riscul care-i revine).

Descartes face cititorului și un adevărat program de gândire (cu totul altceva decât tehnica meditației budiste), mimând faptul că și-l face sieși, readucându-l, din când în când, până aproape de sfârșitul textului, în atenția lectorului⁷. În stil detectivistic, Descartes emite deducții după deducții, pornind de la niște premise. Pe scurt, folosind instrumente ale incertitudinii (dubitativul, prezumtivul) și fiind restrictiv – impunând privațiuni (pornește de la a nu se ști nimic, ceea ce înseamnă că taie liberului său lector „darul” științei, de fapt, al celei mai elementare cunoașteri), stimulând însă nemăsuratul orgoliu omenesc, Descartes reușește (cum își propusese) să dărâme prejudecăți, încât să poată afirma, fără echivoc, temerar, încă înainte de expunerea textului propriu-zis al *Meditațiilor*, nemirând pe nimeni din cei dispuși să-i privească obiectiv discursul, că *putrezirea corpului nu are drept consecință moartea sufletului* (p. 20). La finalul lecturii, apare foarte clar faptul că, atâta timp cât există suflet, adică natură spirituală⁸ (inseparabilă de gândire), viața nu se sfârșește în mormânt. Deoarece, desigur: *Cogito, ergo sum*.

⁷ Și mai întâi îmi voi aduce aminte în memoria mea care sunt lucrurile pe care mai înainte le-am considerat că sunt adevărate, cum le-am primit prin simțuri și pe care fundamente s-a sprijinit credința mea în ele. Iar după aceasta, voi examina motivele care după aceea m-au constrâns să le pun la îndoială. Și, în sfârșit, voi lua în considerare ce trebuie să cred în prezent (ibid., p. 95).

⁸ Antropologia paulină face distincții terminologice între *psyhê* = suflet, *pnêuma* = duh (partea superioară a lui *psyhê*) și *nóos* (*noûs*) = minte, cugetare, inteligență, rațiune (partea superioară a lui *pnêuma* și cea mai fină a lui *psyhê*), toate în opoziție cu *sárx* = carne (ca materie) și *sôma* = trup (forma organizată a lui *sárx*). Cu toate aceste nuanțări, dibotomia suflet-trup rămâne constantă (Bartolomeu Anania, în *Biblia sau Sfânta Scriptură*, Ediție jubiliară, a Sfântului Sinod, București, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, 2001, p. 1623).

CALEA ROBILO

(Câteva cuvinte despre: Ion Mârzac, *Nesfârșitul elogiu*. Versuri. Vol. 2, Cluj-Napoca, Mega, 2011)

Angela Monica JUCAN

Când *baci la stele*, când *vânător de stele*, Ion Mârzac scrie o poezie care cucerește de la prima lectură, atât prin eleganța stilului netributar sub niciun aspect calofiliei ieftine (deși cartea Domniei Sale nu este lipsită de formidabile imagini poetice), cât și prin inteligența și erudiția autorului. Printre poeme, lectorul se pomenește aici în mitologia asiro-babiloniană, aici în cea greco-romană, dincolo în istorie reală; când în spațiu legendar, când în unul antic reautenticat, sau este purtat prin cultură și știință – mai mult sau mai puțin „generale”. Foarte exigent, Ion Mârzac presară multe pietre de încercare în calea cititorului său, pentru că nu tot bacalaureatul de astăzi a auzit (de exemplu) de Amalthea, ca să poată pricepe ce-i cu Capra. Pe ce pariem că nu-l poate identifica nici pe Mihai?! Darămite când unele cuvinte apar în formă „ascunsă”! – scăpări de culegere și apoi de corectură, cum este, de pildă, *Patria Eudomoniei*, care vrea să sugereze Grecia (patria lui Aristotel, adică) și era mult mai ușor de prins sugestia dacă apărea scris corect (*eudaimonia* sau măcar *eudemonie*). Pietre și pietre de încercare. Dar nu le vom inventaria.

Cu toate dificultățile pe care le pune unui posibil cititor „neavizat”, poezia din acest volum – numit puțin fontenellian și într-adevăr cu poeme dedicate mai multor personalități ale unei Academii, numai că neoficiale, dar de prestanță –, este una care vine dinspre Pace, autorul afirmând valorile calmului, răbdării, timpului destul, în reliefurile lucrurilor liniștite și liniștitoare: amurg, noapte, albastru. Nu există un subiect prevalent, însă cartea se prezintă ca o unitate de mesaj: omul de sub Cer, în cursul sau parcursul vieții care vine din și se duce în eternitate, iar destinul se poate împlini optim în libertatea visului, în păstrarea tinereții spirituale și în centrarea pe suflet – sufletul care trece hotarele lumii sensibile cu tot bagajul responsabilităților sale (*va fi un drum lung, firește / de bătut până sus – / și tot cu sufletul în palmă / și spiritul, de voi nesupus – // în liniștea ceea, desigur, / un vânt încă va bate, / să ne trezească din somn / pe cealaltă veșnică parte*). Ion Mârzac investighează căile transcenderii dar omite etapa interogației filosofice și trece în pagină direct răspunsul, versurile căpătând astfel strălucirea ideii (din care se nasc și în care se retrag) – *lumină din lumină de la rugul ideii*. Temele creștine sunt înfățișate într-o plastică (uneori) aparent păgână – din cauză că sunt transmise pe canalul figurilor stilistice / retorice ale analogiei ușor criptice (sinecdocă în formulă particularizantă sau generalizantă, antonomază, metaforă, metonimie), autorul fiind interesat mai mult de facultățile semantice, deci de cele din clasa logicii, ale cuvântului, decât de cele gramaticale – formale sau relaționale –, ori

de cele fonetice (dominante totuși, acestea din urmă, dar abia sesizabil, în sonoritatea discretă a rimei și în melodia, ridicată în arhitectură dorică, a frazei). Dintre referințele platoniciene ale iubirii, Ion Mârzac preferă lumina Adevărului adusă într-un plan real – *eu însă (poate ca și El), / am o metafizică speranță: / să simt cu adevărat că Soarele / ne inbește la fel pe amândoi* – sau o idee generală cu iradiere în viitor: *de voi iubi și voi trăda și iarăși voi iubi, / și-oi duce-n Cerni dragostea-n spinare, / mă voi numi „frumosul cel nebun” / și patriarbul limbii mele-n calendare* – și mai puțin o persoană (și aceea destul de „comună” atunci când totuși ea devine obiect de poezie).

Viața subjugată, în mod obișnuit, de timp tinde spre înfrângerea timpului, fie prin evadarea în atemporalitate (eternitate) – *Nu voi adormi, ca păgânii, în seara îndătinată, / în vreo scorbura de peșteră, sărac și trist – / nici sub vreun ieșer abstract, de-ametist, / ci, poate, într-o eternă „dumbravă minunată”* –, fie în refugiu în nesfârșit (veșnicie): *Nu voi adormi, ca păgânii, în seara îndătinată, / sub patrafir de lacrimi albastre și-alean; / mai bine sub cojoc fierbinte, la Badea Cârțan, / ca un poem, din cartea de suflet neterminată*. Nemurirea concentrată în clipă „înflorare” în descântec, și încântec, și abstracțiune: *Când poezia se înfloare / albinele să-i murmure prin soare / o simfonie magică – ispită / și Pithyei în clipa fericită – // în „geometria-i sfântă / și înaltă” de se-avântă / prin infinite spații, în nadir, / esențele să-i fiarbă în potir – // și fie-I Creatorului dilemă: / de-i cântec nou ori teoremă sau se reface în noutate din, tocmai, despărțirea – sunt pregătit să lupt ca Făt-Frumos / și lumile, în veci, să le despart*. Nici cândul este dintotdeauna însă obscur, deși se prezintă, aici, în forma de trecut (incontestabilă) a memoriei – *eram atât de singur și absurd, în noapte, / și nu credeam să mă-nălțesc cu Dumnezeu la tâng* –.

Final fără renaștere e de neconceput, și chiar domeniul pământesc uzat la un moment dat stă sub nădejdea unui nou avânt. *Eu încă mai cred în întoarcerea lui Enlil*, fiindcă totul în Univers tinde spre entelecheia. – *Ra, parcă aud ploaia bătând în spinarea deșertului / și cred în întoarcerea intempestivă a lui Enlil*.

E clar că păgânismul din poezia lui Ion Mârzac este de fapt precreștinism – etapă de creștinism *in nuce*. Un creștinism capital, concentrat în ideea de nemurire – în Cer, Dincolo, în împărăția Zeului Mare (concepție deja monoteistă).

Lectura volumului al doilea al *Nesfârșitului elogiu* descoperă, prin urmare, o suită de poeme interesante, bine arădite, pline de substanță și spirit. O carte la un pas de a fi fost perfectă, dacă autorul s-ar fi grăbit mai puțin, în *clipa veșnic flămândă*, să-l vadă apărut și ar fi alocat un timp și corecturii. Căci... *e cumplit când simți un spin înfipt și-n poezie*.

S-A ÎNTÂMPLAT ACUM 50 DE ANI. ROMÂNIA PESTE HOTARE

Extrase din articole ale ziarului „Pentru socialism”

Laviniu ARDELEAN**Joi 24 ianuarie 1963 – Un bogat program de traduceri din limba română**

În U.R.S.S. anul editorial se anunță bogat în traduceri din limba română. La Moscova în editurile de specialitate va apare studiul academicianului Grigore Moisil „Teoria algebrică a mecanismelor automate”. Apare de sub tipar volumul doi al academicianului Gulian „Sistemul și metoda filosofică a lui Hegel”.

Se anunță, de asemenea, apariția unei monografii închinată Deltei Dunării, iar Editura Militară are în pregătire o culegere de nuvele și povestiri de scriitori români închinată frăției de arme româno-sovietice.

Editura „Molodaia Gvardia” va publica noul roman al lui Francisc Munteanu „Terra din Siena”.

Sâmbătă 2 februarie 1963 – Vizita delegației Universității din Iași la Universitatea din Padova

În cadrul programului de schimburi culturale și științifice existente între R. P. Română și Italia, o delegație a Universității din Iași, condusă de prof. univ. Ion Creangă, rectorul acestei universități, a întreprins o vizită la Universitatea din Padova.

Din delegație fac parte Ion Șandru, prorectorul Universității „Al. Ioan Cuza” din Iași și Gavril Istrate, decanul Facultății de Filologie.

Oaspeții români au ținut în zilele de 28-30 ianuarie un ciclu de prelegeri la Universitatea din Padova.

Delegația română a vizitat principalele săli ale universității din Padova. Într-una din aceste săli se păstrează catedra lui Galileo Galilei, precum și mărturii referitoare la stolnicul Constantin Cantacuzino, fost student al Universității.

Duminică 10 februarie 1963 – O expoziție de fotografii

La 7 februarie s-a deschis la Centrul de expoziții internaționale din Berlin, sub auspiciile Asociației pentru relațiile culturale cu străinătatea din R. D. Germană, o expoziție de fotografii intitulată „România, țară înfloritoare – O vizită în regiunea Dobrogei”. Expoziția înfățișează noile mari construcții industriale, școlile și casele de cultură, centrele balneare de pe litoralul Mării Negre și peisaje din Delta Dunării. La vernisaj au fost prezenți reprezentanți ai ambasadei R. P. Române din Berlin și alți membri ai corpului diplomatic.

Sâmbătă 23 februarie 1963 – Succesul Teatrului „Țândărică”

Teatrul „Țândărică” își continuă cu succes turneul în R. A. U. Spectacolele „Mâna cu cinci degete” și „Micul Muk” au fost prezentate pe scenele teatrelor din Cairo și Alexandria.

Ziarele „Al Ahram”, „Al Cumhuria”, „Al Massa” apreciază pozitiv spectacolele teatrului bucureștean, subliniind originalitatea, fantezia și măiestria păpușarilor români.

Într-un articol publicat în revista „Images” se arată că Teatrul „Țândărică” a adus cu el producțiile sale cele mai bune pe care publicul arab le aplaudă de multe ori la scenă deschisă.

Vineri 15 martie 1963 – Rapsodia I de G. Enescu în primă audiție la Hanoi

Orchestra Filarmonică de Stat din Hanoi a prezentat la 9 martie în primă audiție Rapsodia I de George Enescu în Sala Teatrului Municipal.

Concertul a fost precedat de o expoziție asupra vieții și operei lui George Enescu.

A fost de față Vasile Pogăceanu, ambasadorul R. P. Române la Hanoi. Au asistat personalități politice și cultural-artistice.

Duminică 7 aprilie 1963 – Prezențe românești peste hotare

La Bruxelles a avut loc o seară a filmului românesc. Au fost prezentate filmele documentare „Lacul Roșu”, „Letopisețul de piatră”, „Printre pelicani” și „Mamaia”.

Cu acest prilej, în fața unei numeroase asistențe, a vorbit ziaristul belgian Camille Deleclos, autorul unui volum despre țara noastră.

Duminică 14 aprilie 1963 – La televiziunea cubaneză

Lectorul universitar român Ion Popovici, care se află într-o vizită în Cuba, a vorbit la televiziunea cubaneză despre dezvoltarea învățământului în R. P. Română.

De asemenea, la 9 aprilie sportivele române Iolanda Balaș și Maria Diaconescu au fost prezentate telespectatorilor cubanezi în cadrul unei emisiuni a televiziunii din Havana. Cu acest prilej atletele au vorbit despre dezvoltarea sportului în R. P. Română.

Iolanda Balaș și Maria Diaconescu au participat la 10 aprilie la concursul de verificare a atleților cubanezi pentru Jocurile Pan-americeane ce vor avea loc în Brazilia.

Vineri 31 mai 1963 – Expoziție consacrată lui Nicolae Grigorescu

La Biblioteca de Stat din Minsk, R. S. S. Bielorusă, s-a deschis o expoziție consacrată operei pictorului clasic român Nicolae Grigorescu, cu prilejul împlinirii a 125 de ani de la nașterea sa.

În cadrul expoziției sunt prezentate reproduceri de tablouri, monografii și studii care oglindesc viața pictorului și a operei sale.

Evgheni Zaițev, cunoscut pictor bielorus, a declarat unui corespondent al agenției TASS: „Acest pictor emoționează prin oglindirea veridică a vieții poporului, prin dragostea adevărată față de om și de natura patriei sale”.

POPAS STELAR

Antoaneta TURDA

Se împlinesc anul acesta 130 de ani de la nașterea actriței **Maria Filotti** pe care o putem cunoaște și noi, cititorii secolului XXI, grație volumului autobiografic *Am ales teatrul*. Gândindu-mă la această aniversare, m-am întrebat de ce actorii români, în ciuda pregătirii lor intelectuale deosebite, nu au strălucirea, e drept, deseori efemeră, a celor de la Hollywood. Să fie, oare, limba română atât de puțin vorbită pe mapamond un handicap? Probabil. Să fie, oare, spațiul geografic românesc atât de mic și neglijabil încât numele de aici să nu prea aibă ecou în lume? E posibil. S-ar putea purta discuții pe tema asta la nesfârșit, toate concluziile ducând până la urmă spre una singură: aceea că, în ciuda tuturor vitregiilor care stau în calea afirmării actorilor români, ei sunt mereu competitivi în lumea teatrală și cinematografică universală. Demonstrat magistral de câteva ori, acest adevăr mă determină, din când în când, să recurg la memorie pentru a-mi reaminti nume de referință din domeniu. Anul acesta recursul la memorie m-a purtat printre multe nume emblematice ale artei teatrale și cinematografice românești, fiecare dintre actorii pe care îi voi numi aici având un loc bine definit în constelația actori-cească română.

Evocarea Mariei Filotti, care, după ce a traversat două războaie mondiale, a plonjat în comunism, m-a ajutat să înțeleg oarecum condiția actorului în diverse etape ale societății românești. Cazul ei de actriță angajată care nu s-a gândit niciodată să se autoizoleze în propriul turn de fildeș mi-a dat impulsul de a analiza fără prejudecăți încă câteva personalități ale scenei românești aniversate în 2013. Primul nume, în ordine cronologică, după marea actriță, este cel al lui **Clody Bertola**, evocată atât de frumos de Ludmila Patlanjoglu în volumul *La vie en rose* pe care îl recomand tuturor celor care vor să-și reamintească de cea care se naștea în 12 august 1913 la București. De o feminitate stranie, actrița a dat o strălucire aparte tuturor teatrelor bucureștene pe la care s-a perindat: Teatrul „Lucia Sturdza Bulandra”, Teatrul de Comedie, Teatrul Mic și Teatrul Național „Ion Luca Caragiale”.

Fabulosul **Radu Beligan** se naște în 14 decembrie 1918. Cei ce vor să pătrundă în laboratorul de creație al actorului au la îndemână două volume: *Pretexte și subtexte* și *Luni, Marți, Miercuri...*

Liviu Ciulei s-a născut în 7 iulie 1923 la București. A murit în 25 octombrie 2011 la München, lăsând în urma sa o filmografie impresionantă, în care numele său a figurat în diverse ipostaze: actor, regizor și scenarist. Nu mai puțin importantă în cariera sa a fost activitatea de regizor de teatru, unde s-a remarcat, din 1946, și ca scenograf. Cei ce doresc să pătrundă în laboratorul de creație al acestui original artist român sub a cărui conducere (între anii 1963-1974) Teatrul Bulandra a devenit cel mai important teatru românesc, pot să consulte volumul bilingv *Cu gândiri și cu imagini / With thoughts and images*, scris împreună cu criticul de teatru și film Mihail Lupu. De Teatrul Bulandra este strâns legat **Victor Rebengiuc**, născut la 10 februarie 1933 în București. Este membru al acestei trupe din 1957, chiar dacă numele său a mai figurat și pe afișele Teatrului Arc, ale Teatrului Mic, ale Teatrelor Naționale din București și Cluj-Napoca. Cine este cu adevărat Victor Rebengiuc aflăm din cartea Simonei Chițan și a Mihaelei Michailov, *Victor Rebengiuc : Omul și actorul*, unde găsim un autoportret sugestiv: „Sunt o persoană veselă, optimistă, echilibrată, un om obișnuit, pasionat de meseria pe care o face. Disciplinat, punctual. Un om care nu știe să mintă [...]. Nu știu să linguesc pe nimeni, pentru că temperamentul meu nu este unul de subaltern.”¹ Cartea adună între filele sale, pe lângă propriile mărturii, peste 50 de impresii ale colegilor de breaslă și ale unor personalități culturale române, precum poetul Emil Brumaru, criticul de film Irina Margareta Nistor sau Andrei Pleșu.

Recompunerea, peste ani, a imaginii lui Victor Rebengiuc mă duce cu gândul la un film nominalizat pentru Premiul „Palme D’Or” la Festivalul de la Cannes din anul 1961, în care juca alături de **Silvia Popovici**. Este vorba despre *Darlée*, prin care

¹ Simona Chițan; Mihaela Michailov, *Victor Rebengiuc : Omul și actorul*, București, Humanitas, 2008, p. 253.

actrița, născută în 7 mai 1933 la Fundata, Brașov, devenea cunoscută nu doar în România, ci și peste granițele ei. Ciudatul amestec de sensibilitate și tenacitate care au caracterizat-o a fost urmărit de către Doina Papp în cartea *Silvia Popovici : Treptele iubirii* editată de Fundația „Silvia Popovici” din București, unde a apărut în 1996. Cei ce vor citi această carte se vor convinge că toate suspiciunile și răutățile legate de poziția socială a Silviei Popovici de dinainte de 1989 sunt nule în fața unei cariere clădite pe muncă și talent. Cititorii mai pot remarca faptul că unul dintre partenerii constanți a fost **Gheorghe Cozorici**. Veniți pe lume în același an, la diferență de două luni și ceva (Gheorghe Cozorici se naște în 16 iulie în Arbore, jud. Suceava), au părăsit această lume, printr-o stranie întâmplare, la diferență de trei luni (Silvia Popovici a murit în 16 septembrie 1993, iar Gheorghe Cozorici la 18 decembrie 1993), lăsând în urma lor numeroase roluri de teatru și filmul de neuitat *Gioconda fără surd*. Cei ce vor să-și reamintească de cel care a fost primul actor român postbelic care l-a interpretat pe Hamlet, în 1957 pe scena Teatrului Național din Craiova, o pot face vizionând două filme de referință din filmografia lui Gheorghe Cozorici: *Cinleandra* și *Ștefan cel Mare*.

Anul 1933 se pare că a fost unul miraculos pentru teatrul și filmul românesc, pentru că în 6 martie se naște, la Iași, **Margareta Pogonat**. Cei ce vor să afle detalii despre această minunată actriță se pot documenta prin consultarea lucrării Cristinei Corciovescu și a lui Bujor T. Rîpeanu *1234 cinești români*, publicată la Editura Științifică, în anul 1996. Posibila rigiditate a amănuntelor aflate în dicționar poate fi atenuată de două interviuri pline de farmec și culoare. Este vorba despre cele din cotidienele „Adevărul” din 16 septembrie 2005 (*Margareta Pogonat în rolul vecinei cărcotașe*) și „Evenimentul zilei” din 24 Iunie 2006 (*Amintiri-Margareta Pogonat – tipul femeii normale*). Aflată la anii senectuții, ne bucură prin prezența ei, chiar și în multcontroversatele televiziuni, toate aparițiile aducându-ne aminte de o frumoasă carieră cinematografică și teatrală. Numele său a fost strâns legat de Teatrul de Stat din Botoșani, Teatrul Național din Iași, Teatrul de Stat din Ploiești și Teatrul Nottara din București, acesta din urmă fiind locul unde a fost colegă cu **Ion Dichiseanu**, născut în 20 octombrie 1933, la Adjud, județul Vrancea. Sobru, elegant, dar și cu un umor debordant, „[...] face parte dintr-o lume aproape intangibilă: lumea despre care se povestesc povești ireale și care nu poate fi atinsă decât cu degetele închipuirii adolescente”², așa cum bine remarcă Fănuș Neagu. Care sunt măștile pe care actorul le-a folosit de-a lungul timpului pentru a-și cuceri

publicul și care sunt frământările sale aflăm din volumul autobiografic *Frumoasa Spaniolă, frumoasa suedeză*. La interval de patru zile, se naște, la București, **Draga Olteanu-Matei**, cea care, prin hazul său nebun, a dat o dimensiune nouă comediei românești și care, prin profunzimea cu care a știut să abordeze drama, a încântat generații întregi de spectatori. Cei ce vor să-și recapete buna dispoziție în lumea mohorâtă în care trăim pot viziona DVD-ul cu înregistrarea filmului *Nea Mărin Miliardar*, în care actrița e savuroasă. În 9 noiembrie 1933 s-a născut la Tarutina (Ucraina de azi) cunoscutul regizor **Lucian Pintilie**. La secțiile Împrumut Adulți și Sala de Lectură ale Bibliotecii Județene „Petre Dulfu” există două volume: *Patru scenarii literare* și volumul autobiografic *Bricabrac*.

Gheorghe Dinică s-a născut în 25 decembrie 1933, dar a fost trecut în acte ca fiind născut la 1 ianuarie 1934, București. De o forță artistică de neegalat, actorul a încântat generații întregi de spectatori, filmele rămase în urma sa fiind adevărate regale cinematografice. Care a fost destinul actorului și ecourile stărnite de aparițiile sale ne spune scriitoarea canadiană de origine română Mia Pădurean în volumul *Un actor pentru eternitate: Gheorghe Dinică / Nestemate*, apărut în Cluj-Napoca la Editura Napoca Star, 2010. Există și audiobookul *Amorul unui subaltern și alte schițe dramatice: comedii românești* unde timbrul de neegalat al vocii sale se face auzit alături de nume mari ale scenei românești. Alte filme de referință din cariera actorului: *Cel mai iubit dintre pământeni*, *Orient Express*, *Prin cenușa imperiului*, *Ștefan cel Mare*.

La începutul anului 1938, în 31 ianuarie, s-a născut, în familia unui cunoscut avocat clujean, actrița **Lucia Mureșan**, una dintre vocile de neuitat ale *Teleenciclopediei*, care a fost devotată toată cariera ei Teatrului Nottara. Publicistul blăjean Ion Moldovan, a reconstituit, împreună cu Mioara Pop, destinul artistei în cartea *Lucia Mureșan: pași prin lume* apărută în 2011 la Editura Buna Vestire din Blaj. În 11 octombrie 1938 s-a născut, la Dorohoi, **Dan Pița**, nume de referință în peisajul cinematografic autohton. În 1986 a primit Premiul „Ursul de Argint”, la Berlin, pentru filmul *Pas în doi*, iar în 1992 la Festivalul de Film de la Veneția a obținut Premiul „Leul de Argint” pentru filmul *Hotel de lux*. De două ori numele său a fost auzit la Cluj-Napoca, la TIFF pentru că a obținut, în 2009, Premiul pentru întreaga carieră, iar în 2012 i s-a reproiectat filmul „Nunta de piatră” după 40 de ani de la ieșirea pe piață. Care e secretul longevității și prospețimii carierei sale? O explicație ar putea fi această mărturisire: „Am spus de mai multe ori că îmi place să lucrez cu actori indiferent din ce generație fac parte. Iubesc și respect actorii. Încerc să-i distribuie pe cei maturi în roluri pe «contre-emploi», să le scot eticheta pusă de alții, iar

² Ion Dichiseanu, *Frumoasa Spaniolă, frumoasa suedeză*, București, Arc, 1995, p. 3.

pe cei tineri să îi descopăr, să-i mobilizez și să-i arunc în arenă. A debuta actori tineri este un gest normal, firesc. Oricum, un film cu tineri și despre tineri presupune să-ți asumi responsabilitatea de a-i debuta pe cei care merită și – spun cu bucurie – ai de unde alege! Avem o școală bună de actori și ar fi normal ca anual să debuteze cu succes 10-12 actori. Problema e cum evoluează la al doilea sau al treilea film [...] Nu îmi plac actorii care se joacă mereu pe ei înșiși, deși îi înțeleg că nu au altă soluție.”³ Spirit temerar, Dan Pița a demonstrat că poate înfrunta, prin profunzimea dezbaterilor tematice propuse, valorile social-politice ce au bântuit și încă bântuie România. Lui i se datorează prima trilogie western românească. Cele trei filme *Profetul*, *aurul și ardelenii*, *Artista, dolarii și ardelenii* și *Pruncul, petrolul și ardelenii* aduceau în fața telespectatorilor problema emigrației românești de la sfârșitul secolului al XIX-lea. Dacă numele lui Dan Pița este legat de subtilități conceptuale ale filmului, cel al **Adelei Mărculescu** are rezonanță în rândul spectatorilor grație interpretării. Născută la 21 decembrie 1938 la Aiud, actrița de o frumusețe stranie, deși nu a luat Premiul Uniter niciodată, s-a remarcat mult în teatrul românesc, slujind cu devotament scena Teatrului Național din București de aproape 50 de ani. Păstrându-și farmecul cu multă dezinvoltură, actrița își încântă și azi admiratorii pe prima scenă a țării, dar și la Teatrul Metropolis.

Colegă de teatru cu Adela Mărculescu este fermecătoarea **Florina Cercel**. Născută în Piatra Neamț la 28 ianuarie 1943, a știut să cucerească mereu, nu atât prin talent și frumusețe, cât printr-o dragoste năvalnică de viață demonstrată atât de bine și în multcontroversatele telenovele românești *Inimă de țigăn*, *Regina* și *Aniela*, în care a excelat în rolul Spaniei Fieraru și al unei patroane de bordel. Ce mai ascunde această actriță pentru care frumusețea a fost o povară și care, apărând în cele trei telenovele, a înfruntat multe prejudecăți? Cei ce vor să recomună acest portret sunt nevoiți să facă un apel la memorie pentru a-și reaminti cele aproape 30 de filme în care a jucat, pentru că ele demonstrează disponibilitățile actriței de a fi interpretat cu același profesionalism roluri de dramă și comedie, în filme de actualitate sau istorice. Aparițiile ei mai noi sau mai vechi (dintre care amintesc *Crucea de piatră*, *Din prea mare dragoste*, *Femeia din Ursula Mare*, *Porțile dimineții*, *Dincolo de pod*) nu trebuie însă să ne facă să uităm marile succese de la Teatrul Național din Timișoara și din București. În capitală poate fi văzută pe scena Teatrului Național „Ion Luca Caragiale”, pe care o slujește din 1973, și pe cea a Teatrului Metropolis. În 1990 i se acordă „Premiului UNITER” pentru cea mai bună interpretare feminină pentru rolul Vassa Jeleznova din *Vassa Jeleznova* de Maxim Gorki, iar în 2002 primește

Premiul Ministerului Culturii și Cultelor pentru cea mai bună actriță a anului, pentru rolul Anna Andreevna din piesa *Revizorul* de Nikolai Vasilievici Gogol. I s-a decernat și Ordinul Național „Serviciul Credincios în grad de Cavaler”. Venită din nordul țării în București, drumul artistic al actriței s-a intersectat, în 1990, cu cel al lui **Andrei Șerban**, născut în București la 21 iunie 1943. Miraculoasa întâlnire dintre cei doi a stat sub semnul regizorului care a distribuit-o în rolul lui Dabby în piesa *Cine are nevoie de teatru* de Timberlake Wertenbaker și în rolul Clitemnestra din *Electra – O trilogie antică* după Euripide, Sofocle și Seneca. De ce a ales Andrei Șerban teatrul ne spune el însuși „Cred că m-am îndreptat spre teatru nu doar ca să evadesc din realitatea cenușie a vieții, ci și pentru că aveam un vis. Eram, ca orice copil, în căutarea extraordinarului, a miraculosului.”⁴ Ce înseamnă teatrul și viața pentru Andrei Șerban? Enigma este dezlegată de cartea *O biografie*.

După cinci ani, în 4 august 1948, s-a născut **Cezara Dafinescu**, la Sibiu. Pasionată de sport, s-a remarcat la săritura în înălțime, unde a obținut titlul de campioană națională, dar cariera sportivă i s-a încheiat după un accident. Cu un apetit egal pentru sport și lectură (scriitorii ei preferați sunt Lev Tolstoi și Ivan Turgheniev), a ales teatrul, unde strălucește la orice apariție. Absolventă a I. A. T. C. promoția 1973 la clasa lui Moni Ghelerter, a fost repartizată la Teatrul Național „Ion Luca Caragiale” din București unde poate fi văzută și azi. Talent polivalent, Cezara Dafinescu este remarcabilă și în scris, numele său putând fi întâlnit în câteva publicații literare ale diasporei române din SUA și Canada.

Periplul printre stelele teatrului și filmului românesc aniversate sau comemorate în 2013 nu poate omite numele unei actrițe din provincie. Este vorba despre ardeleanca **Natașa Raab** (n.: 15 iulie 1953, Huedin, jud. Cluj) care, de la absolvirea I.A.T.C. (1988) se află la Teatrul Național din Craiova. Cu un talent și o vitalitate debordante, s-a remarcat nu doar în orașul în care a fost repartizată în tinerețe, ci și prin câteva colaborări cu Teatrul Național și Teatrul Odeon din București. A jucat, de-a lungul timpului, în spectacole importante, precum: ...*Escu* de Tudor Mușatescu, *O masă pe cinste* de George Astalos, *Pragul albastru* de I. D. Sârbu, *Ferma animalelor* de George Orwell, *Tărâmurile întunecate* de Harding Lernay, *Hamlet* de William Shakespeare, *Nașterea* de C. Voiculescu, *Vacanță în Guadelupa* de Pierre Sauvil și Eric Assous, *Omul cu mârțoaga* de George Ciprian, *Valsul bâzardului* de Victor Hatm, *Romeo și Julieta* de W. Shakespeare etc. Cinefilii români își amintesc, cu siguranță, de rolul Lola din serialul *Lumini și umbre*, precum și de aparițiile din

³ „Formula AS”, nr. 1011/2012.

⁴ Șerban, Andrei, *O biografie*, Iași, Polirom, 2006, p. 25.

filmele: *Adela*, *Acordați circumstanțe atenuante*, *Există joi*, *Vis de ianuarie*, *Autor necunoscut*, *Martori dispăruți*, *Lacrima cerului*, *Somnul insulei*, *Amen*, *Întoarcerea lui Păcală* și serialele TV *La urgență*, *Inimă de țigan* și *Regina*. Evocând-o aici pe Natașa Raab-Guțul, îmi amintesc că, în calitatea mea de bibliotecară, am avut bucuria să am în mână teza de doctorat a actriței, *Tipologia feminină în dramaturgia lui Cebor*. Publicată la Editura Aius, Craiova, în 2004, cartea dezvăluie chiar și la o simplă răsfoire, un autor cu o cultură extrem de solidă, capabil să scoată la lumină, după o serioasă cercetare, unul dintre aspectele esențiale ale dramaturgiei marelui scriitor rus.

Legată deopotrivă de literatură și lumea filmului este **Anamaria Beligan** născută la București în 15 noiembrie 1958. A absolvit Liceul de engleză „C. A. Rosetti” și apoi secția de regie de film (promoția 1981) a Institutului de Artă Teatrală și Cinematografică „Ion Luca Caragiale”. În 1982, după o scurtă perioadă în care a lucrat ca regizor la Studioul „Alexandru Sahia” din București, părăsește România. Stă șapte luni într-un lagăr din Germania, apoi emigrează în Australia. Lucrează ca scenarist și regizor la Melbourne și predă la Australian Film and Television School, Sydney. Obține un masterat în lingvistică la Universitatea Monash din Melbourne și Premiul Editurii Cambridge University Press. În 1988, înființează, alături de partenerul ei, operatorul de film Valeriu Câmpian, compania independentă de producție Athanor. Deși întotdeauna literatura a fost o pasiune pentru ea, va începe să scrie târziu, după nașterea fiicelor sale, Katrina și Dana. Este cunoscută atât în România, cât și în Australia, prin cărțile și articolele publicate. Numele său este prezent în publicațiile australiene „Quadrant”, „RePublica”, „Voices”, în revistele românești: „Arc”, „Familia”, „Literatorul”, „Orizont”, „Ramuri”, „Vatra” și electronice: „Exquisite Corpse”, „Lolocur”, „Respiro” etc.

Manuela Hărăbor și **Florin Piersic jr.** se nasc în 1968 la București, iar la Galați **Cristian Iacob**, toți trei așezați sub semnul Thaliei în iureșul teatral bucureștean. De un farmec irezistibil la orice apariție, sunt așteptați cu multă bucurie de către public. Cei ce vor să-și amintească de debutul Manuelei Hărăbor (la vârsta de 4 ani) pot viziona filmul *Veronica* și există și o înregistrare audio cu Cristian Iacob care citește un text din Milan Kundera, excelent tradus de Jean Grossu. Este vorba despre audiobookul *Falsul autostop*. Despre juniorul Florin Piersic, care nu suportă publicitatea, ar fi multe de spus și, practic, acum când scriu aceste rânduri, nici nu știu cu ce să încep: cu activitatea sa de actor sau cu cea de scriitor și traducător?! Pare omul bun la toate, dacă ne gândim bine și judecăm drept. Absolvent al

Academiei de Teatru și Film, secția Actorie, promoția 1991, a primit în 2002 Premiul pentru cel mai bun actor al anului, la Gala UNITER. S-a remarcat în viața literară prin două cărți. Este vorba despre primul volum din *Opere cumplite și Romantic porno*, precum și de câteva traduceri reușite din dramaturgia engleză contemporană. În 1999 a tradus o ediție franceză a romanului *Omul sentimental* al scriitorului spaniol Javier Marais, dar, din lipsa confruntării cu ediția originală spaniolă, textul tradus nu a fost publicat. Amestec de ironie ludică și dramatism, mai ales pe planul ficțiunii literare, Florin Piersic jr. pendulează între vis și crunta realitate cu o grație care îl individualizează în peisajul cultural autohton.

În 1978, **Ștefan Iordache** primea Premiul ACIN pentru rolul său din filmul *Ediție specială* regizat de Mircea Daneliuc. Cei ce vor să îl revadă pe marele actor pot viziona filmul regizat de Dan Pița *Noiembrie, ultimul bal* iar cei ce vor să afle detalii despre cariera sa le pot găsi în cartea Ludmilei Patlanjoglu *Regele Scamator. Ștefan Iordache*. Cine se gândea, când Ștefan Iordache lua acel premiu, că **Marius Manole**, născut în toamna aceluiași an în dulcele târg al Ieșilor, va călca pe urmele marilor actori români? Dar iată că tânărul angajat al Teatrului Național „Ion Luca Caragiale” din București duce mai departe gloria teatrului românesc. El a absolvit secția Actorie a Academiei de Arte „George Enescu” din Iași, la clasa profesor Emil Coșeriu. A urmat apoi Universitatea Națională de Artă Teatrală și Cinematografică, secția Coregrafie, promoția 2002-2003, și stagii la Academia Itinerantă Andrei Șerban, la Horezu și New York. Vi-l mai amintiți de la Gala UNITER din 2003 când a fost nominalizat pentru Premiul de Debut? De atunci sunt zece ani în care prezența sa în peisajul cultural bucureștean este mereu simțită, fie la diversele teatre la care joacă, fie la editurile și cafenele care fac lecturi publice. De unde are, totuși, chiar dacă e tânăr, atâta vigoare? Iată explicația: „Pe mine, teatrul m-a făcut infirm afectiv, simt că i-am dăruit cumva totul. Acum, sigur, nu toți actorii sunt ca mine. Sunt și actori familisti, cu vieți frumoase, cu copii, vacanțe etc. La mine însă așa s-a întâmplat, să nu mai pot fi capabil de nimic altceva, în afară de teatru. Așa a fost să fie, dar nu e nici o dramă în asta. Dacă o să mă întrebi ce am făcut anul trecut, o să-ți spun că am avut patru premiere, dar de altceva n-o să-mi mai amintesc, probabil. Tot ce am construit am construit în teatru, nu în viață.”⁵ Poposind la Secția Periodice a bibliotecii noastre, am mai găsit câteva interviuri cu acest interesant actor. Ele sunt risipite în: „Adevărul” (20 iulie 2009, 7 decembrie 2010, 23 iunie 2011 și 3 sep-tembrie 2011) și în „Formula AS” nr. 770/2007.

⁵ „Formula AS”, nr. 962/2011.

S-A ÎNTÂMPLAT ACUM 50 DE ANI. COSMOS

Extrase din articole ale ziarului „Pentru socialism”

Laviniu ARDELEAN

Mărți 18 iunie 1963 – Prima femeie cosmonaut din lume, cetățeană sovietică Valentina Tereșkova zboară în jurul Pământului

La 16 iunie 1963, ora 12.30, în Uniunea Sovietică a fost plasată pe o orbită de satelit al Pământului nava cosmică „Vostok-6”, pilotată pentru prima oară în lume de o femeie – Valentina Vladimirovna Tereșkova, cetățeană a Uniunii Sovietice.

Conform sarcinilor trasate, lansarea navei „Vostok-6” s-a efectuat în timp ce pe orbită se află nava cosmică „Vostok-5”, lansată în Uniunea Sovietică la 14 iunie 1963.

În momentul de față, în spațiul cosmic se află în zbor concomitent două nave cosmice sovietice – „Vostok-5” și „Vostok-6”, pilotate de Valeri Feodorovici Bîkovski și Valentina Tereșkova, cetățeni ai Uniunii Sovietice.

Nava cosmică Vostok-6

PATINELE LUI CRONOS

(PE/SAU) LUCIUL ÎNTÂMPĂRIILOR DIN NORDUL ȚĂRII

Angela Monica JUCAN

- 1333** Documentele consemnează Baia Sprie ca localitate cu conducere proprie.
- 1343** Voievodul Dragoș trece din Maramureș în Moldova pentru a respinge năvălirile tătarilor.
- 1353** Regele Ludovic I eliberează o diplomă nobiliară pentru Cuhea, Iood, Dragomir și Visso familiei Maros de Konyha (sau Kuhnya). ■ Același Ludovic I îi întărește în posesiune pe fiii lui Iuga Ioan și Ștefan (nepoți de frate ai voievodului Bogdan) în Cuhea și satele aparținătoare acestuia. ■ Există un act în care e consemnat că fiii voievodului Iuga își hotărâneau moșia Cuhea după obiceiul românesc (care îl eluda pe cel unguresc și se impusese a fi respectat de oficialități).
- 1363** Familia Drăguș este înnoibilă în satele Desești și Budești.
- 1373** Sînt menționate documentar localitățile Botiza (cu denumirea maghiarizată: Batizhaza), Rozavlea (denumită: villa Iohannis Woywode), Ruscova (poss. Orozviz), Săpânța (înscrișă ca: Zapancha), Șieu (cu denumirea maghiarizată: Sayo).
- 1383** Prima atestare documentară a localității Bozânta Mare (notată în forma: Bozytha).
- 1403** Abuzând de autoritatea sa, regele Sigismund I de Luxemburg al Ungariei pur și simplu confiscă satul Cuhea!
- 1423** Prima atestare a localității Chelița, sub denumirea care certifică și caracterul românesc al așezării: „villa olacalis Gelenzemezeo”. ■ Nan din Giulești este jude al nobililor din comitatul Maramureș.
- 1443** Este edificată biserica de lemn din Remetea Chioarului.
- 5 februarie 1453** Ladislau I confirmă donația pe care Ioan de Hudedoara i-o făcuse lui Simion din Cuhea, privind cnezatul Cuhea și transcrie actul.
- 13 martie 1473** Cu tot protestul energic al țăranilor liberi din aceste sate, Nicolau Dragfy de Béltek este pus în posesiunea moșilor Apșa de Jos, Bârsana, Bedeu, Belavar, Biserica Albă, Bocicoi, Borșa, Botiza, Crăciunești, Iza, Rozavlea, Ruscova, Strâmtura, Șieu, Varalya, Vișeu de Jos, Vișeu de Sus.
- 1483** Apare pe documente un nou sigiliu al orașului Baia Mare, înlocuindu-l, se pare, pe cel mic (până în 1480, Baia Mare avusese două sigilii: unul mare, altul mic; la cel mare renunțându-se în 1480; sigiliul din 1483 a fost, la rândul lui, înlocuit pe la mijlocul secolului al XVII-lea, dar, la scurtă vreme, s-a revenit la modelul din 1483). ■ Regele Matei Corvin eliberează diplome nobiliare familiei Vincz Tamás de Kisicze în Budești și familiei Tămaș de Budești în Călinești.
- 17 mai 1483** Câțiva proprietari din Budești, între care Simion și Ioan Bud, sînt reintroduși în drepturi asupra moșilor lor din Cămărzana (Sârbi), care le fuseseră luate abuziv și prin forță de către Georgiu din Călinești.
- 1493** Atestare documentară a satului Merișor (consemnat ca Monosthory).
- 1523** Drept răsplată pentru importante venituri aduse de mineri, prin munca lor, vistieriei, Ludovic al II-lea emite un act de scutire a băisprienilor de orice obligații bănești pentru coroană, orașul devenind astfel liber și independent.
- 1543** Sînt menționate documentar localitatea chioceană Lăschia (notată ca: Lachkonja) și localitatea codreană Ariniș (înscrișă cu numele Egerhat), aceasta din urmă figurând cu 6 porți și aproximativ 120 de familii.
- 1553** Conscripția din acest an notează ca aparținând cetății Ciceu următoarele localități: Baba, Băiuț, Borcut, Dămăcușeni, Dobric, Drăghia, Fântânele, Libotin, Peteritea, Răzoare, Rogoz, Rohia, Ruoja (lângă Lăpuș, astăzi dispărută), Suciu de Sus, Târgu Lăpuș, Văleni, Vima Mare.
- 1583** Sînt menționate documentar localitățile Fânațe (consemnată în grafie maghiară: Fonác), Măgureni (înscrișă: Magura), Plopiș (Plopis). ■ Principele Transilvaniei Sigismund Báthory dă Cavnicul în arendă lui Herberstein Felician.
- 1593** Invazie în Baia Mare, Baia Sprie și ținuturile din jur a unor hoarde de tătari, care au făcut mari jafuri, omoruri și au incendiat localitățile pe care le-au prădat.
- 1603** Cea mai veche atestare documentară păstrată a localității chiorene Trestia (consemnată ca: pagus Kötlesmezeo). ■ Se întocmește un nou „urbariu” (registru funciar) al Cetății de Piatră (Chioar), care atestă împărțirea, în acel timp, a teritoriului în 16 oficiolate. ■ Localitatea Boiu Mare figurează cu cinci porți fiscale, iar Băiuț cu patru.
- 29 martie 1633** Este înnoibilat prin „armale” Ioan Barna (Borna) din Șomcuta, cu condiția ca prerogativele nobiliare ale „casei” sale să nu aducă prejudicii fiscoului.
- 1 august 1633** Sînt înnobiți condiționat (să nu se manifeste în dauna fiscoului) Luca Roman din Boiu și cei patru fii ai săi.
- 1643** În timpul slujirii preoților Tincu și Grigorie, a fost construită Biserica de lemn cu hramul „Sfântul Nicolae” („Sân Nicoară”) din Budești Josani (care a suferit transformări în secolul al XVIII-lea), iar meșterul tâmplar Ștefan Atanasie a construit o a doua biserică, având același hram, în Budești Susani. ■ În Chioar se întesc atacurile haiducilor, uneori în complicitate cu unii săteni (din Ardușat, Berchezoaia, Borlești, Ilba, Tămaia etc.); câțiva haiduci sînt prinși și închiși în

temnița cetății (Ioan Șorban, Mihoc Pop, Demetriu Lazăr).

1653 Este ridicată Biserica de lemn „Sfinții Arhangheli Mihail și Gavril” a Mănăstirii Giulești din satul Mănăstirea, comuna Giulești. ■ Primăria din Baia Sprie ia măsura de a moderniza orașul prin reabilitarea străzilor, îmbrăcându-le în caldarâm de scânduri.

1663 Este edificată Biserica de lemn din Rogoz (Lăpuș), incendiată de tătari în 1717, refăcută în scurt timp, se remarcă prin linia arhitectonică și bogăția ornamentală. ■ Se construiește Biserica de lemn „Nașterea Maicii Domnului” din Călinești-Josani (Căieni), extinsă în secolul al XIX-lea. ■ Prima atestare documentară cunoscută a localității Remeți (scrisă: Remete). ■ Sînt înnobilate familiile Fechete și Chifor din Boiu Mare, în Boiu Mare, și familia Hulpaș de Prislop, în Prislop.

6 ianuarie 1663 În Frânceni, sînt înnobilate familiile Tamas de Frânceni și Suciu.

13 februarie 1663 Principele Transilvaniei Mihail Apafi înobilează familiile Mihaly de Prislop și Lazar de Prislop în Prislop, familia Bota de Prislop în Prislop și în Posta, familia Danciu – în Boiu Mare și Prislop.

20 februarie 1663 Principele Transilvaniei Mihail Apafi înobilează familia Ghiț, în Asuaju de Sus.

1673 Mihail Apafi înobilează familiile Godja de Oncești în Oncești și Mikes de Măgureni în Boiereni. ■ Oștile turcești cantonate la Oradea fac incursiuni de jaf în mai multe sate din comitatul Sătmăr, producând mari pagube materiale și pierderi omenești. ■ Cătanele maghiare terorizează populația din Arieșu de Câmp, jefuind localitatea.

1703 În număr mare, românii maramureșeni (ca și alți transilvăneni) din toate ținuturile se alătură răscoalei antihabsburgice a curuților conduse de Francisc Rákoczi al II-lea, pentru că acesta promisese eliberarea din iobăgie și statutul de oameni liberi; între ei au fost și figuri proeminente, ca Grigore Pinteza Viteazu, haiducul, sau căpitanul Alexandru Lupu din Baia Borșa.

1723 Se construiește Biserica de lemn cu hramul „Sfinții Arhangheli Mihail și Gavril” din satul Bicaz (Codru).

1733 În Baia Sprie, Piața Libertății nr. 4, se construiește clădirea sediului Oficiului Minelor (astăzi funcționând aici Primăria). ■ Satul Mogoșești este menționat ca având 28 de familii de români.

1763 Familia Timiș din Borșa reușește să-și dovedească nobilitatea și să obțină o reconfirmare (familia fusese înnobilitată în 1456, dar, în timp, din cauza abuzurilor de putere ale stăpânilor locului, își pierduse drepturile).

1773 În Tăuții de Sus, se ridică Biserica „Sfinții Apostoli Petru și Pavel” (str. Forestierului nr. 16). ■ Se înființează școala din Rona de Sus. ■ Se construiește casa parohială a Bisericii Romano-Catolice din Baia Sprie (Piața Libertății nr. 36).

1783 Pentru că nu s-au găsit lucrări semnate de el anterior datate, se presupune că în acest an și-a început activitatea de pictor de biserici Ștefan Zugravu din Fișești (Șișești); el a pictat atunci iconostasul Bisericii de lemn „Sfinții Arhangheli Mihail și Gavril” din Șurdești, comuna Șișești (construită în 1721) și unele icoane care o decorează – toate de o valoare deosebită; Ștefan Zugravu făcea și muncă de copist.

24 mai 1783 Ilie Trifoi face o însemnare pe un Triodion de Blaj din 1771, în care menționează faptul că respectiva carte de cult a fost cumpărată cu 17 florini, de către Toader Sima, fratele său, Olecsa și Matei, cu soția sa, Parasca Trifoi, pentru Biserica din satul lor, Botiza, al cărei preot era atunci Toader Badea.

1793 Este edificată Biserica Ortodoxă „Adormirea Maicii Domnului” din Baia Sprie (str. Horea nr. 7). ■ Zugravul Radu Munteanu din Ungureni pictează Biserica de lemn „Sfântul Nicolae” din Budești-Susani. ■ Pe locul unei vechi biserici, se construiește Biserica reformată din Câmpulung la Tisa (la numărul de casă: 242).

28 martie 1793 Moare la Ungvár (astăzi Ujgorod, Ucraina), unde este și înmormântat, cărturarul Dimitrie Ivașco de Ieud, preot greco-catolic.

1803 În Rohia se construiește o a doua biserică de lemn, pe locul numit Gura Uliței (biserică mutată ulterior la Bloaja). ■ În locul numit Pe Secătură, din satul Izvoare (comuna Cernești), este ridicată Biserica de lemn „Sfântul Ioan Evanghelistul”. ■ Se naște la Borșa Grigore Mihali, preot unit, militant pentru drepturile românilor transilvăneni, unul din semnatarii Pronunțamentului de la Blaj din 3/15 mai 1868; a fost consilier administrativ al patrimoniului Mitropoliei Blajului, rector al Seminarului Teologic blăjean (m.: 26 iunie 1872).

20 iunie 1803 Cutremur de pământ în Maramureș – eveniment consemnat pe un Catavasier de Blaj din 1769, aflat la Mănăstirea Giulești, Maramureș (unde l-a găsit Ioan Bârlea în 1909).

1813 În Vălenii Lăpușului (comuna Coroieni), se ridică Biserica cu hramul „Nașterea Maicii Domnului”. ■ Se naște în localitatea Apșa de Jos (azi în Ucraina) Vasile Mihalca de Apșa, primpretor în plasa Vișeu, apoi la Sighet și în plasa Cosău, iar din 1869 a fost subprefect (viceșpan), din 26 august 1865, a fost președintele Astrei din Maramureș (m.: 1886). ■ Începe o criză economică în Transilvania, mai accentuată în Maramureș încă din acest an, când totul se scumpește, țărani maramureșeni nemaiputând cumpăra cereale, ceea ce determină și o mare „scumpete de fân în Maramorăș” – o felderă de grâu ajunsese la 7 zloți (când în Ardeal media prețului avea să fie de 4 zloți), o felderă de porumb se vindea cu 5 zloți, iar una de ovăz cu 2 zloți. ■ Judecătoria minieră substituțională Maramureș își mută sediul, de la Kabolapojana, la Baia Borșa, incluzând în denumire numele acestei localități – devenind, prin urmare, Judecătoria minieră substituțională Baia Borșa.

1813 Din acest an datează primele registre matricole bisericești din localitatea chioceană Românești, care s-au păstrat.

1833 În satul Românești se construiește o biserică de zid. ■ Popa Petru din Budești cumpără o Biblie tipărită la Blaj în 1795. ■ Se construiește Casa Ceauș din Baia Sprie (str. Săsar nr. 3).

1843 Mica nobilime românească din Chioar reușește să impună alegerea de funcționari români în administrația districtului (unul din acești mici nobili, Vasile Hossu, va fi acuzat că ar fi instigat la revoltă locuitorii Șomcutei. ■ Se toarnă un nou sigiliu al orașului Baia Mare, păstrând compoziția din 1483, dar adăugându-i-se o inscripție în limba maghiară. ■ Se construiește Biserica reformată din Dămăcușeni (Târgu Lăpuș). ■ Familia Micle are un

- proces de dovedire a stării sale nobiliare, lucru probat cu posesiunile ei din Boiu Mare, Ciocotîș, Ciolt, Mănăștur, Preluca, Surduc, Șomcuta.
- 19 ianuarie 1843** Se naște la Baia Sprie Berks Lajos, medic militar, stabilit mai târziu în Baia Mare, unde a fost președinte al filialei de aici a Societății de Cruce Roșie, apoi, până în 1917, medic-șef la Spitalul Crucii Roșii; pensionat cu grad de general (m.: 13 aprilie 1918, Baia Mare).
- 21 mai 1843** Se naște la Wieliczka (Polonia) inginerul minier László Schmidt, stabilit la Sighet, unde a lucrat, în 1862, la Direcția Minieră, apoi, din 1903, a făcut parte din conducerea salinelor din Maramureș, contribuind la dezvoltarea și modernizarea extracției de sare din Maramureș; a publicat studii despre spălarea aurului din aluviuni; a fost preocupat și a scris despre evoluția mineritului maramureșean (m.: 28 februarie 1908, Sighet).
- 1853** Moare la Iași Arhimandritul Ghermano Vida (născut pe la sfârșitul secolului al XVIII-lea, în Maramureș), din botez, Gheorghe Vida, „român nobil din Marmăția”, profesor la Iași în 1827 al tinerilor Vasile Alecsandri, Mihail Kogălniceanu, Alexandru Ioan Cuza; călugărit în 1834; între altele, bibliotecar la Mitropolia din Iași. ■ Se naște în Berbești, comuna Giulești, Petru Bârlea, protopop greco-catolic, din anul 1882, al Protopopiatului Mara, în fruntea căruia a stat 46 de ani; prezent la Marea Adunare Națională de la Alba Iulia din 1 Decembrie 1918, ca reprezentant al acestui protopopiat. ■ La cererea locuitorilor din Bocicoel, este trimis să slujească în parohia lor preotul Georgiu Barna, om foarte cult, care fusese vicerector al Seminarului Teologic „Sfânta Barbara” din Viena; el va părăsi însă satul în 1857, preferând să se stabilească la Seminarul din Ungvar. ■ În Prislop începe să se conducă registrul matricol bisericesc.
- 16 februarie 1853** Se naște la Borșa Artemiu Anderco Homorodeanu (fiul mai mare al protopopului Alexa Anderco și al Anei Mihalyi de Apșa), „primul scriitor maramureșean consacrat” – după expresia lui Mihai Marina, doctor în medicină, fondator al filialei Borșa a Societății Culturale „Dragoșiana” din Sighet (m.: 15 august 1877, Borșa).
- 1863** Se naște la Ieud Simion Balea de Ieud, preot greco-catolic, descendent al familiei voievodului Balc de Ieud, militant pentru drepturile românilor transilvăneni, delegat al cercului electoral Teceu la Marea Adunare Națională de la Alba Iulia din 1 Decembrie 1918, membru, după Unire, în Parlamentul României; în 1935 a inaugurat Cimitirul Vesel din Săpânța (m.: noiembrie 1938).
- 27 aprilie 1863** În Piața Libertății nr. 25 din Sighet, începe construirea sediului Asociației pentru Cultura Poporului Român (Astra) din Maramureș, cu Preparandia (clădirea va fi terminată în anul 1875). ■ Se naște la Petrova Gheorghe Bilașcu, renumitul medic stomatolog de mai târziu, creatorul școlii de stomatologie de la Cluj (m.: 22 iulie 1926, Cluj).
- 1873** Moare poetul Simion Botizan, născut în localitatea Strâmtura. ■ Epidemie de dizenterie, care se întinde și în Chioar, Codru, Lăpuș, Maramureș.
- 5 februarie 1873** Se naște la Sighet fizicianul Friedrich Dolezalek, profesor universitar în Germania, specializat în inginerie chimică și electrică (m.: 10 decembrie 1920, Charlottenburg, Germania).
- 15 martie 1873** Se naște la Bârsana Marta Fabian (căsătorită Epure), care va fi prima președintă a Reuniunii Femeilor Române din Baia Mare.
- 1883** În comuna Moisei, se naște Ioan Coman de Moisei, avocat în Vișeu de Sus; din 1910, a lucrat la Parchetul comitatului; a luptat în Primul Război Mondial în regimentul de artilerie nr. 165, pe fronturile românești, italiene și ruse; a fost distins cu mai multe decorații și lăsat la vatră cu gradul de locotenent de artilerie. ■ Se naște în Strâmtura juristul Victor Hodor. ■ Din inițiativa învățătorului Elie Pop, se înființează la Șomcuta Mare „Reuniunea de cântări și teatru” și, considerându-se că rolul ei este cel de culturalizare a poporului, sub toate aspectele, în inventarul acesteia va trece și fondul de peste 200 de volume al bibliotecii școlare din localitate, pe lângă care Elie Pop donează 200 de coroane pentru procurarea altor cărți, iar profesorul năsăudean A. P. Alexi donează 20 de volume; biblioteca a avut o uimitoare frecvență a cititorilor, care erau din toate categoriile de vârstă și de nivel de pregătire. ■ Moare la Strâmbu Băiuț pașoptistul Ioan Dragomir, înmormântat la Băiuț. ■ Epidemie de dizenterie, care se întinde și în Codru, Chioar, Lăpuș, Maramureș.
- 11 ianuarie 1883** Se naște la Berbești (comuna Giulești) folcloristul Ion Bîrlea (m.: 13 mai 1969, București).
- 20 ianuarie 1883** Se naște în comuna Șișești profesorul de istorie și geografie Cornel Pop, cu o remarcabilă activitate didactică la Școlile Normale din Gherla, Zalău și Carei, colecționar de antichități (interesat în special de arta și istoria romană), fotografii, cărți vechi; decorat cu Ordinul „Coroana României” în grad de Cavaler (m.: 1954).
- 1 martie 1883** Se naște preotul greco-catolic Michail Berinde (m.: 20 februarie 1965, Baia Mare).
- 12 aprilie 1883** Se naște la Cistei (comuna Mihalț, județul Alba) Titus D. Ciortea, absolvent al Facultății de Drept din Târgu Mureș; a fost avocat la Alba Iulia, apoi la Târgu Lăpuș, unde s-a și stabilit și s-a implicat în activități culturale și politice; combatant în Primul Război Mondial, ajunge în prizonierat la ruși; eliberat în 1918, se întoarce la Târgu Lăpuș și își reia activitatea politică; este ales membru în Consiliul Național Român, cercul Lăpuș, unde se face remarcat în munca de organizare a consiliilor și gărzilor din acest cerc; a fost delegat la Marea Adunare de la Alba Iulia din 1 Decembrie 1918, și a fost în comitetul de organizare a adunării populare din Târgu Lăpuș, convocate pentru comunicarea în rândul maselor a hotărârilor de la Alba Iulia (m.: 30 iulie 1921, Târgu Lăpuș).
- 1893** Se naște la Bârsana Iuliu Hodor (fiul notarului din sat), care va face studii universitare la Budapesta și Cluj, va ajunge un renumit medic și va obține titlul de doctor. ■ Se naște la Șomcuta Mare Vazul Micu, avocat cu studii de Drept urmate la Cluj (după cele de Teologie greco-catolică, făcute la Gherla și Budapesta). ■ La inițiativa Astrei, spre a sprijini financiar țăranii și alte categorii sociale care se confruntau cu mari greutăți economice, la Baia Mare, se înființează banca „Gutinel”, cu un fond de 100.000 de florini. ■ La Sighet, se ridică clădirea Tribunalului (astăzi, sediul

Primăriei) și începe construirea clădirii Gării CFR (terminată în 1897). ■ Minele și topitoria din zona Borșei intră în proprietatea firmei „Klotild” din Bocicoiu Mare, cu sediul la Budapesta, firmă având capital elvețian și maghiar, prima societate maghiară pe acțiuni pentru industria chimică. ■ Pentele, fiul lui Costa, Gregoriu, fiul lui Cristian, ambii din Crăciunești, cedează în acest sat o casă nobiliară și două sesii iobagiale lui Tatul, fiul lui Ivașcu, Ivan Huziu, fiul lui Vlad, aceștia doi, din Apșa de Mijloc, și doamnei Maria, soția lui Șimon, fiul lui Stan din localitatea Iapa; în actul care s-a semnat se menționează că respectiva proprietate reprezintă a patra parte din Crăciunești și că cei care au intrat în posesiunea ei se declară mulțumiți.

21 februarie 1893 Se naște la Vișeu de Mijloc Ioan Vivat Andreica, agricultor care făcea parte dintr-o familie înnobilită în anul 1594 și reconfirmată ca nobilă în 1752; a murit în 14 octombrie 1944, ca martir în urma masacrului de la Moisei.

1 aprilie 1893 Se naște la Hideaga (comuna Satulung) Aurel Cardoș, viitor notar, cu studii postliceale de notariat, membru al Asociației notarilor din județul Satu Mare, notar cercual în Satulung; în perioada 1910-1918 a lucrat la Garda Financiară din Fiume (astăzi Rijeka – în Croația).

1903 La inițiativa preotului Nicolae Gherman, începe construcția Bisericii din Rohia (finalizată în 1905), care avea să fie cea mai mare din Țara Lăpușului. ■ Începe construirea clădirii Colegiului Național „Gheorghe Șincai” din Baia Mare, str. Gheorghe Șincai nr. 25 (care avea să fie finalizată în 1906). ■ În protocolul vizitațiilor protopopești din tractul Băseștilor se notează faptul că toate satele aveau școală din lemn, cu acoperiș din paie sau șindrilă (excepție făcând doar Băseștiul, localul școlii de aici fiind din piatră și acoperit cu țiglă), aveau câte o singură încăpere în care se desfășurau cursurile (inclusiv unde erau mulți copii înscrși, cum ar fi de exemplu Asuaju de Jos, cu 140 de elevi, însă, probabil, nici frecvența nu era „sută la sută”), nu existau manuale sau material didactic, învățătorii nu erau la un nivel de pregătire acceptabil. ■ În Baia Mare, se construiește Casa Pocol, devenită ulterior casă de copii, acum părăsită și aflată în paragină (str. Valea Borcutului nr. 19). ■ Este înființată societatea comercială din Băsești „Reuniunea creștină de consum și valorificare”, cu un capital vărsat de 3350 de coroane și 1648 de coroane destinate fondului de rezervă. ■ Se construiește școală în Băița de sub Codru. ■ Profesorul Gavril Trifu, originar din Săcălășeni, editează la Satu Mare foaia „Învățătorul român”, apărută, din lipsă de fonduri, într-un singur număr, care s-a tras într-un tiraj de 3.000 de exemplare. ■ Se naște la Copalnic Mănăstur viitorul magistrat Cornel Anca, judecător în Șomcuta Mare, Târgu Lăpuș, Copalnic Mănăstur (m.: 1954). ■ Minele Jereapăn și Totoș din Budești înregistrează o exploatare de zinc de 263 q.

11 februarie 1903 Se naște la Berința (comuna Copalnic-Mănăstur) medicul veterinar membru al Academiei Române Vasile Gheție.

22 mai 1903 Se naște la Sighet Lucia Mihalyi de Apșa, arhivist, cea care, împreună cu surorile ei, a brodat, în noaptea de 21/22 noiembrie 1918, însemnele României

pe un drapel tricolor primit, prin intermediul studentului în Drept Longin Mihalyi, de la Iuliu Maniu, steag sub care, în 22 noiembrie, în centrul Sighetului s-a depus jurământul de credință al membrilor Consiliului Național Român și a fost arborat în balconul Casei Mihalyi – după care familia Mihalyi a fost amenințată de autorități cu spânzurarea fetelor cu fâșii rupte din drapel, amenințare care nu a mai ajuns să fie pusă în practică (m.: septembrie 1999).

26 iunie 1903 La Baia Mare, în incinta „grand-hotelului”, are loc o memorabilă reuniune a Astrei, prezidată de Vasile Lucaciu, la care s-au rostit discursuri patriotice, s-au luat măsuri organizatorice, a avut loc un bogat și foarte reușit spectacol susținut de câteva formații artistice și interpreți vocali și instrumentiști; în urma acestui eveniment, numărul membrilor aștriști băimăreni și din împrejurimi a crescut sensibil.

1913 Se construiesc la Sighet Palatul Cultural (amplasat în strada Iuliu Maniu nr. 1), clădirea Liceului „Dragoș Vodă” (str. Mihai Viteazu nr. 14), Fabrica de lapte (str. Dragoș Vodă nr. 22), transformată ulterior în spațiu comercial. ■ La Șomcuta Mare are loc o reuniune corală foarte bine primită de numerosul public prezent. ■ Participant la concursul coral organizat la Mădăras (Satu Mare), Corul plugarilor din Băsești condus de Darius Pop se prezintă cu un cântec de inspirație religioasă compus de dirijor și cu „Răsunetul Ardealului” de Ion Vidu și se clasează pe locul al treilea. ■ În satul Băița (comuna Tăuții Măgherauș), familia Sugar Ion și Floarea își construiește casa de lemn în care se va naște, la 6 iunie 1914, fiul lor, devenit apoi scriitorul Ion Șugariu, erou căzut la 1 februarie 1945 în luptele pentru cucerirea orașului Brezno, din Cehoslovacia (din 1983, este casă memorială, deschisă pentru vizitatori). ■ Se întocmește „Lista inteligenței române din jur și Chioar”, document anexat textului cuvântării rostite de protopopul presbiter al tractului Lăpuș – Andrei Ludu – în deschiderea Conferinței învățătorilor români din districtul protopopesic Lăpuș. ■ La Cuhea este fondată o întovărire agricolă de asigurare a vitelor.

7 februarie 1913 Se naște în comuna Suci de Sus Sever Selniceanu, ofițer-erou, participant, ca locotenent, la războiul antihitlerist; s-a evidențiat în luptele de pe frontul din Ungaria; a murit la 30 decembrie 1944, în timpul atacului pentru cucerirea localității Cinkota; a fost decorat post-mortem cu Ordinul „Mihai Viteazul”, clasa a III-a cu spade.

20 ianuarie 1913 Prezidați de Ioan Mihalyi de Apșa, intelectuali sigheteni hotărâsc înființarea unui despărțământ al Astrei la Sighet (dar s-a constituit abia în anul următor, din cauza aprobărilor care au întârziat).

5 februarie 1913 Se naște locotenent-colonelul veteran de război maramureșean Gheorghe Chirtos, participant la lupte în al Doilea Război Mondial.

28 februarie 1913 Se naște la Baia Mare sculptorul maramureșean Vida Gheza (m.: 11 mai 1980, Baia Mare).

februarie 1913, sfârșitul lunii Comitetul executiv al Partidului Național Român prezidat de George Pop de Băsești publică un comunicat privind eșecul dinainte știut al tratativelor duse cu contele Tisza privitoare la drepturile românilor transilvăneni, în care scrie: „Cu târghieli nu vom putea ajunge departe. Ele vor subordona

totdeauna unitatea superioară a intereselor noastre și vor duce la ridicol țința înaltă a programului nostru politic”.

2 martie 1913 Prin strădanile lui George Pop de Băsești, se înființează sub direcția lui Vasile Pop despărțământul Băsești al Astei (cu 17 membri, dintre care unul fondator), atribuindu-i-se ca aparținătoare 48 de comune; în cadrul despărțământului Băsești, funcționau două biblioteci (la Băsești și la Oarța de Jos), trei coruri (în Băsești, Oarța de Jos, Bârsău de Sus), patru asociații („însoțiri”) de consum (Băsești, Asuaju de Jos, Bârsău de Sus, Bârsău de Jos); în anul înființării s-au ținut patru prelegeri – două în Băsești și două la Oarța de Jos.

14 martie 1913 George Pop de Băsești, Teodor Mihali și Vasile Lucaci publică în ziarul „Românul” din Arad un manifest intitulat „Către românii”, din care se desprind aceleași obiective, ca și din articolul-program al periodiceului: consolidarea conștiinței unității de neam a românilor și lupta pentru refacerea unității statale, întărirea relațiilor cu celelalte publicații românești, îndemn la solidaritatea românilor din Monarhia austro-ungară.

1923 În cimitirul din Băsești, se construiește monumentul funerar al familiei Gheorghe Pop de Băsești. ■ Este finalizată Crucea ridicată în fața Bisericii din Rohia pentru cinstirea Eroilor căzuți în Primul Război Mondial (construcția a început în anul 1921). ■ Prin grija părintelui Nicolae Gherman, se înființează căminul cultural din Rohia, numit „Casa Națională”. ■ Preotul Nicolae Gherman reușește să înființeze la Rohia o filială a Astei, sub egida căreia va funcționa și o bibliotecă populară. ■ Începe construirea Mănăstirii „Sfânta Ana” de la Rohia (terminată în vara anului 1925 și sfințită la 15 august 1926, de sărbătoarea hramului – Adormirea Maicii Domnului), ctitorie a preotului Nicolae Gherman, ridicată în amintirea fiicei sale decedate de mică, Anuța. ■ Se înființează liceul românesc din Șomcuta Mare. ■ În urma stăruințelor profesorului Emil Domide, sub patronajul Despărțământului Sighet al Astei se înființează 14 agenturi de biblioteci populare (Bârsana, Breb, Budești, Călinești, Cornești, Ferești, Giulești, Hoteni, Nănești, Ocna Șugatag, Sat Șugatag, Sârbi, Vad). ■ În rapoartele Astei, sînt menționate câteva mici biblioteci cu câte un inventar de 50 de volume, în Dobric, Groșii Țibleșului, Larga, Lăpuș, Libotin, Poiana Porcului. ■ În unele din școlile primare din Maramureșul istoric se înființează biblioteci (în total, 42). ■ În Piața Unirii din Sighet se deschide librăria Asociației pentru Cultura Poporului Român din Maramureș. ■ Se naște la Dragomirești Ion Ofrim, învățător și animator cultural, întemeietorul primului cor mixt, pe patru voci, din satul lui natal. ■ Apare la Sighet „Gazeta oficială a județului Maramureș”. ■ Emil Șimonca, originar din Asuaju de Sus, intră în magistratură (și va funcționa până în anul 1949). ■ Sub directoratul prim-notarului Petru Petrovay, se înființează la Borșa Banca Populară „Pietrosul”. ■ Decedează, la Ieud, Vasile Vasilecu Pleș, fost delegat din partea cercului electoral Vișeu la Marea Adunare Națională de la Alba Iulia din 1 Decembrie 1918 (n.: 1885, Ieud).

1 ianuarie 1923 Se naște la Săliștea de Sus Nicolae Chiș de Săliște, descendent al unei familii nobiliare cu diplomă și blazon, absolvent al Facultății de Litere și Filosofie din Cluj, profesor la Școala Normală „Andrei Șaguna” din

Sibiu (al cărei elev a fost între anii 1940-1945), inspector școlar șef la Sibiu și Brașov, șef (din 1957) al Secției Școli de la Comitetul Central al Sindicatului Învățământului din București, șef (din 1960) al Secției Școli din cadrul Uniunii Generale a Sindicatelor din România, director al Grupului Școlar UCECOM, director la Liceul Industrial I.T.B. (Întreprinderea de Transporturi București), director al Școlii Profesionale Experimentale din București, pensionar, din 1983, dar revenit în învățământ după 1989, distins cu ordine și medalii ale R.S.R., pentru rezultate deosebite în activitatea didactică.

26 ianuarie 1923 Se naște Milan Băban, combatant în cel de-al Doilea Război Mondial (maior, veteran de război).

22 februarie 1923 Se naște Haralambie Cacina, ofițer în al Doilea Război Mondial (colonel, veteran de război).

primăvara 1923 La Baia Mare este înființată reuniunea corală „Răsunetul”, care va deveni curând o prezență de succes a numeroaselor manifestări culturale la care a fost invitată.

13 martie 1923 Se naște la Asuaju de Sus scriitorul și publicistul Ștefan Pop-Tarniță, autor al romanului *Oșenii* (București, 1983).

28 martie 1923 Se naște la Giulești învățătorul Vasile Batin, devenit în 1961, prin completarea studiilor, profesor de limba și literatura română, istorie și constituție, calificat pentru predare la clasele V-VIII; va preda în Călinești, unde se va implica în viața culturală a satului, înființând și un cor mixt, pe patru voci; va funcționa apoi la Sighet, ca profesor de muzică, metodist la Casa de Cultură, director, în anii 1962-1964, al acestei instituții; a fost combatant în cel de-al Doilea Război Mondial, remarcându-se în lupte, răsplătit mai târziu cu Medalia Crucea Comemorativă a celui de-al Doilea Război Mondial, 1941-1945, cu brevet semnat în anul 1998 de președintele României Emil Constantinescu.

30 martie 1923 Se naște Vasile Groșan, combatant în cel de-al Doilea Război Mondial (locotenent-colonel, veteran de război).

8 aprilie 1923 Se naște la Tiream, într-o familie de agricultori, istoricul Valeriu Achim, care a făcut parte din Școala de subofițeri de rezervă Radna, devenită Detașamentul Păuliș, cu care a participat la lupte în cel de-al Doilea Război Mondial; este profesor doctor, locotenent-colonel, decorat ca veteran de război, redactor-șef al revistei băimărene „Pro Unione”, fondator al Editurii Gutinul din Baia Mare.

20 aprilie 1923 Se naște Victor Butuza, combatant în cel de-al Doilea Război Mondial (plutonier-adjutant, veteran de război).

23 aprilie 1923 Are loc a doua comemorare a lui George Pop de Băsești, programată de ziua Sfântului Mare Mucenic Gheorghe purtătorul de biruință (ziua onomastică a omului politic George Pop de Băsești), ocazie cu care s-a dezvelit obeliscul din marmură neagră ridicat de fiica lui, Elena Hossu-Longin, în Băsești; slujba de pomenire a fost oficiată în rit greco-catolic de episcopul Iuliu Hossu, mitropolitul Vasile Suciu și un sobor de 50 de preoți, în prezența a aproximativ 15.000 de oameni, dintre care, numeroase personalități culturale și politice: miniștrii Vintilă Brătianu, Aurel Cosma, general Traian Moșoiu, Iancu Nistor, Teodor Mihali, Valeriu Braniște, Octavian

Goga, publicistii Stelian Popescu, Dimitrie Tomescu, Ioan Georgescu.

25 aprilie 1923 Școala elementară de pomicultură din Baia Mare este mutată la Bocicoiu Mare.

26 aprilie 1923 Se naște Ioan Tatar, ofițer în al Doilea Război Mondial (colonel, veteran de război).

31 aprilie 1923 Se naște Dumitru Rus, combatant în cel de-al Doilea Război Mondial (plutonier-major, veteran de război).

6 mai 1923 Se naște Gheorghe Dan, combatant în cel de-al Doilea Război Mondial (plutonier-adjutant, veteran de război).

9 mai 1923 Se naște Gheorghe Avram, combatant în cel de-al Doilea Război Mondial (plutonier-major, veteran de război).

12 mai 1923 Sub egida Astrei, în scopul strângerii de fonduri destinate înființării și dotării bibliotecilor, are loc la Vișeu de Sus, în organizarea corpului didactic din școlile din localitate, un concert urmat de un bal.

15 mai 1923 Se naște Constantin Pârvu, combatant în cel de-al Doilea Război Mondial (plutonier-major, veteran de război).

31 mai 1923 Se naște Ioan Dragoș, combatant în cel de-al Doilea Război Mondial (plutonier-major, veteran de război).

8 iunie 1923 Se naște Dumitru Dragoș, combatant în cel de-al Doilea Război Mondial (plutonier-adjutant, veteran de război).

19 iunie 1923 Se naște Mihai Mateescu, participant la lupte în al Doilea Război Mondial (maior, veteran de război).

21 iunie 1923 Se naște Ioan Pop, combatant în cel de-al Doilea Război Mondial (plutonier-major, veteran de război).

25 iunie 1923 Se naște Ioan Virgil Făt, combatant în cel de-al Doilea Război Mondial (plutonier-adjutant, veteran de război).

29 iunie 1923 Astra organizează la Făurești o mare manifestare cultural-artistică, la care au fost prezenți aproape 4000 de oameni.

1933 În hotarul satului Făurești se ridică un monument în memoria românilor spânzurați de unguri în 1848 (dar este distrus în 1940, reconstruit în 1983 și dezvelit la 9 mai 1983). ■ În centrul satului Ulmeni (astăzi oraș) începe ridicarea unei Cruci în memoria eroilor din cele două războaie mondiale, fiind finalizată în anul 1946. ■ În Maramureșul istoric funcționau, cu bune rezultate, 41 de biblioteci școlare, în care învățătorii făceau și serviciul de bibliotecar; dintre acestea, în date statistice, 20 aveau între 100 și 300 de volume, cinci – între 300 și 700 de unități de bibliotecă, iar una avea peste 700 de cărți (între 700-1000). ■ Ca recunoaștere a meritelor sale didactice, Teodor Pașca este numit subrevizor școlar pentru plasa Mănăstur. ■ La numai un an de existență (înființat în 1932), corul din Bârgău, condus de învățătorul Mihai Ardeleanu, câștigă, la un concurs desfășurat la Baia Mare, premiul al III-lea, constând în 500 de lei, însă, plecând, în 1934, dirijorul, această formație artistică se va destrăma. ■ Conducerea corului mixt din Groși (Baia Mare) este preluată de învățătorul Gheorghe Lupan, născut în această localitate (la 23 decembrie 1912). ■ Învățătorul Ioan Tămaș înființează la Petrova un cor mixt, pe patru voci, numit „Corul

tinerimii din Petrova”, care se va impune ca cea mai importantă formație corală din Maramureșul istoric. ■ Apare la Baia Mare ziarul „naționalist, economic, cultural-politic și informativ” intitulat „Glasul țăranilor”; apar, de asemenea, tot aici, periodicele „Nagy Bánya” și „Nagybánya és Vidéke”. ■ Corporația olarilor din Baia Sprie își încetează activitatea, în localitate rămânând doar cinci olari.

ianuarie 1933 Tipărit în ilegalitate, apare la Sighet „Maramureșul roșu” – organ al Partidului Comunist Român secția Sighet.

12 februarie 1933 Se naște în comuna Săpânța Toader Mănilă, colonel (r), stabilit în Zalău, membru fondator al Asociației „21 Decembrie 1989” din județul Sălaj, membru și fost vicepreședinte al Asociației „Cultur Eroilor”, președinte al Asociației Revoluționarilor din județul Sălaj, membru în Asociația Ofițerilor în Rezervă și Retragere.

12 martie 1933 Se naște în Bucovina de Nord, comuna Tureatca, Gheorghe Pânzariu, inginer, doctor în științe silvice, stabilit în 1957 în Borșa, Maramureș, unde a obținut remarcabile rezultate în ce privește protejarea și dezvoltarea fondului forestier, ca și în reechilibrarea faunei, inclusiv prin repopulare cu animale sălbatice dispărute în zona Borșa, a avut numeroase și importante contribuții la crearea rezervației Parcul Național Munții Rodnei, este președintele Consiliului Științific al Parcului Natural Munții Maramureșului, este membru în Consiliul Științific al Parcului Național Munții Rodnei.

19 martie 1933 Se naște Gheorghe Nica (colonel, veteran de război), participant – copil de trupă fiind, și zis „Micul Pandur” – la luptele din al Doilea Război Mondial; pe front, a fost soldat în Divizia „Tudor Vladimirescu” și a făcut parte, ca solist vocal, din plutonul de artiști condus de soldatul Constantin Costoli; după război a fost ofițer, comandant al unității de tancuri din Garnizoana Baia Mare.

24 mai 1933 Se naște la Șieu Ioan Florea, matematician și statistician, profesor universitar la Cluj, iar după pensionare, la Oradea.

1943 Moare la Ocna Șugatag Vasile Rad de Văleni, prefect al județului Maramureș (având și sigiliu personal), după încheierea studiilor la Viena, și până în anul 1880, apoi a fost profesor de română și diac la biserică; s-a preocupat de îndrumarea țăranilor pentru dezvoltarea agriculturii, pomiculturii, zooculturii (n.: 8 martie 1857, Văleni, comuna Călinești).

2 aprilie 1943 Se naște la Strâmtura Aurel Ion Brumaru, psiholog, scriitor, critic literar, publicist, stabilit la Brașov, membru al Uniunii Scriitorilor din România și al Asociației Scriitorilor din Brașov, redactor-șef al revistei „Astra” din Brașov, cadru didactic universitar la Universitatea Româno-Canadiană din Brașov.

10 aprilie 1943 Se naște în comuna Groși Țibleșului ieromonahul Gavril Miholca, plin de har slujitor al lui Hristos, mare duhovnic, cu remarcabile rezultate pastorale și misionare (a fost numit „Evanghelia care merge pe drum”, într-atât de bine o cunoștea și o explica), paroh al Bisericii Ortodoxe din Cubleșu Someșan (comuna Panticu, județul Cluj) timp de aproape 15 ani (1 dec. 1971-30 iun. 1986), retras apoi (mai 1985), bolnav fiind, la

- Mănăstirea Nicula și pensionat de boală la 1 iulie 1986 (m.: 1 octombrie 1988).
- 6 mai 1943** Se naște la Buzău, ca fiu al lui Petru Ulici din Rona de Jos, Laurențiu Ulici (m.: 16 nov. 2000).
- 1953** Biblioteca centrală regională din Baia Mare (actuala Bibliotecă Județeană „Petre Dulfu”) primește primul sediu propriu, în Piața Libertății nr. 21, unde avea o încăpere de 28 m², pentru împrumut la domiciliu, o sală de lectură de 32 m² și un depozit de 65 m² (înființată în septembrie 1951, funcționase la început într-un local atribuit provizoriu, pe strada 17 Octombrie nr. 10 – actuala stradă Gheorghe Șincai). ■ Se înființează bibliotecile raionale Șomcuta Mare, Târgu Lăpuș, Vișeu de Sus. ■ Sub îndrumarea lui Teodor Cioara, ia ființă corul din Pribilești. ■ Ilie Bolchiș înființează primul cor din istoria localității Stoiceni, pe care îl va conduce timp de cinci ani, cu rezultate meritorii (din 1958, corul va fi preluat de Augustin Lucian, iar după 1964 își va înceta activitatea, din lipsă de dirijor). ■ La Strâmbu Băiuț se înființează un cor având în componență 32 de artiști amatori, dar își va înceta activitatea după doi ani, reușindu-se reactivarea lui peste alți cinci ani – în 1960. ■ Învățătoarea Elena Marian pune bazele primului cor din Leordina – cor mixt, pe patru voci, format din 64 de persoane. ■ La Repedeia ia ființă un cor mixt, pe patru voci (numele fondatorului a rămas, până azi, în anonimat, nefiind consemnat undeva; mult mai târziu a trecut în conducerea lui Iuri Pavliș). ■ Învățătorul Iosif Băban înființează la Ocna Șugatag un cor pe patru voci, care va reuși să ocupe curând un loc distinct în rândul formațiilor artistice maramureșene de acest tip. ■ Învățătorul Petru Maricec întemeiază în Crasna Vișeuului un cor format din cadre didactice ale școlii și tineri din sat (în jur de 30 de coriști). ■ Moare pictorul și dirijorul Ioan Bușiția (n.: 1875, Sighet). ■ Decedează avocatul Florentin Mihalyi, fost președinte al despărțământului Sighet al Astrei, decan al Baroului de avocați din Sighet, vicepreședinte al Eforiei școlare județene, membru al câtorva asociații și societăți culturale (n.: 1867, Ieud).
- 1 ianuarie 1953** Se naște la Dej Marinel Kovács, geolog, profesor universitar la Universitatea de Nord, Baia Mare.
- 26 ianuarie 1953** Se naște la Suciul de Sus preotul ortodox Dorel Man, profesor universitar teolog la Cluj.
- 5 februarie 1953** Se naște la Baia Mare psihopedagogul, profesorul, graficianul, designerul, desenatorul tehnic, traducătorul (proză și poezie, în engleză și maghiară), jurnalistul Ioan J. Popescu, stabilit de la doi ani, împreună cu familia, în Sighetu Marmăției; regizor tehnic la Institutul de Artă Teatrală din Târgu Mureș, regizor artistic al trupei de balet „Szalassy”, profesor la Școala de Artă „Gheorghe Chivu” din Sighet, director al Școlii de Limbi Străine și al Colegiului Universitar I.T.T.D.C. din Cluj, redactor la cotidianul „Informația zilei” de Maramureș și la Radio Sighet; a avut expoziții în Țară și în străinătate de grafică și tapiserie; a fost răsplătit cu premii naționale pentru tapiserie și caricatură și cu premii pentru regie la festivalurile internaționale de balet de la Iași și Timișoara.
- 9 februarie 1953** Se naște în comuna Strâmtura, într-o familie nobilă, inginerul Gheorghe Griguța, care se va implica și în activități culturale.
- 14 februarie 1953** Se naște în comuna Poienile de sub Munte matematicianul și informaticianul Ioan Dzitac, profesor universitar în Oradea, fondator al revistei internaționale de informatică de nivel înalt, cu apariție trimestrială, „International Journal of Computers, Communications and Control” (Jurnal internațional de computere, comunicații și control), inițiator al Conferinței internaționale de informatică „International Conference Computers, Communications and Control” (2004), autor a numeroase lucrări de specialitate (volume și articole), membru în mai multe organizații profesionale naționale și internaționale, distins cu diplome și premii pentru rezultatele sale în activitatea științifică.
- 3 martie 1953** Moare meșterul popular – sculptor, pictor, tâmplar, fierar, zidar, croitor, meșter pietrar –, cărturar autodidact Găvrilă Herenta Hotico (n.: 1870, Ieud).
- 21 martie 1953** Se naște la Baia Sprie Gavril Vasile Babiciu, procuror militar descendent al unei ramuri a familiei nobile cu blazon Babiciu de Uglea, din Maramureșul istoric din dreapta Tisei (astăzi, în Ucraina).
- 1 aprilie 1953** Se naște la Vicea (sat aparținător de comuna, pe atunci, Ulmeni) scriitorul Viorel Mureșan, profesor, licențiat (1979) al Facultății de Filologie din Cluj, secția Română-Rusă, beneficiar în 1994 al unei burse de creație Soros, laureat al mai multor concursuri literare.
- mai 1953** Primul concert cu public al corului din Văleni, înființat, probabil, în același an, de învățătorul Ioan Nechita, și, se pare, primul cor din această localitate, formație promițătoare, care însă s-a destrămat după decesul prematur al dirijorului (în urma unui accident rutier).
- 15 mai 1953** Se naște la Glod (comuna Strâmtura) interpreta de muzică populară Ioana Petreș.
- 18 mai 1953** Se naște la Crasna Vișeuului, comuna Petrova, Simion Iurac, slavist, conf. univ. dr. la Universitatea din București, Catedra de Limba și Literatura Rusă.
- 8 iunie 1953** Se inaugurează Căminul cultural din Suciul de Jos, ocazie cu care va evolua, pentru prima oară în fața unui public, corul mixt pe patru voci din localitate, dirijat de Nicolae Nechita (însă, din păcate, formația a avut o existență foarte scurtă).
- 12 iunie 1953** Se naște la Săliștea de Sus profesorul universitar doctor în filosofie, scriitorul, eseistul, publicistul Nicolae Iuga (prodecan și șef de catedră la Facultatea de Științe Umaniste, Politice și Administrative a Universității de Vest „Vasile Goldiș” din Arad, filiala Baia Mare).
- 1963** După plecarea din sat a dirijorului Dumitru Diaconovici, conducerea corului din Rona de Sus este preluată de Maria Kramer, sub îndrumarea căreia această formație artistică va continua să înregistreze importante succese. ■ Decedează la Lăschia, unde s-a și născut, Lazăr Pașca, țăran delegat din partea cercului electoral Târgu Lăpuș la Marea Adunare Națională de la Alba Iulia din 1 Decembrie 1918.
- 21 februarie 1963** Se naște la Târgu Lăpuș artistul plastic (cu preferință pentru gravură și grafică) Mircea Nechita, licențiat și master în arte plastice, membru al Uniunii Artiștilor Plastici din România și al Atelierului de Gravură al aceleiași asociații profesionale, expozant în numeroase expoziții personale și de grup organizate în Țară și în străinătate, prezent cu lucrări în Muzeul de Artă din Baia Mare, Muzeul Florean, Muzeul de Artă din Ploiești și în colecții particulare din Țară și de peste

hotare (Anglia, Austria, Belgia, Franța, Germania, Grecia, Norvegia, Olanda, SUA etc.).

24 iunie 1963 Se naște la Baia Mare Dorel Petre Cățu, inginer electronist, tenor II în Corul Bărbătesc din Finteușu Mare, publicist.

30 iunie 1963 Se naște la Sarasău Viorel Bledea, interpret instrumentist la instrumente muzicale de suflat, profesor la Catedra de instrumente de suflat de la Școala de Artă „Gheorghe Chivu” din Sighetu Marmației.

1973 Învățătorul Gavril Danciu înființează la Berința un ansamblu folcloric care, curând, se va dovedi a fi o realizare remarcabilă. ■ Moare Adriana Mihalyi, fiica lui Ioan Mihalyi de Apșa, pianistă, membră a orchestrei Astei, profesoară la Conservatorul popular din Sighet și, apoi, la Școala populară de artă (n.: 1906).

12 ianuarie 1973 Decedează la Cluj-Napoca profesorul filolog Gheorghe Matieșan, publicist, traducător, animator cultural, secretar al Despărțământului Sălaj și Bihor al Astei (n: 27 martie 1897, Tohat).

11 martie 1973 Corul din Ardușat condus de Valentin Băințan prezintă un concert de mare audiență locală, la care un strălucit succes a avut și corul gazdă dirijat de Ioan Șiman.

mai 1973 Corul din Hideaga dirijat de Ion Săcăleanu participă la Festivalul coral „Ciprian Porumbescu” de la Suceava, unde câștigă trofeul festivalului (care-i va fi înmănat la 14 octombrie, același an).

24 iunie 1973 Se naște în comuna Rona de Jos interpreta de muzică populară Ileana Matus.

1983 Corul băimărean „Capella Rivulina” condus de profesorul Gheorghe Paraschinea obține premiul I (pe țară) la Festivalul Național „Cântarea României”.

9 mai 1983 La Făurești, se dezvelește Monumentul eroilor, care îl va înlocui pe cel din 1933 distrus în 1940.

1993 Prin strădaniile părintelui paroh Gheorghe Urda, se reușește reînființarea Mănăstirii „Soborul Sfinților 12 Apostoli” din Bârsana, cu obște de maici, stareță fiind monahia Filofteia Oltean. ■ Solistul de muzică populară din Cicărlău Nicolae Sabău înființează, sub îndrumarea sa, Grupul folcloric „Alină-te, dor, alină”. ■ Își începe activitatea Editura „Umbria” din Baia Mare. ■

Surse documentare:

- „Atelier”, revistă.
- Valentin Băințan, *Arta corală din Maramureș*, Baia Mare, 1982.
- Valentin Băințan, *Laudă Neamului*. Jurnal memorial cultural, Baia Mare, Umbria, 2002.
- „Bibliotheca septentrionalis”, revistă.
- *** *Dicționar enciclopedic*, vol. I-VII, 1993-2009.
- Andrei Dragoș, *90 de ani de activitate a Corului Bărbătesc din Finteușu Mare*. 1 Decembrie 1918 – 1 Decembrie 2008, Baia Mare, 2008.
- Vasile Drăguț, *Dicționar enciclopedic de artă medievală românească*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1976.
- Valer Hossu, *Nobilimea Chioarului*, Baia Mare, Biblioteca Județeană „Petre Dulfu”, 2003.
- Vasile Iuga de Săliște, *Oameni de seamă ai Maramureșului*. Dicționar. 1700-2010, Cluj-Napoca, Editura Dragoș-Vodă, 2010¹.
- „Ortodoxia maramureșeană”, revistă.
- Mircea Păcurariu, *Dicționarul teologilor români*, ed. a 2-a rev., București, Editura Enciclopedică, 2002.
- Irina Petraș, *Panorama criticii literare românești : 1950-2000 : critici și istorici literari, teoreticieni, esești, esteticieni : dicționar ilustrat*, Cluj-Napoca, Casa Cărții de Știință, 2001.
- Coriolan Suciu, *Dicționar istoric al localităților din Transilvania*, vol. I, II, București, Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1967.
- Mihai Vlasie, *Drumuri spre mănăstiri* [sic]. Ghidul așezămintelor monahale din România, Ediția a VIII-a, București, Sophia, 2003.

Liceul nr. 2 din Baia Mare editează revista școlară „Altfel”.

12 ianuarie 1993 Își începe apariția „Bibliotheca septentrionalis”, revistă semestrială, editată de Biblioteca Județeană „Petre Dulfu” Baia Mare.

2 februarie 1993 Se deschide, în cartierul băimărean Săsar, Filiala nr. 4 a Bibliotecii Județene „Petre Dulfu” Baia Mare (actualmente, filiala este desființată, iar fondul de carte a fost redistribuit secțiilor și filialelor Bibliotecii Județene).

25 martie 1993 Moare la București juristul Aurel Duma, președinte al Comitetului Olimpic Român, inițiatorul și fondatorul Complexului Olimpic din România, organizator al Olimpiadei din 1960 de la Roma și a celei din 1964 de la Tokio, numit în 1965 Ambasador al României în China, apoi Secretar de stat în Ministerul de Externe, combatant pe frontul de Vest în cel de-al Doilea Război Mondial și decorat la 4 iunie 1945 cu Medalia „Bărbăție și Credință” clasa a II-a, prin ordin semnat de regele Mihai (n.: 25 iulie 1919, în satul Baba, comuna Coroieni din Lăpuș).

1 aprilie 1993 Apare primul număr al cotidianului băimărean „Clipa” (director: Radu G. Țeposu).

12-15 aprilie 1993 La invitația coriștilor din Finteușu Mare, corul „Valais-Chante” din Sion (Elveția) vizitează Maramureșul și susține concerte (inclusiv în Finteușu Mare).

mai 1993 Sponsorizată de senatorul prof. Teodor Ardelean, apare revista „Nord”, a studenților băimăreni.

18 iunie 1993 Se naște Ionuț Marian Sadoveanu, bariton în Corul Bărbătesc din Finteușu Mare, student teolog ortodox, din anul 2012.

20 februarie 2003 Moare scriitorul, filologul, profesorul Mihailo Nebeleac, licențiat (1972) al Facultății de Limbi Slave din București; a lucrat (1972-1974) la Institutul de Lingvistică al Academiei Române, a revenit (1974) în satul natal, Rona de Sus, ca profesor, a fost membru al Uniunii Scriitorilor din România filiala Cluj, este autorul primului roman din România scris în limba ucraineană – *Loruna*, publicat în anul 1974 și distins în același an cu Premiul Uniunii Scriitorilor din România (n.: 17 ianuarie 1949).

2 iunie 2003 Moare la Timișoara prof. univ. dr. Leon Berinde, specializat în medicină internă (n.: 7 ianuarie 1918, Dumbrăvița, Maramureș).

¹ Lucrare conținând foarte multe erori. E posibil ca noi să fi preluat date incorecte, pentru care nu am avut alte surse, să le putem verifica.

CUPRINS

dr. Teodor Ardelean / <i>Bibliotecile – adevărate „cetăți de scăpare”</i>	3
DEASUPRĂ-NE, CERGĂ ALBASTRĂ	
pr. Nicolae Stoia / <i>Înțelegere și înviere</i>	5
pr. Adrian Gh. Paul / <i>Sublimitatea preoției sacramentale: viziune ortodoxă</i>	12
pr. Alexandru Stănciulescu-Bârda / <i>Taina Sfintei Hirotonii</i>	17
pr. farm. Ioan-Florian Oros / <i>Marele Mir</i>	22
„ÎN PSALTIRE CU ZECE STRUNE CÂNTAȚI-I”	
pr. Nicolae Stoia / <i>Devenirea întru Rostire</i>	27
Horia Bădescu / <i>Poezia – limbă a sufletului și a inițierii</i>	33
Simion Doru Cristea / <i>Rezumatul tezei de doctorat pentru obținerea titlului de doctor în filosofie</i>	36
Mirel Giurgiu / <i>Magia cuvintelor</i>	38
„EU CRED CĂ VEȘNICIA S-A NĂSCUT LA SAT”	
Andrei Dragoș / <i>Satul românesc în derivă</i>	39
Pamfil Bilțiu / <i>Monumente care închid legende</i>	40
Traian Rus / <i>Compromisul</i>	46
Anca Goja / <i>(Post)impresionism de Țara Lăpușului</i>	47
Iuliana Andrea Pop / <i>Portul popular din Preluca Nouă</i>	49
«Studenti la Etnologie» pentru două ore	
Traian Rus / <i>Un curs fascinant</i>	51
Milian Oros / <i>Mi-am pierdut rețerele temporale</i>	52
Andreia Botiș / <i>Acolo am văzut Lumina</i>	53
Victor Becheanu / <i>Interesant, palpitant, amuzant, reconfortant</i>	53
Aristița Borbei, Liana Pop / <i>Comuna Coroieni cu satele aparținătoare</i>	54
ANTEICĂ BRAZDĂ – FINTEUȘU MARE	
Andrei Dragoș / <i>Claca danțului, din Finteușu Mare</i>	66
Dorel Câțu / <i>Cântecul nucilor</i>	68
Andrei Dragoș / <i>Festivalul Coral Interjudețean „Valentin Băințan”</i>	70
„Din suflet eu fi-ți-voi, tu, neamule-al meu, / De-a pururi nerupta sa parte”	
pr. Petru Stanciu / <i>Moment aniversar pentru corul din Finteuș și dirijorul său</i>	73
Gheorghe Vălean / <i>Dă tonul, și cântăm</i>	74
Milian Oros / <i>Dacii din Finteușu Mare</i>	74
Gabriela Gențiana Groza / <i>Când rădăcinile sunt adânci</i>	75
Daniela Cecilia Bogdan / <i>Cântecul rădăcinii spre înalt</i>	76
Emilia Aldea / <i>Corul Bărbătesc din Finteușu Mare și You Tube</i>	76
Vasile B. Gădălin / <i>La ceas aniversar</i>	77
Cornel Mărginean / <i>Dialog virtual cu Adrian Pop despre a privi un cor</i>	78
Al. Florin Țene / <i>Vibrația sufletului românesc sub bagheta profesorului Andrei Dragoș</i>	79
Iulian Patca / <i>Dor de Maramureș</i>	80
Andrei Dragoș / <i>Cine are credință și perseverență are șansă</i>	82
Anca Sima / <i>Tatăl meu, făcătorul porumbului tricolor: Augustin Roman Grobei</i>	85
Angela Monica Jucan / <i>Opincă ținută cu stele</i>	87

„MUNDI CIVIS SUM”

Dan Ciachir / <i>Amintiri răzlețe</i>	89
Liana Pop / <i>Străzile orașului Baia Mare</i>	93
Angela Monica Jucan / <i>Târgul cu magnolii</i>	96

„STĂPÂNE, STĂPÂNE, MAI ADĂ Ș-UN CÂNE”

Gabriela Gențiana Groza / <i>La trecerea „dincolo”</i>	98
Nicoară Mihali / <i>Săpânța – plăcerea textului</i>	99
Cornel Mărginean / <i>De la secetă, la deșert</i>	110

IMPERIUL CUNOAȘTERII

Lidia Kulikovski / <i>Echipa Hasdeu: elemente constitutive și distructive într-o echipă</i>	111
Ioan Roman / <i>A XXIII-a Conferință Națională a Asociației Bibliotecarilor din România</i>	113
Ștefan Selek / <i>De ce au nevoie românii de biblioteci?</i>	116
Gheorghe Moldovan / <i>Lectura publică la Târnăveni</i>	118
Octavian D. Curpaș / <i>Un adevărat castel irlandez – leagăn de cultură în capitala Arizonai</i>	120
Lidia Kulikovski / <i>Conducem instruind, instruiți conducând</i>	121
Marcel Țura / <i>Google și bibliotecarul</i>	124
Adelina Ulici / <i>Jurnal de catalogare</i>	128
Lidia Kulikovski / <i>Cocreație, comunitizare, caracter: soluții la colapsul bibliotecilor publice</i>	130
Octavian D. Curpaș / <i>„Biblioteca este cea mai democratică instituție, e simbol al democrației americane”</i>	133
Lavinia Ardelean / <i>S-a întâmplat acum 50 de ani. Biblioteca</i>	136

LUNGIMEA PASULUI

Mugur Voloș / <i>Mircea Vulcănescu. Între a-politic și ȝoon politikon</i>	137
Viorel Câmpean, Marta Cordea / <i>Francisc Groza, un poliglot sătmărean</i>	141
Marian Petruța / <i>Întâlnire cu căpitanul Sullenberger, autorul aterizării miraculoase de pe Hudson</i>	150
Milian Oros / <i>Nu-i ușor de citit cartea doamnei Teresia</i>	151
George M. Nicoară / <i>Dialoguri neconvenționale</i>	152

„TOATE SPRE ZIDIRE SĂ SE FACĂ”

Anca Goja / <i>Săptămâna generozității la Hoteni</i>	155
Marian Petruța / <i>Forumul Presei Românești Nord-Americane 2012</i>	157
Diana Ungureanu / <i>Premieră culturală în Moldova – „Masoneria: istorie și idei”</i>	160
Marian Petruța / <i>Festivalul românesc de film la Chicago la ediția a 4-a</i>	161

BUNĂ DIMINEAȚA-N ASFINȚIT

Daniela Cecilia Bogdan / <i>Sever Suci – Fețele timpului</i>	163
Delia Florea / <i>Un veșnic colindător aflat sub pavăza Sfântului Andrei</i>	165

RĂSCRUCILE DESTINULUI

Marian Petruța / <i>Tony Delciello: ultimul tocilar din Chicago</i>	167
Ofelia Marian / <i>Un destin al diasporei române: Maria Ventura</i>	168
Angela Monica Jucan / <i>„Pietrele mele de drum erau măsurate numai de ceruri și stele”</i>	171

PAROLE, PAROLE

Iulia Tămaș / <i>Elipsa, un traseu de la propoziție/frază la enunț</i>	175
Cornel Mărginean / „Fără doar și poate”, sau „Fără dar și poate”?	181
Angela Monica Jucan / <i>Romgleză? – Niciodată</i>	182

SAREA-N CUVINTE

Antoaneta Turda / <i>Magia unei lansări de carte</i>	184
Nicoară Mihali / <i>Poezia – rugăciune duhovnicească</i>	186
Ofelia Marian / <i>Parfumul nepieritor al unui roman</i>	188
Amza Jucan / <i>René Descartes, Meditații metafizice</i>	192
Angela Monica Jucan / <i>Calea Robilor</i>	196

MIOSOTIS

Lavinia Ardelean / <i>S-a întâmplat acum 50 de ani. România peste hotare</i>	197
Antoaneta Turda / <i>Popas stelar</i>	199
Lavinia Ardelean / <i>S-a întâmplat acum 50 de ani. Cosmos</i>	203
Angela Monica Jucan / <i>Patinele lui Cronos</i>	204